S. THOMAE AQUINATIS

OPUSCULA OMNIA

IV

S. THOMAE AQUINATIS

ORDINIS PRAEDICATORUM

DOCTORIS COMMUNIS ECCLESIAE

OPUSCULA OMNIA

GENUINA QUIDEM NECNON SPURIA MELIORIS NOTAE
DEBITO ORDINE COLLECTA
CURA ET STUDIO

R. P. PETRI MANDONNET

ORD. PRAED.

ALMA COLLEGE
208.61
LIBRARY
G 938
Alma, California

TOMUS QUARTUS

OPUSCULA GENUINA THEOLOGICA
OPUSCULA VIX DUBIA

CONTRA IMPUGNANTES DEI CULTUM ET RELIGIONEM. — DE PERFECTIONE VITAE SPIRITUALIS. — CONTRA DOCTRINAM RETRAHENTIUM A RELIGIONE. — EXPOSITIO CIRCA PRIMAM DECRETALEM DE FIDE CATHOLICA ET SUMMA TRINITATE. — EXPOSITIO CIRCA SECUNDAM DECRETALEM. — COLLATIONES DE CREDO IN DEUM. — COLLATIONES DE PATER NOSTER. — COLLATIONES DE DECEM PRAECEPTIS. — COLLATIONES DE AVE MARIA. — OFFICIUM CORPORIS CHRISTI. — SERMO DE FESTO CORPORIS CHRISTI. — PRINCIPIUM FRATRIS THOMAE DE COMMENDATIONE S. SCRIPTURAE. — BREVE PRINCIPIUM DE COMMENDATIONE S. SCRIPTURAE. — DE SECRETO. — DE PROPOSITIONIBUS MODALIBUS. — DE FALLACIIS. — DE MODO STUDENDI. — PIAE PRECES.

PARISIIS (VIe)

SUMPTIBUS P. LETHIELLEUX, BIBLIOPOLAE EDITORIS

10, VIA DICTA « CASSETTE », 10

1927

27640

OPUSCULUM XXVIII.

CONTRA IMPUGNANTES DEI CULTUM ET RELIGIONEM

(Edit. Rom. Opusculum XIX.)

PROŒMIUM

Ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignaverunt consilium, et cogitaverunt adversus sanctos tuos. Dixerunt : Venite disperdamus eos de gente, et non memoretur nomen Israel ultra. Psal. LXXXII. 3-5. Omnipotens Deus amator hominum suo amore nobis utitur ad ejus bonitatem et nostram utilitatem, ut Augustinus docet in I libro *De doctrina Christiana*. Ad suam quidem bonitatem, ut homines Deo dent gloriam Isai. XLII. 3 : *Omnis qui invocat nomen meum, in gloriam creavi eum*. Sed ad nostram utilitatem, ut ipse omnibus det salutem. I Timoth. II. 4 : *Qui omnes homines vult salvos fieri*, et hanc concordiam inter homines et Deum nascente Domino annuntiavit angelus. Luc. II. 14 : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Quamvis autem ipse, cum sit omnipotens, per semetipsum posset gloriam suam ab hominibus et salutem hominum procurare, disposuit tamen ut ordo servaretur in rebus ministros eligere, quorum ministerio perficeretur utrumque et recte tales Dei adjutores dicuntur. I Cor. III. Sed diabolus invidus divinæ gloriæ et humanæ salutis per ministros suos, quos ad persecutionem prædictorum ministrorum Dei incitat, utrumque nititur impedire : unde tales ministri diaboli et inimici Dei in hoc ostenduntur, cujus gloriam impediunt, et totius humani generis, cujus saluti adversantur, et specialiter ministrorum Dei quos persequuntur ; I Thessal. II. 15 : *Nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur*.

A propter hoc Psalmista in verbis propositis tria facit. Primo, ostendit eorum inimicitiam ad Deum, ibi : *Ecce inimici tui sonuerunt*, id est, qui prius occulte contra te loquebantur, nunc in

publico loqui non formidant. Ut enim dicit Glossa novissima tempora Antichristi designat, quando hi qui modo premuntur metu, in liberam vocem erumpent, quæ vox quia irrationalis est, magis sonus quam vox dicitur, nec solum voce inimicitias suas exercent, sed etiam factis, unde sequitur : *Et qui oderunt te, exulterunt caput,* scilicet Antichristum, secundum Glossam, et membra ejus quæ sub illo capite sunt, ut ab uno capite gubernati, efficacius sanctos Dei persequantur. Secundo, ostendit quomodo toti humano generi adversantur, subjungens : *Super populum tuum malignaverunt consilium,* vel astute cogitaverunt, secundum aliam litteram, ad eos decipiendum, secundum Glossam super illud Isai. III : *Populе meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt.* Glossa « blandis verbis. » Tertio, ostendit quomodo ministros Dei persequuntur, cum subdit : *Cogitaverunt adversus sanctos tuos.* Glossa : « non solum contra mediocres, sed etiam contra cœlestes viros. » Unde Gregorius in XIII libro *Moralium*, exponens Job. XVI : *Aperuerunt super me ora sua, et exprobantes,* etc., sic dicit : « Illos præcipue reprobi in sancta Ecclesia persequuntur, quos multis conspiciunt esse profuturos; » et infra : « Reprobi grande se aliquid fecisse æstimant, cum vitam prædicatorum necant. » Duo autem contra sanctos cogitant. Primo, ut ipsos annihilent. Esther, XIII, 15 : *Volunt nos inimici nostri perdere, et hæreditatem tuam delere.* Secundo, ut si hoc non possint, saltem eorum famam destruant apud homines, ut in eis fructificare non possint. Jacobi, II, 6 : *Nonne divites per potentiam opprimunt vos? : Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?* et ideo quantum ad primum horum Psalmista subjungit : *Dixerunt : Venite.* Glossa : « quærentes sibi socios : » *Disperdamus eos de gente, vel gentibus.* Glossa scilicet, « ne sint inter gentes, idest, tollamus eos de mundo, » ecce persecutio Antichristi

Quantum ad secundum subdit : *Et non memoretur nomen Israel ultra,* ut scilicet nomen eorum in fama non habeatur, eorum scilicet qui se dicunt vere esse Israel, ut Glossa dicit. Horum primum scilicet sanctorum expulsionem de mundo tyranni antiquitus per violentiam procurare conati sunt. Unde Apostolus ad Romanos, VIII, 36, suo tempore illud Psalmi compleri dicit : *Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis.* Sed nunc idem perversi homines astutis consiliis attentant quantum ad religiosos specialiter, qui verbo et exemplo fructificare possunt perfectionem profitentes, volentes quædam astruere, per quæ

eorum status totaliter destruitur, et redditur nimium onerosus et vituperabilis, subtrahendo eis spiritualia solatia et corporalia onera imponentes.

Primo enim eis pro posse studium et doctrinam auferre conantur, ut sic adversariis veritatis resistere non possint, nec in Scriptura consolationem spiritus invenire. Et hæc est astutia Philistinorum, I Regum XIII, 19 : *Caverant Philistim ne forte facerent Hebræi gladium, aut lanceam,* quod Glossa exponit de prohibitione studii litterarum, et hoc primitus Julianus Apostata inchoavit: ut ecclesiastica testatur Historia.

Secundo a consortio studientium eos pro posse excludendo, ut per hoc sanctorum vita veniat in contemptum. Apocal. XIII, 17 : *Ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen bestiæ,* eorum scilicet malitiæ consentiendo.

Tertio, eorum prædicationem, et confessionum audientiam, quibus in populo fructificant, impedire nituntur ; I Thessal. II, 16 : *Prohibentes nos gentibus loqui, ut salvæ fiant.*

Quarto, ad laborem manuum eos compellunt, ut sic gravati et sui status tœdium habeant, et in prædictis impediantur, secundum consilium Pharaonis dicentis Exodi I, 9 : *Ecce populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum,* et infra : *Præposuit itaque eis magistros operum.* Glossa Pharao significat Zabulum, qui luti et lateris imponit gravissimum jugum, servitutem scilicet luculenti et terreni operis.

Quinto, vituperant eorum perfectionem et blasphemant, scilicet paupertatem mendicantium. II Petr. II, 2 : *Multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur,* id est bona opera, secundum Glossam.

Sexto, eis victum et eleemosynas unde vivebant, subtrahunt, ut possunt. In tertia canonica Joan. 10 : *Et quasi ista non sufficiant ei,* Glossa, quod hospitalitatem dissuadet, *neque ipse fratres suscipit,* Glossa indigentes, *et eos qui suscipiunt, prohibet.* Glossa ne impendant curam humanitatis.

Septimo, famam sanctorum prædicti ministri diaboli nituntur corrumpere, in tantum ut non solum per se apud præsentes sancto Dei infament verbo, sed etiam litteras per universum orbem dirigant. Jerem. XXIII, 15 : *A Prophetis Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram.* Glossa Hieronymi : « Hoc utimur testimonio adversus eos qui epistolas plenas mendacio, et fraudulentia, et perjurio in orbem dirigunt, et aures audientium

pollunt. » Non enim sufficit eis iniquitatem propriam devorare, vel proximos lædere, sed quod semel oderunt, per totum orbem conantur infamare, et ubique blasphemias seminare. Prædictorum igitur malignantium nequitiam comprimere intendentes, hoc ordine procedamus.

Primo, ostendemus quid sit religio, et in quo perfectio religionis consistat, quia eorum tota intentio contra religiosos esse videtur.

Secundo, ostendemus ea, quibus religiosos opprimere nituntur, frivola et nulla esse.

Tertio, monstrabimus quod ea quæ ad religiosorum infamiam proferunt, nequiter proponunt.

CAPUT I.

Quid sit religio, et in quo consistat religionis perfectio.

Ut autem religionis naturam cognoscere valeamus, hujus nominis originem inquiramus. Nomen igitur religionis, ut Augustinus, in libro *De vera religione,* innuere videtur, a religando sumptum est. Illud autem proprie ligari dicitur, quod ita uni astringitur, quod ei ad alia divertendi libertas tollatur; sed religatio iteratum ligationem importans ostendit ad illud aliquem ligari cui primo conjunctus fuerat, at ab eo distare incepit. Et quia omnis creatura prius in Deo extitit quam in seipsa, et a Deo processit, quodammodo ab eo distare incipiens secundum essentiam per creationem : ideo rationalis creatura ad ipsum Deum debet religari, cui primo conjuncta fuerat etiam antequam esset, ut sic « ad locum, unde exeunt, flumina revertantur. » Eccles. I. Et ideo Augustinus dicit in libro *De vera religione :* « Religet nos religio uni omnipotenti Deo : » et habetur in Glossa, Rom. XI, 36, super illud : *Ex ipso, et per se ipsum,* etc. Prima autem ligatio qua homo Deo ligatur est per fidem, ut dicitur Hebr. XI, 6 : *Accedentem ad Deum oportet credere,* quia est ejus fidei protestatio, latria est, quæ cultum Deo exhibet, quasi recognoscens Deum esse principium : unde religio primo et principaliter latriam significat, quæ Deo cultum exhibet in veræ fidei protestationem. Et hoc est, quod Augustinus dicit X, *De Civitate Dei,* quod « religio non quemlibet, sed Dei, cultum significare videtur, » et hoc modo Tullius religionem difinit in veteri rhetorica dicens : « Religio est quæ superiori cuidam naturæ, quam

divinam vocant curam cæremoniamquæ affert. » Et sic primo et principaliter ad veram religionem pertinere noscuntur quæcumque ad fidem integram pertinent, et debitam latriæ servitutem. Sed secundo ad religionem pertinere noscuntur illa omnia, in quibus possumus servitium Deo exhibere : quia ut Augustinus dicit in *Enchirid.* : « Deus colitur non solum fide, sed spe et charitate, ut sic omnia charitatis opera religionis esse dicantur. » Unde Jacob. I, 27 : *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum,* etc. Ex his ergo patet, quod duplex est religionis acceptio.

Una secundum sui nominis primam institutionem, secundum quod aliquis Deo se ligat per fidem ad debitum cultum, et sic quilibet Christianæ religionis fit particeps in baptismo, abrenuntians Satanæ et omnibus pompis ejus. Secunda prout aliquis ad aliqua charitatis opera se obligat, quibus specialiter Deo servitur abrenuntians sæcularibus, et hoc modo religionis nomine ad præsens utimur. Charitas autem Deo debitum obsequium reddit secundum actus vitæ activæ et contemplative. In actibus quidem activæ vitæ diversimode secundum diversa officia charitatis, quæ proximis impenduntur : et ideo sunt aliquæ religiones institutæ ad vacandum Deo per contemplationem, sicut religio monastica et eremitica : aliquæ autem ad serviendum Deo in membris suis per actionem, sicut illorum qui ad hoc Deo se dedicant, ut infirmos suscipiant, captivos redimant, et alia misericordiæ opera exequantur. Nec est aliquod opus misericordiæ ad cujus executionem religio institui non possit, etsi non sit hactenus instituta.

Sicut autem in baptismo homo per fidei religionem Deo ligatur, peccato moritur, ita per votum religionis non solum peccato, sed sæculo moritur, ut soli Deo vivat in illo opere, in quo se Deo ministraturum devovit fidei : quia sicut per peccatum vita tollitur, ita per occupationes sæculi Christi ministerium impeditur, secundæ ad Timoth. II, 4 : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* : et ideo per religionis votum abrenuntiatur illis, quibus humanus animus maxime occupari consuevit, et a divinis obsequiis impediri. Quorum primum et principale est conjugium I ad Corinth. VII, 23 : *Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo : qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.* Secundum est possessio divitiarum terrenarum. Matth. XIII, 22 : *Sollicitudo hujus sæculi et*

fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. Unde dicit Glossa, Luc. VIII, super illud : *Quod autem in spinis cecidit,* etc. « Divitiæ etsi delectare videantur, suis tamen possessoribus sunt spinæ, cum aculeis curarum mentes eorum confodiunt, quæ avide quæruntur, et sollicite servantur.

Tertium est propria voluntas, quia qui suæ voluntatis est arbiter, sollicitudinem habet de suæ vitæ gubernatione : et ideo nobis consulitur, ut nostri status depositionem divinæ providentiæ committamus, I Petr. V, 5 : *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eo, quoniam ipsi cura est de vobis.* Proverb. III, 5 : *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ.* Et inde est, quod perfecta religio triplici voto consecratur, scilicet voto castitatis, per quod abrenuntiatur conjugio : voto paupertatis, per quod abrenuntiatur divitiis : voto obedientiæ, per quod abrenuntiatur propriæ voluntati. Per hæc autem tria vota homo Deo sacrificium offert de omnibus bonis : per votum quidem castitatis, in sacrificium Deo offerens corpus proprium, de quo Rom. XII, 1, dicit Apostolus : *Exhibeatis corpora vestra hostiam viventem :* per votum autem paupertatis oblationem Deo faciens de exterioribus bonis, de quo Rom. XV, 31 : *Obsequii mei oblatio accepta fiat in Hierosolymis sanctis :* per votum autem obedientiæ sacrificium Deo, spiritus offerens, de quo in Ps. L, 19 : *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus,* etc.

Nec solum sacrificium per hæc tria Deo offertur, sed holocaustum quod erat in lege acceptissimum. Unde Gregorius in VIII Homil. II, super Ezech. : « Cum quis suum aliquid Deo vovet, et aliquid non vovet, sacrificium est ; cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit omnipotenti Deo voverit, holocaustum est, et sic religio secundo modo accepta, in hoc quod sacrificium Deo offert, primum modum religionis imitatur. » Sunt autem quidam modi vivendi, in quibus aliqua horum prætermittuntur, sed in eis perfecta religionis ratio non invenitur. Alia autem omnia quæ in religionibus reperiuntur, sunt adminicula quædam ad cavendum ea quibus per votum religionis abrenuntiatur, vel ad observandum id in quo homo per religionis votum Deo se serviturum promisit.

Ex prædictis igitur patere potest, secundum quid una religio possit perfectior altera judicari. Ultima enim rei perfectio in finis consecutione consistit : unde debet principaliter ex duobus perfectio judicari. Primo, ex hoc ad quod religio ordinatur, ut dica-

tur illa religio esse eminentior, quæ digniori actui dedicatur, ut sic secundum comparationem activæ, et contemplativæ vitæ in utilitate et dignitate accipiatur comparatio religionum, quæ activæ et quæ contemplativæ deputantur.

Secundo, ex comparatione religionis ad executionem illius ad quod est instituta. Non enim sufficit religionem aliquam ad aliquid institui, nisi sit taliter ordinata observationibus et modis vivendi, quod ad suum finem sine impedimento pertingat, sicut si duæ religiones sunt institutæ ad contemplandum, illa per quam homini liberior contemplatio redditur, debet perfectior judicari. Sed quia ut dicit Augustinus : « Nemo potest novam vitam inchoare, nisi veteris eum vitæ pœniteat, » quælibet religio per quam homo novam vitam inchoat, quidam pœnitentiæ status est, ut homo a veteri vita purgetur : et hoc tertio modo possunt comparari religiones, ut illa dicatur perfectior quæ majores austeritates habet, sicut in jejunio, vel paupertate, vel aliis hujusmodi, quia opera satisfactoria debent esse pœnalia : sed primæ comparationes sunt magis religioni essentiales, et ideo secundum eas est magis perfectio religionis judicanda, et præcipue cum perfectio vitæ magis consistat in interiori justitia, quam in exteriori abstinentia. Sic ergo patet quid sit religio et in quo perfectio religionis consistat.

His igitur visis procedendum est ad ea excludenda quibus adversarii religionis religionem opprimere conantur, hoc modo procedentes.

Primo enim inquiremus, utrum alicui religioso docere liceat.

Secundo, utrum religiosus possit esse de collegio sæculari magistrorum licite.

Tertio, utrum religioso liceat prædicare, et confessiones audire, si curam non habeat animarum.

Quarto, utrum religiosus teneatur propriis manibus liberare.

Quinto, utrum liceat religioso omnia sua relinquere ita quod nihil sibi possidendum remaneat nec in proprio, nec in communi.

Sexto, utrum possit vivere de eleemosynis, et de mendicatis præcipue.

CAPUT II.

An religioso liceat docere.

Doctrinam autem religiosorum, ne scilicet docere possint, mul-

tipliciter excludere nituntur. Primo, auctoritate Domini dicentis Matth. XXIII, 8 : *Vos autem nolite vocari Rabbi* : quod consilium quidam dicunt a perfectis esse observandum, unde cum omnes religiosi perfectionem profiteantur, a magisterio abstinere debent. Secundo, auctoritate Hieronymi, in epist. ad Riparium et Desiderium *Contra Vigilantium*, et habetur XVI, quæst. 1 : « Monachus non doctoris habet, sed plangentis officium. » Et VII, quæst. 1, cap. *Hoc nequaquam*, dicitur : « Monachorum vita subjectionis habet verbum et disciplinatus non docendi, vel præsidendi, vel pascendi et alios, » et ita cum canonici regulares et alii religiosi monachorum jure censeantur, ut dicitur extra, de postulando : Ex parte, et de statu monachorum : « Quod Dei timor ; relinquitur, quod nulli religioso docere liceat. »

At idem addunt, quod docere est contra religionis votum, per votum enim religionis mundo abrenuntiatur. Omne autem quod est in mundo, est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitæ, per quæ tria intelligunt, divitias, delicias, et honores : magisterium autem honorem esse dicunt, quod probant per Glos-am quæ dicit Matth. IV, super illud : *Statuit illum supra pinnaculum* ; « In Palæstina, plana desuper erant tecta, et ibi erat sedes doctorum, unde populo loquerentur, ubi multos decipit diabolus vana gloria, honore magisterii inflatos : » unde concludunt, quod docere est contra religionis votum.

Item. Religiosi tenentur ad perfectam humilitatem, sicut ad perfectam paupertatem, sed ita tenentur ad perfectam paupertatem, quod non licet eos aliquid proprium possidere. Ergo debent ita humilitatem servare quod nullo honore potiantur : magisterium autem est honor, ut probatum est. Ergo magisterium est illis illicitum.

Item. Dionysius V, cap. *Eccles. hierarch.*, distinguit utramque hierarchiam in tria, scilicet in sacras actiones, et in communicantes eas, et in eos qui eas tantum recipiunt. Actiones autem sacras dividit in tria in eodem cap. scilicet in purgantes, quod est diaconorum ; in illuminantes, quod est sacerdotum ; in perficientes, quod est Episcoporum. Recipientes etiam divinas actiones dividit in tria. In V cap. scilicet in immundos, qui purgantur per diaconos : in sacrum populum, qui illuminatur per sacerdotes : in monachos, qui sunt altioris gradus, qui perficiuntur per Episcopos : ergo patet quod monachorum non est sacra aliis communicare, sed ab aliis recipere : sed quicumque docet, sacra aliis communicat : ergo monachus non debet docere.

Item. Magis est remotum a vita monastica scholasticum officium quam ecclesiasticum : sed ut dicitur XVI, quæst. 1 : « Nemo potest et ecclesiasticis officiis deservire, et in monastica regula ordinate persistere : » ergo multo minus potest monachus scholasticis officiis vacare docendo vel audiendo.

Addunt etiam, quod est contra doctrinam Apostolicam, II, Corinth. X, 13 : *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus.* Glossa : « Tanta potestate utimur, quanta concessa est ab auctore, nec mensuram, vel modum egredimur. » Unde dicunt, quod quicumque religiosus ultra illum modum egreditur, qui sibi ab auctore suæ regulæ est status, seipsum superextendit contra Apostolicam doctrinam veniens, unde nulla religio in sui principio habuit magistros : ergo nulli religioso licet ad magisterium promoveri.

Ulterius autem, et si non ex toto doctrinam religiosorum impedire possunt, eam saltem attenuare nituntur, dicentes, quod in uno religiosorum collegio doctores plures esse non debent, inducentes illud quod dicitur Jacob. III, 1 : *Nolite plures magistri fieri, fratres mei,* Glossa : « Plures in Ecclesia ne velitis esse magistri » : Sed unum religiosorum collegium est una Ecclesia. Ergo in uno religiosorum collegio non debent esse plures magistri.

Item, Hieronymus, *Ad Rusticum,* et habetur etiam VII, quæst. 1 : « In apibus princeps est unus, grues ordine litterato unam sequuntur, » et infra : « Unus gubernator in navi, in domo unus Dominus » : ergo et in uno collegio religiosorum non debet esse nisi unus magister.

Item. Cum sint multa religiosorum collegia. Si unum collegium haberet plures quam unum doctorem, sequeretur tanta multiplicatio religiosorum doctorum, quod sæculares magistri excluderentur propter auditorum paucitatem, præcipue cum oporteat in uno studio esse determinatum numerum magistrorum, ne ex doctorum multitudine doctrina sacra veniat in contemptum.

Hujusmodi autem errorum assertores, priorum errantium semitas imitantur. Est enim errantium consuetudo, ut quia in medio veritatis non possunt consistere, unum errorem declinantes in contrarium dilabantur. Sic evitans divisionem essentiæ, quam Arius introduxit, in confusionem personarum Sabellius declinavit, sicut dicit Augustinus. Sic etiam Eutyches declinans divisionem personarum in Christo, quam Nestorius asserebat, confusionem naturarum in Christo posuit, sicut dicit Boetius. Idem etiam patet

de Pelagio et Manichæo, et de multis aliis hæreticis, propter quod dicitur 1 Timoth. III, 8 : *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem.* Glossa : « Et nunquam in fide, quia in circuitu impii ambulant in medio non sistentes. »

Fuit ergo quondam quorumdam religiosorum præsumptuosorum error, qui ex hoc ipso quod monachi erant, de sua vita præsumentes, auctoritate propria sibi docendi officium usurpabant, et in hoc pax ecclesiastica turbabatur, ut habetur XVI, quæst. 1 : « Quidam monachi nihil habentes sibi injunctum a proprio Episcopo, veniunt ad civitatem Constantinopolitanam, et in ea perturbationes tranquillitati ecclesiasticæ inferunt, » quod etiam plenius in ecclesiastica narratur historia, quorum præsumptiones sancti Patres conati sunt reprimere rationibus et decretis. Eorum autem dictis quidam perversi nostris temporibus abutuntur, ea indocti, « atque instabiles depravantes, sicut et cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem, » ut dicitur II Petri, III, 16, in tantum quod in contrarium errorem labuntur, asserentes, quod non licet religioso doctoris officium exercere, vel suscipere, et non debet ei injungi : quod quidem falsum esse primo ostendamus, postmodum ad eorum probationes respondentes.

Primo ergo inducatur Hieronymi auctoritas ad Rusticum, quæ habetur XVI, quæst. 1 : « Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis : multo tempore disce, quæ postmodum doceas. » Item, ad eumdem in cap. seq. : « Si clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere. » Ex quibus accipi potest, quod monachi possint suscipere docendi officium : hoc idem ostenditur exemplis sanctorum qui in religione viventes docuerunt, sicut patet de Gregorio Nazianzeno, qui cum monachus esset, Constantinopolim est adductus, ut sacram Scripturam ibi doceret, ut ecclesiastica narrat historia : hoc etiam patet de Damasceno, qui cum monachus esset, scholares docuit non solum in sacra Scriptura, sed etiam in liberalibus artibus, ut patet in libro *De miraculis beatæ Virginis.* Hieronymus, etiam in prologo Bibliæ, licet monachus esset, doctrinam sacræ Scripturæ promittit Paulino monacho, scilicet quod eum docebit, quem etiam ad studium sacræ Scripturæ hortatur. De Augustino etiam legitur, quod postquam monasterium instituit, in quo cœpit vivere secundum regulam sub sanctis Apostolis institutam, scribebat libros, et docebat inductos : hoc etiam patet de aliis Ecclesiæ doctoribus, scilicet Gregorio, Basilio, Chrysostomo et aliis multis, qui religiosi fuerunt, et præ-

cipui Ecclesiæ doctores. Hoc etiam rationibus ostendere facile est. Doctrina enim sacræ Scripturæ operibus comprobatur, Actuum, I, 1 : *Cœpit Jesus facere et docere,* Glossa : « Quod cœpit facere et docere bonum doctorem instruit, qui quod docet, facit. » Doctrina autem eum angelica non solum præcepta, sed et consilia continet. Convenientissime ergo doctrinam evangelicam docet, qui non solum præcepta, sed etiam consilia servat, cujusmodi sunt religiosi.

Item. Qui moritur alicui vitæ ab illis operibus decidit, quæ illi vitæ congruunt, et qui vivere incipit aliqua vita, illa opera tunc sibi fiunt maxime convenientia, quæ illi vitæ competunt, unde Dionysius II, cap. *Eccles. hierarch.,* ostendit, quod ante baptismum per quem homo divinam vitam accipit, non potest exercere divinas operationes, quia sicut ipse dicit, oportet primum existere et deinde operari : sed religiosus per votum religionis sæculo moritur Deo vivens, ergo per hoc quod religiosus est, interdicuntur sibi operationes sæculares, sicut mercationes, et alia negotia sæcularia, non autem actiones divinæ quæ scilicet hominem in Deo viventem requirunt. Talis autem est divina confessio, quæ fit per doctrinam, Psal. CXIII, 17 : *Non mortui laudabunt te, Domine... ; sed nos qui vivimus, benedicimus Domino.* Et ita religiosi per votum religionis a doctrinæ officio non excluduntur. Præterea, illi maxime sunt idonei ad docendum, qui maxime divina per contemplationem capere possunt, unde Gregorius in VI *Moralium :* « Quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant » : sed ad vocandum contemplationi præcipue religiosi sunt deputati. Ergo per hoc quod sunt religiosi, redduntur magis ad docendum idonei quam impediantur.

Item. Ridiculum est dicere, quod ex hoc aliquis a doctrina repellatur, per quod magis quietus ad vacandum studio et doctrinæ redditur, sicut ridiculum esset, quod a currendo impediretur, qui impedientia cursum relinquit : sed religiosi per triplex votum reliquerunt illa, quibus animus maxime inquietatur, ut ex prædictis patet. Ergo eis maxime docere et studere competit Eccli. XXXVIII, 25 : *Sapientiam,* Glossa, divinam, *scribe in tabulis cordis,* idest, disce in tempore vacuitatis, *et qui minoratur actu, percipiet sapientiam.*

Item. Pauperibus Christi maxime competit notitiam Scripturarum habere, ut patet per Hieronymum, in prol. *Hebraicarum quæstionum,* super Gen. : « Ut nos humiles et pauperes, nec ha-

bemus divitias, nec oblatas dignamur accipere, ita et illi noverint non posse notitiam Scripturarum, idest Christi, cum mundi habere divitiis : eis autem competit docere, qui notitiam habent Scripturarum. » Ergo religiosis, qui paupertatem profitentur, maxime competit docere.

Item. Sicut supra probatum est, ad quodlibet opus misericordiæ exequendum potest aliqua religio institui. Sed docere est actus misericordiæ, unde inter eleemosynas spirituales computatur. Ergo potest aliqua religio institui specialiter ad docendum. Præterea, magis remota videtur a religionis proposito corporalis militia quæ corporalibus armis exercetur, quam militia spiritualis quæ utitur armis spiritualibus, scilicet sacris documentis ad errorum impugnationem, de quibus dicitur II ad Corinth. x, 4 : *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo.* Sed religiones aliquæ provide institutæ sunt ad exequendam militiam corporalem in tutelam Ecclesiæ ab hostibus corporalibus, quamvis non desint Ecclesiæ principes sæculares, qui ex officio Ecclesiam defendere debent. Ergo et salubriter institutæ sunt aliquæ religiones ad docendum, ut sic per eorum doctrinam Ecclesia ab hostibus defendatur, quamvis etiam sint alii ad quos pertinet hoc modo Ecclesiam defensare.

Item. Qui idoneus est ad hoc ut possit assumi ad id quod majus est, et in quo aliud includitur, idoneus debet reputari ad id quod minus est et quod in majori includitur. Sed religiosus etiam si religio ejus non sit ad docendum instituta, potest assumi ad prælationis officium, ut patet *De Monachis,* per multa capit. xvi, quæst. 1. Cum ergo prælationis officium sit majus quam officium doctoris, quod magistri legentes in scholis exercent, et tamen prælationis officium simul habeat etiam doctrinam adjunctam, non debet inconveniens reputari si monachus auctoritate ejus ad quem spectat, ad prædictum doctrinæ officium assumatur.

Item. Minora bona pro majoribus intermitti possunt, ut dicit Glossa, super illud Luc. ix, 60 : *Tu autem vade, et annuntia regnum Dei.* Sed bonum commune præfertur bono privato ; cum ergo monachus in claustro ordinem suum servans privato bono insistat, scilicet tantum suæ saluti, doctrinæ autem officium quo plurimi erudiuntur, in commune bonum totius Ecclesiæ redundet, non est inconveniens si monachus extra claustrum vivat ad doctrinæ officium assumptus de licentia ejus ad quem spectat. Nec valet quod dicunt, quod hoc posset fieri, quando necessitas im-

mineret, quæ nunc non apparet, cum magistrorum sæcularium jam copia habeatur, quia utilitas communis non solum debet procurari, ut sit quocumque modo, sed ut sit optimo modo quo fieri potest. Quanto autem doctores magis multiplicantur, tanto utilitas communis, quæ ex doctrina provenit, magis crescit, quia uni manifestatur, quod alteri nondum notum est. Propter quod dicitur Sapientiæ, VI, 26 : *Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum.* Quo zelo Moyses ductus dixit Num. XI, 29 : *Quis tribuat ut omnis populus prophetizet?* Glossa : « Fidelis prædicator optat, si fieri valeat, ut veritatem quam solus loqui non sufficit ora cunctorum sonent, » et infra : « Prophetare omnes voluit, qui bonum, quod habuit, non invidit. »

Item : « Ejusdem est verbo præsentes et scripto absentes docere, » ut habetur, II Corinth. X, 11 : *Quales sumus verbo, per epistolas absentes, tales præsentes in facto.* Sed nullus dubitat, quin religiosi possint docere absentes scripto, cum omnia armaria plena inveniantur operibus, sive libris, quos religiosi fecerunt ad Ecclesiæ instructionem. Ergo et præsentes possunt verbo docere.

Ea autem quæ in contrarium opponuntur, facile est solvere.

Quod enim primo dicunt esse Domini consilium de vitando magisterio, patet multipliciter esse falsum. Primo, quia supererogationes, de quibus dantur consilia, habent præmium eminentius, ut patet ex hoc quod dicitur, Lucæ X, 35 : *Et quodcumque supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi.* Quod Glossa de supererogatione consiliorum exponit, unde abstinere ab illis actibus quibus excellens debetur præmium, sub consilio cadere non potest. Doctoribus autem debetur præmium excellens, sicut et virginibus, scilicet aureola, ut patet Danielis, XII, 3 : *Qui ad justitiam erudiunt multos,* Glossa, verbo et exemplo, *quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Sicut ergo inconveniens esset dicere, quod declinare virginitatem, et martyrium sub consilio caderet, ita inconveniens est dicere, quod abstinere in ab actu docendi sub consilio cadat.

Item consilium non potest esse de eo, quod contrariatur consilio, vel præcepto, sed docere cadit sub præcepto, vel sub consilio, ut patet Matth. XXVIII, 19 : *Euntes, docete omnes gentes;* etc. Galat. VI, 1 : *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Non ergo de non docendo potest esse consilium.

Item, consilia quæ Dominus proposuit, immediate ab Apostolis observari voluit, ut eorum exemplo alii ad observanda consilia

provocarentur. Unde Paulus I Cor. VII, 7, consilium de virginitate proponens, dixit : *Volo omnes homines esse sicut meipsum :* sed observatio hujus quod dicunt consilum, scilicet, abstinere a docendo, ad Apostolos non pertinebat, cum ipsi ad docendum in universum orbem mitterentur : non ergo abstinere a docendo sub consilio cadit. Nec potest dici quod sub consilio cadat abstinere ab his, quæ ad solemnitatem docendi pertinent : quia ea quæ ad solemnitatem docendi pertinent, non fiunt causa relationis, alias enim essent ab omnibus vitanda, quia quilibet tenetur elationem vitare, sed sunt ordinata ad auctoritatem officii ostendendam : et ideo sicut perfectioni nihil deperit, si sacerdos supra diaconum sedeat, et sericis ornetur vestibus, ita non obstat perfectioni, si quis magistralibus insigniis utatur, et hoc est, quod dicit quædam Glossa super illud Matth. XXIII, 6 : *Amant primos recubitus* : « Magistros, inquit, primos sedere non vetat, sed eos arguit, qui hæc habita, vel non habitat appetunt. » Adhuc autem est magis ridiculum dicere, quod et si abstinere a docendo sub consilio non cadat, abstinere tamen a magisterii nomine sub consilio cadit. Non enim potest esse præceptum, vel consilium de eo quod non est in nobis, sed in alio. In nobis quidem est docere, vel non docere, de quo nesse consilium probatum est. Sed doctores atque magistros vocari, non est in nobis, sed in eis qui sic nos nominant. Non ergo potest sub consilio cadere, ut non vocemur magistri.

Item, cum nomina sint imposita ad significandum res, ridiculum est dicere, quod nomen sit prohibitum, cum res non sit interdicta. Item, consiliorum observatio maxime ad Apostolos pertinuit, quibus mediantibus ad alios pervenit. Magistri ergo nomen nullo consilio est interdictum, cum ipsi Apostoli se ipsos magistros, et doctores nominaverunt I Tim. II, 7 : *Veritatem dico, non mentior, doctor gentium in fide et veritate ;* II Tim. I, 11 : *In quo positus sum ego prædicator, et Apostolus, et magister gentium.*

Restat ergo dicendum, quod Dominus dixit : *Nolite vocari Rabbi,* non sit consilium, sed præceptum, ad quod omnes tenentur, nec prohibentur actus docendi et magisterii nomen, sed ambitio magisterii : unde cum subjungit : *Nec magistri ;* Glossa : « nec appetatis vocari, » nec quemlibet appetitum interdicit, sed inordinatum, ut ex Glossa prius inducta apparet, et ex hoc etiam quod de inordinato appetitu Pharisæorum præmiserat, dicens : *Amant primos recubitus,* etc. Potest tamen aliter intelligi, secun-

dum Glossam. ut etiam ex circumstantia litteræ patet. Simul enim Dominus prohibet ibidem patris nomen ac magistri, quia unus est Pater noster qui est in cœlis, et quia magister noster unus est Christus : « Deus enim, ut Glossa dicit ibidem : et pater et magister natura dicitur. » Homo autem dicitur indulgentia pater, et magister ministerio. Prohibet ergo Dominus, ne auctoritas vitæ naturalis, seu spiritualis, aut etiam sapientiæ alicui homini attribuatur : unde dicit Glossa : « Vos autem nolito vocari magistri, ne quæ Deo debentur, vobis præsumatis : neque alios Rabbi vocetis, ne divinum honorem hominibus deferatis. » Unde in alia Glossa dicitur, quod « pater vocandus est aliquis, ut honor ætati deferatur, non ut auctor vitæ habeatur. » Magister ex consortio veri magistri tanquam ejus nuntius, et pro reverentia ejus a quo mittitur, honoratur. Sic ergo patet, quod Dominus non prohibuit simpliciter, nec præcepto, nec consilio nomen patris, aut magistri, alias quomodo sancti Patres sustinuissent, ut illi qui præsunt monasteriis, abbates, idest Patres, vocarentur? Quomodo etiam Christi Vicarius qui debet esse perfectionis exemplum, Papa, id est pater diceretur? Augustinus etiam et Hieronymus Episcopos, quibus scribunt, Papas, id est patres, frequenter nominant. Stultissimum ergo dicere, quod hoc quod dicitur : *Nolite vocari Rabbi*, sit consilium. Dato etiam quod sit consilium, non sequitur quod omnes perfecti ad istud consilium teneantur. Non enim qui statum perfectionis profitentur, ad omnia tenentur consilia : sed ad ea tantum, ad quæ ex voto se obligant, alias Apostoli qui in statu perfectionis erant, tenebantur ad hanc supererogationem quam Paulus faciebat, ut non acciperent stipendia ab Ecclesiis quibus prædicabant; et peccabant, cum hoc non observarent, ut patet I Corinth. IX. Sequeretur etiam ex hoc religionum confusio, si omnes ad omnes supererogationes et omnia consilia tenerentur. Quidquid enim una supererogaret, omnes supererogare tenerentur, et sic inter eas nulla distinctio remaneret, quod est inconveniens. Non ergo ad omnia consilia perfecti tenentur, sed solum ad ea ad quæ se obligant.

Quod etiam secundo objiciunt, quod monachus non docentis, sed plangentis habet officium, pro eis non facit. Ibi enim Hieronymus ostendit, quod monacho ex hoc, quod est monachus, competat pœnitentiam agere, non docere, sicut illi sibi usurpabant, de quibus diximus, quod ex hoc ipso quod monachi erant, docere volebant, vel intendit ostendere, quod monachus ex hoc

quod est monachus, non obligatur ad docendum. Sic enim Hieronymus inducit hoc in epistola *Contra Vigilantium*. Non autem sequitur, si monachus non habeat officium docendi, quod accidere non possit, sicut non sequitur, si subdiaconus non habeat officium legendi Evangelium, quod ad hoc officium assumi non possit, et hoc est quod Gratianus dicit XVI, quæst. 1, *Superiori* : « Voluit ergo Hieronymus distinguere inter personam monachi, et personam clerici, ostendens quid cuique ex proprio officio conveniat. » Aliud enim convenit cuique, ex eo quod monachus est, aliud ex eo quod clericus est. Ex eo quod monachus est, sua et aliorum peccata deflendi habet officium : ex eo quod clericus est, docendi et pascendi populum. Ex quo etiam patet intellectus alterius capituli supra dicti, in quo Gratianus loquitur in illa quæst. de doctrina prædicationis, quæ ad prælatos pertinet, non autem de doctrina scholastica, cui prælati non multum intendunt. unde hæc objectio procedit in æquivoco. Item, dato quod monacho docere non liceat, non sequitur quod Canonicis regularibus non liceat docere, cum Canonici regulares inter clericos computentur, de quibus Augustinus in sermone *De communi vita clericorum*, et habetur XII, quæst. 1, *Nemo* : « Qui habuerit proprium, vel habere voluerit, et de proprio vivere, parum est ut dicam : Non mecum manebit, sed non clericus erit. » Ex quo patet, quod illi qui sub beato Augustino sine proprio vivebant, inter clericos computabantur. Quamvis autem Augustinus postea revocaverit hoc generale interdictum quod fecerat, ut nullus clericus esset, nisi sine proprio viveret ; non tamen revocavit, quin illi qui sine proprio sub eo vivebant, clerici essent, ut patet per cap. *Certe ego sum*, quæst. eadem. Quod autem objiciunt, quod canonici regulares et monachi ad paria censentur, intelligendum est in illis quæ sunt communia omni religioni, sicut vivere sine proprio, abstinere a negotiationibus, et ab officio advocandi in causis, et hujusmodi ; alias possent similiter concludere, quod canonici regulares tenerentur abstinere a lineis indumentis, quia monachi ad hoc tenentur. Multo etiam fortius licet illis religiosis docere quorum religio est ad hoc statuta, etiam si monachis non liceret, sicut Templariis licet armis uti, quod non licet monachis.

Quod autem tertio objiciunt, quod assumere magisterii officium est contra votum religionis, patet multipliciter esse falsum. Religiosi enim per votum religionis non hoc modo abrenuntiant mundo, ut rebus mundi uti non possint, sed mundanæ vitæ, ut

scilicet mundi actionibus non occupentur : unde et sunt in mundo, in quantum rebus mundi utuntur, et non sunt sunt de mundo, in quantum a mundanis actionibus sunt liberi : unde non est contra votum eorum, si utantur divitiis, vel etiam quandoque deliciis, alias quicumque deliciose comederent, mortaliter peccarent, quod non est dicendum. Unde non est contra votum eorum, si quandoque honoribus utantur. Item, mundo secundum quod ibi accipitur non solum religiosi sed etiam omnes homines abrenuntiare tenentur, quod patet ex hoc, quod supra præmittit Joan. (Epist. I cap. II, 15) : *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo : quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.* Glossa : Omnes dilectores mundi nihil habent nisi hæc tria, quibus omnia vitiorum genera comprehenduntur : unde patet, quod ad mundum dicuntur ibi pertinere non divitiæ et deliciæ simpliciter, sed inordinatus appetitus earum, et sic non solum religiosis, sed etiam omnibus interdicitur non quidem honor, sed ambitio honoris. Glossa : Ibi *superbia vitæ,* id est, omnis ambitio sæculi. » Item, dato quod honor simpliciter ad mundum pertinere intelligatur, non tamen hoc potest dici de quolibet honore, sed de honore qui consistit in rebus mundanis : non enim potest dici, quod honor sacerdotii pertineat ad mundum, et similiter nec honor magisterii, cum doctrina, quam consequitur talis honor, sit de spiritualibus bonis. Sicut ergo religiosi non abrenuntiant per votum sacerdotio, ita nec magisterio. Item, hoc falsum est, quod magisterium sit honor : est enim officium, cui debetur honor. Dato etiam quod religiosi cuilibet honori abrenuntiassent, non tamen abrenuntiaverunt eis quibus debetur honor, alias renuntiassent operibus virtutum. Honor enim secundum Philosophum in I Ethic. « est præmium virtutis. » Nec propter hoc aliquis debet abstinere a magisterio, quia diabolus aliquos inflatos honore magisterii decipit, sicut nec a bonis operibus, quia Augustinus dicit : « Superbia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant. »

Ad illud autem quod quarto objiciunt, quod religiosi profitentur perfectam humilitatem, dicendum, quod est falsum : non enim vovente humilitatem, sed obedientiam. Humilitas enim sub voto non cadit, sicut nec aliæ virtutes, cum actus virtutum sint necessitatis, quia sunt in præcepto, votum autem est de eo quod est voluntarium. Similiter etiam nec perfectio humilitatis sub voto cadere potest, sicut nec perfectio charitatis, cum perfectio vir-

tutis non sit ex nostro arbitrio, sed ex Dei munere. Dato autem quod ad perfectam humilitatem tenerentur, non sequitur quod non possunt aliquibus honoribus potiri, sicut non possunt possidere divitias propter hoc quod profitentur summam paupertatem, quia possidere divitias paupertati opponitur : non autem potiri honoribus opponitur humilitati, sed in honoribus se inordinate extollere. Unde et Bernardus dicit in libro *De Consideratione* : « Nulla splendidior gemma humilitate, scilicet in omni ornatu Summi Pontificis. » Quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior, et seipso. Et Ecclesiastici, III, 20, dicitur : *Quanto magnus es, humilitate in omnibus.* Quis enim audeat dicere, quod Gregorio aliquid de perfectione humilitatis deperierit, quia ad summum apicem Ecclesiastici honoris promotus est? Patet etiam ex dictis, quod magisterium non est honor, et sic ratio illa penitus nihil valet.

Ad id quod quinto objiciunt, dicendum, quod Dionysius distinguit monachos contra diaconos, presbyteros et Episcopos. Patet etiam quod loquitur de monachis, qui clerici non erant tempore Ecclesiæ primitivæ, ut patet XVI, quæst. 1. *Superiori.* Monachos usque ad tempus Eusebii, Zozimi et Siricii clericos non fuisse, ecclesiastica testatur historia, et sic non potest concludi per dictum Dionysii, aliquid de monachis qui sunt Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi. Procedit etiam eorum ratio ex malo intellectu Dionysii. Vocat enim actiones sacras ecclesiastica sacramenta, baptismum dicens esse purgationem, et illuminationem : sed confirmationem et Eucharistiam perfectionem, ut patet in IV cap. *Ecclesiast. hierarch.* et hæc dispensare non licet, nisi prædictis ordinibus, sed docere in scholis non est de istis sacris actionibus, de quibus Dionysius loquitur, alias nullus posset docere in scholis nisi esset diaconus, vel sacerdos. Item, monachi clerici possunt conficere corpus Christi, quod non nisi sacerdotibus licet. Ergo multo fortius docendi uti possunt officio, ad quod sacer ordo non requiritur.

Ad aliud quod sexto objicitur, quod nullus potest ecclesiasticis officiis deservire, et in monastica regula ordinate persistere, et ita multo minus scholastice, intelligendum est non de his quæ ad substantiam religionis pertinent, ut etiam per apparatum ibi patet, quia hæc bene servare possunt ecclesiasticis vacantes officiis, sed intelligitur, quantum ad alias observantias, sicut silentium, et vigilias et hujusmodi, quod etiam patet ex hoc quod

sequitur in prædicto capitulo. « Ut ipse districtionem monasterii teneat qui quotidie in ministerio ecclesiastico cogitur deservire. » A quibus observantiis regularibus non est inconveniens, si aliqui abstineant, ut utilitati communi vacent docendo, sicut patet in illis qui ad prælationis officium assumuntur, cum etiam in claustris manentes in talibus quandoque dispensationem accipiant propter aliquam causam. Et præterea aliqui religiosi sunt qui in claustris suis manentes, districtionem sui ordinis servantes, scholastico insistunt officio, quod ex institutione sui ordinis habent.

Ad illud quod septimo objiciunt, dicendum, quod ille se superextendit supra mensuram suam, ut patet per Glossam ibidem, qui se extendit ultra, quam ei concedatur. Illud autem intelligitur concessum, quod nulla lege prohibitum invenitur. Unde si religiosus aliquid faciat, quod non sit sibi per regulam suam prohibitum, non superextendit se supra mensuram, quamvis de illo faciendo in regula nulla mentio fiat, alias non liceret religiosis aliquibus, qui habent regulas latiores, assumere sibi perfectioris vitæ consuetudines et statuta, quod est contra Apostolum ad Philipp. III, qui *ea qui retro sunt obliviscens, ad ea quæ sunt priora, se extendebat.* Et præterea aliqui religiosi sunt qui doctrinam ex institutione sui ordinis habent, et patet quod contra eos dicta objectio non procedit.

Quod autem adjungunt, quod in uno religiosorum collegio duo doctores esse non debeant, manifeste patere potest iniquum esse. Cum enim religiosi non sint minus humiles, quam sæculares, ut supra probatum est, non debet in docendo religiosi pejor esse conditio, quam sæcularis. Esset autem secundum positionem prædictam, quia non major via pateret toti uni multitudini religiosorum veniendi ad magisterium, quam uni sæculari, qui singulariter per se studet qui magister fieri potest si studio proficiat. Item, secundum hanc positionem profectus studii in religiosis impeditur. Sicut enim pugnanti esset impedimentum ad pugnam si præmium pugnæ ei subtraheretur, quia ut Philosophus in III Ethic. dicit : « Fortissimi pugnatores esse videntur, apud quos sunt timidi inhonorati, fortes honorati, » ita studenti esset impedimentum ad studium, si ei magisterium subtrahatur, quod est studentium præmium. Item, hoc reputaretur in pœnam infligi alicui, si ei postquam in studio profecit, magisterium denegaretur. Si ergo religiosus in magisterio consequendo plusquam alii

impediatur, ex hoc ipso quod religiosus est, punietur, et hoc est punire homines pro bono, quod iniquum est.

Ad primum ergo quod inducunt, dicendum, quod illa auctoritas non magis ad religiosos pertinet, quam ad sæculares. Fratres enim in novo Testamento omnes Christiani appellantur, ut per se patet : quorumlibet etiam Christianorum collegium Ecclesia dicitur. Non tamen numerus magistrorum interdicitur per auctoritatem prædictam religiosis, seu sæcularibus, quia ut Augustinus dicit : « Multi magistri dicuntur, qui contraria docentes unus magister sunt, » et sic contrarietas, non pluralitas doctorum prohibetur : vel magis secundum litteram prohibetur, ut non quilibet indifferenter ad magisterium assumatur, sed discreti et in Scripturis edocti, ut dicit Glossa, et hoc paucorum est. Et alia Glossa dicit, quod « non eruditos in verbo fidei ab officio verbi removet, ut non impediat veros prædicatores. » Vel loquitur de magisterio, quod competit prælatis Ecclesiarum. Prohibetur enim, ne unus pluribus Ecclesiis, aut plures uni Ecclesiæ præsint, unde Glossa : « In pluribus Ecclesiis, aut plures in una Ecclesia ne velitis esse magistri, id est, » prælati, qui soli sunt Ecclesiarum magistri : non enim qui de aliquo collegio docet, Ecclesiæ magister est, quamvis collegium de quo est, Ecclesia dicatur.

Ad secundum dicendum, quod plures magistri, qui sunt de uno collegio, non præsunt illi collegio sicut rector in navi, vel principes in apibus, sed sicut unusquisque præest in sua schola : unde per auctoritatem prædictam non potest probari quod intendunt, sed solum quod in una schola non possunt esse plures magistri.

Ad tertium dicendum, quod per hoc, quod in uno religiosorum collegio multiplicantur plures magistri, non excluduntur sæculares a doctrina quamvis sint multa religiosorum collegia : quia non semper de quolibet religiosorum collegio inveniuntur plures ad docendum idonei, sicut nec aliquis a docendo impeditur propter hoc, quod de qualibet diœcesi possunt esse tot magistri, quot ad hoc inveniuntur digni ; ratione eadem. Et si etiam multi invenirentur idonei, de utrisque essent magis idonei præeligendi, sive religiosi, sive sæculares, sine personarum acceptione. Nec tamen ex multitudine doctorum sacra Scriptura venit in contemptum, dummodo sint sufficientes, sed magis ex insufficientia etiamsi sunt pauci, unde non est conveniens determinatum numerum magistrorum esse, ne hac occasione idonei a magisterio repellantur

CAPUT III.

An religiosus licite possit esse de collegio sæcularium magistrorum.

Adhuc autem sua malitia eos instigante conantur ostendere, quod religiosi sæcularibus, in his quæ ad studium pertinent, communicare non debent; ut si non ex toto doctrinæ amittant officium, tamen in executione officii aliquo modo impediantur.

Ad hoc autem ostendendum, inducunt primo illud quod habetur decima sexta, quæst. 7, cap. *In nova actione,* ubi dicitur : « In uno eodemque officio non debet esse dispar professio, quod etiam in lege divina prohibetur, dicente Moyse : *Non arabis simul in bove et asino,* id est, homines diversæ professionis in uno officio simul non sociabis, » et infra : « Nam cohœrere, et conjungi non possunt, quibus et studia, et vota sunt diversa. » Cum ergo religiosis et sæcularibus sit professio dispar, in uno docendi officio sociari non possunt.

Item, cum quilibet morem gerere debeat illis quibus convenit, secundum Augustinum inconveniens videtur, ut unus et idem sit de religioso et sæculari collegio simul et semel : non enim potest simul utrorumque actus imitari. Sic ergo religiosus qui est de collegio suæ religionis, non potest esse de collegio sæcularium doctorum.

Item, secundum juris ordinationem statutum est, ut unus et idem non sit in diversis collegiis sæcularibus nisi forte per dispensationem : multo igitur minus religiosus, qui est de collegio suæ religionis, poterit esse de collegio sæcularium magistrorum.

Item, quicumque sunt de aliquo collegio, observare tenentur ea, quæ ad illud collegium spectant : religiosi autem observare non possunt ea, quæ competunt collegio doctorum et scholarium sæcularium, non enim possunt se obligare ad quæ alii se obligant, nec jurare quæ alii jurant, vel alia hujusmodi servare, quæ alii servant, cum non sint sui juris, sed sub potestate alterius constituti, et ita videtur, quod non possint esse de collegio eorum.

Adhuc autem amplius in sua procedunt malitia, ut quos a societate vident, se non posse efficaci ratione dividere, saltem infamando sejungant. Dicunt enim per religiosos offendicula et scandala excitari, et ideo se debere eorum vitare consortium,

secundum præceptum Apostoli ad Romanos, ultimo 17 : *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam quam vos dedicistis, faciunt, et declinate ab illis.*

Dicunt etiam, quod religiosi otiosi vivunt, unde vitari debent, secundum præceptum Apostoli II ad Thessal. III, 6 : *Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi* Glossa : « Per Jesum præcipimus, » *ut subtratis vos ab omni fratre ambulante inordinate.* Glossa : « id est non communicetis eis, qui ambulant inordinate, » *et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis,* et subjungit de labore manuum dicens : *Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos,* etc. Et infra expressius : *Si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, scilicet de operando manibus, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur*

Imponunt etiam religiosis, quod ipsi sunt auctores periculorum in novissimis diebus futurorum, unde sunt vitandi secundum præceptum Apostoli, II Tim. III *Hoc autem scitote quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati,* et infra : *Habentes quidem speciem pietatis,* id est, religionis, secundum Glossam : virtutem autem ejus abnegantes, et hos devita : sed sicut in eodem capitulo dicitur : *Mali homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.*

Unde non contenti religiosorum infamia, etiam Apostolicam auctoritatem evacuare conantur, dicentes, quod nec etiam Apostolica auctoritate cogi possunt, ut ad suam societatem religiosos admittant, quia secundum juris civilis ordinem nullus ad societatem compelli debet, cum societas voluntate firmetur : unde nec ipsi compelli possunt aliqua auctoritate, ut religiosos in suam societatem admittant.

Item, apostolica auctoritas non se extendit, nisi ad ea quæ ad cathedram pertinent. Unde Apostolus dicebat, II Corinth. x, 13 : *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus.* Ad cathedram autem, ut dicunt, non pertinet studentium societas, sed collatio beneficiorum, administratio sacramentorum, et alia hujusmodi : unde auctoritate apostolica cogi non possunt, ut religiosos ad suam societatem admittant. Item potestas ministris Ecclesiæ collata est, non in destructionem, sed in ædificationem, ut dicitur II Corinth. ult. Unde cum in destructionem ordinetur societas religiosorum et sæcularium, ut ex præmissis ostendere conantur, compelli non

possunt apostolica auctoritate, ut religiosos ad suam societatem admittant.

Hæc autem eorum sententia invenitur esse damnosa falsa et frivola. Damnosa quidem est, quia derogat ecclesiasticæ unitati quæ consistit secundum Apostolum ad Rom. XII, 5, in hoc, *quod multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra.* Glossa : « Sumus alter alterius membra, dum sumus aliis servientes. » Ideo dicitur, *singuli* secundum Glossam, quia nullus excluditur major vel minor : unde patet quod ecclesiasticæ unitati derogat, quicumque impedit, quod unusquisque alterius membrum non sit ei serviendo secundum officium sibi competens. Cum ergo religiosis competat docendi officium, de quo post pauca Apostolus mentionem facit, dicens : *Sive qui docet in doctrina.* Glossa : « Qui habet gratiam docendi, ut membrum alterius in exhibitione doctrinæ, » manifestum est, quod ecclesiasticæ unitati derogat, quicumque religioso impedit, ne quemquam docere possit, vel a quocumque addiscere. Derogant etiam prædicta charitati, quia secundum Philosophum in VIII et X *Ethicorum* : « In communicatione amicitia fundatur et salvatur, » cui congruit sententia Salomonis, Proverb. XVIII, 24 : *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit quam frater.* Unde qui prohibet sæculares in studio religiosis communicare, vel e converso, impedit charitatem, et ex hoc etiam dissensionis et rixæ disseminat incentivum. Derogat etiam hæc sententia profectui studentium. In omnibus enim negotiis, quæ a pluribus exerceri possunt, plurum societas multum prodest : unde Proverb. XVIII, 19 : *Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma;* et Ecclesiast. IV, 9 : *Melius est duos esse simul, quam unum, habent enim emolumentum societatis suæ.* Sed præcipue in acquisitione scientiæ plerumque societas multorum studientium prodest, quia interdum alter ignorat, quod alius invenit, aut quod ei revelatur. Unde et Philosophus, I libro *Cœli et mundi*, dicit, quod « antiqui philosophi in conventionibus diversis veritatem de cœlestibus investigarunt. » Quicumque ergo aliquod genus hominum a societate studentium segregat, manifeste commune studium impedit, et hoc præcipue verum est de religiosis, qui quanto sunt a curis sæcularibus absoluti, tanto ad studium inveniuntur magis idonei, secundum illud Ecclesiastici XXXVIII, 25 : *Qui minoratur actu, sapientiam percipiet.* Derogat autem prædicta sententia fidei communicati, quæ quia una debet esse, Catholica nominatur. Facile enim contingit, ut qui secum in

doctrina non communicant simul conveniendo, diversa et interdum contraria doceant, unde Apostolus de semetipsos dicit ad Galatas, II : *Deinde per annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito; ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum illis Evangelium quod prædico in gentibus, seorsum autem cum his qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.* Unde et in decretis distinctione XV, cap. *Canones*, dicitur quod « a temporibus Constantini consilia incœperunt. » In præcedentibus namque annis persecutione fervente docendarum plebium minime dabatur facultas; inde Christianitas in diversas hæreses scissa est, quia non erat Episcopis licentia conveniendi in unum. Patet ergo quod in periculum fidei divisionem inducit, qui doctores fidei in unam societatem congregari non permittit, et sic patet multipliciter prædictam sententiam esse damnosam.

Est etiam eadem sententia falsa, quod multipliciter patet, quia est contraria doctrinæ Apostolicæ, quæ falsa esse non potest. Dicitur enim, I Petri IV, 10 : *Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Glossa : « Gratiam dicit, id est, quodlibet donum Spiritus Sancti ad subserviendum aliis tam in sæcularibus, quam in spiritualibus, » et exemplificat de dono scientiæ dicens : *Si quis loquitur, quasi sermones Dei.* Glossa : « Si quis habet scientiam loquendi, non sibi, sed Deo imputet. » Timeat autem ne præter voluntatem Dei, vel auctoritatem sanctarum Scripturarum, vel præter utilitatem fratrum doceat, nec etiam quod docendum est, taceat. Qui igitur dicitur dicit, quod religiosi et sæculares in alterutrum donum scientiæ non communicent, manifeste auctoritati apostolicæ contradicit. Item, ex ore Sapientis Ecclesiast. XXXIII, 18 : *Respicite, quod non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam :* quod ad ecclesiasticum doctorem pertinet, ut Glossa ibidem dicit : « cui non solum sibi, sed aliis scribendo et docendo proficit. » Qui omnes dicit, nullum excipit. Ergo tam religiosi quam sæculares doctores omnibus communiter et sæcularibus et religiosis proficere debent docendo. Item diversa officia sunt in Ecclesia, sicut diversa membra in corpore, ut patet in I ad Corinth. XII, in textu et in Glossa. Sicut autem oculi sunt in corpore, ita doctores sunt in Ecclesia. Unde Matth. V et XVIII, 9, per hoc quod dicitur : *Si oculus tuus scandalizat te,* doctores et consiliarii intelliguntur, ut per Glossam patet. In

corpore autem humano est ita quod oculus omnibus membris provident indifferenter, et similiter quodlibet aliud membrum alteri subservit in suo officio, I Corinth. XII, 21 : *Non potest autem dicere oculus manui : Opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii,* ergo et quicumque sumuntur ad officium doctrinæ debent omnibus cujuscumque conditionis fuerint, docendo proficere, et religiosi sæcularibus, et sæculares religiosis. Item quibuscumque competit aliquis actus, competit admitti ad societatem illorum qui ordinantur ad actum illum, cum societas nihil aliud esse videatur, quam adunatio hominum ad unum aliquid communiter agendum : unde et omnes quibus pugnare licet, possunt communicare in eodem exercitu, qui est societas ordinata ad pugnandum. Non enim videmus quod milites religiosi repellant milites sæculares a suo exercitu nec e converso : sed societas studii est ordinata ad actum docendi et discendi. Cum ergo non solum sæcularibus, sed etiam religiosis liceat docere et discere, ut ex prædictis patet, non est dubium, quod religiosi et sæculares in una societate studii esse possunt.

Est etiam prædicta sententia frivola, quia rationes quibus innititur, nullius momenti sunt, et ostendunt ignorantiam eorum, qui eas inducunt vel veram vel fictam. Est enim societas, ut dictum est, adunatio hominum ad aliquid unum perficiendum, et ideo secundum diversa ad quæ perficienda societas ordinatur, oportet societates distingui, et de eis judicari, cum judicium uniuscujusque rei præcipue sumatur ex fine. Et inde est quod Philosophus in VIII Ethicorum, diversas communicationes distinguit, quæ nihil aliud sunt quam societates quædam, secundum diversa officia, in quibus homines sibi invicem communicant, et secundum has communicationes amicitias distinguit, sicut eorum qui simul nutriuntur, vel qui simul negociantur aut aliquod aliud negotium exercent. Exinde etiam venit distinctio societatis, quæ distinguitur in publicam et privatam. Publica autem societas dicitur, secundum quam homines sibi invicem communicant in una republica constituenda, sicut omnes homines unius civitatis, vel unius regni in una republica sociantur. Privata autem societas est, quæ ad aliquod negotium privatum exercendum conjungitur, sicut quod duo, vel tres societatem ineunt, ut simul negotientur. Utraque autem dictarum societatum distinguitur in perpetuum et temporale. Illud enim, ad quod aliqua multitudo, vel etiam duo, vel tres obligantur, quandoque est perpetuum, sicut illi qui effi-

ciuntur alicujus civitatis cives perpetuam societatem ineunt : quia mansio civitatis eligitur ad totum tempus vitæ hominis, et hæc est societas politica. Similiter etiam societas privata, quæ est inter virum et uxorem, et dominum et servum, perpetuo manet propter perpetuitatem vinculi quo colligantur, et hæc societas vocatur œconomica. Quando vero negotium ad quod multitudo congregatur temporaliter exercendum eligitur, non est societas perpetua, sed temporalis ; sicut quod multi negotiatores ad nundinas conveniunt, non ut ibidem perpetuo morentur, sed donec negotia expleant, et hæc est societas publica et temporalis. Similiter quod duo socii qui idem hospitium conducunt, non ineunt perpetuam societatem, sed temporalem, et hæc est societas privata et temporalis. De his ergo societatibus diversimode judicandum est : unde qui indistincte nomine societatis utitur, vel collegii, ignorantiam suam ostendit.

Secundum hæc ergo patet de facili responsio ad rationes eorum.

Ad illud enim quod primo dicitur, quod in uno et eodem officio non debet esse dispar professio, et infra : Homines diversæ professionis simul non sociabis, respondetur, quod intelligendum est, quantum ad illud in quo diversificantur, sicut quod laici et clerici socientur in his, quæ pertinent tantum ad officium clerici ; unde ante prædicta verba præmittitur. Indecorum est laicum vicarium Episcopi esse, et viros ecclesiasticos judicare. Similiter etiam religiosus non potest sociari sæculari in illo, in quo sæcularis a religioso diversificatur, ut in negotiis sæculi exercendis, quæ sunt religioso prohibita, II Timot. II, 4 : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Officium autem docendi et discendi est commune religioso et sæculari, ut ex supradictis patet. unde nihil prohibet religiosos sæcularibus in uno officio docendi et discendi sociari : sicut diversæ etiam conditionis homines unum corpus Ecclesiæ constituunt, secundum quod in unitate fidei conveniunt. Galat. III, 28 : *Non est Judæus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.*

Ad id quod secundo objiciunt, dicendum quod sicut quædam sunt communia religiosis et sæcularibus, quædam autem sunt in quibus differunt, ita est quoddam collegium, quod est tantum sæcularium, secundum quod adunantur quidam homines ad ea perficienda, quæ ad sæculares tantum spectant. Aliquod autem

collegium est religiosorum tantum, in quo scilicet aliquid agitur ad religiosam vitam ducendam. Aliquod autem est, quod est religiosis et sæcularibus commune, quia in illo adunantur homines ad hoc, in quo religiosi a sæcularibus non distinguuntur, sicut religiosi et sæculares communiter sunt de collegio unius Ecclesiæ Christi, in quantum in una fide conveniunt, quæ unitatem Ecclesiæ perficit. Similiter, quia docere et discere communiter religiosis et sæcularibus competit, collegium studii non debet censeri quasi collegium religiosorum, vel quasi collegium sæcularium, sed quasi collegium in se comprehendens utrosque.

Ad id quod tertio objiciunt, scilicet quod nullus potest esse de duobus collegiis, dicendum, quod illa ratio tripliciter deficit. Primo, quia pars non ponit in numerum contra totum, collegium autem privatum pars est publici collegii, sicut domus est pars civitatis : unde per hoc quod aliquis est de collegio alicujus familiæ, ex hoc ipso est de collegio civitatis, quæ ex diversis familiis constituitur, nec tamen est ex duobus collegiis. Cum ergo collegium studii sit publicum collegium, per hoc quod aliquis est de collegio privato aliquorum studientium, sicut qui conveniunt ad conveniendum in una domo religiosa, vel sæculari, hoc ipso est de collegio communi studii, nec propter hoc est de duobus collegiis. Secundo, prædicta ratio deficit ex hoc, quod nihil prohibet aliquem esse de uno collegio perpetuo publico, vel privato, et simul, et semel esse de aliquo collegio publico, vel privato temporali, sicut ille qui est de collegio alicujus civitatis, quandoque est ad tempus de collegio commilitantium in uno exercitu, et qui est de collegio alicujus familiæ, potest ad tempus aliquibus sociari in aliquo hospitio. Collegium autem studii non est collegium perpetuum, sed temporale. Non enim ad hoc homines ad studium conveniunt, ut perpetuo ibi morentur, sed vadunt et veniunt pro suo libito, unde nihil prohibet eum qui est de religioso collegio perpetuo, simul esse de collegio scholastico. Tertio prædicta ratio fallit, quia illud quod est speciale ad omnia extendit : hoc autem quod unus non possit esse de duobus collegiis ecclesiasticis, quod unus non potest esse canonicus in duabus Ecclesiis absque dispensatione, vel causa legitima. Unde dicitur vigesimaprima quæstione prima : « Clericus ab instanti tempore non numeretur in duabus Ecclesiis. » In aliis autem collegiis locum non habet, unde unus et idem homo potest esse civis in duabus civitatibus : unde cum collegium scholasticum non sit collegium ecclesiasticum, nihil

prohibet eum qui est de collegio aliquo religioso, vel sæculari, esse simul de collegio scholastico.

Ad id quod quarto objiciunt, dicendum quod religiosi non possunt esse de collegio sæcularium, nisi quatenus licet eis docere et discere, quod non possunt absque moderamine et licentia suorum superiorum, ex quorum etiam licentia, et juramenta, et colligationes licitas et expedientes facere possunt, ut sic in collegio scholastico connumerentur.

Sciendum tamen quod cum perfectio totius consistat in partium adunatione, illud toti non expedit, in quo partes convenire non possunt, quia hoc perfectioni totius repugnat : unde et ordinationes quæ in republica statuuntur, tales debent esse quæ omnibus qui ad rempublicam pertinent, coaptentur, magis vero essent removendæ ordinationes a republica, quæ adunationem civium impedirent, quam aliqua scissura reipublicæ toleranda, quia statuta sunt propter unitatem reipublicæ conservandam, et non e converso. Similiter etiam in collegio scholastico non debent esse aliqua statuta, quæ non possint congruere omnibus, qui ad studium licite conveniunt.

Verba autem Apostoli, quæ ad suam sententiam asserendam assumunt, pro eis non faciunt. Primo, quia religiosi non sunt similes illis, de quibus loquitur Apostolus, quod patet per singula. Quod enim dicitur ad Rom. XII, 17 : *Rogo autem vos, fratres,* etc., intelligitur : de hæreticis, qui homines in fide dissentire faciebant, quod patet per hoc, quod dicit : *Præter doctrinam quam didicistis.* Glossa : « A veris Apostolis, » quia illi a quibus declinare jubet, de lege agebant, quia cogebant gentes judaizare. Similiter illud quod habetur II Thess. III, 6 : *Annuntiamus autem,* etc , ad religiosos non pertinet, sed ad eos qui turpia negotia exercent otium sectantes, quod per hoc patet, quod dicit Apostolus : *Audivimus enim inter vos quosdam ambulare in quiete nihil operantes, sed curiose agentes.* Glossa : « Qui fœda cura sibi necessaria provident. » Fœda autem cura ibi dicitur omne illicitum negotium. Similiter quod dicitur II Timoth. III : *Hoc autem scito, quia in novissimis diebus,* etc., non pertinet ad religiosos, sed ad hæreticos, ut patet per id, quod dicit : *Blasphemi.* Glossa : « in Deum per hæreses. » et per hoc quod subdit : *Quemadmodum autem Joannes et Mambres resisterunt Moysi, ita et hi,* Glossa : « Scilicet hæretici » « resistunt veritati, homines reprobi, corrupti mente circa fidem. » Nec obstat, quod dicit : *Habentes quidem spe-*

ciem pietatis, » id est, religionis. Religio enim accipitur ibi pro latria, quæ fidem protestatur. In hac enim significatione religio est idem quod pietas, ut patet per Augustinum in x, *De Civitate Dei.* Dato autem quod religiosi, vel omnes, vel aliqui tales essent, non tamen eorum esset, a sua communione eos excludere : quod patet per Glossam quæ habetur I, Cor. v, super illud : *Is qui frater nominatur,* etc. « Cum hujusmodi nec cibum sumere » ; Glossa. Dicendo *nominatur,* ostendit non temere, et quodlibet modo, sed per judicium auferendos malos esse ab Ecclesiæ communione, et si per judicium auferri non possunt, tolerentur potius.

Non enim a communione quemquam prohibere possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo judicio ecclesiastico, vel sæculari nominatum atque convictum. Hoc ergo dicendo nolit hominem ab homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio, sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ sive ultro confessum, sive accusatum atque convictum. Patet ergo, quod quamvis religiosi essent tales quales dicunt, non tamen possent eos a sua societate repellere, nisi prius essent in judicio condemnati.

In his autem quæ sequuntur, in quibus apostolicæ potestati derogant, non solum falsitatis, sed etiam hæresis crimen incurrunt, quia ut dicitur in Decretis, dist. xxii, cap. *Omnes :* « Qui Romanæ Ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur. » Et infra : « Fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ est fidei mater. » Hoc autem privilegium Christus Romanæ Ecclesiæ contulit, ut omnes ei sicut Christo obediant : unde dicit Cyrillus Alexandrinus Episcopus in libro II *Thesaurorum :* « Ut membra mancamus in capite nostro apostolico throno Romanorum Pontifice, a quo nostrum est quærere quid credere et quid tenere debeamus, ipsum venerantes, ipsum rogantes pro omnibus, quoniam ipsius solum est reprehendere, corrigere, et loco illius ligare qui ipsum ædificavit, et nulli alii quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit cui omnes jure divino caput inclinant, et primates mundi tanquam ipsi Domino Jesu Christo obediunt. » Unde patet quod quicumque dicit non esse obediendum his quæ per Papam statuuntur, in hæresim labitur.

Quod etiam objiciunt, quod nullus potest cogi ad societatem invitus, ut lex dicit, patet, quod intelligitur de privata societate quæ consensu duorum vel trium constituitur. Sed ad societatem

publicam, quæ non potest constitui, nisi ex superioris auctoritate, aliquis compelli potest : sicut princeps qui præest reipublicæ, potest compellere cives ut in sua societate aliquem recipiant, sicut etiam collegium alicujus Ecclesiæ cogitur ut aliquem recipiat in canonicum, vel in fratrem : unde cum collegium studii generalis sit aliqua societas, ad eam aliquis induci potest auctoritate superioris cogente.

Ad illud quod postea objiciunt, quod hoc est de illis quæ non pertinent ad cathedram, dicendum quod hoc est falsum. Ad eum enim qui regit rempublicam, pertinet ordinare de nutritionibus, et adinventionibus inventorum, in quibus exerceri debeant, ut dicitur x *Ethic.* Unde et in Politica, ut in I *Ethic.*, dicitur, « ordinat, quas disciplinas debitum est esse in civitatibus, et quales unumquemque oportet discere, et usquequo : » et sic patet, quod ordinare de studio pertinet ad eum qui præest reipublicæ, et præcipue ad auctoritatem Apostolicæ sedis, qua universalis Ecclesia gubernatur, cui per generale studium providetur.

Quod autem objicitur ultimo, procedit ex falsis. Non enim est ad destructionem studii, sed ad ejus profectum, si religiosi sæcularibus in studio sociantur, ut ex prædictis patet : unde nulli dubium esse debet, sæculares compelli posse auctoritate apostolica, ut ad societatem studii religiosos admittant.

CAPUT IV.

An religioso liceat prædicare, et confessiones audire, si curam non habeat animarum.

Non solum autem impedire conantur, ne religiosi fructum in Ecclesia faciant per doctrinam, veritatem sacræ Scripturæ aliis exponendo, sed quod perniciosius est, eos a prædicationibus et confessionibus audiendis amovere conantur, ut nec fructum in populo faciant in exhortatione virtutum, et extirpatione vitiorum, in quo etiam persecutores Ecclesiæ sanctæ se esse ostendunt unde dicit Gregorius libro XX *Moralium,* super illud : Quasi caputio tunicæ, etc. « Hoc conari persecutores Ecclesiæ specialiter solent, ut ab ea ante omnia verbum prædicationis tollant. »

Inducunt autem primo id quod habetur XVI, quæst. 1 : « Alia est causa monachi, alia clerici. Clerici oves pascunt, ego, scilicet monachus, pascor. » Et VII, quæst. 1, cap. *Hoc nequaquam,* dicitur : « Monachorum vita subjectionis habet verbum, non docendi,

vel præsidendi, vel pascendi alios, prædicare autem est pascere verbo Dei. » Joannis, ultimo 17 : *Pasce oves meas,* Glossa : « Pascere oves, est credentes ne deficiant confortare. » Ergo monachi et alii religiosi, qui omnes monachorum jure censentur, prædicare non possunt. Hoc expressius haberi videtur XVI. quæst. 1. cap. *Adjicimus,* ubi dicitur : « Statuimus, ut præter Domini sacerdotes nulli liceat prædicare, sive laicus, sive monachus ille sit, cujuscumque scientiæ nomine glorietur. » Item, cap. *Juxta :* « Monachos a populorum prædicatione omnino cessare censuimus. »

Inducunt autem auctoritatem Bernardi, super *Cant.,* qui dicit, quod « prædicare monacho non convenit, novitio non expedit, non misso non licet. »

Item. Illi qui pascunt populum verbo Dei, debent etiam pascere necessaria subministrando, ut patet super illud Joannis, ultimo 17 : *Pasce oves meas,* ubi dicit Glossa : « Pasce oves, et credentes confortare, ne deficiant, terrena subsidia, si necesse est, subditis providere. » Sed religiosi non possunt necessaria providere cum paupertatem profiteantur, ergo non possunt pascere verbum Dei prædicando.

Item. Ezech. XXXIV, 2, dicitur : *Nonne greges a pastoribus pascuntur?* Per pastores autem, ut dicit Glossa ibidem, significantur Episcopi, presbyteri, diaconi, quibus grex committitur. Ergo religiosi qui non sunt Episcopi, vel presbyteri, vel diaconi habentes gregem commissum, prædicare non possunt.

Item. Roman. X, 15, dicitur : *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Sed non legimus missos a Domino nisi duodecim Apostolos, Luc. IX, et septuaginta duos discipulos, Luc. X. Ubi dicit Glossa, quod « sicut in Apostolis forma est Episcoporum, sic in septuagintaduobus forma presbyterorum secundi ordinis, qui scilicet sunt presbyteri parochiales. » Adjungit autem Apostolus I ad Corinth. XII : *Opitulationes,* id est, eos qui majoribus ferunt opem, ut Titus Apostolo, vel archidiaconi Episcopis, ut Glossa ibidem dicit. Ergo religiosi qui nec Episcopi sunt, nec presbyteri parochiales, nec archidiaconi prædicare non debent.

Item, in *decretis,* dicitur dist. LXVIII : « Coepiscopi tam ab hac sacra Sede quam ab Episcopis totius orbis prohibiti sunt. Nimis enim improba eorum institutio est, et prava. » Et infra : « Nam non amplius quam duos ordines inter discipulos Domini esse cognovimus, id est duodecim Apostolorum, et septuagintaduorum discipulorum. Unde iste tertius processerit, ignoramus, et quod

ratione caret extirpare necesse est. » Et ita ordo religiosorum qui prædicant, et non sunt Episcopi, qui sunt successores Apostolorum, vel presbyteri parochiales qui successores septuaginta duorum discipulorum debent extirpari.

Item. Dionysius in cap. VI, *Ecclesiast. hierarch.* dicit quod « monasticus ordo non debet esse aliis prælatus, vel secundum aliam translationem, non est aliorum adductivus : sed inducuntur homines in Deum per doctrinam et prædicationem. » Ergo monachi, vel alii religiosi non debent prædicare vel docere.

Item. Ecclesiastica hierarchia constituta est ad exemplar cœlestis, secundum illud Exod. XXV, 40 : *Inspice et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est :* sed in cœlesti hierarchia angelus inferioris ordinis nunquam exercet officium superioris ordinis. Cum ergo monasticus ordo inter ordines inferiores computetur, ut dicitur cap. VI *Ecclesiast. hierarch. :* « Non debent monachi et alii religiosi exercere prædicationis officium, quod est superioris Episcoporum et prælatorum aliorum. »

Item. Si religiosus prædicat, aut prædicat cum potestate, aut sine potestate. Si sine potestate, ergo est pseudo Apostolus. Si cum potestate, ergo potest procurationes exigere. Dominus enim mittens Apostolos ad prædicandum præcipit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, ut dicitur Marci 6. Per virgam autem, ut Glossa ibidem dicit, potestatem accipiendi necessaria a subditis intelligit, hoc autem non videtur religiosi convenire, ut procurationes exigere possint : ergo nec prædicare debent.

Item. Episcopi majorem habent auctoritatem prædicandi quam religiosi, qui non habent curam animarum : sed Episcopi extra diœcesim suam prædicare non possunt, nisi requisiti ab aliis Episcopis, vel presbyteris, ut dicitur IX, quæstione 3 : « Nullus Primas, nullus Metropolitanus diœcesani Ecclesiam, vel parochiam, aut aliquem de ejus parochia præsumat excommunicare, vel judicare, et hec idem habetur per multa alia capitula ibidem. » Ergo nec religiosi qui omnino diœcesim non habent, nec parochias, prædicare possunt nisi forte fuerint invitati.

Item, prædicator non debet ædificare super aliud fundamentum, nec gloriari in plebibus alienis ad instar Apostoli dicentis Rom. XV, 20 : *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne supra alienum fundamentum ædificarem.* Et II ad Corinthios, X, 15 : *Non in immensum gloriantes in alienis laboribus.* Glossa : « Ubi alius fundamentum fidei posuisset, quod esset

ultra mensuram gloriari. » Et infra, ibi : *Non in alia regula.* Glossa exponit de his, qui sunt de alieno regimine. Ergo illi qui non habent curam animarum, non debent prædicare plebibus aliis commissis, sed fundamentum fidei in infidelibus jacere.

Ulterius autem ostendere nituntur, quod confessiones audire non possunt, 16 quæst. 1, cap. *Placuit* : « Firmiter et insolubiliter omnes præcipimus, ut aliquis monachus pœnitentias nemini tribuat. » Et alio cap. *Placuit,* dicitur quod « nullus monachorum præsumat neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque infirmum visitare et unctiones facere, neque mortuum sepelire, neque de qualibuscumque negotiis sese implicare. » Item, cap. *Interdicimus,* dicitur : « Interdicimus abbatibus, et monachis publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, et unctiones facere. » Ex quibus omnibus videtur, quod monachis et religiosis qui eodem jure censentur non liceat confessiones audire.

Item. Rectoribus Ecclesiarum præceptum est Proverbiorum, XXVII, 23 : *Diligenter agnosce vultum pecoris tui,* Glossa : « Pastori Ecclesiæ dicitur : Diligenter adhibe curam eis quibus te præesse contigerit. Agnosce eorum actus et vitia quæ in eis inveneris, citius castigare memento. » Sed non possunt agnoscere actus et vitia subditorum pastores Ecclesiæ, nisi per confessiones. Ergo non debent aliis confiteri nisi suis rectoribus. Præterea, *Extra de pœnitentiis et remissis* dicit Innocentius in concilio generali : « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno confiteatur proprio sacerdoti » : sed ille qui absolutus est a peccatis prædictis non tenetur ulterius peccata confiteri. Ergo si aliquis alius quam proprius sacerdos posset confessiones audire, et absolvere aliquem, ille non teneretur semel in anno confiteri proprio sacerdoti, quod est contra decretalem inductam. Cum ergo religiosi non sint proprii sacerdotes, quia non habent plebes sibi commissas, videtur, quod non possunt confessiones audire et absolvere.

Item. Fideles debent a propriis sacerdotibus sacramenta percipere, ut in decretali inducta præcipitur, sed sacramenta Ecclesiæ non debet ministrare sacerdos nisi digno; non autem potest scire aliquem esse dignum, nisi ejus conscientiam noverit per confessionem. Ergo sacerdotes debent audire confessiones subditorum, et ita alii non possunt eos absolvere.

Item. In Ecclesia non solum vitanda sunt mala, sed etiam

occasiones malorum, sicut Apostolus de se ipso dicit II Cor. XI, 12 : *Ut amputem occasionem eorum, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos*, sed si aliquis posset alteri confiteri quam proprio sacerdoti, multi possent dicere se esse confessos, et sic inconfessi ad sacramenta accedere, et non possent arctari per proprium sacerdotem, latentes sub prætextu confessionis aliis factæ. Ergo hoc nullo modo debet esse in Ecclesia, quod religiosi confessiones audiant, qui non sunt proprii sacerdotes.

Item. Ad eum solum pertinet pœnitentes absolvere, ad quem pertinet corrigere, sed sicut dicit Dionysius in epistola ad Demophylum monachum, correctio non pertinet ad monachos, sed ad sacerdotes, ergo religiosi non possunt confitentes absolvere.

Item. Cum non habeant aliquas certas provincias, vel diœceses, vel parochias sibi commissas, si possunt prædicare et confessiones audire, ubique hoc poterunt. Ergo ampliorem habent potestatem quam Episcopi, vel Primates, vel Patriarchæ, qui non sunt universalis Ecclesiæ gubernatores, cum etiam Papa universalem Pontificem se vocari prohibeat, unde dicitur in *Decretis*, dist. XCIX : « Nullus Patriarcharum universalitatis vocabula unquam utatur. » Et hoc idem habetur in sequenti capitulo.

Ulterius autem nituntur ostendere, quod nec ex commissione Episcoporum prædicare possunt, aut confessiones audire. Dicunt enim, quod illud, quod dat aliquis, jam non habet. Si ergo Episcopi committunt curas plebium parochialibus sacerdotibus, ad eos jam non pertinet cura ipsarum, et ita ex auctoritate eorum non possunt aliqui prædicare plebibus, aut confessiones audire nisi vocati a sacerdote parochiali. Item, quando Episcopus committit curam plebis sacerdoti, ipse se ipsum exonerat, et periculum remanet super sacerdotem cui cura committitur, secundum illud III Regnum, XX, 39 : *Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus:* alias essent Episcopi in magno periculo, importabile onus totius multitudinis habentes. Ergo Episcopi non habent se ulterius intromittere de plebibus, quas sacerdotibus commiserunt.

Item. Sicut Episcopus subditur Archiepiscopo, ita sacerdotes subduntur Episcopis : sed Archiepiscopi non possunt se intromittere de illis, qui subduntur Episcopis, nisi forte propter negligentiam Episcoporum, unde dicitur IX, quæst. 3 : « Archiepiscopus nihil de Episcoporum causis absque illorum consilio agat. » Ergo nec Episcopi possunt aliquid in plebibus subjectis sacerdotibus

parochialibus absque illorum consensu, nisi propter eorum negligentiam vel defectum.

Item. Presbyteri parochiales sunt sponsi Ecclesiarum sibi commissarum. Si ergo aliqui alii ex commissione Episcoporum in plebibus prædictis sacerdotibus commissis prædicent, aut confessiones audiant, Ecclesia habebit plures sponsos, quod est contra id quod habetur VII, quæst. 1 : Sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel judicari, aut disponi, nisi a proprio viro, eo vivente, permittitur, sic nec uxor Episcopi, quæ ejus Ecclesia, vel parochia indubitanter intelligitur, eo vivente, absque ejus consilio et voluntate alteri judicari, vel disponi, aut ejus concubitu, id est, ordinatione frui non conceditur. Hoc autem non solum de Episcopis, sed de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligitur, ut Gratianus per sequentia capitula probat.

Ulterius autem nituntur ostendere, quod nec privilegio Apostolicæ Sedis possunt prædicare, aut confessiones audire : quia contra statuta Patrum aliquid condere, vel mutare, nec Romanæ Sedis auctoritas potest, ut dicitur XXV, quæstion. 1, cap. *Contra statuta :* « Si contra statutum est antiquorum Patrum, quod nullus prædicet, vel confessiones audiat præter Domini sacerdotes, » ut dicitur XVI, quæst. 1, cap. *Adjicimus.* « Non poterit hoc ex privilegio Papæ alicui concedi. »

Item. XXV, quæst. 1, cap. *Sunt quidam,* dicitur : « Si enim quod docuerunt Apostoli et Prophetæ destruere, quod absit, niteretur Romanus Pontifex, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. » Si ergo ordinatio est Apostoli, II Corinth. X : « ut nullus glorietur in plebibus alienis, si Papa dat alicui hoc privilegium, errare convincitur.

Item. Scriptum est in jure, quod si princeps concedit alicui, quod liceat ei ædificare in loco publico, debet intelligi sine præjudicio alterius, ut *ff.* Ne quid in loco publico ædificare, lib. I, § *Si quis a principe,* et XXV, quæst. 2, cap. *De ecclesiasticis,* dicit Gregorius : « Sicut nostra defendimus, ita singulis quibuscumque Ecclesiis sua jura servamus, nec cuiquam gratia favente ultra quam meretur, impartior, nec ulli quod sui juris est ambitu stimulante derogabo. » Sed quod aliquis prædicet in parochia alicujus, vel audiat confessiones eo irrequisito, esset in præjudicium sacerdotis parochialis. Ergo si concedatur alicui quod possit prædicare, vel confessiones audire, nihilominus hoc exequi non poterit sine consensu sacerdotis parochialis.

Item. Si princeps concessit alicui liberam testamenti factionem, nihil aliud concessisse videtur : nisi ut habeat consuetam et legitimam testamenti factionem. Neque enim credendum est Romanum Principem qui jura tuetur, totam testamentorum observantiam multis vigiliis excogitatam atque inventam uno verbo velle evertere, ut cap. *De inoffic. testament.* lib. *Si quando.* Similiter, si Papa concedat aliquibus quod prædicent, vel confessiones audiant, debet intelligi secundum communem formam, scilicet ut hoc exquatur requisitis sacerdotibus parochialibus.

Item. Monachus qui accipit sacerdotale officium, non tamen habet executionem officii, ut scilicet sacramenta ministret, nisi super aliqua plebe fuerit canonice institutus, ut dicitur XVI, quæst. 1, cap. *Adjcimus,* § *Monachi autem* : « Et si aliquibus ex privilegio Papæ officium prædicandi committatur, hoc exequi non poterunt, quamdiu plebes non fuerint eis commissæ.

Item, nec Papa, nec aliquis mortalium potest ecclesiasticam hierarchiam divinitus ordinatam mutare, aut evertere, cum nulli prælatorum data sit potestas « in destructionem, sed in ædificationem, » ut dicitur II, Corinth. X. Sed iste est ordo ecclesiasticæ hierarchiæ, quod monachi et regulares sint in ordine perficiendorum, ut patet in cap. VI *Ecclesiast. hierarch.* Ergo nec potest hoc aliter immutare, ut scilicet religiosi perficiendi habeant officium.

Item, volunt ostendere, quod etiam in talibus non liceat petere licentiam a presbyteris parochialibus, aut ab Episcopis prædicandi, aut confessiones audiendi, quia ambitionis est ingerere se ad officia ecclesiastica : unde dicitur VIII, quæst. 1. cap. *Sciendum :* « Cum locus superior imperatur, his qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc ex proprio desiderio anhelat, » sed prædicare et confessiones audire pertinet ad officium ecclesiasticum, quod est potestatis et honoris. Ergo sine nota ambitionis non possunt petere licentiam prædicandi, aut confessiones audiendi, sed hoc solum facere possunt, cum fuerint requisiti, unde prædictus error sumpsit originem.

Quia vero ut Boetius dicit in libro *De duabus naturis,* via fidei inter duas hæreses media est, sicut virtutes medium locum tenent, omnis enim virtus in medio rerum decore locata consistit. Si quid enim vel infra, vel ultra quam oportuerit fiat, a virtute discreditur. Ideo videamus, quid circa prædicta sit ultra, vel infra, quam quod veritas habeat, ut hoc totum reputemus errorem, mediam autem viam fidei veritatem.

Sciendum est ergo, quosdam fuisse hæreticos, et adhuc esse, qui potestatem ecclesiastici ministerii in vitæ sanctitate ponebant, ut videlicet qui sanctitate caruerit, ordinis quoque potestatem amittat, et qui sanctitate fulget, etiam ordinis potestate potiatur. Quam quidem sententiam esse erroneam, quia de ea non agitur, supponatur ad præsens. Ex hujus autem erroris radice processit quorumdam præsumptio, et præcipue monachorum, qui de sua sanctitate præsumentes, ministrorum Ecclesiæ officia proprio arbitrio usurpabant, absolvendo scilicet peccatores, et prædicando absque alicujus auctoritate Episcopi, quod eis nullatenus licebat, unde dicitur XVI, quæst 1 : « Pervenit ad nos (unde valde miramur), quod quidam monachi et abbates in parochia vestra contra sanctorum decreta, episcopalia jura et officia sibi arroganter vendicant, videlicet pœnitentiam dare, et remissionem peccatorum, reconciliationem, decimas et Ecclesias cum absque proprii Episcopi licentia, vel auctoritate Sedis Apostolicæ hoc nullatenus præsumere debeant. » Sed quidam nimis incaute ab hoc errore recedentes, in errorem contrarium sunt prolapsi, asserentes monachos et religiosos ad prædicta non idoneos esse, etiam si de auctoritate Episcoporum hoc agant unde dicitur XVI, quæst. 1 : « Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, audacissime quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes monachos qui mundo mortui sunt et Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos, neque pœnitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii sibi divinitus injunctam potestatem : sed omnino labuntur. »

Quidam autem novellum sibi statuentes errorem in tantam prorumpunt audaciam, ut asserant non solum propter religiosorum conditionem, sed etiam propter Episcoporum impotentiam non posse per Episcopos religiosis prædicta committi absque parochialis sacerdotis voluntate. Et quod etiam perniciosius est, non posse eis hoc ipsum asserunt per Apostolicæ Sedis privilegium indulgeri. Et sic per viam contrariam ad eumdem finem hujusmodi error elabitur cum prædicto, ut scilicet subtrahant aliquid Ecclesiasticæ potestati, sicut et illi qui in vitæ merito potestatem Ecclesiæ consistere arbitratur.

Ad hujus ergo erroris destructionem hoc ordine procedendum est.

Primo ostendemus, quod Episcopi et superiores prælati possunt prædicare, et absolvere eos qui sacerdotibus subduntur sine licentia ipsorum sacerdotum.

Secundo, quod hoc idem possunt aliis committere.

Tertio, quod hoc aliis committi quam parochialibus sacerdotibus expedit saluti animarum.

Quarto, quod etiam religiosi ad officia hujusmodi exercenda ex commissione prælatorum sunt idonei.

Quinto, quod religio aliqua salubriter institui possit ad hæc exequenda de licentia prælatorum.

Sexto, respondebimus rationibus quæ ad partem contrariam inducuntur.

Quod autem Episcopus in parochia sacerdoti commissa plenam habeat potestatem, probatur per id quod dicitur x, quæst. 1, cap. *Sic quidam,* ubi dicitur quod « omnia quæ sunt Ecclesiæ secundum constitutionem antiquam, ad Episcopi ordinationem et potestatem pertinent, et hoc idem habetur in sequenti capitulo, « sed res temporales Ecclesiæ ordinantur ad spiritualia. » Ergo multo fortius spiritualia singularum parochiarum Episcopo sunt commissa.

Item. Quæstione eadem : « Regenda est unaquæque parochia sub provisione ac tuitione Episcopi per sacerdotem, vel cæteros clericos, quos ipse cum Dei timore providerit. »

Item. In sequenti capitulo dicitur quod « Ecclesia debet gubernari et dispensari cum judicio et potestate Episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse commissæ. »

Item. Sacerdos cui parochia committitur, non potest aliquid in Ecclesia facere, quod non sit de licentia Episcopi speciali, vel saltem generali ; unde dicitur XVI, quæst. 1 : « Cunctis fidelibus et summopere omnibus presbyteris, et diaconibus, et reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque proprii Episcopi licentia agant. Non utique Missas sine ejus jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quidquam absque ejus permissu faciat. » Ergo patet quod in parochia presbytero commissa ad hoc majorem potestatem habet Episcopus quam sacerdos, qui sine permissione Episcopi nihil in ea agere potest.

Item. I Corinth. I, super illud : *In omni loco ipsorum, et nostro,* dicit Glossa : « Id est mihi primitus commisso, » et loquitur de suffraganeis, id est, de parochiis subjectis Ecclesiæ Corinthiorum, ut patet per Glossam. Si ergo Episcopi sunt successores Apostolorum ipsorum formam tenentes, ut dicitur Luc. X, in Glossa, patet quod parochia principalius est commissa Episcopo quam sacerdoti. Non enim potest intelligi quod ipsa Apostolo fuerit commissa, et

postea ab ipso in alterum translata, qui non diceret: *In omni loco ipsorum et nostro,* si ex quo ipsorum cœperat esse, sua esse destitisset.

Item. Apollo erat presbyter Corinthiorum, qui eis sacra ministrabat, ut patet I Cor. III, 6 : *Apollo rigavit,* Glossa : « baptismo, » et tamen Apostolus de Corinthiis se intromittebat, ut patet I Cor. XI, 34 : *Cætera autem cum venero disponam,* etc.; et II Cor. II, 10 : *Nam et ego quod donavi, si quod donavi, propter vos in persona Christi.* Et I Cor. IV, 21 : *Quid vultis? In virga veniam ad vos,* etc.; et II Cor. X, 3 : *Secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos,* etc. Ultimo 10 : *Ideo absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem,* Glossa, « ligandi atque solvendi, » *quam dedit mihi Dominus.* Patet ergo quod Episcopi in plebibus sacerdotibus commissis plenam retinent potestatem.

Item. Cum sacerdotes succedant in locum septuagintaduorum discipulorum, Episcopi vero in locum duodecim Apostolorum, ut dicitur in Glossa, Luc. X. Absurdissimum videtur si dicere velint, quid Apostoli solvere non possunt et ligare, vel alia hujusmodi facere sine licentia septuaginta duorum discipulorum, quod tamen eos dicere oportet, si hic de Episcopis et presbyteris dixerint.

Item. Dionysius dicit in quinto capitulo *Eccl. hier.*, quod « quamvis Pontificum ordo sit perfectivus, et ordo sacerdotum illuminativus, et ministrantium ordo sit purgativus, tamen hierarchicus ordo, scilicet Pontificum, non tantum habet perficere, sed illuminare et purgare, et sacerdotum ordo non solum illuminare, sed et purgare. » Et subjungit causam dicens : « Ipsæ quidem minores virtutes in ea quæ in meliora sunt, transmovere non possunt, eo quod injustum eis sit ad hujusmodi conari majestatem. Ipsæ autem diviniores virtutes cum propriis habent et subjectas operationes, ut patet per expositionem Maximi ibidem. Patet ergo quod sicut sacerdos potest quidquid diaconus potest, et adhuc amplius, ita et Episcopus potest quæcumque potest sacerdos, et adhuc amplius. Si ergo sacerdos potest legere Evangelium in Ecclesia non requisito diacono, ita et Episcopus potest absolvere, et alia Ecclesiæ sacramenta ministrare quibus voluerit non requisito sacerdote parochiali.

Item. Qui facit aliquid per alium, et per se ipsum hoc facere potest, sed dum presbyteri absolvunt sibi subditos, hoc per eos

Episcopi facere dicuntur, unde Dionysius dicit in VI, cap. *Ecclesiast. hierarch.* : « Is qui secundum nos summus est sacerdos per suos ministros aut sacerdotes purgans, aut illuminans, ipse dicitur purgare, aut illuminare, aliis in ipsum reponentibus proprias sacras actiones. » Ergo et Episcopus cum voluerit, poterit absolvere subditos sacerdotibus, vel eis prædicare per se ipsum.

Item. Prælatis Ecclesiarum a subditis Ecclesiarum obedientia debetur in quantum eorum curam habent, unde dicitur ad Hebr. ultimo, 17 : *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis : ipsi enim pervigilant,* id est pro vobis solliciti sunt prædicando, *quasi rationem reddituri pro animabus vestris.* Sed parochianus quisque magis tenetur obedire Episcopo quam presbytero parochiali, ut patet per Glossam ad Rom. XIII, ubi dicitur quod « majori potestati est magis obediendum quam minori, » sicut proconsuli quam curatori et imperatori quam proconsuli, quod ad potestatis ordinem pertinet, qui multo magis in spiritualibus potestatibus quam in temporalibus invenitur. » Ergo Episcopi qui sunt in superiori potestate constituti, magis habent curam de subditis, quam etiam ipsi sacerdotes parochiales. Ad curam autem animarum pertinet, quod dicitur Prov. XXVII, 23 : *Diligenter agnosce vultum pecoris tui :* quod fit maxime in confessionibus audiendis. Et ita Episcopi possunt audire confessiones parochianorum, etiam convenientius quam presbyteri parochiales.

Item. Sacerdotes dantur Episcopis ut coadjutores, quia soli onus ferre non possunt, sicut septuagintaduo senes dati sunt in adjutorium Moysi, ut patet *Num.* 11. Unde Episcopus in ordinatione sacerdotum hoc exemplo, et quibusdam aliis præmissis subjungit : Quanto fragiliores sumus, tanto magis his auxiliis indigemus ; sed ille cui datur aliquis adjutor non ex amittit potestatem operandi cum sibi vacaverit, immo ipse est principalis operans, et adjutor est agens secundarius. Ergo Episcopi possunt omnia agere quæ ad curam plebis pertinent irrequisito sacerdote, etiam magis quam ipsi sacerdotes.

Item. Episcopi in Ecclesia tenent locum Domini nostri Jesu Christi : unde Dionysius dicit in V, cap. *Ecclesiast. hierarch.* « Pontificum ordo primus quidem est divinarum ordinationum, sublimissimus autem et novissimus : etenim in ipsum perficitur et impletur omnis nostræ hierarchiæ dispositio : ut enim omnem hierarchiam videmus in Jesu consummatam, sic unamquamque in proprium divinum sacerdotem summum, id est, Episcopum : »

unde et I Petr. II, 25, dicitur de Christo : *Conversi estis ad Pastorem et Episcopum animarum vestrarum.* Hoc autem præcipue verum est de Romano Pontifice, cui, ut Cyrillus dicit, « omnes jure divino caput inclinant, et ei tanquam ipsi Domino Jesu Christo obediunt. » Et Chrysostomus dicit super illud Joan. ultimo : *Pasce oves meas,* id est, « loco mei præpositus, et caput esto fratrum. » Ergo ridiculum est dicere et blasphemiæ vicinum quod Episcopus non possit usum clavium exercere in quemlibet suæ diœcesis, sicut et Christus posset.

Item. Ad hoc quod aliquis possit absolvere in foro pœnitentiali, sufficit quod habeat clavem et jurisdictionem in quemlibet suæ diœcesis, per quam materia sibi determinatur, sicut in aliis sacramentis qui habet potestatem ordinis, et materiam debitam potest operari, si formam et intentionem debitam adhibeat : hoc enim semper in potestate ejus est. Sed Episcopus habet clavem, cum sit sacerdos, habet etiam jurisdictionem in quemlibet suæ diœcesis alias posset eos citare et coram se convenire. Ergo potest quemlibet suæ diœcesis sine alicujus sacerdotis requisitione in foro penitentiali absolvere.

Item. Ideo sacerdotibus necessarium videtur confessiones audire subditorum quia eis sacramentum Eucharistiæ ministrant, quod ab his qui sunt in peccato mortali sumi non debet : sed similiter sacramenta Confirmationis et Ordinis sumi non debent ab his qui sunt in peccato mortali, quia hæc sacramenta gratiam præsupponunt : hæc autem sacramenta a solis Episcopis ministrantur. Ergo et pari ratione Episcopis competit confessiones audire quorumlibet suæ diœcesis.

Item. Nemo potest assumere sibi id, quod non est in sua potestate : sed sicut communis consuetudo probat, Episcopi assumunt sibi casus, quos volunt, de quibus ad eos pro absolutione recurratur, ergo etiam antequam eos sibi assumerent, hoc erat in eorum potestate. Ergo et de aliis casibus possunt absolvere, cum voluerint.

Item. Secundum Dionysium « potestas Episcopi in nostra hierarchia est universalis, potestas autem sacerdotis et ministrorum est potestas particularis, » ut patet in I cap. et in V, *Ecclesiast. hierarch.* Sed secundum quod probatum est a Philosophis, virtus universalis efficacius agit in id quod subjicitur virtuti particulari, quam etiam ipsa particularis virtus. Ergo Episcopus magis habet usum clavium in eos, qui subduntur sacerdotibus, quam ipsi sacerdotes.

Item. Nullus potest dare, quod non habet; sed Episcopi est dare sacerdotibus omnem auctoritatem, quam sacerdotes habent, nullum autem spirituale amittitur, cum datur, quia spiritualia non dantur, nisi per actionem dantis in recipientem, agens autem non amittit virtutem agendi ex hoc ipso, quod agit. Ergo Episcopus habet communem potestatem quam habet sacerdos parochialis.

Deinde ostendendum est, quod aliqui ex commissione Episcoporum possunt prædicare, et confessiones audire in parochiis sacerdotum. Nam extra *De officio judic. ordin.* cap. *Inter cætera,* dicitur quod « Episcopus viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumat. » Et infra : « Præcipimus tam in cathedralibus, quam in conventualibus Ecclesiis viros idoneos ordinari, quos Episcopi coadjutores et cooperatores habeant non solum in prædicationis officio, verum etiam in confessionibus audiendis, et pœnitentiis injungendis, et cæteris quæ pertinent ad salutem animarum. » Ex quo patet, quod clerici conventualium Ecclesiarum alicujus diœcesis, qui non sunt parochiales sacerdotes, possunt prædicare et confessiones audire auctoritate Episcopi.

Iterum extra *De hæreticis,* cap. *Excommunicavimus,* § *Quia vero,* dicitur : « Omnes qui prohibiti, vel non missi præter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel catholico Episcopo loci susceptam publice, vel privatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. » Ex quo haberi potest, quod Papa, vel Episcopus potest dare alicui auctoritatem prædicandi.

Item. Constat quod Apostoli, quorum Episcopi sunt successores, per civitates et castella, presbyteros ordinabant, qui continue cum populis sibi subjectis commorabantur, et tamen alios mittebant ad prædicandum, et ad alia exercenda, quæ ad salutem pertinent animarum, I Cor. IV, 17 : *Misi ad vos Timothæum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas quæ sunt in Christo Jesu.* Et II ad Cor. XII, 18 : *Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem,* Glossa, id est, « Barnabam, vel Lucam. » Et ad Titum, I, 5 : *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt, corrigas : et constituas per civitate presbyteros sicut et ego deposui tibi.* Ergo et aliqui alii quam presbyteri parochiales possunt prædicare et confessiones audire ex commissione Episcoporum.

Item. Prædicare et confessiones audire sunt jurisdictionis et ordinis simul : sed ea quæ sunt hujusmodi possunt committi his saltem qui ordinem habent. Ergo cum Episcopus possit prædicare et confessiones audire in parochia non requisito sacerdote, ut supra probatum est, hoc idem et alius poterit ex ejus commissione.

Item. Ad hoc facit consuetudo Romanæ Ecclesiæ, ad quam accedentes a pœnitentiariis Papæ quoscumque sacerdotes litteras impetrant, ut eis confiteantur.

Item. Legati Papæ, et eorum pœnitentiarii confessiones audiunt non petita licentia a parochialibus et etiam auctoritate Papæ ubique prædicant, et ita patet, quod prædicare et confessione audire potest aliis committi sine licentia sacerdotum parochialium.

Nunc restat ostendere, quod religiosi sunt idonei ad hoc, quod talia eis committuntur. Nam 16 quæst. 1 cap. *Pervenit*, dicitur quod « monachi et abbates absque proprii Episcopi licentia hoc nullatenus præsumere debent, ut videlicet pœnitentiam dent. » Ex quo relinquitur, quod ex auctoritate Papæ et Episcopi monachis et aliis religiosis liceat confessiones audire.

Item. Quæstione eadem dicitur ex auctoritate hujus decreti quod « apostolico moderamine, et pietatis officio a nobis est constitutum, sacerdotibus monachis Apostolorum figuram tenentibus liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentias imponere atque peccata solvere. »

Item. In sequenti capitulo : *Sunt tamen nonnulli,* dicit Bonifacius Papa : « Credimus a sacerdotibus monachis ligandi solvendique officium Deo operante digne administrari, si eos digne contigerit hoc ministerio sublimari. Decertantes igitur monasticæ professionis presbyteros sacerdotalis potentiæ arcere officio, omnino præcipimus, ut ab hujuscemodi ausibus reprimantur in posterum : quia quanto quisque celsior est, tanto et illis erit casus potentior. »

Item. Episcopi debent divina judicia imitari quantum possunt, I Corinthiorum XI, 1 : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Sed divino judicio aliqui religiosi sunt reputati idonei, ut eis immediate a Deo prædicationis committeretur officium, sicut de Equitio monacho B. Gregorius narrat *in Dial.* et etiam de Beato Benedicto. Ergo et in judicio Episcoporum aliqui religiosi possunt reputari idonei, ut eis prædicatio committatur.

Iterum. Omnia quæ licent sæcularibus clericis, licent et religiosis, exceptis eisquæ in sua regula eis prohibentur. Arg. XVI, quæst. 1. *Sunt tamen nonnulli,* ubi dicitur, quod « monachis licet absolvere, et alia hujusmodi facere. » Neque enim Beatus Benedictus monachorum præceptor almificus hujuscemodi rei fuit interdictor : sed sæcularibus licet ex commissione Episcoporum prædicare et confessiones audire. Ergo et religiosis cum in nulla regula hoc sit prohibitum.

Item. Majus est prædicationis officium ex propria auctoritate assequi, quam ex commissione alterius, sed religiosi possunt ad prælationis gradus sublimari, in quo eis competit et prædicare, et alia propria auctoritate exequi, quæ ad salutem pertinent animarum. Ergo multo magis debent idonei reputari, ut prædicationis officium, et alia hujusmodi ex commissione Episcopi exequantur.

Item. Ad illud quod maxime competit perfectis non redditur aliquis minus idoneus ex hoc, quod in statu perfectionis se ponit : sed prædicationis officium competit maxime perfectis, quem statum religiosi assumunt. Unde I Esdræ, I, super illud, *Omnes reliqui,* etc., dicit Glossa : « Omnes electi de potestate tenebrarum eruti ad libertatem pertinent gloriæ filiorum Dei, et gloriæ omnes societati sanctæ civitati » id est, Ecclesiæ annuntiari lætantur, sed tantum perfectorum est in ædificatione ejusdem Ecclesiæ etiam aliis prædicando laborare. » Et quod intelligat de perfectione religionis, patet ex hoc quod sequitur. Eruditores multorum cum magis ad cœlestia diligenda auditores instituunt, minus pro terrenis curam gerunt, immo acquisita pro spe æternorum relinquunt. Hoc etiam patet per Interlinearum, quæ dicit : « *Omnes reliqui,* id est, divites qui prædicare non possunt. » Ergo religiosi non redduntur minus idonei ad exequendum prædicationis officium quam alii, et ita cum alii possint ex commissione Episcoporum prædicare, et confessiones audire, ut probatum est, et religiosi possunt hoc idem.

Item. I Esdræ, VIII, 34, super illud : *Promovimus ergo a flumine,* etc., dicit Glossa : « Fratrum quoque cohortem religiosam nobis in auxilium vocamus, qua adjuti animas fidelium ad societatem electorum, et arcem vitæ perfectioris quasi vasa sancta ad templum Domini efficacius transferamus. » Ex quo patet idem quod prius.

Item. Et hoc apparet ex communi consuetudine orientalis Ecclesiæ, secundum quam fere omnes manachis confitentur.

Item. Majoris potestatis est legationis officium exercere, Episcopos confirmare, et de eis Ecclesiis provideri, quam prædicare vel confessiones audire : sed primum invenitur religiosis esse commissum : ergo et secundum eis committi potest.

Item. Magis est remotum a religiosorum vita causas audire, quam confessiones, vel prædicare, sed primum eis committi potest. Ergo multo fortius alia. Nunc restat ostendere, quod saluti animarum expediat etiam aliis quam sacerdotibus parochialibus prædicationem committi, et alia quæ ad salutem pertinent animarum.

Primo, per hoc quod dicit Dominus, Matth. IX, 37 : *Messis quidem multa.* Glossa : « Turba populorum suscipiendo verbo et ferendo fructui apta. » *Operarii autem pauci.* Glossa : « prædicatores ad congregandum electorum Ecclesiam : » *Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Ex quo patet, quod salubre est Ecclesiæ, per multos Dei prædicari fidelibus, et maxima turba fidelium crescente.

Item. Potest haberi per illud, quod dicitur Sapientiæ, VII, 26 *Multitudo sapientium.* (Interlinearis : « Cœtus prædicatorum) *sanitas est orbis terrarum.* »

Item. II ad Timoth. II, 2 : *Quæ audisti a me per multos testes hæc commenda fidelibus hominibus,* Glossa : « id est, sanæ fidei ; » *Qui idonei erunt,* Glossa : Vita, et scientia, et facundia, » *et alios docere.* Glossa : « Illis enim debet committi prædicatio divina, qui apti sunt illi officio. »

Iterum I Esdræ, III, super illud : *Et omnes qui venerant de captivitate in Hierusalem.* Glossa sic dicit : « Non solum Episcopi et presbyteri plebem fidelium, id est, Dei domum debent ædificare, sed etiam populus de captivitate Judæorum ad visionem veræ pacis vocatus, ministerium verbi ab his qui dicere noverunt, debet exigere. »

Item. Gregorius in XIX, *Moralium,* super illud Job, XXIX . *Quando lavabam pedes meos butyro,* sic dicit : « Quid ad hæc nos Episcopi dicimus, qui commissis nobis verba vitæ impendere non curamus, quando conjugatum virum prohibere non valuit ab officio prædicationis vel sæcularis habitus, vel magnæ occupatio facultatis? » Ex quo patet, quod alii etiam quam prælati, vel rectores Ecclesiarum laudabiliter possunt prædicationis officium exercere.

Hoc idem potest ostendi per multa exempla veteris Testamenti. David enim laudatur de hoc, quod cultum Dei ampliavit, viginti-

quatuor sacerdotes constituendo, ut magis posset populis expediri, ut patet I Paralip. XXIII et XXIV. Similiter legitur de Ezechiele II, Paralip. XXX, 6 : *Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus in universum Israel et Judam, juxta id quod rex jusserat prædicantes, Filii Israel revertimini ad Dominum Deum,* etc. Assuerus etiam nuntios celeres misit per provincias, qui nuntiarent liberationum populi Dei, ut legitur Esther, VIII. Ergo multo magis saluberrime hoc fieri potest, ut aliis quam sacerdotibus parochialibus prædicationibus officium committatur, et alia quæ pertinent ad salutem animarum.

Item. Gregorius in V, *Homilia* primæ partis super Ezech. dicit. « Hi qui animarum custodes sunt, et pascendi gregis onera susceperunt, mutare loca minime permittuntur. Hi autem qui amore Domini in prædicatione discurrunt, rotæ ejus ignis ardens sunt, quia cum ex ejus desiderio per varia loco discurrunt, unde ipsi ardent et alios incendunt. » Ex quo patet, quod conveniens est ut præter rectores Ecclesiarum qui resident in suis Ecclesiis, aliis prædicationis officium committatur, qui per diversa loca discurrant.

Item. Quod hoc utile sit et salubre, satis manifestat occupatio rectorum Ecclesiæ, quos in aliis rebus piis et Ecclesiasticis oportet frequenter occupari, cum tamen oporteat prædicatorem verbi Dei ab omni alia occupatione liberum esse. Unde Apostoli dixerunt Actuum, VI, 2 : *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.* Unde patet, quod satis necessarium est eos ab aliis juvari.

Hanc etiam necessitatem maxime ostendit imperitia multorum sacerdotum, qui in aliquibus partibus adeo ignorantes inveniuntur, ut nec etiam loqui latinum sciant. Paucissimi etiam inveniuntur, qui sacram Scripturam didicerint, et tamen oportet prædicatorem verbi Dei in sacra Scriptura instructum esse. Unde satis apertum est multum saluti fidelium detrahi, si solum sacerdotibus parochialibus verbum Dei relinquatur.

In confessionibus autem audiendis non minor necessitas appareret propter ignorantiam multorum sacerdotum, quæ periculosissima est in confessionibus audiendis. Unde Augustinus in libro *De Penitentia :* « Qui vult confiteri peccata sua, ut inveniat gratiam, quæret sacerdotem scientem ligare, et solvere, ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer movet et petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. »

Iterum eamdem necessitatem ostendit multitudo plebis, quæ interdum uni sacerdoti gubernanda committitur, qui si toto tempore vitæ suæ nihil aliud ageret, vix omnium confessiones diligenter audire posset.

Iterum hanc necessitatem ostendit difficultas confitendi. Quidam enim, ut experimento inventum est, a confessione desisterent, nisi possent aliis quam suis sacerdotibus confiteri, quandoque propter verecundiam, quia erubescunt confiteri illis peccata cum quibus quotidie conversantur : quandoque vero, quia suspicantur sacerdotes sibi esse inimicos, et propter multa alia. Unde pie prælati eorum infirmitati condescendunt, ne omnino desperationem labantur, de aliis confessoribus eis providendo.

His visis, ostendendum est aliquam religionem ad hoc specialiter salubriter posse institui ad cooperandum prælatis ecclesiarum in prædicatione et confessionibus audiendis ex commissione prælatorum.

Primo, per hoc quod omnis religio ad exemplar vitæ Apostolicæ formata est, unde dicitur Actuum IV, super illud : *Et erant illis omnia communia.* Glossa : « *Communia, græce cœna,* unde cœnobitæ, id est, communiter viventes, cœnobia, id est, habitacula eorum. » Hæc autem fuit vita Apostolica, ut relictis omnibus per mundum discurrerent evangelizando, et prædicando, ut patet Matt. X, et in regula quadam quæ eis inscribitur. Ergo ad prædicta potest aliqua religio convenientissime institui.

Item. Jacob. I, 27 : *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum :* sed illa visitatio maxime est necessaria, quæ fit per eos, qui saluti animarum intendunt. Ergo convenientissime potest religio institui ad visitandum homines, qui consolatione indigent, ut per patentiam et consolationem Scripturum spem habeant. Item, Actuum VI, super illud : *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis,* dicit Interlinearis : Meliora sunt fercula mentis, quam dapes corporis : » sed aliquæ religiones pie et salubriter institutæ sunt ad subveniendum pauperibus in corporalibus dapibus, et aliis necessitatibus corporis ; ergo multo convenientius potest aliqua reliqua religio instituti ad subveniendum necessitatibus animarum.

Item. Augustinus : « Melius est pascere animas in æternum cum Domino victuras, quam corpora moritura, nimirum cum salus corporum ex salute dependeat animarum, non e converso. »

Item. Spiritualis militia magis competit religioso, quam sæculari : sed ad militiam sæcularem exercendam aliquæ religiones utiliter institutæ sunt : ergo multo convenientius instituti possunt ad malitiam spiritualem, quæ competit prædicatoribus verbi, de qua dicitur II Timoth. II, 3 : *Labora sicut bonus miles Christi.* Glossa : « In prædicando Evangelium contra hostes fidei. »

Item. Eis qui procurant salutem animarum, necessarium est, ut vita et scientia clareant ex quibus non de facili possent tot inveniri, qui singulis parochiis per universum mundum præficerentur, cum etiam propter litteratorum inopiam, nec adhuc per sæculares potuerit observari statutum Lateranensis Concilii, ut in singulis Ecclesiis metropolitanis essent aliqui, qui theologiam docerent : quod tamen per religiosos Dei gratia cernimus multo latius impletum, quam etiam fuerit statutum, adeo ut impletum videatur illud Is. XI, 34 : *Repleta est terra scientia Domini.* Ergo saluberrime religio aliqua instituitur, in qua sint homines litterati et studio vacantes ad juvandum sacerdotes, qui ad hoc minus sufficiunt.

Item. Hoc evidentissime ostenditur ex effectu sequente. Videmus enim talibus religionibus institutis in pluribus partibus hæreticam pravitatem eorum ministerio extirpatam, infideles etiam nonnullos ad fidem conversos, multos per universum mundum in lege Dei instructos, quamplurimos ad statum pœnitentiæ conversos, ita quod si quis inutilem talem religionem mentiatur, manifeste convinci possit quasi gratiæ invidus, quæ in eis operatur, in Spiritum sanctum peccare.

Item. XXV, quæst 1, dicitur : « Nulli fas sit sine status sui periculo, vel divinas constitutiones, vel Apostolicæ Sedis decreta temerare. » Cum ergo Apostolicam Sedem religiones aliquæ sint institutæ ad prædicta, quod etiam ex ipso nomine ostenditur (nemo enim sine causa sortitur) manifeste se damnabilem reddit, quicumque talem religionem damnare conatur.

Nunc ultimo restat adversariorum objectionibus respondere.

Quod ergo primo objicitur, quod pascere ad monachos non pertinet, sed pasci, intelligendum est ex hoc quod sunt monachi contra illos qui ex sola virtute sanctitatis potestatem Ecclesiastici ordinis alicui competere dicebant : sicut etiam potest dici, quod sæculari clerico non competit pascere, si non habeat curam animarum, vel nisi sit sibi ab habentibus curam animarum commissum. Unde propter hoc non concluditur, quin religiosis competat

pascere populum verbo Dei, si vel ad prælationem assumantur, vel a prælatis eis committatur. Non enim minus sunt idonei religiosi ad prædicationis officium exequendum quam sæculares, nisi forte quatenus sint sub obedientia constituti, ut sic indigeant duplici licentia ad prædicandum, scilicet licentia eorum quibus plebis cura committitur, et licentia prælatorum ordinis sui, sine qua eis nihil agere licet.

Similiter est intelligendum quo postea objicitur. Præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare, verum est quasi propria auctoritate, scilicet ordinaria.

Similiter quod sequitur, monachos a populorum prædicatione omnino cessare censemus intelligendum est, ut non propria auctoritate ex hoc ipso quod monachi sunt, officium sibi prædicationis assumant.

Similiter quod sequitur, quod monacho non convenit prædicare, intelligendum est quasi ex ipso, quod monachus sit officium habeat prædicandi.

Ad aliud quod postea objicitur, quod illi qui pascunt verbo Dei, debent pascere temporali subsidio, respondetur, quod intelligendum est, si vires suppetant secundum illud I Joan III, 17 : *Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo ; quomodo caritas Dei manet in eo?* Aliter Apostoli prædicare non potuissent, qui dixerunt Act. III, 6 : *Argentum et aurum, non est mihi.* Nihilominus tamen et illi qui secundum se pauperes sunt, possunt et aliis temporali subsidio providere, dum divites ad eleemosynarum largitatem hortantur, sicut et Paulo ad prædicationis officium assumpto in gentes commissum est, ut pauperum memor esset, ut dicitur Galat. II.

Ad illud quod postea objicitur, quod greges pascuntur a pastoribus, dicendum est, quod pastores gregem Domini pascere possunt non solum per se, sed per alios, quibus ipsi committunt, quia ille intelligitur aliquid facere, cujus auctoritate fit.

Ad id quod postea objicitur, quod non debent prædicare nisi missi : missi autem a Domino leguntur tantum duodecim Apostoli, et septuaginta duo discipuli, dicendum quod etiam illi missi a Domino, possunt alios mittere, sicut Paulus qui misit Timotheum ad prædicandum, I ad Corinth. IV, 17 : *Ideo misi ad vos Timotheum, qui vos communefaciet vias meas.* Et ita ex commissione Episcoporum et presbyterorum, possunt etiam alii multi ad præ-

dicta militi, et tamen illi missi a Domino intelliguntur, qui per potestatem a Domino traditam mittuntur, et omnes illi sic missi a prælatis Ecclesiarum scilicet Episcopis vel presbyteris, inter opitulatores computantur, quia ipsi majoribus opem ferunt, quamvis non sint Archidiaconi : quod enim in Glossa dicitur, ut Titus Paulo, vel Archidiaconi Episcopis, per modum exempli ponitur. Unde non sequitur, quod qui non sunt Archidiaconi, non possint majoribus opitulari : et tamen cum aliquis ex commissione Episcopi prædicat, vel confessiones audit, Episcopus hoc facere intelligitur, ut patet ex auctoritate Dionysii supra inducta. Nihilominus tamen et si duo ordines tantum essent instituti a Domino, qui possent prædicare propria auctoritate, posset tamen Ecclesia tertium ordinem statuere prædicatorum, quia propria auctoritate prædicarent et præcipue Papa, qui habet plenitudinem potestatis in Ecclesia, sicut etiam in primitiva Ecclesia fuerunt soli duo ordines sacri, scilicet presbyteri et diaconi, et tamen postea Ecclesia minores sibi ordines intituit, ut Magister *in Sentent.* dicit.

Ad id quod postea objicitur dicendum, quod decretum illud loquitur de quibusdam, qui Coepiscopi vocabantur, qui non in civitatibus, sed in vicis, seu villis ordinabantur, qui aliqua poterant plusquam alii sacerdotes, scilicet minores ordines dare, et hi aliquo tempore in Ecclesia fuerunt instituti, habentes ordinariam potestatem : sed postea, ut in eadem distinctione dicitur, propter insolentiam suam qua Episcoporum officia sibi usurpabant, ab Ecclesia prohibiti sunt. Et ideo patet, quod non est similis ratio de religiosis illis qui, ex commissione prælatorum, confessiones audiunt potestatem ordinariam non habentes. Horum enim ordo in numerum non ponit contra ordines a Domino institutos, cum ille secundum jura facere intelligatur, cujus auctoritate fit, quod etiam patet per auctoritatem Dionysii supra inductam.

Ad aliud dicendum, quod ex illa auctoritate Dionysii, amplius haberi non potest, nisi quia monachi ex potestate ordinaria sui ordinis non habent, quod sint prælati vel aliorum adductivi. Non autem excluditur, quin monachus possit accipere potestatem ordinariam, vel commissam ad alios adducendum, præcipue cum in littera dicatur, quod monasticus ordo non est aliis prælatus, vel aliorum adductivus, non autem quod esse non possit, vel debeat.

Ad aliud dicendum, quod ecclesiastica hierarchia imitatur cœlestem, quantum potest, sed non in omnibus. In cœlesti enim hie-

rarchia distinctio donorum gratuitorum, secundum quam ordines distinguuntur, sequitur distinctionem naturæ, non autem in hominibus, et ideo cum angelorum natura sit immutabilis, angelus inferioris ordinis ad superiorem ordinem transferri non potest, quod tamem in ecclesiastica fieri potest, sed tamen in cœlesti angelus inferioris ordinis in suo ordine manens exequitur actum superioris ordinis, superioris virtute. Sicut enim dicit Dionysius XIII. *Cœlest. hierarch.* : « Angelus qui purgavit labia Isaiæ, dictus est Seraphim, quia Seraphim officium exercuit. » Et Gregorius dicit in *homilia* de centum ovibus, quod « hi spiritus qui mittuntur, horum vocabulum percipiunt, quorum officia gerunt. » Unde non est inconveniens, si in ecclesiastica hierarchia aliquis inferioris ordinis exerceat aliquod officium superioris ordinis ejus commissione.

Ad aliud quod postea objicitur, quod aut prædicant cum potestate, aut sine potestate, dicendum, quod prædicant cum potestate prædicandi non ordinaria, sed eis ab aliis commissa. Nec tamen sequitur quod possint procurationes exigere, quia hoc non est eis datum, possent tamen si eis daretur ab aliis, in quibus residet prædicta potestas, et sic etiam non sequitur, quod propter hoc esse debeant plures procurationes.

Ad aliud quod objicitur postea, quod religiosi secundum hoc haberent majorem potestatem quam Episcopi, vel Patriarchæ, dicendum, quod non est verum, quia Patriarchæ vel Episcopi possunt alicubi prædicare ordinaria potestate, religiosi autem non habentes curam animarum nusquam : possunt tamen ubilibet prædicare auctoritate eorum, qui possunt, sicut et Episcopus potest episcopalia exercere in aliena diœcesi auctoritate illius Episcopi, in cujus diœcesi commoratur.

Ad id quod postea objicitur, quod prædicator non debet ædificare super fundamentum alienum, dicendum quod falsum est et contra Apostolum, I. Cor., III, 10 : *Ut sapiens architectus fundamentum posui;* Glossa « prædicationem, » *alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet;* quod secundum Ambrosium in Glossa exponitur de superædificatione doctrinæ. Quod autem Apostolus dicit, Rom. XV, 20 : *Sic autem prædicavi Evangelium non ubi nominatus est Christus, ne supra alienum fundamentum ædificarem,* non est intelligendum quasi non liceret, sed quia hoc tunc temporis magis necessarium quam aliud reputabat. Unde dicit Glossa ibidem : « *Ne ædificarem supra*

alienum fundamentum, id est, ne prædicarem jam per alios conversis, non quod hoc non facerem, si contigisset, sed malebam facere fundamentum fidei ubi non erat; alias non licuisset Joanni Evangelistæ prædicare Ephesi, ubi Paulus fidem plantaverat, aut Paulo prædicare Romæ, ubi Petrus eum prævenerat. » Quid autem dicent, si religiosi contra quos loquuntur, hoc modo distributi sunt, ut quidam eorum infidelibus annuntient verbum Dei, quidam autem inter fideles sint in subsidium prælatorum? Nec tamen hoc facit ad propositum, quia non est idem prædicare plebi alienæ, et ædificare super alienum fundamentum, ut in prædicta auctoritate accipitur, cum etiam sacerdos parochialis in sua parochia prædicans, super alienum ædificet fundamentum, quia prædicat conversis per alios ad fidem.

Similiter quod dicitur II. ad Cor, x, 15 : *Non gloriantes in immensum in alienis laboribus,* scilicet ubi aliud fundamentum fidei potuisset, quod esset ultra mensuram gloriari, non est intellectus Glossæ, quod si Apostolus laborasset, ubi alius fundamentum fidei posuerat, quod hoc esset in immensum gloriari; sed quod si ipse gloriatus esset, quasi fundamentum faciens fundamento prius ab alio posito, ultra mensuram laboris sui gloriatus est.

Similiter etiam quod sequitur postea : « Non habentes spem gloriari in aliena regula, » id est in his quæ sunt in alieno regimine, Glossa illa male inducitur. Non enim sic habetur in Glossa, sed sic : « Regulam nostram, id est regimen nostrum, id est secundum quod a Deo nobis est injunctum, evangelizare dico in abundantia, scilicet non in paucis locis, immo etiam in illa, supple loca, quæ ultra vos sunt. Nec tamen sumus habentes spem id est non speramus gloriari in aliqua aliena regula, nec illi qui ultra vos sunt, de alieno regimine sunt. » Si tamen ita esset in Glossa ut dicunt, non intelligitur quin Apostolus potuisset prædicare illis qui erant de regimine alterius Apostoli. Ipse enim prædicavit Antiochenis et Romanis, qui erant de regimine Petri, sed quia non gloriabatur de eis quasi subjectis suo regimini, hoc enim esset in aliena regula gloriari. Et præterea illi qui ex commissione prælatorum prædicant, non prædicant in plebibus alienis, sed in plebibus prælatorum qui eos mittunt, quin etiam ipsis operantibus cooperari dicuntur.

Ad ea quibus postmodum ostendere nituntur, quod religiosi confessiones audire non debent, de facili patet responsio. Per illa enim decreta quæ inducunt nihil aliud ostendunt, nisi quod re-

ligiosi non possunt propria auctoritate confessiones audire; non autem excluditur, quin possint audire ex auctoritate Papæ vel Episcopi, ut manifeste habetur XVI, quæstio 1, *Pervenit.* Nec etiam quod religiosi sint minus idonei ad hujusmodi, quam sæculares, ut patet XVI, quæstio 1, *Sunt tamen nonnulli.*

Ad aliud quod postea objicitur, quod presbyteri parochiales cum sint rectores animarum, debent diligenter agnoscere vultum pecoris sibi commissi, quod non possunt facere nisi eorum confessiones audiant, dicendum quod de bonitate vel malitia alicujus constare potest alicui non solum per propriam confessionem, sed etiam per sententiam superioris de eo latam. Unde si Episcopus subditum sacerdotis absolvat, vel per se, vel per alium cui ipse commisit, sacerdos parochialis ita debet se reputare cognoscere eum ac si sibi confessus esset, cum jam sit per superioris sententiam approbatus, de qua ei judicare non licet. Et præterea, sacerdos vultum ejus satis potest agnoscere, si secundum decretalem semel in anno confiteatur ei.

Ad illud quod postea objicitur, quod quilibet tenetur in anno semel confiteri, dicendum quod sacerdos proprius non solum est parochialis, sed etiam Episcopus vel Papa, ad quos etiam magis pertinet cura ejus, quam ad sacerdotem, ut multipliciter ostensum est. Proprium enim hic non accipitur secundum quod dividitur contra commune, sed secundum quod dividitur, contra alienum. Unde qui confessus est Episcopo suo, vel alicui habenti vicem ejus, confessus est proprio sacerdoti. Et præterea per hoc non excluditur, si semel in anno confitetur sacerdoti proprio, scilicet parochiali, dato quod de eo tantum intelligatur, quin possit aliis vicibus aliis etiam confiteri, qui potestatem habeant absolvendi.

Ad aliud quod postea objicitur, quod non potest scire eum dignum esse, ut admittatur ad sacramentum Eucharistiæ, nisi audita ejus confessione, dicendum quod falsum est. Potest enim scire per sententiam superioris qui eum in foro pœnitentiali absolvit, cujus sententiæ stari debet non minus quam suæ.

Ad id quod postea objicitur quod si aliquis potest confiteri alteri quam proprio sacerdoti, datur per hoc occasio multis latendi, dicendum quod falsum est. Cum enim in foro pœnitentiali cuilibet sit credendum et pro se et contra se, sacerdos debet credere eum confessum esse, si se confessum fateatur; quia et si sibi confiteretur, posset eum decipere, ut levioribus confessis majora taceat. Et præterea, dato quod ex hoc daretur aliqua occasio

mali, tamen multum præponderat, quod per hoc vitantur multa alia majora mala, sicut prius ostensum est quod per hoc multis periculis objiciatur.

Ad aliud quod postea objicitur, quod ad monachum non pertinet corrigere, et sic nec absolvere, dicendum quod verum est propria auctoritate, sed ex commissione auctoritatem habentis utrumque potest sibi competere, si sacerdotali ordine fungatur. Demophilus tamen cui, Dionysius scribebat, non erat sacerdos, nec etiam diaconus, ut ex his quæ in eadem epistola dicuntur apparet.

Ad illud quod postea objicitur, quod si possent confessiones audire, eadem ratione ubique possent, et sic essent universalis Ecclesiæ gubernatores, dicendum quod nusquam possunt audire propria auctoritate, possunt tamen audire ubicumque eis commissum fuerit, et si committeretur eis, quod ubique audirent ab eo, qui toti Ecclesiæ præest, possent ubique audire. Nec tamen essent universales Ecclesiæ gubernatores, quia non absolverent auctoritate ordinaria, sed commissa. Quod autem Papa universalem Pontificem se prohibet nominari, non ideo est, quia ipse non habeat auctoritatem immediatam et plenam in qualibet Ecclesia, sed quia non præficitur cuilibet particulari Ecclesiæ ut proprius et specialis illius Ecclesiæ rector, quia si cessarent omnium aliorum Pontificum potestates, et hoc capitulum inductum inducit pro ratione.

Ad ea autem quibus postmodum nituntur ostendere quod nec etiam auctoritate Episcoporum possunt religiosi prædicare, vel confessiones audire, de facili patet responsio.

Quod enim primo objiciunt, quod dat aliquis, jam non habet, patet esse falsum in spiritualibus, quæ communicantur non per translationem alicujus dominii, sicut accidit in rebus corporalibus, sed magis per modum emanationis cujusdam effectus a sua causa, sicut qui communicat alii scientiam, non propter hoc scientiam, amittit, sed est etiam in communicante potestas. Qui enim dat alicui potestatem, non amittit eam, sicut Episcopus qui dat sacerdoti potestatem qui conficiat corpus Domini, dando non amittit eam, unde de communicatione rerum spiritualium dicit Augustinus in I. *de Doctr. christ.* : « Omnis res quæ dando non deficit, dum habetur et non datur, nondum habetur quomodo habenda est. » Et similiter quando dat Episcopus potestatem sacerdoti absolvendi aliquos homines, non amittit illam potestatem, nisi forte æstimetur potestas quam habet sacerdos in parochia sua, quasi po-

testas quam habet miles in villa sua; quod est ridiculum, cum non sint domini, sed ministri, secundum illud I ad Cor. IV, 1 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi*, etc., et Luc. XXII, 25 : *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui præcessor est, sicut ministrator.*

Ad illud quod objicitur postea, quod Episcopus, quando committit curam parochiæ, ipse se exonerat, dicendum quod falsum est, quia adhuc pertinet ad eum habere curam totius plebis sibi commissæ, ut habetur X, quæstione 1, cap. *Quæcumque*. Unde et Apostolus de se dicebat, II, ad Cor. XI, 28 : *Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum*. Non tamen fit onus ei importabile, quia habet alios inferioris ordinis adjutores. Dato autem quod sit immunis a periculo per hoc quod sacerdoti curam committit, non tamem sequitur quod per hoc sit immunis a potestate quam in parochia habet. Ministri enim Christi non solum possunt operari ad salutem plebis ad vitandum periculum sibi imminens, sed etiam ad augendum meritum, et magis fructificandum in populo Dei, sicut etiam Paulus multa supererogabat propter salutem electorum, quæ sine periculo suæ salutis dimittere poterat.

Ad aliud quod dicitur, scilicet quod sacerdos est sub Episcopo, sicut Episcopus sub Archiepiscopo, dicendum quod non est omnino simile. Constat enim quod Archiepiscopus non habeat immediatam jurisdictionem in illos qui sunt de diœcesi Episcopi, nisi causa ad eum differretur, sed Episcopus habet immediatam jurisdictionem in parochianos sacerdotis, cum possit quemlibet coram se citare et excommunicare, quod Archiepiscopus non potest in subditis Episcoporum, ut dictum est; cujus ratio est, quia potestas sacerdotis naturaliter et ex jure divino subditur potestati Episcopi, cum sit imperfecta respectu illius, ut Dionysius probat; sed Episcopus subditur Archiepiscopo solum ex ordinatione Ecclesiæ, et ideo in quibus Ecclesia statuit Episcopum Archiepiscopo subjectum, in illis tantum subjectus est ei. Sacerdos autem qui ex jure divino Episcopo subditur, in omnibus est ei subjectus, sicut etiam Papa habet immediatam jurisdictionem in omnes Christianos, quia romana Ecclesia nullis synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit, ut habetur in decretis, distinctio XXI, caput *Quamvis*.

Ad id quod postea objicitur quod presbyteri parochiarum sunt sponsi Ecclesiarum sibi commissarum, dicendum quod sponsus

Ecclesiæ proprie loquendo, Christus est, de quo dicitur Joan. III, 23 : « *Qui habet sponsam, sponsus est.* Ipse enim de Ecclesia suo nomine filios generat. » Alii autem qui sponsi dicuntur, sunt ministri sponsi, exterius cooperantes ad generationem spiritualium filiorum, quos tamen non sibi de Christo generant. Qui quidem ministri, in tantum sponsi dicuntur, in quantum vicem veri sponsi obtinent. Et ideo Papa qui obtinet vicem in tota Ecclesia, universalis Ecclesiæ sponsus dicitur, Episcopus autem suæ diœcesis, presbyter autem suæ parochiæ. Unde et diœcesis sponsus Papa est, et Episcopus parochiæ, nec tamen propter hoc sequitur quod sint plures sponsi unius Ecclesiæ, quia sacerdotes suo ministerio cooperantur Episcopo tanquam principali, et similiter Episcopi Papæ, et ipse Papa Christo. Unde Christus, Papa, Episcopus et sacerdos non computantur nisi unus sponsus Ecclesiæ. Unde patet quod ex hoc quod Papa vel Episcopus audit confessionem parochianorum, vel alii audiendas committit, non sequitur quod sint plures unius Ecclesiæ sponsi, sequeretur autem si duo præficerentur eidem Ecclesiæ eodem gradu, sicut duo Episcopi in una diœcesi, et duo presbyteri curati in una parochia, quod canones prohibent.

Ad ea vero quibus probare nituntur, quod nec ex priviligio Papæ religiosi prædicare nec confessiones audire possunt, nunc respondendum est.

Quod ergo primo objicitur, quod Romanæ Sedis auctoritas non potest aliquid condere vel mutare contra statuta sanctorum Patrum, dicendum quod verum est in illis quæ statuta sanctorum determinaverunt esse de jure divino, sicut articuli fidei qui determinati sunt per concilia. Sed illa quæ sancti Patres determinaverunt esse de jure positivo, sunt relicta sub dispositione Papæ, ut possit ea mutare vel dispensare, secundum opportunitates temporum vel negotiorum. Sancti enim Patres in conciliis congregati, nihil statuere possunt, nisi auctoritate romani Pontificiis interveniente, sine qua etiam nec concilium congregari potest. Nec tamen Papa quando aliquid aliter facit, quam a sanctis Patribus statutum sit, contra eorum statuta facit, quia servatur intentio statuentium, etiam si non servantur verba statutorum, quæ non possunt in omnibus casibus, et in omnibus temporibus observari, servata intentione statuentium, quæ est utilitas Ecclesiæ, sicut et in omni jure positivo accidit. Derogatur enim prioribus statutis per statuta sequentia. Nec tamen hoc, quod aliqui religiosi qui non

sunt Episcopi, vel presbyteri parochiales, prædicant et confessiones audiunt, est contra decreta Patrum, nisi ex sua auctoritate hoc facerent sine auctoritate Papæ, vel Episcopi, ut ex prædictis patet. Et per hoc patet solum ad id, quod postea objicitur, quia Papa ex hoc, quod dat alicui licentiam vel privilegium audiendi confessiones vel prædicandi, non facit per hoc contra Apostolum, quia tales religiosi non prædicant plebibus alienis, ut supra dictum est. Nec tamen hoc est verum, quod Papa non possit aliquid facere contra Apostolum. Dispensat enim cum bigamo et in pœna quam canones Apostolorum statuerunt presbytero fornicanti. Ex decreto autem inducto, non potest amplius haberi, nisi quod Papa non potest destruere canonicam Scripturam Apostolorum et Prophetarum, quæ est ecclesiasticæ fidei fundamentum.

Ad id quod postea objicitur, quod privilegia principum sunt intelligenda sine præjudicio alterius, dicendum quod præjudicio alterius, dicendum quod præjudicium dicitur fieri alicui, quando subtrahitur ei aliquid quod in favorem ejus introductum est, vel quod ad utilitatem ejus ordinatur : sed subjectio alicujus subditi ad rectorem Ecclesiæ non est ordinata principaliter ad utilitatem præsidentium, sed ad utilitatem subjectorum. Unde Ezech. XXXIV, 2, dicitur : *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus?* et ideo nullum præjudicium fit rectori Ecclesiæ, quando subditus ejus a sua potestate eximitur sine præjudicio ejus, sicut Papa eximit abbatem a potestate Episcopi sine ejus præjudicio, et similiter Episcopum a potestate Archiepiscopi. Si autem ipsemet operetur in subditis quæ pertinent ad salutem, vel aliis hoc ipsum committat, non solum non facit ei præjudicium, sed præstat ei magnum beneficium, quod maxime acceptatur a cunctis rectoribus, qui non quærunt quæ sua sunt, sed Jesu Christi. Unde super illud Num. XII : *Quid æmularis pro me?* dicit Glossa Gregorii : « Pia mens pastoris, quia non propriam gloriam, sed auctoris quærit, ab omnibus vult juvari in eo quod facit. » Fidelis enim prædicator optat si fieri valeat, ut veritatem quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent.

Ad id quod postea objicitur, quod princeps quando alicui committit liberam testamenti factionem, intelligitur tantum concessisse legitimam et consuetam, dicendum, quod similiter Papa quando committit alicui quod prædicet vel confessiones audiat, committit ei ut legitime hoc faciat Unde per hanc commissionem non potest prædicare aliqua quæ non decent : sed ex quo ab eo

datur libertas prædicandi, non requiritur, ad hoc quod ejus prædicatio legitima sit, quod ab alio potestatem accipiat, quia sic inutilis esset eis potestas a Papa accepta sicut et ille qui habet licentiam ab Imperatore, quod testamentum condat, non oportet quod ab alio ulterius licentiam petat, sed quod observet ea quæ pertinent ad debitum modum testandi. Similiter et prædicator cui datur licentia a Papa prædicandi, sed debito modo prædicare, ut scilicet alia prædicet pauperibus et alia divitibus, quod observent hujusmodi quæ Gregorius in *Pastorali* docet.

Ad illud, quod postea objicitur, quod monachus cum ordinatur, non accipit executionem officii, nisi cum cura plebis sibi committitur, dicendum quod potestas ordinis sacerdotalis ad duo ordinatur. Et primo et principaliter ad corpus Christi verum consecrandum, et hujus potestatis executionem statim cum ordinatur, accipit, nisi sit defectus in ordinatione vel in ordinato. Secundario ordinatur ad Corpus Christi mysticum per claves Ecclesiæ, quæ sibi committuntur, et hujus potestatis executionem non recipit, nisi cura ei committatur, vel nisi auctoritate alterius habentis curam hoc agat. Nec tamen potestas sacerdotalis frustra datur ei, quia habet executionem in hoc ad quod sacerdotii potestas principaliter ordinatur, sed officium prædicationis non ordinatur ad aliud, quam ad prædicandum. Unde, cum privilegium principis non debeat alicui esse inutile, ut jura dicunt, oportet ex hoc ipso, quod Papa committit alicui officium prædicandi, quod ille habeat executionem officii, quicumque sit : et tamen quando Papa dat privilegium alicui religioso, quod possit prædicare, non propter hoc committit ei officium, sed magis officii executionem, quia religiosi tales non prædicant, quasi utentes sua potestate, sed aliena sibi commissa, sicut dictum est. Ad aliud dicendum, quod, sicut supradictum est in 4 quæst. *De Doctrina,* Dionysius ibi loquitur de monachis laicis, qui non sunt Episcopi, presbyteri, vel diaconi, si tamen de omnibus intelligeretur, non destruit ecclesiasticam hierarchiam Papa, mittens monachos ad prædicandum. quia sicut supra dictum est, in ecclesiastica Hierarchia : « Ille qui est inferioris ordinis, potest superioris officium exercere, etiam in suo ordine manens, sicut etiam et in cœlesti, et ulterius potest ad superiorem ordinem promoveri, quod non est in cœlesti. » Unde et Innocentius III, ante concilium generale quosdam Cisterciencis ordinis misit ad prædicandum in partibus Tholosanis.

Ad aliud quod ultimo objicitur, quod religiosi non possunt pe-

tere licentiam prædicandi, quia hoc est ambitionis, dicendum quod falsum est, quia prædicationis officium et laudabiliter appeti potest ex charitate, exemplo Isaiæ qui se ad hoc sponte obtulit. Isai. VI, 8 : *Ecce ego, mitte me :* et laudabiliter potest vitari ex humilitate, exemplo Hieremiæ qui dixit : *Ah, Ah, Ah, Domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum.* Hier. I, 6, ut patet per Glossam Gregorii ibidem. Et similis sententia habetur VIII, quæst. 1, cap. *In Scripturis.* Sciendum etiam quod ecclesiastica officia duo habent adjuncta scilicet opus, et dignitatem vel honorem, et ratione honoris laudabiliter recusantur, sed ratione operis laudabiliter possunt quæri. I Tim. III, 1 : *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Unde Augustinus dicit, in XIX, *de Civitate Dei :* Exponere voluit quid sit Episcopatus, secundum scilicet quod « desiderari potest, quia nomen est operis, non honoris, » ut habetur VIII, quæst. 1. *Qui Episcopatum.* Et hoc idem habetur in Glossa, super eodem verbo : et ideo si opus separatur a dignitate, laudabiliter et sine ambitionis periculo potest desiderari, et ideo non est ambitionis, si religiosus petat a sacerdote vel Episcopo licentiam prædicandi, sed est signum dilectionis Dei et proximi.

CAPUT V.

An religiosus teneatur manibus laborare.

Quia vero per sufficientes rationes religiosos a fructu animarum arcere non possunt, eos indirecte impedire nituntur, imponentes eis necessitatem manibus operandi, ut vel sic saltem retrahantur a studio, quo ad prædicta redduntur idonei, in quo hostes civitatis sanctæ præfati malignantes ostenduntur. Unde super illud Nehem. VII : *Veni, et percutiamus fœdus,* etc., dicit Glossa : « Hostes civitatis sanctæ suadebant Nehemiæ in campestria descendere, et fœdus pacis secum inire, sic et hæretici, et falsi catholici cum veris catholicis pacis consortium habere volunt, non ut ipsi ad arcem catholicæ fidei et operationis ascendant, sed ut potius eos quos in culmine virtutum commorantes aspiciunt, ad infima operum, vel pauperiem dogmatum descendere cogant. »

Quod autem religiosi manibus operari teneantur, multipliciter nituntur ostendere.

Primo per hoc quod dicitur, I Thessal. IV, 11 : *Operamini manibus vestris, sicut præcipimus vobis.* Sed ad præcepta servanda tenentur maxime religiosi. Ergo debent manibus laborare.

Item. II Thessal. III, 10 : *Si quis non vult operari, nec manducet,* Glossa : « Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc præcepisse Apostolum, non de opere corporali, in quo agricolæ, vel opifices laborant : » et infra : « Sed superfluo conantur sibi et cæteris caliginem inducere, ut quod utiliter charitas monet, non solum facere nolint, sed nec intelligere. » Et infra : « Vult Apostolus servos Dei corporaliter operari unde vivant, licet ad servitutem Dei religiosi specialiter deputentur. » Ergo debent operari secundum Apostoli præceptum.

Item. Inducunt hoc quod habetur ad Ephes. IV, 28 : *Laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.* Glossa : « Non tantum unde vivat. » Ergo religiosi qui non habent aliunde unde tribuant necessitatem patienti, debent manibus operari. Item. Luc. XII, super illud : *Vendite quæ possidetis,* Glossa : « Non tantum cibos vestros communicate pauperibus, sed etiam vendite possessiones vestras, ut omnibus vestris semel pro Domino spretis, postea labore manuum operemini, unde vivatis, vel eleemosynam faciatis. » Ergo religiosi qui omnia sua relinquunt, debent de labore manuum suarum vivere, et eleemosynas facere.

Item. Religiosi maxime tenentur Apostolorum vitam imitari, quia statum perfectionis profitentur. Sed Apostoli propriis manibus laborabant. I ad Corint. IV, 12 : *Laboramus operantes manibus nostris,* et Act. XX, 34 : *Ad ea quæ mihi opus erant, ministraverunt manus istæ,* et in hoc se immutabiles ostendebant aliis : I Thes. III, 8 : *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore in fatigatione nocte et die operantes, ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.* Ergo religiosi debent Apostolos in labore manuum imitari.

Item. Religiosi magis tenentur ad opera humilia, quam sæculares clerici : sed sæculares clerici tenentur manibus laborare. Unde dicitur in decretis dist. XCXI : « Clericus victum et vestitum sibi artificio, vel agricultura, absque sui officii dumtaxat detrimento præparet. »

Item. In sequenti capite : « Quilibet clericus verba Dei eruditus artificio victum quærat. » Item, omnes clerici qui ad operandum validi sunt, artificialia et litteras discant. Ergo multo fortius religiosi tenentur manibus laborare.

Item. Actuum, XX, 34 : *Ad ea, quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.* Glossa interlinearis :

« Exemplum operandi etiam Episcopis est signum quo discernuntur a lupis. » Ergo multo magis illi qui Episcoporum officium exercent prædicando, debent manibus laborare.

Item. Hieronymus dicit ad Rusticum monachum : « Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque opere et labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus. » Ergo requiritur ad salutem animarum in religiosis, quod manibus operentur.

Item. Religiosi semper debent ad profectum spiritualem conari, secundum illud I ad Corint. XII, 31 : *Æmulamini charismata meliora.* Sed sicut dicit Augustininus in lib. *De opere monachorum :* Religiosi qui non operantur manibus, illos qui operantur, sibi anteponendos esse non dubitent. » Et Act. XX, super illud : *Beatius est magis dare quam accipere,* dicit Glossa : « Illos maxime glorificat, qui cunctis quæ possident in semet renuntiantes, nihilominus operando ut habeant unde tribuant necessitatem patienti. » Igitur omnes religiosi ad hoc debent tendere, ut manibus operentur.

Item. Augustinus in eodem libro, religiosos non operantes contumaces nominat, subdens præmissis verbis : « Ceterum quis ferat homines contumaces saluberrimis Apostoli monitis resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut sanctiores etiam prædicari? » Sed contumacia est peccatum mortale, alias pro contumacia nullus excommunicaretur. Ergo sine periculo peccati mortalis religiosi non possunt dimittere quin manibus operentur.

Item. Si religiosi excusantur a labore manuum, maxime videntur excusari propter hoc quod vacant psalmis, orationibus, prædicationibus et lectionibus : sed propter ista non excusantur. Ergo omnino laborare tenentur. Media probatur per hoc quod dicit Augustinus in libro *De opere monachorum :* « Quid agant qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent scire desidero. Orationibus, inquiunt, et psalmis, et lectioni, et verbo Dei. » Et singula istorum removens, dicit primo de oratione : « Citius exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemptoris » innuens illos esse contemptores et indignos exaudiri, qui manibus non operantur. Secundo quantum ad vacantes divinis canticis, subjungit : « Cantica cantare divina etiam manibus operantes facile possunt : » et infra · Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem in lege Domini meditari, et psallere nomini Domini altis-

simi? » Tertio subjungit de lectione : « Qui autem dicunt se vacare lectioni, nonne illic inveniunt quod præcepit Apostolus? Quæ est ergo ista perversitas, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, et ut quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle bonum quod legitur? Quis enim nesciat tanto citius quemque proficere cum bona legit, quanto citius facit quod legit? » Quarto subjungit de prædicatione : « Si autem alicui sermo erogandus est, et ita occupet ut manibus operari non vacet, numquid hoc omnes in monasterio possunt? Quando ergo non possunt, cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt? Quanquam si omnes possent, vicissitudine facere deberent, non solum ne cæteri a necessariis operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit, ut audientibus pluribus unus loquatur. »

Sciendum vero quod in ista etiam quæstione viam veritatis relinquentes, dum ab uno errore recedunt, in contrarium dilabuntur. Fuit enim quorumdam monachorum error antiquitus, qui dicebant religiosos manibus operari sine suæ perfectionis detrimento non posse, quia qui manibus laborat, non totam sollicitudinem in Deum jactat, et ita non implet illud evangelicum : « *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, et corpori vestro quid induamini.* Matth. VI, 25. Unde et cogebantur negare Apostolum manibus operasse, et dicere, hoc quod Apostolus dicit II. Thess. III, 10 : *Si quis non vult operari, non manducet,* de opere spirituali intelligendum fore, non de opere corporali, ne præceptum Apostoli præcepto Evangelii contrarium inveniatur. Horum ergo errorem utpote sacræ Scripturæ manifeste contrarium Augustinus reprobat in lib. *De opere Monach.,* quia contra tales hunc librum scripsit, ut patet in libro *Retract.* Ex quo quidam perversi sensus homines contrarii erroris occasionem assumunt, ut dicant religiosos esse in statu damnationis qui manibus non laborant, in hoc Pharaoni amicos, et unanimes se ostendentes, ut patet per Glossam Exod. V, 4, super illud : *Quare Moyses et Aaron sollicitatis populum, ab operibus suis?* Glossa : « Hodie quoque si Moyses et Aaron, id est propheticus et sacerdotalis sermo, animam sollicitet ad servitium Dei exire de sæculo, renuntiare omnibus quæ possidet, attendere legi et verbo Dei, continuo audies unanimes et amicos Pharaonis dicentes : Videte quomodo seducuntur homines et pervertuntur adolescentes ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod prosit. Relictis rebus necessariis, ineptias sectantur et otium. Quid enim est servire

Deo? Laborare nolunt, et otii occasiones quærunt. » Hæc erant tunc verba Pharaonis ; hæc et tunc amici ejus loquuntur.

Ut ergo ab istorum infestatione servos Dei defendamus, ostendamus omnes religiosos nisi forte in casu, ad manibus laborandum non tantum non teneri, sed etiam manibus non laborantes in statu salutis esse.

Primo per Glossam quæ habetur Matth. VI, 26 : *Respicite volatilia cœli,* Glossa : « Sancti merito avibus comparantur, quia cœlum petunt, et quidam ita remoti sunt a mundo, ut jam in terris nil agant, nil laborent, sed sola contemplatione jam in cœlo degunt, de quibus dicitur : *Qui sunt hi qui ut nubes volant?* »

Item. Gregorius super Ezech. in secunda Homilia secundæ partis : « Contemplativa vita est charitatem Dei et proximi tota mente retinere, et ab exteriori actione quiescere, soli desiderio Conditoris inhærere, ut nil jam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui Conditoris animus inardescat. » Ergo perfecti contemplativi ab omni actione exteriori se retrahunt.

Item. Luc X, super illud : *Domine non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare,* dicit Glossa : « Ex illorum persona loquitur, qui adhuc divinæ contemplationis ignari, solum quod didicere fraternæ dilectionis opus Deo placitum dicunt, ideoque cunctos qui Christo devoti esse velint, huic mancipandos autumant. » Sed illi qui dicunt religiosos manibus debere laborare, hoc propter fraternæ dilectionis opus dicunt, ut scilicet habeant unde eleemosynas tribuant, secundum illud Ephes. IV, 28 : *Laboret manibus suis, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.* Ergo illi qui volunt quod homines religiosi manibus laborent, voce Marthæ utuntur, quæ de quiete Mariæ murmuravit, unde a Domino Mariæ otium est excusatum.

Item. Hoc exemplo probari potest. Beatus enim Benedictus, ut Gregorius in II. *Dialogorum* narrat, tribus annis in specu mansit manibus non laborans, ut ex hoc victum quæreret, quia longe a conversatione hominum positus erat soli Romano monacho cognitus, qui ei victum ministrabat. Quis tamen audeat dicere eum tunc in statu salutis non fuisse, cum Dominus eum servum suum nominaverit cuidam sacerdoti dicens, « Servus meus illo in loco fame moritur? » Multa etiam alia exempla sanctorum patent in *Dialogo,* et in vitis Patrum, qui sine labore manuum istam vitam transigebant.

Item. Laborare manibus. aut est præceptum, aut consilium.

Si consilium est, nullus tenetur ad laborandum manibus, nisi qui ad hoc voto se astrinxit; ergo religiosi qui ex regula sua non habent quod debeant manibus laborare, ad laborem manuum non tenentur. Si autem est in præcepto, cum ad præcepta divina et apostolica æqualiter teneantur religiosi et sæculares, non magis ad laborem manuum tenentur religiosi, quam sæculares. Ergo si licebat alicui sine labore manuum vivere quando in sæculo erat, idem licebit quando in religione aliqua erit.

Item. Tempore illo quo dixit Apostolus (II Thess. III, 10) : *Qui non vult laborare, non manducet,* non erant religiosi a sæcularibus distincti, unde istud præceptum communiter omnibus Christianis propositum est : quod etiam patet ex hoc quod dicitur II Thess. III, 6 : *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate.* Omnes enim Christiani tunc fratres appellabantur, ut patet I. ad Cor. VII, 12 : *Si quis frater habet uxorem infidelem,* etc., Glossa : « Si quis fidelis. » Si ergo religiosi tenentur laborare manibus propter illa Apostoli verba, pari ratione tenentur omnes sæculares, et sic redit idem quod prius.

Item. Augustinus dicit in libro *De opere monachorum* : « Illi qui saltem habebant aliquid in sæculo, quo facile sine opificio sustentarent hanc vitam, quod conversi ad Deum indigentibus dispertiti sunt, et credenda est eorum infirmitas, et ferenda. Solent enim tales operum corporalium laborem sustinere non posse. » Ergo illi qui in sæculo de labore manuum non vixerunt, nec in religione ad laborem manuum sunt cogendi.

Item. In eodem libro Augustinus loquens de aliquo divite, qui bona sua alicui monasterio tribuit, dicit quod « bene facit manibus laborando, ut aliis exemplum det : quod quidem si nolit, scilicet laborare manibus, quis eum audeat cogere? Nec differt, ut ibi ipse subjungit, sive monasterio dederit, sive ubicumque diviserit, cum omnium Christianorum sit una res publica. » Ergo idem quod prius.

Item. Id quod non præcipitur nisi sub conditione et in casu, non obligat nisi conditione illa existente, et in casu illo. Sed labor manuum nunquam invenitur ab Apostolo imperatus nisi in casu quando scilicet per hoc vitantur aliqua peccata, volens prius homines manibus laborare, quam in illa peccata incidere. Ergo qui possunt manibus non laborando talia vitare, non tenentur manibus laborare. Media patet per hoc, quod Apostolus non nisi in tribus locis invenitur laborem manuum imposuisse. ad Ephes. IV, 28 :

Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis : in quo apparet quod laborem manuum imponit ad furtum vitandum, eis scilicet qui a manuum labore abstinentes tum in furto quærebant. Secundo, hoc ipsum præcepit I. Thes. IV, 11, ubi dicit : *Operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis :* in quo laborem manuum indixit ad vitandam concupiscentiam alienarum rerum, quod est furtum mentale. Tertio, de quo loquitur II, Thess. III, 10, ubi sic dicit : *Cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes :* Glossa : « Qui fœda cura necessaria sibi provident. » *His autem qui ejusmodi sunt, denuntiamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.* In quo patet quod laborem manuum imponit illis, qui laborem manuum fugientes, ex turpibus negotiis victum sibi acquirebant. Sic ergo patet quod religiosi et sæculares, qui et sine furto, et sine concupiscentia alienarum rerum, aut sine turpi cura victum habere possunt undecumque ex præcepto Apostoli laborare non tenentur.

Similiter nec ex præcepto Augustinus in libro *De opere monach.*, cum non inducat nisi ad observandum præcepta apostolica, sicut patet inspicienti diligenter verba ejus. Ergo non tenentur religiosi manibus laborare nisi in casu.

Item. Illi qui habent alias unde vivant quam de labore manuum, non tenentur manibus operari : alioquin omnes divites, et omnes clerici, et laici qui non laborant, essent in statu damnationis, quod est absurdum. Sed aliqui religiosi sunt qui habent unde alias vivant, quam de labore manuum, quia habent possessiones quæ ad eorum vitam sustentandam a fidelibus collatæ sunt, vel habent ministerium prædicationis sibi commissum, de quo vivere possunt. I. ad Cor. IX, 14 : *Dominus ordinavit his qui evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Glossa : « Sic Dominus rationabiliter disponit de prædicatoribus, ut expeditores sint ad prædicandum verbum Dei : » unde non potest dici, quod hoc intelligendum sit solum de prælatis, quibus ex auctoritate ordinaria prædicare incumbit, quia tam ipsos, quam alios quoscumque qui ex eorum commissione prædicant oportet expeditos esse ad prædicandum verbum Dei, inter quos possunt esse religiosi, sicut supra probatum est. Similiter aliqui religiosi sunt, qui Ecclesiæ deserviunt in

divino officio, et de hoc etiam licite vivere possunt : unde dicitur. I. Cor. IX, 13 : *Qui altari deserviunt, cum altari participant.* Et de his duobus dicit Augustinus in libro *De opere monachorum,* de religiosis loquens : « Si evangelistæ sunt, fateor, habent scilicet potestatem de sumptibus fidelium vivendi. Si ministri altaris, bene sibi istam non arrogant, sed plane vendicant potestatem. » Similiter sunt aliqui religiosi, qui sacræ Scripturæ vacant, et de hoc etiam licite vivere possunt. Unde dicit Hieronymus in epist. *Contra Vigilantium :* « Hæc in Judea usque hodie perseverat consuetudo non solum apud nos, sed etiam apud Hebræos, ut qui in lege Domini meditantur die ac nocte, et partem non habent in terra nisi solum Deum, synagogarum, et totius orbis foveantur ministeriis. » Ergo patet quod non omnes religiosi tenentur manibus laborare.

Item. Utilitas spiritualibus præfertur utilitati temporali : sed qui serviunt utilitati communi ad pacem temporalem conservandam, licite accipiunt unde vivunt, unde dicitur Rom. XIII, 6 : *Ideo et tributa præstatis : ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes.* Glossa : « Dum pugnant pro patria, » ergo multo fortius qui in spiritualibus communi utilitati deserviunt vel prædicando, vel sacræ Scripturæ insistendo, vel Ecclesiæ deserviendo, in qua fiunt orationes pro salute totius Ecclesiæ, possunt licite accipere a fidelibus unde sustententur. Non ergo tenentur manibus laborare.

Item. Sicut dicit Augustinus in libro *De opere monachorum,* « Apostolus ibi in manibus operabatur, ubi Judæis solo die sabbati prædicare consueverat, habens reliquum tempus liberum ad manibus laborandum, sicut faciebat cum esset Corinthi. Sed quando erat Athenis, ubi poterat quotidie prædicare, manibus non operabatur, sed vivebat de his quæ detulerant sibi fratres de Macedonia venientes. » Ex quo patet quod officium prædicationis non est propter laborem manuum dimittendum : ergo illi qui possunt prædicationi quotidie insistere, et aliis quæ ad salutem animarum spectant, sive auctoritate ordinaria hoc agant, sive ex commissione alterius, debent omnino a labore manuum abstinere.

Item. Opera misericordiæ præferuntur corporalibus exercitiis. I. Tim. IV, 8 : *Corporalis quidem exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia valet.* Sed opera pietatis sunt intermittenda, ut vacetur prædicationi. Actuum, VI, 2 : *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.* Luc. IX, 60 :

Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, et annuntia regnum Dei. Glossa : « Dominus docet bona minora pro utilitate majorum esse prætermittenda. Majus est enim animas mortuorum prædicando suscitare, quam corpus mortui terra abscondere. » Ergo et illi qui licite prædicare possunt qualitercumque, debent laborem manuum propter prædicationem intermittere.

Item. Non est possibile studio sacræ Scripturæ continuo insistere, et de labore manuum victum quærere, sed sicut Gregorius in *Pastorali* dicit, exponens illud quod dicitur Exod. xxv : *Vectes semper erunt in circulis :* « Nimirum necesse est, inquit, ut qui ad officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non recedant, ut scilicet semper sint parati ad prædicandum etsi non semper prædicent, » ut patet per ea quæ ibi subduntur. Ergo illi qui ad prædicandum deputati sunt, sive ex propria auctoritate sicut prælati, sive ex prælatorum commissione, debent a labore manuum cessare, ut studio vacent.

Item. Quod religiosi possunt labore manuum dimisso, studio sacræ Scripturæ absque reprehensione vacare patet per id quod dicit Hieronymus in *Prologo super Job :* « Si aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente pertractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris, volo operari cibum qui non perit et antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare, error mihi geminus injungitur. » Et infra : « Quapropter, o fratres dilectissimi, pro flabello, calatis, sportelisque, munusculis monachorum spiritualia hæc et mansura dona suscipite. » Ergo patet quod beatus Hieronymus qui erat monachus, loco laboris manualis studium sacræ Scripturæ assumpserat, de quo tamen ab invidis reprehendebatur. Ergo et aliis religiosis hoc ipsum licet, quantumcumque murmurent detractores.

Item. Augustinus in lib. *De opere mon. :* « Qui relicta, vel distributa, sive ampla, sive qualicumque opulentia, inter pauperes Christi pia et salubri humilitate numerari voluerint, si corpore ita valent, et ab ecclesiasticis occupationibus vacant, si et ipsi manibus operentur, ut pigris auferant excusationem, multo misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus diviserunt. » Ex quo patet quod tam illos qui corpore non valent, quam illos qui ecclesiasticis operibus implicantur, non vult manibus laborare ; sed inter ecclesiasticas occupationes, prædicatio est utilior et dignior,

I. Tim. v, 17 : *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina.* Ergo illi qui in prædicatione occupantur, non debent manibus laborare.

His ergo visis, restat objectis in contrarium respondere.

Ad illud ergo quod primo objicitur, quod laborare manibus est ab Apostolo præceptum, dicendum quod illud præceptum ab Apostolo propositum non est juris positivi, sed legis naturalis, quod patet per hoc quod dicitur, II. Thess. III, 6 : *Ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate.* Glossa : « Aliter quam ordo naturæ exigit. » Loquitur autem de illis qui ab opere manuali cessabant. Quod autem ad manibus operandum ipsa natura inclinet, indicat corporis dispositio ; quia natura non dedit homini vestes, sicut pilos aliis animalibus, neque arma, sicut cornua bobus et ungues leonibus, nec aliquem cibum sibi natura præparavit excepto lacte, ut Avicenna dicit. Verumtamen loco omnium dedit sibi rationem, qua hæc omnia sibi posset providere, et manus quibus provisionem rationis exequi posset, ut dicit Philosophus in XIV *De animal.* Et quia præcepta legis naturæ communiter omnes respiciunt, hoc præceptum naturalis juris de labore manuum ad omnes hominum differentias se extendit, nec magis ad religiosos quam alios ; nec tamen dicendum quod ad manibus operandum quilibet homo teneatur, quod sic patet. Sunt enim quædam legis naturæ præcepta, per quorum impletionem non providetur nisi implenti, sicut præceptum de manducando ; unde ad hæc implenda quilibet homo singulariter tenetur. Sicut etiam quædam præcepta legis naturæ, quibus homo sibi non providet, sed naturæ communi, sicut præceptum de actu generativæ virtutis, quo species humana multiplicatur et salvatur, vel etiam quibus homo non soli ipsi, sed aliis providere potest, et ad hæc observanda non quilibet obligatur, quia nec unus ad omnia sufficeret, quibus vita hominum indiget. Non enim posset unus homo generationi intendere, et contemplationi, et ædificationi, et agriculturæ, et omnibus aliis exercitiis, quibus indiget vita humana ; unde in his unus ab alio juvatur, sicut in corpore membrum unum ab alio. Et propter mutuum obsequium, quod homines sibi invicem impendere debent, dicit Apostolus, Rom. XII, 5 : « Singuli autem alter alterius membra. » Horum autem ministeriorum distributio, ut scilicet diversi homines diversis ministeriis occupentur, fit principaliter ex divina providentia, sed secundario ex causis naturalibus, per quas magis homo inclinatur ad unum quam ad

aliud. Sic ergo patet quod in talibus nullus obligatur ex præcepto, nisi quando necessitas incumbit, et per alium sibi non providetur : sicut si necessitas incumberet homini ut domo vel aliquo hujusmodi uteretur, et nullus alius esset qui ei præpararet, ipsemet sibi habitaculum præparare teneretur, alias sibi manus injiceret. Et similiter dico quod ad manibus laborandum nullus tenetur, nisi quando necessitas sibi incumbit utendi his quæ labore manuum quæruntur, et ea ab aliis aliunde habere non potest sine peccato. Illud enim dicimur posse quod licite possumus ; et hoc patet per id quod dicitur, I Cor. IV, 12 : *Laboramus operantes manibus nostris.* Glossa : « pro nobis necessariis, quia nemo dat nobis. » Unde et Apostolus laborem manuum nunquam præcepit, nisi illis qui a labore manuum abstinentes, causa victus acquirendi, in peccata alia incidebant, ut supra probatum est. Et sic ex verbis Apostoli non potest probari nisi quod quilibet homo vel religiosus vel sæcularis tenetur manibus laborare potius quam se mori dimittat, vel victum aliquo modo illicito quærat. Et hoc concedimus.

Ad illud quod secundo objicitur, dicendum quod ex prima parte illius Glossæ non potest plus haberi, nisi quod illud verbum Apostoli : *Si quis non laborat, nec manducet,* intelligitur de opere corporali contra quosdam monachos, qui dicebant illud verbum intelligendum esse de opere spirituali tantum, volentes quod servis Dei non liceret operari. Et hunc intellectum Glossa aufert, et Augustinus reprobat in lib. *De opere monach.* unde Glossa sumitur. Habito ergo quod textus sit intelligendus : *Qui non vult operari,* scilicet corporaliter, *non manducet,* non sequitur quod quilibet qui manducare vult, teneatur manibus laborare. Si enim de omnibus hoc diceretur, esse contrarium ei quod paulo ante præmisit : « Nocte et die operantes, non quasi non habuerimus potestatem, » etc. Habebat ergo Apostolus potestatem manducandi sine labore manuum, non igitur universaliter intelligendum est : « Si quis non vult operari, nec manducet. » Sed de quibus loquatur, patet manifeste per illud quod subditur : *Audivimus enim inter vos quosdam ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiosé agentes,* Glossa : « Qui fœda cura necessaria sibi provident. » *His autem qui ejusmodi sunt, denuntiamus, ut cum silentio operantes suum panem manducent.* Cum enim nullo modo debeant fœda cura, id est illicito negotio, victum quærere, in idem redit eos non operari, et non manducare. Quod

autem subjungitur in Glossa ; « vult servos Dei corporaliter operari, » non simpliciter proponitur, sed cum conditione alterius mali vitandi, scilicet involuntariæ et coactæ mendicationis, quia sequitur : « Ut nec compellantur egestate necessaria petere. » Esset enim potius manibus laborandum quam ad tantam miseriam deveniendum, quod contra suum propositum et voluntatem aliquis mendicare cogeretur. Nec tamen sequitur quod paupertatem assumentes, et ex humilitate mendicare volentes, laborare manibus teneantur.

Ad id quod tertio objicitur, dicendum quod Apostolus non præcepit laborem manuum absolute, sed cum quadam comparatione, ut scilicet quis potius manibus laborare debeat quam furari ; dicit enim : « Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret manibus suis, » etc. Ideo non sequitur quod religiosi qui sine furto victum habere possunt, laborare corporaliter teneantur.

Ad illud quod quarto objicitur, dicendum quod illi qui omnia sua vendunt, ut consilio Christi obediant, debent suis rebus venditis sequi Christum, unde Petrus dicit, Matth. XIX, 27 : *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te,* etc. Sequi autem potest aliquis Christum non solum opera vitæ contemplativæ operando, sed etiam opera activæ faciendo, unde qui relictis omnibus contemplationi vacat, consilium Christi implet. Similiter qui relictis omnibus eleemosynas corporales vel spirituales facit prædicando vel docendo Glossa ergo inducta ponit unum illorum, quibus consilium Christi impletur, nec tamen per hoc alio excluduntur, alias Glossa contraria esset Evangelio. Dicitur enim Luc. IX, 59, quod Dominus cuidam dixit : *Sequere me,* qui cum dilationem peteret causa sepeliendi patris, Dominus respondit : *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade et annuntia regnum Dei.* Voluit ergo aliquos dimissis omnibus sequi ad annuntiandum verbum Dei. Vel potest dici, quod cum textus sit consilium, totum quod in Glossa continetur, consilium est, et ideo ad hoc nullus tenetur, nisi ad hoc per votum obligetur.

Ad id quod quinto objicitur, dicendum quod hoc quod Apostoli manibus laboraverunt, quandoque quidem fuit necessitatis, quandoque supererogationis. Necessitatis quidem fuit, quando ab aliis victum invenire non poterant, ut patet I Cor. IV, per Glossam prius inductam. Quod etiam supererogationis fuerit, per id quod habetur I Cor. IX. Hac tamen supererogatione tribus de causis Apostolus utebatur. Quandoque quidem ut occasionem auferret

pseudo Apostolis prædicandi, qui propter sola temporalia prædicabant, ut patet II Cor. XI, 12 : *Quod autem facio, et faciam ut amputem occasionem eorem, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.* Quandoque propter avaritiam eorum quibus prædicabat, ne gravati, si Apostolo seminanti spiritualia providerent temporalia, a fide discederent, ut patet II Cor. XII, 13 : *Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis nisi quod ego ipse non gravavi vos?* Tertio, ad dandum exemplum otiosis operandi, II Thess. III, 8 : *Nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* Et infra : *Ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.* Nec tamen Apostolus laborabat in illis locis, in quibus quotidie prædicandi facultatem habebat, sicut Athenis, ut Augustinus dicit in libro *De opere monach.* Et ideo non est de necessitate salutis quod religiosi in hoc Apostolum imitentur, cum non tencantur ad omnes supererogationes. Unde nec alii Apostoli manibus laborabant, nisi forte quando non inveniebant qui eis daret, in quo casu tenetur quilibet manibus laborare.

Ad id quod sexto objicitur, dicendum quod decreta illa loquuntur de illis clericis quibus facultates Ecclesiæ et oblationes fidelium non sufficiunt ad vivendum, qui debent victum manibus quærere.

Ad septimum dicendum, quod Apostolus dat Episcopis exemplum laborandi in casibus in quibus ipse laborabat, quando scilicet labore manuum ab occupationibus Ecclesiasticis non impediuntur, et accipere sumptus esset in gravamen et scandalum subditorum de novo conversorum ad fidem.

Ad id quod octavo objicitur, dicendum quod labor manualis, ut per auctoritatem Hieronymi inductam patet, non solum assumitur ad vitum quærendum, sed ad vanas cogitationes reprimendas, quæ nascuntur ex otio et carnis corruptione. Otium autem efficaciter removetur non solum per opera manualia, sed etiam per exercitia spiritualia, quibus etiam concupiscentia carnis frenatur, unde dicit Hieronymus in eadem epistola : « Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis. » Unde quantum pertinet ad corpus domandum et otium tollendum, labor manualis non est in præcepto, dummodo homo per alia spiritualia exercitia otium evitet, et corpus castiget aliis pœnitentiæ operibus, sicut jejuniis, vigiliis et hujusmodi, inter quæ connumerat Apostolus laborem manuum, dicens, II Cor. VI, 5 : *In laboribus, in vigiliis, in jejuniis.* Glossa : « In laboribus operum, » quia manibus suis operabatur.

Ad illud quod nono objicitur, dicendum quod laborare manibus quandoque est melius quam non laborare et quandoque e converso. Quando enim aliquis per laborem manuum non retrahitur ab aliquo utiliori opere, melius est manibus laborare, ut exinde possit sibi sufficere et aliis ministrare, et præcipue quando esset in scandalum infirmorum infidelium, vel de novo conversorum ad fidem, si aliquis a labore manuum ad fidem, si aliquis a labore manuum abstinens de sumptibus fidelium vivere vellet, in quo casu Apostolus manibus laborabat, ut patet per Glossam I ad Cor. IX. Et sic loquitur etiam Glossa inducta de actibus. Quando autem per laborem manuum aliquis ab utiliori opere impeditur, tunc melius est labore manuum abstinere, ut patet per Glossam Luc. IX, super illud : *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos,* quæ supra fuit inducta ; et sicut patet per exemplum Apostoli, qui ab opere cessabat, quando prædicandi opportunitatem habebat. Facilius autem impedirentur moderni prædicatores a prædicatione per laborem manuum, quam Apostoli, qui ex inspiratione scientiam prædicandi habebant, cum oporteat prædicatores moderni temporis ex continuo studio ad prædicandum paratos esse, ut patet per auctoritatem Gregorii supra inductam.

Ad illud quod decimo objicitur, dicendum quod Augustinus illos ab opere desistentes contumaces dicit, qui ex præcepto Apostoli laborare tenentur, quos et Apostolus, II ad Thess. III, excommunicandos dicit : hi autem sunt qui otiose viventes, ex fœda cura sibi victum acquirunt. Et quod de talibus Augustinus loquatur, patet ex his quæ supra dixerat, assignans causam quare illi qui ex rusticam vita ad religionem convertuntur, laborare debeant. Dicit enim : « Nec enim apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint, ad vitam inopem et laboriosam fugientes, vacui pasci atque vestiri voluerint, et insuper honorari ab eis a quibus contemni conterique consueverant, quos vult manibus operari. » Tales enim manifeste sunt de numero otiosorum, quibus denuntiat Apostolus *ut cum silentio operantes suum panem manducent.* Et præcipue contumaces Augustinus nominat illos qui dicebant non licere servis Dei manibus suis operari, sensum Apostoli pervertentes.

Ad illud quod undecimo objicitur, dicendum quod spiritualibus operibus, quæ objecto tangit, potest quis vacare dupliciter, scilicet quasi inserviens utilitati communi, et quasi insistens utilitati privatæ, quod patet per singula. Potest enim aliquis orationibus et psalmis vacare, divinum officium in Ecclesia celebrando, quod

est quoddam opus publicum ad Ecclesiæ ædificationem ordinatum, et potest etiam prædictis aliquis vacare per modum privatæ orationis, quod interdum etiam laici faciunt. Et sic de aliis loquitur Augustinus. Non autem primo modo : quod patet ex hoc quod dicit quod « cantica divina decantare manibus operantes possunt exemplo opificum, qui fabulis corda et linguas donant, cum tamen manibus ab opere non recedant, quod non sineretur in illis qui debent in Ecclesia horas canonicas celebrare. » Similiter lectioni aliquis vacat quasi operi publico in scholis docendo, vel etiam addiscendo, ut magistri e scholares faciunt religiosi vel sæculares, sed quasi operi privato, qui sibi ipsis ad consolationem suam Scripturas perlegunt, sicut monachi in claustris faciunt, et sic loquitur Augustinus. Unde non dicit : qui dicunt se vacare doctrinæ vel instructioni ; sed dicit, qui dicunt se vacare lectioni. Similiter verbo Dei aliquis insistit, quasi operi publico publice populis prædicando, sed tanquam privato opere insistit verbo Dei, qui alicui in communi locutione verba ædificatoria loquitur, sicut monachi in deserto fratribus ad se venientibus multa dicebant ad ædificationem ipsorum. Et sic loquitur Augustinus ; quod patet ex hoc quod dicit · « Numquid omnes in monasterio possunt venientibus ad se fratribus divinas exponere lectiones? » Et ideo etiam non dicit, si prædicatio est eroganda, sed si sermo erogandus est ; quia ut dicit Glossa, I Cor. II : « Sermo est qui privatim fit, prædicatio autem quæ fit in communi. » Illi ergo qui prædictis spiritualibus operibus quasi operibus publicis vacant, suo labore legitime victum acquirunt a fidelibus accipiendo, utilitati communi inservientes. Qui autem prædictis operibus quasi privatis vacant, a labore manuum abstinentes, quandoque quidem sunt transgressores præcepti Apostolici, quando scilicet sunt de illis quibus denuntiant Apostolus, *ut cum silentio operantes suum panem manducent,* ut dictum est. De his ergo loquitur Augustinus, ut patet ex hoc quod dicit : « Cur et non præceptis Apostolicis observandis aliquas partes temporum deputamus? » Et etiam ex hoc quod dicit : « Citius exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemptoris, » et ex hoc quod dicit : « Quæ est ista perversitas, lectioni nolle obtemperare? » Ex quibus omnibus patet quod loquitur de vacantibus spiritualibus operibus, qui præceptum apostolicum transgrediuntur. Nec transgrediuntur, nisi qui ad observandum obligantur, de quibus prius dictum est : « Quandoque autem vacantes prædictis,

ut etiam privatis operibus, Apostoli præceptum non transgrediuntur, manibus non operantes, quia non laboriosam vitam ex pigritia fugientes, vacui et otiosi volunt pasci, sed abundantia divini amoris ab omni exteriori opere retrahuntur, ut contemplationi vacent, » ut per auctoritates supra inductas probatum est.

CAPUT VI.

An religiosis liceat omnia sua relinquere, sibi nihil retinere in proprio, nec in communi.

Prædictis autem non contenti adversarii veritatis, religionum omnium fundamentum ab ipso Domino firmiter collocatum nituntur evertere, videlicet paupertatem, dicentes illicitum fore omnibus dimissis pauperem religionem ingredi, quæ possessiones aut reditus non habeat, nisi forte sub proposito manibus laborandi, inducentes ad confirmationem sui erroris quod dicitur Prov. XXX, 8 : *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei :* sed ille qui dimissis omnibus pauperem religionem intrat, quæ possessiones non habet, victum sibi necessarium aufert, mendicitati se exponens, præcipue si non habeat propositum labore manuum victum, quærendi : ergo committit se periculo furti et perjurii in quo reprehensibilis videtur.

Item. Eccl. VII, 12, dicitur : *Utilior est sapientia cum divitiis;* Glossa : « quam sola. » Ergo reprehensibiliter agit qui sapientiam sine divitiis præeligit, divitias relinquens, ut sapientiæ vacet.

tem. Eccl. XXVII, 1 dicitur : *Propter inopiam multi deliquerunt,* Glossa : « propter inopiam cordis et operis. » Sed illud quod est causa periculi, est fugiendum : ergo aliquis se inopem facere non debet omnia sua relinquendo.

Item. II ad Cor. VIII, 12, Apostolus dat formam fidelibus eleemosynas faciendi sic dicens : *Sic voluntas prompta est secundum id quod habet,* Glossa : « ut necessaria retineat tantum accepta est, *non secundum ad quod non habet,* id est, ultra vires. » *Non enim volo ut aliis remissio, vobis autem tribulatio.* Glossa, « id est, paupertas. » Sed ille qui omnia dat, non retinet necessaria sibi, sed ultra vires dans paupertatem patitur. Ergo inordinate dat, et contra formam ab Apostolo traditam.

Item. I Thess. V, 12 super illud : *Rogamus autem vos fratres,*

ut noveritis, dicit Glossa : « Sicut divitiæ negligentiam pariunt salutis, ita egestas, dum saturari quærit, a justitia declinat : sed illi qui relictis omnibus pauperem religionem intrant, se egestati subjiciunt. » Ergo ponunt se in periculo declinandi a justitia, quod videtur reprehensibile.

Item. I ad Tim. VI, 8, super illud : *Habentes alimenta, et quibus tegamur,* dicit Glossa : « Etsi nil intulerimus vel ablaturi sumus, non tamen omnino abjicienda sunt hæc temporalia : sed ille qui dimissis omnibus religionem intrat, quæ temporalibus possessionibus caret, omnino temporalia abjicit. » Ergo inordinate agit.

Item. Super illud Luc. III, 11 : *Qui habet duas tunicas, det non habenti;* Glossa : « De duabus tunicis dividendis datur præceptum, quia si una dividitur, nemo vestitur. Misericordiæ enim ipsius pro possibilitate humanæ conditionis servatur mensura, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet cum paupere partiatur. » Ergo qui omnia pauperibus dat, nihil sibi reservans, ultra mensuram et immoderate dat, et ita peccat.

Item. Super illud Luc. XII, 29 : *Nolite quærere quid manducetis.* Glossa : Non præcepit ut nihil pecuniæ ad usus necessarios reservetur a sanctis, cum et ipse Dominus loculos habuisse legatur » : sed nisi esset bonum reservare aliquid sibi, reservatio prohibita esset, nec Dominus aliquid reservasset. Ergo bonum et expediens est aliquid sibi reservare, et non omnia relinquere.

Item. Dare danda et non danda est actus prodigalitatis : sed ille qui dat omnia, dat danda et non danda, cum nihil non dandum sibi reservat. Ergo talis peccat vitio prodigalitatis.

Item. Rom. XII, 1 : *Rationabile obsequium vestrum.* Glossa : « Ne quid nimis sit. » Sed dare omnia est dare nimis, quia excedit medium quod tenet liberalitas in dando, quæ dat aliqua et reservat quædam. Ergo qui omnia dans religionem intrat, non præstat rationabile obsequium Deo.

Item. Exod. XX, 13, dicitur : *Non occides,* Glossa : « Subtrahendo consilium vitæ cui debes dare. » Sed consilium vitæ conservandæ adhibetur per bona temporalia. Ergo qui bona temporalia subtrahit sibi cui maxime debet consilium vitæ adhibere, venit contra illud præceptum Decalogi, *Non occides,* sibi manus injiciendo.

Item. Threnor. IV, 9 : *Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame.* Ergo se exponere fami pejus est quam se exponere gladio :

« sed hoc non licet, dum homo habet quod faciat sine peccato, » ut Augustinus dicit. Ergo multo minus licet se fami exponere, quod facere videntur qui sua relinquunt, nihil sibi reservantes.

Item. Plus homo ibi tenetur quam alii. Sed peccaret aliquis qui alteri totum subtraheret, unde vitam sustentare deberet, et quodammodo ipsum occideret. Eccl. XXXIV, 25 : *Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est.* Ergo peccat, se ipsum quodammodo occidens, qui omnia relinquit ut religionem intret, in quam communes possessiones non sunt unde sustentur.

Item. Totius perfectionis exemplar vita Christi est : sed Christus habuit unde vitam sustentaret. Legitur enim Joan. XII, loculos habuisse. Et Joan. IV, legitur, quod discipuli ejus iverant in civitatem, ut cibos sibi emerent : ergo est perfectionis quod aliquis omnia det, nihi sibi reservans.

Item. Omnis religionis observatio habet ortum a conversatione discipulorum Christi. Unde dicit Hieronymus in libro *De illustribus viris,* quod tales in primitiva Ecclesia erant omnes christiani, quales modo sunt religiosi etiam perfectissimi. Et hoc idem habetur *in collationibus Patrum,* et haberi potest ex Glossa quæ habetur Act, IV, super illud : *Multitudinis credentium,* etc. Sed de his dicitur Act. VI, quod erant illis omnia communia, et nullus erat egens inter eos. Ergo illi qui dimissis propriis non habent possessiones in communi, quo oportet esse egentes, non religiosam, sed superstitiosam vitam ducunt.

Item. Dominus mittens discipulos ad prædicandum, duo eis præcepta dedisse videtur, unum scilicet ut nihil in via secum ferrent, ut patet Matth. X, Marc. IX, et Luc. VI. Aliud, ut in viam gentium ne abirent, ut dicitur Matth. X. Primum autem videtur revocasse passione imminente, Luc. II, 36 : *Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram.* Secundum præceptum revocasse videtur, Matth. ultim. 19 : *Euntes, docete omnes gentes.* Et Marc. ult. 15 : *Euntes in mundum universum,* etc. Sed post revocationem secundum præceptum nullatenus est observandum, sed magis est Evangelium gentibus prædicandum : nec primum præceptum est deinceps observandum, ut aliquis scilicet totaliter subsidia vitæ a se abjiciat.

Item. XII, quæst. 1, dicitur : « Expedit facultates Ecclesiæ possideri, et proprias perfectionis amore contemni. » Et infra : « Satis ostenditur et propria debere propter perfectionem con-

temni, et sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates quæ sunt profecto communes possideri. » Ergo etsi aliqui omnia sua dimittant ad religionem convolantes, talem tamen religionem debent eligere, quæ habeat facultates communes.

Item. Quæst. eadem, cap. *Videntes,* dicitur quod « summi sacerdotes statuerunt possessiones Ecclesiæ conferri, ut inter eos qui in communi vita degunt, nullus egens inveniatur. » Si ergo aliqui communibus possessionibus spretis in egestate vivant contra statuta sanctorum Patrum faciunt, et ita peccant.

Item. Matth. IV, super illud : *Si filius Dei es, mitte te deorsum,* Glossa : « Nemo debet tentare Deum, quando habet ex humana ratione quid faciat. » Et infra : « Postquam deficit humana ratio, commendet se homo Deo non tentando, sed devote confitendo. » Sed ille qui habet divitias quibus potest resistere his quæ corrumpunt corpus scilicet calori naturali, et aliis hujusmodi, contra quas munimur per victum et vestitum, habet ex humana ratione quid faciat. Ergo si his auxiliis sibi subtractis ab eo victum expectet, videtur quod peccet tentando Deum, sicut si aliquis videns ursum venientem arma deponeret, quibus vitam suam poterat tueri, videretur tentare Deum.

Item. Illa quæ quotidie a Deo petimus, non sunt abjicienda. Sed corporalia necessaria ad vitam quotidie a Deo petimus dicentes : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Ergo temporalia non sunt omnino abjicienda, ut scilicet aliquis voluntarie se subjiciat paupertati.

Item. In decr. *De Consacr.* dist. I, cap. *Nemo,* dicitur quod « Ecclesia non debet ædificari, antequam ille qui vult ædificare, providerit quæ ad alimenta, et custodiam, et stipendia custodum sufficiant. » Ergo illi qui possessiones non habent, contra decreta sanctorum Patrum vivunt.

Item. Modus iste cum communibus possessionibus in religionibus est approbatus per antiquos Patres, Augustinum, Basilium, Benedictum, et multos alios. Ergo temerarium videtur alium modum novum inducere.

Item. In novo Testamento discipulis Christi imponitur ut necessitatibus pauperum subveniant. Sed hoc non potest fieri ab illis qui nec proprias nec communes possessiones habent. Ergo talis modus vivendi non est approbandus.

Sed quia rerum cognitiones interdum ex sua pensantur origine, prædictæ propositionis ortum et processum investigemus.

Sciendum ergo est, hæreticum quemdam fuisse Romæ antiquis temporibus, Jovinianum nomine, qui in hunc errorem lapsus est, ut diceret omnium baptizatorum qui suum baptisma servaverunt, unam in regno cœlorum esse remunerationem, ut Hieronymus narrat in libro quem contra eum scribit. Ex quo in tantum processit, ut diceret virgines, viduas, et maritatas, quæ semel in Christo sunt lotæ : si non discrepent cæteris operibus, ejusdem meriti esse, et quod inter abstinentiam ciborum, et perceptionem eorum cum gratiarum actione nulla esset differentia, matrimonium per hoc virginitati adæquans. In quo consilium de virginitate servanda enervabat, quod habetur a Domino, Matth. XIX, 2 : *Non omnes capiunt verbum istud,* scilicet a nuptiis abstineatur, *sed qui potest capere capiat.* Et ab Apostolo I Cor. VII, 25 : *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Unde positio ejus pro hæresi damnata est, ut Augustinus narrat. Hic autem Joviniani error in Vigilantio surrexit, ut Hieronymus dicit in epist. *Contra Vigilantium,* qui veritatem fidei impugnabat, ut ibidem dicitur, pudicitiam odio habens, et in convivio sæcularium contra jejunia sanctorum declamans, ut Hieronymus in eadem epist. dicit. Nec solum contentus fuit Jovinianum imitari, consilium de virginatate evacuans, sed superaddere ausus est etiam, ut consilium de paupertate servanda destrueret omnino, unde Hieronymus de eo dicit : « Quod autem asserit eos melius facere qui utuntur rebus suis, et paulatim fructus possessionum pauperibus dividunt, quam illos qui possessionibus venumdatis simul omnia largiuntur, non a me ei sed a Deo respondebitur : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes,* » etc. Matth. XIX, 21. Hic autem error per successiones errantium usque ad hodierna tempora pervenit, et in hæreticis quibusdam qui Cathari nominantur, permansit, et adhuc permanet, sicut patet in quodam tractatu ejusdam Desiderii hæresiarchæ Lombardi, nostri temporis, quam edidit contra catholicam veritatem, in quo inter cætera condemnat statum eorum, qui relictis omnibus egere volunt cum Christo. Nuper autem quod est horribilius, antiquus error renovatus est ab his qui fidem defendere videbantur, qui more errantium in pejes procedentes, non sunt contenti divitias paupertati æquare, ut Jovinianus : vel divitias paupertati præferre, ut Vigilantius, sed paupertatem totaliter condemnare, dicentes non esse licitum sua omnia pro Christo relinquere, nisi talem religionem intret, quæ

possessiones habeat, vel nisi talis sit, qui labore manuum vivere intendat. Asserunt etiam paupertatem laudari in Scriptura non actualem, qua aliquis se rebus temporalibus expoliat, sed habitualem, qua aliquis rem temporalem contemnit corde, etsi re possideat.

Ad destructionem igitur hujus erroris hoc modo procedemus.

Primo enim ostendemus ad perfectionem evangelicam pertinere non solum paupertatem habitualem, sed etiam actualem quæ fit per abjectionem rerum temporalium.

Secundo ostendemus, quod hæc perfectio manet etiam si possessiones in communi non habeantur.

Tertio, quod hæc perfectio manet etiam in his qui possessionibus carent, non semper requirit manuum laborem.

Quarto, solvemus ea quæ pro se inducunt.

Ad ostendendum autem paupertatem actualem ad evangelicam perfectionem pertinere, assumatur primo illud quod dicitur Matth. XIX, 21 : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus.* Sed ille qui sua vendit, et pauperibus tribuit, non solum habitualem paupertatem eligit, sed etiam actualem. Ergo actualis paupertas ad evangelicam perfectionem pertinet. Item, perfectio evangelica consistit in imitatione Christi : sed Christus non solum voluntate, sed etiam realiter fuit pauper, unde Matth. XVII, super illud : *Vade ad mare,* Glossa : « Dominus tantæ paupertatis fuit, ut unde tributum solveret, non haberet, » et Luc. IX, super illud : *Vulpes foveas habent,* etc. dicit Glossa : « Ego sum tantæ paupertatis, ut nec hospitium quidem habeam, nec meo utar tecto, » et per multas alias auctoritates de facili hoc probari potest. Ergo actualis paupertas ad perfectionem pertinet evangelicam.

Item. Perfectio evangelica in Apostolis maxime claruit ; sed ipsi actualem paupertatem habuerunt sua omnia relinquentes, unde Petrus dixit, Matth. XIX. 27 : *Ecce nos reliquimus omnia,* etc. Et ideo Hieronymus dicit ad Hebidiam : « Vis esse perfecta et in primo stare fastigio dignitatis? fac quod fecerunt Apostoli. Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere Salvatorem, te nudam solamque crucem nuda sequaris et sola. » Ergo actualis paupertas ad evangelicam perfectionem pertinet.

Item. Marc. X, 23, super illud : *Quam difficile qui pecunias habent,* etc., Glossa : « Aliud est pecuniam habere, aliud amare. Multi habent et non amant, et multi non habent et amant. » Item,

alii et habent et amant, alii vero non habere nec amare se gaudent, qui tutiores sunt, et quidem cum Apostolo dicere possunt : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Ergo actualis paupertas et habitualis simul præferenda est habituali paupertati.

Item. Idem potest haberi Matth. XIX, 23, per Glossam super illud : *Dives difficile intrabit in regnum Dei.* Glossa : « De omnibus tutius est nec habere, nec amare divitias. »

Item. Jac. II, 5 : *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo,* Glossa : « Inopes rerum temporalium. » Hoc autem non est nisi per actualem paupertatem. Ergo actualiter pauperes sunt electi a Deo.

Item. Luc. XIV, 33, dicitur : « *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet,* etc. Glossa : « Hoc tamen distat inter renuntiare omnibus et relinquere omnia; quia renuntiare convenit omnibus qui ita licite utuntur omnibus mundanis quæ possident, ut tamen mente tendant ad æterna. Relinquere est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt et solis æternis inhiant. » Ergo relinquere quod pertinet ad actualem paupertatem, est evangelicæ perfectionis, sed renuntiare quod pertinet ad habitualem, secundum Glossam prædictam, est de necessitate salutis.

Item. Hieronymus in epistola contra Vigilantium, post verba inducta, subjungit : « Ad eum loquitur Dominus, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, naviculam et rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus et tertius gradus est, qui scilicet fructum possessionum dat pauperibus, quem, et nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis et tertiis præferenda. » Ergo patet quod præferendi sunt illi qui omnia sua dimittunt, illis qui de fructibus possessionum dividunt pauperibus.

Item. In epistola ad Rusticum monachum : « Si habes substantiam, vende et da pauperibus; si non habes, grandi onere liberatus es, nudum Christum nudus sequere. » Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia, et multa alia hujusmodi ex epistolis Hieronymi accipi possunt, quæ de actuali paupertate necesse est ut intelligantur quæ causa brevitatis dimittuntur.

Item. Augustinus (Gennadius) dicit in lib. *De eccles. dogm.* : « Bonum estfacultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, et absolutum a sollicitudinibus egere cum Christo. » Et sic idem quod prius.

Item. Ambrosius in lib. *De offic.* : « Nullum adminiculum præs-

tant divitiæ ad vitam beatam, quod evidenter Dominus in Evangelio demonstravit, dicens : Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei. » Et infra : « Itaque paupertatem, famem et dolorem quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad vitam beatam; sed adjumento esse, evidentissime pronuntiatum est. Sed hoc non potest intelligi de paupertate habituali, qua homo divitias subjicit, quia hæc a nullo putantur impeditiva beatitudinis. » Ergo oportet quod intelligatur de paupertate actuali, quæ omnia abjicit.

Item. Gregorius dicit in octava Homilia secundæ partis super *Ezech.* : « Cum quis suum aliquid Deo vovet, et aliquid non vovet, sacrificium est; cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est; » sed holocaustum erat dignissimum sacrificiorum. Ergo perfectissimum opus est omnia sua propter Deum dimittere.

Item. Gregorius in prologo *Moral.* : « Cumque adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specie tenus deservire, cœperunt multa contra me ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo jam non specie, sed quod est gravius, mente retinere, qui tandem cuncta sollicite fugiens, portum monasterii petii, et relictis quæ mundi sunt, ut frustra tunc credidi, ex hujus mundi naufragio nudus evasi. » Ex quo patet quod periculum est res mundi possidere, quia earum possessio periculose mentem retinet, et ideo laudabilius est etiam possessiones rerum temporalium a se abjicere per actualem paupertatem, ut mens a cura divitiarum liberetur.

Item. Chrysostomus dicit in lib. *Quod nemo læditur nisi a se ipso* : « Quid Apostolos penuria rerum corporalium læsit? Nonne in fame, et siti, et nuditate degebant, et pro his clari magis et magnifici habebantur, atque ingentem per hoc fiduciam quæsierunt apud Deum. » Ex quo patet quod actualis paupertas, quæ in penuria rerum consistit, ad apostolicam perfectionem pertinet.

Item. Bernardus dicit ad Senonensem Archiepiscopum : « Felix qui nihil sibi retentat ex omnibus quæ habet. Non foveam ut vulpes, non tanquam volucres nidum, non loculos, quomodo Judas, non domos, sicut nec Maria locum in diversorio, imitatus profecto illum qui non habebat ubi caput suum reclinaret. » Ex quo patet quod nihil omnino possidere in mundo, ad christianam perfectionem pertinet.

Item. I, quæst. 2. cap. *Si quis* : « Profecto perfectior est ille

qui se rebus mundi expoliat, aut qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille qui ex multis quæ possidet, aliquid Ecclesiæ præstiterit. » Ex quo patet quod nihil possidere ad perfectionem christianam pertinet.

Item. Eum qui vacat contemplationi divinæ magis oportet esse a rebus mundanis liberum, quam eos qui contemplationi philosophiæ vacabant; sed philosophi, ut libere philosophiæ vacarent, laudabiliter mundi substantiam abjecerunt, unde Hieronymus dicit ad Paulinum presbyterum *De institut. monach.* : « Socrates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit, nec putavit se posse et virtutes simul, et divitias possidere; » ergo multo magis ad vacandum contemplationi divinæ, laudabile est omnia sua relinquere, unde super illud Matth. XIX : *Si vis perfectus esse,* etc., dicit interlinearis : « Ecce contemplativa quæ ad Evangelium pertinet. »

Item. Præmium excellens non debetur, nisi merito excellenti; sed præmium excellens, id est judiciaria potestas, debetur actuali paupertati, sicut patet Matth. XIX, super illud : *Vos qui reliquistis,* etc., *sedebitis,* etc., ubi dicit Glossa : « Qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Dominum, hi judices erunt; qui licita habentes recte usi sunt, judicabuntur. » Ergo in actuali paupertate meritum excellens consistit.

Item. I ad Cor. VII, Apostolus consilium dans de virginitate servanda, rationem assignat, ut scilicet *sine sollicitudine sint;* sed abjectio divitiarum maxime facit hominem sine sollicitudine esse, quia divitiæ suis possessoribus de necessitate multas sollicitudines ingerunt, unde Luc, VIII *Divitiæ per spinas significantur quæ verbum sua sollicitudine suffocant in cordibus auditorum.* Ergo sicut virginitas, ita actualis paupertas ad evangelicam perfectionem pertinet.

Ulterius ostendemus quod ista perfectio qua aliquis reliquit propria, non requirit possessionem divitiarum in communi. Primordium enim perfectionis in Christo et in Apostolis fuit; sed ipsi non leguntur sua relinquentes aliquas possessiones habuisse in communi, imo potius legitur quod nec etiam domos habebant ad manendum, ut supra probatum est. Ergo perfectio paupertatis non requirit aliquas possessiones communes.

Item. Augustinus in III, *De Doctrina christ,* dicit quod « illi qui conversi fuerunt ex Judæis ad Christum in primitiva Ecclesia,

quia proximi spiritualibus fuerunt, tam capaces extiterunt Spiritus sancti, ut omnia sua venderent, eorumque pretium degentibus distribuendum ante pedes Apostolorum ponerent; » et infra . « Non enim homo ullas Ecclesias gentium fecisse scriptum est, quia non tam prope inventi erant, qui simulacra manufacta deos habebant. » Ex quo patet, quod Augustinus præfert perfectionem primitivæ Ecclesiæ judæorum primitivæ Ecclesiæ ex gentibus, in hoc quod omnia sua vendiderunt pauperibus distribuenda; sed ipsi ita vendiderunt propria, quod nullas possessiones in communi reservaverunt sibi. Ergo majoris perfectionis est paupertas illa sine possessionibus in communi, quam illa quæ in communi possessiones habet.

Item. Hieronymus ad Heliodorum de morte Nepotiani irridendo loquens dicit : « Sint ditiores monachi quam fuerant sæculares, possideant opes sub paupere Christo, quas sub locuplete diabolo non habuerant, et suspiret eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus ante mendicos. » Hoc autem frequenter contingere potest in religionibus, quæ possunt possessiones habere, non autem in illis quæ possessionibus carent. Ergo magis est laudabile in religionibus possessionibus carere, quam eas habere.

Item. Hieronymus ad Lucinum Beticum : « Quamdiu versamur in rebus sæculi, et anima nostra possessionum ac redituum procuratione devicta est, de Deo libere cogitare non possumus. » Ergo magis expedit religiosis, reditibus et possessionibus carere quam eas habere.

Item. Gregorius dicit in III lib. *Dialog.* loquens de Isaac, servo Dei : « Cumque ei crebro discipuli innuerent, ut pro usu monasterii possessiones quæ offerebantur, acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem illam suam tenebat sententiam dicens : Monachus qui in terra possessiones quærit, non est monachus. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari divites solent perituras divitias custodire. » Ex quo patet quod majoris perfectionis et securitatis est possessionibus communibus carere quam eas habere.

Item. Inter monachos Ægypti, de quibus in vitis Patrum legitur, perfectiores illi reputabantur, qui in eremo nullas possessiones habuisse leguntur; non ergo possessiones communes ad paupertatem evangelicam requiruntur.

Item. Communes possessiones auferre in potestate tyrannorum consistit. Si ergo non sunt relinquenda omnia nisi intretur in reli-

gionem, quæ possessiones habeat, in potestate tyrannorum erit impedire perfectionem evangelicæ paupertatis, quod est absurdum

Item. Ad hoc paupertas consulitur, ut sollicitudo de rebus mundi minuatur ; sed possessiones communes multas sollicitudines ingerunt de ipsis conservandis et custodiendis, et excolendis ; ergo perfectius consilium paupertatis impletur ab illis qui communes possessiones non habent.

Ulterius ostendemus, quod paupertas prædicta laborem manuum non requirit in omnibus de necessitate. Sicut enim dicit Augustinus in lib. *De opere monach.* : « Illi qui habebant in sæculo aliquid quo sine opificio sustentarent hanc vitam, quod conversi ad Deum indigentibus dispartiti sunt, non sunt cogendi manibus laborare ; sed tales laudabiliter voluntariam paupertatem pro Christo assumunt, etiam si communes proprietates non habeant, » tales enim fuisse multos in primitiva Ecclesia in Hierosolymis legimus, ut Augustinus ibidem dicit. Ergo illi qui paupertatem eligunt, etsi communes possessiones non habeant, non tenentur manibus laborare.

Item. Nullus tenetur manibus laborare quasi ex præcepto, nisi in illo casu quo aliunde licite victum habere non potest ; sed illi qui possessiones non habent, non aliunde ad laborem manuum obligantur, quam ex præcepto, nisi forte ex voto. Ergo non simpliciter verum est, quod ad laborem manuum teneantur, sed solum in casu, quando scilicet alias licite victum habere non possent, in quo etiam casu quilibet homo teneretur manibus laborare, vel etiam nisi ad hoc ex statuto suæ regulæ tenerentur.

Item. Consilium de paupertate a Domino datum ad vitam contemplativam ordinatur, ut patet per Glossam Matth. XIX, super illud : *Si vis perfectus esse.* etc. Glossa : « Ecce contemplativa vita, quæ ad Evangelium pertinet, sed eos quos oportet victum quærere manuum labore, necesse est plurimum a contemplationis opere retardari. » Si ergo qui pauperem vitam eligunt propter Christum, necesse habent manibus laborare, sequitur quod consilium paupertatis magis impediat quam promoveat id ad quod ordinatur, et ita erit indiscretum consilium, quod dicere est absurdum.

Item. Si eos qui relinquunt omnia propter Christum, oportet intentionem habere ut manibus laborent, aut ista intentio ordinatur ad laborem manuum propter se ipsum, aut propter victum quærendum, aut propter eleemosynas faciendas ex his quæ la-

bore manuum acquiruntur. Sed ridiculum est dicere, quod spiritualis perfectio quæ in paupertate consistit, ad laborem manualem propter se ipsam ordinetur, sic enim labor corporalis perfectioni præferretur. Similiter non potest dici quod intentio eorum debeat ordinari ad laborem manuum propter victum quærendum, tum quia victum habere poterant ex rebus quas dimiserant, tum quia labor manuum pauperibus Christi qui orationibus et aliis spiritualibus bonis vacant, ad victum non sufficit de facili; unde etiam si manibus laborent, indigent a fidelibus sustentari, ut dicit Augustinus in lib. *De opere monach.* Similiter non potest dici, quod labori manuum debeant intendere propter eleemosynas exinde faciendas, quia multo largiores eleemosynas ex rebus possessis prius facere potuissent, et sic eos non oportebat propter hoc sua relinquere, ut ex labore manuum eleemosynas facerent. Ergo non oportet quod illi qui sua relinquentes possessiones communes non habent, laborare manibus intendant ad hoc quod faciant illa quæ supra de labore manuum dicta sunt.

Nunc restat respondere his quæ ab adversariis in contrarium objiciuntur. Ad id ergo quod primo objicitur, mendicitatem et divitias, etc., dicendum quod sicut divitiæ non sunt in culpa, sed divitiarum abusus, ita mendicitas sive paupertas non est in culpa, sed paupertatis abusus, quando scilicet aliquis paupertatem invitus et impatienter sustinet; tunc enim desiderio divitiarum in multa peccata quandoque incidit. I ad Tim. VI, 9 : *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli,* etc., et hoc est quod dicit Chrysostomus super Matth. : « Audite quicumque pauperes estis, magis autem qui ditari concupiscitis : non pauperem esse malum est, sed non velle pauperem esse. » Patet ergo quod coacta paupertas aliquando pericula habet annexa, quæ a voluntaria paupertate sunt procul. Qui enim sunt in voluntaria paupertate divites fieri nolunt. Quod ergo dicit Salomon : « mendicitatem et divitias, » etc., intelligit de paupertate involuntaria, quod patet ex hoc quod sequitur : « Ne egestate compulsus, » etc., et etiam Glossa dicit, quod « vir cum quo est Deus petit ne copia vel inopia transeuntium rerum in oblivionem decidat æternorum. » Ex quo patet quod abusum divitiarum et paupertatis sapiens fugiendum docet, non ipsas divitias vel paupertatem.

Ad illud quod secundo objicitur, quod utilior est sapientia cum divitiis, etc., dicendum, quod verbum illud Salomonis procedit

secundum regulam quam Philosophus docet in I. lib. ***Ethic.,*** quod « maximum bonum sicut felicitas connumeratum minimo bonorum est eligibilius : » unde etsi sapientia quæ inter maxima bona computatur, connumeretur cum divitiis, quæ sunt de minimis bonis, est eligibilior. Sed secundum hanc regulam, maximum bonum connumeratum alteri maximo bono, est eligibilius, quam si connumeretur minimo bono, vel per se ipsum accipiatur, unde sapientia cum perfectione evangelica, quæ in paupertate consistit, quæ est de maximis bonis, est eligibilior quam sapientia per se accepta, vel sapientia cum divitiis.

Ad illud quod tertio objicitur, propter inopiam multi perierunt, dicendum quod loquitur de inopia involuntaria, quæ habet necessitate desiderium divitiarum annexum, unde ibi sequitur : *Qui quærit locupletari,* Glossa : « in mundo, » *avertit oculum suum,* Glossa : « interiorem a timore Dei. »

Ad illud quod quarto objicitur, dicendum, quod Glossa illa detruncate proponitur, et contra intentionem Glossatoris, quod patet, quia post inducta verba subjungitur in Glossa : « Non hoc ideo dixit quin melius esset dare omnia, sed infirmis timet, quod sic dare monet, ut egestatem non patiantur. »

Ad quintum dicendum, quod hoc quod dicitur, quod « egestas amicitiam declinat, » intelligendum est de egestate coacta, quæ habet desiderium divitiarum annexum, quod patet per hoc quod dicit, « dum saturari quærit. » Saturitas enim copiam quamdam importat, quam quærunt qui non sunt modicis contenti, secundum illud I ad Timoth. VI, 8 · *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus,* unde subjungit rationem : *Nam qui volunt divites fieri incidunt in tentationem et in laqueum diaboli,* quia desiderium prædictæ copiæ a justitia frequenter declinare facit.

Ad sextum dicendum, quod illud quod dicitur quod temporalia non sunt omnino abjicienda, intelligendum est, quin eis utamur ad sustentationem vitæ in cibo, et potu, et vestitu, quod patet ex hoc quod dicitur : *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus,* non tamen intelligit quin homo possit omnium temporalium curam a se abjicere.

Ad illud quod septimo objicitur dicendum, quod in rebus temporalibus quædam sunt, quæ sunt necessaria ad sustentationem vitæ præsentialiter, sicut vestis qua induor, et cibus et potus quibus uti debeo ad præsens. De hujusmodi autem si tantum suppetat mihi quod et alii sufficiat, debeo indigenti providere, et alias non

debeo mihi totum eripere, ut scilicet nudus remaneam, vel absque cibo et potu tempore comestionis, et de his loquitur Glossa : « Quædam autem sunt temporalia, quæ reservantur ad providendum necessitati corporis in futurum, sicut pecunia, possessiones, et hujusmodi, et ista talia possunt a perfectis viris totaliter aliis dari, quia interim antequam necessitas immineat, potest per divinam providentiam multipliciter subveniri, de qua fiduciam habere monemur in Scripturis. »

Ad illud quod octavo objicitur, dicendum quod quamvis non sit præceptum, quod nihil pecuniæ ad usus necessarios reservatur, est tamen consilium, nec Dominus loculos habuit, quasi alias ei non potuisset provideri, sed ut infirmorum gerens personam, ut sibi licitum crederent quod a Christo observatum viderent : unde Joan. XII, super illud : *Et loculos habens,* dicit Glossa : « Cui ministrant angeli, loculos habet in sumptus pauperum, condescendens infirmis, » et super illud Psalm. CIII : *Producens fenum jumentis,* dicit Glossa : « Dominus loculos habuit in usus eorum qui cum eo erant, et suos, personam infirmorum magis suscipiens, ut ibi : *Tristis est anima mea.* Habuit et religiosas mulieres in comitatu, quæ ministrabant ei de substantia sua. Prævidit enim multos infirmos futuros, et ista quæsituros, et tamen loculos quos habebat, ex possessionibus non impleverat, sed ex his quæ ei a devotis et fidelibus administrabantur. »

Ad nonum dicendum, quod sicut in II *Ethic.* determinatur, « medium in virtutibus non accipitur secundum distantiam ab extremis, sed secundum debitam proportionem circumstantiarum, quam facit ratio recta. » Unde non oportet quod medium virtutis sit inter superfluum, et diminutum in unaquaque circumstantia secundum se considerata, sed in una circumstantia per comparationem ad alias. Contingit enim quandoque quod unius circumstantiæ medium variare oportet secundum variationem alterius circumstantiæ, verbi gratia, in sobrietate modus hujus circumstantiæ, *quis*, variatur secundum varietatem hujus circumstantiæ, *quid*. Constat enim aliquid in cibum sumere est alicui personæ moderatum, quod alteri personæ est superfluum, alteri vero diminutum : unde aliquando contingit quod una circumstantia in suo maximo existens, moderatur proportionem ad aliam circumstantiam, sicut in magnanimitate contingit. « Magnanimus enim, secundum Philosophum in IV *Ethic.*, maxime se dignificat ; » unde qui excedit hanc virtutem in superfluitate, quem caymum vocat, non magni-

ficat se majoribus quam magnanimus, sed in hoc excedit virtutis modum, quod illa quæ erant magnanimo moderata, sibi sunt superflua. Patet ergo quod medium virtutis non corrumpitur ex hoc quod una circumstantia in sui summo accipiatur, dummodo per alias circumstantias moderetur. Si ergo in liberalitate consideremus quantum sit dandum, et accipiatur ultimum circumstantiæ hujus, videlicet omnia dare ; aliquibus circumstantiis adjunctis, cadat in superfluitatem et erit prodigalitatis vitium ; aliis autem circumstantiis adjunctis, erit perfecte liberalitatis opus, verbi gratia, si daret aliquis omnia sua ut consulat patriæ cui periculum destructionis imminet, non reputabitur a morali philosopho prodigus, sed perfecte liberalis. Similiter qui omnia sua dat, propter Christi consilium implendum, non est prodigus, sed perfectum actum virtutis agit. Si autem non debito fine aut aliis circumstantiis indebitis omnia daret, prodigus esset ; et similiter est dicendum de virginitate et de aliis hujusmodi, in quibus videtur excessus contra commune medium virtutis. Sic ergo patet quod dare omnia propter Christum, non est dare danda et non danda, sed est dare danda tantum. Quamvis enim non omnia sint danda quocumque modo, sunt tamen danda propter Christum.

Ad decimum dicendum, quod gratia est perfectio naturæ, unde nihil quod ad gratiam attinet, naturam interimit. Sunt ergo quædam quæ immediate ad naturam sustentandam pertinent, sicut potus, cibus, somnus et hujusmodi, et in istis actus gratuitæ virtutis modum naturæ conservandæ non excedit : unde si in istis aliquis sibi subtrahat ultra id quod natura sustinere potest, sic rationis medium excedit et vitiosus est, et de his loquitur Apostolus et Glossa. Unde dicit Glossa : « Obsequium vestrum in prædictis, scilicet in maceratione carnis, de qua præmiserat, sit rationabile, id est cum discretione ne quid nimis sit ; sed cum temperantia corpora vestra castigetis, ut non naturæ defectu cognantur dissolvi. » Quædam autem sunt, sine quibus natura conservari potest, sicut venereorum usus, et ideo in istis, quantumcumque subtrahatur propter Deum, non potest esse superfluum, dummodo ex alia circumstantia vitium non incidat, et propter hoc virginitas laudabilis est, quæ ab omni hujusmodi delectabili abstinet, et similiter est in proposito. Potest enim sine dominio possessionum terrenarum natura conservari cum spe divini auxilii multis modis, unde quantumcumque ei subtrahatur, non erit superfluum si propter Deum fiat ; et sic patet quod voluntа-

ria paupertas propter Christum suscepta a medio virtutis non discedit.

Ad undecimum dicendum, quod licet ille qui dat omnia propter Christum subtrahat sibi aliquod auxilium vitæ, non tamen omne quia adhuc remanet ei auxilium divinæ providentiæ, quæ ei in necessariis non deerit, et fidelium devotio. Unde Augustinus in lib. *De eleem.* invehitur contra talia objicientes, sic dicens : « Tu christiano, tu Dei servo, tu bonis operibus dedito, tu Domino suo caro aliquid existimas defuturum ? An putas qui Christum pascit, a Christo ipse non pascitur ? An putas terrena deerunt, quibus de cœlestia et divina tribuuntur ? Unde hæc incredula cogitatio, unde impia et sacrilega ista meditatio ? Quid facit in domo Dei perfidum pectus ? Quid qui Christo omnino non credit, appellatur et dicitur Christianus ? Pharisæi sibi magis congruit nomen ; nam cum in Evangelio de eleemosynis Dominus disputaret, et ut nobis amicos de terrenis lucris faceremus moneret, addidit Scriptura, dicens : Audiebant hæc omnia Pharisæi qui erant avari et deridebant eum, quales in Ecclesia quosdam videmus, quorum præclusæ aures et corda cæcata nullum de spiritualibus et salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus non oportet mirari, quod contemnant in talibus servos, quando a talibus videmus ipsum Dominum esse contemptum. » Et sic patet quod sacrilegium est dicere, quod illi qui omnia propter Christum dant, se periculo homicidii committunt.

Ad duodecimum dicendum, quod sicut ex jam dictis patet, ille qui dimittit omnia propter Christum, non se exponit fami quæ ipsum interimat, quia nunquam a Deo ita deseritur quod fame moriatur, quod patet Hebr. ultimo, super illud : *Non te deseram, neque derelinquam.* Glossa : « Sed ne forte dicerent : Quid facturi erimus, si suffragia nobis necessaria defecerint ? » Protinus subdit consolationem, adhibens testimonium de lib. *Jesu nave : Non te deseram,* quidem necessaria, *neque derelinquam* Derelinqueretur ille qui fame periret, sed quia hoc non est, non sit homo cupidus ; et infra : « Hoc autem dicit omni speranti in se, sicut Josue. » Hoc enim nobis promittit, si in illo spem nostram ponimus : non tenacibus, non cupidis fit ista promissio, sed sperantibus in Deo ; et tamen hoc quod assumit est falsum, quia posset homo se exponere periculo gladii propter Christum laudabiliter, etiam si haberet aliud quod faceret, sicut legitur de multis martyribus tempore persecutionis, qui ultro se offerebant in medium nomen Christi

publice confitentes, alias non liceret militibus ire ultra mare, et exponere se multis periculis propter Christi honorem.

Ad tertium decimum dicendum, quod homo rerum suarum est dominus, non autem rerum alterius, et ideo injuriam faceret alteri si possessiones ei auferret, non autem si possessiones sibi aufert, injuriam sibi facit : propter quod dicitur in v *Ethic.* quod « non est injustitia hominis ad seipsum, proprie loquendo de injustitia. » Et præterea, qui alteri sua aufert, inducit eum in paupertatem involuntariam, quæ est periculosa : qui autem sua dimittit, inducit se in paupertatem voluntariam, quæ est meritoria, si sit propter Christum suscepta.

Ad quartum decimum dicendum, quod sicut supra dictum est, Dominus pecuniam reservari fecit ad necessarios usus, ut infirmis condescenderet, et ideo non est reputandum pro superstitione, si aliqui perfecti viri pecuniam reservare nolunt. Sicut etiam ut infirmis condescenderet, cum publicanis comedebat et vinum bibens et illis cibariis communiter utens. Nec tamen reputandi sunt superstitiosi sancti Patres in eremo, qui a vino, et aliis cibariis delicatis abstinebant ; et tamen Dominus quamvis pecuniam reservari fecerit, non tamen eam de aliquibus propriis possessionibus habebat, sed magis ei a fidelibus per modum eleemosynæ ministrabatur, unde dicitur Luc. VIII, quod mulieres quædam sequebantur Dominum ministrantes de facultatibus suis.

Ad decimum quintum dicendum, quod Apostoli reservabant pecunias, et etiam colligebant, ut sanctis pauperibus, qui prædia sua vendiderant propter Christum, necessaria ministrarent, nec tamen illas pecunias habebant de aliquibus possessionibus, sed ex eleemosynis fidelium. Quod etiam dicitur, quod nullus egenus erat inter eos, non est intelligendum quin Apostoli et primitivæ Ecclesiæ discipuli multas egestates et penurias sustinuerint propter Christum, cum dicatur I Cor. IV, 11 : *Usque in hanc horam esurimus, et sitimus,* etc. ; et II Cor. VI, 4 : *In multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus,* Glossa : « victus, vel vestitus : » sed quia his quæ haberi poterant, unicuique secundum quod opus erat, tribuebant ut quantum eis facultas suppeteret, omnium indulgentias relevarent.

Ad decimum sextum dicendum, quod quamvis illud præceptum, *in viam gentium ne abieritis,* fuerit post resurrectionem totaliter revocatum, eo quod primum oportebat Judæis verbum Dei loqui, et sic transire ad gentes, ut dicitur Act. XIII, tamen hoc quod

Dominus dixerat Apostolis, quod non secum necessaria ferrent, non totaliter revocavit in cœna, sed solum tempore persecutionis, quando a persecutoribus necessaria habere non potuissent : unde Luc. XXII, 35 : *Quando misit vos, sine sacculo et pera et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?* Glossa : « Non eadem vivendi regula persecutionis tempore, qua pacis discipulos informat. Missis siquidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit, ordinans, scilicet ut qui Evangelium nuntiat, de Evangelio vivat. Instante vero mortis articulo, et tota illa gente pastorem simul et gregem persequente, congruam tempori regulam decernit, permittens necessaria victui, donec sopita persecutorum insania, tempus evangelizandi redeat, » et alia Glossa dicit : « In hoc nobis quoque datur exemplum, ut nonnunquam causa instante quædam de nostri propositi rigore sine culpa intermittere possimus, » verbi gratia : si per inhospitales regiones iter agimus, plura viatici causa licet portare, quam domi habeamus. Sed quidam hæretici, quorum est illa objectio, Glossam non recipiunt, ipso textu ostendemus quod multiplicatis fidelibus discipuli Christi secum necessaria in via non portabant. Dicitur enim in ult. can. Joan. v : *Carissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos;* et infra : *Pro nomine enim ejus profecti sunt nihil accipientes a gentilibus, nos ergo debemus suscipere hujusmodi.* Non autem esset necessarium quamvis a gentilibus nihil acciperent, quod reciperentur a fidelibus, si secum necessaria ad victum deferrent; quod etiam patet per Glossam ibi, quæ dicit : « Pro nomine ejus perfecti sunt alieni a rebus propriis. »

Ad decimum septimum dicendum, quod Ecclesia multos infirmos sustinet, quos non facile sustineret sine temporalium possessionum solatio; expedit ergo facultates communes in Ecclesia possideri propriis dimissis, et præcipue propter pauperes sustentandos. Non tamen sequitur quod non sit expediens perfectis viris, qui sua dimiserunt, vitam religiosam agere sine communibus possessionibus, et quamvis perfectio apostolica non annuletur in illis qui possessiones communes habent, tamen expressius conservatur in illis qui propriis dimissis, etiam communibus caret.

Ad decimum octavum dicendum, quod per illud decretum non habetur esse prohibitum alicui quin pauperem vitam eligat propter Christum, sed est præceptum Episcopis, et eis qui Ecclesiarum bona possident, quæ pauperum sunt, ut eis de fructibus posses-

sionum Ecclesiæ provideant, et quantum possunt eorum sublevent egestatem; et hoc patet diligenter inspicienti seriem capituli inducti.

Ad decimum nonum dicendum, quod ille qui dimissis omnibus propter Christum, spem habet ut sustentetur a Deo, neque præsumptuosus est, neque Deum tentat. Qui enim fiduciam debitam de Deo habet, neque præsumptuosus est, neque Deum tentat. Talem autem fiduciam debent habere de Deo pauperes Christi, et præcipue prædicatores veritatis. Unde Glossa super illud Luc. x : *Nolite portare sacculum,* etc. « Tanta prædicatori debet esse fiducia in Deo, ut præsentis vitæ sumptus etsi non provideat, tamen sibi non defecturos certissime sciat, ne dum mens occupatur ad temporalia, minus prædicet æterna; imo magis Deum tentarent, nisi istam fiduciam haberent. » I Cor. x, 9 : *Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt,* Glossa : « dicentes : Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? » Distinguendum tamen est in illis in quibus se homo totum committit. Quandoque enim hoc faciens tentat Deum; quandoque vero non. Sunt enim quædam in quibus est impossibile hominem juvari nisi a Deo miraculose operante, et talibus periculis homo se exponens Deum tentaret, sicut si aliquis de muro se præcipitaret sub spe divini auxilii, nisi forte a Deo certificatus esset de futuro eventu aliqua inspiratione, sicut Petrus ad jussum Domini se exposuit fluctui maris, sicut etiam Beatus Martinus dixit : « Ego signo crucis, non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus, » et sicut Beatus Joannes Evangelista venenum confidenter bibit; et sicut beata Agatha quæ dicit : « Medicinam carnalem, corpori meo numquam exhibui : sed habeo Dominum meum Jesum Christum, qui solo sermone restaurat universa. » Quædam autem sunt, in quibus possibile est remedium adhiberi etiam per causas inferiores, et in istis non est tentare Deum, si se aliquis divino auxilio committit, sicut miles non tentat Deum, qui pugnam ingreditur, de divino auxilio confisus, quamvis de evasione securus non sit. Ex hoc ergo patet, quod ille qui omnia sua propter Deum relinquit, non tentat Deum, tum quia plenus fiducia ex divina auctoritate concepta hoc facere debet; tum quia remanent fideles devotii, per quos satisfieri ei potest et debet, sicut etiam non tentaret Deum, qui ob aliquam causam rationabilem, urso veniente, arma deponeret aliis armatis præsentibus, qui eum defendere possent et deberent.

Ad vigesimum dicendum, quod temporalia a Deo petere jubemur ad naturæ usus necessarios, unde temporalia non debemus abjicere, quin eis utamur ad necessitatem corporis in cibo et vestitu.

Ad vigesimum primum dicendum, quod statutum illud inductum est in favorem ministrorum Ecclesiæ, et ideo si aliqui supererogare velint, ut sine possessionibus Ecclesiæ serviant, laudabiliores existunt, sicut Paulus prædicans Evangelium sine sumptu, qui prædicator erat a Deo ordinatus, ut patet I Cor. IX.

Ad vigesimum secundum dicendum, quod quamvis sancti Patres illum modum approbaverint, non tamen istum modum reprobaverunt; et ideo non est præsumptuosum hunc modum sequi, alias nihil de novo posset institui, quod non fuerit antiquitus observatum. Nihilominus tamen iste modus antiquitus a multis sanctis fuit approbatus, etiam in Ecclesia primitiva.

Ad vigesimum tertium dicendum, quod subvenire indigentibus indicitur illis qui divitias possident, sicut patet ex hoc quod dicitur I Joan. III, 17 : *Qui habuerit substantiam hujus mundi et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Sed multo laudabilius est, quod aliquis omnibus suis datis, etiam semetipsum Deo det, quod ad apostolicam perfectionem pertinet; unde dicit Hieronymus ad Lucinum Beticum : « Se ipsum offerre Deo, proprie Christianorum est, et Apostolorum, qui totum censum quem habuerant, Domino tradiderunt. »

CAPUT VII.

An religiosus de eleemosynis vivere possit.

Non solum autem prædicti adversarii Christi paupertatem ratione impugnare nituntur, sed eam totaliter eradicare conantur quodammodo indirecte, dum victum pauperibus Christi crudeliter subtrahere nituntur, dicentes eos de eleemosynis vivere non posse. Eccles. XXXIV, 25 : *Panis egentium vita pauperis est; qui defraudat illum, homo sanguinis est.* Ad quod probandum multipliciter nituntur.

Primum enim illud inducunt quod dicitur Deut. XVI, 19 : *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum et mutant verba justorum;* sed eleemosynæ munera quædam sunt. Ergo cum religiosis maxime competat oculos spi-

rituales illuminatos habere, non competit eis de eleemosynis vivere.

Item. Prov. XXII, 7 : *Qui accipit mutuum servus est fenerantis*, multo magis ergo qui accipit datum, servus dantis efficitur; sed religiosos maxime decet esse liberos a servitute sæculi, quia in libertatem spiritus sunt vocati : unde II Thess. III, super illud : *Ut nosmetipsos formam daremus*, etc. dicit Glossa : Religio nostra ad libertatem homines advocat. » Ergo non debent de eleemosynis vivere.

Item. Religiosi statum perfectionis profitentur; sed perfectius est dare eleemosynas quam accipere; unde dicitur Act. X, 35 : *Beatius est magis dare quam accipere*. Ergo magis debent manibus laborare, ut habeant unde tribuant necessitatem patienti, quam eleemosynas accipere, de quibus vivant.

Item. Apostolus, I ad Tim. V, præcipit ut viduæ quæ possunt aliunde sustentari, non vivant de eleemosynis Ecclesiæ, ne gravetur Ecclesia, ut illis quæ sunt vere viduæ sufficiat. Ergo illi qui sunt validi et robusti debent de laboribus manuum vivere, non de eleemosynis quas accipiunt pauperes, qui aliunde quam de eleemosynis vivere non possunt. Item, I q. XI, c. *Clericos*, Hieronymus dicit : « Qui bonis parentum et operibus suis sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profecto committunt, et per abusionem talium judicium sibi manducant et bibunt. » Ergo si aliquis habebat unde sustentaretur, quo relicto velit de eleemosynis vivere, sacrilegus est reputandus.

Item. I Thess. ult. super illud : *Ut nosmetipsos formam damus* etc. Glossa : « Qui frequenter ad alienam mensam convenit otio deditus, adulatur necesse est pascenti se, sed qui de eleemosynis vivunt, frequenter aliorum mensæ conveniunt, imo magis de mensa aliorum semper vivunt. » Ergo de necessitate sunt adulatores. Peccant ergo qui se in statu tali ponunt, quod oporteat eos de eleemosynis vivere.

Item. Accipere non potest esse actus alicujus virtutis, nisi liberalitatis, quæ medium tenet in dando et accipiendo, sed liberalis solum accipit ut det, ut dicit Philosophus in V *Ethic.* Ergo qui ducunt vitam semper in accipiendo, illiberaliter et reprehensibiliter vivunt. Item, Augustinus, in libro *De opere monach.*, reprehendit quosdam religiosos, qui sine labore manuum volebant de eleemosynis vivere, de quibus inter cætera dicit : « Isti fratres temere sibi arrogant, quantum existimo, quod ejusmodi habeant potes-

tatem » scilicet vivendi de Evangelio sine labore manuum, et tamen illi contra quos loquitur, sua propter Christum relinquerant et spiritualibus operibus vacabant, scilicet orationibus, psalmis, et lectioni, et verbo Dei, ut in libro illo dicitur. Ergo illi qui sua dimittunt propter Christum, etiam si spiritualibus vacant, non debent de eleemosynis vivere. Item, Marc. VI, 8, dicitur : *Præcepit eis ne quid tollerent in via nisi virgam tantum.* Glossa : « Per virgam potestatem accipiendi necessaria a subditis intelligit ; sed habere subditos est tantum prælatorum. » Ergo illi religiosi qui prælati non sunt, non possunt a fidelibus sumptus suos accipere.

Item. Illud quod est provisum in solatium laboris, non laborantibus non debetur, sed vivere de sumptibus fidelium est a Domino provisum, ad solatium eorum qui in Evangelio laborant, ut patet I Cor. IX, et II ad Tim. II, 6 : *Laborantem agricolam, oportet primum de fructibus perscipere.* Ergo saltem illi qui non laborant in Evangelio, non possunt de eleemosynis vivere.

Item. Apostolus nolebat accipere sumptus a Corinthiis unde viveret, ut occasionem auferret pseudoapostolis, ut patet II ad Cor. XI : *Sed nunc etiam multi sunt qui turpiter de eleemosynis vivunt.* Ergo saltem ad auferendam eis occasionem religiosi viri debent ab eleemosynis abstinere ; unde Augustinus dicit in lib. *De opere monach. :* « Eadem vobis causa est quæ Apostolo fuit, ut amputetis occasionem his qui quærunt occasionem. »

Item. Apostolus ideo stipendia a gentibus non accipiebat, ne scandalum in fide pateretur, unde Luc. VIII, super illud : *Et aliæ multæ quæ ministrabant eis,* etc. Glossa : « Antiquitus mos erat Judæorum, nec ducebatur in culpam, ut mulieres sua substantia pascerent et vestirent doctores ; » sed quia hoc scandalum in gentibus poterat facere, Paulus se memorat abstinuisse, et hoc idem habetur, I Cor. IX : sed et nunc multi scandalizantur de hoc quod religiosi sine labore vivere volunt. » Ergo saltem propter scandalum debent ab eleemosynis abstinere. Unde Augustinus in lib. *De opere monach. :* « In meditatione vestra exardescat ignis, ut istorum mala opera bonis operibus vestris persequamini, ut eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus existimatio vestra læditur et infirmis offendiculum ponitur. Miseremini ergo et compatiamini, et ostendite hominibus non vos in otio facilem victum, sed per angustam viam et arctam hujus propositi regnum Dei quærere. »

Item. Si religiosi qui sunt validi et fortes de eleemosynis vivere

possunt sine labore manuum, eadem ratione et alii poterunt; sed si omnes talem vitam agere vellent, tota vita humana periret, non enim invenirentur artifices qui necessaria usibus hominum præpararent. Ergo nullo modo est sustinendum quod religiosi validi et fortes de eleemosynis vivant.

Uterius nituntur ostendere quod etsi possent aliquo modo de eleemosynis ultro oblatis vivere, non tamen licet ipsis eleemosynas mendicando petere, quia Deut. XV, 4 dicitur : *Omnino indigens et mendicus non erit inter vos.* Ergo prohibitum est mendicare, qui aliunde vivere potest.

Item. In Psalm. XXXVI, 25, dicitur : *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.* Ergo illi qui mendicando panem quærunt, non sunt semen justi, id est Christi.

Item. Illud quod alicui sacra Scriptura imprecatur, viris justis non competit ; sed hujusmodi est mendicitas, ut dicitur in Psalm. CVIII, 10 : *Nutantes transferantur filii ejus et mendicent.* Ergo mendicitas perfectis viris non competit.

Item. I Thes. IV, 11 : *Operamini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis.* Glossa : « Quasi ideo opus egendum est, non otiandum, quia et honestum est, et quasi lux ad infideles, et non desiderabitis rem alterius, nedum rogetis, vel tollatis aliquid. » Ergo potius est manibus operandum, quam rogando aliquid petere per mendicitatem.

Item. II ad Thess. III, super illud : *Si quis non vult operari*, etc. Glossa Augustini vult servos Dei corporaliter operari unde vivant, ut nec compellantur egestate necessaria petere ; ergo magis debent manibus operari quam necessaria petere mendicando.

Item. Hieronymus ad Nepotianum presbyterum : « Numquam petentes, raro accipiamus rogati. Beatius enim est magis dare quam accipere ; » ergo non licet servis Dei petere aut accipere victus necessaria mendicando.

Item. Certum est gravius esse delictum, quod severius vindicandum est, ut habetur XXIV, q. I : « Non afferamus stateras dolosas ; » sed gravissime secundum jus civile punitur validus mendicus si probatur, quia si servilis est conditionis efficitur servus prudentis, si liber est, efficitur ejus colonus perpetuus : c. *De mendicant. valid.* leg. *Unica.* Ergo graviter peccant religiosi, qui sunt validi, mendicando.

Item. Contra religiosos mendicantes dicit Augustinus in lib. *De op. mon.* : « Tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit callidissimus hostis circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes; » et infra : « Omnes petunt, et omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis. » Ergo videtur quod vita religiosorum mendicantium sit reprobanda.

Item. Illud quod naturaliter habet erubescentiam adjunctam in se, aliquid turpitudinis habere videtur, cum verecundia non sit nisi de turpi, ut Damascenus dicit, sed petere vel mendicare naturaliter erubescit homo, tantoque magis, quanto est melioris naturæ; unde dicit Ambrosius in lib. *De offic.* quod « verecundia petendi ingenuos prodit natales, » et Philosophus in IV Ethic. dicit de liberali, quod non est petitivus. Ergo mendicare in se turpe est, et ita nullo modo mendicare debet, qui aliter vivere potest.

Item. II Cor. IX, super illud : *Hilarem datorem,* etc., dicit Glossa : « Qui dat ut careat tædio interpellantis, ut reficiat viscera indigentis, et rem et meritum perdit, sed frequenter sic datur mendicantibus, quia mendicantes tædium faciunt petendo. » Ergo et si aliqui possint de eleemosynis vivere, non tamen debent mendicare. Ulterius, nituntur ostendere, quod religiosi etiam prædicantes, de eleemosynis vivere vel etiam eleemosynas petere non debent. Dicit enim Apostolus I ad Thess. II, 5 : « Neque aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; » sed prædicatores qui mendicant et de eleemosynis vivunt, oportet adulari illis a quibus pascuntur, quod patet Matth. XXI, super illud : *Et relictis illis abiit foras*, ubi dicit Glossa : « Quia pauper nullique adulatus, nullum in tanta urbe invenit hospitem, sed apud Lazarum receptus est, » et tamen in tantum erat gratiosus cum prædicaret, quod sicut dicitur Luc. XXI, 38 : *Omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum,* Glossa, id est, « mane ire accelerabat, » et I ad Cor. IV, 1, dicitur : *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus.* Glossa : « Libere enim et sine aliqua adulatione veritatem prædicantes, et gesta pravæ vitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. » Ergo prædicatores non debent eleemosynas quærere. Præterea, I ad Thes. II, 5 : *Neque fuimus in occasione avaritiæ, Deus testis est.* Glossa : « Non dico in avaritia, sed nec feci, nec dixi etiam in quo esset occasio ava-

ritiæ. » Sed illi qui petunt eleemosynas sibi dari, faciunt aliquid in quo est occasio avaritiæ. Ergo prædicatores hoc non debent facere.

Item, II Cor. XII, 14 : *Non ero gravis vobis, non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos.* Et ad Phil. ult. 17 : *Non quia quæro datum, sed fructum quæro fructum.* Glossa : « Datum est ipsa res quæ datur, ut nummus, cibus, potus et hujusmodi ; fructus autem bona opera, et recta voluntas datoris. » Ergo veri prædicatores non debent quærere ab his quibus prædicant temporales res, et ita non debent de mendicitate vivere.

Item. II ad Tim. II, super illud : *Laborantem agricolam,* etc. dicit Glossa : « Vult Apostolus ut intelligat Evangelista, quod necessaria sibi sumere licet ab eis, in quibus Deo militat, et quos tanquam vineam cultor exercet, vel tanquam gregem pascit. Non est enim mendicitas, sed potestas. » Ex quo patet quod vivere de Evangelio potestatis est, non mendicitatis : sed potestas ista non competit nisi prælatis. Ergo alii prædicatores, qui non sunt prælati, non debent per mendicitatem de Evangelio vivere.

Item. Apostolus I ad Cor. IX, volens ostendere quod ipse de sumptibus fidelium vivere poterat, prius probat se Apostolum esse. Ergo illi qui non sunt Apostoli, non possunt de sumptibus fidelium vivere : sed religiosi prædicantes non sunt Apostoli, cum non sint prælati. Ergo, etc.

Item. I ad Thess. II, super illud : *Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli,* dicit Glossa : « In tantum gravat causam pseudo, ut se abnuere dicat, cum liceat illi subsidia requirere ad comprimendum illos quibus nec facultas erat, nec pudor poscendi. Apostolicæ autem potestatis debitum vocat onus propter pseudo-apostolos, qui illud indebite usurpantes, importune a plebibus exigebant. » Ex quo patet quod illi qui exigunt victum a plebibus, cum non sint Apostoli, id est prælati, sunt reputandi pseudo Apostoli. Ergo prædicatori qui non est prælatus, non licet mendicare.

Item. Prædicatores qui non sunt prælati, victum suum ab his quibus prædicant mendicando quærentes, aut quærunt quod est eis debitum aut quod non est eis debitum ; si quod eis debitum, ergo possunt illud potestative exigere et per coarctationem, quod manifeste est falsum ; si autem petunt quod non est eis debitum, ergo ut indebite et injuste petunt, et sic pseudo reputandi sunt, ut patet per Glossam prius inductam.

Item. Prælati recipientes a plebibus decimas, et oblationes te-

nentur in spiritualibus eis providere; ergo si alii ab Episcopis dirigantur ad spiritualia ministranda, injuria fit plebi, si a plebe victum recipiant, cum magis Episcopi teneantur eis providere.

Item. Prælati mittentes aliquos ad prædicandum, tenentur eis in necessariis providere, ut habetur extra *De offic. ord. Inter cætera.* Si ergo prædicatores ab Episcopis missi ab aliis victum requirant, hoc illorum gravamen cedit, et ita non debent ab aliis sumptus accipere.

Item. Dominus, Matth. XXIII, 14, contra Pharisæos dicit : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Ergo et illi semper videntur esse reprehensibiles, qui sub prætextu orationis, aut prædicationis, aut alicujus hujusmodi eleemosynas petunt.

Item. Matth. X, 11, Dominus discipulis ad prædicandum missis, dicit : *In quamcumque civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit.* Glossa : « Testimonio vicinorum eligendus est hospes, ne ejus infamia prædicatio negligatur. » Et alia Glossa : « Ille est dignus qui magis sit se accipere gratiam quam dare. » Ergo ad minus in talibus reprehensibile videtur, quod quandoque ad divites peccatores declinant, et ad eos qui sibi hoc pro gratia non reputant.

Item. Quicumque pro re spirituali accipit temporalem, simoniæ crimen incurrit, sive petat, sicut Giezi, sive recipiat absque petitione oblatum, sicut Elisæus a Naaman recipere noluit, IV Reg. V, et sive ante accipiat sive post, ut per illud patet quod habetur 1 q., 1 c. *Eos:* « Sed ille qui prædicat populo, spiritualia ministrat. » Ergo non licet ei accipere temporalia ab eis, ante vel post, neque petendo, neque oblata recipiendo.

Item. I ad Thess. ult. 22 : *Ab omni specie mala abstinete vos.* Glossa : « Si quid speciem mali prætendit, etsi non sit malum, nolite præcipitanter agere; » sed quod prædicator temporalia quærat ab his quibus prædicat, speciem mali prætendit, unde II ad Cor. XII, super illud : *Non quæro quæ vestra sunt, sed vos,* dicit Glossa : « Non quærebat Apostolus datum, sed fructum, ne quasi venditor Evangelii putaretur. » Ergo prædicatores non debent ab his quibus prædicant, victum quærere mendicando.

Ulterius, nituntur ostendere quod talibus etiam eleemosynæ non sunt dandæ, quia Luc. XIV, 13, dicitur : *Cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos,* Glossa : « a quibus in præsenti nihil potes expectare; » sed a talibus mendicis qui sunt

validi et fortes, potes in præsenti multa expectare, cum sint familiares potentium. Ergo talibus non sunt eleemosynæ dandæ.

Item. Augustinus ad Vincentium Donatistam : « Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligat, quam eidem panis frangitur, ut injustitia seductus acquiescat ; sed qui non vult operari corporaliter ad victum quærendum cum possit, vel qui potest aliunde victum habere sine peccato, si petat, injuste agit, » ut potest probari per multa quæ superius sunt inducta. Ergo talibus debet panis subtrahi.

Item. Luc. VI, supet illud : *Omni petenti te retribue,* Glossa : « Rem, vel correptionem ; » et super illud Matth. V : *Qui petit a te, da ei,* dicit Glossa : « Ita, scilicet ut nec tibi noceat, nec alii. Pensanda est enim justitia. Ita enim omni petenti dabis, etsi non id quod petit, sed melius, cum injuste petentem correxeris. » Sed ille qui potest manibus laborare, si petat sibi eleemosynam dari, injuste petit, ut probatum est. Ergo magis deberet sibi dari correptio, quem res petita, ut ita ab injusta petitione avertatur.

Item. Augustinus ad Vincentium Donatistam : « Sæpe mali persecuti sunt bonos, et boni malos, illi nocendo per injustitiam, et isti consulendo per disciplinam. » Ergo boni possunt persequi malos causa disciplinæ ; sed quædam persecutio est, ut panis alicui subtrahatur. Ergo aliquibus qui sunt mali, debet panis subtrahi, ut corrigantur, et præcipue si panem petendo peccent. Sed validi mendicantes peccant etiam si prædicent, ut probatum est. Ergo talibus debet panis subtrahi.

Item. Ambrosius, in I lib. *De offic.* : « Consideranda est etiam in largiendo ætas, atque debilitas, scilicet ejus cui datur ; nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiaris qui sibi labore jam non queunt victum quærere. Similiter et debilitas corporis, et hæc juvanda promptius, tum si quis ex divitiis cecidit in egestatem, et maxime si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut proscriptione, aut calumniis, quæ habebat amisit. » Ex quo patet, quod in his quibus dantur eleemosynæ, considerandum est si sunt debiles corpore, aut verecundi, aut si bona sua latrocinio aut proscriptione amiserunt. Sed pauperes validi, qui se ad mendicandum exponunt, non sunt hujusmodi. Ergo eleemosynæ eis non sunt dandæ.

Item. Eleemosynæ ordinantur ad indigentiam sublevandam. Ergo magis indigenti dandum est. Sed magis indigent illi, qui

non possunt de labore proprio victum acquirere, vel aliunde habere, quam tales qui aliunde habere possunt. Ergo quamdiu magis indigentes inveniuntur, talibus non sunt dandæ.

Item. Dare eleemosynam est actus misericordiæ. Ergo illis solum sunt eleemosynæ dandæ, qui sunt miserabiles. Sed illi qui voluntarie mendicitati se exponunt, non sunt hujusmodi, sed illi solum qui in statum mendicitatis involuntarie incidunt, quia ut dicit Philosophus in III *Ethic.* : « Involuntarium, misericordiam meretur et ignoscentiam. » Ergo prædictis pauperibus eleemosynæ non sunt dandæ.

Item. Augustinus dicit in I *De doctr. christ.* : « Cum omnibus prodesse non possis, his potissime consulendum est, qui pro locorum et temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. Sed maxime constricti videntur consanguinei et vicini, et alii familiares. Ergo aliis extraneis eleemosynæ non sunt dandæ, quamdiu tales indigentes inveniuntur, quibus possint dari. » His igitur visis, ne ista positio novella videatur, errorem prædictum ostendemus tempore primitivæ Ecclesiæ incepisse. Dicitur enim in III *can. Joan.* 9 : « Is qui amat primatum gerere in eis, Dyotrephes, non recipit nos. » Et infra : « Et quasi ei ista non sufficiant, neque ipse suscipit fratres, » Glossa : « indigentes. » « Eos qui suscipiunt prohibet. » Glossa : « Ne impendant curam humanitatis, » et de « Ecclesia ejecit, » Glossa : « de loco ubi conveniunt, et alia Glossa dicit ibidem : « Perseverare debes in eleemosyna, quia utilitatem tantum in ea intelligo, quod non solum tibi, sed etiam toti Ecclesiæ scripsissem, de commendatione eleemosynæ, sed hanc necessitate dimisi, quia Dyotrephes non curat nostram auctoritatem. » Dyotrephes hæresiarcha illius temporis, nova docendo, primatum sibi usurpat; hæc autem ejus erat hæretica doctrina, quod prohibebat ne impenderetur cura humanitatis, fratribus peregrinis, alienis a rebus propriis, ut por textum et Glossam ibidem patet. Hic etiam error in Vigilantio surrexit, ut patet in epistola Hieronymi ad Riparium et Desiderium contra Vigilantium, ubi sic dicitur : « Præterea, eisdem ad me relatum est epistolis, quod contra auctoritatem Apostoli Pauli, imo Petri, Joannis et Jacobi, qui dextras dederunt Paulo et Barnabæ communicationis, et præceperunt eis ut pauperum memores esset, tu prohibeas Hierosolymam in usus sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi. »

Hunc igitur errorem excludere volentes, hoc ordine procedemus.

Primo, ostendemus quod pauperes qui reliquerunt omnia propter Christum, possunt de eleemosynis vivere.

Secundo, quod prædicatores, etsi non sint prælati, dummodo a prælatis Ecclesiæ mittantur, possunt ab eis quibus prædicant, accipere unde vivant.

Tertio, quod liceat prædictis eleemosynas petere mendicando, quamvis sint corpore validi.

Quarto, quod eis præcipue sunt eleemosynæ dandæ.

Quinto, solvemus ea quæ in contrarium sunt objecta.

Quod autem pauperes qui reliquerunt omnia propter Christum possint de eleemosynis vivere; probatur primo exemplo beati Benedicti, de quo narrat beatus Gregorius in II lib. *Dialog.* quod tribus annis in specu manens, de his quæ Romano monacho ministrabantur, refectus est, postquam domum parentis reliquerat, et tamen validus corpore existens, non legitur de labore manuum victum quæsivisse.

Item. 1, q. 2, c. *Sacerdos,* dicitur quod « ille qui omnia sua aut reliquit parentibus aut pauperibus distribuit, aut Ecclesiæ rebus adjunxit, et se in numero pauperum paupertatis amore constituit, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, et fideliter dispensat accepta, ut unde pauperibus subministrat, inde et ipse tanquam pauper voluntarius vivat. » Patet ergo quod pauper qui omnia sua propter Christum reliquit, potest vivere de eleemosynis quæ a populo pauperibus ministrantur.

Item. Potius debet homo bonum prætermittere, quod sine peccato prætermitti potest, quam aliquod peccatum committere. Si ergo illi qui sunt validi corpore, peccant eleemosynas recipiendo, potius debent omnes alias occupationes dimittere quantumcumque bonas quam eleemosynas accipere : hoc autem aperte est falsum, per hoc quod dicit Augustinus, in lib. *De op. mon.*, quod « illi servi Dei qui etiam in manibus operantur, ad ea discenda quæ memoriter recolant, debent habere seposita tempora, quibus scilicet a labore manuum vacent. Ad hoc enim et illa bona opera fidelium subsidio sopplendorum necessariorum deesse non debent, ut horæ quibus ad erudiendum animum ita vacatur, ut illa corporalia opera geri non possint, non opprimantur egestate. » Ex quo etiam patet quod Augustinus non intendit quod monachi laborent mani-

bus ad totum victum quærendum ex labore manuum, quia si hoc facerent, non relinqueretur aliquod tempus vacuum ad spiritualia opera.

Item. Augustinus in eodem libro loquens de aliquo divite, qui bona sua alicui monasterio tribuit, dicit quod « bene facit operando, ut aliis exemplum det, quamvis ipsa res communis monasterii jam facta debeat ei rependere vicem ad vitam ejus sustentandam. Quod quidem si nolit, scilicet manibus operari, quis audeat cogere? » Ex quo patet, quod ille qui bona sua monasterio dat, potest sine labore manuum de rebus monasterii vivere. Sed sicut idem Augustinus statim subjungit, cum omnium Christianorum sit una respublica, non differt ubicumque sua reliquerit, vel a quibuscumque accipiat necessaria vitæ; ergo illi qui omnia quæ habebant reliquerunt propter Christum, possunt a quibuscumque accipere unde vivant.

Item. Propositum desistendi quandoque ab aliquo quod est per se malum, non aufert illi operi rationem peccati, quamvis forte peccatum diminuat. Si ergo pauperem validum ad laborandum de eleemosynis vivere est per se peccatum, illi qui cum sint validi ad tempus de eleemosynis vivunt, quamvis intendant quandoque alio modo vivere, non excusabuntur a peccato. Ergo secundum hoc peregrini de eleemosynis viventes, qui sunt corpore validi, peccant; et similiter qui eis tales peregrinationes injungunt, quod est absurdum.

Item. Vacare contemplationi divinæ laudabilius est, quam vacare studio philosophiæ; sed aliqui sine peccato, ut studio philophiæ vacent, de eleemosynis vivunt ad tempus : ergo et aliqui ut contemplationi vacent, ad tempus possunt prætermisso labore manuum de eleemosynis vivere : sed contemplationi divinæ vacare in omni tempore est laudabilius quam certum tempus ad hoc præfigere. Ergo aliqui possunt, ut contemplationi vacent, toto tempore vitæ suæ prætermisso labore de eleemosynis vivere.

Item. Charitas Christi magis facit communia, quam amicitia politica : sed si aliquis dat mihi rem aliquam, licite possum uti illa ut libet : ergo multo fortius possum vivere de his quæ dantur mihi propter charitatem Christi.

Item. Qui potest accipere quod majus est, potest accipere quod minus est : sed religiosi possunt accipere reditus mille marcharum, et de eis vivere sine labore manuum, alias multi religiosi habentes multas possessiones, essent in statu damnationis. Et

eadem ratione multi clerici sæculares non habentes curam animarum, qui de possessionibus Ecclesiæ, quæ de eleemosynis proveniunt, vivunt. Ergo ridiculum est dicere, quod pauperes religiosi non possunt modicas eleemosynas recipere, et ex eis sine labore manuum sustentari.

Item. Magis defraudantur pauperes invalidi ad laborandum, si aliis detur id quod est debitum est determinatum, quam si aliis detur id quod est eis debitum : sed fructus possessionum Ecclesiæ sunt deputati ad hoc ut pauperibus dentur, ut patet XII, quæst. 1, cap. *Videntes*. Unde dicitur, 1. quæst. 2, cap. *Clericus*, et cap. *Si quis*, quod « clerici qui de bonis parentum sustentari possunt, non possunt sine peccato vere de bonis Ecclesiæ, unde pauperes sunt victuri : « ergo magis videtur quod defraudentur pauperes, si aliqui non laborantes manibus, cum sint validi, de possessionibus Ecclesiæ vivant, quam si vivant pauperes Christi de his quæ a fidelibus offeruntur de bonis propriis, quæ pauperibus non sunt deputata. Si ergo primi pauperes non defraudant, multo minus nec secundi. Ad hoc etiam faciunt multa quæ supradicta sunt in tractatu de operibus manualibus.

Nunc secundo ostendendum est, quod etiam prædicatores, quamvis non sint prælati, possunt accipere ab illis quibus prædicant eleemosynas unde vivant. Apostolus enim dicit I Cor. IX, 7 : *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?* Quæ omnia et plura alia exempla inducit, ut Glossa dicit, ad ostendendum quod Apostoli non sibi aliquid ultra debitum usurpant, si sicut Dominus constituit, ex Evangelio viventes panem gratuitum manducabant ab eis sumptum, quibus gratuitam gratiam prædicabant; sed constat quod militi cuilibet, et plantatori vineæ, et pastori gregis debetur victus ex suo opere propter hoc, quod in opere laborant. Cum ergo in Evangelio laborem habeant prædicando non solum prælati, sed etiam quicumque alii licite prædicant, utique possunt ab his quibus prædicant, panem accipere, unde sustententur.

Item. Apostolus probat quod poterant Apostoli temporalia accipere ab eis quibus prædicabant, quia eis spiritualia seminabant : quia qui dat magna, non est mirum si accipiat parva. Unde dicit in eodem cap. II : *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Sed eadem spiritualia quæ prædicant prælati, prædicant alii ex eorum auctoritate : ergo etiam

ipsi possunt ab his quibus prædicant, carnalia accipere, unde vivant.

Item. Eodem cap. 14, dicit Apostolus : *Dominus ordinavit his qui evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Glossa : « Hoc rationabiliter fecit, ut expeditiores sint ad prædicandum verbum Dei. » Sed omnes qui ad prædicandum deputantur, oportet esse expeditos ad prædicandum, sive sint prælati, sive auctoritate prælatorum prædicent. Ergo ad eos etiam qui non sunt prælati, ordinatio Domini se extendit, ut de Evangelio vivant, quod etiam patet ex ipsis verbis Apostoli. Non enim dicit, qui habent ordinariam auctoritatem, sed simpliciter, qui annuntiant.

Item. Luc., x, Dominus discipulis missis ad prædicandum dicit : *In eadem domo manete edentes et bibentes, quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Ex quo patet quod prædicatori quasi merces debetur victus ab his quibus prædicat, ut patet ibidem per Glossam quæ dicit : « Nota, quod uni operi prædicatorum duæ mercedes debentur. Una in via, quæ nos in labore sustentat ; alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat ; » sed merces non debetur potestati, vel auctoritati, vel habitui, sed actui, quia solum actibus meremur, inde et Philosophus in I. *Ethicor.*, dicit : « Quemadmodum in Olimpiadibus non optimi, et fortissimi coronantur, sed agonizantes (horum enim quidam vincunt), ita et eorum qui in vita bonorum et optimorum operantes recte illustres fiunt. » Et hoc est etiam quod Apostolus dicit, II Tim. II, 5 : *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit.* Ergo illi qui prædicant sive sint prælati sive non, dummodo licite prædicent, possunt licite de Evangelio vivere.

Item. Magis laborant in Evangelio illi qui prædicant missi a prælatis, quam illi ex quorum collegio mittuntur, vel qui mittunt eos de voluntate prælatorum : sed illi ex quorum collegio prædicatores mittuntur, quamvis non sint prælati, possunt vivere de eleemosynis acceptis ab his quibus Evangelium præ licant, quod patet ex hoc quod dicitur, Rom. xv, 26 : *Probaverunt Macedonia, et Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctos qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, et debitores sunt eorum Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles,* Glossa : « eorum, id est Judæorum qui miserunt eis prædicatores ab Hierosolymis, » *debent et in carnalibus ministrare eis.* Isti autem pauperes non possunt tantum intelligi Apostoli, quia non oportebat pro Apostolis solum qui duodecim erant, et parvo victu contenti, facere

collectas per omnes Ecclesias, et præcipue cum ipsimet victum acciperent ab his quibus prædicabant, ut patet I Corinth. XI. Ergo multo fortius illi qui prædicant, quamvis non sint prælati, sed a prælatis missi, possunt de Evangelio vivere.

Item. Magis cooperantur prælatis ad Evangelium prædicandum illi qui ex eorum injunctione Evangelium prædicant, quam illi qui in aliis ministeriis eis obsequuntur. Sed prælati prædicantes Evangelium possunt accipere sumptus non solum pro se, sed etiam pro familia sua, quæ eis ministrat. Ergo multo fortius illi qui Evangelium annuntiant ex commissione prælatorum, possunt de Evangelio vivere.

Item. Ille qui impendit aliquid gratis ad quod non tenetur, non minus potest recipere vicem, quam ille qui impendit hoc ad quod tenetur : sed prælati obligati sunt plebibus ad hoc quod eis spiritualia ministrent, unde dicit Apostolus, I. Cor. IX, 16 : *Nam et si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non evangelizavero.* Ergo illi qui non sunt prælati, nec in aliquo plebibus tenentur, non minus possunt licite accipere temporalia ab eis quibus prædicant.

Item. Augustinus dicit in libro *De opere monac.* : « Si evangelistæ sunt, scilicet, hi religiosi, fateor, habent potestatem, scilicet vivendi de sumptibus fidelium : sed non soli prælati sunt evangelistæ, sed omnes qui evangelizare possunt, etiam diacones, » unde Eph. IV, 11, Apostolus dicit : *Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores,* distinguens Evangelistas a pastoribus et Apostolis, per quos prælati intelliguntur. Ergo quicumque prædicant, sive sint prælati, sive non, possunt de Evangelio vivere.

Item. Inter omnes occupationes ecclesiasticas dignior est occupatio eorum qui verbum Dei annuntiant, unde ad hoc Christus venisse se monstrat, Marc. I : *Ad hoc missus sum.* Demonstratur etiam Isaiæ, LXI, 1 : *Ad Evangelizandum pauperibus misit me.* Et ad hoc etiam Paulus missum se dicit I Cor. I, 17 : *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Sed illi qui occupationibus Ecclesiasticis implicantur, non debent manibus laborare, sed de rebus Ecclesiæ vivere, ut dicit Augustinus in libro *De opere mon.* de se ipso loquens. Ergo multo fortius illi qui occupantur in prædicatione verbi Dei possunt sine labore manuum de Evangelio vivere.

Item. Utilius est prædicationis officium quam advocationis :

sed advocati qui licite advocationis officium exercent, possunt de suo labore et officio vivere. Ergo multo fortius prædicatores possunt de Evangelio vivere, sive sint prælati, sive non, dummodo licite prædicent.

Item. Quamvis de usura non possit eleemosyna fieri, tamen prædicatoribus est concessum, ut ab usurariis eleemosynas accipiant, si aliter non possint morari in terris usurariorum; hac ratione, quia gerunt negotia eorum quibus usuræ debentur, dum per prædicationem usurarios ad usurarum restitutionem inducunt, ut decretalis dicit : *Extra. de sent. excom.*, cap. *Cum voluntate* : Sed ipsi similiter gerunt negotia omnium, et divitum, et pauperum, dum divites ad dandum eleemosynas pauperibus inducunt, et dum ad alia salutaria opera alios exhortantur. Ergo possunt licite accipere eleemosynas ab illis quibus prædicant.

Item. In artibus mechanicis videmus quod non solum illi qui manibus operantur, licite de artificio vivunt, sed et sapiens architectus qui manibus non laborat, alios dirigit : sed ille qui de moribus docet, est quasi architectus respectu omnium officiorum humanorum, ut patet per Philosophum in I. *Ethic.* Ergo prædicatores possunt de officio prædicationis vivere, etiam si manibus non operentur.

Item. Sanitas animæ præferenda est sanitati corporis : sed medici dantes consilium de salute corporis etsi nihil manibus operentur, possunt licite accipere unde vivant. Ergo multo fortius illi qui consulunt saluti animarum, etiam si manibus non laborent.

Nunc tertio restat ostendere, quod prædicti non solum vivere possint de eleemosynis sponte oblatis, sed etiam eas petere mendicando, quod probatur exemplo Christi, in cujus persona in Psal. XXXI, 18 dicitur : *Ego autem mendicus sum et pauper* Glossa : « Hoc dicit Christus de se ex forma servi, » et infra : « Mendicus est qui ab alio petit, et pauper qui sibi non sufficit. »

Item. In alio Psalm. LXIX, 6 : *Ego vero egenus et pauper sum*, Glossa : « *Sum egenus*, id est petens, et *pauper sum*, id est insufficiens mihi, quia et mundanas copias non habet, et intus ubi est dives, semper ambit, desiderat, accipit. »

Item. In alio Psalm. CVIII, 17 : *Persecutus est hominem inopem, et mendicum*. Glossa : « Scilicet Christum. » Et alia Glossa : « Pauperes insequi sola sævitia est : alii pro divitiis, vel honoribus interdum hujusmodi patiuntur. » Istæ duæ ultimæ Glossæ

ostendunt manifeste, quod de mendicitate rerum temporalium prædicta verba intelligere oportet.

Item. II Cor. VIII, 9 : *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est,* Glossa : « in mundo. » Et quod in hoc Christus sit imitandus, patet per Glossam quæ ibidem dicit : « Nemo se contemnat. Pauper in cella, dives in conscientia, securior dormit in terra, quam cum auro dives in purpura. » Non ergo expavescas cum tua mendicitate ad illum accedere, qui indutus est nostra paupertate.

Item. Quod Dominus victum petierit, expresse habetur, Luc. XIX, 5 ubi Dominus dixit ad Zacheum : *Zachee, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.* Glossa : « Non invitatus invitat, quia et si nondum audierat vocem invitantis, audierat tamen affectum. »

Item. Marc. XI, 11 : *Circumspectis omnibus cum jam vespere esset,* etc. Glossa : *Circumspectis omnibus,* si quis eum hospitio susciperet. Tantæ enim paupertatis fuit, et ita nulli adulatus, ut in tanta urbe nullum hospitium inveniret. » Ex quo patet quod Christus ita pauper erat quod hospitium conducere non posset, sed ab aliis hospitium petebat et expectabat. Unde blasphemum est dicere, quod non liceat mendicare.

Item. Hoc probatur exemplo Apostolorum, qui jussi sunt a Domino necessaria ad victum in via non ferre, ut patet Matth. X, Mar. VI et Luc. IX et X. Constat autem quod ipsi imperiose non poterant accipere. Ergo satis evidens est, quod necessaria victus humiliter petebant, quod est mendicare.

Item. Hoc etiam patet de discipulis Apostolorum post resurrectionem Christi. Dicitur enim in III *cap. Joan.* 7 : *Pro nomine ejus profecti sunt.* Glossa : « Pro nomine Christi ampliando *profecti sunt.* Glossa : « Alienati a rebus propriis. » Ergo sine necessariis viæ ibant : ex quo patet, quod necesse habebant petere. Item, homo magis debet sibi providere quam aliis : sed Apostolus petebat eleemosynas pro aliis, scilicet pro pauperibus sanctorum qui erant in Hierusalem. Ergo etiam licet alicui eleemosynas petere pro fratribus suis, vel etiam pro se ipso.

Item. Quod mendicare liceat, patet per exemplum beati Alexii, qui omnibus suis dimissis propter Christum, sine labore manuum vivebat de eleemosynis, quas mendicando quærebat, ita etiam quod a servis patris sui qui eum quærebant eleemosynas peteret, et de hoc gratias Deo ageret, quod a servis suis eleemosynas ac-

cepisset : cujus sanctitatis indicium fuit vox cœlitus delapsa, audientibus Papa et imperatoribus Honorio et Arcadio, et universo populo Romano in Ecclesia beati Petri existentibus, quæ testata est meritis ejus Romam stare. Multis etiam miraculis post mortem claruit, unde et canonizatus est, et festum ejus a Romana Ecclesia solemniter celebratum.

Item. Hieronymus ad Oceanum in commendationem Fabiolæ dicit, quod « optabat suis divitiis pariter effusis pro Christo stipes accipere : » in hoc autem non esset commendanda, si peccatum esset mendicare.

Item. Illud quod est illicitum in Ecclesia, non injungitur alicui in pœnitentiam : sed pro gravioribus peccatis alicui injungitur quod extra terram suam sine expensis mendicando peregrinetur. Ergo mendicare non est illicitum, sed potest esse pœnitentiæ opus, et ita assumere mendicationem propter Christum ad perfectionem vitæ pertinet, sicut et cætera pœnitentiæ opera, in quibus religiones fundantur. Item, sicut ea quibus maceratur corpus ut jejunium, vigiliæ, et hujusmodi, volent contra concupiscentiam carnis, ita ea quæ ad humiliationem hominis pertinent, valent contra superbiam spiritus, quæ non minus est fugienda, quam concupiscentia carnis, cum etiam peccata spiritualia sint majoris culpæ, ut Gregorius dicit ; sed nihil potest esse inter opera pœnitentiæ, quod hominem magis humilem et abjectum reddat, quam mendicatio, unde naturaliter omnis homo mendicare erubescit. Ergo sicut ad statum perfectionis pertinet, quod homo jejunium et vigilias assumat, ut carnis concupiscentiam domet, ita ad perfectionem vitæ pertinet, si aliquis mendicationem assumat propter Christum, ut spiritum humiliet.

Item. Charitas Christi liberalior est quam amicitia sæculi ; sed licet ex amicitia sæculi aliquid petere ab amico suo quo indigeat, et præcipue si ei in aliquo recompensare potest, nec differt, utrum recompensatio fiat de eodem vel de alio, ut dicitur in V, *Ethic.* Ergo multo fortius licet alicui, quamvis sit validus. Quod petat illa quibus indiget propter charitatem Christi et præcipue cum possit recompensare recipiens danti in orationibus et aliis spiritualibus bonis. Item. Licet petere ab aliquo illud, ex cujus datione fit dantis conditio melior, sed ex hoc, scilicet quod aliquis dat eleemosynam, fit ejus conditio melior, quia per hoc meretur vitam æternam. Ergo non est illicitum eleemosynas petere.

Item. Indigentiæ pauperum non potest subveniri, nisi eorum indigentia sciatur; sciri autem non potest omnino, nisi necessitatem suam petendo exponat. Ergo si licitum est aliquibus quod sint in tali statu, quod rebus alienis indigeant ad sustentationem, licitum est quod eas petant; sed licitum est, quod aliqui in statu egestatis se ponant propter Christum, ut supra probatum est, in quo etiam si manibus operentur, oportet quod indigeant multis, ut Augustinus dicit in lib. *De opere monach.* Ergo licitum est eleemosynas petere.

Nunc quarto ostendemus quod prædictis mendicantibus eleemosynæ sunt dandæ. Primo per hoc quod habetur III *can. Joan.* : *Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos,* « et de quibus loquatur, subjungit : » *Pro nomine enim ejus profecti sunt.* Glossa : « Alienati a rebus propriis. » Et infra : *Nos ergo debemus suscipere hujusmodi,* Glossa : « Joannes omnia dimiserat, et se divitibus communerat, ut alacriores reddat et promptiores ad commiserendum pauperibus. » Ergo commendabile est dare eleemosynas illis qui pro nomine Christi sine rebus propriis vivunt.

Item. Matth. x, 41 : *Qui recipit justum in nomine justi,* Glossa « Pro eo quod nominatur justus, » *mercedem justi accipiet.* Glossa « Dicit ergo aliquis : ergo et pseudoprophetas et Judam proditorem suscipiemus. » Hoc Dominus procurans, dixit personas non esse suscipiendas, sed nomina, et mercede non carere suscipientem, licet indignus sit, qui suscipitur. Ex quo datet quod eleemosynæ sunt dandæ his qui habent nomen sanctitatis, etiam si indigni sint.

Item. Ad Rom. xv, commendat Apostolus Macedones et Achaicos de hoc quod probaverunt collationem facere in pauperes sanctos, ubi dicit Glossa : « Hi totos se dederunt divinis obsequiis, nihil mundanum curantes exemplum bonæ conversationis præbebant credentibus. Istis mittendam fecerant Achaici et Macedones collectam, per quam rem ad hujusmodi opera Romanos Apostolus invitat. » Ergo patet quod prædictis pauperibus eleemosynæ sunt dandæ.

Item. II ad Cor. VIII, 14 : *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat.* Glossa : « Illorum qui omnia mundi deserunt. » Ergo idem ut prius.

Item. Super illud II ad Thress. III 13 : *Vos autem fratres, nolite deficere benefacientes,* Glossa : « pauperibus, » et alia Glossa :

« Quia etsi operentur, possunt tamen nonnullis indigere ; et ideo monet ne illi qui habebant unde servis Dei necessaria præberent, hac occasione pigrescerent. Non enim in reprehensionem venit, qui humanus est in largiendo, sed hic qui cum possit laborem ferre, otiose vult vitam agere. » Ergo patet quod servis Dei est laudabile eleemosynas dare, sive laborem sive non, etiam quando non laborantes reprehensibiles sunt.

Item. Hieronymus *cont. Vigilant.* : « Nec nos negamus cunctis pauperibus, et etiam Judæis et Samaritanis, si tanta sit largitas, stipes porrigendas ; » sed Apostolus docet faciendam quidem ad omnes eleemosynam, sed maxime ad domesticos fidei, de quibus et Salvator in Evangelio loquebatur : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipient in æterna tabernacula.* Numquid isti pauperes inter quorum pannos et illuviem corporis flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura ? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur ; de quibus scriptum est Psalm XL : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus, in sanctis pauperibus beatitudinis intelligentia, ut ei tribuat, qui erubescit accipere, et cum acceperit dolet, metens carnalia et seminans spiritualia. Ex quo patet quod melius est sanctis pauperibus dare eleemosynas quam quibuscumque aliis.

Item. II Cor. IX, super illud : *Dispersit, dedit pauperibus,* dicit Glossa : « Si hujus qui pauperibus largitur, merces magna est, quanto magis ejus qui ministrat sanctis : » Pauperes enim dici possunt, etiam qui mali sunt. » Et sic idem quod prius.

Item. Hieronymus super epistolam ad Gal., exponens illud : *Communicet autem is, qui catechizatur,* sic dicit : « His qui adhuc imbecilliores, et discipuli, et carnales erant, imperat ut quomodo ipsi a magistris spiritualia metunt, sic magistris carnalia præbeant, qui totos se divinæ eruditioni et studio tradentes, vitæ hujus necessariis indigent. » Ergo etiam non laborantibus corporaliter, sed ex toto se studio Scripturarum dantibus, eleemosynæ sunt dandæ.

Item. Hieronymus ad Paulinum : « Quem senseris tibi, aut semper aut crebro de nummis loquentem, excepta eleemosyna quæ indifferenter omnibus patet, institutorem potius habeto quam monachum. » Ex quo patet quod monachis et omnibus aliis eleemosynæ sunt dandæ, et quod eis licet loqui de eleemosyna petenda.

Item. Dicitur in decret. dist. 42 : « Si quis despicit eos qui fideliter agapes, id est convivia pauperum exibent, et propter honorem Domini convocant fratres, et voluerit communicare hujusmodi vocationibus parvipendens, quod geritur, anathema sit. » Ergo patet quod excommunicandus est, qui dicit eleemosynas indigentibus non esse largiendas.

Item. Prov. XXI, 13 : *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.* Glossa : « Pauperis generaliter non egeni tantum, vel corporaliter infirmi. Nam qui criminibus alienis affectus non vult condolere, sed judicantis mavult tenere censuram, ostendit se nondum vitiorum fæcibus alligatum, neque auditu divinæ misericordiæ dignum. » Patet ergo quod omnibus pauperibus eleemosynæ sunt dandæ, etiam corpore validis.

Item. Super illud Psalm. CIII : *Producens fœnum jumentis, et herbam servituti hominum,* dicit Glossa : « Terra satiabatur *producens fœnum,* id est temporalia, jumentis, id est prædicatoribus, ut de Evangelio vivant, qui Evangelium annuntiant. Nisi terra producat fœnum, id est temporalia, non est irrigata, sed sterilis; quod si facit, ipse est fructus. » Et infra : « Debentur prædicatoribus temporalia, qui largiuntur spiritualia, de quibus dicitur : *Beatus qui præoccupat vocem petituri.* Non ita debes agere bovi trituranti, ut mendico transeunti. Illi scilicet mendico das, quia legitur, *omni petenti da :* huic vero etiam non petenti dare debes. » Et infra : « Omni petenti da, quicumque sit, da, agnoscens in eo eum cui des, sed multo magis da servo Dei, millti Christi, et non petenti. » Ex quo patet, quod omnibus pauperibus etiam non petentibus eleemosynæ sunt dandæ, præcipue tamen prædicatoribus dari debent a suis auditoribus.

Item. Luc XVI, 9 : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis,* Glossa : « Non quoslibet pauperes, sed eos qui possunt vos recipere in æterna tabernacula : sed maxime possunt in æterna tabernacula recipere pauperes propter Christum, qui etiam judices cum Christo erunt; » ergo eis præcipue sunt eleemosynæ faciendæ.

Nunc ultimo restat respondere his quæ in contrarium objiciuntur.

Ad id ergo quod primo objicitur, quod munera excæcant oculos sapientum, dicendum quod res temporales dupliciter accipi possunt. Uno modo, ad divitias augendas et congregandas, et talis

receptio munerum ex cupiditate procedit, quæ oculos cordis excæcat, et a justitia declinare facit. Alio modo ad necessitatem victus et vestitus, et ista munerum acceptio cupiditatem non habet annexam, unde non excæcat oculos, nec verba justitiæ facit mutare. Et hæc distinctio probatur per hoc quod habetur I Tim. ult. 8 : *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus.* Glossa : « Qui ultra tendit, malum invenit, » unde subditur : *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli.*

Ad secundum dicendum, quod duplex est servitus. Est enim servitus timoris et amoris. Qui ergo accipit munera ex cupiditate, servus est timoris, quia quæ cum cupiditate acquiruntur, cum timore possidentur. Et ab hæc servitute liberi debent esse servi Christi. Rom. VIII, 15 : *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore ;* sed qui accipit munera ex charitate, servus est amoris, et ab hac servitute non sunt liberi servi Christi ; unde Apostolus dicit, II Cor. IV, 5 : *Non nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum.* Patet ergo quod ille qui propter officium charitatis implendum eleemosynas ad corporis sustentationem recipit, non incurrit servitutem, quæ sit indigna servis Christi, sed illam quæ competit servis Christi.

Ad tertium dicendum quod dare secundum se est laudabilius quam accipere, unde et Philosophus dicit in IV *Ethic.* quod « actus liberalitatis magis est in dando quam in accipiendo, quamvis liberalis det et recipiat ; nihil tamen prohibet receptionem esse meliorem ratione alicujus adjuncti, et hoc est per accidens. » Dicendum ergo, quod si in paupere nihil consideretur nisi receptio eleemosynæ tantum, beatior est dives, qui dat eleemosynas quam pauper qui recipit ; sed talis potest esse causa recipiendi eleemosynam, quod magis merebitur recipiens quam dans, utpote si se in tali statu propter Christum constituerit, ut eleemosynas recipiat non quasi coactus, sed voluntarius pauper. Unde Glossa ibidem dicit : «Non illis qui relictis omnibus secuti sunt Dominum, divites eleemosynarios præponit, sed illos maxime glorificat, qui cunctis quæ possident in semet renuntiantes, nihilominus laborant manibus operando, ut operando, ut habeant unde tribuant necessitatem patienti. Et proculdubio hoc est laudabilius in illis duntaxat, qui ab aliis magis necessariis occupationibus vacant. Et ita tales si possent sine impedimento talium occupationum laborare et aliis dare

perfectius esset, ut etiam supra dictum est, cum de labore manuum agebatur. Nec tamen concedendum est, quod religiosi teneantur ad omne id quod profectius est, sed ad illa tantum, ad quæ ex voto se astringunt.

Ad quartum dicendum, quod Ecclesia non gravatur, si tales de eleemosynis vivunt, quia modicis sunt contenti magnum fructum in Ecclesia facientes, imo in hoc Ecclesia maxime alleviatur, quia quod alii qui non sunt ita modicis contenti, cum magnis expensis faciunt, hoc idem per tales cum parvis sumptibus expletur. Nec in hoc pauperibus aliquid subtrahitur, quod tales de eleemosynis vivunt, quia talium consilio in inductione multo plura pauperibus dantur quam ipsi accipiant. Et præterea ipsi etiam omnia quæ habuerunt, pauperibus sunt largiti, unde multo plus in sumptibus pauperum posuerunt, quam illud quod de eleemosynis accipiunt.

Ad quintum dicendum, quod illud decretum perverse inducitur, quod patet ex hoc quod Gratianus dicit in capite sequenti. Verum his auctoritatibus prohibentur ab Ecclesia suscipi, non illi qui quondam fuerunt divites, et postea omnia reliquerunt, ut Petrus, et Matthæus, et Paulus, aut pauperibus distribuerunt, ut Zachæus, aut Ecclesiæ rebus adjunxerunt, sicut illi qui prædia sua vendentes, ponebant prætia ante pedes Apostolorum, ut essent illis omnia communia; sed illi qui in domibus parentum residentes, vel sua relinquere nolentes, Ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant.

Ad sextum dicendum, quod Augustinus loquitur de illis, qui sunt otio dediti, qui in nullo possunt esse utiles illis a quibus pascuntur, tales enim necesse est ut adulentur ad hoc ut pascuntur. Tales enim pasceré onerosum esset cuilibet, nisi favorem pascentis saltem adulationibus captarent. Sed illi qui pascuntur propter Christum, a quibus pascentes scilicet sperant spiritualia pro temporalibus quæ largiuntur, non oportet adulari, quia talibus non datur propter eos, sed propter illum cujus sunt servi, qui in eis recipitur, ut dicitur Matth. x, 40 : *Qui recipit vos me recipit,* ubi Glossa : « Quia non aliud recipit in Apostolis, quam quod in Christo est. » Et sic patet quod illi qui pauperes efficiuntur et mendicant et de eleemosynis vivunt propter Christum, non sibi necessitatem adulationis imponunt. Sed major necessitas adulationis et servitutis inest divitibus, quos oportet adulari principibus, ut divitias amplient et conservent. Unde dicit Chrysostomus *super Matth.* : « Adulari necesse est principes, et

milites, et subjectos, et multis indigere, et turpiter servire, et formidare, et suspicari, et timere eorum qui suspicantur oculos, et calumniantium ora et avarorum concupiscentias; sed non est paupertas aliquid tale, sed contrarium universum. »

Ad septimum dicendum, quod quamvis accipere non sit actus liberalitatis, nisi prout ordinatur ad dandum, tamen accipere necessaria ad victum, actus est humilitatis, in his qui tantum se humiliaverunt propter Christum, ut se subjicerent egestati, quæ quidem virtus est eminentior quam liberalitas.

Ad octavum dicendum, quod Augustinus in libro illo reprehendit monachos, qui volebant de eleemosynis vivere propter duo. Primo propter errorem in quem inciderant, ut scilicet dicerent manibus operari esse contrarium præcepto evangelico, quod habetur Matth. VI, 25 : *Nolite solliciti esse corpori vestro*, etc. Secundo, quia propter pigritiam a labore manuum desistebant, laboriosam vitam fugientes, quia in sæculo laboraverunt. Unde de his dicit quod nullo modo decet ut in ea vita, ubi senatores fiunt laboriosi, ibi stent opifices otiosi : eos autem qui in sæculo possessiones habuerunt unde viverent sine labore manuum, vel qui occupationibus Ecclesiasticis occupantur, non prohibet de eleemosynis vivere, exemplo eorum, quos tales fuisse in primitiva Ecclesia Hierosolymis dicit : et hoc manifeste patet verba libri diligenter intuenti. Et quamvis si non prædicent, non habeant potestatem vivendi de eleemosynis quasi operarii de mercede laboris, non tamen eis prohibetur quin sicut pauperes de eleemosynis vivant. Alio enim modo debetur eleemosyna pauperi, et alio modo prædicatori, ut dicit Glossa super illud Psalm CXIII : *Producens fenum jumentis.*

Ad nonum dicendum, quod, ut dictum est, prælatis victus necessaria a subditis accipere licet, qui laborant in Evangelio. Merces enim operi debetur, non potestati, aut auctoritati. Cum ergo religiosi ex commissione prædicantes similiter laborent, dignum est ut et ipsi ab his quibus prædicant necessaria victus accipiant. Sunt tamen et aliæ causæ, propter quas et religiosi etiam non prædicantes necessaria victus a fidelibus accipere possunt, puta, quia omnia sua propter Christi reliquerunt : vel quia ministrant altari, cujus sacrificium, ubicumque agatur, commune est toti populo fidelium : vel quia vacant studio sacræ Scripturæ, contemplationi, orationi, et aliis spiritualibus ad communem utilitatem totius Ecclesiæ.

Ad decimum dicendum, quod non est inconveniens illud, quod alicui datur pro mercede, alteri dari gratis et misericorditer. Unde victus qui ministratur prædicatoribus quasi debita merces laboris, potest omnibus pauperibus misericorditer, et meritorie dari, non ut debita merces, sed quasi subsidium charitatis.

Ad undecimum dicendum, quod majus damnum sequebatur ex prædicatione pseudoapostolorum, quibus prædicandi occasionem Apostolus auferebat de sumptibus fidelium non videndo, cum contraria fidei prædicarent, quam de hoc quod Apostolus se labori manuum implicabat de proprio labore vivens. Nunc autem e converso, quia major profectus est Ecclesiæ fidelibus de hoc, quod aliqui exemplum humilitatis præbent in paupertate et mendicitate vivendo voluntarie propter Christum, et dimisso labore manuum, occupando se in his quæ pertinent ad salutem animarum, quam sequatur damnum de hoc quod aliqui turpiter de eleemosynis vivere volunt, et ideo non debent desistere pauperes Christi ab hoc quod de eleemosynis vivant ut aliis occasionem auferant.

Ad duodecimum dicendum, quod apud Judæos consuetudo erat ut doctoribus ab aliis subsidia vitæ ministrarentur : ita etiam inter cunctos fideles in consuetudinem venit divulgata Evangelica doctrina, quæ hoc ordinavit, unde etsi a principio conversionis gentium, quando adhuc in gentibus hoc non consuetum erat, dimittebant sumptus accipere propter scandalum, nunc tamen hoc scandalum, nunc tamen hoc scandalum non est timendum, et præcipue in illis qui modico victu et vestitu sunt contenti, de quo multo plures ædificantur, quam scandalizantur. Qui enim de hoc scandalizantur, Pharisæorum scandalum sibi inducunt, quod Dominus parvipendere jubet, Matth. xv Secus autem esset si eleemosynam acciperent non solum ad necessitatem victus, sed ad laute vivendum, vel ad divitias congregandas.

Ad decimum tertium dicendum, quod eadem ratione probari posset quod virginitas non sit bona, quia hoc Hieronymus dicit *contra Vigilantium* prædictam rationem facientem : « Si omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt, interibit humanum genus; » et infra : « Rara est virtus, nec a pluribus appetitur, atque utinam hoc omnes essent quod pauci sunt, de quibus dicitur : Multi sunt vocati, pauci vero electi. » Ex quo patet solutio prædictæ objectionis. Opera enim perfectionis tantæ difficultatis sunt, quod paucorum est se ad ea extendere. Nec dicendum quod timendum sit quod dum omnes eis inhærent, mundus pereat.

Ad ea autem quibus ostendere nituntur, quod non liceat mendicando eleemosynas petere, hoc modo respondendum est. Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur : « *Omnino indigens et mendicus non erit inter vos,* non prohibetur, quin aliquis statum, mendicitatis vel paupertatis assumat. Sed quia non ita derelinquatur ab aliis, ut in talem statum incidat, id quo eum oporteat de necessitate mendicare, et hoc patet id quod præcedit : *Divem et propinquum repetendi non habetis potestatem,* et Glossa ibi dicit : « Licet omnes proximi nostri sint, illis tamen maxime misericordia impendenda est qui Christi nobiscum sunt membra. » Ex quo patet quod ubi præcipitur misericordia, non prohibetur mendicitas.

Ad secundum dicendum, quod Glossa exponit de pane spirituali, unde dicit : « Non vidi justum derelictum a Deo, nec semen ejus quærens panem spiritualem, id est indigere pane verbi Dei, quia verbum Dei semper cum eo est. » Si tamen de pane materiali intelligatur, intelligendum est quod justi non quærunt panem ex necessitate quasi derelicti a Deo, cum dicatur Heb. ult. 5 : *Non te deseram neque derelinquam,* non tamen excluditur quin illi qui sunt justi, voluntarie se possint exponere paupertati propter Christum, quod tamen forte temporibus Psalmistæ factum non erat, quia perfectionis opera tempori gratiæ servabantur.

Ad tertium dicendum, quod non est inconveniens quod illud quod alicui in pœnam infligitur, ab alio voluntarie assumptum in justitiam vertatur, sicut aliqui propter scelera quæ committunt, rebus suis spoliantur, et tamen ad perfectionem justitiæ pertinet, quod aliquis rebus propriis se spoliet propter Christum. Et similiter mendicitas quamvis aliquibus malefactoribus indicatur a Deo in pœnam, nihil tamen prohibet quin voluntarie assumpta propter Christum, ad perfectionem justitiæ pertineat.

Ad quartum dicendum, quod per illam Glossam prohibetur quod aliquis non petat ex cupiditate, alias Glossa non concorderet textui : in textu enim dicitur : *Ut nullius aliquid desideretis.* Ex cupiditate autem quærunt non qui necessaria victus et vestitus petunt, sed qui ultra hoc quærunt, unde divites fieri possunt, ut patet per hoc quod dicitur, I Tim. VI, ut supra dictum est.

Ad quintum dicendum, quod duplex est mendicitas, coacta scilicet et voluntaria. Coacta mendicitas, quia contra voluntatem est, periculum impatientiæ habet annexum. Voluntaria autem

mendicitas, quæ non ex cupiditate procedit, ut dictum est, humilitatis meritum habet adjunctum. Unde Augustinus per verba illa non prohibet mendicitatem voluntariam, sed docet occasionem necessariæ mendicitatis vitandam esse a pauperibus Christi, dum manibus laborant, quod patet per hoc quod dicit : « Ut non compellantur egestate necessaria petere. »

Ad sextum dicendum quod Hieronymus loquitur de petitione et acceptione eorum quæ sunt ultra necessarium victum, quod patet ex hoc quod loquitur Nepotiano presbytero, qui de rebus mundi sufficienter habebat ad vitam sustentandam : unde patet quod non est ad propositum.

Ad septimum dicendum, quod lex illa loquitur de validis mendicantibus, qui nullam utilitatem reipublicæ afferebant, sed otiose viventes usurpabant illud quod aliis pauperibus debebatur, quod patet ex hoc quod lex eos inertes nominat, sicut sunt guliardi, et alii similes, qui victum ab hominibus quærunt otiose viventes, quod non nisi perversissime in religiosos retorqueri potest, et tamen non oportet quod peccatum semper sit gravius quod gravius punitur : quia pœnæ peccatoribus infliguntur non solum propter vindictam culpæ, sed etiam propter correctionem vel ejus qui peccavit, vel aliorum. Unde pro minori peccato aliquando aliquis gravius punitur, quando homines ad peccatum illud sunt proniores, ut terrore pœnæ magis caveant. Capitulum autem inductum loquitur de pœna quæ inducitur ad vindictam peccati tantum.

Ad octavum dicendum, quod illi de quibus Augustinus loquitur, non solum petebant necessaria victus, sed aliquid ultra ad divitias congregandas : nec habebant veram sanctitatem, sed simulatam. Quod patet ex hoc quod dicit, quod « exigebant sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis, » et hoc proculdubio reprehensibile erat.

Ad nonum dicendum, quod erubescentia semper est de turpi, turpe autem pulchro opponitur : unde secundum differentiam pulchri oportet accipere differentiam turpitudinis et ruboris. Est enim duplex pulchritudo. Una spiritualis, quæ consistit in debita ordinatione et affluentia bonorum spiritualium : unde omne quod procedit ex defectu spiritualis boni, vel quod interiorem inordinationem ostendit, turpitudinem habet. Alia est pulchritudo exterior, quæ consistit in debita ordinatione corporis, et affluentia exteriorum rerum, quæ ad corpus ordinantur. Et e con-

verso inordinatio corporis, vel defectus temporalium rerum exteriorem quamdam turpitudinem habet. Et sicut utraque pulchritudo delectat et desideratur, ita utraque turpitudo erubescentiam parit. Verecundatur enim aliquis de hoc quod est pauper, vel de hoc quod est de corpore vitiatus, vel de hoc quod est inscius, vel inordinata gessit. Quia igitur turpitudo interior semper est reprobanda, ideo omne quod habet erubescentiam prædictæ turpitudinis, reprobandum est. Nec est instantia de confessione peccatorum, quia confitens non erubescit de confessione, sed de peccato quod confessio manifestat. Defectus autem exteriorum vel turpitudo a sanctis viris contemnitur, et quandoque perfectionis studio ab eis assumitur propter Christum. Unde illud quod habet erubescentiam illius turpitudinis, non semper est reprobandum, imo quandoque maxime laudatur, quando propter humilitatem assumitur. Mendicare autem habet erubescentiam huic secundæ turpitudini respondentem; quia omnis mendicans se pauperem ostendit, et quodammodo se subjicit ei a quo mendicat quæ ad defectum exteriorem pertinent. unde mendicitas propter Christum assumpta non solum non est reprobanda, sed maxime laudanda.

Ad decimum dicendum, quod ille a quo eleemosyna petitur, non debet habere tœdium, si ordinate ab eo petatur, et ideo quando aliquis ordinate eleemosynam petit scilicet ad necessitatem sustentandam, non est in culpa qui petit, sed ille qui ad tædium removendum dat. Si autem inordinate petatur, petens etiam peccat.

Ad ea vero quibus ostendere nituntur, quod religiosi prædicantes non possunt de eleemosynis vivere, vel eleemosynas petere, per ordinem deinceps respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis prædicatores de eleemosynis vivant, non tamen sequitur quod adulentur. Quamvis enim qui sine adulatione prædicant, non habeant gratiam apud malos, qui dicuntur homines carnales, et habent tamen gratiam apud bonos : et ideo quandoque si sine adulatione prædicant, coguntur defectus multos pati, quando scilicet in illos incidunt apud quos sine adulatione gratiam habere non possunt : quandoque autem sine egestate sunt, quando in illos incidunt quorum sine adulatione gratiam habent : unde et Christus hospitium quandoque habere non poterat, quandoque etiam invitabatur a multis, et mulieres quæ eum sequebantur, de suis facultatibus ei ministrabant, ut dicitur, Luc. VIII. Ita etiam Apostoli quandoque

multas penurias sustinebant, quandoque autem abundabant in utrisque modeste se habentes, Phil. ult. 12 : *Scio et abundare, et penuriam pati.* Et has etiam vicissitudines pauperes prædicatores nostri temporis experiuntur frequenter.

Ad secundum dicendum, quod prædicatores eleemosynas petentes non faciunt aliquid, in quo sit occasio avaritiæ. Avaritia enim est immoderatus amor habendi : velle autem victum et vestitum ad necessitatem non est immoderatum. I Tim. ult. 8 : *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus.* Unde pauperes qui petunt necessaria victus et vestitus, et aliorum quæ humana vita exigit, non sunt in aliqua occasione avaritiæ.

Ad tertium dicendum, quod prædicatores non debent quærere temporalia quasi ex principali intentione, ut in eis finem constituant, possunt tamen quærere secundario, ut sustententur ad Evangelium prædicandum quod primo quærere debent, Matth. VI, 36 : *Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus.* Glossa : « Hic aperte ostendit ista non esse petenda tanquam bona nostra, etsi necessaria. Regnum enim petendum est, et in eo finis noster est ponendus, propter quem omnia faciamus, verbi gratia. Manducemus ut evangelizemus, non evangelizemus ut manducemus. »

Ad quartum dicendum, quod sicut supra probatum est, sumptus quem prædicatores accipiunt, debetur dupliciter. Uno modo ex debito legalis justitiæ, sicut quando pactum intervenit inter operantem et eum cui operatur, ita quod operarius potest alium compellere ad solvendum. Alio modo, ex debito justitiæ amicabilis, sicut quando aliquis amicabiliter alteri de suo labore servit, debitum est ut alius ei suo modo vicem rependat, quamvis non possit eum per judicium compellere, hos enim duos justitiæ modos Philosophus distinguit in VIII *Ethicor.* Dico ergo quod quando aliquis prælatus alicui plebi præficitur, hoc modo ad invicem colligantur, quod subditi possunt a prælato spiritualia petere, et prælati a subditis temporalia : sed ab aliis qui non sunt prælati, non possunt subditi spiritualia exigere, nec e converso ipsi possunt eos cogere ad solvendum temporalia, quamvis ex licentia prælatorum spiritualia seminent, nisi forte quantum ad omnia vicarii prælatorum constituantur. Patet igitur quod diversimode accipiunt sumptus pauperes qui omnino nihil impendunt, et religiosi qui non sunt prælati, sed prædicant de licentia prælatorum et prælati, quia alii pauperes totaliter accipiunt gratis, unde in eis est pura mendicitas. Sed prædicantes qui non sunt

prælati, accipiunt sicut mercedem debitam, unde habent potestatem accipiendi, quamvis non coactivam, prælati autem etiam coactivam habent potestatem. Si tamen ille qui potest aliquid ex potestate accipere, petat non quasi debitum, sed quasi omnino gratuitum, nulli facit injuriam, sed in se humilitatem commendabilem reddit.

Ad quintum dicendum, quod Apostolus volebat ostendere quod ipse poterat sumere sumptus a fidelibus eadem ratione qua alii Apostoli accipiebant, et ideo ut ostenderet se eamdem habere potestatem, primo ostendit se Apostolum esse, sicut et alii Apostoli erant.

Ad sextum dicendum, quod pseudoapostoli usurpabant sibi indebite sumptus fidelium tripliciter : Primo, quia falsa prædicabant et contra evangelicam doctrinam, ut patet Rom. ult. super illud : *Rogamus autem vos fratres,* quod Glossa de pseudoapostolis exponit, « qui credentes cogebant judaizare. » Secundo, quia prædicabant non missi a veris Apostolis, unde Apostolus vocat eos, ad Galat. II, *subintrantes.* Tertio, quia auctoritative exigebant ac si essent Apostoli. Et hæc tria deficiunt in proposito, unde ratio non valet.

Ad septimum dicendum, quod prædicti religiosi prædicantes petunt quod est eis debitum per secundum modum justitiæ, quia debitum justitiam respicit, sed in hoc commendabiliores sunt, quia hoc quod est debitum ut gratuitum petunt.

Ad octavum dicendum, quod prælati recipientes a populo decimas et oblationes, etsi ipsi solvant per se debito modo spiritualia seminando, possunt tamen ad majorem plebis utilitatem etiam alios cooperatores habere, unde nulla injuria fit plebi, si plus de temporalibus conferant quam sit statutum, quando et plus de spiritualibus eis impenditur, quam prælati teneantur, et præcipue ex quo non potestative accipitur, sed charitative et humiliter petitur.

Ad nonum dicendum, quod unusquisque abrenuntiare potest ei, quod sibi debetur; unde etsi prælati ex debito teneantur providere eis, quos mittunt ad prædicandum, possunt tamen qui mittuntur huic debito abrenuntiare. Nec tamen in hoc aliquod gravamen ingeritur illis ad quos mittuntur, cum ab eis ultra necessaria victus non petant, nec etiam ista exigant coactive, sed charitative prout unusquisque destinavit in corde suo, in hoc exemplum Apostoli imitantes II Cor. cap. VIII et IX.

Ad decimum dicendum, quod hypocritæ propter hoc a Domino redarguuntur, quia per orationem, et alia quæ superstitiose agebant, solum intendebant ad quæstum. Unde Glossa ibi : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi,* « qui vestra superstition · nihil intenditis, nisi ut prædam de subjecta plebe faciatis; » hoc autem de aliquo judicare est temerarium, cum pertineat ad intentionem cordis.

Ad undecimum dicendum, quod ad infames personas prædicatores declinare non debent, ita quod eorum infamia in prædicatores retorqueri possit; sic enim prædicatio venit in contemptum, quia, sicut dicit Gregorius : « Cujus vita despicitur, consequens est, ut ejus prædicatio contemnatur, et sic loquitur Glossa inducta. Si autem ad peccatores declinent, qui eorum consortio meliores reddantur, et ipsi exinde non infamentur, laudabile est, quia hoc Dominus legitur fecisse, unde Matth. IX, 11 : *Videntes hoc Pharisæi, discipulis ejus dicebant : Quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester?* ubi et Glossa dicit · quod « Dominus suis in hoc misericordiæ exemplum dedit. » Si tamen illi ad quos declinant, hoc sibi pro gratia non imputant, eorum culpa est, non illorum qui ad eos declinant.

Ad duodecimum dicendum, quod illi qui evangelizant, etsi accipiant ab eis quibus prædicant necessaria vitæ, non tamen Evangelium vendunt, quia non habent finalem intentionem ad ea quæ accipiunt, ut supra dictum est. Unde I Tim. V, super illud : *Qui bene præsunt presbyteri,* etc. dicit Glossa : « Boni dispensatores et fideles non solum honorem sublimi prævenire debent, sed et terreno, ut non contristentur; » et infra : « Necessitatis ergo est accipere, unde vivitur, charitatis est præbere. Non tamen venale est Evangelium, ut pro his prædicetur, sed pro æternis. Si enim venderent magnam rem, vili vendunt : accipiant ergo sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino. Non enim a populo redditur quasi merces, propter quam scilicet finaliter serviatur illis, qui sibi in charitate serviunt Evangelii, sed tanquam stipendium datur, quo, ut possint laborare, pascantur. »

Ad decimum tertium dicendum, quod quamvis potuerit esse aliqua species mali accipere victum a gentibus, quibus fides prædicabatur, propter hoc quod non erat eis consuetum, ut supra dictum est; tamen nunc species nulla mali apparet, divulgata Evangelii doctrina, quæ hæc deberi evangelizantibus ordinavit, et præcipue illis qui non quærunt ad superfluitatem, sed ad neces-

sitatem, et de quibus constat, quod non propter hoc labori Evangelii se exponunt ut lucrentur, cum hoc quod propter Evangelium accipiunt, multo sit minus, eo quod ab eis in sæculo relictum fuit propter Christum.

Ad ea vero quibus ostendere nituntur, quod talibus eleemosynæ non sunt dandæ, jam per ordinem respondendum est.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur : Voca pauperes, a quibus in præsenti nil potes expectare, intelligendum est, quod excluditur intentio retributionis in præsenti, non autem possibilitas eventus, cum nullus sit pauper, a quo aliquis non possit juvari in præsenti, quandoque aliquo casu emergente. Et quod ita debeat intelligi, patet per Glossam, quæ ibi dicit : « Si intendis invitare ut inviteris, ibi potes falli. » Nec tamen intelligendum est, quod semper retributione æterna careat, si aliquis divites vel amicos ad convivium vocet, cum hoc possit ex charitate procedere, et propter Deum fieri, unde Glossa ibi dicit, quod « qui pauperes vocat, in futuro præmium percipiet ; qui amicos, fratres et divites vocat, recipit mercedem suam. » Sed si hoc propter Deum facit in exemplo filiorum Job, « sicut cætera fraternæ dilectionis officia, ipse qui jussit remunerat. » Nec tamen intelligendum est, quod si fratres et familiares propter solam familiaritatem vocentur, quod sit peccatum, quamvis merito æterno careat. Unde Glossa ibid. dicit : « Fratres, amicos, et divites alterutrum convivia celebrare non quasi scelus interdicit, sed ostendit non valere ad præmia vitæ. »

Ad secundum dicendum, quod verbum Augustini intelligendum est in illo casu, in quo loquitur Sapiens Ecclesiast. XII, 4 : *Da misericordi, et ne suscipias peccatorum,* ubi dicit Glossa : « Peccatoribus pro eo quod peccatores sunt, noli communicare, sicut qui nutriunt histriones, cum esuriant Christi pauperes. » Qui autem dat indigenti peccatori, non quia peccator est, sed quia homo est, non peccatorem, sed justum nutrit, quia culpam non diligit, sed naturam, unde quando eleemosyna datur alicui propter hoc quod peccator est, vel ut peccator sit, magis esset ei subtrahenda. Nec tamen sequitur, quod pauperibus Christi qui manibus non laborant, eleemosynæ non sunt dandæ. Non enim ex hoc injustitiam incurrunt, cum non laborando non peccant, ut supra ostensum est. Et si etiam peccatores essent, non tamen eis daretur, propter hoc quod sunt peccatores, sed quia sunt indigentes.

Ad tertium dicendum, quod ei qui inordinate petit, non est

danda res petita, sed correptio; sed ei qui ordinate petit, danda est res, si facultas adsit. Unde Gregorius XXI. *Moral.*, super illud *Job.* : « Si negavi, quod volebant pauperibus, » dicit : « Per hæc dicta vir sanctus ostendit non solum ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deservisse. Sed quid, si ipsa vellent pauperes, quæ fortasse accipere non expediret? An quia in Scriptura sacra pauperes humiles dici solent, ea sola æstimanda sunt, quæ pauperes accipere volunt, quæ humiles petunt? Et proculdubio oportet ut incunctanter detur, quidquid cum vera humilitate requiritur, id est quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Nam valde jam superbire est extra metas inopiæ aliquid desiderare. » Patet ergo quod petentibus ad necessitatem danda est indubitanter res, sed petentibus ad superfluitatem danda est correptio.

Ad quartum dicendum, quod tunc in pœnam subtrahenda est eleemosyna petentibus, quando ex acceptis occasionem injustitiæ manifeste accipiunt, nec tamen etiam ita sunt eis subtrahendæ, quin in ultima necessitate eis subveniatur. Religiosi autem pauperes non ex eleemosynis acceptis ad injustitiam abutuntur, sed magis per eas ad justitiæ opera sustentantur, unde ratio non est ad propositum.

Ad quintum dicendum, quod Ambrosius non dicit pensanda esse in his, quibus datur eleemosyna, debilitatem corporis et verecundiam, quasi rationes dandi, quia ratio dandi est indigentia ejus cui datur, sed quasi rationes quare his magis dari debeat. Unde non sequitur quod non debilibus vel his quæ non verecundantur accipere, non sit dandum, sed quod debilibus et verecundis magis sit dandum, cæteris paribus, quia prædictæ duæ conditiones non sunt solæ, quæ debeant movere ad magis dandum, sed multæ aliæ, sicut bonitas personæ, propinquitas, indigentia et multa hujusmodi. Nec tamen verecundia accipiendi est tantum in illis, qui sua violenter amiserunt, sed etiam in illis qui voluntarie sua dimiserunt propter Christum, cum quandoque æqualiter utrique ingenuas natales habeant, quos verecundia prodit, quamvis forte voluntarii pauperes magis verecundiam rationi subjiciant, sicut et ceteras passiones.

Ad sextum dicendum, quod cum multæ sint conditiones, quare alicui potius sit eleemosyna danda quam alteri, ut dictum est, non potest ex una sola conditione absolute concludi quod tali sit eleemosyna semper magis danda, ut puta quod magis indigenti

semper magis sit danda. Unde si aliæ conditiones præponderent in alio minus indigente, est magis dandum ei. Inter omnes autem conditiones efficacior est debitum, ut dicit Philosophus in IX *Ethic.* Quia magis debemus reddere debitum, quam gratiam impendere, nisi multæ conditiones ex alia parte præponderarent, ut ibidem dicitur; unde cum prædicantibus debeantur necessaria victus quasi stipendia quædam, ut dictum est, his potissime sunt elecmosynæ dandæ, præcipue si indigeant, nisi multum ex alia parte præponderarent aliæ conditiones.

Ad septimum dicendum, quod sicut duplex est felicitas, spiritualis scilicet et temporalis, ita duplex miseria, scilicet temporalis et spiritualis. Quamvis ergo voluntarii pauperes non sint miseri spirituali miseria, quæ simpliciter miseria est, cum Dominus beatos eos vocet, Matth. v, et Luc. vi, possunt tamen temporali miseriæ esse subjecti, unde et de temporalibus est eis misericordia exhibenda.

Ad octavum dicendum, quod propinquitas est una de conditionibus, quæ facit quod alicui sit magis dandum, non tamen est sola; et ideo non oportet quod semper magis propinquis magis detur, ut ex dictis patet.

CAPUT VIII.

Tertia pars principalis totius operis : In qua ostenditur quomodo religiosorum famam corrumpere nituntur, in multis eos frivole impugnando; et primo quod habitum vilem et humilem deferant.

Nunc accedendum est ad refellendum ea quæ a prædictis malignantibus in religiosorum infamiam proferuntur, quod ex eorum præsumptione procedit, quia ut Gregorius dicit in V *Moral.* : « Nequaquam quis sanctorum neglecta corrigere præsumeret, nisi de se prius meliora sensisset. » Unde Hieronymus Sabinianum super hac materia sic alloquitur : « Ne tibi solus videaris errasse, simulas nefanda de servis Dei, nesciens quod iniquitatem in alterum loquaris, et ponas in cœlum os tuum. Nec mirum si a te qualescumque servi Domini blasphementur, cum patremfamilias Beelzebub, vocaverint patres tui. » Et ne quid eis ad malitiam desit, dupliciter pervertunt judicium, scilicet male judicando de rebus et male judicando de personis. Et hæc duplex judicii perversitas distinguitur in Glossa I Cor. iv, super illud : *Nolite ante*

tempus judicare, unde dicit : « Cavendum est ne pernitiosa opinatione fallamur, ut quia non possumus hominum indagare conscientiam de ipsis rebus habeamus veram certamque sententiam, hoc modo, ut si nesciamus, an ille vel ille homo sit impudicus pudicusve, vel justus, vel injustus, oderimus tamen impudicitiam et injustitiam, et justitiam pudicitiamque diligamus, et hæc appetenda, illaque vitanda in Dei veritate conspiciamus, ut cum de ipsis rebus quod appetendum est, appetimus, et quod devitandum est devitamus, ignoscatur nobis, quod de hominibus aliquando, imo assidue non vera sentimus. »

Quia vero perversitas judicii de rebus perniciosior est, ut ibidem habetur per Glossam : « Periculosiori morbo primitus occurrentes; primo videamus, qualiter judicium pervertunt in rebus, deinde qualiter in personis. » In rebus siquidem pervertunt judicium dupliciter. Primo manifesta bona quæ a religiosis aguntur, prava esse judicando, secundum illud Eccl. XI, 33 : *Bona in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam.* Secundo, quæ bene et male possunt fieri, illicita asserendo. In hoc autem quod bona quæ a religiosis aguntur, judicant esse mala, se ipsos condemnant, et eos contra quos loquuntur, maxime commendabiles ostendunt. Se quidem condemnant, quia sibi bona displicere ostendunt; unde de talibus dicit Gregorius in VI *Moral.* : « Nunc malus bonis derogat, et recta quæ agere negligit, hæc in aliis obtrectando, lacerare non cessat. » Commendabiles etiam ex hoc illos contra quos loquuntur, ostendunt, in eis Danielis innocentiam ostendentes, de quo dixerunt principes Babylonis, Dan. VI, 5 : *Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.* Glossa : « Felix conversatio, in qua inimici culpam non inveniunt, nisi in lege quam custodit; » ita et prædicti malignantes in lege Dei quam religiosi custodiunt, occasionem detractionis inveniunt eos in contemptum inducentes.

Primo, ex ipso habitu humilitatis quem deferunt.

Secundo, ex officio charitatis quæ proximis impendunt, dum aliis serviunt justa posse aliorum negotia charitative pertractando.

Tertio, ex hoc quod non habentes hic manentem civitatem, de loco ad locum discurrunt ad fructificandum in populo Dei.

Quarto, de hoc quod studio vacant.

Quinto, de hoc quod verbum Dei ordinate et gratiose proponunt. Ad hoc etiam refertur, quod in eis paupertatem et mendicitatem et doctrinam contemnunt et fructum animarum, quem in

populo faciunt ex licentia prælatorum, de quibus supra tractatum est.

Utilitatem vero vestium in religiosam vitam agentibus contemptibilem multipliciter nituntur ostendere.

Primo ex hoc quod Dominus dicit, Matth. VII, 15 : « *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium,* eos qui vilibus vestibus induuntur, ex hoc intendentes suspectos reddere, quod sint falsi prophetæ. » Item, Apocalypsis VI, super illud : *Ecce equus pallidus,* etc. dicit Glossa : « Videns diabolus nec per apertas tribulationes, nec per apertas hæreses posse se proficere, præmittit falsos fratres, qui sub habitu religionis obtinent naturam et rufi et nigri equi, pervertendo fidem » : et ex hoc arguunt ut supra.

Item. Dicunt antiquis temporibus a sede Apostolica Episcopis Galliæ esse mandatum, ut eos corrigant, qui dissimilem habitum aliis volebant assumere sub quadam specie sanctitatis humilioribus induti, quod mandatum Papæ in registro Romanæ Ecclesiæ habetur, ut dicunt, quamvis in corpore decretorum non contineatur. Ex quo volunt habere, quod homines ad minus in sæculo viventes, humilioribus vestibus non utantur, quam alii sui status.

Item. Augustinus dicit in tertio libro *De doctrina christiana* : Quisquis rebus temporalibus restrictius utitur quam se habent mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans, aut superstitiosus est. » Ex quo patet quod vituperabile est quod aliquis utatur vilioribus vestibus, quam illi cum quibus vivit.

Item. Hieronymus dicit *ad Nepotianum* : « Vestes pullas æque vita ut candidas. Ornatæ et sordidæ pari modo fugiendæ, quia alterum gloriam redolet, » et ita videtur, quod vituperabile sit viles vestes portare.

Item. Romanorum XIV, 17 dicitur : *Non est regnum Dei esca et potus.* Glossa : « Non interest omnino quid alimentorum, vel quantum quis capiat, dum id faciat pro congruentia hominum cum quibus vivit, et personæ suæ, et pro valetudinis suæ necessitate. » Ergo pari ratione nec ad virtutem omnino interest quibus vestibus utatur homo, dummodo pro congruentia personæ suæ hoc faciat, et ita non videtur esse religio in hoc, quod aliquis in signum contemptus mundi habitum vilem exterius portet.

Item. Hypocrisis videtur esse maximum peccatorum, unde Dominus in Evangelio contra hypocritas plus invehitur quam contra

alios peccatores. Et Gregorius in I *Pastor.* : « Nemo amplius in Ecclesia nocet quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis tenet. » Sed sub vilitate vestium latet hypocrisis ; pretiositas autem vestium ad delicias carnis pertinet, vel etiam aliquem motum superbiæ occasionaliter inducit. Ergo vituperabilius est excedere in vilitate vestium quam in pretiositate.

Item. In Domino Jesu Christo omnis religionis et sanctitatis perfectio fuit : sed ipse portavit vestem pretiosam, scilicet tunicam inconsutilem, quæ desuper erat contexta per totum, ut dicitur Joannis, IX ; in quo videtur, quod erat facta tali opere, sicut panni consuuntur acu cum auro et serico, et quod pretiosa esset, patet ex eo quod milites eam dividere noluerunt, sed sortem super eam miserunt. Ergo hoc ad religionem non pertinet, quod aliquis vilibus vestibus induatur. Item, Dominus Papa pretiosis et sericis vestibus utitur, et Reges etiam antiquitus purpureis vestibus utebantur ; nec laudabile eis esset, si viliores vestes assumerent. Ergo pari ratione, nec in aliis laudabile est, si viliores vestes assumant, quam suus status requirat, et sic per hujusmodi in contemptum inducunt habitus humilitatem.

Hoc autem quantum sit contrarium veritati, patet per illud quod dicitur XXI, quæst. 4 : « Omnis jactantia et ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est. Eos ergo Episcopos, vel clericos qui se fulgidis et claris vestibus ornant, emendari oportet : quod si in hoc permanserint, epitimio contra dantur. » Et infra : « Igitur si inventi fuerint deridentes eos qui vilibus et religiosis vestibus amicti sunt, per epitimium corrigantur. » Priscis enim temporibus omnis sacratus vir cum mediocri aut vili veste conversabatur. Omne quippe quod non propter necessitatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum Magnus ait Basilius. Patet ergo quod vilitas vestium est amplectenda, et pretiositas fugienda, et quod graviter puniendi sunt, qui contra vilitatem vestium loquuntur.

Item. Eorum falsitas apparet exemplo Joannis Baptistæ, de quo Matth. III dicitur, quod *habebat vestimentum de pilis camelorum,* ubi dicit Glossa : Qui pœnitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit. In eo vilitas vestis et sibi laudatur quorum usus in divite arguitur. » Et alia Glossa dicit ibidem, quod « servus Dei non debet habere vestimentum ad decorem, vel ad delectationem, sed tantum ad tegendam nuditatem. » Et Marc. I, super illud : *Erat Joannes vestitus pilis,* dicit Glossa : « Conveniens vestis

prædicatori. » Ex quibus patet, quod servi Dei et præcipue qui pœnitentiam prædicant, debent vilibus vestibus indui.

Item. Probatur exemplo antiquorum prophetarum, de quibus dicitur ad Hebr. XI : *Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis,* Glossa : « Ut Helias et alii. » Melus est animal, quod et taxus dicitur, cujus pellis melota dicitur, et est valde hispida, vel melota est vestis de pilis camelorum, ut patet ibi per Glossam.

Item. Probatur Beati Hilarionis exemplo et Arsenii et aliorum patrum in eremo, de quibus narratur in eorum gestis, quod vilissimis vestibus induebantur.

Item. Apocalyp. II : *Dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis,* Glossa : « id est, prædicantes pœnitentiam, et exemplo ostendentes. »

Item. Alia Glossa ibi : « Et ad exemplum eorum debetis prædicare. » Ex quo iterum aperte habetur, quod debent vilibus indui, præcipue pœnitentiam prædicantes.

Item. Quod vilitas vestium sit approbanda et pretiositas reprobanda, aperte ostendit Gregorius in Homilia : *Homo quidam erat dives,* sic dicens : « Sunt nonnulli, qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum, quod videlicet, si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquebatur apud inferos, bysso et purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta præcipua nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honorabilior cæteris esse videatur. Nam quia pro sola inani gloria vestimentum pretiosum quæritur, ipsa res testatur, quod nemo vult ibi pretiosis vestibus indui, ubi ab aliis non possit videri. Quam culpam possumus melius vilis indumentis virtute ex diverso colligere, quia si abjectio pretiosi indumenti virtus non esset, Evangelista de de Joanne tam vigilanter non diceret : *Erat Joannes indutus pilis camelorum.* »

Item. I Pet. III, 3 : super illud : *Quarum non sit extrinsecus,* etc. dicit Glossa sicut Cyprianus ait : « Serico et purpura indutæ, Christum induere non possunt. Auro et margaritis et monilibus adornatæ, ornamenta cordis et corporis perdiderunt. Quod si Petrus mulieres quas admonet coercendas, quæ excusare possunt cultus suos per maritos, quanto magis ad virginem observare fas est, cui nulla sui cultus competit venia? » Ex quo patet, quod etiam in clericis multo amplius reprehensibilis est habitus ornatus.

Item. Illud per quod virtus mentis manifestatur, per se loquendo, est laudabile, quamvis eo possit aliquis in superbiam uti, sed vilitas vestium est hujusmodi. Unde Hieronymus dicit ad Rusticum monachum, « Sordes vestium candidæ mentis indicia sunt. Vilis tunica contemptum sæculi probat, ita dumtaxat ne animus timeat, ne habitus sermoque dissentiant. » Ergo vilitas vestium secundum se est sectanda, dummodo superbia removeatur.

Item. Illud quod divinam misericordiam promeretur, non potest esse malum; sed per vilitatem vestium divinam misericordiam promeruerunt, etiam maximi peccatores. Unde III Regum, XXI, 27, dicitur de impiissimo Achab, quod *cum audisset sermones Heliæ, scidit vestimenta sua, et operuit cilicio carnem suam, jejunavitque et dormivit in sacco.* Unde Dominus de eo dixit ad Heliam : *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus.* Et tamen non fuit vera humilitas cordis, ut ubidem Glossa dicit et Jonæ. III, dicitur, quod abjecit rex vestimentum suum a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere, et hoc idem aliis præcepit. Ergo vilitas vestium est Deo accepta.

Item. Philosophus probat in X *Ethic.*, quod « virtutes non solum in interioribus actibus, sed in extorioribus etiam consistunt, » et loquitur de moralibus virtutibus; humilitas autem quædam moralis virtus est; non enim est intellectualis neque theologica. Ergo non solum in iteriori consistit, sed etiam in exterioribus. Cum ergo ad humilitatem pertineat, quod homo contemnat se ipsum, hoc etiam ad humilitatem pertinebit, quod contemptibilibus exterius utatur.

Item. Malum nunquam palliatur, nisi sub eo quod habet speciem boni : sed hypocritæ sua mala palliant sub vestium vilitate. Ergo vilitas vestium quantum est in se, habet speciem boni. Ergo secundum se commendabilis est, etsi ea aliqui abuti possint.

Item. Sicut jejunium et eleemosyna sunt pœnitentiæ instrumentum, ita et vilitas vestium est laudabilis; sed jejunium et eleemosyna per se sunt laudabilia; ergo et vilitas vestium per se est laudabilis, quamvis eis aliqui abutantur. His igitur consentientes, dicimus vilitatem vestium per se loquendo commendabilem, utpote et pœnitentiæ et humilitatis actum, quamvis etiam aliqui vilibus utantur vestibus, qui pretiosioribus secundum sui status conditionem licite uti possent, sicut qui secundum status

sui conditionem licite carnibus uti possent, et non jejunare, commendabiliter a carnibus abstinent et jejunant. Per accidens tamen potest esse malum utrumque, ut si ex prædictis perturbentur illi, cum quibus nos socialiter vitam agere oportet : vel etiam si aliquis pœnitentiæ operibus ad inanem gloriam abutatur, sicut et de oratione, et de jejunio, et de eleemosyna Dominus Matth. VI, docet.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hoc quod falsi prophetæ vestimentis ovium utuntur ad deceptionem, vilitas vestium non est reprobanda, sed magis commendanda. Non enim vilitate vestium malitiam suam obtegerent, nisi vilitas vestium speciem boni haberet, alias Scriptura qua hæretici abuntuntur, ut dicitur II Petri ultimo, reprobanda esset, et similiter pietas, cujus speciem hæretici habent, ut dicitur II Tim. III. Unde et Glossa dicit Matth. VII ibidem, quod « non a veste, sed ab operibus prophetæ falsi cognoscuntur. » Et infra dicit, quod « oves non debent pelles suas deponere, etsi aliquando lupi eis se contegant. »

Ad secundum dicendum, quod diabolus ministros suos sub religionis habitu non obtegeret ad decipiendum, nisi religiosus habitus quantum in se est, speciem boni haberet. Nec tamen boni debent a tali habitu abstinere, nec ex tali habitu aliqui judicandi sunt mali, ut patet ex Glossa inducta, quæ habetur Matth. VII. Unde et Hieronymus dicit in libro *Contra Elvidium* : « Numquid virginitatis est culpa, si simulator virginitatis in crimine est? »

Ad tertium dicendum, quod illa prohibitio non fuit facta : quia vilitas vestium reprobanda esset, sed quia forte aliqui ad deceptionem vilitate vestium utebantur.

Ad quartum dicendum, quod Augustinus loquitur, quando ex restrictione vitæ turbatur societas inter eos quos oportet socialiter vivere. » Si enim simpliciter esset intelligendum, tunc jejunaret, ubi alii non jejunant, reprehensibilis esset, quod manifeste apparet falsum.

Ad quintum dicendum, quod Hieronymus in verbis præmissis non vilitatem vestium cavendam esse docet, sed abusum, ut scilicet ex vilitate vestium aliquis in elationem non incidat, alias sibi contrarius esset, qui ad vilitatem vestium Rusticum monachum inducit, et eam in Pammachio viro nobilissimo commendat, ut patet in Epistola ad Pammachium de morte Paulinæ.

Ad sextum dicendum, quod usus exteriorum rerum dupliciter considerari potest. Uno modo, ex natura ipsarum rerum, et sic

est indifferens; alio modo ex fine ad quem ordinatur, et secundum hoc in usu exteriorum rerum illud quod est ordinabile ad melio-rem finem, est commendabilius, sicut abstinentia ciborum, quæ ordinabilis est ad concupiscentiam carnis domandam, est com-mendabilior quam communis victus, quo quis utitur cibis cum gratiarum actione cujus contrarium Jovinianus hæreticus assere-bat, ut patet per Hieronymum, qui hunc et alios ejus errores condemnat. Similiter etiam vilitas vestium ordinatur ad humi-liandum animum, et etiam ad corpus domandum, unde etiam pari ratione vilitas vestium secundum se magis commendabilis est quam habitus communis, et hoc modo, sicut in jejunio con-sistit religio, ita etiam in vestium vilitate.

Ad septimum dicendum, quod ex hoc quod hypocrisis, quæ sub vilitate vestium latet, est magnum peccatum, non potest haberi quod vilitas vestium sit deterior quam pretiositas. Non enim hoc modo comparatur vilitas vestium ad hypocrisim, sicut pretiositas earum ad delicias carnis, vel ad superbiam. Pretiositas enim ves-tium per se et directe ad prædicta vitia ordinatur, unde excessus in pretiositate vestium, per se loquendo, vituperabilis est. Vilitas autem vestium non ordinatur per se directe ad hypocrisim, sed hypocrisis est abusio quædam ejus, sicut et cæterorum operum sanctitatis. Et quia quanto aliqua res est sanctior, tanto abusus ejus est vituperabilior, ex hoc quod hypocrisis est magnum pec-catum, manifeste commendabilis redditur vilitas vestium, et cæ-tera exteriora pœnitentiæ opera, quibus hypocrisis abutitur. Non tamen concedendum est, quod hypocrisis, simpliciter loquendo, sit maximum peccatorum: quia infidelitas, qua quis mentitur de Deo, est gravior quam simulatio, qua quis mentitur de se ipso.

Ad octavum dicendum, quod non est credibile, quod Dominus Jesus Christus pretiosis vestibus indueretur, qui Joannem com-mendabilem ostendit, quod non erat mollibus indutus, alioquin Pharisæi qui exteriorem sanctitatem ostentabant, sicut de eo di-cebant, quod erat vorax et potator vini, et publicanorum amator, ita et de eo dixissent quod esset mollibus indutus. Milites etiam qui ei illudebant, non eum veste purpurea induissent in signum regiæ dignitatis, si tunica inconsutilis auro et serico contexta fuisset, sed quod tunicam ejus milites dividere noluerunt, hoc non fuit propter pretiositatem vestis, sed propter numerum, quia quatuor partibus superfuerat quas milites de vestibus Christi fecerunt; et si divisa fuisset, omnino fuisset inutilis, in quo mani-

feste apparet quod non erat de pretiosa materia. Nihilominus tamen secundum Glossam ibi notatur sacramentum Ecclesiasticæ unitatis.

Ad nonum dicendum, quod quidam sunt status hominum, quibus est habitus determinatus, sicut quælibet religio suum determinatum habitum habet. Ita etiam antiquis temporibus reges et in dignitatibus constituti determinatos habitus habebant quasi suæ dignitatis insignia, et sic etiam nunc summus Pontifex determinato habitu utitur. Unde sicut religioso unius religionis non licet assumere viliorem habitum, qui suæ religionis metas excederet, quamvis intra metas habitus suæ religionis si vilioribus utatur, non sit reprehensibilis, sed laudetur, ita etiam non fuisset laudabile in antiquis principibus, nec modo esset in summo Pontifice, si viliorem habitum assumeret extra metas habitus consueti. Secus autem est de principibus et aliis hominibus qui non habent certum habitum et determinatum. In eis enim non est vituperabile, si vilioribus utantur quam eis convenire possit secundum suum statum. Unde II Reg. VI, 20, dicitur quod Michol deridens David, ait : *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est quasi si nudetur unus de scurris!* David respondit : *Ludam et vilior fiam plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis;* et Esther, XIV, 16 : *Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ et gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, et non portem illud in diebus silentii mei.* Ex quo patet quod etiam regibus et principibus est laudabile quod humilibus sint contenti, quando sine scandalo fieri potest, et sine detrimento propriæ auctoritatis.

CAPUT IX.

Quomodo religiosos impugnant quantum ad opera charitatis.

Nunc secundo videndum est, qualiter in sugillationem religiosorum proponunt quod religiosi de aliorum negotiis se intromittunt, inducentes illud quod habetur I ad Thess. IV, 11 : *Operam detis, ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis,* Glossa : « dimissis alienis, quod vobis utile est in emendationem vitæ. »

Item. II ad Thess. III, 11 : *Audivimus inter vos quosdam ambu-*

lantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Glossa : « De alienis hoc modo merentur pasci, quod factum abhorret disciplina dominica. »

Item. II ad Tim. II : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus,* Glossa : « quibuslibet ; » sed frequenter aliena negotia sunt sæcularia, et ita ex his volunt habere, quod religiosi de aliorum negotiis se intromittere non debeant, quod est expresse contra sententiam Jacobi Apostoli dicentis, Jacob. I, 27 . *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum.* Glossa : « Succurrere eis qui carent præsidio in tempore necessitatis. »

Item. Rom. ult. 1 : *Commendo vobis Phœbem sororem nostram,* Glossa : « Ea pro aliquo negotio tunc temporis Romam profecta est. » Unde subdit Apostolus : *Et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit.*

Item. ad Gal. ult. 2 : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Patet ergo quod commendabile est quod aliquis ex charitate alterius negotia gerat, ut sua ; sed tamen hoc potest dupliciter male fieri. Uno modo, quando aliquis est curiosus pertractator aliorum negotiorum, quod omnino negligit sua, et hoc prohibet Apostolus, I ad Thess. IV, dicens : *Operam detis, ut quieti sitis,* Glossa : « a curiositate ; » *et ut vestrum negotium agatis,* Glossa : « dimissis alienis. » Ad hoc enim dimittere aliena jubet, ut sua quisque pertractet. Alio modo, quando aliquis cooperatur aliis in turpibus negotiis, vel etiam turpi intentione, et hec etiam prohibet idem Apostolus II ad Thess. ult. Unde dicit Glossa super illud : *Curiose agentes.* Hoc modo merentur pasci, quod factum abhorret disciplina dominica. Eorum enim Deus venter est, qui fœda cura necessaria sibi provident. In hoc enim quod ventrem pascere intendebant, ostenditur turpis intentio ; in hoc vero quod turpi cura hoc agebant, tangitur turpe negotium.

Et per hoc patet responsio ad duo prima.

Ad tertium dicendum, quod sæcularia negotia sunt illa, ut Glossa ibidem dicit, cum animus occupatur colligendæ cura pecuniæ sine labore corporis, ut faciunt negotiatores et hujusmodi ; et talibus negotiis religiosi se implicare non debent, ut scilicet pro aliis negotientur, vel aliqua hujusmodi exerceant ; sed præter hæc de aliorum negotiis nihilominus se misericorditer intromittere possunt, sicut dando consilium, vel intercedendo, vel aliquo simili modo.

CAPUT X.

Quomodo religiosos impugnant quantum ad discursum pro salute animarum.

Nunc tertio videamus, quomodo religiosos incusant de discursu, inducentes illud quod Apostolus dicit, II Thess. ult. 11 : *Audivimus quosdam inter vos ambulare inquiete.* Ex quo eos gyrovagos appellant.

Item. In eorum irrisionem inducunt, quod Augustinus in lib. *De opere monach.*, quosdam monachos notans, ait : « Nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. »

Item. Marc. VI, 10 : *Quocumque introieritis in domum, illic manete.* Glossa : « Alienum est a prædicatore per domos cursitare, et hospitii jura mutare. »

Item. Luc. X, 7 : *In eadem autem domo manete.* Glossa : « Non est de domo in domum vaga facilitate demigrandum, ut in hospitali amore servetur constantia. »

Item. Ad hoc facere videtur quod dicitur Isa. XXX, 7 : *Ideo clamavi super hoc : Superbia tantum est, quiesce :* Glossa : « in terra tua. »

Item. Hier. XIV, 10 : *Populus hic dilexit movere pedes suos, et quievit, et Domino non placuit.* Hæc autem irrisio non est nova, sicut Dionysius narrat in epistola ad Apolophanium ; ipse gentilis existens Paulum irridebat, vocans mundi circuitorem, quippe qui præceptum Domini diligenter impiebat dicentis, Marc. ult. 15 : *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ ;* et Joan. XV, 16, Dominus discipulis dixit : *Ego elegi vos ut eatis et fructum afferatis.* Hic etiam prædicatorum discursus significatus fuit. Job. XXXVII, 11 : *Nubes spargunt lumen suum, quæ illustrant cuncta per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit ad omne quod præceptum illis super faciem orbis terrarum.* Glossa : « Nubes spargere, est prædicatores sanctos exempla vitæ et agendo et loquendo dilatare, quæ lustrant cuncta per circuitum, quia prædicationis luce mundi fines illuminant. »

Item. Job. XXXVIII. 35 : *Quis dedit velamentissimo imbri cursum?* quod de cursu prædicationis, Glossa exponit, et Gregorius in *Moral.*

Item. Zachar. VI, 7 : *Qui autem erant robustissimi, exierunt et*

quærebant discurrere per omnem terram, quod Glossa de Apostolis et aliis prædicatoribus exponit.

Item. Ad Rom. ult. super illud : *Salutate eos qui ex Narcissi domo.* Glossa : « Narcissus iste dicitur fuisse presbyter, qui, sicut in aliis codicibus legitur, peregrinando confirmabat sanctos fratres. »

Item. Isa. XXVII, 6 : *Qui ingrediuntur impetu ad Jacob,* Glossa « ad prædicandum, *implebunt faciem orbis semine,* Glossa : « Semine prædicationis; » et in Psalmo XVIII, 5 : *In omnem terram exivit sonus eorum.*

Item. Prov. XVI, 3 : *Discurre, festina, suscita amicum tuum,* Glossa : « A somno peccati, » excitatur autem aliquis a somno peccati per prædicationem; ergo discursus prædicantium ad salutem animarum est commendandus.

Item. Ezech. I, 13 : *Hæc erat visio discurrens in medio animalium.* Super quo dicit Gregorius in V homilia, I part. super Ezech. : « Hi qui animarum custodes sunt, et pascendi gregis onera susceperunt, mutare loca minime permittuntur. Hi autem qui amore Domini in prædicatione discurrunt, rotæ ejus ignis ardens sunt, qui cum ex ejus desiderio per varia loca discurrunt, unde ipsi ardent, et alios incendunt. » Ex hac autem auctoritate duo habentur, scilicet quod alii possunt prædicare quam prælati, et quod illi prædicatores debent per diversa loca discurrere, non in uno loco manere.

Item. Super illud : *Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum.* Homilia VIII, I part. super *Ezech.* dicit Gregorius : « Alia sunt castra prædicantium qui huc illucque pro colligendis animabus in sancti operis procinctu laborant. » Ex omnibus igitur prædictis patet quod prædicantium discursus ad salutem animarum procurandam commendandus est. Sciendum est quod discursus tripliciter in sacra Scriptura vituperatur. Uno modo, quando ex inconstantia mentis procedit, vel animi levitate, et hoc præcipue accidit in illis qui sine aliquo fructu discurrunt. Alio modo, quando ex concupiscentia terrenorum ad lucra quærenda discurritur. Tertio modo, quando per hoc incitatur malitia ad aliqua mala procuranda, et de his tribus habetur in canon. Judæ 11 : *Væ illis qui in via Cain abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt,* in quo ostenditur intentio nocendi. *Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur,* in quo tangitur con-

cupiscentia impellens ad motus; *arbores autumnales infructuosæ,* in quo ostenditur quod ex levitate sine fructu discurrunt. Quod ergo Apostolus arguit quosdam de inquietudine, discursum ex levitate procedentem reprehendit, vel etiam et concupiscentia, quod patet ex hoc quod in Glossa subjungitur : « Qui fœda cura pastum sibi quærebant per curiosam inquietudinem. »

Similiter quod dicit Augustinus : « quosdam monachos nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes, » arguit eorum discursum ex levitate procedentem, vel potius ex cupiditate. Unde subjungit quod « propter lucrum quærendum discurrebant, » et in hoc reprehensibiles erant.

Quod etiam dicitur, Marc. VI et Luc. X, manifeste prohibet discursum de domo in domum, id est de hospitio in hospitium, ad quod frequenter concupiscentia inducit, ut scilicet contingit in illis, quibus ea quæ habent non sufficiunt, lautiora quærentes, unde de domo in domun discurrunt.

Quod autem dicitur, Isa. XXX, pertinet ad animi levitatem, per quam homo qui in Deo fixus non est, ad diversa dicurrit, in quibus quietem invenire possit. Unde hoc ad litteram dicitur contra Judæos, qui divino auxilio non contenti, in Ægyptum descendere volebant, ut Ægytiorum patrocinio salvarentur. Similiter quod dicitur Hier. XIV, ad discursum ex levitate procedentem referendum est, quod patet ex hoc quod dicit : *Qui dilexit movere pedes suos.* Eis enim qui ex levitate moventur, hoc ipsum quod circumeunt, appetibile videtur : unde Glossa exponit ibi motum pedum de motu affectuum.

CAPUT XI.

Quomodo religiosos impugnant quoad studium.

Nunc quarto videndum est, quomodo in religiosorum sugillationem inducant, quod studio vacant. Dicitur enim II ad Thim. III, 7, in derogationem quorumdam, per quos pericula Ecclesiæ imminebunt, quod *erunt semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes,* et ita ex hoc ipso suspectos eos reddere volunt, quod studio vacant.

Item. Gregorius in XIII lib. *Moral.*, super illud Job. XVI : *Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.* « Sicut incarnata veritas in prædicationem suam pauperes idiotas et simplices elegit, sic e contrario damnatus ille homo, quem in fine mundi apostata

angelus assumet ad prædicandum falsitatem suam, astutos ac duplices, atque hujus mundi scientiam habentes, electurus est. » Unde ex hoc ipso eos quasi prænuntios Antichristi insimulant; quia prædicationis officium scientia fulgentes exercent.

Item. Apoc. XIII, 11 : *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia agni.* Glossa : « Descripta tribulatione quæ erit per Antichristum, et suos principes, subjungit aliam quæ fiet per Apostolos quos ipse per totum mundum sparget. »

Item. Glossa : *Ascendentem,* id est in prædicatione proficientem. Item, super illud : *Habebat duo cornua,* Glossa : « Quia simulabunt se habere innocentiam et puram vitam, veram doctrinam, et miracula quæ Christus habuit, et suis discipulis dedit, vel duo testamenta sibi usurpabunt, » et ita videtur quod illi qui cum scientia duorum testamentorum in prædicatione proficiunt sanctitatem simulante, sint Apostoli Antichristi.

Item. I ad Corinthios VIII. 1 : *Scientia inflat, charitas vero ædificat;* sed religiosi præcipue humilitatem sectari deberent; ergo deberent a studio scientiæ abstinere.

Item. De beato Benedicto qui fuit præcipuus in religione, dicit Gregorius in II *Dial.* quod « recessit a studio litterarum scienter nescius, et sapienter indoctus. » Unde ad ejus exemplum deberent religiosi scientiæ studium deserere.

Item. Apostolus II ad Thess. III, arguit eos qui relicto opere manuali, curiositati vacabant et otio; sed curiositas in studio scientiæ consistit; ergo non deberent religiosi ab opere manuali desistere ut studio vacarent. Hujus autem cogitationis ipsi auctores non sunt, sed Julianus apostata, qui ut Ecclesiastica narrat historia, servos Christi a studio litterarum coercuit, cujus imitatores se ostendunt qui religiosis studium interdicunt, manifeste contra auctoritatem Scripturæ loquentes. Dicitur enim Isai. v, 13 : *Propter captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam.* Glossa : « Quia noluit habere. » Non autem voluntarius defectus scientiæ puniretur, nisi studium scientiæ laudabile esset.

Item. Oseæ IV, 5 : *Nocte tacere fecit matrem suam, conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam, quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* In hoc etiam manifeste ostenditur quomodo defectus scientiæ graviter punitur.

Item. In Psalmo CXVIII, 66 : *Bonitatem et disciplinam et scien-*

tiam doce me. Glossa : « *Bonitatem,* id est charitatem inspira, *disciplinam,* id est patientiam da; *scientiam,* id est mentem illumina. » Scientia enim utilis est qua sibi homo innotescit.

Item. Hieronymus ad *Rusticum monachum :* « Nunquam de manu et oculis tuis recedat liber. » Et infra : « Ama scientiam Scripturarum et carnis vitia non amabis. » Idem in Epistola ad *Paulinum monachum :* « Sancta rusticitas solum sibi prodest, et quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tamen nocet, si contradicentibus non resistat, » in quo manifeste sanctorum scientia præfertur simplicium sanctitati.

Item. In eadem numeratis sacræ Scripturæ libris subjungit : « Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari nihil aliud nosse, nihilque aliud quærere. Nonne videtur tibi jam hic in terris regni cœlestis habitaculum? » Ex quo patet, quod cœlestis conversatio est in studio sacræ Scripturæ commorari.

Quod autem illis qui ad prædicationis officium deputantur, præcipue studium Scripturarum conveniat, patet per illud quod dicit Apostolus, I Timoth. IV, 13 : *Dum venio, attende lectioni, exhortationi, et doctrinæ.* Ex quo patet, quod exhortari et docere volentibus necessarium est studium lectionis.

Item. Hieronymus *ad Rusticum monachum :* « Multo tempore disce quæ postmodum doceas, » et idem ad eumdem : « Si clericatus te titillat desiderium, discas quod possis docere. »

Item. Gregorius *in Pastorali :* « Nimirum necesse est, ut qui ad prædicationis officium excubant a sacræ lectionis studio non recedant. »

Item. Vita religiosorum præcipue ad contemplationem ordinatur, sed pars contemplationis est lectio, ut Hugo de Sancto Victore dicit. Ergo religiosis studio vacare competit.

Item. Illi præcipue sunt ad scientiam capiendam idonei qui a carnalibus curis magis sunt separati, Isa. XXVIII, 9 : *Quem docebit scientiam et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, parvulos ab uberibus;* et Comment. dicit in VII *Phys.* quod « castitas et aliæ virtutes quibus concupiscentiæ carnis reprimuntur, præcipue valent ad acquirendas scientias speculativas. » Cum igitur religiosi concupiscentiæ carnis domandæ magis inserviant per continentiam et abstinentiam eis præcipue studium litterarum competit.

Item. Quod non solum studio litterarum sacrarum, sed etiam studio litterarum sæcularium laudabiliter vacare possint, expres-

se habetur per Hieronymum in Epistola *ad Pammachium monachum* : « Si adamaveris captivam mulierem, scientiam scilicet sæcularem et ejus pulchritudine captus fueris, decalva eam, atque illecebras crinium atque ornamenta verborum cum remotis unguibus seca, lava eam prophetali nitro, et tunc requiescens cum illa, dicito : Sinistra ejus sub capite meo, et dextra illius amplexabitur me, et multos tibi fœtus captiva dabit, ac de Moabitide efficietur Israelitis. » Ex quo patet, quod et monachis licet sæculares scientias addiscere, dummodo ea ibi quæ reprehensibilia inveniuntur, secundum regulam sacræ Scripturæ resecentur.

Ittem. Augustinus in II *De doctrina christiana*, dicit : « Philosophi qui vocantur, si qua vera et fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis tanquam ab injustis possessoribus in usum nostrum vendicanda. ».

Item. Daniel I, super illud : *Posuit autem Daniel in corde suo*, etc. dicit Glossa : « Qui de mensa regis non vult comedere, ne polluatur, si sapientiam et doctrinam Ægyptiorum sciret esse peccatum, nunquam didicisset. Didicit autem, non ut sequatur, sed ut judicet, atque convincat. Si quis enim imperitus hujus artis adversus mathematicos scribat, aut expers philosophiæ, contra Philosophos agat, quis etiam ridendus irridendo non rideat? »

Ex quibus omnibus patet, quod studium in religiosis est commendandum, et præcipue sanctarum Scripturarum, et maxime in illis qui ad prædicandum deputantur. Quod ergo dicitur II ad Timoth. III : *Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes,* non in reprehensionem dicitur, quod semper discant, sed quia ad scientiam veritatis non perveniunt : et hoc contingit illis quorum studium eos a fidei veritate seu rectitudine errare facit. Unde et ibidem sequitur : Homines corrupti mente, reprobi circa fidem.

Ad id quod Gregorius dicit, quod Antichristus habebit prædicatores mundi scientiam habentes, dicendum, quod intelligit de illis qui humana utentes scientia, inducunt populum ad mundi desideria et peccata. Unde Gregorius statim subjungit auctoritatem Esaiæ XVIII, 1 : *Væ terræ cymbalo alarum quæ mittit in mari legatos suos, et in vasis papyri super aquas,* quod exponens ibidem dicit : « Ex papyro quippe charta est. Quid itaque per papyrum, nisi scientiæ sæcularis designatur? Vasa igitur papyri

sunt præcordia sæcularium doctorum. In vasis igitur papyri legatos super aquas mittere est, prædicationem suam in sapientium carnalium sensibus ponere, et refluentes populos ad culpam vocare. »

Ad aliud dicendum, quod illa Glossa loquitur de prædicatoribus, quos Antichristus post suum adventum per mundum sparget, sicut per multa quæ ibi dicuntur, apparet. Nec tamen propter hoc est scientia duorum testamentorum reprobanda in religiosis, quia illi ea abutuntur, nisi dicatur, quod innocentia et puritas vitæ sunt reprobanda, quia illi ea simulabunt, quod est absurdum.

Ad illud quod objiciunt, quod *scientia inflat,* dicendum, quod intelligendum est, quando scientia est sine charitate : unde Glossa ibidem dicit : « Scientia inflat, si sola est. » Et infra : « Addite ergo scientiæ charitatem, et utilis erit scientia. » Unde in illis qui charitatis operibus insistunt, minus est periculosa scientia, si tamen propter hoc vitanda esset quia inflat, quandoque pari ratione bona opera vitanda essent, quia Augustinus dicit, quod « superbia bonis operibus insidiatur, ut pereant. »

Ad id quod quarto objicitur de beato Benedicto, dicendum, quod ipse non discessit a studio quasi scientiam horrens, aut studium, sed sæcularem vitam et societatem formidans. Unde Gregorius de eodem præmittit, quod « Romæ liberalibus studiis litterarum traditus fuerat, sed cum in his multos per abrupta vitiorum pergere cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat, retraxit pedem, ne si quid de scientia ejus attingeret, ipse quoque postmodum quasi in immane præcipitium totus iret. » Et ideo etiam nunc laudabiliter faciunt, qui sæculari vita studientium relicta ad religionem transeunt, in qua studio vacare possunt.

Ad ultimum dicendum, quod curiositas superfluam curam importat et inordinatam, unde non solum in studio litterarum, sed in omnibus studiis ad quæ animus occupatur, superflua cura, quæ curiositatem facit, reprehensibilis est. In prædicta tamen auctoritate Apostoli reprehenditur eorum curiositas, qui fœda cura alienis negotiis se ingerebant, ut ventrem pascerent, ut patet per Glossam ibidem. Dicere autem eos otio deditos, qui studio sacræ Scripturæ vacant, est contra id, quod habetur in Glossa supra illud Psal. CXVIII : *Defecerunt oculi mei,* quæ dicit : « Sicut non est otiosus, qui verbo Dei tantum studet, nec pluris est qui extra operatur, quam qui studium cognoscendæ divinitatis exercet. Ipsa etiam sapientia maxi-

mum opus est, et antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ quæ ministrabat. »

CAPUT XII.

Quomodo religiosos impugnant, quoad ordinatam prædicationem.

Nunc quinto videndum est quomodo in religiosis ordinatam et compositam prædicationem vituperant inducentes illud quod, habetur I Cor. I, 17 : *Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.* id est Glossa : « Non in lepore et ornatu verborum, quia prædicatio Christiana non indiget pompa et cultu sermonis, ne videatur esse ex versutia et calliditate humanæ sapientiæ, non ex veritate; sicut pseudoapostoli in sapientia humana Christum prædicabant eloquentiæ studentes, » unde volunt concludere, religiosos esse pseudoapostolos, quia eloquenter et ornate verbum Dei proponunt.

Item. I ad Corinth. II, 1 : *Ego cum venissem ad vos veni non in sublimitate sermonis.* Glossa : « Secundum logicam, scilicet ut logicis rationibus uterer. *Aut sapientiæ,* Glossa : « Secundum physicam, ut physicis speculationibus illud firmarem. » Et infra : *Et sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis.* Glossa : « Quia et si persuasibilia fuerunt verba mea, non tamen per humanam sapientiam, ut verba pseudoapostolorum. » Ex hoc autem idem concludunt, quod superius.

Item. II Corinth. II, 6 : *Nam et si imperitus sermone, sed non scientia,* Glossa : « Qui non orno verba. » Et infra quod ait : *Imperitus sermone,* non ad Apostolos pertinet, qui non erant eloquentes, sed ad pseudo, qui componebant verba, quos præferebant Corinthii causa accurati sermonis, cum in religione vis sermonis necessaria sit, non sonus vocis, » et ex hoc arguunt idem quod prius.

Item. Nehemiæ, ultimo 24 : *Filii eorum ex media parte loquebantur azotice ; et loquebantur juxta linguam populi, et objurgavi eos, et maledixi.* Per azoticum autem sermonem, Glossa interpretatur eloquium rhetoricum et physicum. Ergo excommucandi sunt qui verbis sacræ Scripturæ eloquentiam rhetoricam, vel sapientiam philosophicam immiscent.

Item. Isaiæ I, 12 : *Vinum tuum mixtum est aqua ;* vinum autem

significat sacram doctrinam, ut patet per Glossam. Ergo illi qui sacræ Scripturæ admiscent aquam humanæ sapientiæ, reprehensibiles sunt.

Item. Isaiæ xv, super illud : « *Nocte vastata est Ar.* Glossa : « *Ar* id est adversarius, scilicet sapientia sæcularis, quæ adversaria est Deo, cujus murus dialectica arte constructus nocte vastatur et conticescit. » Ex quo etiam patet reprehensibiles esse eos, qui in sacra doctrina sæculari sapientia vel eloquentia utuntur.

Item. Proverb. vii. super illud : *Lectulum meum stravi tapetibus pictis ex Ægypto.* Glossa : « In tapetibus pictis de Ægypto ornatus eloquentiæ, vel dialecticæ artis versutia, quæ ab ethnicis originem sumpsit, intelligitur, per quam hæretica mens sensum pestilentis doctrinæ quasi meretrix torum facinoris se texuisse gloriatur. » Ex quo etiam videtur, quod pernitiosum sit sapientia et eloquentia sæculari in sacra doctrina uti.

Item. I Tim. iii, 7 : *Oportet autem illum scilicet Episcopum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat,* Glossa : « Id est in contemptum apud fideles et infideles, sed per hoc quod aliqui religiosi eloquenter et ordinate prædicant, Episcopi veniunt in contemptum apud populum, qui taliter non prædicant. » Ergo talis prædicatio religiosorum periculosa est Ecclesiæ Dei.

Ad horum autem responsionem accipienda sunt verba Hieronymi ita scribentis ad magnum urbis Romæ oratorem : « Quod quæris cur in nostris opusculis sæcularium litterarum interdum ponamus exemplum, et candorem Ecclesiæ ethnicorum sordibus polluamus, responsum breviter habeto. Numquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius possideret, si Scripturas sanctas legeres, si interpretes earum, omisso Volcatio, evolveres. Quis enim nesciat in Moyse et in Prophetarum voluminibus quædam assumpta de Gentilium libris, et Salomonem Philosophis uti, et proposuisse multa et aliqua respondisse ? » Et infra prosequens in tota epistola tam ostendit scriptores Canonis, quam expositores eorum, omnes a tempore Apostolorum usque ad sua tempora sacræ Scripturæ immiscuisse sapientiam et eloquentiam sæcularem : unde multis doctoribus enumeratis subjungit : « Qui omnes in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis suos referserunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum. » Et in fine epistolæ concludit :

« Quæso, ut suadeas ei, scilicet qui super prædictis eum reprehendebat, ne vescentium dentibus edentulus invideat, et oculos caprearum talpa contemnat. » Ex quo patet, quod commendabile est quod aliquis eloquentiam et sapientiam sæcularem ad obsequium divinæ sapientiæ trahat et quod hoc reprehendentes sunt, sicut cæci invidentes videntibus quæcumque ignorant blasphemantes, ut dicitur in *Canon. Judæ*.

Item. Augustinus in IV libro *De doctrina christiana* : « Porro qui non solum sapienter, verum etiam qui eloquenter vult dicere (quoniam profecto plus proderit, si utrumque potuerit), ad legendos, vel audiendos, et exercitatione imitandos eloquentes eum mitto. » Patet ergo, quod in sacra Scriptura curandum est, ut homo eloquenter et ornate loquatur, ut magis sermo proficiat audientibus.

Item. In eodem libro : « His aliquis forsan quærit, utrum auctores nostri qui canonem nobis saluberrima auctoritate fecerunt, sapientes tantum, an eloquentes sint nuncupandi, » et ostendit eos eloquentes fuisse, et ornatu verborum per colores rhetoricos usos esse : unde concludit : « Quapropter et eloquentes quidem non solum sapientes Canonicos nostros auctores fateamur, talique eloquentia usos, qualis personis ejusmodi congruebat. »

Item. In eodem libro : « Oportet eloquentem ecclesiasticum, quando suadet aliquod quod agendum est, non solum docere ut instruat, et delectare ut teneat : sed etiam flectere ut vincat, » et hæc tria quomodo a sacris doctoribus fieri habeant, per ornatissimas locutiones sanctorum Patrum ostendit. Ex quibus omnibus patet, eos qui prædicando, vel legendo sacram Scripturam docent, eloquentia uti debere, et sapientia sæculari. Hoc etiam patet per Gregorium et Ambrosium et alios, qui ornatissime sunt locuti. Augustinus etiam et Dionysius et Basilius multa in suis libris de sapientia sæculi interseruerunt : sicut patet legentibus, et intelligentibus eorum scripta. Apostolus etiam Paulus auctoritatibus ethnicorum in sua prædicatione est usus ut patet Act. XVII, et ad Tit. I.

Item. Gregorius in IX lib. *Moral.*, exponens *illud Job*, IX « Qui facis Arcturum et Orionas, » etc., sic dicit : « Hæc quippe astrorum nomina a cultoribus sapientiæ carnalis inventa sunt. Sic ergo in sacro eloquio sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus sæculi, sicut in eo pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse conditor hominum sumit Deus. » Ex quo

iterum patet, quod doctoribus sacræ Scripturæ convenit eloquentia et sapientia sæculari uti. Sciendum est igitur, quod uti sapientia et eloquentia sæculari in sacra Scriptura quodammodo commendatur et quodammodo reprehenditur. Reprehenditur, quidem, quando aliquis ad jactantiam eis utitur, et quando eloquentiæ et sapientiæ sæculari principaliter studet. Tunc enim oportet quod illa vel taceat, vel neget quæ sæcularis scientia non approbat, sicut articulos fidei qui sunt supra humanam rationem. Et similiter qui eloquentiæ principaliter studet, homines non intendit inducere in admirationem eorum quæ dicit, sed dicentis. Et hoc modo humana sapientia et eloquentia pseudoapostoli utebantur, contra quos Apostolus loquitur in epistola II ad Cor. Unde I ad Cor., I super illud : *Non in humanæ sapientiæ verbis,* dicit Glossa : « Pseudoapostoli, ne stulti viderentur prudentibus mundi, in sapientia humana Christum prædicabant dupliciter, scilicet eloquentiæ studentes et quæ mundus stulta judicat, evitantes. » Commendatur autem quando ad se non ostendandum, sed ad utilitatem audientium, qui sic quandoque facilius et efficacius instruuntur, vel convincuntur adversarii, utitur aliquis sapientia et eloquentia sæculari. Et iterum, quando aliquis non principaliter eis intendit, sed eis utitur in obsequium sacræ Scripturæ, cui principaliter inhæret ut sic omnia alia in obsequium ejus assumat, secundum id quod habetur II Corint. X, 5 : *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,* et ita etiam Apostoli eloquentia utebantur. Unde Augustinus in IV *De doctr. christ.* dicit, quod in verbis Apostoli erat dux sapientia et sequens comes eloquentia, et sapientia præcedens eloquentiam sequentem non respuebat; sed tamen posteriores doctores magis adhuc usi sunt sapientia et eloquentia sæculari propter eamdem rationem qua non prius philosophi et rhetores sunt electi ad prædicandum, sed plebii et piscatores, qui postmodum philosophos et oratores converterunt, ut scilicet fides nostra non consistat in sapientia hominum, sed in virtute Dei ; *et non glorietur omnis caro coram illo,* ut habetur I ad Corint. I, 29 in textu, et Glossa super illud : *Videte vocationem vestram, fratres,* etc.

Et per hoc patet responsio ad duo prima quæ in contrarium objiciebantur.

Ad tertium dicendum, quod secundum Augustinum in IV, *De doctr. christ,* videtur Apostolus, ubi ait : « Etsi imperitus sermone, sed non scientia, » quasi concedendo obtrectatoribus sic

locutus, non tanquam id agnosceret confitendo, in quo ostendit quod plus prodest doctori sapientia quam eloquentia. Unde Augustinus subjungit : « Scientiam plane non cunctatus est profiteri, sine qua esse doctor gentium non valeret. » Si autem hoc assertive intelligatur, non est intelligendum quin Apostolus eloquentia uteretur, sed quia non principale studium apponebat ad ornatum verborum, ut rhetores faciunt, vel quia ad litteram impeditæ linguæ erat. Unde Glossa ibi dicit : « Nam etsi sim imperitus sermone, quia non orno verba, vel quia impeditæ linguæ sum. » Sed pseudoapostoli principale studium apponebant ad ornandum verba. Unde ibidem subditur, quod verba componebant, et quod Corinthii causa accurati sermonis eos Apostolo præferebant.

Ad quartum dicendum, quod quando aliquid totaliter transit in alterum, non dicitur esse mixtio ; sed quando est mixtio, utrumque miscibilium convertitur in unum tertium, et ideo quando aliquid adjungitur sacræ Scripturæ de sapientia sæculari, quod cedit in fidei veritatem, vinum sacræ Scripturæ non est mixtum, sed purum remanet. Tunc autem mixtum fit, quando aliquid adjungitur quod corrumpit sacræ Scripturæ veritatem. Unde Glossa ibidem dicit : « Qui præcepta sacræ Scripturæ quibus debet auditores corrigere, ad illorum voluntatem emollit, sensu suo admixto vinum corrumpit. » Et per hoc patet responsio ad quintum.

Ad sextum dicendum, quod Glossa illa loquitur de sapientia sæculari, quæ adversa est Deo, quod contingit quando sapientia sæcularis ponitur principalis. Tunc enim sequitur quod aliquis velit regulare fidem secundum documenta sapientiæ sæcularis, et exinde sequuntur hæreses contrariæ Christo. Et hoc modo etiam loquitur Glossa, sequens inducta de Prov. Unde patet responsio ad septimum.

Ad octavum dicendum, quod non sunt prohibendi boni ab his quæ bene faciunt propter hoc quod ex comparatione eorum aliqui non contemnuntur, sed magis illi qui se contemptibiles reddunt. Unde sicut religiosi non sunt prohibendi ab operibus perfectionis propter hoc, quod aliqui prælati ex eorum comparatione carnaliter viventes contemptibiles redduntur; ita nec religiosorum deserta prædicatio reprehendenda est, quamvis aliquorum prælatorum minus deserta prædicatio contemnatur.

CAPUT XIII.

Quomodo judicium pervertunt in rebus religiosos infamando, et prima quia se et religionem suam commandant, et per epistolas commendari procurant.

Nunc restat videre quomodo judicium de rebus pervertunt, ea quæ bene et male fieri possunt, præcise reprehendendo.

Reprehendunt enim religiosos primo de hoc, quod se, vel suam religionem commendant, vel commendari per epistolas aliorum procurant.

Secundo, quod detractorum suorum verba non sustinent, sed eis resistunt.

Tertio, de hoc quod in judicio contendunt.

Quarto, de hoc quod persecutores suos puniri procurant.

Quinto, de hoc quod hominibus placere volunt.

Sexto, de hoc quod gaudent de his quæ magnifice Deus per eos facit.

Septimo, de hoc quod curias regnum et potentum frequentant,

Quod autem se ipsos commendare non debeant, probare nituntur primo per illud quod habetur Rom. ult, super illud : *Per dulces sermones et benedictiones*, Glossa : « Compositis verbis suam traditionem commendabant pseudoapostoli, quibus simplicium corda decipiebant; » unde cum religiosi suum ordinem commendent, et per hoc aliquos ad suum ordinem trahant, se pseudoapostolos ostendunt et similes Pharisæis, de quibus dicitur Matth. XXIII, 15 : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum.*

Item. II Cor. III, 1 : *Incipimus iterum nosmetipsos commendare*, Glossa : « Quasi est aliquis, qui hoc imponat nobis. Absit ut hoc faciamus, » et sic idem quod prius.

Item. Ibidem subditur : *Aut numquid egemus commendatitiis epistolis ad vos aut ex vobis, sicut quidam?* Glossa : « id est pseudoapostoli quos nulla virtus commendat? » Utique non egemus, in quo videtur quod illi qui commendatitias litteras procurant, sint pseudoapostoli.

Item. II Cor. IV, 2 : *In manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos.* Glossa : « Sine comparatione adversariorum. » Ergo religiosi qui se commendantes religionem suam aliis religionibus præferunt, non sunt veri Apostoli.

Item. II Cor. IV, 3 : « *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum;* sed illi qui se ipsos commendant, se ipsos prædicant. » Ergo tales non sunt verorum Apostolorum imitatores.

Item. II Cor. X, 12 : *Non enim audemus inscrere aut comparare nos quibusdam qui se ipsos commendant.* Glossa : « id est pseudo. » Ergo illi qui se ipsos commendant, videntur esse pseudoapostoli.

Item. II Cor. X, 18 : *Non enim qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Ergo illi qui se ipos commendant non sunt a Deo approbati.

Item. Prov. XXVII, 2 : *Laudet te eos alienum et non tuum, extraneus et non labia tua.* Item. Prov. XXVIII, 25 : *Qui se jactat et dilatat, jurgia concitat;* ex quibus patet quam reprobabile sit, quod aliquis se ipsum commendet.

Item. Joan. VIII, 54 : *Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est.* Ergo multo fortius qui se ipsos commendant, ostendunt gloriam suam nihil esse. Et sic ex omnibus prædictis ostendere nituntur, quod non liceat alicui se ipsum aut suum statum commendare.

Sed quod aliquando sancti se ipsos commendant, hoc manifeste probatur tam ex veteri quam ex novo testamento. Dicitur enim Nehem. V, 18 quod ipse in sui commendationem dixit : *Insuper et annonas ducatus mei non quæsivi; valde enim erat attenuatus populus. Memento mei, Deus meus, in bonum secundum omnia quæ feci.*

Item. Job XXXI, 1 : *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine,* et XXIX, 14 : *Justitia indutus sum et vestivi me sicut vestimento,* et multa alia in utroque capitulo dicit manifeste ad sui commendationem.

Item. Apostolus Rom. XV, 18 : *Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus,* et infra : *Ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum replevi evangelium Christi.*

Item. I Cor. XV, 10 : *Abundantius illis omnibus laboravi,* et II Cor. XI, 21 : *In quo quis audet, audeo et ego,* et multa aliæ quæ ibi in sui commendationem dicit.

Item. Galat. I, 16 : *Non acquievi carni et sanguini,* et multa alia in eodem et sequenti capite dicit, quæ ad suam commendationem pertinent. Quod etiam statum suum commendaverit, expresse patet, II Cor. III, 6 : *Qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu,* et ibi multa alia subjungit ad commendationem apostolicæ dignitatis, et ita patet, quod religioso

licet suam religionem commendare, et per hoc alios ad suam religionem adducere.

Item. Apostolus, I Cor. VII, 7, virginitatis perfectionem commendans, et alios ad virginitatis statum in quo erat ipse hortabatur, dicens : *Volo omnes homines esse sicut me ipsum;* ergo et religiosi in statu perfectionis possunt suam religionem commendare. Quia ergo commendare se ipsum aliquando quidem est laudabile, aliquando vero reprehenditur, qualiter boni se ipsos commendare possint, Gregorius ostendit in Homilia IX, primæ partis super Ezech. sic dicens : « Justi atque perfecti aliquando suas virtutes prædicant, bona quæ divinitus acceperunt, narrant, non ut ipsi apud homines sua ostensione proficiant, sed ut eos quibus prædicant, exemplo suo ad vitam trahant. Quod in paradisum ductus sit Paulus, Corinthiis narrat, ut eorum sensum a falsis prædicatoribus avertat; » et infra : « Quod perfecti cum faciunt, id est cum virtutes proprias loquuntur, in hoc quoque imitatores omnipotentis Dei sunt, qui laudes suas hominibus loquitur, ut ab hominibus cognoscatur ; » sed ne passim quisque se laudare præsumat, post pauca subjungit in quibus causis se commendare debeant, unde dicit : « De quibus tamen, scilicet justis, sciendum est, quod nunquam bona sua detegunt, nisi eos, ut dixi, aut proximorum utilitas, aut certe nimia necessitas cogat. Unde Paulus Apostolus cum virtutes suas Corinthiis enumerasset, adjunxit : *Factus sum insipiens, vos me coegistis.* Fit vero aliquando ut necessitate compulsi in bonis quæ de se referunt, non aliorum utilitatem, sed suam requirant, sicut beatus Job facta sua enumerat, dicens : *Oculus fui cæco,* etc., sed quia in vulnere doloris positus, ab amicis increpantibus impie egisse, et violentus proximis, atque oppressor pauperum fuisse dicebatur, vir sanctus inter flagella Dei et humanæ increpationis verba deprehensus, mentem suam graviter concuti, atque ad desperationis foveam conspexit impelli, qui jamjam cadere poterat, nisi ad memoriam bene acta sua revocasset. Quod ergo bona sua enumerat, non innotescere aliis quasi ex laude desiderat, sed ad spem animum reformat. »

Patet igitur ex prædictis, quod multis ex causis possunt justi commendare se ipsos non quasi gloriam hominibus quærentes, sed propter animæ utilitatem suam vel aliorum ; præcipue autem licet perfecto viro statum perfectionis commendare, ut alii ad perfectionem sequendam inflammentur, sicut Christiano, licet Christianam religionem commendare apud infideles, ut ad fidem

convertantur, et quanto sunt magis sancti, tanto hunc zelum convertendi alios ad statum perfectionis magis habent. Unde Paulus dicebat, Act. XXVI, 29 : *Opto apud Deum et in modico, et in magno non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie tales fieri qualis et ego sum.*

Quod ergo dicitur, Rom. ult., quod pseudo traditiones suas commendabant, patet per Glossam ibidem, quod traditio eorum erat, quod cogebant gentes judaizare et hanc traditionem compositis verbis commendabant ad simplices pervertendos. Non ergo traditionem nominat aliquem religionis statum, sed falsam doctrinam et hæreticam. Et Matth. XXIII, non reprehenduntur Pharisæi de hoc quod solliciti erant faciendi proselytos, sed de hoc quod postquam eos converterant, falsis doctrinis imbuebant, vel quia proselyti videntes eorum vitia, rursum ad gentilitatem revertebantur; et sic majori pœna erant digni, ut patet per Glossam ibidem.

Ad aliud vero quod dicitur, II Cor. III, dicendum, quod Apostoli non commendabant semetipsos, quasi gloriam suam quærentes, sed ex causis quas Gregorius dicit.

Ad tertium dicendum, quod Apostolus non negat quin sit commendatitiis litteris utendum, sed ostendit se eis non indigere quantum ad se, sicut indigebant pseudoapostoli, quos nulla virtus commendabat, ut Glossa dicit. Indigent autem sancti quandoque commendatitiis litteris non propter se, sed propter alios qui eorum virtutem vel auctoritatem ignorant, et hoc modo Paulus Timotheum in sua epistola commendavit, I Cor, ult. 10 : *Si venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos. Opus enim Domini operatur,* etc. Et Phil. II, 19 : *Spero autem in Domino Jesu Timotheum me cito mittere,* ad vos. Et post : *Neminem enim habeo tam unanimem.* Et Coloss. ult. 10 : *Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata,* etc. Et Rom. ult. 1 : *Commendo vobis Phœbem sororem nostram,* etc. Et exinde inolevit consuetudo, ut illi qui mittuntur a mittentibus, litteras testimoniales et commendatitias accipiant.

Ad quartum dicendum, quod sicut sancti non commendant se ipsos ut gloriam propriam habeant, sed propter utilitatem aliorum, ita et quandoque se aliis præferunt. Sic enim quandoque sancti se præferunt malis, ut mali evitentur a populo qui sanctos imitatur, sicut Apostolus, II Cor. XI, 23 : *Ministri Christi sunt, et ego (ut minus sapiens dico) plus ego.* Quandoque etiam bonis præferunt se, ut in auctoritate apud homines habeatur, a quibus

si contemnuntur, proficere in eis non possunt, et sic Apostolus se ipsum prætulit etiam veris Apostolis quantum ad aliquid. I Cor. xv, 10 : *Gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi.* Sed adhuc magis sine reprehensione præferunt statum suum statui aliorum minus perfecto, in quantum talis comparatio minus sapit privatam gloriam; et hoc modo Apostolus, II Cor. III, prætulit ministros novi Testamenti ministris veteris. Hoc etiam modo, I ad Timoth. v, 17, statum doctorum, de quorum numero erat, aliis statibus Ecclesiæ præfert, dicens : *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant verbo et doctrina;* vel potest dici, quod Glossa illa in falso sensu inducitur. Apostolus enim ibi loquitur non de commendatione per verba, sed per facta, quibus se commendabiles in conscentiis hominum reddebant, ut patet ex ipso textu, et constat quod ex operibus se meliores ostendebant quam pseudoapostoli facerent, cum meliora opera facerent. Unde quod dicit : « Sine comparatione adversariorum, » exponendum est, id est incomparabiliter plusquam adversarii, unde Glossa est contra id ad quod inducitur.

Ad quintum patet responsio per hoc quod Glossa ibidem dicit : *Non enim prædicamus nosmetipsos* id est prædictatio nostra non tendit ad gloriam nostram vel ad lucra nostra, sed ad gloriam Christi. Sancti enim etsi aliquando se commendant, non tamen ex hoc quærunt gloriam suam, sed Dei per profectum aliorum. »

Ad sextum patet responsio per Glossam quæ ibi dicit : « Non inserimus nos quibusdam, id est pseudo, qui non missi a Deo commendant se ipsos aliquibus actibus, non Deus eos. » Unde ex hoc non potest concludi quin illi qui sunt a Deo per prælatos Ecclesiæ missi, possunt commendare se ipsos cum Deus illos commendet largiendo munera gratiarum ex causis tamen supradictis.

Et sic etiam patet responsio ad septimum.

Ad octavum et nonum dicendum, quod auctoritates illæ loquuntur de laude qua aliquis se ipsum commendat, gloriam propriam quærens.

Ad decimum etiam patet responsio per Interlinearem, quæ dicit : « Si ego tantum glorifico me ipsum. » Unde et illorum, qui a Deo non glorificantur, si se ipsos glorificant, gloria nihil est; secus autem est de illis quos Deus glorificat per munera gratiarum quæ eis largitur.

CAPUT XIV.

Secundo de hoc quod religiosi detractoribus suis resistunt.

Nunc secundo videamus quomodo nituntur ostendere quod religiosi suis detractoribus resistere non debent. Nam I Cor. XII : super illud : *Nemo potest dicere : Dominus Jesus,* dicit Glossa : « Humiliari debent Christiani, ut patiantur se argui, non quærant adulationibus deliniri. » Ergo religiosi qui non sustinent se argui, ostendunt se non esse veros Christianos.

Item. II Corint. XII, 12 : *Signa Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia.* Glossa : « Patientiam primam memorat, quæ ad mores pertinet. » Ergo illi qui Apostolorum officium prædicando exercent, præcipue debent esse patientes, secundum illud Psalm. XCI, 15 : *Bene patientes erunt et annuntient.* Ergo debent sustinere in patientia suos detractores, et non eis resistere.

Item. Galat. IV, 16 : *Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?* Glossa : « Nemo carnalis se vult argui errantem. » Ergo qui se ipsos argui non patiuntur, ostendunt se carnales esse. Præterea, Phil. III, super illud : *Videte canes,* etc., dicit Glossa : « id est cognoscite illos esse canes non ratione, sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantes. » Et infra : « Sicut canes consuetudinem magis sequuntur quam rationem, ita pseudoapostoli irrationabiliter contra veritatem latrant et mordent; et ita illi qui mordent de novo reprehendentes sua vitia, sunt pseudoapostoli. » Item, Gregorius dicit in *Past.* : « Qui prava studet agere, et tamen ad hæc cæteros vult tacere, ipse sibimet testis est, quia plus veritate se appetit diligi, quam contra se non vult defendi. » *Veritas autem Deus est,* ut dicitur Joann. XIV. Ergo illi qui non sustinent se argui, ostendunt se plusquam Deum diligere, et ita in statu damnationis esse.

Item. Adhuc potest melius objici pro parte ista, Prov. IX, 8 : *Noli arguere derisorem, ne oderit te; argue sapientem et diliget te.* Item. Eccles. XXI, 7 : *Qui odit correctionem, vestigium est peccatoris.* Item. Rom. XII, 14 : *Benedicte persequentibus vos, benedicite et nolite maledicere.* Item, Luc. VI, 28 : *Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.* Item, I Cor. IV, 12 : *Maledicimur et benedicimus, blasphemamur et obsecramus.* Ex quibus omnibus videtur, quod perfecti viri, et præcipue qui officio prædicationis vacant, non debeant maledicentibus resistere.

Quod autem apostolici viri aliquando maledicentibus resistere possunt, patet per illud quod habetur, Rom. III, 8 : *Non sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere : Faciamus mala ut veniant bona, quorum damnatio justa est.* Glossa : « Quidam perversi homines non intelligentes, et ad reprehendendum proclives, ita imponunt nobis, et horum *damnatio justa est,* et ideo non est eis credendum ; » in quo manifeste detractoribus suis resistit.

Item. In III *Can. Joann,* 10 : « Si venero, commonefaciam ejus opera, quæ facit verbis malignis garriens in nos. » Ubi Glossa dicit : « Sicut linguas detrahentium nostro vitio non debemus excitare ne pereant, ita per suam nequitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, ut meritum nobis crescat ; aliquando etiam compescere, nedum de nobis mala disseminans, eorum qui bona audire poterant, corda corrumpant. »

Item. II Cor. X, 10 : *Epistolæ, inquiunt, graves sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis ; hoc cogitet qui ejusdem est, quia quales sumus in verbo per epistolas absentes, tales et præsentes in facto;* in quo etiam patet quod Apostolus his qui de se mala disseminabant, restitit.

Item. Gregorius, *Homil.* IX primæ partis super *Ezech.* : « Hi quorum vita in exemplum imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, et in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant. » Perfecti autem viri sunt, quorum vita in imitatione est posita. Ergo ipsi debent compescere linguas detrahentium cum possunt.

Item. Augustinus in II *De Trin.* : « Gratanter suscipit osculum columbinum pulcherrima et modestissima charitas ; dentem autem caninum vel evitat castissima cautissimaque humilitas, vel retundit solidissima veritas. » Ex quo patet quod canini dentes detractorum quandoque sunt evitandi, quandoque retundendi.

Item. Hoc patet multorum exemplo sanctorum, ut Gregorii Nazianzeni, Hieronymi, Bernardi, et multorum aliorum qui apologeticos fecerunt, et epistolas qui se excusarent ab his quæ eis imponebantur. Est ergo in reprehendentibus distinguendum, quia aut ordinate reprehendunt et intentione correctionis, et sic sunt non solum ferendi, sed diligendi ; aut reprehendo falsa imponunt apud alios detrahentes, et tunc quandoque sunt patienter sustinendi, quando scilicet talis detractio non multum nocet aliis,

generando scandalum in cordibus auditorum, quandoque autem, si fieri potest, sunt repellendi, non amore privatæ gloriæ, sed communis utilitatis. Si vero repelli non possunt, nihilominus patienter tolerandi sunt. Unde Gregorius in prædicta Homilia dicit : « Justi sicut sine arrogantia loquuntur aliquando bona quæ agunt ; ita sine zelo privatæ gloriæ detrahentium sibi linguas redarguunt, quia noxia loquuntur. Cum vero linguæ detrahentium corrigi nequeunt, æquanimiter sunt per omnia sustinendæ, nec obtrectationis sermo timendus est, ne dum vituperatio perversorum metuitur, recti operis via deseratur. »

Ad primum quidem dicendum, quod veri christiani patiuntur se argui ab his qui ad correctionem arguunt ; resistunt autem his qui ad subversionem arguunt, et præcipue quando non solum personæ, sed veritas blasphematur.

Ad secundum dicendum, quod apostolici viri semper habere debent patientiam. Quod autem aliquando resistunt detractoribus, non est ex impatientia, sed ex zelo veritatis, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod illi qui iniquos reputant charitative corrigentes, se carnales ostendunt, non autem illi qui resistunt detractoribus veritatis.

Ad quartum dicendum, quod Glossa illa loquitur de illis qui sine ratione contra veritatem latrant, mordendo prædicatores veritatis. Illi vero qui falsitatem prædicantes sustinerent sub prætextu patientiæ, essent mutis canibus comparandi, de quibus Isa. LVI, 10 : *Canes muti non valentes latrare.*

Ad quintum dicendum, quod sicut probatur plus se diligere quam veritatem qui non vult veritatem contra se defendi, ita ostenditur plus se diligere quam veritatem qui veritatis adversariis non resistit, ut sibi pacem quærat, et ita ex amore veritatis sancti viri detractoribus resistunt.

Ad omnia autem quæ sequuntur, patet responsio, quia in sequentibus auctoritatibus præcipitur, ut recte corrigentes diligantur, et prohibetur ne perverse detrahentes odio vel impatientia prosequamur ; sed eos magis diligamus et pro eis oremus, quod etiam sancti viri complent in illis quorum detractionibus resistunt.

CAPUT XV.

Tertio de hoc quod religiosi in judicio contendunt.

Nunc tertio restat videre, quomodo nituntur ostendere quod

religiosi in judicio contendere non debeant, nec procurare quod armis defendantur.

Primo inducentes illud quod habetur I Cor. VI, 7 : *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini?* ubi dicit Glossa : « Perfectis licet sua repetere simpliciter, id est sine causa, sine judicio, sine lite, sed non convenit eis inde movere causam ante judicem. » Cum ergo religiosi sint in statu perfectionis, non debent cum aliquo contendere.

Item. Matth. V, 40, dicitur : *Et qui vult tecum in judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium,* et sicut patet per Glossam, « tria præcepta quæ ibi ponuntur perfectionem justitiæ demonstrant. » Ergo cum religiosi perfectionem vitæ profiteantur, non debent cum aliquo in judicio contendere ; sed potius sua dimittere.

Item. Luc. VI, 29 : *Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere,* et infra : *Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas,* ubi dicit Glossa : « Quod de vestimento et tunica dicit, etiam in aliis est faciendum. » Ergo videtur quod religiosi ad quos præcipue ista præcepta pertinent, non debeant auferentes prohibere, nec etiam ablata repetere.

Item. Matth. X, 14, Dominus Apostolis mandat : *Quicumque non recipit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris,* et hoc idem habetur, Luc. IX. Ex quo videtur quod Apostoli et apostolici et perfecti viri non debeant litigare, si in aliqua civitate, vel castello, vel aliqua societate non recipiantur.

Item. I ad Cor. XI, 16 : *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus.* Ergo illi qui in in judicio contendunt, a forma apostolicæ perfectionis declinant.

Item. I Cor. XIII, 5 : *Charitas non quærit quæ sua sunt.* Glossa : « Non repetit ablata. » Ergo qui in judicio contendentes sua repetunt, charitatem non habent.

Item. Gregorius in XIII lib. *Moral.* : « Cum pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, apparet quod plus res quam proximus amatur ; sed hoc est contra charitatis ordinem. » Ergo qui propter hoc quod repetit suam rem, turbationem sustinet proximorum, contra charitatem agit.

Item. Secundum regulam Hieronymi : « Vel non fieri, omne quod potest fieri, salva triplici veritate, omittendum est propter

scandalum. » Sed aliquis potest dimittere rem suam de qua in judicio contendit, salva triplici veritate. Ergo si in judicio repetat cum turbatione et scandalo proximorum, contra charitatem facit. Inter omnia temporalia maxime est necessaria corpori ad vitam sustentandam esca ; sed esca dimittitur propter scandalum proximi. I Cor. VIII, 13 : *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.* Ergo multo fortius omnia alia temporalia sunt potius dimittenda, quam aliquis scandalum vel turbationem sustineat proximorum.

Sed quod sanctis viris liceat se per judicium tueri, patet per quod habetur, Act. XXV, ubi Paulus ne Judæis traderetur, Cæsarem appellavit. Appellatio autem ad judicium pertinet. Ergo viri perfecti possunt se per judicium defendere.

Item. Quod possint procurare, quod armis defendantur, patet exemplo ejusdem Apostoli, de quo dicitur Act. XXIII, quod procuravit ut deduceretur cum custodia militum armatorum, qui cum defenderent ab insidiatoribus

Item. Quod liceat perfectis viris libertatem sui status defendere, præcipue in judicio Ecclesiastico, patet per hoc quod habetur Act. XV : quod Paulus et Barnabas contra eos, qui volebant credentes ex gentibus in servitutem redigere legis, Hierosolymam ascenderunt ad judicium Apostolorum, de quo etiam dicit Galat. II, 4 : *Propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent, quibus neque ad horam cessimus subjectioni.* Ergo cum aliqui volunt in servitutem redigere religiosos et perfectos viros, possunt se defendere judicio Ecclesiastico.

Item. Quod possint sua temporalia aliquando per judicium defendere, expresse habetur per Gregorium, in XXXI lib. *Moral.* super illud Job. XXIX : *Frustra laboravit,* sic dicentem : « Cum curam rerum temporalium nobis itineris necessitas imponit : quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerandi sunt, quidam vero servata charitate prohibendi ; non tam sola cura ne nostra subtrahant ; sed ne rapientes non sua semetipsos perdant. » Plus quippe ipsis raptoribus debemus metuere, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare.

Item. Gregorius in eodem super illud Job : *In occursum pergit armatis* : « Plerumque quieti atque inconcussi relinquimur, si obviare pravis pro justitia non curamus, sed si ad æternæ vitæ desiderium animus exarsit ; si verum lumen intrinsecus respicit ;

si in se flammam sancti fervoris accendit, in quantum locus admittit, in quantum causa exigit, debemus pro defensione justitiæ nosmetipsos objicere, et perversis ad injusta erumpentibus, etiam cum ab eis non quærimur, obviare. Nam cum justitiam quam nos amamus in aliis feriunt, nos nihilominus sua percussione confodiunt, etiam si venerari videantur. » Ex quo patet, quod perfecti viri debent se ultro ingerere ad aliorum injurias repellendas, etiam non provocati.

Item. Ad officium charitatis pertinet quod aliquis oppressos ab opprimentibus liberet, secundum illud Job. XXIX, 17 : *Conterebam molas iniqui et de dentibus illius auferebam prædam,* et Prov. XXIV, 11 : *Erue eos qui ducuntur ad mortem,* et in Psalm. LXXXI, 4 : *Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.* Sed aliquis tenetur ad impendenda charitatis officia magis illis qui sunt sibi magis conjuncti ; sed magis conjuncti sunt religioso alicui fratres suæ religionis ; ergo debet secundum charitatem resistere illis, qui fratres religionis suæ nituntur opprimere. Sic ergo ex omnibus prædictis patet quod religiosi non solum licite, sed etiam laudabiliter interdum resistunt violentiis et fraudibus malignorum.

Sciendum est ergo, quod aliquando religiosorum adversarii impugnant ipsam religionem, vel religiosorum statum, in his quæ ad spiritualia pertinent ; aliquando vero in temporalibus. Et siquidem in spiritualibus impugnentur, totis viribus resistere debent, et præcipue in illis in quibus non solum sibi, sed et aliis prosunt, quia cum religionis statum non assumant, nisi ut spiritualibus vacent, per hujusmodi impugnationem perfectionis propositum impeditur. Unde sicut perfectionis est ut homo perfectionis propositum custodiat, ita etiam ut impedientibus resistat. Si autem pro temporalibus, tunc perfectionis est, ut quis damnum patienter sustineat, quod vergit in suum proprium detrimentum nisi forte inferenti violentiam consulere vellet, ejus malitiæ resistendo, ut per auctoritatem Gregorii prædictam patet, sed in illis quæ ad detrimentum commune pertinent etiam temporale, non est perfectionis, sed negligentiæ vel pusillanimitatis, talia incommoda, dum possit resistere, sustinere, cum aliquis ex charitate teneatur, dum potest, proximorum incommodis obviare, secundum illud quod dicitur Prov. XXIV, 11 : *Erue eos qui ducuntur ad mortem*, etc.

Ad illud ergo quod primo objicitur, dicendum quod in illo

verbo Apostoli aliquid interdicitur omnibus, et aliquid perfectis tantum. Omnibus quidem interdicitur, cum contentione vel fraudulenter, vel apud infideles judices sua repetere movendo causam, ut patet per Glossam ibidem ; sed perfectis interdicitur, cum lite et in judicio pro rebus suis repetendis causam coram judice movere. Sed ut Gratianus dicit XIV, quæst. I, cap. *Episcopus,* hoc intelligendum est de rerum propriarum petitione, non autem de repetitione rerum communium, quæ licet eis repetere, sicut habere ; et sic hujusmodi repetentes in judicio, non sua repetunt, sed res Ecclesiæ, quarum procurationes gerunt, nec coram judice sibi sed aliis stant, quorum negotia agunt. Sciendum tamen quod illa Glossa non est authentica, sed magistralis, quod patet ex hoc quod est quædam conclusio ex verbis Augustini illata. Unde paulo ante præmittitur : « Ut autem prædicta verba Augustini, etc., » in quibus Augustini verbis quamvis dicatur habere judicium infirmis concessum esse secundum veniam, non tamen dicitur quod non liceat perfectis, nec magister etiam subdit postea quod eis non liceat, sed quod eis non conveniat. Si enim his qui sunt in statu perfectionis, in judicium non liceret aliquem trahere, nec ipsis Episcopis hoc licitum esset, quorum status est perfectior quam religiosorum. Alias religiosi ad prælationis apicem promoveri non possent. Nos enim ex hoc quod aliquis perfectionis statum assumit, aliquid ei illicitum redditur, quod prius non erat ; nisi se ad illud specialiter voto adstrinxerint. Unde non plus est religiosis illicitum in judicio causam movere quam prius, nisi quatenus voto paupertatis contradicit, et hoc est quando aliquis religiosus vellet pro recuperanda vel acquirenda re propria litigare, quod ei secundum votum suæ professionis possidere non licet, aut etiam interdum propter scandalum. Vel potest dici, et forte verius, quod verbum illud Glossæ non potest intelligi de perfectis quoad statum ; sicut sunt religiosi, quia tales non habent aliquid proprium : unde nihil esset dictum, quod in eadem Glossa dicitur quod « sua possunt repetere simpliciter. » Quod ergo dicitur in Glossa, intelligendum est de perfectis secundum gradum charitatis, id est qui perfectam charitatem habent, in quocumque statu sint ; licet enim tales sua repetendo in judicio non peccent, interdum tamen per hoc eorum perfectioni derogatur : unde Glossa non dicit quod talibus non liceat, sed quod eis non conveniat. In aliquibus tamen casibus non est ei inconveniens in judicio sua repetere.

Primus casus est, quando oritur contentio de re spirituali. Unde

Act. XV, cum esset orta contentio de observatione legalium, hoc Paulus detulit ad judicium Apostolorum, et de eodem ad Galat. II, 4 : *Et propter quosdam falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram.* Secundus est, quando oritur contentio de eo, quod potest vergere in detrimentum rei spiritualis, quamvis sit temporale, unde Act. XXV, Paulus appellavit Cæsarem pro liberatione sua, quia per ejus mortem vel incarcerationem impediebatur fructus prædicationis. Ipse tamen quantum in se erat, cupiebat dissolvi et esse cum Christo, ut dicitur Philipp. I. Tertius est, quando contentio est de aliquo quod vergit in temporale damnum alterius, et maxime pauperum. Reus enim est quodammodo rapinæ, qui sua negligentia alios damnum incurrere permittit, et præcipue in his quæ sunt ejus curæ commissa. Unde de hoc non potest perfectionis sacrificium Deo exiberi. Eccles. XXXIV, 24 : *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* Quartus est, quando contentio est de eo quod vergit in spirituale damnum illius qui injuste detinet rem alterius temporalem. Unde Gregorius in XXXI lib. *moral.* super illud Job. XXXIX, *Frustra laboravit,* dicit : « Quidam dum res temporales rapiunt, solummodo sunt tolerandi; quidam servata charitate prohibendi non sola cura, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. » Quintus est, quando vergit in corruptionem multorum per exemplum rapiendi. Eccles. VIII, 11 : *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.*

Ad secundum dicendum, quod, sicut Glossa ibidem dicit, « in tribus præceptis ibidem positis perfectio justitiæ ostenditur, » quorum primum est : *Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei et alteram.* Secundum est : *Qui vult tecum in judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium.* Tertium est : *Quicumque te angariaverit mille passus, vade cum eo et alia duo,* quæ tria ad patientiam pertinere noscuntur. Hoc autem tertium, ut Glossa exponit ibidem, intelligendum est non tam ut cum eo pedibus vadas, quia hoc nec in Christo, nec in aliis historialiter legimus esse completum, sed ut parato animo sis ire, cum oporteret. Similiter et primum præceptum, ut Augustinus dicit in lib. *De mendacio,* sic est intelligendum, ut homo cor paratum habeat non solum ad alias alapas accipiendas, sed etiam quælibet tormenta pro veritate patienda cum eorum dilectione, a quibus illa

pateretur. Nec intelligitur quod ad literam aliqui, debeat maxillam præbere se percutienti, cum nec Dominus hoc etiam percussus impleverit, nec Apostolus Paulus. Unde patet quod medium præceptum secundum eamdem formam est exponendum; ut scilicet quilibet habeat cor paratum ad quælibet damna temporalia sustinenda, potius quam charitatem vel veritatem relinquat. Potest autem sine præjudicio veritatis vel charitatis contingere quod aliquis in judicio sua repetat, ut ex prædictis patet, et propter hoc non sequitur ratio.

Et similiter dicendum est ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod Dominus præcepit ut Apostoli pedes excutiant a pulvere in testimonium eorum qui eos non recipiunt. Unde Marc. x, 14, dicitur : *Excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis;* unde super illud Luc. ix : *Excutite pulverem,* dicit Glossa : « Ad contestationem terreni laboris, quem pro eis inaniter susceperunt, et hoc testimonium ordinatur ad divinum judicium; » unde sequitur Matth. x : *Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii quam illi civitati.* Ab illis ergo Dominus discipulis suis mandat, ut non recepti recedamus, qui finali judicio pro suis sceleribus reservantur, sicut sunt infideles, de quibus dicitur, I Cor. v, 13 : *Eos qui foris sunt, judicabit Deus;* sed de his qui intus sunt, scilicet fidelibus, judicium Ecclesiæ committitur. Unde si aliquis in societate fidelium recipi velit, et ipsi injuste contradicant, non debet homo hoc divino judicio reservari, sed ad judicium Ecclesiæ corrigendum deduci.

Ad quintum dicendum, quod judicium cum contentione omnibus infirmis est prohibitum, ut patet per Glossam, I Cor. vi, super illud : *Jam quidem omnino delictum est,* etc. Est enim contentio impugnatio veritatis confidentiam clamoris, ut habetur in Glossam, Rom. i, super illud, *homicidiis contentione,* etc. Unde illi qui cum veritate in judicio stant, non confidentes in clamore, non propter hoc sunt contentiosi.

Ad sextum dicendum, quod non est intelligendum quod salva charitate nullo modo possit aliquis ablata repetere, sed quia charitas non inducit ad repetendum ablata ex cupiditate; unde Glossa : « *Non quærit quæ sua sunt,* id est ablata non repetit, quia non est amatrix pecuniæ. » Quandoque tamen aliquis ex charitate sua repetere potest zelo fraternæ correctionis, ut patet per auctoritatem Gregorii inductam.

Ad septimum dicentum, quod non semper quando aliquis rem suam repetit in judicio, pacem quam cum proximo debet habere, a corde suo repellit. Unde quamvis pax cordis nullo modo sit perdenda pro terrena re recuperanda, non sequitur quod aliquis non possit in judicio terrenam rem repetere. In ipso enim tumultu judicii plerumque est salva pax pectoris, cum etiam a bonis viris in bellorum tumultibus non amittatur, alias omnia bella essent illicita.

Ad octavum dicendum, quod si aliquis juste in judicio sua repetit, ipse non scandalizat, scandalum active faciens; sed si aliquis scandalizatur, est scandalum passivum tantum. In quo quo distinguendum videtur quod aut est scandalum Pharisæorum, cum scilicet quis ex malitia scandalizatur, et scandalum in aliis suscitat, et tale scandalum est contemnendum exemplo Domini, qui audito Pharisæorum scandalo, dicit Matth. xv, 14 : *Sinite eos, cæci sunt, et duces cæcorum;* aut scandalum infirmorum, quod scilicet procedit ex infirmitate vel ignorantia, et huic scandalo occurrendum est juxta posse, ita tamen ut pro hoc removendo, aliquod illicitum non committamus. Esset autem illicitum, si aliquis bona Ecclesiæ sibi commissa perire permitteret a prædonibus direpta. Unde, quamvis aliquis scandalizetur, nihilominus ille cui cura Ecclesiæ committitur debet custodire et defendere jura Ecclesiæ sibi commissæ ; unde B. Thomas Cantuariensis Episcopus, contempto regis Angliæ, bona suæ Ecclesiæ defensavit usque ad mortem; sed si etiam posset sine peccato dimittere illius rei repetitionem, non oportet quod propter scandalum passivum dimittat repetere. Potest enim alio modo scandalo passivo obviare, si est scandalum infirmorum; scilicet pacificis verbis se juste agere ostendendo et magis proximo prodesset, si eum ab injusta deceptione eriperet, vel consuetudinem similia præsumendi auferret, quam si ei rem suam dimitteret. Et præterea magis debet aliquis scandalo suo quam proximi cavere : et ideo si timeret se scandalum perpeti, nisi sua repeteret, non deberet a rei suæ repetitione prohiberi.

Ad nonum dicendum, quod quamvis esca simpliciter si maxime necessaria corpori, non tamen quælibet esca. Si enim aliquis ab una esca abstineat, potest alia sustentari, unde aliquo genere escæ magis esset abstinendum pro scandalo evitando, quam res aliquas alias temporales dimittere, quæ cum majori nocumento amitterentur, et quandoque cum aliquo periculo peccati esset si non repeterentur, ut ex dictis patet.

CAPUT XVI.

Quarto, de hoc quod religiosi persecutores suos puniri procurant.

Nunc restat quarto ostendere quomodo nituntur monstrare quod religiosi suis persecutoribus nullam pœnam aut persecutionem debeant procurare. Dicitur enim. Matth. v, 22 : *Benefacite his qui oderuut vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos,* et hoc idem dicitur Luc. vi. Ergo inimicis persecutionem inferre prohibemur. Qui enim alicui bona debet inferre, multo magis non debet ei nocere.

Item, Matth. x, 16 : *Ecce ego mitio vos sicut oves in medio luporum,* Glossa : « Qui locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare. » Ergo si aliqui prædicatores pœnas inferri suis adversariis procurent, se falsos prædicatores ostendunt. Item, Rom. xii, 17 : *Nulli malum pro malo reddentes ;* et infra : *Non vosmetipsos defendentes, charissimi,* id est non satis referientes adversarios. Ergo contra doctrinam Apostoli faciunt, qui suos adversarios puniri procurant.

Item. In Legenda sanctorum Simonis et Judæ legitur, quod cum dux regis Persarum vellet punire sacerdotes idolorum contrarios Apostolis, Apostoli projecerunt se ad pedes ducis, rogantes ut eis parceret ne essent alicui interemptionis occasio, qui ad communem salutem venerant procurandam. Ergo illi qui procurant ut sui adversarii a principibus puniantur, non sunt veri, sed falsi Apostoli.

Item. Galat. iv, 29 : *Quomodo tunc is qui secundum carnem natus est, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita et nunc,* Glossa Augustini : « Qui sunt secundum carnem nati ? Dilectores mundi, amatores sæculi. — Qui sunt secundum spiritum nati ? Amatores regni cœlorum, dilectores Christi. » Ergo illos qui aliis persecutionem procurant, apparet esse amatores mundi.

Item. Galat. v, 26 : *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi,* Glossa : « Inanis gloria est vincere velle ubi præmium non est ; sed illi qui adversariis suis persecutionem procurant, victoriam quærere videntur. » Ergo hoc ad inanem gloriam pertinet. Ex his ergo concludere volunt, quod nullo modo sanctis viris liceat aliquibus persecutionem concitare.

Item. Luc. ix, 54 : dicitur quod Jacobus et Joannes dixerunt :

Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cœlo, et consumat illos? Et conversus increpavit illos, dicens : Nescitis cujus spiritus estis. Ex quo videtur quod illi qui sunt spiritu Dei repleti, punitionem aliorum non debeant procurare.

Sed quod sancti viri pœnas aliquibus inferant, vel inferri procurent, probatur primo exemplo ipsius Christi, de quo dicitur Joann. II, 14, quod *vendentes et ementes de templo ejecit, et nummulariorum effudit æs, et mensas subvertit.*

Item. Exemplo Petri, qui Ananiam et Saphiram verbo suo morti condemnavit, quia fraudaverant de pretio agri, Actuum v.

Item. Act. XIII, 10, dicitur quod Paulus repletus Spiritu sancto, intuens Elymam magum, dixit : *O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus non videns solem usque ad tempus;* in quo patet quod verbis eum exasperavit, et pœnam cæcitatis inflixit.

Item. I Cor. v, 3 : *Jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini Jesu, tradere hominem Satanæ in interitum carnis.* Glossa : « Ut Satanas corporaliter eum vexet, » quam quidem constat magnam pœnam esse, et sic idem quod primum.

Item. Cant. II, 15 : *Capite nobis vulpes parvulas,* Glossa : « Debellate et comprehendite schismaticos et hæreticos, » quia ut in alia Glossa ibidem dicitur, « non sufficit nobis vitam nostram aliis in exemplum proponere, et bonam prædicationem facere, nisi errantes corrigamus et infirmos ab insidiis aliorum defendamus. »

Item. Dionysius in IV, cap. *De div. Nom.* dicit, quod angeli non sunt mali, quamvis interdum malos punient ; sed ecclesiastica hierarchia exemplata est a cœlesti. Ergo sine malitia potest esse hominis alicujus, quod malis pœnam inferat, vel inferri procuret.

Item. XXIII, quæst. cap. *Qui potest,* dicitur : « Qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nihil est aliud quam favere impietati eorum ; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare. » Ex quo patet, quod non solum licet malis resistere et eos perturbare, sed etiam hoc sine peccato dimitti non potest.

Item. Job. XXXIX, 21 dicitur de equo, per quem prædicator intelligitur : *In occursum pergit armatis.* Glossa : Quia prave ac male agentibus se pro defensione justitiæ opponit. » Et interli-

nearis : « Etiam cum ipse non quærjtur. » Ex quo patet quod sanctorum prædicatorum est iniquos perturbare, etiam eos qui eis molestias non inferunt. Sed tamen hoc non faciunt sancti ex odio, sed ex amore ; unde I Cor. v, 3 super illud : *Tradere hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat,* dicit Glossa : « Ex his verbis manifestat Apostolus se non odio, sed amore illud fecisse. » Et infra : « Sic et Helias, et alii viri boni nonnulla peccata morte punierunt, quia sic viventibus utilis metus incutiebatur ; et illis qui morte puniebantur, non ipsa mors nocebat, sed peccatum quod augeri posset si viverent, minuebatur. » Unde non proprie persecutio potest dici, quam sancti malis inferunt, cum non totaliter eos insequantur, ut in malo eorum finem constituant, sed in bono eorum ut corrigantur, vel a peccato desistant, vel saltem in bono aliorum et metu coerceantur, vel ab impiis liberentur. Aliquando tamen persecutionis nomen accipit prædicta punitio propter pœnæ similitudinem. Unde Augustinus ad Bonifacium comitem, et habetur XXXIII quæstione, capite IV, *Si Ecclesia* : « Si verum dicere vel cognoscere volumus, persecutio est injusta, quam impii faciunt Ecclesiæ Christi ; justa, quam facit Ecclesia Christi impiis. »

Item. In Psalm. XVII, 38 : *Persequar inimicos meos... donec deficiant.* Et alibi Psalm. C, 5 : *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.*

Ad id ergo quod primo objicitur, dicendum quod sicut jam probatum est, sancti non ex odio, sed ex amore malos puniunt, vel puniri procurant ; in hoc enim eis non nocent, sed prosunt, ut supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quod prædicatores non debent aliis mala inferre, ut eorum intentio in malis eorum quiescat quasi pœnis delectentur, debent tamen mala pœnæ inferre vel per se, vel per alios, propter bonum vel ejus qui punitur, vel aliorum, ut prius dictum est.

Ad tertium dicendum, quod ille qui ex zelo charitatis, alicujus punitionem procurat, non reddit malum pro malo, sed magis bonum pro malo, cum ipsa pœna sit utilis ei qui punitur. Sunt enim pœnæ medicinæ quædam, ut II *Ethic.* dicitur, et Dionysius dicit in cap. IV *De div. Nom.* : « Puniri non est malum, sed fieri pœna dignum. » Similiter hoc quod prohibemur adversarios referire, intelligendum est ne referiamus ex odio vel livore vindictæ.

Ad quartum dicendum, quod sancti, sicut dictum est, alios non

puniunt vel puniri procurant nisi propter correctionem eorum vel aliorum. Quandoque autem aliqui ex impunitate insolentes redduntur, et ad peccatum proniores. Eccles. VIII, 11 : *Etenim quia non profertur cito contra malos sententia absque ullo timore, filii hominum perpetrant mala,* et tunc sancti contra malos pœnis utuntur. Quandoque autem clementia magis proficit ad correctionem, et tunc sancti pœnas impendunt vel remittunt. Unde Luc. IX, super illud : *Nescitis cujus spiritus estis,* etc. Glossa : « Non semper in eos qui peccant, est vindicandum, quia nonnunquam magis prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem, » et hac de causa Simon et Judas adversariorum pœnas impediverunt.

Ad quintum dicendum, quod dilectores mundi injuste persequuntur eos qui sunt dilectores Dei ; sed juste ab eis persecutionem patiuntur, ut patet ex auctoritate Augustini supra inducta.

Ad sextum dicendum, quod, ut jam patet ex dictis, sancti non procurant aliorum pœnas nisi propter aliquam utilitatem, et hanc utilitatem pro præmio computant, unde ex hoc non incurrunt notam inanis gloriæ.

Ad septimum dicendum, quod, sicut Glossa ibidem dicit, Apostoli adhuc rudes, et modum medicandi ignorantes, non ex amore correctionis aliorum, vel malitiæ finiendæ in illis; sed ex odio vindictam desiderabant. Hanc autem ignorantiam Dominus reprehendit. Postquam vero eos de vera dilectione docuit, aliquando potestatem tribuit tales vindictas exercendi, sicut Petro in Ananiam et uxorem ejus, quorum mors viventibus utilem metum mortis incussit, et in illis qui puniebantur, peccatum quod augere poterant, si viverent, finivit. Et hoc idem habetur in Glossa I Cor. V, 3 super illud, *tradere hujusmodi hominem Satanæ,* etc. Vel dicendum quod ideo Dominus increpavit discipulos pœnam Samaritanorum petentes, quia videbat eos clementia facilius posse converti, unde Glossa ibidem dicit : « Denique Samaritani certius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur. »

CAPUT XVII.

Quinto, de hoc quod religiosi placere hominibus volunt.

Nunc quinto restat videre, quomodo ostendere nituntur, quod religiosi non debent quærere ut hominibus placeant, quia in Psalm. LII, 6, dicitur : *Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.*

Item. Ad Galat. I, 10 : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Ergo religiosi qui se servos Christi profitentur, non debent quærere ut hominibus placeant.

Item. I Cor. IV, super illud : *Usque in hanc horam esurimus et sitimus,* etc. Glossa : « Libere et sine aliqua adulatione veritatem prædicantes, et gesta pravæ vitæ malorum arguentes, gratiam non habent apud homines. » Si ergo religiosi debent sine adulatione libere veritatem prædicare, non debent quærere quod hominibus placeant.

Item. Gregorius in *Pastor.* : « Adulterinæ cogitationis reus est, si placere puer sponsæ oculis appetit, per quem sponsus dona transmisit. » Sponsam autem ibi Ecclesiam vocat, puerum autem Dei ministrum. Ergo si religiosi, qui se Dei ministros profitentur, hominibus placere quærant, adulterinæ cogitationis rei sunt.

Item. Desiderium hominibus placendi procedit ex amore sui; sed sicut dicit Gregorius in *Pastor.* : « Auctori reddit aliquem extraneum amor suus. » Ergo per hoc quod aliquis homini placere quærit, Deo extraneus redditur.

Item. Illud quod in vitium sonat, præcipue a religiosis caveri debet; sed esse placidum sonat in vitium, ut patet per Philosophum in IV *Ethic.* Ergo religiosi quærere non debent ut hominibus placeant. Ex hujusmodi igitur probare volunt, quod nullo modo aliquis debeat quærere hominibus placere. Sed hoc esse falsum multipliciter ostenditur; dicitur enim ad Rom. XV, 2 : *Unusquisque proximo placeat in bonum, ad ædificationem.*

Item. I ad Cor. X, 32 : *Sine offensione estote Judæis et gentibus, et Ecclesiæ Dei, sicut et ego per omnia omnibus placeo.*

Item. Rom. XII, 17 : *Providentes bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Hoc autem non esset necessarium, si non oporteret curare, quomodo hominibus placeremus. Ergo quilibet curare debet ut hominibus placeat.

Item. Matth. V, 16 : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est;* sed nullus movetur ad gloriandum ex bonis operibus nisi per hoc quod sibi placent. Ergo quilibet studere debet, ut opera sua sint talia, quæ aliis placere debeant. Ad horum ergo evidentiam, sciendum est, quod tribus modis prohibetur, ne aliquis hominibus placere desideret vel quærat. Uno modo ne propter se ipsum placere quærat, quasi in humano favore finem constituens; sed hoc quod hominibus placere curat, debet aliquis

referre ulterius ad aliquod bonum, scilicet ad Dei gloriam vel proximorum salutem, et hoc est quod Gregorius dicit in *Past.* « Sciendum est quod oportet, ut rectores boni placere hominibus appetant, scilicet ut suæ æstimationis dulcedine proximos in affectum veritatis trahant, non ut se amari desiderent; sed ut dilectionem suam quasi quamdam viam faciant, per quam corda audientium ad amorem Conditoris introducant. Difficile quippe est ut quantumlibet recta denuntiet prædicator qui non diligitur, libenter audiatur. » Et infra : « Quod bene Paulus insinuat, cum sui nobis studii occulta manifestat, dicens : *Sicut et ego per omnia omnibus placeo.* Qui tamen rursus dicit : *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Placet ergo Paulus, et non placet, quia in hoc quod placere appetit, non se, sed per se hominibus veritatem placere quærit. » Alio modo quando aliquis, ut placeat hominibus facit aliquid per quod Deo displicet, et hoc est quod Hieronymus dicit super epistolam ad Galat. exponens illud : *Si hominibus placerem,* etc. : « Si, inquit, fieri potest, ut pariter Deo et hominibus placeamus, placendum est et hominibus. Si autem aliter non placeamus hominibus nisi Deo displiceamus, Deo magis quam hominibus placere debemus. » Tertio modo, quando aliquis quod in se est facit exterius, et tamen ab aliis temerarie judicatur. Tunc ergo sibi debet sufficere quod Deo placeat, in conscientia, non curans quod hominibus non placeat, qui perverse judicant, et hoc est quod habetur in Glossa ad Galat. 1, super illud, *Si adhuc hominibus placerem,* etc. : « Sunt homines temerarii judices, detractatores, susurrones, murmuratores, quærentes suspicari quod non vident, quærentes etiam jactare quæ non suspicantur. Contra tales sufficit testimonium conscientiæ nostræ. »

Et secundum hoc, de facili patet responsio ad omnia objecta.

Quod enim dicitur : *Dissipavit ossa eorum qui hominibus placent,* intelligendum est de his qui ita hominibus placere volunt quod in hoc finem constituunt, et qui ut hominibus placeant, Deum offendunt. Et similiter intelligendum est, quod dicitur ad Galat, 1, *Si hominibus placerem.* etc. ut ex dictis patet.

Ad tertium dicendum, quod quamvis illi qui veritatem annuntiant, malis displiceant, qui corrigi nolunt, tamen ex hoc ipso bonis placent qui correctionem amant. Unde dicitur Prov. IX, 8 : *Argue sapientem, et diliget te.*

Ad quartum dicendum, quod verbum Gregorii intelligendum est, quando aliquis ita hominibus placere quærit, ut in hoc finis

constituatur, ut scilicet eo modo ametur, quo Deus amari debet, ne scilicet aliquid quocumque modo contra Deum fiat ; quod patet ex hoc quod immediate præmittit : « Hostis, inquit, Redemptoris est, qui per recta opera quæ facit hujus vitæ, ab Ecclesia amari concupiscit. »

Ad quintum dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum de inordinato sui amore, ex quo procedit ut aliquis propter se hominibus placere quærat.

Ad sextum dicendum, quod placidus secundum Philosophum non dicitur, qui qualitercumque hominibus placere quærit ; sed qui in hoc excedit, dum scilicet placere quærit plusquam oportet, vel in quibus non oportet. Eum enim qui, secundum quod oportet, aliis placere studet, amicum ibidem vocat.

CAPUT XVIII.

Sexto, de hoc quod religiosi gaudent de his quæ per eos Deus magnifice operatur.

Sexto, videamus quomodo nituntur ostendere quod religiosi gaudere non debent de his quæ Deus magnifice per eos operatur. Luc. enim x, 20, dicitur : *In hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur.* Ergo eadem ratione nec de aliis magnifice per eos factis gaudere debent.

Item. Job. xxxi, 25 dicitur : *Si lætatus sum super divitiis meis multis, et quia plurima reperit manus mea. Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et lætatum est in abscondito cor meum,* quasi dicit, male mihi accidat, quod exponens Gregorius in xxii, lib. *Moral,* dicit : « Quia sanctum virum intelligentia scientiæ non corrupit, de multis divitiis gaudere despexit. Quia vero eum magnitudo operis non inflavit, solem fulgentem non vidit. Quia autem illum nec fama laudis extulit, clare incedentem lunam minime attendit. » Ergo patet quod non debent nec de scientia, nec de fama, nec de operibus gaudere.

Item. Gaudio alicujus rei gloria circa illam rem adjungitur ; sed homo non debet gloriari de bonis propriis, secundum illud Jerem. ix, 23 : *Non glorietur sapiens in sapientia sua et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur dives in divitiis suis.* Ergo nec de bonis qui per eum fiunt, aliquis gaudere debet. Et sic videtur ostendi, quod nullo modo aliquis gaudere debeat de bonis quæ per eum Deus facit. Sed quod hoc sit falsum, manieste

ostenditur per illud Act. XI, 22 : ubi dicitur, quod *multus numerus credentium conversus est ad Dominum,* scilicet ad prædicationem quorumdam fidelium. *Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiæ super istis, et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam, qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est.* Gaudebant ergo Apostoli de hoc quod per eorum fratres et socios fructus fiebat in Ecclesia.

Item. Act. XV, 3 dicitur de Paulo et Barnaba, quod *deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem et Samariam, narrantes conversionem gentium et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus,* etc. Ex hoc etiam habetur idem quod prius.

Item. Phil. IV, 1 : *Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea.* Ergo patet quod Apostolus gaudebat de illis, quos ad Christum convertebat. Ergo et religiosi et alii perfecti viri gaudere possunt in illis quæ Deus magnifice per eos facit, præcipue in conversione aliorum.

Item. Nullus agit gratias de hoc in quo non credit sibi gratiam esse factam. Sed nullus reputat sibi gratiam fieri de eo quo non gaudet. Si ergo non est gaudendum de his quæ Deus magnifice per eum operatur, non sunt de hoc gratiæ agendæ, quod est omnino absurdum. Item. Secundum Philosophum in I *Ethic.* : « Nullus est justus qui non gaudet justis operationibus, » et huic concordat quod dicitur in Psalm. XCIX, 2 : *Servite Domino in lætitia ;* sed nihil magnificentius Deus per aliquem facit, quam opus justitiæ, quo ei servitur. Ergo sancti viri gaudere debent de his quæ Deus magnifice per eos operatur.

Ad horum ergo evidentiam sciendum est, quod gaudium non est nisi de bono, unde secundum ordinem bonorum est de eis gaudendum, et ideo finis lætitiæ in solo summo bono ponendus est, quo proprie dicimur frui. Aliis autem rebus hoc modo gaudere debemus, ut in tali gaudio finis non ponatur, sed referatur ad ultimum finem. Qui ergo gaudet de bonis quæ Deus per eum operatur, hoc gaudium in Deum referens, recte gaudet ; quod contingit dum aliquis propter hoc gaudet de his quæ Deus per eum facit, quia videt hoc in gloriam Dei cedere, et suam et aliorum salutem. Si autem aliter gaudeat, suis operibus fruitur et peccat. Unde Gregorius in XXII lib. *Moral.* exponens præfata verba Job, sic dicit : « Nonnunquam etiam sancti viri de sua bona opinione gaudent ; sed cum per hanc ad meliora proficere audientes pensant, non jam de opinione sua, sed de proximorum

utilitate gaudent; quia aliud est favores quærere, et aliud de profectibus exultare. » Et per hoc de facili patet responsio ad objecta.

Quod enim dicitur Luc. x : *In hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur,* est intelligendum quod de hoc gaudere non debeant quantum pertinet ad spirituum depressionem, sed quantum pertinet ad Dei et suam exaltationem; unde dicit Glossa ibidem : « Prohibentur gaudere de humiliatione diaboli, qui propter superbiam cecidit, sed gaudeant de sublimatione. » Vel dicendum, quod de hoc non debent gaudere quasi de maximo bono; cum hoc possit fieri sine merito ejus qui talia operatur, ut Glossa ibidem dicit; sed principale gaudium eorum esse debet de his quæ eos ordinant ad vitam æternam, unde et sequitur : *Gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.*

Ad secundum dicendum, quod verba Job sunt intelligenda de gaudio elationis, et hoc etiam patet in verbis Gregorii inductis. Superbum autem gaudium est, quando aliquis de bonis quæ Deus per eum facit, quasi propria delectatur.

Ad tertium dicendum, quod ille qui gaudium de quo agitur, refert in Deum; non in se ipso gloriatur, sed gloriatur in Deo, in quem refert hoc de quo gloriari posset.

CAPUT XIX.

Septimo, de hoc quod religiosi curias principum frequentant.

Nunc septimo restat ostendere quomodo nituntur probare, quod religiosi non debent in familiis principum et magnatum conversari. Matth. enim II, 8, dicitur : *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt;* sed mollibus vestiri religiosis non competit, cum statum pœnitentiæ profiteantur. Ergo in domibus regum et principum religiosi esse non debent.

Item. Glossa ibidem dicit : « Rigida vita et prædicatio debet declinare mollium palatia, quæ frequentant mollibus induti, videlicet adulantes, » et sic idem quod prius.

Item. Luc. IX, super illud : *Loquebatur illis de regno Dei,* dicit Glossa : « Illis non otiosis, non in civitate synagogæ, id est sæcularis dignitatis residentibus, sed inter deserta Christum quærentibus, cœlestis gratiæ alimoniam impartitur. » Si ergo religiosorum vita ad hoc est ordinata, ut aliquis alimoniam cœlestis

gratiæ consequatur a Christo, non debent religiosi cum his qui sunt in sæculari dignitate commorari.

Item. Hieronymus ad Paulinum presbyterum : « Multitudines hominum et officia, et salutationes, et convivia, veluti quasdam catenas fugias voluptatum. » Sed in curiis principum conveniunt multitudines et convivia frequentantur. Ergo religiosi ibi morari non debent.

Item. Boetius dicit in libr. *De consolat.*, quod illi qui in potentia gloriantur, quærunt vel regnare vel regnantibus adhærere. Sed hoc est reprobabile in religiosis qui humilem vitam elegerunt, quod in potentia glorientur. Ergo regnantibus adhærere non debent.

Item. Cum honores ad superbiam vitæ pertineant, quæ est unum de tribus quæ in mundo reprobantur, religiosi qui mundo abrenuntiaverunt, debent ab his quæ ad honorem pertinent abstinere.

Sed hoc videtur ad honorem pertinere, quod aliquis prædicet in curiis regum, vel principum, vel synodis, ubi multitudo hominum congregatur ; ergo religiosi de talibus se intromittere non debent, et sic nituntur concludere, quod religiosi nullatenus debent in curiis regum vel principum conversari. Sed hoc manifeste falsum ostenditur ex hoc, quod multi sancti viri cum regibus et principibus commorati sunt. Joseph enim commoratus est in curia Pharaonis, de quo in Psalm. CIV, 21, dicitur : *Constituit eum dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ.* Moyses etiam in domo filiæ Pharaonis nutritus est, et instructus omni sapientia Ægyptiorum, perhibetur, Act. VII. Nathan etiam propheta inter familiares David et Salomonis computatur. Daniel etiam in curia regis Babylonis constitutus est princeps super omnes provincias Babylonis, et postulavit a rege et constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach et Abdenago. *Ipse autem Daniel erat in foribus regis,* Dan. II, 49, Glossa : « A regis latere non recedens, honoratus familiaris. » Nehemias etiam pincerna regis Persarum fuit, ut habetur Nehem. I. Mardochæus etiam factus est princeps in curia Assueri, Esther VIII. In novo etiam Testamento in regnum palatiis aliqui sancti morati fuisse leguntur. Unde Phil. ult. dicitur : *Salutant vos sancti, maxime qui de domo Cæsaris sunt.* Sebastianus etiam in curia Diocletiani, inter primos palatii fuisse legitur ; similiter Joannes et Paulus fuerunt de familia Constantini Augusti. Et Gregorius in prologo

Moral. narrat, quod in terreno palatia excubabat, ubi multi ex monasterio fratres germana charitate conjuncti secuti sunt eum. Non est ergo illicitum viris perfectis, viris religiosis in curiis regum commorari.

Ut ergo appareat quid in ista controversia sit tenendum, sciendum quod sancti viri aliquid propter se quærunt, aliquid propter alios. Propter se quidem quærunt Christo per contemplationem inhærere vel in hoc mundo, quantum præsentis vitæ infirmitas patitur, vel in futura vita, ubi eum plenissime contemplentur; sed propter alios interdum coguntur a desiderata contemplatione discedere, et se actionum tumultibus implicare. Sic ergo et in de derio habent quietem contemplationis, et tamen propter salutem proximorum patienter sustinent laborem actionis. Unde Paulus. Phil. I, 23 : *Coarctor e duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, permanere autem in carne necessarium propter vos.* Gregorius etiam in Homil. XLII, part. I *super Ezech.* ait : « Menti sponsum suum fortiter amanti una solet esse consolatio, si per hoc quod ipsa a visione differtur, aliorum animæ per ejus verba proficiant, et ad cœlestem sponsum amoris facibus inardescant. » Et hæc necessitate contingit, quod sancti quandoque multitudinibus se ingerant, et magnatum gratiam et consortia quærant, non favore humano vel potentia delectati, sed ut plures ad viam salutis trahere possint, quia ut dicit Augustinus VIII *Conf.* : « Multis noti, multis sunt auctoritati ad salutem, et multis præeunt secuturis; » quia ut ipse infra dicit: « Plus hostis vincitur in eo quem plus tenet, et de quo plures tenet. » Plus autem superbos tenet nomen nobilitatis, et de his plures nomine auctoritatis; ideo urgente charitate nobilium et auctoritatem habentium sancti consortia quærunt, ut per eos pluribus possint proficere ad salutem, et nisi hoc facerent, essent merito arguendi. Unde dicit Gregorius in *Pastoral.* : « Qua mente is qui proximis profuturus enitesceret, utilitati cæterorum secretum præponit suum, quando ipse summi Patris unigenitus et multis prodesset, de sinu Patris egressus est ad publicum nostrum. »

His igitur visis facile est respondere ad objecta.

Quod enim dicitur, Matth. XI : *Qui mollibus vestiuntur,* etc., satis aperte ostendit quod de his loquitur qui in curiis regum morantur ut ibi suas perficiant voluptates.

Similiter quod dicit Glossa Luc. IX : *Non otiosis,* etc., intelligitur de illis qui in civitate vel sæculari dignitate resident, ib

quietem habentes; sed sancti quietem suam in Deo solum habent et in ipso resident. Quod autem eos oporteat in dignitatibus, vel cum multitudine commorari, magis laborem reputant quam quietem.

Quod autem dicit Hieronymus: « Multitudines hominum, » etc. patet quod loquitur de frequentantibus multitudines et hujusmodi, non ad fructificandum, sed ad delectandum, quod patet ex hoc quod sequitur : « Quasi catenas fugias voluptatum. »

Similiter quod Boetius dicit : « Illi qui in potentia, etc., » manifeste apparet verum esse. Non tamen sequitur, si illi qui in potentia gloriantur, volunt potentibus adhærere, quod e converso omnes qui potentibus adhærent vel adhærere volunt, in potentia delectentur, cum hoc possit fieri propter aliam causam, ut dictum est.

Similiter etiam quamvis prædicare multitudini sit honorificum, non tamen sancti in hoc gloriam suam quærunt, sed Dei; imitantes eum qui dicit Joan. VII, 18 : *Ego gloriam meam non quæro, sed ejus qui misit me.*

CAPUT XX.

Quomodo pervertunt judicium in infamiam personarum religiosarum, primo mala, si qua in eis sunt, extendendo.

Viso igitur quomodo blasphemantes perversi homines judicium de rebus pervertunt, nunc videndum est quomodo pervertunt judicium de personis. Forte autem posset alicui videri, quod detractiones quæ personis irrogantur, essent tolerandæ sine contradictione, tum quia ut Gregorius dicit, IX *Homil.* I part. super *Ezech.* : « Perversorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est, quia jam ostenditur nos aliquid justitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo, » juxta illud quod dicitur Joan. XV, 18 : *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit,* tum etiam quia humana judicia sunt parvipendenda, secundum Apostolum, I Cor. IV, 3 : *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; et præcipue cum nostræ conscientiæ Deum testem habeamus,* secundum illud Job. XVI, 20 : *Ecce in cœlo testis meus, et conscius meus in excelsis;* sed interitus considerantibus apparet hujusmodi detrahentium linguas esse efficaciter reprimendas propter tria. Primo, quia eorum detractio non ad unam personam aut ad plures determinatas fertur, sed ad totum religiosorum

collegium. Unde eorum temeritati est viriliter resistendum, ne oves Christi passim luporum morsibus lacerentur. In detestationem enim mercenarii dicitur Joan. x, 2, quod *mercenarius videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit*. Lupus autem, ut Glossa ibidem dicit, est vel violentus qui corporaliter vastat, vel diabolus qui spiritualiter dissipat. Reprehenduntur etiam quidam Ezech. XIII, 5 : *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel.*

Secundo, quia eorum vitam denigrare nituntur, quibus non solum conscientia necessaria est propter se ipsos, sed etiam fama, ut in proximis per prædicationem proficere possint. De istis enim detractoribus, super illud ad Gal. IV : *Ejice ancillam*, etc., dicit Glossa : « Omnes qui in Ecclesia terrenam felicitatem quærunt, adhuc ad Ismael pertinent. Ipsi sunt qui contendunt spiritualibus proficientibus, et detrahunt illis, et habent labia iniqua et linguas dolosas. » Et ideo talibus detractoribus resistendum est. Ut enim dicit Gregorius in *Homil.* prædicta : « Hi quorum vita in exemplum imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, et in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant ; » unde et Joannes detrahentis sibi verba compescuit in *Epist. ad Gajum*, cum dixit : *Si venero, commonebo ejus opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos*. Et Paulus, II ad Cor. x, 10 : *Epistolæ, inquiunt, graves sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma et sermo contemptibilis.*

Tertio, quia non in hoc sistunt ut infament, sed ad hoc tendunt ut totaliter extirpent. Quod manifeste apparet ex hoc, quod prælatos inducunt ut eos faciant ab omnibus evitari, ut in necessariis eis non provideatur, et ad eorum consortium nullus admitti permittatur. Quod quidem consilium significatur Isa. VII, 5 : *Eo quod consilium inierit contra te Syria in malum, Ephraim et filius Romeliæ, dicentes : Ascendamus ad Judam, et suscitemus eum, et avellamus eum ad nos*, sed ut ibi dicitur : *Non stabit et non erit istud*. Ista etiam sunt consilia, de quibus dicitur Hier. XI, 19 : *Cogitaverunt super me consilia dicentes : Eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius... sed in consilium eorum non veniat anima mea*, dicit Jacobus, Genes, penult. 6. Unde eorum crudelitas non debet amplius tolerari. Ut enim dicitur Esther VII, 4 : *Traditi sumus ego et populus meus*, per eorum scilicet perversa consilia, *ut conteramur, et jugulemur, et*

pereamus. Atque utinam in servos et famulas venderemur, essetque tolerabile malum, et gemens tacerem. Dicitur enim Eccl. IV, 26 : *Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.*

Ut ergo eorum detractionibus resistatur, sciendum est quod ipsi in sua detractione quadrupliciter procedunt. De viris enim spiritualibus mala, si qua sunt vera, extendunt, dubia asserunt, falsa confingunt, bona pervertunt. Extendunt siquidem mala, quæ in religiosis inveniri possunt, tripliciter.

Primo, quantum ad tempus, videlicet ea quæ ante conversionem ab eis perpetrata sunt in eorum contumeliam commemorant. Exponentes enim hoc quod dicitur II Tim. III : *Erunt homines se ipsos amantes,* etc., contra religiosos, dicunt in eorum opprobrium hoc de eis intelligi, quia ex statu in quo hujusmodi peccatis detinebantur, ad statum religionis perveniunt, quam ipsi detractores sectam penetrantium domos appellant. Sed in hoc manifeste errare convincuntur, quia, ut dicit Gregorius in XVIII *Moral.*, super illud Job. XXVIII : *Ferrum de terra tollitur.* « Tunc ferrum de terra tollitur, dum fortis propugnator Ecclesiæ a terrena, quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo debet in eo despici quod fuit, quia jam cœpit esse quod non fuit. » Et Apostolus I Cor. VI, 11, post multorum enumerationem peccatorum subjúngit : *Et hoc aliquando quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis,* etc. Expositio etiam eorum contra intentionem Apostoli est. Non enim vult quod prius fuerint tales quales dixerat, et postea penetratores domorum efficiantur; sed quia simul dum domos penetrant, sunt de numero eorum peccatorum, quos prius enumeraverat.

Secundo extendunt quoad personas, ut videlicet quod ab uno vel duobus geritur, toti religioni imponere præsumant, sicut cum dicunt, quod non sunt cibis sibi appositis contenti, lautiora quærentes et multa hujusmodi, quæ etiam si ab aliquibus aliquando fiant, nullatus sunt totali collegio imponenda. Unde dicit Augustinus *ad Vincentium Donatistam,* et habetur XXIII, quæst. 7, *Quicumque :* « Quisquis res pauperum, quas sub nomine Ecclesiæ tenebatis, non per justitiam, sed per avaritiam tenet, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis. Nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus, neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter pisces malos rumpimus retia Domini, etc. » Non ergo propter hoc infamandum est religio-

sorum collegium, si aliqui ex eorum numero gravia etiam peccata committunt; alias simili modo et Apostolorum collegium vituperabile fuit propter hoc quod dicitur Joan., VI, 71 : *Nonne duodecim vos elegi, et unus ex vobis diabolus est?* Unde etiam Cant. II, 2, dicitur : *Sicut filium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Glossa Gregorii : « Nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt; » sed tamen de his dici potest, quod dicitur I Joan. II, 19 : *Ex nobis prodierunt, sed ex nobis non erant.*

Tertio extendunt religiosorum mala secundum quantitatem, videlicet eorum peccata levia ultra modum aggravando. Non enim potest homo in hoc mundo sine peccato vivere, secundum illud I Joan. I, 8 : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos reducimus.* Sed tamen peccata levia, quæ etiam in quibuscumque perfectis inveniuntur, quasi gravia exaggerant, contra illud Prov. XXIV, 15 : *Ne insidieris et quæras impietatem in domo justi.* Et ad hoc pertinet quod religiosos pseudoapostolos esse dicunt his signis, quod quærunt opulentiora hospitia in quibus melius procurentur, quod procurant aliena negotia, ut sic mereantur hospitia, quod rapiunt bona temporalia illorum quibus prædicant, et alia hujusmodi, quæ etsi in vitium sonent, non tamen sunt tam gravia, ut pro eis dici possint peccatores quæ hæc committunt, nedum ut pro eis possint dici pseudoapostoli; unde super illud Galat. II : *Nos natura Judæi, et non ex gentibus peccatores,* dicit Glossa : « Hoc nomen non est usitatum in Scriptura de illis qui, cum juste et laudabiliter vivant, non tamen sunt sine peccato. » Et sic eis convenit quod dicitur Matth. VII, quod scilicet vident festucam in oculo fratris sui et trabem in oculo suo non vident, ubi dicit Glossa : « Multi præsenti majoribus, leviora in fratre malunt vituperare et damnare, quam emendare pleni odio, et invidia, et malitia. » Implent etiam quod dicitur, Matth. XXIII, 24 : *Colantes culicem, camelum autem glutientes,* minima religiosorum peccata mordaciter arguentes, sua gravia non curantes.

CAPUT XXI.

Secundo, dubia asserendo, quod scilicet religiosi favorem mundi quærunt et suam gloriam, et non Christi.

Nunc videndum est, quomodo dubia asserunt in religiosorum infamiam. Dubia autem maxime sunt futura, et etiam occulta cor-

dis, de quibus etiam judicare præsumunt. De futuris quidem, cum dicunt, quod erunt finaliter in moribus reprobi, et tandem in fide erunt corrupti. De occultis vero cordium, cum dicunt, quod quærunt favorem mundi, quod quærunt suam gloriam et non Christi, et multa hujusmodi, in quibus manifeste temerarii judices convincuntur, ut patet per hoc quod habetur Rom. XIV, 13 : *Non ergo amplius invicem judicemus ;* ubi dicit Glossa : « In his duobus temerarium judicium, scilicet cum incertum est quo animo quid factum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit qui nunc bonus vel malus manifeste apparet. » Vel superbia, vel invidentia est de his judicare, quod maxime faciunt, qui magis amant clamare et vituperare, quam corrigere et emendare. In hoc etiam sibi quod solius Dei est, usurpant, scilicet scire futura, et secreta cordium. Unde dicitur Isa. XLI, 23 : *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia Dii estis vos.* Et Hierem. XVII, 9 : *Pravum est cor hominis, et incrustabile. quis cognoscet illud? Ego Dominus.* etc. » Unde I Cor. IV, 5 : *Nolite ante tempus judicare,* etc. Glossa : « Aliter enim injuria dici fit, si ante sententiam ejus a servo procedat sententia, » quod intelligendum est in illis, quorum sibi Dominus judicium reservavit.

CAPUT XXII.

Tertio, falsa confingendo : quod scilicet religiosi sunt pseudo-apostoli, pseudoprophetæ et pseudochristi.

Jam restat videre, quomodo in diffamationem religiosorum falsa confingunt. Et quia, ut diximus, ad conterendum cor eorum, ut dicitur Isa. X, non sunt contenti quælibet mala confingere, sed gravissima quibus eos suspectos reddant ; et hominum societate indignos et omnibus odiosos, et ut eos sua detractione plenius opprimant, eis imponunt mala illa quæ in Ecclesia pessima inveniri possunt et secundum ejus initium, ut in primitiva Ecclesia, et secundum ejus progressum, sicut secundum tempus quod nunc agitur, et secundum ejus terminum, sicut erit temporibus Antichristi. Dicunt enim eos esse pseudoapostolos, qui in primitiva Ecclesia vituperantur. Dicunt eos esse fures, et latrones, et penetratores domorum, quales per totum tempus Ecclesiæ sunt cavendi. Dicunt eos nuntios Antichristi novissimorum temporum pericula procurantes, quales in finali Ecclesia sunt timendi ; a quibus tribus eos per ordinem defendamus.

Et primo, quantum ad hoc quod pseudoapostoli dicuntur. Ut ergo appareat quam fallaciter hoc nomen religiosis imponant, quod hoc nomine significetur, videamus. Inveniuntur enim in sacra Scriptura multa quæ ad idem pertinent, sicut pseudoprophetæ, et pseudoapostoli et pseudochristi, quæ omnia infalsitatem sonant, et ad idem pertinent, unde de eis simile est judicium, quod patet ex hoc quod habetur II Petr. II, 1 : *Fuerunt et pseudoprophetæ in populo, sicut et in vobis erunt, magistri mendaces.* Prophetæ autem et Apostoli officium est ut sit mediator inter Deum et populum, verba Dei populo annuntiando, sicut habetur II Cor. v, 20 : *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos.* Unde ex duobus dicitur aliquis falsus propheta et falsus apostolus. Primo ex hoc quod a Deo non est missus, prout dicitur Jerem. XXIII, 21 : *Non mittebam prophetas, et ipsi currebant, non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.* Secundo, ex hoc quod verba Domini non proponunt, sed falsa de suo confingunt, unde in eodem capite dicitur : *Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis et decipiunt vos : visionem cordis sui loquuntur non de ore Domini.* Et Ezech. XIII, 6, hæc duo tanguntur : *Vident,* inquit, *vana, et divinant mendacium, dicentes : Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos.* Et additur tertium quod ad pertinaciam falsitatis pertinet, cum subditur : *Et perseveraverunt confirmare sermonem.* Unde cum Jeremias quasi falsus propheta condemnaretur, hæc duo a se removit, Jerem. XXVI, 15, inquiens : *In veritate misit me Dominus ad vos,* quantum ad primum : *ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc,* quantum ad secundum. Et hæc duo in novo Testamento pseudoapostolos constituunt, videlicet quod non mittuntur a Domino, et quod falsam doctrinam disseminant. Intelliguntur autem a Domino mitti, etiam quando a prælatis Ecclesiæ mittuntur : unde Augustinus *ad Orosium :* « Apostolus interpretatur missus. Apostolorum quatuor sunt genera : a Deo, a Deo et per hominem, et per hominem tantum, et ex se. A Deo sicut Moyses ; a Deo et per hominem, sicut Jesus Nave ; per hominem tantum, sicut nostris temporibus multi favore vulgi in sacerdotium subrogati sunt ; ex se, sunt ipsi pseudoprophetæ. » Et postea subjungit : « Illum cognosce missum a Deo, quem non paucorum hominum laudatio vel potius adulatio eligit, sed illum quem vita et mores optimi, et apostolicorum exactio commendat sacerdotum. » Quod etiam pseudoapostoli dicantur illi qui doctrinam hæreticam dissemina-

bant, patet ex hoc quod habetur in Glossa ad Gal. I, super illud : *Nisi quod sunt aliqui, qui vos conturbant,* Glossa : « Hi Evangelium esse, et aliud legem Moysi. » Et Marc. XIII, super illud : *Exurgent pseudochristi et pseudoprophetæ,* etc. dicit Glossa : « De hæreticis accipiendum est, qui contra Ecclesiam venientes, se Christos esse mentiuntur, quorum primus est Simon magus, extremus Antichristus. » Ad hoc autem quod aliquis non missus prædicet, vel falsam doctrinam prædicet, ex aliqua mala radice movetur, utpote, vel ex avaritia lucrum quærens, vel ex superbia, vel inani gloria. Contingit etiam hujusmodi homines gratia Dei desertos per multa vitia defluere, et magna et parva ; non tamen ex omnibus his radicibus, vel hujusmodi vitiis dicuntur pseudoapostoli vel pseudoprophetæ, quia non omnis qui propter lucrum prædicat, vel propter favorem mundi, pseudoapostolus est, alias non esset differentia inter mercenarium et pseudoapostolum. Qui enim aliud quam fructum animarum et honorem Dei per prædicationem quærunt, mercenarii dicuntur, sive vera, sive falsa annuntient, et sive missi, et sive non missi ; sed pseudoapostoli; seu pseudoprophetæ dici non possunt sunt nisi quando non missi, vel falsa annuntiant. Similiter etiam non omnes peccatores qui verbum Dei annuntiant, vel sacramenta ministrant, sunt pseudoapostoli vel pseudoprophetæ. Veri enim prælati sunt veri apostoli, qui tamen peccatis exigentibus interdum peccatores inveniuntur.

In hoc etiam detractorum, contra quos agimus, insipientia sive malitia ostenditur, qui religiosos pseudoapostolos vel pseudoprophetas nominare præsumunt ex quibusdam signis, quorum quædam peccata levia sunt, quædam vero gravia, non tamen ad duo prædicta pertinentia, utpote quia quærunt honorem proprium, quia quærunt de inimicis vindictam, et quædam alia hujusmodi, quæ etiam si omnia congregata essent in aliquo homine prædicante, non tamen eum pseudoapostolum constituerent vel ostenderent, dummodo vera prædicaret, et missus. De falsitate autem prædicationis nihil proponere audent ; sed de hoc quod dicunt eos prædicare non missos, quod ad rem pertinet, quam inaniter dicant, patet ex his quæ supra dicta sunt, cum de eorum prædicatione ageretur. Unde relinquitur in hoc esse mendaces, quod eis tantum crimen imponere præsumunt, religiosos pseudoapostolos nominando. Possent autem eadem astutia, vel quilibet alii de simili crimine infamari. Cum enim : Pseudoapostoli multa egerint,

quæ etiam alii peccatores agunt, et interdum etiam justi, licet ex alia causa, in promptu esset arguere pseudoapostoli leguntur hoc vel illud fecisse, unde et illi qui hoc vel illud faciunt, sunt pseudoapostoli reputandi; sed in hoc argumento manifeste vanitas inveniretur, ut ex dictis patet.

CAPUT XXIII.

Quarto, crimina imponendo quæ Ecclesia toto temporis processu patitur, scilicet quod religiosi sunt lupi, fures, latrones et penetrantes domos.

Nunc videndum est quomodo religiosis crimina imponant, quæ Ecclesia toto temporis sui processu patitur, utpote quod dicunt eos lupos, latrones et penetrantes domos. Quod enim sint fures et latrones, per hoc volunt ostendere, quia, ut dicunt, non intrant per ostium in ovile ovium, dum confessiones audiunt et prædicant, et docent aliunde quam per ostium. Ex quo manifeste insipientiæ convinci possunt, quia ostium Christus est, ut per Glossam ibidem patet. Nec prælatus ostium dici potest. Unde Glossa ibidem dicit, quod ostium sibi soli Christus retinuit. Non ergo intelligitur intrare, non per ostium, qui non intrat per prælatum, sed qui non intrat per Christum, sicut Judæi, Gentiles, philosophi, Pharisæi et hæretici, ut ibidem Glossa exponit. Isti ergo fures dicuntur, quia quod alienum est, suum dicunt, id est oves Dei suas faciunt, non convertendo ad doctrinam Christi, sed ad suam.

Latrones, quia quod furantur, occidunt, retrahendo a fide, ut ex verbis Glossarum ibi accipi potest. Et tamen dato quod fures et latrones dici deberent qui Christum annuntiant secundum veram doctrinam, non per prælatos Ecclesiæ quam hoc sit a religiosis alienum, ex prædictis manifeste apparet, nisi illum errorem aliquis sapiat, quod Episcopus vel Papa non sit immediatus prælatus cujuslibet qui parochiali subditur sacerdoti.

Lupos autem rapaces eos dicunt, per hoc quod accedunt ad ministrandum fidelibus Christi spiritualia alimenta, intrinsecus autem intendunt refici de bonis carnalibus eorum, sicut lupi accedunt ad oves, ut de carnibus earum reficiantur. In quo et manifeste desipere convincuntur. Manifeste enim Joan. x : *Dominus*

distinguit inter mercenarium et lupum. Hoc autem quod lupo imponunt, Glossa mercenario attribuit, quæ sic dicit : « Mercenarius est, qui quærit quæ sua sunt, non quæ Christi, qui servit Deo, non propter Deum, sed pro aliqua mercede. » Illi ergo qui in hoc tantum offendunt, quod intendunt temporalia accipere, et pro eis prædicant, mercenarii sunt, non lupi, nisi ipsi vel corporaliter mactent per potentiam, sicut tyranni, vel spiritualiter dissipent, sicut diabolus et ejus ministri hæretici, ut per Glossam ibidem patet. Hoc etiam apparet per hoc quod dicit, Act. xx, 29 : *Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos.* Glossa : « Hæretici callidi in fraude, fortes in disputatione, crudeles in occisione. » Et per hoc etiam quod habetur Matth. vii, 15 : *Intrinsecus autem sunt lupi rapaces,* quod Glossa specialiter exponit de hæreticis, « qui venenato animo et intentione nocendi lupi rapaces sunt, vel exterius, si detur copia, persequendo, vel interius corrumpendo. » Quomodo etiam hoc sit temerarium judicium, judicare de aliquibus, quod carnalia principaliter intendant, quamvis spiritualia seminantes carnalia accipiant, ex dictis patet.

Dicunt etiam eos esse penetrantes domos per hoc quod confessiones audiunt sine licentia sacerdotum. Sic enim penetrant domos conscientiarum, quod probant per quamdam expositionem Glossæ quæ habetur II Tim. iii, super illud : *Ex his sunt qui penetrant domos,* etc. Glossa : « *Penetrant domos,* id est rimantur proprietatem cujusque, et quos idoneos inveniunt, captivos ducunt. » Proprietatem autem cujusque rimari non possunt, nisi confessiones audirent. Quia ergo huic auctoritati multum innituntur, videamus intellectum ejus. Prædixit enim Apostolus quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines se ipsos amantes, etc. « Novissimi autem dies, ut Augustinus dicit in epist. *ad Hesychium,* quandoque dicuntur etiam ipsa Apostolorum tempora. » Unde illud quod dicitur Joel ii, 28 : *In novissimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Petrus dicit esse completum in die Pentecostes, Act. ii. Quandoque etiam novissimus dies dicitur omnium ultimus. Joan. vi, 55 : *Ego resuscitabo eum in novissimo die.* Hic autem oportet, ut intelligantur novissimi dies, qui sunt illo novissimo propinquiores, eo quod Apostolus in futurum loquitur. *Instabunt,* inquit, *tempora periculosa et erunt,* » etc. quod ad illud pertinere videtur quod habetur Matth. xxiv, 12 quod *refrigescet charitas multorum, et abun-*

dabit iniquitas, unde Glossa ibidem dicit, unde Apostolus : ***Erunt homines se ipsos amantes.*** Non ergo verba Apostoli sunt intelligenda, quasi vitia quæ connumerat, ullo sæculo unquam defuerint, sed quia abundante malitia, in futuris temporibus crescent. Quidam tamen in primitiva Ecclesia erant, qui etiam illis vitiis abundabant, alias frustra diceret : *Et hos devita,* et quasi Timotheo quærenti, quomodo possum vitare quæ nondum sunt? Respondet Apostolus : *Ex his jam sunt illi qui penetrant domos,* etc. Illa igitur vitia quæ supra posuerat, ad futurum pertinere vult; sed hoc quod dicit, ex his sunt qui penetrant domos ad præsens. Unde dicit, *penetrant,* non penetrabunt, *captivas ducunt,* non ducent. Nec putandum est hoc loco pro temporis futuri verba præsentis temporis posuisse, ut Augustinus in eadem epistola dicit : « Erant ergo in primitiva Ecclesia aliqui ex hoc actu noti, quia penetrabant domos, » etc., quos vult intelligi illis vitiis esse irretitos, quæ in novissimis temporibus abundabunt. Quia autem sunt isti, expressius exponit ad Titum, I, 10 ubi sic dicit : *Sunt multi inobedientes, et vaniloqui, et seductores, qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.* Sic ergo quod dicit, ex his sunt qui penetrant domos, de illis intelligit, qui latenter circumibant domos, falsam doctrinam disseminando, sive intelligatur de domo conscientiæ, sive de domo materiali, et captivabant vinculis erroris, unde subjungit Apostolus : *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem.* Nec est intelligendum, ut ipsi volunt, quod hoc quod dicitur reprobi circa fidem, accipiatur pro futuro; quasi dicat : Qui nunc penetrant domos, erunt reprobi circa fidem, quod patet tum ex hoc quod dicit præsentialiter, hi resistunt veritati, tum ex hoc quod sequitur sed ultra non proficient. *Insipientia enim eorum manifesta erit,* Glossa, « per bonos, præsertim per Joannem Apostolum, per quem in Asia destruendos hæreticos prædicit. » Ex quo etiam patet quod de hæreticis Apostolus loquitur. Unde dato quod religiosi confessiones audirent sine licentia prælatorum, dummodo hæreticam doctrinam non seminarent, istis verbis Apostoli non notarentur. Et sic etiam exclusum est totum eorum figmentum, quo confingere nituntur occasione horum verborum, per religiosos qui confessiones audiunt, novissimorum temporum pericula imminere. Quomodo autem religiosi licite et utiliter confessiones audiant, supra dictum est, cum de hoc ageretur.

CAPUT XXIV.

Quomodo mala quæ in finali Ecclesia timentur, religiosis imponunt, probare volentes quod e vicino instent tempora Antichristi.

Jam videamus quomodo mala quæ in finali Ecclesia timentur, religiosis imponant, dicentes eos esse nuntios Antichristi. Ad quod persuadendum, ad duo ostendenda conantur. Primo, quod nunc quasi e vicino tempora Antichristi immineant; secundo, quia nuntii Antichristi sunt specialiter religiosi, qui prædicant et confessiones audiunt, de quibus per ordinem agemus. Quod autem non longe sunt tempora novissima, ex hoc probare volunt, quod Apostolus dicit I Cor. x, 11 : *Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt,* et I Joan. II, 18 : *Filioli, novissima hora est,* et Hebr. x, 37 : *Adhuc modicum aliquantulumque qui venturus est, veniet, et non tardabit,* et Jacob. v, 9 : *Ecce Judex ante januam assistit.* Ex quibus omnibus habere volunt, quod cum a temporibus Apostolorum quando hæc dicebantur, jam tantum tempus sit elapsum, quod nunc prope immineat tempus Antichristi. Quæ quidem verba si sic intelligant, ut tempus Antichristi propinquum esse denuntient, eo modo loquendi, quo temporis quantumque spatium in sacra Scriptura breve solet accipi in comparatione æternitatis, secundum quem modum dicitur I Cor. VII, 29 : *Tempus breve est, in nullo reprehensibiles inveniuntur.*

Sed tamen hæc eorum assertio ad suam sententiam confirmandam efficaciam non habebit, qua videlicet volunt astruere, quod nunc sunt cavenda illa pericula quæ propinquissimis temporibus Antichristi prædicantur futura et quod per religiosos qui nunc sunt, evenient, de quibus inquiri volunt a prælatis. Si autem ex his verbis aliquod diffinitum tempus signari volunt, utpote quod Antichristus veniet infra septem annos, aut centum, aut mille, inveniuntur præsumptuosissimi multis auctoritatibus convicti. Dominus enim, Act. I, 7 quærentibus discipulis, de hoc ipso respondit : *Non est vestrum nosse tempora vel momenta.* Ex quo argumentatur Augustinus in *Epist. ad Hesych.* quod « si non est eorum nosse, multo minus aliorum. » Et Matth. XXIV, 36 : *De die autem illa nemo scit, neque angeli cœlorum.* Et idem habetur, Matth. XIII, et II Thess. II, 2 : *Non moveamini a sensu vestro, quasi instet dies Domini.* Et Augustinus dicit in *Epist. ad Hesych.* loquens : « Dixisti,

Evangelium dicit : De die illa et hora nemo scit. Ego autem, inquit, pro possibilitate intellectus mei dico, neque mensem, neque annum adventus ipsius scire posse. Ita enim videtur sonare, tanquam non possit sciri quo anno venturus sit, licet posset sciri in qua hebdomade annorum, vel qua decade; » et infra : « Quod si nec hoc comprehendi potest, quæro utrum sic saltem possit intelligi tempus adventus ejus, ut eum venturum dicamus infra istos, verbi gratia, vel quinquaginta, vel centum annos, vel quorumlibet seu majoris numeri, seu minoris annorum; » et infra : « Si autem nec hoc te comprehendisse præsumis, hoc sentis quod ego. » In primitiva Ecclesia, ut Hieronymus narrat in lib. *De illustr. viris,* et Eusebius in *Ecclesiast. Histor.*, quorumdam doctrina reprobata est, propter hoc, quod adventum Domini instare dicebant, sicut et isti nunc videntur dicere. Non ergo potest quantumlibet spatium determinari, aut parvum vel magnum tempus, quo finis mundi, in quo Christus et Antichristus expectantur, expectetur. Et propter hoc dicitur I Thess. v, quod *dies Domini sicut fur veniet,* et Matth. XXIV, 38 : *Sicut autem in diebus Noe... non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis.* Unde et Augustinus in *Epist. ad Hesych.* proponit tres adventum Domini expectantes, quorum unus citius, alter tardius Dominum putat esse venturum, tertius suam de hoc ignorantiam confitetur, et hunc magis commendat, primum vero magis increpat.

Ad astruendam etiam suam intentionem, tali ratione utuntur. Ab adventu Christi ultima ætas incipit; aliæ vero ætates non duraverunt ultra mille annos, unde, cum jam ab adventu Christi multo plures quam mille anni transierint, in brevi hujus ætatis est terminus expectandus. Cui rationi obviat Augustinus in lib. LXXXIII. Quæst. q. LX, sic dicens : « Senectus autem solet etiam tantum tenere temporis, quantum reliquæ omnes ætates. » Senectuti aut comparat istam ultimam ætatem, unde concludit : « Ætas igitur ultima generis humani, quæ incipit a Domini adventu usque ad finem sæculi, quibus generationibus computetur incertum est. » Et hoc utiliter Deus voluit latere, sicut in Evangelio scriptum est, et Apostolus attestatur dicens : *Diem Domini tanquam furem in nocte esse venturum.*

Inducunt etiam octo signa, quibus propinquum Antichristi adventum ostendere volunt, quorum primum videtur sumi ex hoc quod dicitur Dan. VII, 25 de Antichristo : *Putabit quod possit mutare tempora.* Glossa : « In tantam elatus superbiam, ut leges et

cœremonias mutare conetur; » unde cum quidam jam Christi Evangelium mutare conentur in quoddam aliud evangelium quod dicunt æternum, manifeste dicunt instare tempora Antichristi. Hoc autem evangelium de quo loquuntur, est quoddam introductorium in libro Joachim compositum, quod est ab Ecclesia reprobatum. Vel etiam ipsa doctrina Joachim, per quam, ut dicunt, Evangelium Christi mutatur. Quo supposito, istud signum nullum est, quia temporibus Apostolorum quidam Evangelium Christi mutare voluerunt, ut patet Gal. I, 6 : *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium.*

Secundum signum assumunt ex hoc quod habetur in Psalm. IX, 21 : *Constitue, Domine, legislatorem super eos.* Glossa : « Antichristum legis pravæ latorem. » Unde, cum doctrina prædicta, quam legem Antichristi dicunt, sit Parisius exposita, signum est Antichristi tempus instare; sed doctrinam Joachim, vel illius introductorii, quamvis alia reprobanda contineat, esse doctrinam quam prædicabit Antichristus, falsum est. Ipse enim prædicabat se esse Deum, ut habetur II Thess. II, 4 : *Ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus.* Quia si doctrinam Antichristi intelligunt omnem falsam doctrinam, sicut et Antichristi dicuntur omnes hæretici, tunc istud signum nullum est. A primitiva enim Ecclesia nullum tempus fuit, in quo doctrinæ hæreticæ non proponerentur. I Joan. II, 18 : *Nunc Antichristi multi facti sunt.* Glossa : « Antichristi sunt omnes hæretici. »

Tertium signum assumunt ex hoc quod habetur Dan. V, et Isai. XXI. Visa est in Babylone reproba, manus scribentis *Mane, Thecel, Phares.* Hanc etiam scripturam jam dicunt esse visam in Babylone dilecta, scilicet Ecclesia. *Mane* enim interpretatur : *Numeravit regnum tuum et complevit*, id est finivit. Per scripturam autem supra dictam numeratur regnum Christi. Dicitur enim quod durabit usque ad mille ducentos et septuaginta annos. *Thecel* exponitur : *Appensus es in statera, et inventus es minus habens,* quia in scriptura prædicta Evangelio Christi præfertur aliud Evangelium æternum. *Phares* interpretatur : *Divisum est regnum tuum et datum est Medis et Persis.* Et similiter dicunt, quod regnum Ecclesiæ finietur et ad alios tranferetur, unde. sicut scriptura illa signat terminum Babylonis instare, ita etiam hæc scriptura signat terminum Ecclesiæ. Sed hoc signum apparet esse frivolum ex hoc quod dicit Augustinus XVIII. *De Civ. Dei,* quod « quidam

dixerunt, quod cultus nominis Christi debebat durare per trecentos sexagintaquinque annos, deinde completo memorato annorum numero, sumeret finem. » Jam ergo ante tempus Augustini aliqui fuerunt qui tempus Christi numeraverunt, et sic ista scriptura non est de novo visa. Unde per hoc non potest probari quod adventus Antichristi jam de propinquo immineat. Augustinus etiam ibidem narrat suo tempore quosdam fuisse, qui computabant annos ab ascensione Christi usque ad ultimum ejus adventum, quidam quadringentos, quidam quingentos et quidam mille, quos omnes confutat auctoritate Domini dicentis : (act. I, 7) *Non est vestrum nosse tempora vel momenta.* Ibidem etiam hunc modum argumentandi quo isti utuntur, improbat in quibusdam, qui ex decem plagis Ægypti volebant sumere numerum persecutionum quas Ecclesia passura est, quas dicit esse conjecturas humanas nulla veritatis firmitate roboratas. In hoc etiam signo evidenter scripturæ quam reprobant, assentiunt, cum et ipsi dicant Babylonem dilectam cito esse destruendam, sicut et scriptura quam improbant, asserebat. Patet etiam nullam similitudinem esse, quia scriptura illa quæ visa est in Babylone, divinitus est ostensa, unde erat indicium veritatis ; sed scriptura de qua loquuntur, est ex errore conficta, unde ex ea nullum potest elici argumentum.

Alia vero quinque signa sumunt ex Evangelio Matthæi, ubi Dominus videtur ponere signa adventus sui.

Quartum quidem signum est ex hoc quod dicitur Matth, XXIV, 9 : *Occident vos et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.* Dicunt enim quod hoc nunc impletur, quia quidam qui in Ecclesia videntur esse sanctiores, correptionem non sustinentes, suos correptores tradunt in tribulationem, et mortem, et in odium hominum. Hoc vero signum omnino nullum est, cum hujusmodi tribulationes sanctorum maxime fuerint in ipsis Apostolis et in Martyribus, de quibus Dominus hæc prædicebat, nec adhuc aliquæ persecutiones similes illis apparent, unde non est magis signum propinquitatis adventus Christi quam tunc erat.

Quintum signum sumunt ex hoc quod subditur ibi : ***Et tunc scandalizabuntur multi,*** etc. Quod dicunt nunc impleri, quando religiosi diffamantur, et ex hoc homines scandalizantur. Sed ista expositio est contra Glossam quæ ibi dicit : « *Scandalizabuntur,* id est discedent a fidei timore, vel portentis, vel immanitate tormentorum. » Unde patet hoc esse completum temporibus Martyrum. Et iterum non est novum quod sancti viri ab impiis infa-

mentur, cum dicatur etiam ipsis Apostolis, Matth. v, 11 : *Beati estis, cum maledixerint vobis homines, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes.* In ecclesiastica etiam historia recitatur, quomodo tyranni procurabant fideles Christi turpissimis vitiis infamari.

Sextum signum accipiunt ex hoc quod sequitur ibi : *Et multi pseudoprophetæ surgent, et seducent multos.* Quod dicunt nunc apparere, quando religiosi quidam apparent, quos pseudoprophetas nominant, propter hoc quod se ipsos commendant, et propter alia quædam hujusmodi. Sed hæc eorum expositio patet esse perversa per Glossam quæ habetur Marc. XIII, ubi hæc eadem verba leguntur quæ pseudoprophetas dicit esse intelligendos hæreticos, vel illos qui in populo Judæorum fuerunt seductores post Christi passionem ante eversionem terrenæ Hierusalem. Ad hujus etiam destructionem sufficit quod supra dictum est de pseudoprophetis.

Septimum signum accipiunt et hoc quod ibidem subditur : *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum;* quod dicunt nunc impleri, quando quidam qui videntur in Ecclesia maxime fidei zelatores, dimittunt Evangelium Christi, et adhærent Evangelio æterno, in quo ostenditur charitatem quam habere debent ad Christum refriguisse. Sed in hoc plane mentiuntur, quia illi de quibus loqui videntur, Evangelium Christi non dimittunt, nec alteri Evangelio adhærent. Et præterea, dato quod hoc esset, numquid a multis retroactis temporibus aliqui qui in Ecclesia videbantur perfecti, novas hæreses confinxerunt, Christi Evangelium dimittentes, ut Pelagius, Nestorius, Eutyches et multi alii hujusmodi. Nec tamen in hoc illorum charitas refrigescere ostenditur, quod etsi prædictam doctrinam non sequantur, tamen non persequuntur. Non enim persecutione indiget in quo defensor non invenitur, imo hoc esset errores extirpatos sub specie correctionis suscitare, et auribus populi inculcare, quod est maxime periculosum : unde Gregorius dicit in XIV *Moral.* quod mortuo Eutychio hæretico, quia forte non erat qui ejus doctrinam sequeretur, dissimulavit ejus dicta persequi, ne in favillas videatur verba jaculare. »

Octavum signum sumunt ex hoc quod ibi subditur : *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe,* quod impleri dicunt per se ipsos, qui hæc signa et pericula annuntiant quæ ab omnibus annuntiari volunt, secundum illud II Tim. IV, 2 : *Prædica verbum, insta opportune, importune;* in tantum quod eos qui hu-

jusmodi signa non prædicant, dicunt esse pseudoapostolos, quia non habent oculos ante et retro, id est ad cognoscendum præterita et futura, sicut animalia de quibus legitur Apoc. IV. Sed hoc etiam eorum signum omnino nullum est. Quidam enim, eorum vanitati similes, etiam a tempore primitivæ Ecclesiæ hujusmodi signa conficta annuntiabant, qui ab aliis catholicis et gravibus reprimebantur, ut habetur in Ecclesiastica historia. Et Marc. XIII, in Glossa super illud: *Multi venient in nomine meo,* quæ sic dicit: « Imminente excidio multi venerunt, qui se esse Christianos dicerent, et jam tempus libertatis adesse mentirentur. Multi etiam in Ecclesia temporibus Apostolorum inter cætera diem Domini instare minati sunt. » Sic ergo illi qui hujusmodi signa prænuntiant, non computantur in numero illorum qui Evangelium enuntiant, sed in numero eorum qui seducent multos. Unde quod Dominus dicit: *Prædicabitur hoc Evangelium regni,* etc., non refertur ad prædicationem horum vanorum signorum, sed ad prædicationem fidei christianæ, quæ in universo orbe ante Christi adventum debet annuntiari. Unde et Augustinus in *Epist. ad Hesych.* probat non instare adhuc diem dominicum, cum adhuc suo tempore essent gentes, in quibus certissimum erat Evangelium Christi nondum esse prædicatum. Patet etiam quod in hoc signo incidunt etiam in foveam quam fecerunt, dum imponunt aliis quod quamdam novam doctrinam Evangelium regni nominant, et ipsi manifeste hæc signa quæ annuntiant, Evangelium regni dicunt. Hæc etiam quinque ultima signa vana, et nulla esse, patet per Augustinum in *Epist. ad Hesych.* ubi se dicit: « Fortasse omnia quæ a tribus Evangelistis dicta sunt de Christi adventu diligentius inter se collata atque discussa inveniuntur ad hoc pertinere quod quotidie evenit in corpore suo, quod est Ecclesia, de quo adventu suo dixit: Amodo videbitis filium hominis venientem, vel sedentem, etc.

CAPUT XXV.

Quomodo probare nituntur, quod religiosi nuntii sunt Antichristi.

Nunc videamus quomodo nituntur investigare qui sunt illi per quos pericula novissimorum temporum imminebunt, quos appellant nuntios Antichristi. Et procedunt tali deductione. Certum est, inquiunt, quod isti seductores non erunt de barbaris gentili-

bus et Judæis. Hoc autem est contra id quod habetur Apoc. XX, 7 : *Seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog,* Glossa : « Has duas gentes ad litteram prius seducet, et per has ad alias procedet. » Vel secundum aliam expositionem, ibidem per Magog, intelliguntur omnes persecutores diabolum intra se tegentes, et tandem ad apertam persecutionem procedentes. Non ergo barbari a persecutione Antichristi excluduntur, ut dicunt. Procedunt autem ulterius ad ostendendum, quod erunt christiani per hoc quod dicitur II Tim. III, 5 : *Habentes speciem quidem pietatis.* Glossa : « id est christianæ religionis. » Et loquitur de illis per quos pericula novissimorum temporum imminebunt, sed in hoc errare noscuntur, quia illa vita quæ ibi numerantur ab Apostolo, non sunt ita accipienda, quasi omnia eisdem oporteat inesse, sed quædam his, quædam aliis. Unde non oportet quod omnes illi, per quos imminent illa pericula pericula, habeant speciem pietatis, sed eorum aliqui. Sicut etiam in primitiva Ecclesia patiebantur Apostoli persecutionem et a fidelibus et ab infidelibus, ut patet II Cor. XI, 26 : *Periculis ex gentibus ; periculis ex falsis fratribus.*

Ulterius procedunt, quod isti nuntii Antichristi non reperientur inter aperte malos. Hoc est autem expresse contra Glossam super illud Psalm. XXXIV : *Deus, quis similis erit tibi?* quæ totum illum Psalmum XXXIV, exponit de persecutione Antichristi, et inter cæteros Antichristi ministros, per Philistiim, dicit significari illos qui sunt ebrii luxuria sæcularium. Gregorius etiam in XX *Moral.* exponens illud Job. XXX : *Nunc autem derident me,* etc., dicit « hæc esse verba Ecclesiæ ab adversariis suis extremis temporibus pressæ. » Et postea subjungit : « Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni. » Quæ postea et multa sequentia de aperte malis, et carnaliter viventibus exponit.

Dicunt etiam quod tales Antichristi ministri inter eos qui videntur boni, inveniuntur. Quod probant per illud quod dicitur Matth. VII, 15 : *Attendite a falsis prophetis,* et per aliquas alias hujusmodi auctoritates ; sed quamvis tales aliqui sint futuri, per quos Antichristus seducet, nihilominus et alii non excluduntur, sicut etiam in primitiva Ecclesia fideles per utrosque persecutiones patiebantur.

Quod etiam dicunt quod nullus potest seducere, nisi sit apparens bonus, patet esse falsum, cum multo plures seducantur deliciis hujus mundi et terroribus, quam etiam specie honestatis.

Procedunt ulterius; quod nuntii Antichristi inveniuntur inter eos qui vacant studio litterarum, quod probare nituntur per hoc habetur II Tim. III, 7 : *Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.* Quæ probatio quam sit inepta apparet, cum hoc referatur ad mulierculas seductas, ut ipse textus ostendit, magis quam ad homines seducentes. Dato etiam quod ad seductores esse referendum, ad illos pertineret qui studio vacantes, deviant a fidei veritate, cum de hæreticis verba illa sint exponenda, ut supra dictum est. Hoc idem probare nituntur per hoc quod dicit Gregorius in lib. XIII. *Moral.* super illud Job. XVI : *Hostis meus terribilibus oculis*, etc. : « Sicut incarnata veritas in prædicatione sua pauperes idiotas et simplices elegit; sic contrario Antichristus ad prædicandum falsitatem suam astutos ac duplices, atque hujus mundi scientiam habentes, electurus est. » Sed qui sint isti prædicatores litterati quos Antichristus mittet, Gregorius infra statim exponit, utens auctoritate Isa. XVIII, 2 : *Qui mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas*, quod exponens dicit : *Mittit in mare legatos,* quia prædicatores suos in sæculo spargit. *In vasis papyri super aquas.* Vasa papyri sunt corda sæcularium doctorum. In vasis ergo papyri super aquas legatos mittere, est prædicationem suam in carnalium sapientium sensibus ponere, et defluentes ad culpam populos vocare. » Illi ergo litterati sunt prædicatores Antichristi, qui seculariter viventes, populos ad lascivias inducunt. Nec tamen si per litteratos Antichristus pericula in Ecclesiam inducet, sequitur quod solum per eos.

Procedunt ulterius deducendo, quod inter illos litteratos inveniuntur nuntii Antichristi, quorum consilium reputatur pretiosum, maximum et optimum, quasi si quis consuleret Deum, ut dicitur de Achitophel, II Reg. XVI. Et quod seductores finalis Ecclesiæ per Architophel significentur, probant per hoc quod Achitophel prius fuit cum David et postea cum Absalon, sic isti prius erunt cum Christo, postea cum antechristo, unde dicitur, II Tim. III, 5 : *Habentes speciem pietatis.* Et postea sequitur : *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem.* Et per illud quod dicitur I Joan. II, 19 : *Ex nobis prodierunt.* Glossa : Nobiscum in sacramentis communicant ; » sed ista probatio non est efficax, quia non est intentio Apostoli in verbis præmissis, quod prius habeant speciem pietatis et postea eam de ponant ad infidelitatem conversi, sed simul dum speciem habent pietatis superfi-

cie tenus virtutem ejus abnegant, infideles existentes. Multi etiam hæretici, qui cum Ecclesia in sacramentis conveniunt. Aliqui enim sacramenta Ecclesiæ recipiunt, ad minus ad apparentiam. Dato etiam quod quantum ad hoc per Achitophel significarentur, non tamen oportet quantum ad hoc quod Achitophel in consiliis fuerit famosus. Hic etiam eorum processus ex conjectura humana procedere apparet, sicut in illis qui per plagas Ægypti futuras persecutiones Ecclesiæ prædicere voluerunt, ut supra dictum est.

Adhuc procedunt ulterius, et ostendere volunt quod tales nuntii Antichristi inter eos invenientur, qui sunt ad consilia obligati, per hoc quod dicit Gregorius super illud Job xxx : *Ad dexteram orientis*, etc. : « Ad dexteram (inquit) orientis calamitates insurgunt, quia hi quoque ad persecutionem Ecclesiæ prosiliunt, qui electa membra Redemptoris esse credebantur; » sed per hoc non potest probari, quod inveniantur inter ligatos ad consilia, quia per electa membra quæ per dexteram significantur, omnes bonos intelligit, unde ibidem dicit : « In hoc loco dexteræ vocabulo fidelis populus Ecclesiæ sanctæ designatur. » Sed si etiam per membra electa non significantur nisi perfecti, adhuc probatio non est efficax, quia etiam aliqui sunt perfecti propter gradum charitatis, etiamsi sint matrimonio conjuncti. Prælati etiam sunt perfecti quantum ad statum, unde per electa membra non possunt soli religiosi intelligi, sed in processu hujusmodi plane apparet fallacia consequentis. Probare etiam nituntur hoc idem per hoc quod dicitur Matth. II, 13 : *Futurum est ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum*, Glossa : « Quam cito Christum in mundo apparuit, incepit in eum persecutio, quæ præfigurat persecutionem sanctorum. » Et ideo concludunt, quod sicut in adventu Christi se opposuerunt Christo qui sapientores et sanctiores videbantur, scilicet Scribæ et Pharisæi, ita etiam se opponent fidelibus Christi in fine qui sapientes et sancti videntur, scilicet litterati et religiosi; sed hæc probatio non est efficax, quia etiam Christum non solum persecuti sunt Scribæ et Pharisæi, sed principes sacerdotum, ut Anna et Caiphas, et principes sæculares, ut Herodes et Pilatus. Nec illi qui Christum persecuti sunt, erant simul omnes Scribæ et Pharisæi, sed quidam Pharisæi tantum. Unde ex hoc non potest haberi quod intendunt, quia hæc ratio non magis tangit religiosos litteratos quam illitteratos, nec eos magis quam prælatos et principes et doctores sæculares.

Ex his autem omnibus prædictis sic colligendo concludunt,

patet ergo quod nuntii Antichristi erunt christiani apparentes boni, studiis litterarum dediti, in consiliis dandis famosi, religiosi, ad consilia obligati, in qua conclusione quid intendant, ostendunt. Eos enim quos infamare nituntur, ita notificant, ac si eos exprimerent nominatim. Nihil enim differt dicere Socratem et Sophronisci filium, si solus sit Sophronisci filius Socrates. In quo eorum excusatio tollitur, et simul ostenditur, quod ad personas descendunt; sed in hoc horum processu multipliciter errare convincuntur.

Primo, ex hoc, quod nuntios Antichristi definiunt tanquam unum genus hominum, cum ex diversis statibus hominum ministros Antichristi futuros Glossa ostendat super illud Psalm. LXXXII : *Deus quis similis erit tibi?*

Secundo, quia etsi diversæ auctoritates de singulis quæ colligunt, loquuntur, non tamen potest haberi quod omnes conditiones prædictæ congregentur, sed forte multi erunt seductores nuntii Antichristi, quorum alii erunt religiosi, alii litterati, alii famosi in consiliis, et sic de aliis, et forte non erunt aliqui de numero eorum in quibus omnia prædicta conveniunt.

Tertio, quia etsi inter istos invenirentur, non tamen inter eos solos, ut probatum est. Unde hæc probatio non magis procedit contra eos quam contra alios.

Quarto, quia etsi aliqui talium sint futuri nuntii Antichristi; non tamen omnes tales, sed aliqui forte pauci, sicut et de singulis statibus forte aliquos ad se colligit Antichristus.

Quinto, quia istæ conditiones sunt bonæ, scilicet esse Christianum, litteratum, famosum in consiliis, religiosum. Unde ex his conditionibus non potest judicari de aliquo quod sit nuntius Antichristi, sed magis ex aliquibus malis, secundum doctrinam Domini, Matth. VII et XII : Unaquæque arbor ex fructu suo noscitur, scilicet bona ex bonis, mala ex malis.

CAPUT XXVI.

Quomodo religiosorum manifesta bona, ut orationes, jejunia, et hujusmodi, pervertere nituntur, et suspecta ostendere.

Nunc ultimo videamus, quomodo bona religiosorum, quæ negare non possunt, nec mala esse asserere, utpote orationes, jejunia, miracula et hujusmodi, pervetere nituntur et suspecta ostendere, occasione accepta ex hoc quod in aliquibus Scripturæ

locis aliqui perniciosi homines hujusmodi operibus suam malitiam palliare dicuntur. Dicitur enim Matth. VII. 15, de falsis prophetis, quod *veniunt in vestimentis ovium*. Ubi dicit Glossa quod « in conspectu hominum similes sunt ministris justitiæ, dum jejunant, orant, eleemosynas dant; sed non sunt eorum fructus, quia pro vitio eis reputantur. » Et infra super illud, *multi dicent mihi*, etc., dicit Glossa : « Maxime cavendum est ab his, qui propter nomen Christi miracula habent, quæ cum propter infideles Dominus fecerit, monuit tamen ne a talibus decipiantur, putantes ibi esse visibilem sapientiam ubi est visibile miraculum. » Ex quibus ostendere volunt, quod nec ex virtutum operibus, nec ex miraculorum signis sint aliqui acceptandi.

Sed hæc eorum sententia quam manifeste sit divinæ auctoritati contraria, facillimum est videre, cum Dominus dicat Matth. V, 16 : *Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum*, etc. Matth. etiam XII, dicitur, quod arbor ex fructu cognoscitur, bona ex bono, mala ex malo, dicitur etiam I Petr. II. 12 : *Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes*, Glossa, « vestram dignitatem, » *glorificent Deum in tempore visitationis*. Ex quibus patet, quod ex bonis operibus in aliquo visis est acceptandus. Similiter et miracula per aliquem facta eum commendabilem reddunt et doctrinam ipsius : unde Dominus dicit Joan. V, 36 : *Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam, ea testimonium perhibent de me*. Et Marc. ult. 20, dicitur quod *Apostoli prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Signa vero testimonium perhibent et homini, et doctrinæ. Hoc autem non pro tanto dicimus, quin in aliquibus malis aliqua virtutum indicia, et miraculorum signa ostendantur, sed quia nobis tantum de manifestis judicare conceditur. Unde si in aliquo bona appareant, manifeste ex eis judicandus est bonus, nisi alia manifesta mala ostendantur, ex quibus apparere possint illa indicia, quæ in eis apparent, non esse eorum fructus. Unde Matth. VII, super illud : *A fructibus eorum cognoscetis eos*, dicit Glossa : « Non a veste, sed ab operibus, quod de manifestis accipit. » Et Rom. XIV, super illud : *Is qui manducat*, etc. dicit Glossa : « Manifesta sunt, quæ non possunt bono animo fieri, ut sunt blasphemiæ, furta, et hujusmodi, de quibus nobis permittitur judicare, de quibus etiam dicitur : A fructibus eorum cognoscetis eos; sed ea quæ dubia

sunt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. » Auctoritates ergo quas inducunt, sic intelligendæ sunt, ut quantumcumque in aliquo bona signa appareant, illis decipi non debemus, ut ex illis signis vel ad malum vel ad errorem aliquem pertrahamus. Sed si aliquis qui non inveniuntur ad errorem pertrahere, vel ad malum suggerere, credatur esse bonus per opera bona quæ ostendit, quamvis forte sit malus, non est in hoc periculosa deceptio, cum non sit hominum de occultis cordis judicare, unde II Cor. XI, super illud : *Ipse Satanas transfigurat se in Angelum lucis,* dicit Glossa : « Cum se bonum fingens ea vel dicit quæ bonis Angelis congruunt, etiamsi credatus bonus, non periculosus error aut morbidus. Cum vero per hæc aliena ad sua incipit ducere, ne quis post eum erat, magna vigilantia opus est. »

Addunt etiam hic suæ nequitiæ, ut opera bona, quæ in religiosis respiciunt, hypocrisim nominent, quam gravissimum asserunt esse peccatum, etiam in hoc Pharisæis similes, qui Domino ejiciente dæmonium dixerunt : *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia* ut habetur Matth. XII, et Luc. XI, 15. Quibus similes sunt, qui bona opera, quæ in aliis vident, statim ad hypocrisim referunt, unde Dominus ad eos confutandos dicit (Matth. XII, 33) : *Siquidem ex fructibus arbor cognoscitur.*

In hoc etiam quam sit periculosa eorum assertio, facile patet, quia sic homines a perfectionis operibus retraherentur, si istud judicium procederet, et in cordibus hominum confirmaretur, quod propter opera perfectionis exterius apparentia aliquis esset hypocrita judicandus ; vel si etiam postquam perfectionis statum assumpserit, ex quocumque peccato commisso, hypocrita diceretur, hypocrisi existente tam gravi peccato, ut dicunt. Sed hoc removet Gregorius XXXI, lib. *Moral.* super illud Job. XXXIX : *Frustra laboravit nullo timore cogente ;* ubi sic dicit : « Sciendum vero est, quod sunt nonnulli quos charitatis gremio nutriens mater Ecclesia tolerat, quousque ad spiritualis ætatis incrementa perducat, qui nonnunquam et sanctitatis habitum tenent, et perfectionis meritum exequi non valent, » et infra : « Hos nequaquam credendum est in hypocritarum numerum currere, quia aliud est infirmitate, aliud malitia peccare. » Illi ergo soli sunt hypocritæ dicendi ex sententia beati Gregorii, qui ea intentione opera perfectionis assumunt, ut malitiam suam occultius exerceant, et magis nocere possint ; non autem illi quos contingit ex infirmitate peccare, etiam post habitum perfectionis assumptum.

EPILOGUS

et totius operis conclusio.

Sic igitur divina auxiliante gratia malignorum detractionibus repressis evidenter apparet, quod nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant, sed crucem Domini bajulantes, operibus spiritualibus insistunt, carnalia desideria contemnentes. Pateret siquidem locus multa replicandi contra prædictos detractores ; sed eos divino judicio reservamus, cum eorum nequitia possit esse omnibus manifesta ex his quæ ex corde suo nequissime protulerunt, secundum sententiam Domini dicentis, Matth. XII, 34 : *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Si quis ergo emundaverit se ab istis, ut habetur II Tim. II, 21, eorum scilicet iniquitati non consentiens, *erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne opus bonum paratum.* Qui vero eis consentiunt, cæci cæcos sequentes, simul cum eis in foveam cadent, a qua ut liberemur, hæc dicta sufficiant Domino adjuvante, cui sit honor et gratiarum actio in sæcula sæculorum. Amen.

OPUSCULUM XXIX.

DE PERFECTIONE VITÆ SPIRITUALIS

(Edit. Rom. Opusculum XVIII.)

Primo ponitur auctoris intentio.

Quoniam quidam perfectionis ignari, de perfectionis statu vana quædam dicere præsumpserunt, propositum nostræ intentionis est de perfectione tractare, quid sit esse perfectum, qualiter perfectio acquiritur, quis sit perfectionis status, et quæ competant assumentibus perfectionis statum.

CAPUT I.

Quod perfectio spiritualis vitæ attenditur simpliciter secundum charitatem.

Primum igitur considerare oportet, quod perfectum multipliciter dicitur. Est enim aliquid simpliciter perfectum, aliquid vero dicitur perfectum secundum quid; simpliciter quidem perfectum est, quod attingit ad finem ejus quod ei competit secundum propriam rationem. Secundum quid autem perfectum dici potest, quod attingit ad finem alicujus eorum quæ committantur propriam rationem, sicut animal simpliciter dicitur esse perfectum, quando ad hunc finem perducit, ut nihil ei desit ex his quæ integritatem vitæ animalis constituunt, puta, cum nihil ei desit ex numero et dispositione membrorum, et debita corporis quantitate, et virtutibus, quibus operationes vitæ animalis perficiuntur. Secundum quid autem perfectum animal dici potest, si sit perfectum in aliquo concomitante, puta, si sit perfectum in albedine, aut in odore, aut in aliquo hujusmodi. Sic igitur et in spirituali vita, simpliciter quidem homo perfectus dicitur, ratione ejus in quo principaliter spiritualis vita consistit, sed secundum quid perfectus dici potest, ratione cujuscumque quod spirituali vitæ adjungitur. Consistit autem principaliter spiritualis vita in charitate, quam qui non habet, nihil esse spiritualiter reputatur, unde Apost. I Corinth. XIII. dicit : *Si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem*

ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Beatus etiam Joan. Apostol. totam vitam spiritualem in dilectione consistere asserit dicens, I Jo. III : *Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte.* Simpliciter ergo in spirituali vita perfectus est, qui est in charitate perfectus. Secundum quid autem perfectus dici potest, secundum quodcumque, quod spirituali vitæ adjungitur : quod evidenter ex verbis sacræ scripturæ ostendi potest. Apost. enim ad Coloss. III, perfectionem principaliter charitati attribuit : enumeratis enim multis virtutibus, scilicet misericordia, benignitate, et humilitate, etc. iterum subdit : *Super omnia autem hæc, charitatem habete quæ est vinculum perfectionis,* sed et secundum intellectus cognitionem aliqui dicuntur esse perfecti. Dicit enim Apost. I ad Cor. XIV : *Malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti,* et alibi in eadem epistola : *Sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia,* cum tamen sicut dictum est, quantumcumque aliquis habeat perfectam scientiam sine charitate, nihil esse judicetur. Sic etiam et perfectus aliquis dici potest, *secundum patientiam, quæ opus perfectum habet,* ut dicit Jacobus, et secundum quascumque alias virtutes : nec debet hoc mirum videri, quia etiam in malis aliquis dicitur esse perfectus, sicut dicitur aliquis perfectus fur aut latro et hoc etiam modo loquendi interdum Scriptura utitur. Dicitur enim Isa. XXXII : *Cor stulti faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem.*

CAPUT II.

Quod perfectio attenditur tam secundum dilectionem Dei, quam proximi.

Perfectione autem circa charitatem principaliter considerata, plane accipi potest in quo perfectio spiritualis vitæ consistat. Sunt enim duo præcepta charitatis, quorum unum pertinet ad dilectionem Dei, aliud autem ad dilectionem proximi. Quæ quidem duo præcepta ordinem quemdam ad invicem habent, secundum ordinem charitatis : nam id, quod principaliter charitate diligendum est, et summum bonum, quod nos beatos efficit, scilicet Deus. Secundario vero diligendus ex charitate est proximus, qui nobis quodam socialis vitæ jure conjungitur in beatitudinis perceptione, vel participatione. Unde hoc est, quod in proximo ex

charitate debemus diligere, ut simul ad beatitudinem perveniamus. Hunc autem ordinem præceptorum charitatis Dominus in Evang. Matth. XXII, ostendit dicens : *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic : Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Primo igitur et principaliter consistit spiritualis vitæ perfectio, in dilectione Dei. Unde Dominus ad Abraham loquens, dicit Genes. XVII : *Ego Dominus omnipotens, ambula coram me, et esto perfectus.* Ambulatur autem coram Deo, non passibus corporis, sed affectibus mentis. Secundario vero consistit spiritualis vitæ perfectio, in proximi dilectione. Unde Dominus cum dixisset, Matth. V : *Diligite inimicos vestros*, et plura subjunxisset, quæ ad dilectionem proximi pertinent, concludit in fine : *Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester cœlestis perfectus est.*

CAPUT III.

De perfectione divinæ dilectionis, quæ soli Deo convenit.

In utraque autem dilectione multiplex perfectionis gradus reperitur, et quantum ad dilectionem Dei pertinet, primus et summus perfectionis gradus, divinæ dilectionis convenit soli Deo. Qui quidem modus consideratur ex parte dilecti, et ex parte diligentis. Dico autem ex parte dilecti, ut scilicet aliquid tantum diligatur, quantum diligibile est : ex parte vero diligentis, ut aliquid diligatur, quantum diligibile est : ex parte vero diligentis, ut aliquid diligatur secundum totam facultatem diligentis. Cum autem unumquodque sit diligibile, secundum quod est bonum, bonitas Dei cum sit infiita infinite diligibilis est. Infinite autem diligere nulla creatura potest, quia nullius virtutis finitæ potest esse actus infinitus. Solus ergo Deus cujus est tanta virtus in diligendo, quanta est bonitas ejus, seipsum perfecte diligere potest, secundum primum perfectionis modum.

CAPUT IV.

De perfectione divinæ dilectionis, quæ convenit comprehensoribus.

Creaturæ igitur rationali hic solus modus perfecte Deum diligendi possibilis est, qui sumitur ex parte diligentis, ut scilicet

secundum suam totam veritatem creatura rationalis diligat Deum : unde et in ipso divinæ dilectionis præcepto, manifeste hoc exprimitur. Dicitur enim Deuter. VI : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua,* sed Lu. X, additur, *et ex omni mente tua,* ut cor referatur ad intentionem, mens autem ad cognitionem, anima vero ad affectum, fortitudo ad executionem, hæc enim omnia in Dei dilectione sunt expendenda. Considerandum est autem, quod hæc dupliciter impleri contingit. Cum enim totum et perfectum sit cui nihil deest, ex toto corde et anima, et fortitudine, et mente Deus diligetur, si nihil in his omnibus nobis desit, quin totum actualiter convertatur in Deum, sed hic perfectæ dilectionis modus non est viatorum, sed comprehensorum. Unde Apost. ad Philippen. III, dicit : *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim : sequor autem si quo modo comprehendam,* quasi tunc perfectionem expectans cum ad comprehensionem pervenerit, beatitudinis palmam accipiens. Comprehensionem autem accipit non secundum quod importat inclusionem, aut terminationem comprehensi, sic enim Deus incomprehensibilis est omni creaturæ, sed secundum quod comprehensio importat consecutionem ejus, quod in sequendo aliquis quæsivit. In illa autem cœlesti beatitudine semper actualiter intellectus, et voluntas creaturæ rationalis in Deum fertur, cum in divina fruitione illa beatitudo consistat. Beatitudo autem non est in habitu, sed in actu. Et quia Deo creatura rationalis inhærebit tanquam ultimo fini, qui est veritas, summa, in finem autem ultimum omnia per intentionem referuntur, et secundum ultimum finem omnia exequenda disponuntur, consequens est quod illa beatitudinis perfectione creatura rationalis diligat Deum ex toto corde, dum tota ejus intentio feretur in Deum ex omnibus quæ cogitat, amat, aut agit. Ex tota mente, dum semper actualiter mens ejus feretur in Deum ipsum semper videns, et omnia in ipso, et secundum ejus veritatem de omnibus judicans. Ex tota anima, dum tota ejus affectio ad Deum diligendum feretur continue, et propter ipsum omnia diligentur. Ex tota fortitudine, vel ex omnibus viribus, dum omnium exteriorum actuum ratio erit Dei dilectio. Hic est ergo secundus perfectæ dilectionis divinæ modus, qui est beatorum.

CAPUT V.

De perfectione divinæ dilectionis, quæ in statu hujus viæ est de necessitate salutis.

Alio vero modo ex toto corde, mente, anima, et fortitudine Deum diligimus, si nihil nobis desit ad divinam dilectionem, quod actu, vel habitu in Deum non referamus : et hujus divinæ dilectionis perfectio datur homini in præcepto. Primo quidem, ut homo omnia in Deum referat sicut in finem, sicut Apostolus dicit prima Corinth. cap. x : *Sive manducatis, sive bibitis, vel aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite :* quod quidem impletur cum aliquis vitam suam ad Dei servitium ordinat, et per consequens omnia quæ per seipsum agit, virtualiter ordinantur in Deum, nisi sint talia quæ a Deo abducant, sicut sunt peccata, et sic Deum diligit homo ex toto corde. Secundo, ut intellectum suum homo Deo subjiciat, ea credens, quæ divinitus traduntur, secundum illud Apost. II Corinth. x : *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,* et sic Deus diligitur ex tota mente. Tertio, ut quæcumque homo amat, in Deo amet, et universaliter omnem suam affectionem ad Dei dilectionem referat. Unde dicebat Apostol. II Corint. v : *Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi urget nos,* et sic Deus ex tota anima diligitur. Quarto, ut omnia exteriora nostra, verba, et opera, ex divina charitate firmentur, secundum illud Apostol. I, ad Corinth. ultim : *Omnia enim vestra in charitate fiant,* et sic Deus ex tota fortitudine diligitur. Hic est ergo tertius perfectæ dilectionis divinæ modus, ad quem omnes ex necessitate præcepti obligantur. Secundus vero modus nulli est possibilis in hac vita, nisi simul fuerit viator et comprehensor, sicut Dominus noster Jesus Christus.

CAPUT VI.

De perfectione divinæ dilectionis, quæ cadit sub consilio.

Et cum Apostolus dixisset : *Non quod jam comprehenderim, aut perfectus sim :* subdit tertio : *Sequor autem si quo modo comprehendam :* et postmodum subdit quarto : *Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* Ex quibus verbis manifeste accidit, quod et si comprehensorum perfectio non sit nobis possibilis in hac vita,

æmulari tamen debemus ut in similitudinem perfectionis illius, quantuum possibile est, nos trahamus : et in hoc perfectio hujus vitæ consistit, ad quam per consilia invitamur. Manifestum namque est quod humanum cor tanto intensius in aliquid unum fertur, quanto magis a multis revocatur. Sic igitur tanto perfectius animus hominis ad Deum diligendum fertur, quanto magis ab affectu temporalium revocatur. Unde Augustin. in lib. LXXXIII, quæstionum, dicit quod venenum charitatis est spes adipiscendarum, aut retinendarum temporalium rerum : augmentum vero ejus est cupiditatis diminutio, perfectio vero nulla cupiditas. Omnia igitur consilia, quibus ad perfectionem invitamur, ad hoc pertinent, ut animus hominis ab effectu rerum temporalium avertatur, ut sic liberius mens tendat in Deum, contemplando, amando, et ejus voluntatem implendo.

CAPUT VII.

De secunda via perfectionis, quæ est per dimissionem temporalium.

Inter temporalia vero bona primo relinquenda occurrunt bona extrinseca, quæ divitiæ nuncupantur : et hoc Dominus consulit, Matth. XIX, dicens : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me :* cujus consilii utilitas consequenter ostenditur. Primo quidem per evidentiam facti. Nam *cum adolescens,* qui de via perfectionis quæsierat, *hoc audisset, abiit tristis.* Causa autem tristitiæ, ut Jeronym. dicit super Matth. redditur. Erat enim habens multas possessiones, id est, spinas et tribulos, quæ sementem dominicam suffocaverunt. Et Chrysost. idem exponendo dicit, quod non similiter detinentur qui pauca habent, et qui multis abundant, quoniam adjectio divitiarum majorem accendit flammam, et violentior fit cupido. Augustin. etiam dicit in Epis. ad Paulinum, et Therasiam, quod cum superflue terrena diliguntur, arctius adepta quam concupita constringunt : nam unde juvenis iste tristis discessit, nisi quia magnas habebat divitias? Aliud est enim jam nolle incorporare quæ desunt, aliud jam incorporata divellere. Illa enim velut extranea repudiantur, ista velut in membra præciduntur. Secundo vero utilitas prædicti consilii manifestatur per Domini verba, quæ subdidit, quia *dives difficile intrabit in regnum cælorum.* Et ratio est, ut Jeronym. dicit, quia divitiæ habitæ diffi-

cile contemnuntur; non dixit : Impossibile est divitem intrare in regnum cœlorum, sed difficile : ubi difficile ponitur, non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. Et sicut Chrisost. dicit super Matth., procedit ulterius Dominus ad ostendendum quod est impossibile, dicens : *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* Ex quibus verbis, ut dicit August. in libr. de quæstio. Évangel. discipuli adverterunt, omnes qui divitias capiunt, in divitum haberi numero, alioquin cum pauci sint divites in comparatione multitudinis pauperum, non quæsivissent discipuli : *Quis ergo poterit salvus esse?* Ex quibus duabus Domini sententiis aperte ostenditur, quod divitias possidentes difficile intrant in regnum cœlorum : quia sicut ipse Dominus alibi dicit : Sollicitudo sæculi illius, et fallacia divitiarum suffocant verbum Dei, et sine fructu efficitur. Eos vero qui divitias inordinate amant, impossibile est intrare in regnum cœlorum, multo magis quam ad litteram camelum per foramen acus transire. Hoc enim est impossibile, quia repugnat naturæ : illud vero quia repugnat divinæ justitiæ quæ est virtuosior omni natura creata. Ex his ergo manifeste apparet ratio divini consilii; consilium enim datur de eo quod utilius est, secundum illud Apost. II Corinth. VIII : *Consilium in hoc do : hoc enim vobis utile est.* Utilius autem est ad vitam æternam consequendam divitias abjicere, quam eas possidere, quia possidentes divitias difficile intrant in regnum cœlorum, eo quod difficile sit affectum divitiis possessis non alligari, quod jam facit impossibilitatem intrandi in regnum cœlorum. Salubriter ergo Dominus consuluit tanquam utilius, ut divitiæ relinquerentur. Sed potest aliquis contra præmissa objicere, quia Matthæus, Bartholomæus, et Zacchæus divitias habuerunt, et tamen in regnum cœlorum intraverunt : sed hoc Jeron. solvens dicit : « Considerandum est autem, quod eo tempore quo intraverunt divites esse desierunt. » Sed cum Abraham nunquam dives esse desierit, quin potius in divitiis fuerit mortuus, et eas in morte reliquerit filiis, ut in Gen. legitur, videtur secundum prædicta non fuisse perfectus, cum tamen ad eum Dominus dixerit, Gen. XVII : *Esto perfectus*, quæ quidem quæstio solvi non posset, si perfectio vitæ christianæ in ipsa dimissione divitiarum consisteret. Sequeretur enim quod qui divitias possideret, non posset esse perfectus : sed si verba Domini diligenter considerentur, non in ipsa divitiarum dimissione perfectionem posuit, sed hoc ostendit esse quasi quamdam perfectionis viam, ut

ipse modus loquendi ostendit, cum dicitur : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me,* quasi in sequela Christi consistat perfectio, dimissio vero divitiarum sit perfectionis via : unde Jeron. dicit super Matth. quia non sufficit tantum relinquere, subjungit Petrus, quod perfectum est, et secuti sumus te. Origenes etiam in eodem loco dicit; quod hoc quod dicit : Si vis perfectus etc. non sic intelligitur, ut ipso tempore quo tradiderit bona sua pauperibus, fiat omnino perfectus, sed ex illo die incipiet speculatio Dei adducere eum ad omnes virtutes. Potest ergo contingere, quod aliquis divitias possidens perfectus fuit, non quidem habens animum divitiis irretitum, sed totaliter Deo conjunctum, et hoc figurant verba Domini dicentis ad eum : *Ambula coram me, et esto perfectus,* quasi in hoc ejus perfectionem ostendens esse quod coram Deo ambulaverit, cum perfecte amando usque ad contemptum sui et suorum omnium, quod maxime ex immolatione filii demonstravit : unde ei dictum est : *Quia fecisti rem hanc, et non pepercisti filio tuo propter me, benedicam tibi,* Genes. XXII. Si quis vero ex hoc arguere velit inutile esse consilium Domini de divitiis dimittendis, quia Abraham divitias possidens fuit perfectus, ad hoc patet jam responsio ex prædictis. Non enim Dominus ea ratione hoc dedit consilium quasi divites perfecti esse non possint, aut intrare in regnum cœlorum, sed quia non de facili possunt. Magna ergo fuit virtus Abrahæ, quia etiam divitias possidens, a divitiis liberum animum habuit, sicut et magna virtus fuit Samson, qui absque armis cum sola mandibula asinæ multos hostes prostravit, nec tamen consilium inutiliter datur militi, ut ad bellum accedens assumat arma ad hostes vincendos : nec ergo inutiliter datur consilium perfectionem desiderantibus ut dimittant divitias, quia in divitiis Abraham potuit esse perfectus. Facta enim mirabilia non sunt ad consequentiam trahenda, quia infirmi ea magis mirari et laudare possunt, quam imitari : unde et in Ecclesiastico dicitur XXXI: *Beatus dives qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia et thesauris.* Magnæ virtutis dives esse ostenditur, et perfecta charitate fixus in Deo, qui ex affectu divitiarum maculam peccati non contrahit, qui post aurum concupiscendo non vadit, nec de divitiis confidendo per superbiam super alios se extollit, unde Apost. I, ad Tim. ult. : *Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum.* Sed quanto divitis taliter instituti major est beatitudo et virtus, tanto

talium divitum minor est numerus, unde subditur : *Quis est hic, et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua.* Vere enim mirabilia facit, qui in divitiis affluentibus cor non apponit : et si quis talis est, absque dubio probatur perfectus. Unde sequitur : *Quis probatus est in illo*, id est, in hoc quod absque macula divitias habeat, *et perfectus inventus est?* quasi dicat, rarus, et hoc *erit illi in gloriam æternam :* quod consonat verbis Domini dicentis, quod *difficile dives intrabit in regnum cœlorum.* Hæc est ergo prima via perveniendi ad perfectionem, ut aliquis studio sequendi Christum dimissis divitiis paupertatem sectetur.

CAPUT VIII.

De secunda perfectionis via, quæ est per abdicationem corporalium affectionum, et matrimonii.

Ut autem secundam perfectionis viam convenientius ostendamus, accipiendum est verbum August. qui dicit in lib. XII, de Trinitate : « Tanto magis inhæretur Deo, quanto minus diligitur bonum proprium. » Igitur secundum ordinem propriorum bonorum quæ homo propter Deum contemnit, est attendendus ordo eorum quibus ad perfectam Dei inhæsionem pervenitur. Prius enim relinquenda occurrunt quæ minus nobis conjuncta existunt : unde in primo loco occurrit ad perfectionem tendentibus exteriora bona relinquere, quæ a nostra natura sunt separata. Post hæc vero relinquenda occurrunt ea quæ nobis naturæ communione et affinitatis cujuscumque necessitudine conjungentur : unde Dominus dicit Luc. XIV : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, non potest esse meus discipulus.* Sed percunctari libet, ut Gregor. dicit, quomodo parentes et carnales propinquos præcipimur odisse, qui jubemur et inimicos diligere. Sed si vim præcepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valemus, quasi enim per odium diligitur, qui carnaliter sapiens dum prava nobis ingerit, non auditur. Sic enim exhibere proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus quod sunt, et habeamus odio quod in Dei nobis itinere obsistunt. Quisquis enim jam æterna concupiscit, in eam quam aggreditur causam Dei, extra patrem, extra matrem, extra uxorem, extra filios, extra cognatos, extra semetipsum fieri debet, ut eo verius cognoscat Deum, quo in ejus causa neminem cognoscit. Manifestum namque est, quod carnales affectus intentio-

nem mentis diverberant, ejusque aciem obscurant. Inter cæteras autem proximorum necessitudines maxime affectu conjugali humanus animus irretitur, intantum quod, sicut dicitur Gen. II, ex ore primi parentis : *Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ ;* et ideo ad perfectionem tendentibus maxime vinculum conjugale est vitandum, quia per hoc homo maxime curis sæcularibus implicatur. Et hanc causam Apostolus assignat sui consilii, quod dederat de continentia servanda, dicens I, ad Corinth. VII : *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo : qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi.* Ut ergo homo liberius Deo vacet, eique perfectius inhæreat, secunda ad perfectionem via est perpetua castitatis observatio. Habet autem et hoc continentiæ bonum aliquam idoneitatem et perfectionem adipiscendam. Impeditur enim animus hominis ne libere possit Deo vacare, non solum ex amore exteriorum rerum, sed multo magis ex interiorum passionum impulsu. Inter omnes autem interiores passiones maxime ration m absorbet concupiscentia carnis, et venereorum usus : unde August. dicit in I libr. Soliloquiorum : Nihil esse sentio quod magis ex arce virtutis dejiciat animum virilem, quam blandimenta fœminæ, corporumque ille contactus, sine quo uxor haberi non potest, et ideo continentiæ via est maxime necessaria ad perfectionem consequendam, quam quidem viam Apostolus consuluit. I, ad Corinth. VII, dicens : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis.* Hujus autem viæ utilitas ostenditur Matth. XIX, ubi cum discipuli Christo dicerent : *Si ista est causa homini cum uxore, non expedit nubere,* Dominus respondit : *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* In quo arduitatem hujus viæ ostendit, et quia ab ejus consecutione deficit hominum virtus communis, et quia non nisi dono Dei ad eam pervenitur, unde dicitur Sapient. VIII : *Scivi, quoniam aliter non possum esse continens nisi Deus det, et hoc ipsum erat summa sapientia, scire cujus esset hoc donum :* cui consonat quod Apostolus dicit, I Corinth. VII : *Volo omnes homines esse sicut meipsum,* scilicet qui continentiam servo : *sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic :* ubi aperte continentiæ bonum dono Dei ascribitur. Sed ne rursus ad hoc aliquis donum consequendum secundum suas vires conari negligat, Dominus ad hoc hortatur communiter et primo quidem, exemplo, cum dicit : *Sunt eunuchi qui*

seipsos castraverunt, non membrorum abscissione, ut Chrysost. dicit, sed malarum cogitationum interemptione. Et deinde invitat proponens præmium, cum subdit : *Propter regnum cœlorum* : unde dicitur. Sapient. XLI : *Casta generatio in perpetuum coronata triumphat, in coinquinatorum certaminum præmium vincens* : ut ultimo hortatur verbo cum dicit : *Qui potest capere, capiat* : quæ, ut Hieron. dicit, hortantis Domini vox est, et milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis, quasi qui potest pugnare, pugnet, et superet ac triumphet. Si quis autem objectionem moveat de Abraham qui perfectus fuit, et aliis justis antiquis a matrimonio non abstinentibus, patet responsio per hoc quod August. dicit in libr. de bono conjugali. Continentia non corporis, sed animi virtus est. Virtutes autem animi, aliquando in opere manifestantur, aliquando in habitu latent. Quocirca sicut non est impar meritum patientiæ in Petro qui passus est, et in Joanne qui passus non est : sic non impar meritum est continentiæ in Joanne qui nullas expertus est nuptias, et in Abraham qui filios generavit. Et illius enim cœlibatus, et istius connubium per temporum distributionem Christo militaverunt; dicat ergo fidelis continens : Ego quidem non sum melior quam Abraham : sed melior est caritas cœlibum, quam castitas nuptiarum, quarum Abraham unam habuit in usu, alteram in habitu. Caste quippe conjugaliter vixit : esse autem castus sine conjugio potuit, sed tunc non oportuit. Ego vero facilius non utor nuptiis, quibus usus est Abraham, quam si uterer nuptiis, quemadmodum usus est Abraham : et ideo melior sum illis qui per animi continentiam non possunt quod ego, non illis qui propter temporis differentiam non fecerunt quod ego. Quod enim nunc ago, melius illi egissent, si tunc agendum esset : hæc autem August. solutio concordat cum eo quod supra dictum est de observantia paupertatis. Tantam enim perfectionis virtutem habebat in mente, ut nec propter temporalium possessionem, nec propter usum conjugii mens ejus deficeret a perfecta dilectione ad Deum. Si quis tamen eamdem mentis virtutem non habens, cum possessione divitiarum, et usu conjugii ad perfectionem pervenire contenderet, præsumptuose convinceretur errare consilia Domini parvipendens.

CAPUT IX.

De his quibus homo juvatur ad continentiam servandam.

Quia igitur per continentiæ viam incedere tam arduum est, ut juxta verbum Domini, non omnes hoc capiant, sed Dei dono habeatur, per hanc viam incedere volentibus sic agere oportet, ut vitent ea, quibus a prosecutione hujus itineris impediri possent. Tria autem esse impedimenta continentiæ apparet. Primum quidem ex parte corporis. Secundum ex parte animæ. Tertium ex parte exteriorum personarum, vel rerum. Ex parte quidem proprii corporis, quia sicut Apost. dicit ad Gal. v : *Caro concupiscit adversus spiritum.* Cujus carnis opera ibidem esse dicuntur *fornicatio, immunditia, impudicitia,* et cætera hujusmodi : hæc autem concupiscentia carnis est lex, de qua dicit Apostol. ad Rom. vii : *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Quanto autem caro magis fovetur per ciborum affluentiam et deliciarum mollitiem, tanto hujusmodi concupiscentia magis crescit : unde Hiero. dicit : *Venter mero æstuans cito dispumat in libidinem,* et Prover. xx : *Luxuriosa res, vinum.* Et Job xl, dicitur de Behemoth, per quem diabolus significatur : *Sub umbra dormit in secreto thalami in locis humentibus :* quod exponens Greg. xxxiii. mora. dicit : *Loca humentia sunt opera voluptuosa.* Pes quippe in arida terra non labitur, fixus vero in lubrica vix tenetur. In locis ergo humentibus iter vitæ præsentis faciunt, qui in hac ad justitiam recti stare non possunt. Oportet igitur continentiæ viam assumentibus, carnem propriam abstractis deliciis, vigiliis, et jejuniis, et hujusmodi exercitiis castigare. Cujus rei exemplum Aposto. nobis ostendit. ad Corinth. ix, dicens : *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet* : et post modica subdit : *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar :* et quod opere perfecit, verbo docuit. Dicit enim ad Rom. xiii, cum præmisisset : *Non in cubilibus et impudicitiis, et carnis,* inquit, *curam ne feceritis in desideriis.* Recte autem dicit in desideriis, id est, ad voluptatem, quia ad necessitatem naturæ carni cura est impendenda . unde idem dicit ad Ephes. v : *Nemo carnem suam unquam odio habuit, sed nutrit et fovet eam.* Ex parte autem animæ propositum continentiæ impeditur, dum lascivis cogitationibus immoratur. Unde Dominus per Propketam

dicit Isa. I : *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Malæ enim cogitationes plerumque ad malum faciendum inducunt, unde dicit Mich. II : *Væ qui cogitatis inutile :* et statim subditur : *Et operamini malum in cubilibus vestris.* Inter cæteras autem cogitationes malas magis ad peccatum inclinant cogitationes de delectationibus carnis. Cujus ratio etiam secundum philosophorum doctrinam dupliciter assignari potest. Una quidem, quia cum ipsa delectatio sit homini connaturalis, et a juventute connutrita, facile in ipsam appetitus fertur, cum eam cogitatio proponit. Unde Philosophus dicit II. Ethicor. quod delectationem judicare non possumus de facili, quin accipiamus eam. Secunda ratio est, quia, ut idem dicit in III. Ethic. delectabilia in particulari sunt magis voluntaria quam in universali. Manifestum est autem quod per curam cogitationis ad particularia quæque descendimus, unde per cogitationem diutinam maxime libido provocatur. Et propter hoc Apostolus I ad Corin. VI. dicit : *Fugite fornicationem :* quia ut gloss. ibidem dicit ; Cum aliis vitiis potest expectari conflictus, sed hanc fugite ne approximet, quia non aliter hoc malum potest vinci. Contra igitur hujusmodi incontinentiæ impedimentum multiplex remedium invenitur, quorum primum et præcipuum est, ut mens circa contemplationem divinorum et orationem occupetur : unde dicit Apostolus ad Ephes. V : *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu Sancto loquentes vobis metipsis in psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus,* quod ad contemplationem pertinere videtur ; *cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino,* quod ad orationem pertinere videtur. Hinc etiam Dominus per Prophetam dicit, Isaiæ XLVIII : *Laude mea infrenabo te, ne intereas.* Est enim quoddam frenum animam ab interitu peccati retrahens laus divina. Secundum remedium est studium Scripturarum, secundum illud Hiero. ad Rusticum monachum : « Ama Scripturarum studia, et carnis vitia non amabis. » Unde Apostolus cum dixisset, ad Tim. IV : *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate,* statim subdit : *Cum venio, attende lectioni.* Tertio remedium est quibuscumque bonis cogitationibus animum occupare, unde Chrys. super Matt. dicit, quod abscisio membri non ita comprimit tentationes et tranquillitatem facit, ut cogitationis frenum, unde Apostolus ad Phil. IV. dicit : *De cætero; fratres, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si*

qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quartum remedium est, ut homo ab otio desistens, etiam in corporalibus laboribus seipsum exerceat. Dicitur enim Eccles. XXXIII : *Multam malitiam docuit otiositas.* Et specialiter otium est vitiorum carnalium incentivum, unde dicitur Ezech. XVI : *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius.* Et ideo Hiero. ad Rusticum monachum scribens, dicit : *Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum.* Quintum remedium adhibetur contra carnis concupiscentiam, etiam per aliquas animi perturbationes, unde Hiero. refert in eadem Epistol. quod in quodam cœnobio erat quidam adolescens, qui nulla abstinentia, nulla operis magnitudine flammam poterat carnis extinguere, unde eum periclitantem pater monasterii hac arte servavit. Imperavit enim cuidam viro gravi, ut jurgiis atque conviciis eum insectaretur, et post irrogatam injuriam primus veniret ad conquerendum : vocati etiam testes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat. Solus pater monasterii defensionem suam opponebat, ne abundanti tristitia frater absorberetur. Ita annus ductus est, quo expleto interrogatus adolescens super cogitationibus pristinis, respondit : Papa, vivere mihi non licet, et fornicari libet? Ex parte autem exteriorum rerum propositum continentiæ impeditur per aspectum et frequentia colloquia mulierum, et earum consortia : unde dicitur Ecclesiast. IX : *Propter speciem mulieris multi perierunt, et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.* Et postea subditur : *Colloquium ipsius quasi ignis exardescit.* Et ideo contra hoc est adhibendum remedium, quod ibidem dicitur : *Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius : cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* Et Ecclesiastici XLII, dicitur. *Omni homini noli intendere in specie, et in medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri,* unde Hiero. contra Vigilantium scribens dicit, quod monachus sciens imbecillitatem suam, et vas fragile quod portat, timet offendere ne impingat, et corruat atque frangatur : unde et mulierum, maxime adolescentularum vitat aspectum, ne eum capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Ex quo patet quod sicut abbas Moyses dicit in Collationibus patrum, « pro puritate cordis servanda, solitudo sectanda est, ac jejuniorum inediam, vigilias, labores corporis, nuditatem, lectionem, cæterasque virtutes debere nos suscipere novimus,

ut scilicet per illas ab universis passionibus noxiis illæsum parare cor nostrum et conservare possimus et ad perfectionem charitatis istis gradibus innitentes ascendere. » Ob hoc igitur in religionibus sunt hujusmodi opera instituta, non quia in ipsis principaliter consistat perfectio, sed quia his quasi quibusdam instrumentis ad perfectionem perveniatur : unde post pauca subditur ibidem : Igitur jejunia, vigiliæ, inedia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed instrumenta perfectionis sunt : quia non in ipsis consistit disciplinæ finis, sed per illa pervenitur ad finem. Si quis autem objiciat, quod absque jejunio, vigiliis, et aliis hujusmodi exercitiis potest homo perfectionem acquirere, præsertim cum de Domino legatur Matt. XI : *Venit filius hominis manducans et bibens,* sui quoque discipuli non jejunarent, quemadmodum discipuli Joannis et Pharisæi, ad hoc in gloss. respondebitur, quod Joannes vinum et siceram non bibit, quia abstinentia meritum auget, cui nulla est potentia naturæ. Dominus autem qui peccatum potest condonare, cur a peccatoribus manducantibus declinaret, quos abstinentibus poterat facere justiores? Discipuli ergo Christi non habebant opus jejunio, quia præsentia sponsi illis fortitudinem dabat majorem, quam discipuli Joan. per jejunium haberent : unde Dominus ibidem dicit : *Venient dies quando auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt :* quod exponens Chrys. dicit : « Jejunium triste est non naturaliter, sed illis qui imbecillius adhuc dispositi sunt : his enim qui sapientiam contemplari desiderant, delectabile est. Quod ergo discipuli imbecilles erant, non erat tempus tristitiam introducendi quousque firmarentur. Per hoc monstrat, quod non gulæ erat quod fiebat, sed dispensationis cujusdam. » Quod autem hujusmodi exercitia expediant ad vitanda peccata et perfectionem consequendam Apostolus expresse ostendit. II ad Corin. VI, dicens : *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis et castitate.*

CAPUT X.

De tertia via perfectionis, quæ est per abjectionem propriæ voluntatis.

Non solum autem necessarium est ad perfectionem charitatis consequendam, quod homo exteriora abjiciat, sed etiam quod homo quodammodo seipsum derelinquat. Dicit enim Dion. IV. c. de divinis nominibus, quod divinus amor est extasim faciens, id est, extra seipsum ponens, non sinens hominem suipsius esse, sed ejus quod amatur : cujus rei exemplum in seipso demonstravit Apostolus dicens ad Galat. II : *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus,* quasi suam vitam non suam æstimans, sed Christi : quia quod proprium sibi erat contemnens, totus Christo inhærebat. Et hoc etiam in quibusdam esse completum ostendit, cum dicit ad Col. III : *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Exhortatur etiam alios ut ad hoc perveniant, cum dicit, II ad Cor. V: *Pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.* Et ideo, ut habetur Luc. XIV, postquam dixerat : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores,* tanquam aliquid majus addens, subdit, *adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* Hoc etiam idem Dominus docet, Matt. XVI, dicens : *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.* Hujus autem salubris abnegationis et charitativi odii observantia partim quidem necessaria est ad salutem, et omnibus qui salvantur communis, partim autem ad perfectionis pertinet complementum. Ut enim ex supra posita Dionysii auctoritate apparet, de ratione divini amoris est, ut amans non sui ipsius remaneat, sed amati. Secundum igitur divini amoris gradum, necesse est et odium, et abnegationem prædictam distingui. Est autem necessarium ad salutem, ut homo sic Deum diligat, ut in eo finem suæ intentionis ponat, nihilque admittat quod contrarium divinæ dilectioni existimat. Et ideo consequenter, et odium, et abnegatio sui ipsius est de necessitate salutis, unde Greg. dicit in Homil. « Tunc nosmetipsos relinquimus et abnegamus, cum vitamus quod per vetustatem fuimus, et ad hoc nitimur, quod per novitatem vocamur. » Et sicut in Homil. alia dicit: « Tunc bene animam nostram odimus, cum ejus carnalibus desideriis non

acquiescimus, cum ejus appetitus frangimus, et ejus voluptatibus reluctamur ». Ad perfectionem vero pertinet, ut homo propter intentionem amoris Dei etiam ea abjiciat, quibus licite uti posset, ut per hoc liberius Deo vacet. Secundum hunc ergo modum consequens est ut et odium, et abnegatio sui ipsius ad perfectionem pertineant : unde ex ipso modo loquendi apparet hæc a Domino proposita esse quasi ad perfectionem pertineant. Sicut enim dicit Matt. XIX : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus,* non necessitatem imponens, sed voluntati relinquens, ita dicit : *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me :* quod Chrysost. exponit, dicens : « Non coactivum facit sermonem, non enim dicit : Si vos volueritis et nolueritis, oportet hæc vos pati. » Similiter cum dixisset : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum,* etc. postmodum subdit : *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, nonne prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum?* quod exponens Gregor. in Homil. dicit : « Quia sublimia præcepta data sunt, protinus comparatio ædificandæ sublimitatis adjungitur : » et post pauca dicit : « Istos sumptus dives ille habere non potuit, qui cum post servata præcepta relinquenda omnia audisset, tristis abcessit. » — Ex quibus patet hæc ad perfectionis consilium secundum aliquem modum pertinere. Hoc autem consilium perfectissime martyres impleverunt, de quibus August. dicit in sermone de martyribus, quod nulli tantum impendunt, quantum qui seipsos impendunt. Martyres autem Christi sunt qui vitam præsentem propter Christum quodammodo habuerunt odio, abnegantes seipsos : quia, ut Chrys. dicit super Matth. « Qui negat alium, vel fratrem, vel famulum, vel quemcumque, etsi flagellatum viderit, et quæcumque patientem non assistit, non adjuvat, ita vult corpori nostro nos non ignoscere, ut etsi flagellaverint, vel quodcumque aliud fecerint, corpori non parcamus. » Et ne extimes quod usque ad verba tantum et contumelias oportet abnegare seipsum usque ad mortem etiam turpissimam, scilicet crucis, quod significat in hoc quod dicit : *Et tollat crucem suam, et sequatur me.* Hoc autem ideo perfectissimum dicimus, quia martyres illud propter Deum contemnunt, scilicet propriam vitam, propter quam omnia temporalia quæruntur, et ejus conservatio etiam cum omnium aliorum amissione aliis omnibus præfertur. Magis enim homo vult et divitias perdere, et amicos, adhuc etiam corporis infirmitati succumbere, et in servitutem redigi quam vita privari :

unde hoc beneficium victis et victoribus præstatur, ut vitæ parcentes conservent servituti subjectos. Unde Satan ad Dominum dixit, ut habetur Job II : *Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua,* id est, pro corporali vita servanda. Inter alia autem quanto aliquid magis naturaliter amatur, tanto perfectius contemnitur propter Christum. Nihil enim est homini amabilius libertate propriæ voluntatis. Per hanc enim homo est aliorum dominus, per hanc aliis uti, vel frui potest, per hanc etiam actibus suis dominatur. Unde sicut homo dimittens divitias, vel personas conjunctas eas abnegat : ita deserens propriæ voluntatis arbitrium, per quod ipse sui ipsius dominus est, seipsum abnegare invenitur. Nihil est etiam quod homo naturali affectu magis refugiat quam servitutem : unde et nihil posset homo pro alio amplius impendere post hoc quod seipsum in mortem pro eo traderet, quam quod se servituti ejus subjugaret, unde, ut dicitur, Tobiæ IX, Tobias junior dixit ad Angelum : *Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.* Hujus autem voluntatis libertatem aliqui sibi propter Deum particulariter adimunt, dum quodcumque particulare votum emittunt de quocumque faciendo, vel non faciendo. Per votum enim necessitas quædam imponitur voventi, ut de cætero non liceat quod prius licebat, sed quadam necessitate constringitur ad reddendum quod vovit, unde in Psal. LXV dicitur : *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Et Eccles. IV : *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere : displicet enim ei infidelis et stulta promissio.* Aliqui vero libertati propriæ voluntatis totaliter abrenuntiant, se propter Deum aliis subjicientes per obedientiæ votum, cujus quidem obedientiæ exemplum præcipuum habuimus in Christo, de quo Apostolus dicit, Ro. V : *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem justi constituentur multi.* Quam quidem obedientiam Apostolus manifestat ad Phi. II, dicens : *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem.* Hæc autem obedientia in abrenuntiatione propriæ voluntatis consistit : unde ipse dicebat Matth. XXVI : *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste : verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Et Joan. VI. dicit : *Descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* In quo nobis dedit exemplum, ut sicut ipse suam voluntatem humanam abnegabat supponendo eam divinæ, ita et nos nostram voluntatem Deo totaliter supponamus et hominibus, qui nobis præponuntur

tamquam Dei ministri. Unde Apost. ait ad Heb. ult. : *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis.*

CAPUT XI.

Quod tres viæ prædictæ perfectionis proprie ad statum religionis pertinent.

Secundum autem triplicem viam perfectionis assignatam in religionibus, triplex commune votum invenitur, scilicet votum paupertatis, continentiæ, et obedientiæ usque ad mortem. Per votum paupertatis primam perfectionis viam religiosi assumunt omni proprietati abrenuntiantes. Per votum autem continentiæ aggreditur viam secundam matrimonio perpetuo abrenuntiantes. Per votum autem obedientiæ maxime viam tertiam assumunt, voluntatem propriam abnegando. Hoc etiam triplex votum congrue religioni adaptatur. Nam, sicut dicit August. X. de civi. Dei, religio non quemlibet, sed Dei cultum significare videtur. Unde et Tullius dicit in rhetorica, quod religio est virtus, quæ cuidam superiori naturæ quam divinam vocant, cultum cæremoniamque affert. Cultus autem soli Deo debitus in sacrificii oblatione ostenditur. Offertur autem Deo sacrificium de exterioribus rebus, quando eas aliquis propter Deum largitur, secundum illud Heb. ult. : *Beneficentiæ et communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis promeretur Deus.* Offertur etiam Deo sacrificium de proprio corpore, quando scilicet *qui Christi sunt, carnem suam crucifigunt cum vitiis et concupiscentiis,* ut dicit Apostolus Gal. V. Unde et ipse dicit, Roman. XII : *Exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem.* Est etiam sacrificium tertium Deo acceptissimum, quando aliquis spiritum suum offert Deo, secundum illud Psal. L : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Sed sciendum quod sicut Gregor. dicit super Ezech., hoc inter sacrificium et holocaustum distat, quod omne holocaustum est sacrificium, et non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio enim pars pecudis, in holocausto vero totum pecus offerri consueverat. Cum ergo aliquis suum aliquid Deo vovet, et aliquid non vovet, sacrificium est. Cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapit, omnipotenti Deo voverit, holocaustum est : quod quidem impletur per tria vota prædicta. Unde manifestum est eos qui hujusmodi vota Deo emittunt, quasi propter holocausti excellentiam antonomastice religiosos vocari. Per sacri-

ficii autem oblationem secundum legis mandatum pro peccatis satisfacere oportet, ut in Levitico expresse jubetur. Unde Psal. IV, cum dixisset : *Quæ dicitis in cordibus vestris et in cubilibus vestris compungimini,* statim de sacrificatione scribens, dixit : *Sacrificate sacrificium justitiæ,* id est opera facite justa post pœnitentiæ lamenta, ut glo. exponit. Sicut ergo holocaustum sacrificium est perfectum, ita per vota præmissa perfecte homo Deo satisfacit, cum, et de exterioribus rebus, et de proprio corpore, et de proprio spiritu, holocaustum offert. Ex quo patet quod religionis status non solum perfectionem charitatis, sed etiam perfectionem pœnitentiæ continet in tantum, quod nulla sunt peccata tam gravia, pro quibus possit homini imponi pro satisfactione religionis assumptio, quasi religionis statu omnem satisfactionem transcendente. Unde (ut habetur. 33. q. 2, c. Admoneret, Astulpho, qui uxorem occiderat consulitur ut monasterium ingrediatur quasi melius, et levius, alioquin ei durissimam pœnitentiam injungit. Inter hæc autem tria quæ ad religionis statum diximus pertinere, præcipuum est obedientiæ votum, quod quidem multipliciter apparet. Primo quidem, quia per obedientiæ votum homo Deo propriam voluntatem offert : per votum autem continentiæ offert ei sacrificium de proprio corpore : per votum vero paupertatis offert de exterioribus rebus. Sicut ergo inter bona hominis corpus præfertur exterioribus rebus, et anima corpori, ita votum continentiæ voto paupertatis præfertur. votum autem obedientiæ utrique. Secundo, quia propter propriam voluntatem homo et exterioribus rebus utitur. et proprio corpore. Sic igitur qui propriam voluntatem dat, totum dedisse videtur. Universalius igitur est obedientiæ votum. quam continentiæ et paupertatis, et quodammodo includit utrumque. Hinc est quod Samuel obedientiam omnibus sacrificiis præfert dicens, I Reg. XV : *Melior est obedientia, quam victimæ.*

CAPUT XII.

Contra errores illorum, qui præsumpserunt diminuere meritum obedientiæ, vel voti.

Humanæ igitur perfectioni diabolus invidens, diversos vaniloquos, et seductionis magistros suscitavit, qui prædictas perfectionis vias impugnarent. Primam enim perfectionis viam Vigilantius impugnavit. contra quem Hiero. loquens ait : « Quod autem

asserit eos melius facere qui utantur rebus suis, et paulatim fructus possessionum pauperibus dividunt, quam illos qui possessionibus venumdatis semel omnia largiantur, non a me ei, sed a domino respondebitur : *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me.* Ad eum loquitur qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, naviculam, et rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus aut tertius gradus est, quem et nos recipimus, dum modo sciamus prima secundis et tertiis præferenda. » Et ideo ad excludendum hunc errorem, dicitur in lib. de ecclesiasticis dogmatibus : Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi dominum, insimul omnia donare, et absolutum sollicitudine cum Christo egere. Secundam perfectionis viam impugnavit Jovinianus, matrimonium virginitati adæquans, cujus errorem beatus Hieronym. evidentissime confutat in libro, quem contra eum scripsit, de quo etiam errore August. in libro retractationum sic dicit : « Joviniani hæresis, sacrarum virginum meritum æquare pudicitiæ conjugali voluit : in dein urbe romana nonnullas etiam sanctimoniales de quarum impudicitia suspicio nulla præcesserat, dejecisse in nuptias dicitur. Huic nostra sancta mater Ecclesia per omnia fidelissime ac fortissime resistit, unde in libr. de Ecclesiast. dogmatibus dicitur, sacratæ Deo virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus a vino vel carnibus nihil credere meriti accrescere, non est Christiani, sed Joviniani. » His autem antiquis insidiis diabolus non contentus, temporibus nostris quosdam dicitur incitasse, votum obedientiæ, ac alia vota communiter impugnantes, dicendo laudabilius esse bona opera virtutum facere sine voto vel obedientia, quasi ad hæc facienda homo per votum vel obedientiam constringatur. Quorum aliqui dicuntur in tantam vesaniam prosilire, quod asserant votum quod aliquis emisit de religione intranda posse prætermitti, absque detrimento salutis. Hunc autem errorem quibusdam vanis et frivolis rationibus confirmare dicuntur. Dicunt enim, quod tanto aliquid est laudabilius et magis meritorium, quanto est magis voluntarium : sed quanto aliquid est magis necessarium, tanto videtur minus voluntarium; laudabilius ergo et magis meritorium videtur esse, quod quis opera virtutum exerceat proprio arbitrio et absque necessitate voti vel obedientiæ, quam quod ex voto vel obedientia hoc facere compellatur. Dicuntur etiam ad hoc inducere quod Prosper dicit in II lib. de vita

contemplativa. Dicit enim sic : Abstinere vel jejunare debemus, ut non nos necessitati jejunandi subdamus, ne jam non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus. Possent etiam ad hoc inducere quod dicit Apost. II Cor. IX : *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus.* Oportet ergo manifeste ostendere et hoc falsum esse quod dicunt, et eorum frivolas rationes elidere. Ad ostendendum autem hujus erroris falsitatem, primo assumendum est quod in Psal. LXXI, dicitur : *Vovete et reddite domino Deo vestro,* ubi dicit Gloss. : Notandum, quod alia sunt communia vota Dei, scilicet sine quibus non est salus, ut vovere fidem in baptismo et hujusmodi, quæ etiam si non promittimus, solvere debemus, et de his præcipitur omnibus : Vovete et reddite : alia sunt vota propria singulorum, ut castitas, virginitas, et hujusmodi. Ad hæc ergo vovenda nos invitat ; non præcipit ut voveamus, sed ut vota reddamus. Vovere enim voluntati consulitur, sed post voti emissionem redditio exigitur necessario. Votum ergo quoddam est in præcepto, quoddam in consilio. Ex utroque autem ex necessitate concluditur, quod melius est aliquod bonum facere ex voto, quam sine voto. Manifestum est enim, quod ad ea quæ sunt de necessitate salutis, omnes tenentur ex Dei præcepto, nec est fas æstimare aliquod Dei præceptum in vacuum dari, *finis autem* cujuslibet *præcepti est charitas,* ut dicit Apost. I Tim. I. Frustra ergo daretur aliquod præceptum de aliquo faciendo, si non magis ad charitatem pertineret illud facere, quam non facere. Datur autem præceptum non solum de credendo, vel de non furando, sed etiam ut hæc voveamus. Credere igitur ex voto et abstinere a furto ex voto, etc. hujusmodi, magis ad charitatem pertinent, quam si sine voto fiant. Quod autem magis ad charitatem pertinet, magis est laudabile, et magis meritorium. Magis ergo est laudabile et meritorium facere aliquid ex voto, quam sine voto. Rursus, consilium datur non solum de virginitate vel castitate servanda, sed etiam de vovendo, ut patet ex Glo. supra inducta. Sed consilium non datur nisi de meliori bono, ut supra dictum est, melius ergo est servare virginitatem cum voto, quam sine voto, et simile est in aliis. Item inter alia bona opera maxime observatio virginitatis, commendari solet, ad quam dominus invitat, dicens, Matth. XIX : *Qui potest capere capiat,* sed ipsa virginitas ex voto commendabilis redditur. Dicit enim Aug. in lib. de virgin. « Neque Virginitas quia virginitas est, sed quia Deo dicata

est, honoratur, quam vovet et servet continentia pietatis. » Et infra . « Nec nos in virginibus, quod virgines sunt prædicamus, sed quod Deo dicatæ sunt pia continentia virginitatis. » Multo igitur magis aliqua opera laudabiliora redduntur, ex hoc quod per votum Deo dicantur. Iterum, quodlibet bonum finitum cum enumeratione alterius boni melius est : nulli autem dubium esse potest, quin ipsa promissio boni sit aliquod bonum, unde et qui homini aliquid promittit, bonum aliquod ei videtur jam impendere, unde et quibus aliquid promittitur gratias agunt, votum autem est quædam promissio Deo facta, ut patet per illud quod dicitur, Ecclesiastes IV : *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis et stulta promissio.* Melius est igitur aliquid facere et vovere, quam facere simpliciter absque voto. Adhuc, quanto aliquis plus dat alicui, tanto majus aliquid ab eo meretur. Qui autem facit aliquid sine voto, dat ei solum, quod facit propter ejus amorem, qui autem non solum facit, sed etiam vovet, non solum dat ei quod facit, sed etiam potentiam, qua facit. Facit enim se non posse quin faciat, quod prius non facere licite poterat. Majus igitur aliquid meretur apud Deum qui ex voto aliquid facit, quam qui illud facit sine voto. Amplius ad laudem boni operis pertinet, quod voluntas firmetur in bono, sicut ad aggravationem culpæ pertinet, quod voluntas sit obstinata in malo. Manifestum est autem, quod qui aliquid vovet, voluntatem suam firmat ad id, quod vovet, et sic cum implet quod voverat opus bonum, ex voluntate firmata procedit. Sicut igitur ad gravamen culpæ pertinet, quod ex proposito firmato aliquis malum operetur, hoc enim est ex malitia peccare, ita ad augmentum meriti pertinet quod aliquis bonum opus operetur ex voto. Item, quanto aliquis actus ab excellentiori virtute progreditur, tanto laudabilior est, cum tota laus operis ex virtute procedat : contingit autem quandoque actum inferioris virtutis a superiori virtute imperari, puta cum aliquis actum justitiæ ex charitate facit, multo igitur melius est opus virtutis inferioris facere ex imperio superioris virtutis, sicut melius est opus justitiæ, si ex charitate fiat. Manifestum est autem, quod particularia bona opera quæ facimus pertinent ad aliquas inferiores virtutes, puta, jejunare, ad abstinentiam : continere, ad castitatem, et sic de aliis. Vovere autem est proprie latriæ actus, quam nulli dubium esse debet esse potiorem vel abstinentia, vel castitate, vel quacumque alia hujusmodi virtute. Majus enim est colere Deum, quam recte se ha-

bere erga proximum, aut seipsum. Opus igitur abstinentiæ, vel castitatis, vel cujuscumque talium virtutum, quæ sunt infra latriam, laudabilius est si ex voto fiant. Huic etiam suffragatur pium Ecclesiæ studium, quæ homines ad vovendum invitans, et voventibus ire in subsidium terræ sanctæ, vel alias in defensionem Ecclesiæ, indulgentias et privilegia largitur : non autem invitaret ad vovendum, si melius bona opera esset facere sine voto. Hoc enim esset contra exhortationem Apostoli I Corinthiorum XII : *Æmulamini charismata meliora.* Unde si melius esset bona opera facere absque voto, non invitaret ad vovendum, sed etiam a vovendo retraheret vel prohibendo, vel etiam dissuadendo. Similiter etiam cum Ecclesiæ intentio sit homines fideles ad meliorem statum reducere, omnes a votis factis absolveret, ut sic eorum bona opera laudabiliora existerent. Patet igitur hujusmodi positionem repugnare ei quod communiter Ecclesia tenet et sentit, unde et tanquam hæretica reprobanda est. Ad ea vero quæ pro se objiciunt, facile est multipliciter respondere. Primo enim quod dicunt, quod opus bonum ex voto factum est minus voluntarium, non est universaliter et in omnibus verum. Multi enim sunt qui ea quæ voverunt tam prompta voluntate faciunt, ut etiam si non vovissent non solum facerent, sed voverent. Secundo detur quod aliquod bonum opus quod quis facit ex voto, vel obedientia simpliciter consideratum sit involuntarium, sed tamen facit hoc ex necessitate voti, vel obedientiæ, quam non vult præterire, adhuc dum hoc facit, laudabilius operatur, et magis merito, quam si prompta voluntate illud faceret sine voto. Etsi enim non habeat voluntatem promptam illud faciendi, puta jejunandi, habet tamen voluntatem promptam votum implendi, vel obediendi, quod est multo laudabilius et magis meritorium quam jejunare, unde plus meretur quam ille qui sua voluntate jejunat : tantoque voluntas votum implendi, aut obediendi promptior judicatur, quando id quod aliquis facit propter obedientiam, vel votum magis in se consideratum voluntati repugnat, unde Hieronymus ad Rusticum monachum dicit : Per hæc omnia ad aliud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum. Et post pauca dicit : Non facias quod vis, comedas quod juberis, habeas quantum acceperis, vestiaris quod datur, operis tui pensum persolvas, subjiciaris cui non vis, lassus ad statum venias, ambulansque dormites, et necdum expleto sommo surgere compellaris. Ex quo patet quod ad meritum boni operis pertinet, ut quæ aliquis propter seipsa non

vellet, propter Deum faciat, aut patiatur : quia tanto invenitur voluntas promptior ad fervorem divini amoris, quanto magis ea quæ propter ipsum facimus, aut patimur nostræ voluntati repugnant. Unde et martyres maxime commendantur, quanto plura sustinuerunt propter Dei amorem contra voluntatem humanam : unde secundo Machabæorum VI, Eleazarus dum torqueretur dixit: *Diros corporis sustineo dolores, secundum animam vero propter timorem Dei libenter hæc patior*. Tertio detur quod nec etiam aliquis ipsam voluntatem retineat votum servandi, aut obediendi, manifestum est, quod cum Deus judex sit cordium, apud Deum talis habetur quasi voti fractor, aut obedientiæ prævaricator. Si tamen impleat quod vovit, vel quod ei præcipitur solo humano timore, vel pudore, non est ei meritorium apud Deum, quia non facit voluntate Deo placendi, sed humana necessitate coactus : nec tamen inutiliter vovit, si ex charitate vovit, nam plus meruit in vovendo, quam alius, simpliciter jejunando, quod meritum ei reservatur, si de prævaricatione cordis pœniteat. Per hoc etiam patet responsio ad auctoritates inductas, quæ loquuntur de necessitate humana, cum aliquis scilicet ex pudore, vel timore humano facit quod juravit, vel vovit : non autem loquuntur de necessitate, quæ est ex fine dilectionis divinæ, puta, cum aliquis facit, vel patitur ea quæ alius nollet, ut impleat voluntatem divinam. Et hoc patet ex verbis Apostoli, qui dicit, II ad Cor. IX : *Non ex tristitia, aut necessitate*. Tristitiam enim humanam necessitas inducit : necessitas autem dilectionis divinæ tristitiam tollit, vel minuit. Patet etiam hoc ex verbis Prosperi dicentis : « Ne non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus. » Non enim necessitas quæ ex divina dilectione procedit, minuit dilectionem, sed auget. Et quod talis necessitas sit laudanda et appetenda, patet per hoc quod Aug. dicit in Epistola ad Armentarium et Paulinam. « Quia jam voluisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit quod velles facere, sed tunc esses inferior : quamvis non sit gratulanda libertas, qua fit ut non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, scilicet ad continentiam quam jam voveras, ut per superiora apparet, sed a magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris si non feceris quod vovisti, qualis mansisses si nihil tale vovisses : minor enim tunc esses, non pejor : modo autem tanto, quod absit, miserior si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolveris. Nec ideo te vo-

visse pœniteat, imo gaude jam tibi non sic licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, et dicta imple factis, ipse adjuvabit qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ ad meliora compellit. » Patet etiam ex his verbis erroneum esse quod dicunt, quod aliquis non tenetur de implendo votum de religione intranda.

CAPUT XIII.

De perfectione dilectionis proximi, quæ est necessaria ad salutem.

His autem consideratis de perfectione charitatis quantum pertinet ad dilectionem Dei, considerandum relinquitur de charitatis perfectione quantum pertinet ad dilectionem proximi. Est autem considerandus multiplex gradus perfectionis circa dilectionem proximi, sicut et circa dilectionem Dei. Est enim quædam perfectio, quæ requiritur ad salutem, quæ cadit sub necessitate præcepti. Est etiam quædam ulterior perfectio superabundans, quæ sub consilio cadit. Perfectio autem dilectionis proximi necessaria ad salutem consideranda est ex ipso modo diligendi, qui nobis præscribitur in præcepto de proximi dilectione, cum dicitur : *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Quod vero Deus est universale bonum supra nos existens, ad perfectionem dilectionis divinæ requiritur, ut votum cor hominis secundum aliquem modum convertatur in Deum, sicut ex supra dictis patet. Et ideo modus divinæ dilectionis convenienter exprimitur per hoc quod dicitur : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Proximus autem noster non est universale bonum supra nos existens, sed particulare infra nos constitutum : et ideo non determinatur nobis modus, ut aliquis diligat proximum ex toto corde, sed sicut seipsum. Ex hoc autem modo circa dilectionem proximi, tria consequuntur. Primo quidem, ut sit vera dilectio. Cum enim de ratione dilectionis sive amoris hoc esse videatur, ut aliquis bonum velit ei quem amat, manifestum est, quod motus amoris sive dilectionis in duo tendit, scilicet in eum cui aliquis vult bonum, et in bonum quod optat eidem. Et quamvis utrumque amari dicatur, tamen illud vere amatur, cui aliquis bonum optat. Bonum vero quod quis optat alicui, quasi per accidens dicitur amor, prout ex consequenti sub actu amoris cadit. Inconveniens enim est dicere, quod illud vere et proprie ametur, cujus destructionem aliquis

optat. Multa autem sunt bona quæ dum in nostrum usum vertimus, consumuntur, sicut vinum dum bibitur, et equus dum exponitur pugnæ, unde manifestum est, quod dum res aliquas in nostrum usum vertere cupimus, vere quidem et proprie nos ipsos amamus, res autem illæ per accidens et quasi abusive a nobis amari dicuntur. Manifestum est autem, quod unusquisque naturaliter sic vere se amat, ut sibi ipsi bona optet, puta felicitatem, virtutem, scientiam, et quæ ad sustentationem vitæ requiruntur. Quæcumque vero aliquis in suum usum assumit, non vere illa amat, sed usum et magis seipsum : sicut autem alias res assumimus in nostrum usum, ita etiam et homines ipsos. Si igitur proximos eo tantum modo diligamus in quantum in nostrum usum venire possunt, manifestum est, quod eos non vere diligimus, nec sicut nos ipsos : et hoc quidem apparet in amicitia utilis et delectabilis. Qui enim amat aliquem, quia est ad suam utilitatem vel delectationem, seipsum amare convincitur, cum ex altero bonum delectabile vel utile quærit, non illum ex quo quærit, nisi sicut dicitur amari vinum vel equus quæ non diligimus, sicut nos ipsos, ut eis bona optemus, sed magis ut ipsa bona existentia nobis cupiamus. Primo ergo ex hoc quod præcipitur, quod homo proximum tanquam se ipsum diligat, dilectionis veritas demonstratur, quam necesse est charitati adesse. Procedit enim charitas *de corde puro et conscientia bona et fide non ficta,* ut Apostolus dicit, I Timoth. I. Ideo ut ipse dicit, I Corin. XIII : *Charitas non quærit quæ sua sunt,* sed optat bona eis, quos amat. Et hujus rei seipsum exemplum dat dum dicit, I Cor. X : *Non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Secundo ex prædeterminato modo nobis indicitur, ut dilectio proximi sit justa et recta. Est enim justa et recta dilectio, cum majus bonum minori bono præponitur. Manifestum est autem, quod inter omnia humana bona, bonum animæ præcipuum locum tenet, post hoc autem ordinatur bonum corporis, ultimum autem bonum est, quod consistit in rebus exterioribus. Unde et hunc ordinem diligendi seipsum, videmus homini naturaliter inditum. Nullus enim est qui non mallet se corporis oculo privari, quam usu rationis quæ est oculus mentis. Rursusque pro vita corporali tuenda vel conservanda, homo omnia sua bona exteriora largitur, secundum illud Job II : *Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua.* Et hic quidem naturalis ordo dilectionis sui ipsius, in paucis vel nullis deficit, quantum ad naturalia bona, de quibus exemplum

posuimus. Sed inveniuntur nonnulli, qui quantum ad superaddita hunc ordinem dilectionis pervertunt, sicut cum propter salutem vel delectationem corporis bonum virtutis aut scientiæ multi abjiciunt. Rursusque propter exteriora bona conquirenda, corpus suum periculis et laboribus immoderatis exponunt, quorum non est recta dilectio, immo, ut amplius dicam, nec vere isti seipsos diligere comprobantur. Hoc enim maxime videtur esse unumquodque, quod est in ipso præcipuum. Unde et civitatem aliquid facere dicimus, quando id faciunt principes civitatis. Manifestum est enim, quod præcipuum in homine est anima, et inter animæ partes sive potestates, ratio sive intellectus. Qui ergo bonum rationalis animæ contemnit inhærens bonis corporis vel animæ sensitivæ, manifestum est, quod non vere seipsum diligit, unde et in Psalm. x, dicitur : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Sic ergo rectitudo circa dilectionem proximi instituitur, cum præcipitur alicui, quod proximum diligat sicut seipsum, ut scilicet, eo ordine bona proximis optet, quo sibi optare debet, præcipue quidem spiritualia bona, deinde bona corporis, etiam quæ in exterioribus bonis consistunt. Si quis vero proximo bona exteriora optet contra salutem corporis, aut bona corporis contra salutem animæ, non eum diligit sicut seipsum. Tertio vero ex prædicto modo præcipitur, ut sit sancta proximi dilectio. Dicitur enim aliquid sanctum, ex eo quod ordinatur ad Deum, unde et altare sanctum dicitur, quia Deo est dicatum, et alia hujusmodi quæ divino ministerio mancipantur. Quod autem aliquis alium diligat sicut seipsum, ex hoc contingit, quod communionem aliquam ad invicem habent : in quantum enim aliqua duo simul conveniunt, considerantur quasi unum, et sic unum eorum se habet ad alterum sicut ad seipsum. Contingit enim aliquos duos, multipliciter convenire. Conveniunt enim aliqui naturali convenientia secundum generationem carnalem, puta qui ex eisdem parentibus oriuntur, alii vero conveniunt convenientia quadam civili, puta quia sunt ejusdem civitatis municipes et sub eodem principe et eisdem legibus gubernantur. Et secundum unumquodque officium vel negotiationem, aliqua convenientia, vel communicatio invenitur, sicut qui sunt socii in negotiando, vel militando, vel fabrili officio seu artificio, aut in quocumque hujusmodi. Et hujusmodi quidem proximorum dilectiones honestæ quidem et rectæ possunt esse, sed non ex hoc sanctæ dicuntur, sed solum ex hoc quod dilectio proximi ordinatur in Deum : sicut enim ho-

mines qui sunt unius civitatis consortes in hoc conveniunt, quod uni subduntur principi, cujus legibus gubernantur, ita et omnes homines in quantum naturaliter in beatitudinem tendunt, habent quamdam generalem convenientiam in ordine ad Deum, sicut ad summum omnium principem et beatitudinis fontem et totius justitiæ legislatorem. Considerandum est autem, quod bonum commune secundum rectam rationem est bono proprio præferendum : unde unaquæque pars naturali quodam instinctu ordinatur ad bonum totius. Cujus signum est, quod aliquis percussioni manum exponit, ut cor vel caput conservet, ex quibus totius hominis vita dependet. In prædicta autem communitate qua omnes homines in beatitudinis fine conveniunt, unusquisque homo, ut pars quædam consideratur, bonum autem commune totius est ipse Deus, in quo omnium beatitudo consistit. Sic igitur secundum rectam rationem et naturæ instinctum unusquisque seipsum in Deum ordinat sicut pars ordinatur ad bonum totius, quod quidem per charitatem perficitur, qua homo seipsum propter Deum amat. Cum igitur aliquis etiam proximum propter Deum amat, diligit eum sicut seipsum, et per hoc dilectio sancta efficitur. Unde dicitur, I Joan. IV : *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Quarto ex prædicto modo dilectionis instruimur, ut proximi dilectio sit efficax et operosa. Manifestum est enim quod unusquisque sic seipsum diligit, ut non solum velit sibi ipsi bonum advenire, et malum abesse, sed unusquisque pro posse bona sibi procurat, et mala repellit. Tunc ergo homo proximum diligit sicut seipsum, quando non solum affectum ad proximum habet quo ei bona cupit advenire et mala repelli, sed etiam effectum ostendit opere adimplendo, unde I Joann. III dicitur : *Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.*

CAPUT XIV.

De perfectione dilectionis proximi, quæ cadit sub consilio.

Consideratis igitur his quibus dilectio proximi perficitur perfectione necessaria ad salutem, considerandum est de perfectione dilectionis proximi, quæ communem perfectionem excedit, et sub consilio cadit. Hæc autem perfectio secundum tria attenditur. Primo quidem secundum extensionem. Quanto enim ad plures dilectio extenditur, tanto videtur dilectio proximi esse magis

perfecta. In hac autem dilectionis extensione triplex gradus considerandus occurrit. Sunt enim quidam qui alios homines diligunt vel propter beneficia sibi impensa, vel propter naturalis cognationis vinculum, aut civilis, et iste dilectionis gradus terminis civilis amicitiæ coarctatur. Unde dicit Dominus Matth. v : *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et Ethnici hoc faciunt?* Sunt autem alii qui dilectionis affectum etiam ad extraneos extendunt, dum tamen in eis non inveniatur aliquid, quod eis adversetur : et hic quidem dilectionis gradus quodammodo sub naturæ limitibus coarctatur. Quia enim omnes homines conveniunt in natura speciei, omnis homo est naturaliter omni homini amicus. Et hoc maxime ostenditur in hoc, quod homo alium errantem in via dirigit, et a casu sublevat, et alios hujusmodi dilectionis effectus impendit : sed quia homo naturaliter seipsum magis quam alium diligit, ex eadem autem radice procedit, ut aliquid diligatur, et ejus contrarium odio habeatur, consequens est ut infra naturalis dilectionis limites inimicorum dilectio non comprehendatur. Tertius autem dilectionis gradus est, ut dilectio proximi etiam ad inimicos extendatur, quem quidem dilectionis gradum Dominus docet Matth. v, dicens : *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos :* et in hoc dilectionis perfectionem esse demonstrat, unde concludit subdens : *Estote igitur vos perfecti, sicut et pater vester perfectus est.* Quod autem hoc sit ultra perfectionem communem, patet per Aug. in Euchir. qui dicit, quod ista sunt perfectorum filiorum Dei, ad quæ quidem se debet omnis fidelis extendere, et humanum animum ad hunc effectum orando Deum, secumque luctando perducere. Tamen hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quam tamen credimus exaudiri cum in oratione dicimus : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Hic tamen considerandum videtur, quod cum nomine proximi omnis homo intelligatur, in hoc autem quod dicitur : *Diliges proximum tuum sicut teipsum,* nulla fiat exceptio, videtur ad necessitatem præcepti pertinere, quod etiam inimici diligantur. Sed hoc de facili solvitur, si hoc quod supra dictum est de perfectione divini amoris ad memoriam revocetur. Dictum est enim supra, quod in hoc quod dicitur : *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo,* potest intelligi quod est de necessitate præcepti, et quod est de perfectione consilii, et ulte-

rius quod est de perfectione comprehensoris. Si enim sic intelligatur : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* ut semper cor hominis actu feratur in Deum, sic pertinet ad perfectionem comprehensoris. Si autem sic intelligatur, ut cor hominis nihil acceptet, quod sit divinæ dilectioni contrarium, sic est de necessitate præcepti. Quod vero homo etiam ea abjiciat quibus potest licite uti ut liberius Deo vacet, hoc est de perfectione consilii. Sic igitur et hic dicendum est, quod de necessitate præcepti est ut a communitate dilectionis, qua quis proximos tenetur diligere, inimicum non excludat, nec aliquid contrarium hujus dilectionis in corde suo recipiat. Sed quod actu feratur mens hominis in dilectionem inimici, etiam cum non adest necessitas, pertinet ad perfectionem consilii. In casu enim alicujus necessitatis etiam in speciali actu inimicos diligere et eis benefacere tenemur ex necessitate præcepti, puta, si fame morerentur, vel in alio hujusmodi articulo essent. Extra hos autem necessitatis articulos inimicis specialem affectum et effectum impendere ex necessitate præcepti non tenemur, cum nec etiam teneamur ex necessitate præcepti hæc in speciali omnibus exhibere. Hujusmodi autem inimicorum dilectio directe ex sola divina dilectione derivatur. In aliis autem dilectionibus movet ad diligendum aliquod aliud bonum, puta, vel beneficium exhibitum, vel communicatio sanguinis, vel unitas civitatis, aut aliquid hujusmodi. Sed ad diligendum inimicos nihil movere potest nisi solus Deus. Diliguntur enim in quantum sunt creaturæ Dei, quasi ad ejus imaginem facti, et ipsius capaces. Et quia Deum omnibus aliis bonis charitas præfert, considerat cujuscumque boni detrimentum, quod ab hostibus patitur ad hoc quod eos odiat, sed magis considerat divinum bonum, ut eos diligat. Unde quanto perfectius viget in homine charitas Dei, tanto facilius animus ejus flectitur ut diligat inimicum. Consideratur autem secundo perfectio dilectionis proximi secundum intentionem amoris. Manifestum est enim quod quanto aliquis intensius amatur, tanto facilius alia propter ipsum contemnuntur. Ex his ergo quæ homo propter dilectionem proximi contemnit, considerari potest, an sit perfecta dilectio proximi. Hujus autem perfectionis triplex gradus invenitur. Sunt enim aliqui qui exteriora bona contemnunt propter dilectionem proximorum, dum vel ea particulariter proximis administrant, vel totaliter omnia necessitatibus erogant proximorum, quod videtur Apostolus tangere cum dicit, I Corinth. XIII : *Si distribuero in cibos pauperum omnem substantiam.* Et Cantic. VIII,

dicitur : *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* Unde et Dominus hoc comprehendere videtur, dum consilium de perfectione sectanda cuidam daret dicens, Matth. XIX : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, et veni, sequere me,* ubi omnium bonorum exteriorum abdicationem ad duo videtur ordinare, scilicet ad dilectionem proximi cum dicit, *et da pauperibus :* et ad dilectionem Dei, cum dicit, *sequere me.* Ad idem etiam pertinet si quis damnum in exterioribus rebus pati non recuset propter dilectionem Dei, vel proximi. Unde Apostolus commendat quosdam dicens ad Hebr. X : *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis,* et Proverb. XII, dicitur : *Qui negligit damnum propter amicum, justus est.* Ab hoc autem dilectionis gradu deficiunt, qui de bonis quæ habent, proximis necessitatem habentibus subvenire non curant. Unde dicitur, I Joan. III : *Qui habuerit substantiam mundi hujus, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Secundus autem gradus dilectionis est, ut aliquis corpus suum laboribus exponat propter proximorum amorem, cujus rei exemplum Apostolus in seipso ostendit, cum dicit, II Corinth. I : *Sive tribulamur pro vestra exhortatione et salute;* et II Timot. II, dicit : *Laboro usque ad vincula quasi male operans, sed Verbum Dei non est alligatum, ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur.* Ab hoc autem gradu deficiunt qui de deliciis nihil omitterent, nec aliquid incommodi sustinerent pro aliorum amore, contra quos dicitur, Amos VI : *qui dormitis in lectis eburneis, et lasciviitis in stratis vestris; qui comeditis gnum de grege, et vitulos de medio armenti; Qui canitis ad vocem psalterii, sicut David, putaverunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, et optimo unguento delibuti, et nihil patiebantur super contritione Joseph.* Et Ezech. XIII, dicitur : *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis vos murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die domini.* Tertius autem gradus dilectionis est, ut aliquis animam suam pro fratribus ponat. Unde dicitur, I Joan. III : *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere,* ultra autem hunc gradum dilectio intendi non potest. Dicit enim Dominus Jo. XV : *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis :* unde in hoc perfectio fraternæ dilectionis consistit. Pertinent au-

tem ad animam duo. Unum quidem secundum quod vivificatur a Deo, et quantum ad hoc pro fratribus animam ponere non debet. Tantum enim quis diligit vitam animæ, quantum diligit Deum : plus enim debet unusquisque Deum diligere, quam proximum. Non debet ergo aliquis peccando vitam animæ suæ contemnere, ut proximum salvet. Aliud autem consideratur in anima secundum quod vivificat corpus, et est principium vitæ humanæ, et secundum hoc pro fratribus animam ponere debemus. Plus enim debemus proximum diligere, quam corpora nostra. Unde vitam corporalem pro salute spirituali proximorum ponere convenit. Et hoc cadit sub necessitate præcepti in necessitatis articulo, puta, si aliquis videret aliquem ab infidelibus seduci, deberet se mortis periculo exponere, ut eum a seductione liberaret. Sed quod aliquis extra hos necessitatis casus pro salute eorum mortis periculis se exponat, pertinet ad perfectionem justitiæ, vel ad perfectionem consilii, cujus exemplum ab Apostolo accipere possumus, qui dicit, II Cor. XII : *Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris :* ubi dicit glos. : Perfecta charitas hæc est, ut quis paratus sit etiam pro fratribus mori. Habet autem quamdam mortis similitudinem conditio servitutis, unde et mors civilis dicitur. Vita enim in hoc maxime manifestatur, quod aliquis movet seipsum, quod autem non potest moveri nisi ab alio, quasi mortuum esse videtur. Manifestum est autem, quod servus non a seipso movetur, sed per imperium domini. Unde homo in quantum servituti subjicitur, quamdam mortis similitudinem habet. Unde ad eamdem perfectionem dilectionis pertinere videtur, quod aliquis seipsum servituti subjiciat propter amorem proximi, et quod se periculo mortis exponat : licet hoc perfectius esse videatur, quia homines naturaliter magis mortem refugiunt quam servitutem. Tertio vero consideratur fraternæ dilectionis perfectio ex effectu. Quanto enim majora bona proximis impendimus, tanto perfectior dilectio videtur. Sunt autem circa hoc tres gradus considerandi. Sunt enim quidam qui proximos obsequuntur in corporalibus bonis, puta, qui vestiunt nudos, pascunt famelicos, et infirmis ministrant, et alia hujusmodi faciunt, quæ sibi Dominus reputat exhiberi, ut patet Matt. XXV. Sunt autem aliqui qui spiritualia bona largiuntur, quæ tamen non excedunt conditionem humanam, sicut qui docet ignorantem, consulit dubitanti, et revocat errantem, de quo commendatur, Job IV : *Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti, vacillantes*

confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti. Sunt autem alii qui spiritualia bona et divina supra naturam et rationem existentia proximis largiuntur, scilicet doctrinam divinorum, manuductionem ad Deum, et spiritualem Sacramentorum communicationem. Et de his donis Apostolus mentionem facit ad Gal. III, dicens : *Qui tribuit vobis spiritum, et operatur in vobis virtutes.* Et I Thes. II : *Cum accepistis a nobis verbum auditus Dei, ecce accepistis illud, non ut verbum hominum, sed ut vere verbum Dei.* Et II Corint. II : *Despondi vos uni viro :* et postmodum subdit : *Nam si is qui venit, alium Christum prædicat quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis quem non accepistis, aut aliud Evangelium quod non recepistis, recte pateremini.* Hujusmodi autem bonorum collatio singularem quamdam perfectionem pertinet fraternæ dilectionis, quia per hæc bona homo ultimo fini conjungitur, in quo summa hominis perfectio consistit, unde ad hanc perfectionem ostendendam, dicitur, Job XXXVII : *Numquid nosti semitas nubium magnas et perfectas scientias?* Per nubes autem secundum Greg. sancti prædicatores intelliguntur. Habent autem istæ nubes semitas subtilissimas, scilicet prædicationis sanctæ vias et perfectas scientias, dum de suis meritis se nihil esse sciunt, quia ea quæ proximis impendunt, supra ipsos existunt. Additur autem ad hanc perfectionem, si hujusmodi spiritualia bona non uni tantum, vel duobus, sed toti multitudini exhibeantur, quia etiam secundum Philosophos, bonum gentis perfectius est et divinius, quam bonum unius. Unde et Apostolus dicit Eph. IV : *Alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi,* scilicet totius Ecclesiæ. Et I Corin. XIV, dicit : *Quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.*

CAPUT XV.

Quid requiratur ad statum perfectionis.

Est autem considerandum quod sicut supra præmisimus, perfectionis est non solum aliquod opus perfectum facere, sed etiam opus perfectum vovere : de utroque enim consilium datur, ut supra dictum est. Qui ergo aliquod opus perfectum ex voto facit, ad duplicem perfectionem attingit, sicut qui continentiam servat, unam perfectionem habet : qui autem ex voto se obligat ad con-

tinentiam servandam, et eam servat, habet et continentiæ perfectionem, et voti. Perfectio autem quæ ex voto, conditionem mutat et statum, secundum quod libertas et servitus diversæ conditionis, vel status esse dicuntur. Sic enim accipitur status 2. q. 9. ubi Adrianus Papa ait : « Si quando in causa capitali, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores, sed per ipsos est agendum. » Nam dum aliquis vovet continentiam servare, adimit sibi libertatem ducendi uxorem : qui autem simpliciter continet absque voto, prædicta libertate non privatur ; non ergo in aliquo mutatur ejus conditio, sicut mutatur conditio ejus qui vovet. Nam et apud homines si quis alicui obsequatur, non ex hoc conditionem mutat, sed si obligat se ad serviendum, jam alterius conditionis efficitur. Sed considerandum est, quod potest aliquis sibi libertatem adimere vel simpliter, vel secundum quid. Si enim aliquis se Deo, vel homini obliget ad aliquid faciendum speciale, et pro aliquo tempore, non simpliciter libertatem amisit, sed solum secundum illud ad quod se obligavit. Si autem se totaliter in potestate alicujus ponat, ita quod nihil sibi libertatis retineat, simpliciter conditionem mutavit factus simpliciter servus. Sic ergo dum aliquis Deo vovet aliquod particulare opus, puta, peregrinationem, aut jejunium, aut aliquod hujusmodi, non simpliciter conditionem, vel statum mutavit, sed secundum aliquid tantum. Si vero totam vitam suam voto Deo obligavit, ut in operibus perfectionis ei deserviat, jam simpliciter conditionem, vel statum perfectionis assumpsit. Contingit autem aliquos opera perfectionis facere non voventes, aliquos vero totam vitam suam voto obligantes ad perfectionis opera quæ non implent. Unde patet quosdam perfectos quidem esse, qui tamen perfectionis statum non habent : aliquos vero perfectionis statum habere, sed perfectos non esse.

CAPUT XVI.

Quod esse in statu perfectionis convenit Episcopis, et Religiosis.

Ex his autem quæ dicta sunt supra, manifeste apparet, quibus competat in perfectionis statu esse. Dictum est enim supra, quod ad perfectionem divinæ dilectionis triplici via proceditur, scilicet abrenuntiando exterioribus bonis, relinquendo uxorem, et alias cogitationes carnales, et abnegando seipsum vel per mortem

quam pro Christo patitur, vel quia abnegat propriam voluntatem. Qui ergo ad hæc opera perfectionis totam vitam suam voto obligant Deo, manifestum est eos perfectionis statum assumere : et quia in omni religione hæc tria voventur, manifestum est omnem religionem perfectionis statum esse. Rursus autem ostensum est, tria pertinere ad perfectionem fraternæ dilectionis, ut scilicet inimici diligantur, eisque serviatur, et ut aliquis animam suam pro fratribus ponat vel exponendo se periculis mortis, vel etiam vitam suam totaliter ordinando in utilitatem proximorum, et quod proximis spiritualia impendantur : ad hæc autem tria manifestum est teneri Episcopos. Cum enim Ecclesiæ universam curam susceperint, in qua plerumque inveniuntur aliqui eos odientes, persequentes, et blasphemantes, necesse habent inimicis et persequentibus dilectionis et beneficentiæ vicem rependere, cujus exemplum in Apostolis apparet, quorum sunt Episcopi successores. In medio enim persecutorum commorantes, salutem eorum procurabant. Unde et Dominus eis mandat, Matth. x : *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*, ut scilicet plurimos morsus ab eis accipientes non solum non consumantur, sed et illos convertant, et Aug. in lib. de sermone Domini in monte, exponens illud quod habetur, Matth. v : *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram,* sic dicit : « Hæc ad misericordiam pertinere hi maxime sentiunt, qui eis quos multum diligunt, serviunt, vel pueris, vel phreneticis, a quibus multa sæpe patiuntur, et si eorum salus illud exigat, præbent se etiam ut plura patiantur. Docet ergo medicus et dominus animarum, ut discipuli sui eorum quorum saluti consulere volunt, imbecillitates æquo animo tolerarent. Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit : quia nihil innocentius est eo qui est in virtute perfectus. » Hinc est quod Apostolus, I Corinth. IV dicit : *Maledicimur, et benedicimus : persecutionem patimur, et sustinemus : blasphemamur, et obsecramus.* Tenentur etiam Episcopi, ut pro salute suorum subditorum animam suam ponant. Dicit enim Dominus, Joann. x : *Ego sum pastor bonus ; bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis,* quod exponens beatus Grego. dicit : « Audistis, fratres charissimi, ex lectione Evangelica eruditionem vestram, audistis et periculum nostrum, » et postea subdit : « Ostensa nobis est igitur de contemptu mortis via quam sequamur, apposita est forma cui imprimamur. Primum nobis est exteriora nostra misericorditer ovibus ejus impendere. Postremum vero, si necesse

sit, etiam mortem nostram pro eis debemus ministrare, » et postea subdit : « Lupus etenim super oves venit, cum quilibet injustus et raptor fideles quosque atque humiles opprimit, sed is qui pastor videbatur esse et non erat, relinquit oves et fugit, quia dum sibi ab eo periculum metuit, resistere ejus injustitiæ non præsumit. » Ex quibus verbis patet, quod de necessitate pastoralis officii est, ut periculum mortis non refugiat propter gregis sibi commissi salutem. Obligatur ergo ex ipso officio sibi commisso ad hanc perfectionem dilectionis, ut pro fratribus animam ponat. Similiter etiam ex officio Pontifex obligatur ad hoc quod bona spiritualia proximis administret, quasi quidem mediator inter Deum et hominem constitutus, vicem ejus agens, qui est *mediator Dei et hominum Jesus Christus,* ut dicitur, I Timoth. II, cujus figura Moyses gerens, dicebat Deut. V : *Ego sequester et medius fui inter Deum et vos in tempore illo :* et ideo preces et obsecrationes Deo in persona populi offert, quia, ut dicitur Hebr. V : *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Sed rursus personam Dei gerit in comparatione ad populum, dum populo quasi virtute Domini judicia, documenta, exempla, et Sacramenta ministrat. Unde Apost. dicit, II Cor. II : *Ego quod donavi, si quid donavi propter vos, in persona Christi :* et in eadem Epistola dicit : *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Et I Corinth. IX : *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Ad hujusmodi autem perfectionem Episcopi in sua ordinatione, vel consecratione se obligant, sicut et religiosi in sua professione. Unde dicit Apostolus, I ad Tim. ult. : *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam in quam vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus,* scilicet in tua ordinatione, ut glo. ibidem exponit. Et ideo Episcopi statum perfectionis habent, sicut et religiosi. Sicut autem in humanis contractibus aliquæ solemnitates secundum humana jura adhibentur, ut contractus firmior habeatur, ita cum quadam solemnitate et benedictione status Pontificalis assumitur, et etiam religionis professio celebratur. Unde Diony. dicit, VI cap. Eccle. hierar. de monachis loquens : Propter quod et perfectam ipsis donavit gratiam sancta legislatio, et quadam ipsos dignata est sanctificativa invocatione.

CAPUT XVII.

Quod status pontificalis est perfectior quam status religionis.

Posset autem alicui minus circumspecto videri, quod status perfectionis religionis esset sublimior, quam status pontificalis perfectionis : sicut dilectio Dei, ad cujus perfectionem ordinatur religionis status, præeminet dilectioni proximi, ad cujus perfectionem ordinatur pontificalis status : et sicut vita activa, cui Pontifices inserviunt, minor est quam vita contemplativa ad quam religionis status ordinari videtur. Dicit enim Dionysius VI. cap. Eccle. hierar. quod religiosos alii quidem famulos, alii autem ipsos monachos nominantes, ex Dei puro servitio et famulatu, et indivisibili et singulari vita tanquam uniente ipsos indivisibilium sanctis convolutionibus, id est, contemplationibus, ad deiformem unitatem, et amabilem Deo perfectionem. Potest etiam aliquibus videri quod status prælationis non sit perfectus, quia divitias eis possidere licet, cum tamen Dominus dicat, Matthæi XIX : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus.* Sed hoc dictum veritati repugnat. Dionysius enim dicit v. c. Eccles. hierar. quod ordo Episcoporum est perfectivus. Et in VI cap. dicit ordinem monachorum esse ordinem perfectorum. Manifestum est autem majorem perfectionem requiri ad hoc quod aliquis perfectionem aliis tribuat, quam ad hoc quod aliquis in seipso perfectus sit : sicut majus est posse facere aliquem talem, quam esse talem, et omnis causa potior est suo effectu. Relinquitur ergo Episcopalem statum majoris perfectionis esse quam sit status cujuscumque religionis. Idem autem apparet si quis consideret ea, ad quæ utrique obligantur. Obligantur enim religiosi ad hoc quod temporalia deserant, quod castimoniam servent, et quod sub obedientia vivant, quibus multo est amplius et difficilius pro salute aliorum vitam ponere, ad quod, ut dictum est, Episcopi obligantur. Unde manifestum est graviorem esse Episcopalem obligationem obligatione religionis. Amplius in his ipsis ad quæ religiosi obligantur, Episcopi quodammodo obligari videntur. Tenentur enim Episcopi bona temporalia quæ habent, in necessitate suis subditis exhibere, quos pascere debent non solum verbo et exemplo, sed etiam temporali subsidio. Unde Petro, Joan. ultimo, ter dictum est a Domino, ut ejus gregem

pasceret : quod ipse retinens, alios ad hoc ipsum exhortatur dicens, I Petr. ult : *Pascite, qui in vobis est, gregem Domini.* Et Gregorius dicit in auctoritate supra inducta, ex persona Episcoporum loquens : « Exteriora nostra misericorditer ovibus ejus debemus impendere » : et postea subdit : « Qui non dat pro ovibus substantiam suam quando pro his daturus est animam suam? Ipsi etiam Episcopi ad castitatem obligantur. Nam cum alios mundare debeant, ipsos præcipue convenit esse mundos. » Unde Dionysius dicit, III. cap. cœl. hierar, quod purgativos ordines oportet ex abundantia purgationis aliis tradere de propria castitate. Et quidem religiosi per votum obedientiæ se uni prælato subjiciunt : Episcopus vero servum se constituit omnium, quorum curam assumit, dum tenetur, *non quod suum est quærere, sed quod multis, ut salvi fiant,* ut dicit Apostolus, I Corinth. X. Unde ipse de seipso dicit IX. c. ejusdem Epistolæ : *Cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci.* Et II Corinth. IV : *Non nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum.* Unde et consuetudo inolevit, ut summus Pontifex se scribat servum servorum Dei. Unde patet Episcopalem statum majoris perfectionis esse, quam statum religionis. Iterum, Dionysius dicit, VI. c. Ecclesia. hierarchiæ, monachorum ordinem non esse adductivum aliorum, sed in seipso stantem in singulari et sancta statione. Ad Episcopos autem ex obligatione voti pertinet alios ad Deum adducere. Dicit enim Greg. super Ezech. quod nullum sacrificium est magis Deo acceptum, quam zelus animarum. Ordo igitur Episcoporum perfectissimus est. Hoc autem evidenter ostenditur ex Ecclesiæ consuetudine, per quam religiosi a suorum Prælatorum obedientia absoluti, ad Episcopatus ordinem assumuntur. Quod quidem licitum non esset, nisi Episcopalis status esset perfectior. Sequitur enim Ecclesia Dei Pauli sententiam, qui dicit, I ad Corinth. XII : *Æmulamini charismata meliora.*

CAPUT XVIII.

Solutio rationum, quibus impugnari videbatur perfectio pontificalis status.

Ea vero quæ in contrarium objiciuntur, non est difficile solvere. Perfectio enim dilectionis proximi, ut supra dictum est, ex perfectione divinæ dilectionis derivatur, quæ quidem tantum in cor-

dibus aliquorum prævalet, ut non solum Deo frui velint et ei servire, sed etiam proximis propter Deum. Unde Apostolus dicit, II Cor. v : *Sive enim mente excedimus,* scilicet per contemplationem, hoc est Deo, id est, ad honorem Dei : *Sive sobrii sumus,* quasi vobis condescendentes, hoc est *vobis,* id est, ad utilitatem vestram. *Charitas enim Christi urget nos,* ut scilicet pro vobis omnia faciamus, sicut glo. exponit. Manifestum est autem quod majoris dilectionis signum est, ut homo propter amicum etiam alii serviat, quam si soli amico servire velit. Quod etiam dicitur de contemplativæ vitæ perfectione, non videtur ad propositum pertinere. Cum enim Episcopus mediator inter Deum et homines constituatur, oportet ipsum et in actione præcellere, in quantum minister hominum constituitur : et in contemplationem præcipuum esse, ut ex Deo hauriat quod hominibus tradat. Unde dicit Grego. in Pastorali : « Sit præsul actione præcipuus, præ cunctis contemplatione suspensus, rector internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens. Sed etsi detrimentum aliquod in dulcedine contemplationis patiuntur proper exteriorum occupationem, quia proximis serviunt, hoc ipsum perfectionem divinæ dilectionis attestatur. Magis enim aliquem amare convincitur, qui propter ejus amorem jucunditate præsentiæ ejus ad tempus carere desiderat in ejus servitiis occupatus, quam si ejus præsentia semper frui vellet. » Unde Apostolus ad Rom. IX, postquam dixerat : *Neque mors, neque vita separabit me a charitate Dei,* postmodum subjungit : *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis :* quod exponens Chrysost. dicit in lib. de compunctione cordis : « Ita enim totam ejus mentem devinxit amor Christi, ut etiam hoc quod ei præ cæteris omnibus amabilius erat, esse cum Christo, rursus id ipsum, quia ita placeret Christo, contemneret ». Tertiæ vero objectioni dupliciter respondetur. Primo quidem, quia Episcopi divitias Ecclesiæ quas habent, non quasi suas possident, sed quasi communes dispensant, quod evangelicæ perfectioni non derogat. Unde Prosper dicit, et habetur, XII q. I. : « Expedit facultates Ecclesiæ possideri, et proprias amore perfectionis contemni ». Et postea introducto sancti Paulini exemplo subjungit : « Quo facto satis ostenditur et propria debere propter perfectionem contemni, et sine impedimento perfectionis Ecclesiæ facultates, quæ sunt profecto communes, possideri. » Circa quod tamen considerandum est, quod Ecclesiæ facultates si sic ab aliquo possi-

deantur, quod eorum fructus non lucrifaciat, sed solum dispenset, evangelicæ perfectioni non derogat, alioquin abbates et præpositi monasteriorum a religionis perfectione deciderent contra votum paupertatis agentes, quod est omnino absurdum. Si vero aliquis ex communibus Ecclesiæ facultatibus non solum dispensator fructuum, sed dominus fiat eos lucrifaciens, manifestum est eum aliquid proprium possidere, et ita deficit a perfectione eorum, qui omnibus abrenunciantes sine proprio vivunt. Sed quia Episcopi non solum facultates Ecclesiæ possidere possunt, sed etiam patrimonialia bona, de quibus etiam eis testamentum condere licet, videtur quod ab Evangelica perfectione deficiant, ad quam invitat Dominus, Matth. XIX, dicens : *Si vis perfectus esse,* etc. Sed hæc quæstio de facili solvitur, si prædicta ad memoriam revocentur. Dictum est enim supra, quod abdicatio propriarum divitiarum non est perfectio, sed quoddam perfectionis instrumentum. Possibile autem est aliquem perfectionem acquirere sine propriarum divitiarum abjectione actuali : hoc autem sic potest manifestari. Cum enim Dominus perfectionis documenta tradens, dicat, Matth. V : *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram : et ei qui vult tecum in judicio contendere et tunicam tollere, dimitte ei et pallium : et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo* : non semper perfecti hoc actu complent, alioquin Dominus ab hac perfectione defecit, quia in maxilla alapa suscepta non præbuit ei alteram, sed dixit : *Si male locutus sum, perhibe testimonium de malo : si autem bene, cur me cædis?* ut dicitur Joan. XVIII. Sed nec Paulus cum percuteretur, maxillam præbuit, sed sicut dicitur, Act. XXIII, dixit : *Percutiat te Deus, paries dealbate.* Non est ergo de necessitate perfectionis, ut hujusmodi opera compleantur, sed hæc intelligenda sunt secundum animi præparationem, ut Aug. dicit in lib. de sermone Domini in monte. In hoc enim perfectio hominis consistit, ut homo habeat animum paratum ad hæc facienda quotiescumque fuerit opus. Similiter etiam, ut Aug. dicit in libro quæstionum Evangelii, et habetur in Decretis XLI, distinct. quod Dominus dicit in Evangelio : *Justificata est sapientia ab omnibus filiis suis,* ostendit filios sapientiæ intelligere non in manducando, nec in abstinendo esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam. Unde et Apostolus dicit, Phi. IV : *Scio abundare, et penuriam pati.* Ad hanc autem æquanimitatem inopiam tolerandi religiosi perveniunt per exercitium nihil habendi : sed Episcopi

ad eam perduci possunt per exercitium circa curam Ecclesiæ, et dilectionem fraternam, ex qua non solum proprias divitias pro salute proximorum exponere, vel contemnere debent esse parati, quando fuerit opportunum, sed etiam propria corpora, ut supra dictum est. Unde Chrysostom. dicit in dialogo suo : « Magnum certe monachorum certamen » : et postea subdit : « Ibi, scilicet in monastico statu, jejunium est durum, et vigiliæ, et reliqua quæ ad afflictionem corporis concurrunt : hic vero, scilicet in statu Pontificali, erga animam ars tota versatur ». Et postea ponit exemplum, sicut hi qui arte mechanica quædam stupenda faciunt, ad quæ utuntur pluribus instrumentis. Philosophus autem nihil de his requirens, omnem artem suam operibus solius mentis ostendit. Forte autem alicui videtur, quod Episcopi teneantur, ut hanc perfectionem de abjiciendis divitiis habeant non solum in præparatione animi, sed etiam in exercitio actus. Dominus enim Apostolis mandavit, ut dicitur, Matth. x : *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam :* Episcopi autem sucessores Apostolorum sunt, tenentur ergo ad hæc mandata Apostolis facta. Sed manifestum est id quod concluditur verum non esse. Fuerunt enim plurimi in Ecclesia Dei Episcopi, de quorum sanctitate dubitari non potest, qui hoc non observaverunt, sicut Athanasius, Hilarius, et alii plurimi successores. Unde August. dicit in lib. contra mendacium : « Non oportet tantum præcepta Dei retinere, sed etiam vitam moresque justorum ». Itaque plura in verbis intelligere non valentes, in factis sanctorum colligimus, quemadmodum oportet ea accipi. Et hujus ratio est, quia idem Spiritus Sanctus qui loquitur in Scripturis, movet sanctos ad operandum, secundum illud Rom. VIII : *Quicumque spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt :* et ideo non est credendum id quod a sanctis viris communiter agitur, contra divinum præceptum esse. Ut ergo ibidem dicitur, et etiam in lib. de consensu Evangelistarum, cur Dominus dixerit Apostolis ut nihil possiderent, nec aliquid secum in via portarent, satis ipse significavit cum addidit : *Dignus est enim operarius mercede sua :* unde satis ostendit hoc esse permissum, non jussum, unde qui permissione uti non vult, ut ab aliis accipiat unde vivat, sed sua defert ad vivendum, non contra Domini præceptum facit. Aliud est enim permissione non uti, quod et Paulus fecit : et aliud agere contra præceptum. Potest etiam et aliter solvi, ut intelligatur hoc Domi-

num præcepisse quantum ad primam missionem, qua mittebantur Apostoli ad prædicandum Judæis, apud quos consuetum erat, ut doctores viverent de stipendiis eorum quos docebant. Voluit Dominus, sicut dicit Chrysost. primo quidem discipulos per hoc facere non suspectos, quasi causa quæstus prædicarent. Secundo, ut a sollicitudine liberarentur. Tertio, ut virtutis ejus experimentum sumerent, qui sine hujusmodi poterat eis in necessariis providere. Sed postmodum imminente passione quando jam ad gentes mittendi erant, aliud eis præcepit, ut habetur Luc. XXII. Quæsivit enim ab eis : *Quando misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? Qui cum dixissent : Nihil,* subjunxit : *Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram,* unde ob hoc non tenentur Episcopi Apostolorum successores, ut nihil possideant, nec aliquid secum in via deferant.

CAPUT XIX.

Quod status episcopalis, quamvis sit perfectior quam status religionis, non tamen est ambiendus.

Sed cum Apostolus dicat, I Cor. XIII : *Æmulamini charismata meliora,* si pontificalis status est perfectior quam status religionis, magis deberet sibi aliquis statum prælationis procurare, quam quod ad statum religionis accederet. Sed si quis diligenter consideret, evidens ratio invenitur, quare religionis status meritorie appetitur, status autem pontificalis non absque vitio ambitionis desideratur. Qui enim statum religionis assumit, se et sua abnegans aliis se subjicit propter Christum : qui vero ad statum pontificalem promovetur, quemdam sublimitatis honorem in his quæ sunt Christi, consequitur, quem appetere præsumptuosum videtur, cum major honor et potestas non nisi melioribus debeatur. Unde Aug. XIX, de Civitate Dei, dicit : « Exponere voluit Apostolus, quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, superintendit, curam scilicet eorum gerens, *epi* quippe super, *scopos* vero intentio est ». Ergo *Episcopein* græce, latine superintendere possumus dicere, ut intelligat non se Episcopum qui præesse dilexerit, non prodesse. Itaque a studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium ; locus vero superior, sine quo populus regi non potest, et si ita teneatur atque administretur ut decet, tamen indecenter

appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis : quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. Chrysost. autem super Matthæum exponens illud, *Principes gentium dominantur eorum,* sic dicit : « Opus quidem desiderare bonum, bonum est, quia nostræ voluntatis est, et nostra est merces : primatum autem honoris concupiscere, vanitas est ». Néque enim Apostolus laudem habebit apud Deum, quia Apostolus fuit, sed quia opus Apostolatus sui bene implevit, conservatio ergo desideranda, non dignior gradus. Est etiam et aliud advertendum, quod religionis status perfectionem inducit. Pontificalis autem dignitas perfectionem præsupponit. Qui enim Pontificatus honorem suscepit, spirituale magisterium assumit. Unde Apostolus dicebat, I Tim. II : *Positus sum ego prædicator et Apostolus, veritatem dico, non mentior, doctor gentium in fide et veritate.* Ridiculum autem est perfectionis magisterium fieri, qui perfectionem per experimentum non novit. Et sicut dicit Gregor. in pastorali : Tantum debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantum distare solet a grege vita pastoralis. Quæ quidem differentia ex verbis Domini manifeste colligitur. Cum enim Dominus paupertatis consilium daret, his verbis est usus : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus.* Unde manifeste apparet, quod paupertatis assumptio perfectionem non præexigit, sed ad eam ducit. Cum vero prælationis officium Petro committeret, quæsivit : *Simon Jonæ diligis me plus his?* Qui cum responderet : *Tu scis quia amo te,* subjecit : *Pasce oves meas.* Per quod manifeste datur intelligi, quod perfectionem charitatis præexigit assumptio prælationis. Præsumptuosum autem esse videtur, ut quis se existimet esse perfectum. Unde Apostolus dicit Philipp. III : *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim.* Et postea subdit : *Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* Quod autem aliquis perfectionem desideret, et eam assequi velit, non præsumptionis, sed sanctæ æmulationis esse videtur, ad quam Apostolus hortatur, I Corinth. XIII : *Æmulamini charismata meliora.* Et ideo religionis statum assumere, laudabile est : ad prælationis autem fastigium anhelare nimiæ præsumptionis est. Unde Greg. dicit in Pastorali : « Is qui recusavit prælationis officium, plene non restitit : et is qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit ». Per quod datur intelligi, quod vocatus

ad prælationis officium nec omnino resistat, nec ad ipsum anhelet, nisi se prius purgatum videat, ne aut non purgatus adire quisquam sacra mysteria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat. Quia ergo valde difficile est purgatum se quemlibet posse cognoscere, prælationis officium tutius declinatur. Est autem et aliud considerandum, scilicet quod statum religionis rerum temporalium abjectio comitatur, e contrario vero statui prælationis multa bona temporalia adjunguntur. Qui ergo religionis statum assumunt, manifeste demonstrant se temporalia bona non quærere, sed quod per eorum abjectionem ad bona spiritualia tendunt. Qui vero pontificalem dignitatem assumunt, plerumque magis temporalia bona considerant quam æterna. Unde Gregorius dicit in Pastorali : « Tunc fuit laudabile Episcopatum quærere, quando per hunc quemque dubium non erat ad supplicia graviora pervenire ». Et postea subdit : « Sanctum quippe officium non diligit omnino, sed nescit qui ad culmen regiminis anhelans in occulta meditatione cogitationis cœterorum subjectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor elevat, rerum affluentium abundantia exultat ». Mundi ergo lucrum quæritur sub ejus honoris specie, quo mundi destrui lucra debuerunt. Est et aliud advertendum, quod qui prælationis statum assumit, multis periculis se exponit. Dicit enim Gregor. in Pastorali : « Plerumque in occupatione regiminis, ipse quoque boni operis usus perditur, qui in tranquillitate tenebatur : quia quieto mari recte navim etiam imperitus dirigit, perturbato autem tempestatis fluctibus etiam peritus se nauta confundit ». Quid namque est potestas culminis, nisi tempestas mentis, in qua cogitationum semper procellis navis cordis quatitur, et huc illucque incessanter impellitur, ut per repentinos excessus oris et operis, quasi per obviantia saxa frangatur? cujus periculi exemplum in David apparet, quia, ut dicit Gregorius, David actoris judicio pene in cunctis actibus placens, ut principatus pondere claruit, in tumorem vulneris erupit, factusque est in morte viri creduliter rigidus, qui in appetitu fœminæ fuit enerviter fluxus, prius ferire comprehensum persecutorem noluit, et post cum damno exercitus devotum militem sub studio fraudis extinxit. Qui autem statum religionis assumit, pericula peccati vitat. Unde Hieronymus ex persona monachi loquens in Epistola contra Vigilantium, dicit : « Ego cum fugero scilicet mundum, non vincor in eo quod fugio, sed ideo fugio ne vincar. Nulla securitas cum vicino serpente

dormire : potest fieri ut me non mordeat, tamen potest fieri ut aliquando me mordeat ». Quod ergo aliquis pericula peccati evitans religionis statum assumat, prudentiæ est. Quod vero sponte ad prælationis statum aspiret, vel nimiæ præsumptionis est, si se tam fortem existimet esse, ut inter pericula possit manere securus : vel omnino suæ salutis curam non habens, si peccata vitare non curat. Ex his ergo apparet quod prælationis status, etsi perfectus sit, tamen absque vitio concupiscentiæ appeti non potest.

CAPUT XX.

Rationes quorumdam qui astruere conantur, quod Presbyteri curati, et Archidiaconi sunt in statu perfectiori quam religiosi, et earum solutiones.

Sunt autem quidam qui non solum Episcoporum statum præferre religiosorum statui sunt contenti, sed et Decanorum, et Plebanorum, et Archidiaconorum, et quorumcumque curam habentium animarum. Quod multipliciter asserere conantur. Dicit enim Chrysostomus in VI libro sui dialogi : « Si aliquem mihi talem adducas monachum, qualis et secundum exaggerationem dicam, fuit Elias, tamen quamdiu solus est, si non perturbatur, neque graviter peccat, quippe non habet quibus stimuletur atque exasperetur, non tamen illi comparandus est, qui traditus populis, et multorum ferre peccata compulsus, immobilis perseveravit et fortis ». Ex quo manifeste videtur, quod monachus quantumcumque perfectus, adæquari non possit cuicumque curam animarum habenti, si eam bene exerceat. Adhuc, ibidem postmodum subditur : « Si quis mihi proponeret optionem ubi mallem placere, in officio sacerdotali, an in solitudine monachorum, sine comparatione eligerem illud quod prius dixi ». Incomparabiliter igitur præferendus est status curam animarum habentium, quam vivere etiam in solitudine monachorum, quod genus religionis perfectissimum reputatur. Item, Augustinus dicit in Epistola ad Valerium : « Cogitet religiosa prudentia tua nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore, facilius et levius, et hominibus acceptabilius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur : sed nihil apud Deum miserabilius, et tristius, et damnabilius ». Item, nihil est in hac vita, maxime hoc tempore, difficilius, et laboriosius, et periculosius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio : sed apud Deum nihil beatius, si eo modo milite-

tur, quo noster Imperator jubet. Non ergo religionis status est perfectior quam status Presbyterorum, aut Diaconorum, qui curas animarum habent, ad quorum officium pertinet conversari cum hominibus. Præterea, Aug. dicit ad Aurelium : « Nimis dolendum est, si ad tam ruinosam superbiam monachos subigimus, et tam gravi contumelia clericos dignos putamus, in quorum numero nos sumus, si scilicet vulgares de nobis jocabuntur dicentes : malus monachus, bonus clericus est, cum aliquando bonus etiam monachus vix bonum clericum faciat ». Major ergo est perfectio boni clerici, quam boni monachi. Item, paulo ante dicit, non est via danda servis Dei, id est, monachis ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, id est, ad officium clericatus, si facti fuerint deteriores, monasterium scilicet deserendo. Melius est ergo officium clericatus, quam status monasticus. Item, Hiero. dicit ad Rusticum monachum : « Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis ». Majus est ergo clericatus officium quam monachi conversatio. Præterea, non licet de majori ad minus transire : sed de statu monastico licet transire ad officium Presbyteri curam habentis, sicut dicit Gela. Papa, et habetur 16. q. 1 : « Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vitæ merito Sacerdotio dignus prævideatur, et Abbas, sub cujus imperio regi Christo militat, illum fieri Presbyterum petierit ab Episcopo, debet eligi, et in loco quo judicaverit ordinari, ea omnia quæ ad Sacerdotii officium pertinent vel populi, vel Episcopi electione provide ac juste acturus ». Et plura alia capitula ibidem ponuntur : et distinct. 47. Ex his ergo omnibus videtur, quod status quorumcumque clericorum, et maxime curam animarum habentium, religionis statui præferatur. Horum autem dictorum, ratio de facili percipi potest, si ea quæ dicta sunt ad memoriam revocentur. Jam enim supradictum est, aliud esse perfectionis actum, atque aliud perfectionis statum. Nam perfectionis statum non efficit nisi perpetua obligatio ad ea quæ ad perfectionem spectant, sine qua obligatione plurimi perfectionis opera exequuntur, puta, qui nullo voto continentiam servant, aut in paupertate vivunt. Rursum considerandum est quod in Presbyteris et Diaconis curam animarum habentibus duo consideranda sunt, scilicet officium curæ, et dignitas ordinis. Manifestum est autem quod officium curæ suspicientes perpetuam obligationem non habent, cum multoties curam dimittant susceptam, sicut patet de illis qui dimittunt Parochias, vel Archidiaconatus, et religionem intrant. Patet etiam ex supradictis, quod

status perfectionis non habetur nisi cum perpetua obligatione. Manifestum est autem quod Archidiaconi, et parochiales Sacerdotes, et etiam electi ante consecrationem, statum perfectionis nondum adepti sunt, sicut nec novitii in religionibus ante professionem. Contingit autem, ut supradictum est, aliquem non in perfectionis statu existentem opera perfectionis agere, et perfectum esse secundum habitum charitatis. Si igitur contingit Archidiaconos et parochianos Presbyteros perfectos esse secundum habitum charitatis, et participare in aliquo perfectionis officio, statum tamen perfectionis non assequuntur. Hujus autem evidens signum est, quia his qui perpetuo ad aliquid deputantur, vel obligantur, aliqua ecclesiastica solemnitas in tali obligatione adhibetur, puta, qui in Episcopos consecrantur, vel qui in professione religionis benedicuntur, etiam secundum antiquum ritum Ecclesiæ, ut patet per Dionys. in libr. De ecclesiast., hierarch. c. VI. Manifestum est autem quod nihil horum sit in commissione Archidiaconatus, vel Parochiæ, sed simpliciter investiuntur vel per annulum, vel per aliquid tale. Unde manifestum est quod ex hoc quod aliquis Archidiaconatum, vel Parochiæ curam accipit, non sortitur perpetuæ obligationis statum. His autem visis facile est objecta in contrarium solvere. Quod enim Chrysost. dicit : « Si talem aliquem adducas monachum, qualis fuit Elias, non tamen illi comparandus est, qui multorum peccata ferre compellitur », manifeste apparet per ea quæ dicit, quod non intendit statum statui comparare, sed ostendere difficultatem bene persistendi majorem esse in eo qui præest populis, quam in eo qui solitariam vitam ducit, quod patet si integre verba accipiantur. Non enim simpliciter dicit, quod monachus non sit comparandus illi qui compellitur peccata populi ferre, sed quod monachus si non perturbatur, nec graviter peccat quamdiu solus est, non comparatur illi qui perseverat immobilis et fortis in multitudine populi, quia majoris virtutis est illæsum se conservare, ubi plura pericula imminent. Unde, et ante hæc verba, dicit : « Cum aliquis fuerit in mediis fluctibus, et de tempestate navem liberare potuerit, tunc merito testimonium perfecti gubernatoris ab omnibus promeretur ». Sic etiam dici posset, quod ille qui inter malos bene conversatur, majoris virtutis esse ostenditur, quam qui bene conversatur inter homines bonos. Unde in laude Loth dicitur, II. Petri secundo, quod aspectu et auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Nec tamen dici potest, quod

conversari inter malos ad statum perfectionis pertineat, cum hoc secundum sacræ Scripturæ documenta prudentius declinetur. Ex his igitur verbis non ostenditur, quod status curam animarum habentium sit perfectior, quam status religiosorum, sed quod sit periculosior. Per hoc etiam patet responsio ad verba ejusdem quæ postmodum subduntur. « Si quis, inquit, mihi proponeret optionem, ubi mallem placere in officio sacerdotali, an in solitudine monachorum, sine comparatione eligerem illud, quod prius dixi », scilicet placere Deo in officio sacerdotali. Ubi considerandum est, quod non dicit, quod mallet esse in officio sacerdotali, quam in solitudine monachorum, sed quod mallet ibi quam hic placere Deo, quia in sacerdotali officio absque peccato manere difficilius est, quam manere absque peccato in solitudine monachorum, sicut jam supra dixerat, ubi autem est majus periculum, ibi major virtus ostenditur, si periculum evitetur, sicut jam dictum est. Et quamvis quilibet sapiens magis eligeret esse tantæ virtutis, ut etiam inter pericula quæcumque illæsus posset persistere, nullus tamen nisi insipiens statum periculosiorem ex hoc ipso statui securiori præferret. Ex hoc etiam apparet solutio ad verba Aug. quibus asseritur nihil esse periculosius et laboriosius officio Episcopi et Sacerdotis, et Diaconi, si bene exerceatur, et nihil esse Deo acceptabilius. Ex hoc enim ipso, quod est laboriosum et difficile, immunem se a peccato conservare in hujus officii executione majoris virtutis esse ostenditur, et secundum hoc Deo acceptabilius, non tamen ex hoc sequitur, quod status Sacerdotum parochialium aut Archiaconorum sit majoris perfectionis, quam status religionis. Ad omnia vero quæ subsequuntur et similia, est una eademque responsio. Nam in omnibus illis auctoritati bus non comparatur status religionis statui curatorum, sed status monachorum in quantum sunt monachi, statui clericorum. Non enim monachi, in eo quod sunt monachi, sunt clerici, cum multi sint monachi laici : et antiquis temporibus fere omnes monachi laici erant, ut habetur, 16. q. 1. Manifestum est autem clericos in Ecclesia Dei majorem gradum obtinere, quam laicos. Unde laici promoventur ad clericatum, tanquam ad aliquid majus, et sicut major gradus, ita et amplior virtus requiritur ad bonum clericum, quam ad bonum laicum, quamvis sit monachus. Sed in monacho clerico duo concurrunt, et clericatus et status religionis, similiter in clerico habent curam animarum, scilicet cura animarum et clericatus. Quod ergo clerici præferuntur monachis, nihil pertinet

ad hoc, quod curati in quantum curati monachis præferuntur, sed verum est, quod si bene officium suum exequantur et absque peccato majoris esse virtutis demonstrantur, quam si monachus immunis a peccato permaneat, ut supra dictum est. Quod autem monachus assumitur ad curam animarum in parochialibus Ecclesiis, non ostendit statum curati ex hoc, quod est curatus, esse perfectiorem, quia religiosus parochiam adeptus statum pristinum non omittit. Dicitur enim, 16 quæstione 1 : *De monachis qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordinem pervenerint, statuimus non debere eos a priori proposito discedere.* Sic ergo non ostenditur, quod status clerici habentis curam animarum sit perfectior, quam status religionis, quamvis religiosi curam animarum accipere possint in priori statu et proposito permanentes. Ad episcopatum autem promoti, statum altiorem assumunt.

CAPUT XXI.

Rationes quorumdam destruere volentium immediate determinatam veritatem.

Verum quidam contentionis studio exagitati, neque quæ dicunt, neque quæ audiunt debite ponderantes, adhuc conantur prædictis contradicentes obviare, quorum obviationes postquam præmissa conscripseram, ad me pervenerunt. Ad quorum confutationem, necesse est aliqua ex supra positis replicare. Primo igitur multipliciter nituntur ostendere, Archidiaconos et parochiales Presbyteros in statu perfectionis esse et majoris, quam religiosi. Presbyter enim si delinquat, jubetur ejici de statu suo secundum canones, ut habetur 81, distinct. : *Si quis amodo Episcopus,* et 14. q. 4, *Si quis oblitus.* Ergo erat in statu, alioquin a statu ejici non posset. Item invenitur status tripliciter dici : importat enim rectitudinem. Nam homo erectus dicitur stare. Unde Greg. dicit in 7 Moralium : « Ab omni rectitudinis statu depereunt, qui per noxia verba dilabuntur ». Importat etiam permanentiam et fixionem, secundum illud Greg. in 8 Moral. : « Conditoris protectio et custodia est, quod in statu permanemus ». Et in 9 Homil. secundæ partis, super Ezech.: « Lapis quadrus est et quasi ex omni latere statum habet, qui casum in qualibet permutatione non habet ». Importat etiam magnitudinem vel longitudinem : dicitur enim a stando. Cum autem Archidiaconi et parochiales Presbyteri habeant mag-

nitudinem spiritualem, cum propter animarum zelum curam suscipiunt, habeant etiam permanentiam, quia inter pericula immobiles perseverant et fortes, habeant etiam rectitudinem intentionis et justitiæ, non est dicendum hujusmodi in statu perfectionis non esse. Præterea, religionis institutio præjudicare non potuit Diaconibus et Presbyteris curam animarum habentibus : sed ante institutas religiones prædicti curam animarum habentes statum perfectionis tenebant. Dicitur enim, I Tim. v : *Qui bene præsunt Presbyteri*, scilicet vita et doctrina, *digni habeantur a subditis duplici honore*, ut scilicet eis spiritualiter obediant et exteriora ministrent, ergo etiam post religiones institutas habent statum perfectionis. Item dicunt, quod tempore Hieron. Presbyter et Episcopus erant nomina synonima, ut patet per illud quod dicit Hiero. super Epistolam ad Titum. : « Olim idem Presbyter qui et Episcopus », sed postea in toto orbe decretum est, ut unus Presbyteris præponeretur, ut schismatum semina tollerentur. Si ergo Episcopi sint in statu perfectiori quam Religiosi, etiam Presbyteri in statu perfectiori erunt. Item, qui ad majus et dignius et fructuosius officium Ecclesiæ assumitur, in majori statu esse videtur : sed Archidiaconi et Presbyteri curati assumuntur ad dignius officium quam Religiosi, quia licet vita contemplativa sit magis secura, tamen vita activa est magis fructifera, ut habetur extra de renunciatione, *nisi cum pridem*. Presbyteri igitur curati, sunt in majori statu perfectionis quam religiosi. Item, nulla major charitas esse potest, quam *ut animam suam ponat quis pro amicis suis*, ut dicitur, Joan. xv. Boni autem curati animam suam ponunt pro suis subditis, quorum etiam se servos constituunt, secundum illud, I Cor. ix : *Cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci*. Videntur etiam plus mereri, cum plus laborent, secundum illud Apostoli, I Cor. xv : *Plus omnibus laboravi*, et I Cor. iii : *Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem*. Videtur igitur, quod curati presbyteri sint in perfectiori statu, quam religiosi. Item videtur hoc idem de Archidiaconis. Septem enim Diaconi quos elegerunt Apostoli, erant in excellenti statu perfectionis. Dicitur enim, Act. vi : *Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus*. Ubi dicit Glossa Bedæ : « Hic discernebant Apostoli per Ecclesias constitui septem diaconos, qui essent sublimioris gradus cæteris, et proximi circa aram quasi columnæ assisterent ». Videtur autem eos in statu perfectionis fuisse, qui

sublimioris gradus erant cœteris, et quasi columnæ Ecclesiæ onera supportantes. Horum autem gradum repræsentant in Ecclesia Archidiaconi, qui ministrant et præsunt ministrantibus, secundum Glo. ibidem. Videtur ergo, quod Archidiaconi sint in majori statu perfectionis, quam Presbyteri curati quibus præficiuntur, et ita per consequens etiam, quam religiosi. Item, insanum videtur esse dicere beatos Stephanum, Laurentium, et Vincentium Archidiaconos in statu perfectionis non fuisse, qui meruerunt ad palmam martyrii pervenire. Item, Presbyteri curati et Archidiaconi similiores sunt Episcopis, quam monachi et quicumque religiosi qui tenent infimum subjectionis gradum, in tantum quod Presbyteri Episcopi nominantur, secundum illud Act. xx : *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei :* quod exponit glo. de Presbyteris Ephesi. Multo igitur magis Presbyteri curati sunt in statu perfectionis. Item administratio facultatum Ecclesiæ statum perfectionis non minuit, cum sint bona communia, ut habetur xii, quæst. i, ca. *Expedit.* Non ergo Presbyteri curati vel Archidiaconi deficiunt a statu perfectionis propter administrationem rerum Ecclesiæ. Item, Presbyteri curati et Archidiaconi de bonis temporalibus tenentur facere hospitalitatem, ut 42. distin. habetur c. i. Hoc autem monachus non potest facere, quia non habet proprium. Majus ergo meriti est Presbyter curatus quam monachus. Item Gregor. dicit, quod nullum sacrificium est quod ita placeat Deo, sicut zelus animarum, et Bernardus dicit in lib. De amore Dei, quod ille major est in amore Dei, qui plures ad amorem Dei trahit : hoc autem convenit Archidiacono et Presbytero curato, non autem monacho, cujus non est officium ut aliquem trahat ad Deum. Item, sicut Patriarcha præsidet in suo patriarchatu et Episcopus in suo episcopatu, ita et Archidiaconus in suo archidiaconatu, et Presbyter curatus in sua Parochia. Quid enim facit Episcopus excepta ordinatione, quod Presbyter curatus non facit, ut habetur, dist. 93, c. *Legimus.* Et quæcumque dicuntur de Episcopo seu ordinando in Episcopum, secundum quatuordecim capitula Apostolicæ regulæ, omnia debent intelligi de quolibet electo ad quamlibet prælationem, ut Presbytero curato, et Archidiacono, ut habetur, 81, distinctio, cap. i. Si ergo Episcopus est in perfectiori statu quam monachus, pari ratione et Presbyter curatus et Archidiaconus. Item, Presbyter vel Diaconus propter delictum jubetur ejici de statu, et recludi in monasterium ad agendum

pœnitentiam, ut habetur, 84. distinct. c. *Dictum est,* et, *Si quis clericus.* Ex quo videtur, quod status Archidiaconatus sive curæ Parochiæ, vere status est, sed ingressus religionis non est status, sed potius casus vel descensus. Hæc igitur sunt quæ ex eorum scriptis colligi possunt, quamvis non eodem ordine ponantur ibidem.

Et quia supra ostensum est Archidiaconos et Presbyteros curatos in statu perfectionIs non esse, restat videre qualiter ipsas probationes conentur elidere. Dictum est enim supra quod quilibet status perfectionis in Ecclesia, cum aliqua solemni consecratione vel benedictione confertur, quod non sit in commissione parochialis Ecclesiæ vel Archidiaconatus. Quam probationem quidam excludere conantur multipliciter. Primo, quia in consecratione tam Episcopi, quam Sacerdotis, verba sunt communia, ut *consecrentur et sanctificentur, domine, manus istæ,* etc. Item si dicatur, quod unctio capitis datur Episcopo et non Sacerdoti, hoc non videtur ad propositum pertinere, quia etiam reges olim in capite ungebantur, qui tamen non possunt sibi statum perfectionis vindicare; non ergo per hoc potest dici Episcopus esse in statu perfectiori supra Presbyterum curatum, quia in capite ungitur. Item quia meritum non acquiritur per consecrationem, sed per bona opera mentis. Aliquando enim etiam malus in Episcopum consecratur, et in hoc maxime demeretur. Non enim qui major fuerit in honore justior est, sed qui fuerit justior, major est, ut habetur. 40. dist. c. *Multi.* Et in eadem distinctione dicitur, quod non loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed nos aut merita bona ei jungunt, aut mala disjungunt, et non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non ergo propter hoc Episcopi sunt in statu magis perfecto, quam Presbyteri curati, quia majorem consecrationem habent. Item, consecratio capitis magis pertinet ad signum et gradum Sacerdotii : Episcopatus enim non est novus ordo, sed gradus in ordine, alioquin essent plures ordines quam septem. Perfectio autem charitatis pertinet ad meritum sanctitatis, non ad gradum ordinis. Non ergo Episcopi qui per unctionem capitis obtinent majorem gradum Sacerdotii sunt in perfectiori statu. Item, Episcopus instituit archidiaconum, vel plebanum, vel curatum, per librum vel per annulum, ut habetur extra de sententia et rejudicata, velut cum Papa mandat aliquem institui in Ecclesia aliqua, in canonicum et in fratrem, seu in plebanum vel curatum, mandat eum institui

cum plenitudine honoris, ut habetur extra de concessione Ecclesiæ, cap. *Proposuit*. Videtur ergo status curatorum et Archidiaconorum esse status, ex quo statu quis ejici potest.

CAPUT XXII.

Rationes ad ostendendum quod dimissio curæ non sufficit ad probandum, quod Presbyteri curati, vel Archidiaconi sint in statu perfectionis.

Similiter etiam contra id quod dictum est, quod Archidiaconi, vel Presbyteri curati non sunt in statu perfectionis, quia possunt sine peccato ab hoc recedere, multipliciter objiciunt. Primo quidem, quia dicunt quod propter hoc curatus Presbyter ad religionem transire potest, quamvis status curati sit perfectior et fructuosior, quia status religionis est securior, Et ad hoc probandum inducunt quod dictur extra de renuntia. c. *Nisi cum pridem*. Item, vir uxorem suam non potest dimittere ea invita, et ad religionem transire, ut dicitur extra de conversione conjugatorum, can. *Uxoratus* :sed hoc non est ideo, quia status conjugii majoris perfectionis sit quam status religionis, vel æquetur ei, sed quia se uxori suæ per matrimonium insolubiliter obligavit; ergo similiter Presbyter curatus licet possit transire ad religionem, non propter hoc sequitur quod status religionis sit perfectior, vel æque perfectus. Inducunt etiam ad hoc exemplum David, quod habetur, I Reg. XVII, cum non posset pugnare in armis Saulis, quæ requirebant fortitudinem, contulit se ad arma majoris humilitatis, licet minoris roboris, vel fortitudinis, scilicet ad fundam, et ad lapides, quibus gigantem Philistæum virum ab adolescentia sua bellatorem puer dejecit et prostravit. Potest ergo curatus exemplo David ad arma majoris humilitatis, scilicet religionis se transferre, licet esset in statu perfectiori. Item, si inseparabilitas esset causa status, sequeretur quod non liceret alicui se transferre de statu in statum : hoc autem licet, ergo inseparabilitas non est de ratione status. Item, secundum jura scripta prælatus posset curatum sibi subditum de religione ad ecclesiam suam revocare, si sciret eum esse utilem, aut proficuum ecclesiæ suæ; immo curatus non debet ecclesiam suam dimittere sine consensu et auctoritate episcopi : quod si fecerit, potest episcopus in eum exercere canonicam ultionem, ut habetur extra de renunciatione, c. *Amovet*. Et de privilegiis et exces. privilegiatorum, can. *Cum et plantare,*

§ in ecclesiis, et VII, quæst. I. cap. *Episcopus de loco.* Sic ergo non videtur verum, quod status religionis sit perfectior propter hoc quod curati presbyteri possunt religionem intrare. Item, etiam e converso monachus pro necessitate ecclesiæ et cura animarum potest transire de religione ad ecclesiam sæcularem cum cura, ut habetur, XVI, qu. I. can. *Vos autem,* et canon. *Monachos.* Nam unius utilitati præferenda est utilitas plurimorum, ut habetur, 7. quæst. I. can. *Scias.* Item, non sequitur quod si aliquis cadere potest a perfectione charitatis, quod nunquam fuerit in perfectione charitatis, sed magis e converso, quod fuerit. Licet ergo presbyter curatus discedat a suo regimine ex aliqua causa, non sequitur quod non fuerit in statu perfectionis. Item, quod majores prælati ecclesiæ, scilicet episcopi, non possunt transire ad religionem sine licentia summi pontificis, hoc est de constitutione ecclesiæ promulgata tempore Innocentii, sicut patet per illam decretalem extra de renunciatione cap. *Nisi cum pridem :* ergo ante constitutionem licebat majoribus, sicut et minoribus, et tamen majores sunt in perfectiori statu. Non ergo hoc impedit presbyteros curatos esse in perfectiori statu quam religiosos, licet sine licentia summi Pontificis possint ad religionem transire. Item, nullus debet in episcopum eligi, nisi fuerit in sacris ordinibus constitutus, ut habetur, 60. dist. *Nullus in episcopum :* sed in sacris ordinibus constitutus non potest uxorem ducere, non est ergo verum quod electus possit ducere uxorem.

CAPUT XXIII.

Solutio rationum præmissarum, in quibus probari videbatur, quod curati, vel archidiaconi sunt magis in statu perfectionis quam religiosi.

Hæc autem quæ posita sunt, quam sint frivola, derisibilia, et in multis erronea, demonstrandum est singulorum efficaciam diligenter ponderando. Quod enim primo inducunt quosdam canones ad probandum presbyteros curatos, et archidiaconos in statu esse, nihil ad propositum facit. Nam in capitulis inductis nulla fit mentio de statu, sed de gradu. Sic enim habetur, 81 distin. : « Si quis amodo episcopus, presbyter, aut diaconus fœminam acceperit, vel acceptam retinuerit, a proprio gradu decidat ». Item, 14, q. 4. c. *Si quis* dicitur : « Si quis oblitus timorem Domini, et sanctarum Scripturarum quæ dicunt : *Qui pecuniam suam non*

dedit ad usuram, et post hanc constitutionem magni concilii fœneraverit, vel centesimam exegerit, aut ex quolibet negotio inhonesto turpis lucri quæsierit, aut per diversas species vini, vel frugis, vel cujuslibet rei emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit, de gradu suo dejectus, alienus habeatur a clero ». Non ergo per hoc probari potest a contrario sensu, quod habeat statum, sed gradum. Et hoc necesse est, quia ubicumque est ordo, vel superioritas aliqua, ibi est aliquis gradus. Quod vero secundo est propositum, quam sit frivolum, quilibet intelligens advertere potest. Nulli enim dubium est statum multipliciter dici. Nam ille qui erigitur, stare dicitur, et magnitudo statum facit, secundum quod distinguitur status incipientium, proficientium, et perfectorum. Stare etiam firmitatem importat, secundum illud Aposto. I Cor. xv : *Stabiles estote et immobiles abundantes in omni opere Domini.* Non autem sic loquitur de statu, sed secundum quod dicitur status libertatis, vel servitutis, sicut accipitur, 2. qu. 6. Si quando in causa capituli, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores, sed per seipsos est agendum. Et sic accipiendo statum, illi statum perfectionis accipiunt, qui se servos constituunt ad opera perfectionis implenda, ut supra dictum est : hoc autem non contingit nisi per votum obligationis perpetuæ, quia servitus libertati opponitur. Quamdiu igitur in sua libertate aliquis habet recedere a perfectionis opere, statum perfectionis non habet, sicut et supra ostensum est. Quod vero tertio propositum fuit, tam frivolum esse videtur, ut responsione non egeat. In hoc enim quod dicitur : *Qui bene præsunt presbyteri,* etc, nec de perfectione, nec de statu fit mentio. Præesse enim non constituit statum, sed gradum : nec honor debetur soli perfectioni, sed universaliter omnibus qui bene operantur : quod designatur in hoc, quod dicitur : *Bene præsunt.* Dicitur enim Rom. II : *Gloria, et honor, et pax omni operanti bonum.* In hoc vero quod quarto propositum est, manifeste falsitas continetur, ubi dicitur quod tempore Hiero. et Aug. non erat aliud presbyter et episcopus. Hujus enim contrarium expresse dicit Aug. in Epist. ad Hiero. dicens : « Quamvis secundum honorum vocabula, quæ jam ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus presbytero major sit, tamen in multis rebus minor est ». Sed ne aliquis calumnietur hoc citra tempus Hierony. in usum venisse, ut episcopus presbytero major sit, accipienda est auctoritas Dionysii, qui scripsit ordinem ecclesiasticæ hierarchiæ secundum quod erat

in Ecclesia primitiva. Dicit enim in v c. Ecclesiasticæ hierarchiæ, tres esse ordines ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet episcoporum, presbyterorum, et diaconorum. Ubi notandum est, quod ordinem diaconorum dicit esse purgativum, ordinem autem sacerdotum illuminativum, ordinem vero episcoporum perfectivum : et sicut ipse dicit in VI ca. ejusdem libri, his tribus ordinibus tres ordines alii respondent : nam ordini diaconorum subjicitur ordo immundorum, qui purgatione indigent : ordini vero presbyterorum subjicitur ordo illuminandorum, scilicet sacer populus, qui a presbyteris illuminatur per sacramentorum susceptionem : ordini vero episcoporum subjicitur ordo perfectorum, scilicet monachorum, qui per eorum traditiones edocentur ad perfectissimam perfectionem sursum actus. Ex quo patet secundum Dio. quod perfectio attribuitur solis episcopis et monachis. Episcopis, tanquam perfectioribus, monachis autem tanquam perfectis. Sed ne aliquis dicat, quod Dionysius tradit ordinem ecclesiasticæ hierarchiæ ab Apostolis institutum, cum tamen ex Domini institutione idem essent episcopi et presbyteri, hoc manifeste falsum apparet ex hoc quod dicitur, Luc. x : *Post hæc autem designavit Dominus,* etc. ubi dicit Glo. : « Sicut in Apostolis est forma episcoporum, sic in septuaginta duobus forma est presbyterorum secundi ordinis, et mirum est cum hoc ipsi introducant, qualiter propriam vocem ignorent, statim postmodum asserentes, solum citra tempora Hiero. episcopos a presbyteris esse distinctos, et si quis ad anteriora tempora progredi voluerit, inveniet etiam in veteri lege distinctos Pontifices a minoribus sacerdotibus, in quantum erat sacerdotium illud nostri sacerdotii figurale. Dicitur enim, di. XXI c. *De quibus.* ; « Summi Pontifices, et minores sacerdotes a Deo sunt instituti per Moysen, qui ex præcepto Domini Aaron in summum Pontificem, filios vero ejus unxit in minores sacerdotes ». Ex quo patet, quod falsum intellectum concipiunt ex verbis Hieron. Non enim intendit Hiero. dicere, quod in primitiva Ecclesia esset idem ordo, vel status episcoporum, et presbyterorum, sed quod vocabulorum istorum erat promiscuus usus, quia et presbyteri dicebantur episcopi quasi intendentes, et episcopi presbyteri propter dignitatem : unde Isidorus dicit, et habetur, dist. XXI cap. *Cleros,* quod presbyteri minores licet sint sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent, quia nec chrismate frontem signant, nec spiritum paraclitum dant, quod solum deberi episcopis lectio Actuum Apost. demonstrat, et concludit ;

« Unde et apud veteres idem episcopi et presbyteri fuerunt, quia illud nomen est dignitatis, non ætatis ». Ubi ostenditur differentia esse in re, sed convenientia in nomine propter dignitatem, quam importat nomen presbyteratus. Fuit autem postmodum necessarium ad vitandum schismatis errorem, qui ex indifferentia nominis oriebatur, ut etiam nomina distinguerentur, ut scilicet soli majores presbyteri episcopi dicerentur, minores vero solum presbyteri dicerentur. Quod vero quinto propositum est non habet efficaciam. Vita enim contemplativa non solum præfertur activæ, quia est securior, ut proponitur, sed quia est simpliciter melior, secundum quod Dominus dicit, Luc. x : *Optimam partem elegit sibi Maria.* Et quanto contemplatio melior est actione, tanto plus pro Deo videtur facere, qui dilectæ contemplationis aliquod detrimentum patitur, ut saluti proximorum propter Deum intendat. Intendere igitur saluti proximorum cum aliquo detrimento contemplationis propter amorem Dei et proximi, ad majorem perfectionem charitatis videtur pertinere, quam si aliquis in tantum dulcedini contemplationis inhæreret, quod nullo modo eam deserere vellet, etiam propter salutem aliorum, propter quam Apostolus non solum prolongationem præsentis vitæ, sed etiam a contemplatione cœlestis patriæ retardari ad tempus voluit propter proximorum salutem, ut patet per illud, quod dicitur, Phi. II : *Coarctor enim duobus: desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, multo melius est, permanere autem in carne, necessarium propter vos.* Sed si de perfectione charitatis agitur quæ in animi præparatione plurimum consistit, ut supra ex verbis Aug. probatum est, multi contemplativam vitam agentes, etiam hanc perfectionem habent, ut cum animo sint parati secundum Dei beneplacitum etiam a dilectæ contemplationis otio suspendi ad tempus, ut proximorum saluti vacent : quæ tamen perfectio charitatis in plerisque proximorum utilitati vacantibus non invenitur, quos magis contemplativæ vitæ tædium ad exteriora deducit, quam in desiderio habeatur, ut sic in eis ad perfectionem dilectionis pertineat, quod eam tanquam bonum dilectum ad tempus postponant. Sed quorumdam defectus statui, vel officio præjudicium afferre non potest; hoc enim ipsum quod est aliorum proximorum curam gerere, perfectionis actus censeri debet, cum ad perfectam dilectionem Dei et proximi pertineat. Sed hic considerandum est, quod non quicumque actu habet quod est perfectius, in perfectiori statu constituitur. Nullus enim dubitat, quin virginitatem

servare ad perfectionem pertineat, quia de hoc Dominus dicit : *Qui potest capere, capiat.* Matth. XIX. Et Apostolus dicit, I Cor. VII : *De virginibus præceptum Domini non habeo : consilium autem do.* Sunt autem consilia de operibus perfectionis, et tamen virginitas conservata absque voto perfectionis statum non habet. Dicit enim Aug. in libro de virginibus : « Neque enim ipsa, scilicet virginitas, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne servetur, ac per hoc etiam virginitas corporis spiritualis est, quam vovet et servat continentia pietatis ». Et infra : « Honoratius in animi bonis illa continentia numeranda est qua integritas carnis ipsi creatori animæ et carnis vovetur, consecratur, servatur ». Manifestum est autem quod archidiaconiet curati presbyteri etsi curam animarum habeant, non tamen se voto astringunt ad hujusmodi curam habendam, alioquin non possent absque auctoritate ejus qui in voto perpetuo dispensare posset, archidiaconatus parochiæve curam dimittere : etsi igitur archidiaconus, vel presbyter curatus aliquem perfectionis actum exerceat, vel officium accipiat, non tamen perfectionis statum habet. Et si quis recte consideret, hujus perfectionis statum magis habent religiosi, qui ex voto sui ordinis obligantur ad hoc, quod episcopis subministrent in his quæ ad curam animarum pertinent prædicando et audiendo confessiones, quam ipsi archidiaconi curati. Jam vero quod sexto proponitur, argumentum, vel perfectio charitatis non potest esse in persona quæ non sit in statu, patet secundum prædicta omnino esse falsum. Sunt enim aliqui in statu perfectionis imperfectam charitatem, vel omnino nullam habentes, sicut multi episcopi et religiosi in peccato mortali existentes. Quamvis igitur multi boni curati perfectam charitatem habeant, ut sint parati animam suam ponere pro aliis, non tamen propter hoc sunt in statu perfectionis : quia non desunt multi laici, etiam conjugati, eamdem charitatis perfectionem habentes, ut pro salute proximorum parati sint animas ponere, nec tamen in statu perfectionis esse dicuntur. Quod vero septimo proponitur septem diaconos ab Apostolis institutos perfectionis statum habuisse, hoc nec ex textu, nec ex glos. haberi potest : quod enim eos dicitur fuisse *plenos Spiritu Sancto et sapientia,* ostendit eos gratiæ perfectionem habuisse, quæ potest esse etiam in his qui statum perfectionis non habent : quod vero in glo. Bedæ dicitur, quod erant sublimioris gradus et proximi circa aram, designat eminentiam gradus vel officii. Aliud autem est esse in gradu, et aliud esse in

statu, ut supra jam dictum est, tamen verum est illos septem diaconos etiam in statu perfectionis fuisse, illius inquam perfectionis de qua Dominus dicit : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et veni, sequere me.* Mat. XIX. Nam relictis omnibus secuti fuerant Christum, nihil proprium possidentes, *sed erant illis omnia communia,* ut dicitur, Act. IV. a quorum exemplo omnes religiones derivatæ sunt. Quod vero octavo proponitur, beatos Stephanum, Laurentium, et Vincentium archidiaconos in statu perfectionis fuisse, concedimus quidem, sed non propter archidiaconatum, sed propter martyrium, quod omni perfectioni religionis præfertur. Unde dicit Aug. in lib. de virginib : « Perhibet hujus rei præclarissimum testimonium ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notum est, quo loco martyres, et quo defunctæ sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur » : sic enim dico et Sebastianum in statu perfectionis fuisse, et Georgium, nec tamen propter hoc dicemus milites statum perfectionis habere. Quod autem nono objicitur, quod prebyteri curati, et archidiaconi sunt similiores episcopis, quam religiosis, verum est quantum ad aliquid, scilicet quantum ad curam subditorum, sed quantum ad perpetuam obligationem, quæ requiritur ad statum perfectionis, similiores sunt episcopo religiosi, quam archidiaconi, et presbyteri curati, ut ex prædictis patet. Quod vero decimo proponitur, quod administratio facultatum Ecclesiæ statum perfectionis non minuit, indubitanter concedimus : alioquin in ipsis religionibus prælati et alii officiales temporalia dispensantes a gradu perfectionis deciderent. Sed hoc in eis perfectionis cujusdam statum diminuit, quod propriis non abrenuntiant, sua omnia propter Christum relinquentes, quinimmo ecclesiarum fructus tanquam proprios lucrifaciunt. In eo vero quod undecimo proponitur, manifeste inveniuntur desipere, Vigilantii errorem sequentes, contra quem Hieron. scribens dicit : « Quod autem asserit eos melius facere qui utantur rebus suis, et paulatim fructus possessionum pauperibus dividant, quam illos qui possessionibus venumdatis semel omnia largiuntur, non a me eis, sed a Domino respondebitur : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me.* Ad eum loquitur qui vult perfectus esse, qui cum apostolis patrem, naviculam, et rete dimittit : iste quem tu laudas, secundum aut tertius gradus est ». Non ergo propter hoc archidiaconi vel presbyteri curati sunt perfectiores, quia servant hospitalitatem quam monachi, qui pro-

prium non habentes ea servare non possunt. Quod vero duodecimo proponitur, quod nullum sacrificium est Deo magis acceptum, quam zelus animarum, absque dubitatione concedimus, sed animarum hic ordo servandus est, ut primo homo zelum animæ suæ habeat, eam ab omni affectu terrenorum absolvens, secundum illud Sapientis, Ecclesiasti. XXX : *Miserere animæ tuæ placens Deo,* ut patet per Aug. XXI. De civitat. Dei. Sic ergo si aliquis post contemptum terrenorum et suipsius, in hoc procedat ulterius, ut etiam aliarum animarum zelum habeat, erit perfectius sacrificium. Sed tunc perfectissimum est, quando ad zelum animarum habendum voto seu professione obligatur, sicut episcopus vel etiam religiosi ad hoc per votum obligati. Quod vero tertiodecimo proponitur, quod sicut patriarcha præsidet in suo patriarchatu, et episcopus in suo episcopatu, ita archidiaconus in suo archidiaconatu, et presbyter curatus in sua parochia, est manifeste falsum : nam episcopi principaliter curam habent omnium suæ diœcesis, presbyteri autem curati, vel etiam archidiaconi, habent aliquas administrationes sub episcopis : sic enim se habent ad episcopum, sicut balii vel ii præpositi ad regem, unde super illud I Cor. XII. « Alii opitulationes, alii gubernationes », dicit gl. *Opitulationes,* id est, eos qui majoribus fuerunt ope, ut Titus Apostolo, vel archidiaconi episcopis, *gubernationes*, scilicet minorum personarum prælationes, ut sunt presbyteri, qui documento sunt : unde et hoc ipsum ostenditur in ordinatione sacerdotum de quibus episcopus dicit : « Quanto fragiliores sumus, scilicet Apostolis, tanto magis his auxiliis indigemus », unde 16. qu. 1. c. : *Cunctis,* dicitur : « Omnibus presbyteris, diaconibus, et reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque proprii episcopi licentia agant. Non utique Missas sine suo jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quidquam absque ejus permissu faciat », et similiter 80. dist. c. *Non debere:* « Presbyteri nihil sine præcepto et consilio episcopi agant ». Quod vero quarto decimo proponitur de clericis qui propter enormia delicta in monasterio retruduntur, satis eorum animum et intentionem declarat : nam sicut Gregor. dicit. 10, Mora : « Pravi cum recta prædicant, valde difficile est, ut ad hoc quod taciti ambiunt non erumpant. » Arbitrantur enim clericos esse in statu perfectionis, non autem monachos, propter pœnitentiæ altitudinem, quam monachi voluntarie suscipiunt innocentes, ad quam coguntur clerici delinquentes. Qui quidem status tanto est apud Deum altior, quanto in mundo

fuerit abjectior, secundum illud Luc. XIV : *Qui se humiliat, exaltabitur*, et Jacob. II, dicitur : *Elegit Deus pauperes in hoc mundo, divites in fide, et hæredes regni.* Sed mundanam gloriam ambientes, illa stare reputant quæ ad gloriam pertinent, atque illa esse dejecta, quæ videntur humilia.

CAPUT XXIV.

Solutio rationum quæ inducebantur ad probandum, quare defectus solemnis benedictionis vel consecrationis non derogat statui perfectionis presbyteri curati, vel archidiaconi.

Ostenso igitur quam frivolæ sunt rationes quas inducunt ad ostendendum quod archidiaconi et presbyteri curati sunt in statu perfectiori, quam religiosi, ostendendum est quam frivolum sit quod objiciunt contra hoc quod dictum est, quod in statu perfectionis quis ponitur per solemnem benedictionem aut consecrationem. Ubi primo considerandum est, quod solemnis consecratio aut benedictio non est causa quod homo sit in statu perfectionis, sed inducitur quasi signum. Non enim adhibetur nisi illis, qui in aliquo statu ponuntur : non quidem semper in statu perfectionis existentibus, sed statum quemcumque adipiscentibus. Hi enim qui matrimonio junguntur, in statu aliquo ponuntur, quia ex tunc *vir non habet potestatem sui corporis*, similiter neque mulier, ut dicitur, I Corin. VII. Est enim in matrimonio perpetua obligatio unius ad alterum, ad quam significandam ab Ecclesia solemnis benedictio nuptiarum exhibetur, non tamen in statu perfectionis ponitur, sed in statu matrimonii, unde et his qui in statu perfectionis ponuntur in signum perpetuæ obligationis, solemnis benedictio aut consecratio exhibetur : sicut etiam cum civiliter aliquis statum mutat, sicut cum servus manumittitur, aliquis civilis solemnitas exhibetur. Hoc autem non frivole dicitur, sed auctoritate Dionysii confirmatur, qui dicit, 6. c. Eccle. hierar. quod divini duces nostri, scilicet Apostoli, nominationibus sanctis ipsos dignati sunt, scilicet, qui sunt in statu perfectorum, alii quidem famulos, alii autem ipsos monachos nominantes ex Dei puro servitio, et famulatu, et indivisibili, et singulari vita, tanquam uniente ipsos indivisibilium sanctis convolutionibus ad deiformem unitatem et amabilem Deo perfectionem. Propter quod et perfectam ipsis donavit gratiam sancta legislatio, et quadam ipsos dignata est sanctificativa invocatione. Ubi expresse habetur, quod

quia monachi perfectionis statum assumunt, ideo eis solemnis benedictio secundum traditiones Apostolorum datur. Quod ergo primo proponitur, quod in consecratione tam Episcopi quam sacerdotis, verba communia proferuntur, sicut hæc : Consecrentur et sanctificentur manus istæ, etc. non facit ad propositum : non enim nunc agimus de sacerdote, in quantum sacerdos est, sic enim in statu ponitur per solemnem consecrationem, non quidem in statu perfectionis activo, vel passivo, sed in statu illuminativo, secundum Dionysium, scilicet in quantum curam accipit, tunc enim ei nulla solemnis benedictio adhibetur, unde tunc nullum statum suscipit, sed fit ei quædam officii commissio. Episcopus autem ad ipsam curam pastoralem consecratur propter perpetuam obligationem, qua se ad pastoralem curam obligat, sicut ex supradictis apparet. Quod vero secundo proponitur, dicendum quod unctio capitis quæ regibus exhibebatur, signum erat status habentis principalem curam regni, alii autem qui sunt officiales in regno tanquam non habentes perfectam regiminis rationem non ungebantur : ita etiam in regno Ecclesiæ Episcopus ungitur tanquam principaliter habens curam regiminis; Archidiaconi vero et Presbyteri curati non unguntur in susceptione curæ, quia non suscipiunt principaliter curam, sed quamdam subministrationem sub episcopali regimine, sicut balii vel præpositi sub rege. Nec propter hoc sequitur, quod rex habeat statum perfectionis, quia cura ejus se extendit ad temporalia, non ad spiritualia, sicut cura episcopalis. Charitas autem in qua perfectio consistit per se respicit spirituale bonum, unde et cura spiritualis ad perfectionem pertinet, non autem cura temporalis, licet ex perfecta charitate possit exerceri. Quod vero tertio proponitur, longe est a proposito : non enim nunc agimus de perfectione meriti, quod potest esse interdum perfectius non solum in curato presbytero, quam episcopo vel religioso, sed etiam in laico conjugato, sed loquimur de perfectionis statu : unde etiam in hoc videtur objiciens suam vocem ignorare. Nam secundum quod objicit, nec etiam ipsi Episcopi essent in majori statu, quam religiosi, cum interdum sint minoris meriti. Quod vero quarto proponitur, quod Episcopatus non est ordo, hoc manifeste continet falsitatem, si absolute intelligatur. Expresse enim dicit Dionys. esse tres ordines ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet Episcoporum, Presbyterorum, et Diaconorum, et, 21. di. c. *Cleros,* habetur, quod ordo Episcoporum quadripartitus est. Habet enim ordinem Episcopus per compara-

tionem ad corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, super quam principalem accipit curam, et quasi regalem. Sed quantum ad corpus Christi verum, quod in Sacramento continetur, non habet ordinem supra presbyterum. Quod autem habeat aliquem ordinem et non jurisdictionem solam, sicut Archidiaconus vel curatus presbyter, patet ex hoc, quod Episcopus potest multa facere, quæ non potest committere, sicut confirmare, ordinare, et consecrare basilicas et hujusmodi : quæ vero jurisdictionis sunt potest aliis committere. Idem etiam patet ex hoc quod si Episcopus depositus restituatur, non iterum consecratur, tanquam potestate ordinis remanente, sicut et in aliis contingit ordinibus. Quod vero quinto proponitur, quod solemniter instituitur Archidiaconus, vel plebanus, quia investitur per annulum, vel aliquid hujusmodi omnino ridiculosum est. Ista enim solemnitas est magis similis civilibus solemnitatibus, secundum quas aliqui investiuntur de feudo per baculum, vel per annulum, quam solemnitatibus Ecclesiæ, quæ in quadam consecratione vel benedictione consistunt.

CAPUT XXV.

Solutio rationum, quæ inducebantur ad probandum, quod non derogat statui perfectionis presbyteri vel Archidiaconi, quod curam dimittere possunt.

Nunc ostendendum est tertio, quomodo sit frivolum id, quod objicitur contra id quod dictum est, quod presbyteri vel archidiaconi possunt dimittere curam, non autem Episcopus Episcopatum, vel religiosus religionem. Circa quod primo considerandum est, quod quicumque a perfectiori statu transit ad statum qui non est perfectionis, censetur apostata, secundum illud Apostol. I Tim. v, de viduis, cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volentibus *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt,* ubi dicit glo. quod in hoc damnatur propositi fraus, damnatur fracti voti fides, damnantur tales qui continentiæ primam fidem irritam fecere, et omnes hujusmodi sunt similes uxori Loth, quæ retro respexit, et hoc est apostatare, unde si Archidiaconi, vel plebani in statu perfectionis essent, dimittentes Archidiaconatum, vel parochiæ curam, damnarentur, cum apostatæ essent. Quod vero primo proponitur, quod Archidiaconi, vel plebani possunt transire ad religionem, non propter hoc quod status religionis sit perfectior, sed quia est securior, patet expresse falsum

esse. Dicitur enim, 19, qu. 1 : « Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus. » Ex quo habetur, quod ideo licet eis transire, quia melius est, et non solum quia securius. Et præterea archidiaconi, et habentes curam parochiæ, non solum possunt, cura archidiaconatus et parochiæ dimissa, religionem intrare, sed etiam in sæculo remanere, sicut patet de illis qui dimittunt parochiam, et accipiunt præbendam in Ecclesia cathedrali. Possunt etiam conjugem accipere, si non fuerint in sacris ordinibus constituti : ex quibus omnibus patet quod statum perfectionis non habent. Quod vero secundo proponitur, quod religiosus non est propter hoc perfectioris status, quia non potest religionem dimittere, quia etiam ille qui est uxoratus non potest uxorem dimittere, qui tamen non est in statu perfectionis, ex prædictis patet omnino frivolum esse. Uterque enim status, scilicet religionis et matrimonii, aliquid simile habet, scilicet perpetuam obligationem, et ideo uterque status est quasi alicujus. Sed obligatio matrimonii non est ad opus perfectionis, sed ad reddendum carnale debitum, et ideo est quidem status, sed non perfectionis. Status autem religionis habet obligationem ad opera perfectionis, quæ sunt paupertas, continentia, et obedientia, et ideo est status perfectionis. Quod vero tertio proponitur, quod propter humilitatem et infirmitatem virium potest aliquis a perfectiori statu discedere ad minorem, sicut David dimissis armis Saulis, accepit fundam et lapidem, secundum aliquid verum est, et secundum aliquid falsum est. Potest enim aliquis propter infirmitatem ab altiori religione ad minorem transire, non tamen sine dispensatione : a religione vero ad statum sæcularem etiam presbyteri curati, vel Archidiaconi transire non possunt : nullo enim modo in hoc dispensat Ecclesia. Ex quo manifeste apparet, quod multo plus excedit status religionis cujuscumque statum Archidiaconi, vel plebani, si tamen status dicendus est, quam status altissimæ religionis cujuscumque infimæ. Quod vero quarto proponitur, quod si immutabilitas esset de ratione status, nunquam liceret de statu ad statum transire, omnino frivolum est. Licet enim transire ad statum majorem, non tamen ad minorem, sicut habetur extra de regularibus. In majori enim intelligitur esse etiam id quod est minus, sed non e converso : et qui obligat se ad dandum aliquid minus, non reputatur reus si dederit majus. Quod vero quinto proponitur, quod prælatus potest curatum sibi

subditum de religione ad Ecclesiam suam revocare, est omnino falsum, et sacris canonibus contrarium. Dicitur enim extra de renunciatione c. *Admonet* : « Universis presbyteris tui Episcopatus sub distinctione prohibeas, ne ecclesias tuæ diœcesis ad ordinationem tuam pertinentes absque tuo assensu intrare audeant, aut detinere, aut dimittere te inconsulto. Quod si quis contra prohibitionem tuam venire præsumpserit, in eum canonicam exerceas ultionem ; » et de privileg. *Cum et plantare*. §. *In ecclesiis,* dicitur, quod religiosi in ecclesiis suis, quæ ad ipsos pleno jure non pertinent, instituendos presbyteros Episcopis repræsentent, ut eis de plebis cura respondeant : ipsis vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant condecentem, institutos etiam inconsultis Episcopis non audeant removere. Ex quibus non plus habetur, nisi quod presbyteri curati non possunt dimittere ecclesias Episcopo inconsulto, et si dimiserint, puniri possunt. Sed hoc generale imprudenter applicant ad hoc speciale, ut non possint sine licentia Episcopi dimissa cura religionem intrare. Dicitur enim expresse, 19, quæstio. 1. cap. *Duæ,* quod etiam contradicente Episcopo possunt clerici sæculares ecclesiis suis dimissis religionem intrare. Quod vero habetur, septimo, quæstione prima, *Episcopus de loco,* et cæt. manifeste dicitur de transitu ad aliam ecclesiam, non autem de transitu ad religionem. Quod vero sexto objicitur, quod monachi etiam possunt transire de religione ad Ecclesiam sæcularem cum cura, non est simile, quia non transeunt statu religionis dimisso. Dicitur enim, 16, quæstion. 1. de monachis : « Qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordines pervenerint, statuimus non debere eos a priori proposito discedere. » Sed Archidiaconus, vel curatus dimissa cura potest religionem intrare tanquam transiens de statu imperfectiori ad perfectiorem, spiritu Dei ductus, ut habetur, 19, q. 1, *Duæ*. Quod vero septimo proponitur, quod aliquis qui fuit in charitate, potest recedere a charitate, igitur non sequitur quod qui recedit a statu perfectionis, non fuerit in statu perfectionis, tam frivolum est, ut responsione non indigeat. A charitate enim nullus discedit, nisi peccando, et similiter a statu perfectionis aliquis peccando recedit : quia sicut ad charitatis dilectionem aliquis obligatur ex lege communi, ita ad statum perfectionis aliquis obligatur ex voto speciali. Quod vero octavo proponitur quod Episcopi non possint transire ad religionem sine licentia Papæ, hoc est ex constitutione Ecclesiæ, patet esse falsum : immo est ex ipsa

obligatione, qua se Episcopi obligant ad perpetuam curam plebis habendam : unde Apostolus dicit, I Corinth. cap. IX : *Necessitas mihi incumbit : væ enim mihi est si non evangelizavero.* Et causam necessitatis subdit, dicens : *Cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci,* scilicet per perpetuam obligationem : unde et in Decreta. non inducitur quasi statutum, sed quasi ratione probatum. Quod vero nono proponitur, nullam efficaciam habet. Certum est enim quod de jure communi non debet aliquis eligi ad Episcopatum, nec debet suscipere Archidiaconatum, vel parochiæ curam, nisi sit in sacris ordinibus constitutus secundum ecclesiastica statuta. Sed in his Papa potest dispensare, et aliquando dispensat, et tunc habentes curam Archidiaconatus, vel parochiæ, vel etiam si in Episcopos sint electi, possunt relicta cura contrahere matrimonium, ita quod non dirimitur jam contractum, quod de religiosis dici non potest.

CAPUT XXVI.

Quæ opera ad religiosos pertinere possunt.

Restat igitur dicendum, quæ opera ad eos pertineant qui in religionis statu sunt, Sed quia de his plene alibi tractavimus, sufficit hic propter calumniatores pauca quædam inserere. Inducunt enim verbum Hierony. quod habetur in decretis, distinctio. 95. *Olim :* « Antequam diaboli instinctu studia in religionem fierent, ubi miror si hoc introducant, quasi religiosi studere non debeant, cum studium et sacræ Scripturæ præcipue, ad eos maxime pertineat, qui vitam contemplativam elegerunt, præsertim cum Augustinus dicat, 19, de Civitate Dei, quod a studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. » Si enim hoc intenderent per hæc verba Hieronymi probare, convinceretur per id quod sequitur in eodem capit. « Et diceretur in populis : Ego sum Pauli, ergo sum Apollo » : unde manifestum est hunc esse intellectum verbi præmissi. Antequam diaboli instinctu studia, id est, depressiones in religione, scilicet christiana, fierent. Item, inducunt quod potestas ligandi atque solvendi quantum ad executionem, vel executionis rationem sacerdotibus religiosis non tribuitur : miror autem ad quid tendant. Si enim sic intelligunt, quod monachi si habent ex hoc ipso quod ordinantur in sacerdotes, executionem clavium, verum est quidem : sed hoc idem de sæcularibus dici potest. Non enim ex hoc

ipso quod sæcularis ordinatur in sacerdotem, suscipit executionem clavium, sed ex hoc quod aliquis suscipit curam. Si vero intendunt quod ex hoc ipso quod est religiosus, non possit habere executionem clavium, manifeste falsum est, et contra id quod dicitur, 16, quæstio. 1 : « Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, audacissimo quidem zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati, asserentes monachos, quia mundo mortui sunt, et Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos, neque pœnitentiam, neque christianitatem largiri, nec absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem : sed omnino labuntur. Neque enim beatus Benedictus monachorum præceptor almificus hujuscemodi rei aliquo modo extitit interdictor ». In quo etiam notandum est, id solum religiosis osse illicitum, quod eis est secundum statuta suæ regulæ interdictum. Item, inducunt quod habetur, 16, quæstio. 1 : « Monachus non doctoris, sed plangentis habet officium. » Quod si ideo inducunt ut probent, quod non convenit monacho ex hoc quod est monachus quod sit doctor, verum est, alioquin omnis monachus doctor esset. Si vero intelligant, quod monachus habet aliquid repugnans doctoris officio, manifeste falsum est, quinimmo convenientissimum est religiosis docere, præcipue sacram Scripturam : unde super illud Joan. IV : *Reliquit ergo mulier hydriam,* etc. glos. dicit, et est August. : « Hinc discant evangelizaturi prius deponere curam et onus sæculi : unde et Dominus illis universalis doctrinæ commisit officium, qui eum fuerant omnibus relictis secuti, dicens, Mat. ult., discipulis suis : *Euntes docete omnes gentes;* » et similis responsio est ad omnia similia, sicut ad illud. : « Alia est causa clerici, alia monachi ». Clericus, scilicet habens curam, dicit : ego pasco : monachus, ego pascor, et iterum : « Monachus sedeat solitarius et taceat. » Per hæc enim et similia declaratur quid monacho conveniat ex hoc quod est monachus non autem per hæc ei interdicitur alia majora assumere, si ei fuerint commissa, sicut clericus non potest excommunicare ex hoc quod est clericus, potest tamen si hoc ei ab Episcopo committatur. Item, quod inducunt non amplius, quam duos esse ordines a Domino institutos, scilicet duodecim Apostolorum, quorum formam tenent Episcopi, et septuaginta duorum Discipulorum, quorum formam tenent curati presbyteri. Si ad hoc inducitur quod religiosi non habent ordinariam curam, si non fuerint vel Episcopi, vel curati, nullus potest negare. Si autem hoc intendant, quod religiosi non possunt prædicare, vel confes-

siones audire ex superiorum prælatorum commissione, patet hoc esse falsum : quia quanto quis est celsior, tanto et illis erit potentior, ut habetur, 16, quæst. 1 : *Sunt nonnulli.* Unde si sæculares sacerdotes non curati possunt hujusmodi facere ex commissione prælatorum, multo magis hoc possunt religiosi, si eis committatur. Hæc respondenda occurrunt his, qui perfectionem religionis denigrare nituntur, a contumeliis abstinendo, quia sicut scriptum est, Prover. x : *Qui profert contumeliam, insipiens est,* et xx : *Omnes stulti miscentur contumeliis.* Si quis igitur contra hæc rescribere voluerit, mihi acceptissimum erit. Nullo enim modo melius, quam contradicentibus resistendo, aperitur veritas, et falsitas confutatur, secundum illud Salomonis : *Ferrum ferro acuitur, et homo exacuit faciem amici sui.* Ipse autem Deus judicet inter nos et eos, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

OPUSCULUM XXX.

CONTRA PESTIFERAM DOCTRINAM RETRAHENTIUM HOMINES A RELIGIONIS INGRESSU

IN QUO AUCTORIS INTENTIO MANIFESTATUR

(Edit. Rom. Opusculum XVII.)

CAPUT I.

Auctoris intentio.

Christianæ religionis propositum in hoc præcipue videtur consistere, ut a terrenis hominum affectibus avertat, et spiritualibus faciat esse intentos. Hinc est, quod auctor fidei, et consummator Jesus in hunc mundum veniens sæcularium rerum contemptum et facto et verbo suis fidelibus demonstravit. Facto siquidem, quia sicut dicit Aug. in lib. de Catechizandis rudibus, omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Jesus, ut consemnenda monstraret, et omnia terrena mala sustinuit quæ sustinenda præcipiebat, ut neque in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. Natus etiam de matre, quæ quamvis a viro intacta concepere semper quæ intacta permansere, tamen fabro desponsata erat, omnem typum carnalis nobilitatis extinxit. Natus in civitate Bethleem, quæ inter omnes Judææ civitates erat exigua, noluit quemdam de terrenæ civitatis sublimitate gloriari. Pauper factus est, cujus sunt omnia, et per quem facta sunt omnia, ne quisquam eum in eum crederet, de terrenis divitiis auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus dici, quia humilitatis ostendebat viam. Esurivit qui omnes pascit, sitivit per quem omnis potus creatur, ab itinere fatigatus est qui se ipsum nobis viam fecit in cœlum, crucifixus est, qui cruciatus nostros finivit, mortuus est, qui mortuos suscitavit : Hoc idem in verbis ostendit, nam in suæ prædicationis exordio, non aliqua regna terrena, sicut in veteri testamento, sed regnum cœlorum pœnitentibus repromisit, discipulis primam beatitudinem in spiritus paupertate constituit, in qua etiam per-

fectionis iter esse monstravit, dicens quærenti juveni (Matth. XIX, 21) : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me.* Hanc viam discipuli sunt secuti, tamquam temporaliter nihil habentes, sed spirituali virtute omnia possidentes. Habentes enim alimenta et quibus tegebantur, his erant contenti. Hoc autem tam pium tamque salubre studium diabolus humanæ salutis æmulus, per homines carnales, inimicos crucis Christi, terrena sapientes, ab antiquis temporibus impedire non cessat. Dicit enim Augustinus in lib. de agone Christiano : *Masculi et feminæ et omnis ætas et omnis sæculi dignitas, ad speciem vitæ æternæ commutata est. Alii neglectis temporalibus bonis, convolant ad divina, alii cedunt eorum virtutibus, qui hæc faciunt, et laudant, quod imitari non audant. Pauci autem adhuc murmurant et inani livore torquentur, aut qui sua quærunt in Ecclesia quamvis catholici videantur, aut ex ipso Christi nomine gloriam quærentes hæretici.* Ex horum siquidem numero insurrexerunt ab olim diversis quidem locis, sed pari vesania Jovinianus Romæ, Vigilantius in Gallia, quæ antea errorum monstris caruerant, quorum primus virginitati matrimonium, secundus paupertati divitum statum præsumpserunt æquare, manifesta perfidia, evangelica et apostolica consilia, quantum in ipsis est, reddentes inania. Si enim divitiæ paupertati, virginitati matrimonium comparantur ex æquo, frustra vel Dominus de paupertate servanda, vel ejus Apostolus de virginitate custodienda, dedit consilium. Unde insignis doctor Hieronymus utrumque eorum efficaciter confutavit. Sed sicut in Apocalypsi legitur, unum de capitibus bestiæ, quod quasi occisum fuerat, a plaga suæ mortis curatur. Insurgunt enim iterato in Gallia novi Vigilantii, a consiliorum observantia multipliciter et astute homines retrahentes. Primo namque proponunt, nullos consiliorum observantiam per religionis introitum debere assumere, nisi prius in mandatorum observantia exercitatos, per quorum dictum et pueris et peccatoribus, et noviter conversis ad fidem arripiendæ perfectionis via præcluditur. Addunt insuper, quod consiliorum viam nullus debeat assumere, nisi prius multorum consilio requisito, per quod quantum impedimentum assumendæ perfectioni paretur hominibus, nullus sanæ mentis ignorat, dum carnalium hominum consilia, quorum major est numerus, facilius a spiritualibus homines retrahunt, quam inducant. Conantur insuper impedire obligationem hominum, ad religionis ingressum, per quam firmatur animus ad perfectionis

viam assumendam. Demum paupertatis perfectioni derogare multipliciter, non venerentur.

Horum autem conatum nepharium præfiguravit Pharao, qui ut legitur Exod. v, objurgans Moysen, et Aaron volentes populum Dei ex Ægypto educere : *Quare inquit Moyses et Aaron solicitatis populum ab operibus suis?* Ubi dicit Glos. Origenis : « Hodie quoque si Moyses et Aaron, id est propheticus et sacerdotalis sermo, animam solicitet ad servitium Dei, exire de sæculo, renuntiare omnibus quæ possidet, attendere legi et Verbo Dei, continuo audies unanimes et amicos Pharaonis dicentes : Videte quomodo seducuntur homines et pervertuntur adolescentes. » Et postea subdit : « Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc nunc amici ejus loquuntur. » Hæc igitur sunt eorum consilia quibus impedire conantur, tendentium ad perfectiorem profectum. Sed secundum Salomonis sententiam, non est consilium contra Dominum, de cujus confisi auxilio spiritualibus armis quæ sunt potentia Deo, prædicta consilia nitemur destruere et præsumptionis altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.

De singulis igitur præmissorum hoc ordine prosequemur, ut primo ponamus ea, quibus suam intentionem fundare nituntur, post hæc ostendere conabimur secundum quid et quomodo singulum prædictorum repugnat veritati, quæ secundum pietatem est, deinde ostendemus ea quibus utuntur ad suæ opinionis assertionem, inania et frivola esse.

CAPUT II.

Rationes quibus exstruere quidam nituntur, non debere aliquos ad religionem admitti antequam fuerint in præceptis exercitati.

Nituntur autem ostendere multipliciter, quod consiliorum viam non debent arripere nisi prius fuerint in observantia mandatorum exercitati. Salvator enim noster ubi consilium de paupertate sectanda dedit, primo adolescenti proposuit, ut si vellet vitam ingredi servaret mandata, et tunc profitenti se a juventute mandata servasse, consilium servandæ paupertatis dedit. Videtur igitur, quod observantia mandatorum viam consiliorum præcedere debeat.

Item inducunt quod Matth. ult. super illud : *Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis,* dicit Glos. Bedæ : Congruus

ordo. Primo enim docendus est auditor, deinde fidei Sacramentis imbuendus, tunc ad servanda mandata instruendus. Ex quo volunt accipere, quod observantia mandatorum præcedere debeat consiliorum assumptionem.

Adhuc in Psal. CXVIII, 104, legitur: *A mandatis tuis intellexi.* Ubi dicit Gloss: Non mandata ipsa dico me intellexisse, sed *a mandatis:* quia ea faciendo venit iste ad altitudinem sapientiæ. Ex quo etiam idem quod prius volunt concludere.

Item inducunt, quod alibi in Psal. CXXX super illud: *Sicut ablactatus est super matre sua,* dicit Gloss.: « Sicut quinque tempora notantur in carnali procreatione et alitione, ita et in spirituali. Prius enim concipimur in utero: deinde ibidem alimur, donec in lucem edamur: deinde manibus matris gestamur et lacte nutrimur, quousque ablactati ad mensam patris accedamus. » Et postea subdit: « Hæc quinque tempora sancta servat Ecclesia. In quarta enim feria quartæ hebdomadæ, quasi Ecclesiæ infantia concipitur. Tunc enim per exorcismum et catechismum, rudimentis Christianitatis imbuuntur. Deinde quasi in utero Ecclesiæ aluntur usque ad sabbathum sanctum, in quo per baptismum ad lucem generantur. Deinde quasi manibus Ecclesiæ gestantur et lacte nutriuntur usque ad Pentecosten, quo tempore nulla difficilia inducuntur, non media nocte surgitur, non jejunatur. Postea Spiritu paraclito confirmati, quasi ablactati, incipiunt jejunare et alia difficilia servare. » Multi vero hunc ordinem pervertunt ut hæretici et schismatici, se ante tempus a lacte separantes, unde extinguuntur. Cum ergo observatio consiliorum sit difficilior quam observatio mandatorum, videtur perversus esse ordo, et ad hæresim, vel schisma pertinere, quod aliquis accedat ad observandum consilia prius in præceptis observandis non exercitatus.

Hoc etiam idem probare nituntur per ordinem miraculorum, quibus Salvator turbas pavit. Primo enim, ut legitur Matth. XIV, satiavit quinque millia hominum ex quinque panibus et duobus piscibus. Postea vero satiavit quatuor millia hominum de septem panibus et septem pisciculis, ut habetur Matthæi XV. Significantur autem per quinque milia hi qui in sæculari habitu exterioribus uti recte noverunt. Nam qui mundo integre renuntiant, quatuor millia sunt, et septem panibus, id est evangelica perfectione sublimes, et spirituali gratia reficiuntur. Ex quo volunt accipere, quod prius debent aliqui nutriri in observantia mandatorum, et postmodum perduci ad perfectionem consiliorum.

Item inducunt quod Hieronymus dicit super Matth. in principio : *Quatuor*, inquit, *sunt qualitates de quibus sancta evangelia contexuntur, præcepta, mandata, testimonia, exempla : in præceptis justitia, in mandatis charitas, in testimoniis fides, in exemplis perfectio.* Volunt igitur concludere, quod a justitia præceptorum sit procedendum ad perfectionem exemplorum, quæ in consiliis videtur consistere.

Inducunt etiam quod Greg. dicit in VI Moralium : *Post Liæ amplexus ad Rachelem Jacob pervenit, quia perfectus quisque ad fecunditatem activæ vitæ ante jungitur, et post ad requiem contemplativæ copulatur.* Status autem religionis qui consiliorum observantiam profitetur, pertinet ad vitam contemplativam. Præcepta autem dirigunt nos ad vitam activam, quia Matthæi XIX, ubi enumerantur præcepta legis dicit Glos.: « Ecce vita activa, » ubi autem postea subjicitur : *Si vis perfectus esse*, etc., dicit Glos. : « Ecce vita contemplativa ». Non videtur ergo esse transeundum ad religionis statum, nisi prius aliquis fuerit in vita activa exercitatus per observantiam præceptorum. Assumunt etiam quod Greg. dicit super Ezechiel. : *Nemo repente fit summus, sed in bona conversione a minimis quis inchoat, ut ad magna perveniat.* Minima autem videntur esse præcepta Decalogi, magna autem videntur esse consilia, quæ pertinent ad perfectionem vitæ. Dicit enim Aug. in lib. de sermone Domini in monte : *Illa quæ præcepta sunt in lege dicuntur minima, quæ autem Christus dicturus est, sunt maxima.* Nullus ergo debet ad observantiam majorum, id est, consiliorum accedere nisi prius in minoribus hoc est in præceptis exercitatus.

Item Greg. dicit et habetur in *Decretis* distinctione XLVIII. c. *Sicut : Scimus quod ædificati parietes non prius tignorum pondus accipiunt, nisi a novitatis suæ humore siccentur; ne si ante pondera quam solidentur accipiant, cunctam simul ad terram fabricam deponant.* Ibidem etiam habetur ex dictis Gregorii : *Casum appetit, qui ad summi loci fastigia post positis gradibus per abrupta quærit ascensum.* Unde concludunt periculosum esse, quod aliquis summam perfectionem consiliorum attingere præsumat, nisi prius in minoribus hoc est in mandatis fuerit exercitatus.

Adjiciunt etiam, quod naturæ ordine mandata præcedunt consilia, utpote magis communia, a quibus non convertitur consequentia essendi. Possunt enim præcepta sine consiliis observari, consilia vero sine præceptis nequaquam. Unde inordinatum esse

concludunt ad consilia tendere, non præmisso exercitio mandatorum.

Addunt etiam, quod si consilia præcepta præcederent, salus esse non posset his qui consilia non observant : quia secundum hoc, nec præcepta observare valerent.

Hæc igitur sunt quibus maxime utuntur ad ostendendum, quod statum perfectionis per religionis ingressum assumere non debent nisi qui sunt in observantia mandatorum exercitati.

CAPUT III.

Quod prædicta assertio locum non habet in pueris.

Et quia præsens quæstio ad mores pertinet in quibus præcipue considerandum est, utrum quod dicitur operibus congruat, ostendamus primo hoc, quod asserere nituntur a rectis operibus discordare.

Sunt autem tria genera hominum, qui præceptorum exercitationem non habent. Primo quidem pueri, qui propter defectum temporis mandatorum exercitium non potuerunt habere. Secundo sunt nuper ad fidem conversi ante quam nullum in præceptorum observantia exercitium esse potest : *Quia omne quod non est ex fide peccatum est,* ut Apostolus dicit ad Romam. XIV. 23. *Et sine fide impossibile est placere Deo,* ut dicitur ad Hebr. XI, 6. Tertio peccatores, qui in peccatis vitam duxerunt. In singulis autem præmissorum generibus manifeste apparet falsum esse quod dicitur.

Si enim ex necessitate præceptorum exercitium viam consiliorum præcederet, quam quis arripit per religionis ingressum, inordinatum valde esset, nec ab Ecclesia sustinendum, quod parentes pueros in annis minoribus constitutos offerant Deo in religione nutriendos sub consiliorum observantia, antequam in præceptis exercitari potuerint, cujus contrarium et Ecclesiæ consuetudo habet quæ maximum habet auctoritatis pondus, et multipliciter scripturarum auctoritatibus comprobatur. Dicit enim Greg. et habetur XX. q. 1. c. : *Addidistis : Si pater vel mater filium filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderunt disciplina, utrum liceat eis postquam pubertatis annos impleverint egredi, et matrimonio copulari : hoc omnino devitamus.* Nec refert quantum ad propositum pertinet, utrum sint obligati ad regularem observantiam perpetuo tenendam, quia si præceptorum exercitium ex necessitate observantiam consiliorum præcederet, nullo

modo liceret regulari consiliorum observantiæ aliquos applicare, qui nondum essent in præceptis exercitati. Hæc autem consuetudo pueros religioni tradendi non solum Ecclesiasticis statutis quam pluribus, sed etiam sanctorum exemplis comprobatur. Narrat enim Gregorius in II Dialogorum lib. quod *cœperunt ad beatum Benedictum Romanæ urbis nobiles et religiosi concurrere, suosque ei filios omnipotenti Deo nutriendos dare. Tunc quoque bonæ spei suas soboles Eutichius Maurum, Tertullus vero Patricius Placidum tradidit : ex quibus Maurus junior cum bonis polleret moribus, magistri adjutor cœpit existere. Placidus vero puerilis adhuc indolis annos gerebat.* Ipse etiam beatus Benedictus adhuc puer existens, despectis litterarum studiis, relicta domo, rebusque patris, soli Deo placere desiderans sanctæ conversationis habitum quæsivit, ut Greg. in eodem libro narrat. Hic etiam mos ab ipsis Apostolis sumpsisse invenitur exordium. Dicit enim Diony. in fine Ecclesia, hierar. : *Sursum acti infantes ad habitum sanctum habebunt consuetudinem ab omni remoti errore, et immundæ vitæ expertes. Hoc divinis nostris ducibus ad mentem venit, et visum est suscipere infantes.* Et quamvis ibi loquatur Dionysius de susceptione infantium ad Christianam religionem in baptismo assumendam, tamen ratio ibi inducta etiam proposito competit, quia utrobique pueros expedit nutriri in his quæ postmodum sunt observaturi, ut ad hoc horum habitus informentur. Et ut ulterius procedatur hoc etiam ipsius Domini auctoritate firmatur. Legitur enim Matth. XIX, 13 quod : *oblati sunt Christo parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret : discipuli autem increpabant eos, Jesus autem ait eis : Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire. Talium est enim regnum cœlorum :* ubi dicit Chrys. : Quis mereatur appropinquare Christo, si repellitur ab eo simplex infantia? Nam si sancti futuri sunt, quid negatis filios ad patrem venire? Si autem peccatores futuri sunt, ut quid sententiam condemnationis profertis antequam culpam videatis? Manifestum est autem quod maxime appropinquat homo Christo per viam consiliorum, secundum illud Matthæi XIX, 21 : *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me.* Non sunt igitur pueri retrahendi, ne per observantiam consiliorum Christo appropinquent. Sed sicut Oregines ibidem dicit, quidam priusquam discant rationem justitiæ de pueris, reprehendunt eos qui per simplicem doctrinam pueros et infantes, id est, minus adhuc eruditos offerunt Christo. Dominus autem hortans discipulos suos viros jam constitutos condescendere utilitatibus

puerorum, ut fiant pueris quasi pueri, ut pueros lucrentur, dicit : *Talium est regnum cœlorum.* Nam et ipse cum in forma Dei esset, factus est puer. Hoc ergo debemus attendere, ne æstimatione sapientiæ excellentioris contemnamus quasi magni pusillos Ecclesiæ prohibentes pueros venire ad Jesum. Et ut adhuc ad priora nos extendamus, de Joanne Baptista legitur Lucæ I, 80 : *Puer crescebat, et confortabatur spiritu, et erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel.* Ubi dicit Beda : Prædicator pœnitentiæ futurus, ut liberius auditores suos a mundi illecebris erudiendo subtollat, primævam in desertis transegit vitam, ne, ut Greg. Nyssenus dicit, hujusmodi fallaciis quæ per sensus ingeruntur, assuetus, quamdam confusionem ac errorem incurreret erga veri boni discretionem : et ideo ad tantum divinarum gratiarum elevatus est apicem, ut plusquam Prophetis sibi gratia infunderetur, quia mundus, expers cujuslibet passionis, desiderium suum a principio usque ad finem divinis aspectibus obtulit. Non solum igitur licitum est, sed etiam valde expediens ad majorem gratiam optime promerendam, ut aliqui a pueritia sæculum deserentes, in deserto religionis vivant. Unde Trenorum III. 27 dicitur : *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua.* Et causa videtur assignari, cum subditur : *Sedebit solitarius, et tacebit, quia levavit se super se :* per quod datur intelligi, qui ab adolescentia sua jugum religionis portando se super se elevant, ab observantias religionis, quæ in quiete consistit, a mundanis curis et silentio, a turbarum tumultibus magis redduntur idonei, secundum illud Proverbiorum XXII, 6 : *Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Et inde est quod Anselmus in libro de similitudinibus, eos qui sunt a pueritia in monasteriis nutriti, Angelis comparat : eos vero qui postmodum in perfecta ætate convertuntur, hominibus.

Hoc etiam non solum sacræ Scripturæ auctoritatibus, sed etiam Philosophorum sententiis confirmatur, Dicit enim Philosophus in II, Ethicorum : *Non parum differt sic, vel sic ex juvene confestim assuefieri : sed multo magis, aut omne, id est, totum in hoc consistit, quod aliqui a pueritia erudiantur in hoc, quod per totam vitam debetur servare.* Et in VIII, Politicorum dicit idem Philosophus, quod *legislatori maxime negotiandum est circa juvenum disciplinam, quos oportet erudire secundum quod convenit ad unamquamque qualitatem.*

Hoc etiam ex communi hominum consuetudine manifeste appa-

rat, secundum quam homines a pueritia applicantur illis officiis, vel artibus, in quibus vitam sunt acturi. Sicut qui futuri sunt clerici, mox a pueritia in clericatu eruditiuntur, qui futuri sunt milites, oportet quod a pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit in lib. de re Militari, qui futuri sunt fabri, fabrilem artem a pueritia discunt. Cur igitur in hoc solo regula fallet, ut qui futuri sunt religiosi, non a pueritia in religione exerceantur? Quinimmo necesse est ut quanto aliquid est difficilius, tanto ad illud portandum magis homo a pueritia consuescat.

Sic igitur manifeste apparet, quod in pueris locum non habet, quod dicunt oportere aliquem prius in mandatis exerceri, quam ad consilia transeat religionem intrando.

CAPUT IV.

Quod prædicta assertio locum non habet in his qui de novo convertuntur ad fidem.

Nunc videre oportet, utrum hoc locum habere possit in his qui nuper ad fidem sunt conversi, quibus si quis religionis habitum intercidat tanquam in præceptis non exercitatis, primo aspectu absurdum apparet, cum constat Christi discipulos statim in sua conversione ad fidem, esse assumptos ad Christi collegium, in quo primum exemplar consiliorum perfectionis apparuit, et absque dubio cujuscumque religionis statum excessit. Ipse quoque Paulus inter Apostolos conversione novissimus, prædicatione primus statim ad fidem conversus, viam perfectionis evangelicæ sumpsit. Dicit enim ad Galat. I, 15 : *Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, ut vocaret per gratiam suam, ut revelaret filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non acquievi carni et sanguini.* Hoc etiam ex ipsius Christi exemplo nobis ostenditur. Legitur enim Matthæi IV, post baptismum Christi, quod tunc Jesus ductus est in desertum a spiritu, ubi dicit Gloss. : « Tunc, id est, post baptismum, docens baptizatos de mundo exire, et in quiete Deo vacare. » Hoc etiam ex multorum laudabili consuetudine approbatur, qui ab infidelitate quacumque ad fidem Christi conversi, statim habitum religionis assumunt. Quis autem erit tam improbus disputator, quia audeat eis consulere, ut potius in sæculo remaneant, quam in religione perceptam baptismi gratiam studeant conservare? Quis sanæ mentis ab hoc

proposito eum impediat, ne Christum quem per Sacramentum Baptismi jam induit, perfecta imitatione induere mereatur?

Apparet igitur et in hoc secundo hominum genere derisibile omnino esse, quod dicunt homines ab ingressu religionis arcendos ante exercitium præceptorum.

CAPUT V.

Quod prædicta assertio locum non habet in peccatoribus per pœnitentiam conversis.

Denique videamus, an in tertio genere hominum scilicet de peccatis pœnitentium nondum in præceptis exercitatorum, conveniens esse possit quod dicunt. Ubi assumentium videtur, quod in Evangelio legitur de conversione Matthæi, quem Dominus de telonei lucris ad sui sequelam vocavit, et quamvis non statim sit in Apostolatum assumptus, statim tamen consiliorum perfectionem assumpsit. Dicitur enim Luc. v, 28 : *Quod relictis omnibus surgens secutus est eum*, et sicut Ambro. ibidem dicit : *Propria dereliquit, qui rapiebat aliena*. Ex quo manifeste apparet, quod statim pœnitentes post quamcumque immanitatem peccatorum, viam consiliorum possunt arripere. Quinimmo ut verius dicatur, eis maxime competit ad perfectionem viam consiliorum assumere. Greg. enim in quadam Homilia exponens illud quod habetur Lucæ III : *Facite dignos fructus pœnitentiæ*, dicit : « Quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur ut licitis utatur. At si quis in culpam lapsus est, tam licita debet abscindere, quanto se meminit illicita perpetrasse, et post modum subdit. Per hoc ergo cujuslibet conscientia convenitur, ut tanto majora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. » Quia igitur in statu religionis homines etiam a licitis abstinent et perfectorum operum lucra quærunt, manifestum est quod a peccatis recedentes non in observantia præceptorum, sed potius in eorum transgressione exercitati, dabent viam consiliorum assumere religionem intrando, quæ est perfectæ pœnitentiæ status, unde ut habetur trigesima tertia quæstione 2 cap. *Admonere*, Stephanus Papa Astulphum quemdam, qui gravia peccata porteverat admonet dicens : *Placeat tibi consilium nostrum : Ingredere monasterium, humiliare sub manu Abbatis et multorum fratrum precibus adjutus observa cuncta simplici animo quæ tibi fuerint imperata.* et postea subdit : *Sin autem pœnitentiam publicam, permanens in*

domo tua, vel in hoc mundo vis agere, quod pejus tibi et durius et gravius esse non dubites, ita ut agere debeas exhortamur. Et subjungit quædam gravissima, quibus tamen omnibus utilius et melius esse dicit religionis ingressum.

Sic igitur patet, quod non exercitati in præceptis, sed potius in peccatis conversati salubriter admonentur ad religionis ingressum, qui tamen per horum admirabilem sapientiam a consiliis assumendis arcentur, quorum in hoc sententia, Apostoli sententia confutatur, qui dicit Roman. VI, 19 : *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem,* ubi dicit Glos : *Humanum dico,* quia plus servitutis debetis justitiæ, quam peccato. Et Baruch IV, 8, dicitur : *Sicut fuit sensus vester, ut erraretis a Deo, decies; tantum, iterum convertentes requiretis eum,* quia videlicet post peccata quibus homo a Deo recessit, ejus præcepta transgrediens, ad majora debet manum extendere, et non esse mediocribus contentus.

Huic etiam rei multa exempla sanctorum suffragantur. Plurimi enim utriusque sexus post gravia facinora, et flagitia perpetrata, in quibus totam vitam suam consumpserant, statim consiliorum viam assumentes, nullo præmisso præceptorum exercitio religioni arctissimæ se dederunt.

Nec solum hoc auctoritatibus sanctorum et exemplis, sed etiam Philosophicis documentis comprobatur. Dicit enim Philosophus in II Ethi. : *Multum enim abducentes a peccato, in medium venimus. quod tortuosa lignorum dirigentes faciunt.* Oportet igitur eos qui per peccata sunt distorti, ad rectitudinem deduci, perfectiora virtutis opera observando.

Patet igitur ex præmissis, quod in nullo genere hominum locum habere potest quod dicunt, non debere aliquos ad religionem transire, nisi prius fuerint in præceptis exercitati.

CAPUT VI.

Destructio radicis erroris præmissi.

Ad hunc autem errorem radicitus extirpandum, oportet ejus radicem sive originem invenire. Videtur autem ex hoc prædictus error procedere, quod existimant in consiliis principaliter perfectionem existere, et præcepta ad consilia ordinari sicut imper-

fectum ordinatur ad perfectum, et sic necesse sit a præceptis ad consilia transire, sicut ab imperfecto ad perfectum pervenitur. Cum autem hoc simpliciter ad præceptis enuncient, falluntur. Manifestum est enim præcipua præcepta esse de dilectione Dei et proximi, secundum quod Dominus dicit Matth. XXII. 37, quod primum et maximum mandatum legis est : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, secundum autem simile est huic : diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* In his autem duobus præceptis essentialiter consistit vitæ Christianæ perfectio. Unde Apostolus dicit ad Coloss. III, 14 : *Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Ubi dicit Gloss. quod cætera perfectum faciunt in quantum scilicet ad charitatem ordinantur, charitas autem omnia ligat. Et inde est, quod cum Dominus Matth. V, 48, præcepta de proximi dilectione dedisset subjunxit : *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est,* et Matthæi XIX, 27, super illud : *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te,* dicit Hieron.. « Quia non sufficit tantum relinquere, jungit quod perfectum est, *et secuti sumus te.* » Sequebantur autem Apostoli Dominum, non tam passibus corporis, quam affectibus corporis, quam affectibus mentis. Unde super illud Luc. V : *Ait illi, sequere me.* Dicit Ambros. : « Sequi jubet, non corporis gressu, sed mentis affectu. » Patet igitur, quod præcipue in affectu charitatis ad Deum perfectio Christianæ vitæ consistit, et hoc rationabiliter : cujuslibet enim rei perfectio in executione sui finis constitit. Finis autem christianæ vitæ est charitas, ad quam sunt omnia ordinata, secundum illud I ad Thimo. I, 5 : *Finis præcepti charitas est,* ubi dicit Gloss. : « *Charitas est finis,* idest perfectio, *præcepti* id est præceptorum omnium quorum impletio est dilectio Dei et proximi. »

Oportet autem considerare, quod alter judicandum est de fine, et de his quæ sunt ad finem. In his enim quæ sunt ad finem præfigenda est quædam mensura, secundum quod congruit fini. Sed circa ipsum finem nulla mensura adhibetur, sed unusquisque ipsum assequitur, quantum potest : sic medicus medicinam quidem moderatur, ne superexcedat, sanitatem autem inducit quanto perfectius potest. Sic igitur præceptum dilectionis Dei, quod est ultimus finis christianæ vitæ, nullis terminis coarctatur, ut possit dici, quod tanta dilectio Dei cadat sub præcepto : major autem dilectio limites præcepti excedens sub consilio cadat : sed unicuique præcipitur, ut Deum diligat, quantum potest, quod ex

ipsa forma præcepti apparet cum dicitur : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Unusquisque autem hoc observat secundum suam mensuram, unus quidem perfectius, alius autem minus perfecte. Ille autem totaliter ab observantia hujus præcepti deficit, qui Deum in suo amore non omnibus præfert. Qui vero ipsum præfert omnibus, ut ultimum finem, implet quidem præceptum, vel perfectius, vel minus perfecte, secundum quod magis vel minus detinetur aliarum rerum amore, unde Aug. dicit in lib. LXXXIII, Qq. : *Charitatis venenum est spes adipiscendorum, aut retinendorum temporalium :* quod est intelligendum, si sperentur tanquam ultimus finis : *Nutrimentum ejus est, imminutio cupiditatis : perfectio, nulla cupiditas.*

Est autem et alius modus perfectus observantiæ hujus præcepti, qui non potest observari in via. Dicit enim Aug. in lib. de Perfectione justitiæ, quod *in illa plenitudine charitatis quæ erit in patria, charitatis præceptum illud implebitur, diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo* etc. ; et postea subdit : *Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quamvis eam in hac vita non habeat? Non enim recte curritur, si quo currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Ad hæc igitur præcepta dilectionis Dei et proximi omnia alia præcepta et consilia ordinantur, sicut ad finem, unde Aug. dicit in Enchi. : *Quæcumque mandat Deus ex quibus unum est,* non mœchaberis, *et quæcumque non jubentur, sed speciali consilio movetur, ex quibus unum est,* bonum homini est mulierem non tangere, *tunc recte fiunt cum referuntur ad diligendum Deum, et proximum propter Deum.*

Aliter tamen ad præcepta charitatis ordinantur alia præcepta legis; aliter autem consilia. Ad finem enim aliquid ordinatur, ut sine quo finis haberi non potest, sicut cibus ad vitam conservandam : aliquid vero ordinatur in finem, sicut per quod et facilius, et securius, et perfectius finis obtinetur : sicut ad vitam corporis conservandam ordinatur cibus ex necessitate : medicina vero conservativa sanitatis, ut perfectius et securius sanitas habeatur. Primo ergo modo, ad charitatem ordinantur alia legis præcepta : nullo enim modo potest præcepta charitatis implere, qui vel alios deos colit, per quod discreditur a Dei dilectione, vel qui homicidium aut furtum committit, quæ dilectioni proximi adversantur. Secundo autem modo ordinantur ad charitatem consilia, et de concilio quidem virginitatis expresse est Apostoli sententia osten-

dentis, quod ad dilectionem Dei ordinatur. Dicit enim **I ad Cor. VII, 32** : *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, sollicitus est quæsunt mundi, quomodo placeat uxori.* De concilio vero paupertatis ipse salvator dicit, quod ad sui sequelam ordinatur, ut patet Matthæi **XIX**. Quæ quidem sequela in affectu charitatis consistit, ut ostensum est. Charitas autem per cupiditatis minutionem perficitur, cupiditas vero et divitiarum amor per abjectionem earum diminuitur, vel etiam totaliter aufertur. Dicit enim August. in epistola ad Paulinum et Therasiam quod *terrena diliguntur arctius adepta, quam concupita constringunt. Aliud est enim jam nolle incorporare quæ desunt, aliud jam incorporata divellere.* Utrumque etiam consilium ad dilectionem proximi ordinatur. Cum enim ea quæ Dominus præcipit Matth. V, ad dilectionem proximi pertinentia, sint in præparatione animi observanda, manifestum est, quod magis ad horum observantiam præparatur animus qui circa propria non sollicitatur : facilius enim tollenti tunicam et pallium dimittere est paratus, si necesse fuerit, qui nihil habere in suo animo destinavit, quam qui habet animum aliquid in hoc sæculo possidendi.

Quia vero charitas non solum finis est, sed etiam radix omnium virtutum, et præceptorum quæ de actibus virtutum dantur consequens est, ut, sicut per consilia homo proficit ad perfectius diligendum Deum et proximum, ita etiam proficiat ad perfectius observanda, quæ de necessitate ad charitatem ordinantur. Qui enim continentiam aut paupertatem servare proposuit propter Christum, longius ab adulterio et furto recessit. Adduntur etiam in religionis statu multæ observantiæ, puta vigilarum, jejuniorum et sequestrationis a sæcularium vita, per quæ homines magis a vitiis arcentur, et ad virtutis perfectionem facilius promoventur, et sic consiliorum observatio ad aliorum observantiam præceptorum ordinatur, non tamen ordinatur ad ea sicut ad finem : non enim aliquis virginitatem, ut adulterium vitet, vel paupertatem, ut a furto desistat, sed ut in Dei dilectionem proficiat : majora enim non ordinantur ad minora, sicut ad finem

Sic igitur patet, quod consilia ad vitæ perfectionem pertinent, non quia in eis principaliter consistat perfectio, sed quia sunt viæ quædam, vel instrumenta ad perfectionem charitatis habendam. Unde Aug. dicit in lib. de moribus Ecclesiæ, de vita religiosorum loquens : *Concupiscentiæ domandæ et dilectioni fratrum retinen-*

dæ, invigilat omnis intentio. Et ibidem dicit : *Charitas præcipue custoditur, charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus optatur.* Et in Collatione patrum dicit abbas Moyses : *Pro hac,* scilicet puritate cordis et charitate, *universa agimus atque toleramus ; pro hac parentes, patria, dignitates, divitiæ, deliciæ mundi hujus, et voluptas universa contemnitur, pro hac jejuniorum inediam, vigilias, labores, corporis nuditatem, lectiones cæteræsque virtutes suscipimus, ut per ista ab universis cogitationibus noxiis illæsum præparare cor nostrum et conservare possimus, et ad perfectionem charitatis istis gradibus innitendo conscendere.* Sic igitur cum duplex sit modus observandi præcepta, perfectus scilicet et imperfectus, est etiam duplex exercitium præceptorum : unum quidem, quo aliquis exercitatur in perfecta observantia præceptorum, et hoc idem exercitium fit per consilia sicut ex præmissis patet : aliund autem est exercitium in perfecta observantia præceptorum, quod fit in vita sæculari absque consiliis. Cum ergo dicitur, quod oportet aliquem prius exercitari in præceptis, quam ad consilia transeat, idem est, ac si dicatur, oportet prius hominem exercitari in imperfecta observantia præceptorum, quam exercitari, in perfecta observantia eorumdem, quod valde inepte dicitur sive ad ipsa præcepta respiciamus, sive ad ipsa exercitia. Quis enim tam insanæ mentis esse poterit, qui aliquem volentem perfecte diligere Deum et proximum, retrahat cogens ipsum prius diligere imperfecte? Nonne hoc formæ dilectionis contradicit, quæ nobis traditur in præceptis charitatis divinæ, cum dicitur : *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo.* Numquid timendum est, ne nimis cito homo incipiat Deum perfecte diligere, quasi possit in diligendo Deum modo præterire? dicitur Eccles. XLIII, 32 : *Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit adhuc,* etc. Unde Apost. I, ad Corint. IX, 24, monet : *Sic currite, ut comprehendatis.* Et ad Heb. IV, 11, dicit : *Festinemus ingredi in illam requiem* : quia quantumcumque homo tempestive viam perfectionis incipiat, semper sibi remanet quo possit perficere quousque ultimam perfectionem homo consequatur in patria. Si vero ad ipsa exercitia inspiciamus, major apparebit absurditas. Quis enim dicat volenti continentiam, vel virginitatem servare, ut prius in matrimonio caste vivat? Quis dicat paupertatem pro Christo volenti subire, ut prius in divitiis juste vivat? quasi per divitias animus hominis ad paupertatem præparetur, et non magis propositum paupertatis impediant?

Quod manifeste apparet, Matth. XIX, de adolescente qui paupertatis consilium a Domino non suscepit, sed abiit tristis propter divitias quas habebat. Et hæc quidem dicta sunt si comparentur consilia ad præcepta charitatis. Si vero comparemus ea ad alia legis præcepta, quis non videat quanta sequatur absurditas? Si enim per consilia et religionis observantias tolluntur occasiones peccatorum, per quæ sunt præceptorum transgressiones, quis non videat aliquem tanto magis indigere, ut occasiones peccatorum evitet? Numquid ergo dicendum erit juveni : Vivas interim inter mulieres; et lascivorum consortia, ut sic in castitate exercitatus, postmodum in religione castitatem observes : tamquam facilius sit in sæculo, quam in religione castitatem servare? Idem etiam de aliis virtutibus et peccatis apparet.

Similes sunt igitur hujusmodi doctrinam promulgantes bellorum ducibus, qui milites in suo tyrocinii exordio acrioribus bellis exponerent. Fatemur, autem quod si qui sunt in vita sæculari exercitium præceptorum habentes, melius possunt in religione proficere : sed sicut ex una parte præceptorum exercitium in vita sæculari præparat hominem ad consilia melius observanda, ita ex alia parte sæcularis vitæ consuetudo consiliis observandis impedimentum præstat. Unde Gregor. dicit in princ. Moral. : *Cum adhuc me cogeres animus præsenti mundo, quasi specie tenus deservire, cœperunt multa contra me ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo jam non specie, sed quod est gravius, mente retinerer : quæ tandem cuncta solicite fugiens, portum monasterii petii.*

CAPUT VII.

Solutio rationum adversariorum.

His igitur visis facile est ea, quibus innituntur, refellere.

Quod enim primo inducunt de adolescente cui Dominus consilium perfectionis dedit, ut puta jam in mandatis exercitato, quia dixerat : *Hæc omnia servavi a juvente mea :* manifestum est secundum Hieronymum efficaciam non habere. Dicit enim super Matth. : « Mentitur adolescens. Si enim quod positum est in mandatis : *Diliges proximum tuum sicut teipsum,* opere complesset, quomodo postea audiens : *Vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus,* tristis recessit? » Et sicut Origenes super Matth. narrat, scriptum est in evangelio secundum Hebræos, quod cum Dominus dixisset ei : *Vade et vende omnia quæ habes, cœpit dives scalpere caput suum,*

et dixit ad eum Dominus : Quomodo dicis : Feci legem et Prophetas? Scriptum est in lege : Diliges proximum tuum sicut teipsum, et ecce multi fratres tui filii Abrahæ amicti sunt stercore, morientes præ fame, et domus tua plena est multis bonis, et non egreditur aliquid omnino ex ea ad eos. Itaque Dominus redarguens eum dicit : *Si vis perfectus esse* etc. Impossibile est enim implere mandatum, quod dicit : *Diliges proximum tuum sicut te ipsum,* et esse divitem, et maxime tantas habere possessiones : Sed hæc intelligenda sunt quantum ad perfectum modum observantiæ hujus præcepti. Nihil autem prohibet dicere cum prius imperfecte præcepta observasse, et quantum ad hoc cum non fuisse mentitum, sicut Chrys. et alii expositores dicunt. Nec tamen quia exercitato aliqualiter in observantia mandatorum Dominus perfectionis consilium dedit, ideo necessaria forma præscribitur, ut solis talibus aditus ad consilia pateat, quia etiam Matth. non exercitatum in præceptis, sed potius in peccatis conversatum, ad consilia sequenda vocavit, ut sic nec peccatoribus, nec etiam innocentibus perfectionis viam præcluderet.

Quod vero secundo inductum est, quod post sacramenta ad mandata servanda auditor est instruendus, hoc nihil ad propositum facit : quia instructio in mandatis omnibus necessaria est sive sæculo remanentibus, sive etiam assumentibus perfectionis viam per religionis ingressum : sicut etiam doctrina fidei, et sacramenta, de quibus præmittitur, sunt utrisque communia.

Similiter quod tertio est inductum, quod faciendo mandata homo venit ad latitudinem sapientiæ, nihil aliud indicat, nisi quod per observantiam mandatorum homo meretur sapientiam occultorum. Unde ibidem inducitur illud, quod habetur Eccles. I, 33, secundum aliam litteram : *Concupisce sapientiam, serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi :* quod manifestum est nihil ad propositum pertinere. Jam vero quod quarto propositum est de Gloss. super illud Psal. CXXX : *Sicut ablactatus super matre sua,* diligentius discutiamus, quia quamvis sit frivolum, multum tamen hoc jactant, et inaniter innituntur eidem. Patet autem ex ipso progressu Glossæ inductæ, quod agit de nutritione noviter ad fidem conversorum. Sic enim præmittitur, quod post baptismum bonis operibus informamur, et lacte simplicis doctrinæ nutrimur proficiendo a lacte, donec jam grandiusculi a lacte matris accedamus ad mensam patris idest a simpliciori doctrina, ubi præstatur : *Verbum caro factum est,* accedamus ad verbum pa-

tris, *in principio apud Deum,* quod manifestum est ad doctrinæ ordinem pertinere. Postmodum vero ecclesiastica observatio in exemplum inducitur, quæ quinque tempora observat, in quorum primo per exorcismum, et catechismum nuper conversi ad fidem rudimentis christianitatis imbuuntur. Secundum tempus est, quando in utero Ecclesiæ aluntur, usque ad sabbatum sanctum, et tunc est tertium tempus, in quo per baptismum ad lucem generantur. Quartum tempus est, in quo manibus ecclesiæ gestantur, et lacte nutriuntur usque ad Pentecostem, quo tempore nulla difficilia inducuntur, non jejunatur, non media nocte surgitur. Quintum est tempus, in quo Spiritu paraclyto confirmati, quasi ablactati incipiunt jejunare, et alia difficilia facere et servare, quod videtur ad horum propositum pertinere, quia manifeste agitur de ordine transeundi a facilioribus operibus ad difficiliora.

Hic autem eorum processus tripliciter deficit, primo quidem, quia alia est ratio in his quæ sponte assumuntur, alia in his quæ ex necessitate inducuntur. Item, est alia ratio de nuper conversis ad fidem qui sunt quasi pueri nutriendi, atque alia de pœnitentibus qui sunt quasi infirmi sanandi. Si igitur aliqui fuerint de novo ad fidem conversi, non sunt eis ex necessitate a principio difficilia imponenda, sed primum in levioribus exercitandi, postmodum vero sunt eis arctiora imponenda, sicut pueri prius nutriuntur lacte, postmodum vero durioribus cibis, et in hoc casu loquitur Glossa. Si tamen mox conversi ad fidem sponte propria voluerint manum mittere ad altiora, quis eos audebit arcere? Et ut ab exemplo Glossæ non recedamus, sicut post solemnem baptismum, qui fit in vigilia Paschæ, quædam requies a laboriosis operibus indulgetur propter infirmos, ita post solemnem baptismum, qui in vigilia Pentecostes celebratur, statim Ecclesia indicit jejunia, ad significandum eos qui ex fervore spiritus in baptismo suscepti statim se arctiori vitæ subjiciunt. De pœnitentibus autem est alia ratio, quia eis a principio injungitur pœnitentia arctior, postmodum vero paulatim levigatur, sicut etiam infirmis cum sanari incœperint, arctior diæta imponitur, quæ postmodum cum in valetudine profecerint, remittitur. Secundum hoc ergo Ecclesia innocentibus a principio leviora imponit onera præceptorum, quæ ex necessitate servantur, consilia vero ex necessitate eis Ecclesia non imponit, nec tamen prohibet, si ea velint propria voluntate assumere : pœnitentibus autem secun-

dum statuta canonum in primis annis arctiores observantiæ injungitur.

Secundus defectus est, quia in quolibet officio, vel statu a facilioribus ad difficiliora transitur. Nec tamen oportet quod quicumque altiorem statum recipit, in leviori prius exerceatur. Non enim necesse est ut qui in aliquo artificio exerceri voluerit, prius in aliquo leviori exerceatur, sed in eodem artificio a levioribus ad majora per ducitur. Unde non oportet ut qui in statu religionis per consiliorum observantiam exerceri voluerint, prius exerceantur in sæculo in observantia præceptorum, sed quod de his quæ ad religionem pertinent, a principio minora eis imponantur: sicut nec oportet quo qui volunt clericale officium assumere, prius in vita laicali exerceantur, aut qui volunt continenter vivere, non prius oportet eos in continentia conjugali exerceri.

Tertius defectus est, quia duplex est operis difficultas. Quædam ex sola magnitudine operum, et talis difficultas, qui requirit perfectionem virtutis, non imponitur imperfectis : quædam vero est difficultas cohibitionis, qua magis indigent qui sunt imperfectæ virtutis. Unde pueris arctior adhibetur custodia dum sub pædagogis educantur, quam postmodum cum pervenerint ad ætatem perfectam. Status autem religionis est quædam disciplina cohibens a peccatis, et facilius ad perfectionem inducens, sicut ex prædictis apparet. Et ideo hi qui sunt imperfectæ virtutis, puta, nondum in præceptis exercitati, magis indigent tali custodia, quia facilius est eos peccatis abstinere tali disciplinæ subjectos, quam si liberius in sæculo nutriantur. Quod vero in Gl. subditur, Multi hunc ordinem pervertunt, ut hæretici et schismatici, manifeste apparet per sequentia ad ordinem doctrinæ pertinere, sequitur enim: Hic vero servasse dicit, obstringens se maledicto sic, quasi non modo in aliis suis humilis, sed etiam in scientia, quia ego humiliter sentiebam prius nutritus in lacte, quod est *Verbum caro factum,* ut succrescerem ad panem angelorum scilicet ad verbum, quod est *in principio apud Deum,* et sic redit ad id quod prius dixerat. Unde quod in medio positum est, causa exempli inducitur.

Quod vero quinto inductum est, de quinque millibus hominum, quos Christus de quinque panibus prius pavit, et postmodum quatuor millia de septem panibus, tam frivolum est, ut responsione non egeat. Nec enim oportet secundum ordinem figurarum, et ordinem rerum esse quæ figurantur, quia quandoque per priora

figurantur posteriora, et e converso. Nec ab hujusmodi figuris efficax argumentatio trahitur, ut Augustin. dicit in quædam epistola contra Donatistas. Et Dionys. dicit in Epistola ad Titum, quod symbolica Theologia non est argumentativa. Hoc tamen non obstante dicamus, quod per istum ordinem miraculorum designatur ordo præceptorum ad consilia quantum ad statum totius humani generis. Non enim consilia fuerint data in veteri testamento, sed in novo, quia nihil ad perfectum adduxit lex : et hoc patet per Glos. quæ quinque panes dicit esse, legalia præcepta : septem autem panes evangelicam perfectionem. Non autem propter hoc oportet quod iidem homines prius exerceantur in præceptis legalibus in sæculari vita, et postmodum in consiliis in vita religiosa. Non enim legitur quod iidem homines fuerint inter quatuor millia.

Similiter vero quod sexto proponitur de illis quatuor, ex quibus sancta Evangelia contexuntur, non facit ad propositum : quia quod dicitur in exemplis, perfectio non refertur ad consilia, sed ad perfectum modum observandi præcepta, quæ sunt de actibus virtutum, sicut Christus observavit. Unde subduntur in Glos. exempla ut hoc : *Discite a me, quia mitis sum* etc. et : *Estote perfecti, sicut et Pater vester* etc., et alibi : *Exemplum enim dedi vobis* etc.

Jam vero quod septimo proponitur de ordine vitæ activæ ad contemplativam, diligentius considerandum est, quia hoc ab eis frequentius inculcatur. Verum quidem igitur est, quod activa vita contemplativam præcedit, sed ignorare videntur quid sit vita activa. Primo quidem, quia credunt vitam activam in sola dispensatione rerum temporalium existere, ita quod asserunt religiosos qui nihil possident nec proprium, nec commune, activæ participes esse non posse, quod manifeste falsum ostenditur in hoc quod Gregor. dicit in II Homilia secundæ partis super Ezechielem : *Activa vita est panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbum proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediunt dispensare, et commissis nobis qualiter substinere valeant providere.* Ex quo patet, quod ad activam pertinet non solum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus docendo, vel corrigendo aliis providere, ad quæ magis homines redduntur idonei nihil penitus in hoc seculo habentes. Unde et Dominus Apostolos orbis doctores futuros omnibus hujus mundi bonis spo-

liavit, ut habetur Matth. x. Est autem quærendum ulterius, utrum exercitium moralium virtutum hominis ad seipsum, ad vitam activam pertineat : et si quidem doctrinam sequamur Philosophi, morales virtutes omnes pertinent ad vitam activam, ut patet in x. Ethicor. : Intellectuales vero ad vitam contemplativam, cui etiam Augustin. attestatur XII, de Trinitat. ; ubi rationem inferiorem quæ temporalia dispensat, sive ad se, sive ad alium pertinentia deputat actioni, superiorem vero rationem, quæ rationibus æternis inhæret, deputat contemplationi Hoc ergo habito, in promptu est ratio, quare vita activa præcedat contemplativam, quia nisi homo per virtutes morales habeat animam a passionibus depuratam, quod pertinet ad vitam activam, non est indoneus ad divinam veritatem contemplandam, secundum illud Matth. v, 8 : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt,* et hic imperfecta, et in futuro contemplatione perfecta. Sic igitur exercitium vitæ activæ est non solum in secularibus, sed etiam in religiosis. Primo quidem, in quantum per virtutes morales in eis animæ passiones refrenantur. Secundo, quia ipsi etiam in alios possunt misericordiæ officia exhibere, vel docendo vel corrigendo, vel saltem infirmos visitando, mœstos consolando, vel in sæculo existentes, vel secum in monasterio viventes. Unde quantum ad hæc duo, dicitur Jacobi. I, 27 : *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Tertio, quia in ipso religionis ingressu etiam temporalia dispensaverunt, quæ habebant pauperibus largientes. Non ergo propter hoc Glossa inducta præcepta dicit ad vitam activam pertinere, consilia vero ad contemplativam, quia præcepta ad solam vitam activam pertineant : dicit enim ibidem Gregor. : *Contemplativa vita est charitatem Dei, et proximi tota mente retinere, quæ sunt magna præcepta in lege;* ut dicitur Matth. XXII : neque ita, quod consilia pertineant ad solam contemplativam, sicut ostensum est, sed quia consilia principaliter disponunt ad vitam contemplativam, præcepta autem sine consiliis observata, non sufficienter disponunt ad vitam contemplativam ad quam requiritur major perfectio. Non ergo propter hoc oportet aliquem in sæculo remanere, ut ubi exercitetur in vita activa, quia etiam in statu religionis potest homo habere exercitium tantum vitæ activæ, quantum necesse est ad hoc, quod homo promoveatur ad contemplationem.

Quod vero octavo propositum est : *Nemo repente sit summus,* non multum ad propositum facit, quamvis etiam super hoc multum innitantur. Est enim summum et infimum accipere in eodem statu et in eodem homine aut in diversis statibus, et in diversis hominibus. Si quidem igitur utrumque accipiatur in eodem statu, et in eodem homine, manifestum est, quod nemo repente fit summus, quia unusquisque recte vivens, toto tempore vitæ suæ proficit, ut ad summum perveniat. Si vero hoc referatur ad diversos status, non oportet ut quicumque vult ad superiorem statum pervenire a minori statu incipiat, sicut non oportet, ut qui vult esse clericus prius in laicali vita exerceatur, sed statim a puerilibus annis aliqui clericali militiæ ascribuntur. Similiter etiam nec hoc oportet, quantum ad diversas personas. Unus enim ab altiori sanctitatis gradu incipit, quam sit summum alterius, ad quod per totam suam alter perveniet. Unde Greg. dicit in II Dialogorum : *Quatenus præsentes et futuri omnes cognoscerent, Benedictus puer conversionis gratiam a quanta perfectione cœpisset.*

Quod vero nono proponitur de parietibus recentibus, quibus non sunt tignorum onera imponenda, et quod decimo proponitur, casum quærit qui post positis gradibus per abrupta quærit ascensum, non sunt ad propositum, quia auctoritates illæ loquuntur de honore prælationis, qui requirit perfectam virtutem, et ideo non est imperfectis imponendum. Sed consilia sunt promotiones quædam ad perfectionem et cohibitiones a peccatis, quibus novi parietes indigent, ut exsiccentur ab humore vitiorum, et quibus quasi per debitos gradus ad perfectionem pervenitur.

Quod vero undecimo proponitur, priora esse naturæ ordine præcepta consiliis, patet ex prædictis qualiter habeat veritatem. Si enim loquamur de præceptis finalibus, quæ sunt dilectio Dei et proximi, manifestum est, quod consilia ordinantur ad ea sicut ad finem. Talis est ergo ordo consiliorum ad præcepta hujusmodi, qualis eorum quæ sunt ad finem respectu finis. Finis autem est prior in intentione, posterior vero est in executione. Et sic si consilia ordinarentur ad prædicta præcepta, sicut quæ sine eis nullatenus possent servari, sequeretur, quod necesse esset prius observari consilia, quam aliquis diligat Deum vel proximum, quod est manifeste falsum. Sed quia hoc modo consilia ordinantur ad prædicta præcepta, ut per ea facilius et perfectius custodiantur, consequens est, quod per hujusmodi consilia perveniatur ad perfectam dilectionem Dei et proximi, quæ intentione præcedit con-

silia : sequitur autem secundum operis executionem. Si autem comparemus consilia ad alia præcepta, quæ ordinantur ad dilectionem Dei et proximi, inter ea duplex comparatio potest attendi. Quod enim consilia sine præceptis observari non possunt, præcepta vero a multis observantur sine consiliis, poterunt comparari consilia ad præcepta communiter considerata. Et sic erit ordo consiliorum ad præcepta, sicut ordo proprii ad commune, quod est quodammodo naturæ ordine prius, non tamen oportet, quod tempore. Et secundum hoc non oportebit, quod aliquis prius excercitetur in præceptis, et sic ad consilia transeat. Alia vero comparatio potest attendi consiliorum ad præcepta hujusmodi, quod sine consiliis observantur, et sic est comparatio consiliorum ad præcepta, sicut unius speciei perfectæ ad aliam speciem imperfectam, sicut animal rationale comparatum ad animal ratione carens, et sic consilia naturæ ordine sunt priora præceptis, quia perfectum in quolibet genere naturaliter prius est, natura enim ut Boetius dicit, a perfectis sumit initium. Nec tamen oportet, quod præcepta sic considerata sint tempore priora consiliis : non enim oportet, ut aliquid sit primo in specie imperfecta ad hoc quod transeat ad perfectam, sed necesse est, quod infra limites ejusdem speciei aliquis de imperfecto transeat ad perfectum.

Quod vero ultimo propositum est, quod non esset salus sine consiliis, si consilia præcepta præcederent, manifestum est ex præmissis, quod procedit ex falso intellectu eorum quæ dicuntur. Non enim sic dicimus consilia ordinari ad præcepta, ut sine quibus præcepta servari non possunt, sed sicut ea per quæ præcepta perfectius et melius servantur.

CAPUT VIII.

Rationes inductæ ad astruendum, quod, ante religionis ingressum, debet quis diu et cum multis deliberare.

His igitur pertractatis, inquirendum est, an oporteat volentes religionem intrare cum multis ante consilium habere, ut dicunt. Et hoc quidem nituntur astruere per hoc quod de arduis ad totam vitam pertinentibus maxime sunt a pluribus requirenda consilia. Nihil autem videtur esse magis arduum et difficile in rebus humanis, quam semetipsum abnegare, et mundum deserere, religionem intrando, in qua necesse fit per totam vitam morari. In hoc igitur maxime sunt multorum consilia requirenda, et diutina delibera-

tione pensandum. Hoc etiam ostendere nituntur, ex voti diffinitione. Dicitur enim votum esse sponsio melioris boni, animi deliberatione firmata. Ex deliberatione igitur dependet firmitas voti. Sed votum religionis est firmissimum, utpote quod nullo superveniente potest infringi : ergo præexigit maximam deliberationem. Item hoc nituntur ostendere, per hoc quod dicitur I Joan., IV, 1 : *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint ;* quod in religionis introitu locum habet, ut patet per hoc quod beatus Benedictus in Regula, et Innocentius in Decretali, in hoc casu hanc auctoritatem inducunt. Sed hujusmodi probatio indiget diligenti examine, quod plenius fit per deliberationem cum multis. Oportet igitur volentem religionem intrare, primo deliberare cum multis. Addunt etiam quod ibi est consilium requirendum ubi deceptionis periculum imminet. Hoc autem contingit in religionis ingressu, quia, ut dicitur II ad Cor. XI, 14 : *Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis.* Unde sub specie boni decipit incautos. Oportet igitur cum multis deliberatione habita religionem intrare. Item, ea quæ possunt habere malum exitum, sunt diligenti consilio prius examinanda : religionis autem introitus in plerisque malum exitum habet, qui apostatæ et desperati fiunt. Oportet igitur maxima deliberatione præmissa religionem intrare. Denique ponendum est, quod maxime replicant. Dicitur enim Act. V, 59 : *Si ex Deo consilium est hoc aut opus, non poteritis dissolvere illud.* Dissolvitur autem propositum religionis intrandæ in multis per apostasiam. Non igitur hoc propositum fuit a Deo. Oportet igitur magna deliberatione cum multis habita prius considerare, an quis debeat religionem intrare. Hæc igitur sunt quibus necessitatem magnæ deliberationis, et cum multis habendæ, nituntur imponere his qui sunt in religione intraturi, ut multiplicatis consiliis, ex aliqua parte impedimentum paretur.

CAPUT IX.

Reprobatio prædictæ positionis.

Ad hujus autem falsitatem assertionis ostendendam, primo quidem assumamus quod habetur Matth. IV, quod *Petrus et Andreas continuo vocati a Domino, relictis retibus secuti sunt eum.* In quorum commendationem Chrysostomus dicit : *In mediis operibus existentes, audientes jubentem non distulerunt. Non dixerunt revertentes domum : Loquamur amicis; sed omnia dimittentes se-*

cuti sunt eum, sicut Elisæus Eliæ fecit. Talem enim obedientiam Christus quærit a nobis, ut neque in instanti tempore remoremur. Deinde sequitur de Jacobo et Joanne, qui vocati a Deo, statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum. Et sicut Hilarius dicit super Matth.. *Eis artem et patriam domum relinquentibus, docemur Jesum secuturi, et sæcularis vitæ sollicitudine, et paternæ domus consuetudine non teneri.* Postea vero Matth. IX, de Matthæo subditur, quod *ad vocationem Domini surgens secutus est eum.* Ubi Chrysostomus dicit : *Disce vocati obedientiam; neque enim resistit, neque domum abire rogavit, et suis hoc communicare.* Humana etiam pericula quæ ei a principibus accidere poterant, parvipendit, dum officii sui rationes imperfectas reliquit, ut Remigius dicit ibidem. Ex quo evidenter accipitur, quod nihil humanum nos debet retardare a servitio Dei. Rursus Matth. VIII, 21, et Luc. IX, 59, legitur quod *quidam discipulus Christi dixit ad eum : Domine, permitte me primum ire et sepelire patrem meum. Cui Dominus respondit : Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Quod exponens Chysostomus super Matth. dicit : *Hoc dixit non jubens contemnere amorem qui est ad parentes, sed monstrans quoniam nihil cœlestibus negotiis nobis magis necessarium esse oportet, et quoniam cum toto studio his jungi debemus, et neque parum tardare etiamsi valde inevitabilia et incitantia fuerunt quæ attrahunt.* Quid enim magis necessarium erat, quam sepeliendum patrem? Quid etiam facilius? neque enim multum tempus consumendum erat. Sed diabolus instat ardentius volens aliquem aditum invenire, et si modicam sumat negligentiam, magnam operatur pusillanimitatem. Propter quod Sapiens admonet dicens : *Ne differas de die in diem.* Nihil igitur aliud inde docemur, nisi quod nec minimum temporis frustra ducere decet, etiamsi mille cogentia sint, imo præferre spiritualia cunctis, et admodum necessariis. Et Augustinus dicit in libro De verbis Domini : *Honorandus est pater, sed obediendum est Deo. Ego, inquit, ad evangelium te voco, ad illud opus mihi necessarius es. Majus est hoc quam quod vis facere; sunt alii qui sepeliant mortuos suos. Non licet anteriora posterioribus subdere. Amate parentes, et præponite Deum parentibus.* Si ergo propter rem tam necessariam Dominus modici temporis inducias petentem redarguit, qua fronte diutinam deliberationem quidam asserunt præmittendam esse Christi consiliis? Deinde Luc. IX, 61, sequitur : *Et ait alter : Sequar te, Domine, sed primum permitte mihi renuntiare his qui domi sunt.* Quod exponens Cyrillus, insi-

gnis Græcorum doctor, dicit : « Imitanda promissio et omni laude plena. » Sed quærere renuntiare his qui domi sunt licentiando se ab eis, ostendit quod utcumque divisus sit a Domino, dum hoc perfecte adire proposuerit mente. Nam velle consulere proximos non consensuros huic proposito, indicat se utcumque habentem, propter quod Dominus improbat. Sequitur enim : *Ait ad illum Jesus : Nemo mittens manum suam in aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei.* Apposuit manum aratro qui affectuosus est ad sequendum, tamen respicit retro, qui dilationem petit occasione redeundi ad domum et cum propinquis conferendi. Non hoc invenimus fecisse sacros Apostolos, qui protinus omissa navicula et parente, secuti sunt Christum. Sed et Paulus statim non acquievit carni et sanguini. Tales esse decet volentes sequi Christum. Et Augustinus hoc exponens in libro De verbis Domini, dicit : *Vocat te Oriens, et tu attendis Occidentem?* Oriens quidem Christus est, secundum illud Zachar. VI, 12 : *Ecce vir, Oriens nomen ejus.* Occidens autem est quilibet homo in mortem cadens, et in tenebras peccati vel ignorantiæ cadere valens. Injuriam ergo facit Christo, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ Dei absconditi*, Coloss. II, 3, si ejus audito consilio adhuc ad mortalis hominis consilium aliquis existimet recurrendum.

Sed derisibili quadam tergiversatione prædicta conantur evadere. Dicunt enim quod prædicta locum non habent, nisi aliquis ipsius Domini voce vocaretur, tunc enim confitentur differendum non esse, nec ad aliud consilium recurrendum.

Sed quando homo interius vocatur ad religionis ingressum, tunc opus habet deliberatione magna et multorum consilio, ut discernere possit, si hoc sit ex instinctu divino. Sed hæc responsio errore plena est. Sic enim verba Christi quæ in Scripturis dicitur, debemus accipere, ac si ab ipsius Domini ore audiremus. Dicit enim ipse, Marc. XIII, 37 : *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Et Rom. XV, 4 dicitur : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Et Chrysostomus dicit : *Si tantum propter illos dicta fuissent, scripta non essent : nunc autem dicta quidem sunt propter illos, scripta vero sunt propter nos.* Unde et Apostolus inducens auctoritatem veteris Testamenti, dicit, Hebr. XII, 5 : *Obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur dicens : Fili mi, noli negligere disciplinam.* Ex quo patet quod verba sacræ Scripturæ non solis præsentibus, sed futuris loquuntur. Specialiter autem videamus, an consilium quod Dominus dedit adolescenti,

Matth. XIX, 21 : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus*, illi soli sit datum, vel etiam universis, quod considerare possumus ex his quæ sequuntur. Cum enim Petrus dixisset ei : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*, universaliter præmium omnibus statuit dicens : *Omnis qui reliquerit domum vel fratres*, etc., *propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Non minus ergo sequendum est hoc consilium ab unoquoque, quam si unicuique singulariter ex ipsius ore dominico proferretur. Unde Hieronymus dicit ad Paulinum presbyterum : *Tu audita sententia Salvatoris : Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni sequere me, verba vertis in opera, et nudam crucem nudus sequens expeditior et levior ascendens scalam Jacob.* Quamvis etiam adolescenti loquens singulariter ad ipsum verba protulerit, alibi tamen idem consilium universaliter protulit dicens Matth. XVI, 24 : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me;* ubi dicit Chrysostomus, quod « commune hoc dogma orbi terrarum proponit dicens : *Si quis vult*, id est, si vir, si mulier, si rex, si liber, si servus. » Abnegatio autem sui ipsius, secundum Basilium, est totalis præteritorum oblivio et recessus a propriis voluntatibus. Et sic patet quod in hac abnegatione sui ipsius intelligitur etiam dispositio divitiarum, quæ per voluntatem propriam possidentur. Sic igitur consilium adolescenti a Domino datum sic est accipiendum, ac si omnibus ex ore Domini proponeretur. Sed in responsione præmissa adhuc aliud considerari oportet. Jam enim ostensum est, quod locutio qua nobis Dominus loquitur in Scripturis, idem habet auctoritatis pondus, ac si verba ab ipso Salvatoris ore proferrentur.

Est autem et alius modus quo Deus interius homini loquitur, secundum illud Psalm. LXXXIV, 9 : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus;* quæ quidem locutio cuilibet locutioni exteriori præponitur. Dicit enim Gregorius in Homil. Pentecostes : *Ipse conditor non ad eruditionem hominis loquitur, si eidem homini per unctionem Spiritus non loquatur. Certe Cain priusquam fratricidium opere perpetraret, audivit* : Peccasti, quiesce. *Sed quia culpis suis exigentibus sola voce est admonitus, non unctione Spiritus, audire verba Dei potuit, sed servare contempsit.* Si igitur voci conditoris exterius prolatæ statim obediendum esset, ut dicunt, multo magis interiori locutioni, qua Spiritus sanctus mentem immutat, resistere nullus debet, sed absque dubitatione obedire.

Unde Isaiæ L, 5, dicitur ex ore Prophetæ, vel potius ipsius Christi : *Dominus Deus aperuit mihi aurem* (scilicet interius inspirando), *ego autem non contradico, retrorsum non abii*, quasi præteritorum oblitus ad anteriora me extendens, ut dicitur ad Philipp. III. Dicit etiam Apostolus, ad Rom. VIII, 14 : *Quicumque spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt;* ubi dicit Glossa Augustini : « Non quia nihil agant, sed quia impetu gratiæ aguntur. » Non autem agitur impetu Spiritus sancti, qui resistit vel tardat. Est ergo proprium filiorum Dei, ut impetu gratiæ agantur ad meliora non expectato consilio. De quo etiam impetu dicitur Isai. LIX, 19 : *Cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit.* Hunc autem impetum sequendum esse Apostolus docet, ad Galat. V, 16. ubi dicit : *Spiritu ambulate,* Et iterum 18 : *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Et iterum 25 : *Si spiritu vivimus, spiritu ambulemus.* Pro magna autem culpa quibusdam improperatur a Stephano, Actor. VII, 51 : *Vos semper Spiritui sancto restitistis.* Unde et Apostolus, I. ad Thessal. V, 19 dicit : *Spiritum nolite extinguere;* ubi dicit Glossa : « Si cui Spiritus sanctus ad horam aliquid revelet, nolite prohibere eum loqui quod sentit. » Spiritus autem sanctus revelat non solum docendo quid homo debeat loqui, sed etiam suggerendo quid homo debeat facere, ut dicitur Joan. XIV. Cum igitur homo instinctu Spiritus sancti movetur ad religionis ingressum, non est ei differendum ut humanum requirat consilium, sed statim homo impetum Spiritus sancti sequi debet. Unde et Ezech. I, 20, dicitur : *Quocumque ibat spiritus illuc eunte spiritu, et rotæ pariter levabuntur sequentes eum.* Nec solum hoc Scripturæ auctoritatibus, sed etiam sanctorum exemplis manifestatur. Narrat enim Augustinus in VIII Confess. de duobus militibus, quorum unus lecta vita Antonii subito repletus amore sancto, ait amico suo : *Ego Deo servire statui, et hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior; te si piget imitari, noli adversari.* Respondit ille adhærere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. *Et ambo jam tui ædificabant turrim sumptu idoneo relinquendi omnia sua, et sequendi te.* In quo etiam libro Augustinus seipsum reprehendit de hoc quod retardadat suam conversionem, ubi dicit : *Non erat omnino quid responderem veritate convictus, nisi tantum verba lenta et somnolenta, modo, ecce modo, sine paululum; sed modo, et modo non habebat modum, et sine paululum in longum ibat.* Et in eodem libro dicit : *Erubescebam nimis, quia illarum nugarum murmur,* scilicet sæcularium et carnalium *adhuc audiebam, et cunctabundus*

pendebam. Non est ergo laudabile, sed magis vituperabile post vocationem interiorem vel exteriorem, vel verbo vel Scripturis factam differre, et quasi in dubiis consilium quærere.

Hoc etiam ad interioris inspirationis efficaciam pertinet, ut homines inspirati subito ad majora provehantur, quod significatur per hoc quod congregatis in unum discipulis, ut legitur, Act. II : *Repente Spiritus sanctus super eos veniens, eos fecit magnalia Dei loqui;* ubi dicit Glossa : *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia.* Et Ecclesiast. XI, 23, dicitur : *Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem.* Hanc etiam efficaciam Dei intrinsecus inspirantis Augustinus ostendit in libro De prædestinatione Sanctorum, inducens quod habetur Joan. VI : *Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me; valde, inquit, remota est a sensibus carnis hæc schola, in qua Pater auditur et docet ut veniatur ad Filium : nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis.* Et postea subdit : *Itaque gratia quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur a nullo corde duro respuitur : ideo quippe tribuitur ut cordis duritia penitus auferatur.* Hanc etiam efficaciam inspirationis internæ Gregorius in Homilia Pentecostes commendat dicens : *O qualis artifex est iste Spiritus. Nulla ad docendum mora agitur, in omne quod voluerit, mox ut tetigerit mentem docet, solumque tetigisse docuisse est. Nam humanum animum subito ut illustrat immutat. Abnegat hoc repente quod erat, ut exhibet repente quod non erat.* Virtutem igitur Spiritu sancti vel ignorat, vel ei resistere nititur, quia a Spiritu sancto motum diuturnitate consilii detinere contendit.

Nec solum sacrorum doctorum auctoritatibus assertionis eorum convincitur falsitas, sed etiam physicis documentis. Dicit enim Aristoteles in quodam cap. Ethic. quod intitulatur De bona fortuna : *Quod autem quæritur quid est motus principium in anima, palam quemadmodum in toto Deus, rationis enim principium non ratio, sed aliquid melius. Quid igitur utique erit melius scientia et intellectu nisi Deus?* et postea subdit : *De his qui a Deo moventur, quod consiliari non expedit eis. Habent enim principium tale quod melius est intellectu et consilio.* Erubescat igitur qui se dicit Catholicum, divinitus inspiratos ad humana transmittens consilia, quibus eos Philosophus Ethnicus asserit non egere. Videamus autem ulterius ad quid consilio indigeant hi, quibus est sacræ religionis propositum inspiratum. Et primo quidem occurit dubitare, an id quod Christus consuluit, melius sit, sacrilegium est :

dubitare vero an propter contristationem amicorum, vel quodcumque temporalium detrimentum homo debeat religionis propositum prætermittere, est animi adhuc carnali amore irretiti. Unde Hieronymus dicit in Epistola ad Heliodorum : *Licet parvulus a collo pendeat, nepos licet, sparso crine et scissis vestibus, ubera, quibus te nutrierat mater, ostendat, licet in limine pater jaceat, percalcato perge patre, siccis oculis ad vexilium crucis evola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem.* Et postea subdit : *Gladium tenet hostis ut me perimat, et ego de matris lacrymis cogitabo? Propter patrem militiam deseram, cui sepulturam Christi causa non debeo?* Et ad hoc plura alia sunt inducta. Forte autem aliquis inducetur ad consilium requirendum, an possit implere quod in proposito gerit. Sed etiam huic dubitationi concurrit Augustinus VIII Confes. de seipso loquens, qui consilium continentiæ assumere formidabat : *Aperiebatur*, inquit, *ab ea parte qua intenderam faciem, et quo transire trepidabam, casta dignitas continentiæ, serena et non dissolute hilaris honeste blandiens, ut venirem, neque dubitarem, et extendens ad me suscipiendum et amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri et puellæ, ibi juventus multa et omnis ætas, et graves viduæ et virgines anus.* Et post pauca : *Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret : Tu non poteris quod isti, et istæ? An vero isti et istæ in semetipsis possunt et non in Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, et non stas? Projice te in eum, noli metuere, non se subtrahet ut cadas. Projice te securus, excipiet te, et sanabit te.* Restant autem duo de quibus consiliari relinquitur his qui religionis assumendæ propositum gerunt, quorum unum est de modo religionem intrandi, aliud autem est, si aliquod speciale impedimentum habeat, per quod impediantur a religionis ingressu, puta, si sint servi, vel matrimonio juncti, vel aliquid hujusmodi. Sed ab hoc consilio primo quidem amovendi sunt carnis propinqui. Dicitur enim Proverb. XXV, 9 : *Causam tuam tracta cum amico tuo, et secretum extraneo non reveles.* Propinqui autem carnis in hoc proposito amici non sunt, sed potius inimici, secundum illud quod habetur Mich. VII, 6 : *Inimici hominis domestici ejus.* Quod etiam Dominus introducit Matth. X, 36. In hoc igitur casu sunt præcipue vitanda carnalium propinquorum consilia. Hinc etiam est, quod Hieronymus in Epistola ad Heliodorum impedimenta religiosi propositi quæ a propinquis carnalibus ingeruntur, enumerat dicens : *Nunc tibi blandis vidua*

soror hæret lacertis, nunc illi cum quibus adolevisti vernaculi aunt : Cui nos servituros relinquis ! Nunc et gerula quondam jam anus, et nutritius secundus post naturalem pietate pater clamitant : Morituros excepta paulisper, et sepeli. Et Gregorius dicit III Moral. : *Callidus adversarius, cum a bonorum cordibus repelli se conspicit, eos qui ab illis diliguntur, exquirit, et per eorum verba blandiens loquitur, quia plus cæteris amantur, ut dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis ejus gladius ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat.* Hinc est quod beatus Benedictus, ut Gregorius refert in II Dialogorum, nutricem suam occulte fugiens, deserti loci secessum petiit : sed Romano monacho propositum suum aperuit, qui ejus desiderium et secretum tenuit, et adjutorium impendit. Arcendi sunt etiam ab hoc consilio carnales homines, apud quos Dei sapientia stultitia reputatur. Unde Eccles. XXXVII, 12, irrisorie dicitur : *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, cum injusto de justitia.* Et postea subdit : *Non attendas his in omni consilio, sed cum viro sancto assiduus esto, a quo est petendum consilium, si de aliquibus in hoc casu consiliari oporteat.*

CAPUT X.

Solutio rationum contra veritatem supra inductarum.

Ea vero quibus innituntur contrarium asserentes, de facili refelluntur.

Quod enim primo inductum est, quod in arduis, et difficilibus sunt maxime consilia requirenda, verum est, ubi non est veritas manifesta. Sed quando id, quod est melius, est altiori consilio definitum, injuriosum est iterum id in dubium revocare iterato consilio requirendo. Quod vero secundo propositum est, quod votum animi deliberatione firmatur, ad propositum non facit. Hæc enim deliberatio in interiori consistit proposito : quo quis eligit majus bonum cui se obligare intendit. Omne autem quod ex electione agitur, ex deliberatione, sive consilio agitur : *Quia electio est appetitus præconsiliati,* ut dicitur in III Ethic. Et sicut a Spiritu sancto qui est Spiritus fortitudinis, et pietatis, hoc propositum homini inspiratur, ita etiam ab eodem, qui est consilii, et scientiæ Spiritus deliberatio interius ministratur.

Quod etiam tertio inducitur : Probare spiritus si ex Deo sunt, ad propositum non facit. Ibi enim necessaria est probatio, ubi non est certitudo. Unde super illud I ad Thessal. ult. : *Omnia*

probate, dicit Glossa : *Certa non egent discussione, incertum autem potest esse his quibus alios ad religionem recipere incumbit, quo spiritu ad religionem veniam, utrum scilicet desiderio spiritualis profectus, an etiam sicut quandoque accidit ad explorandum, vel ad male faciendum : vel etiam utrum sint ad religionem apti qui veniunt.* Et ideo indicitur eis tam per statutum Ecclesiæ, quam per regulare edictum eorum, qui sunt recipiendi, probatio : sed his qui propositum religionis assumendæ gerunt, dubium esse non potest, qua intentione id faciant. Unde eis deliberandi necessitas non incumbit, præcipue si de suis corporalibus viribus non diffidant, ad quas examinandas religionem intrantibus annus probationis conceditur.

Quod vero quarto proponitur, quod Satanas transfigurat se in angelum lucis, et multoties bona suggerit intentione fallendi, verum est, sed sicut Glossa ibidem dicit : « Quando diabolus sensus corporis fallit, mentem vero non movet a vera rectaque sententia, quia quisque vitam fidelem gerit, nullum est in religione periculum, vel cum se bonum fingens ea vel facit, vel dicit quæ bonis angelis congruunt, etiam si credatur bonus, non est error periculosus aut morbidus. » Cum vero per hæc aliena bona ad sua ducere incipit, ne quis post eum eat, opus est magna vigilantia.

Detur ergo, quod diabolus aliquem incitet ad religionem intrandum, hoc opus bonum est, et bonis angelis congruum, unde non est periculum si quis ei in hoc consentiat, sed vigilandum erit, ut ei resistatur cum ad superbiam vel alia vitia incœperit ducere. Frequenter enim contingit, quod Deus utitur malitia dæmonum in bonum sanctorum, quibus præparat coronas invictis, et sic eis a sanctis illuditur. Sciendum tamen, quod si cui a diabolo suggeratur, vel etiam ab homine religionis introitus, per quem aliquis accedit ad Christum sequendum, talis suggestio efficatiam non habet nisi interius attrahatur a Deo. Dicit enim Augustinus in libro De Prædestinatione sanctorum, quod : *Omnes sancti sunt docibiles Dei, non quia omnes ad Christum veniant, sed quia nemo aliter venit, et sic religionis propositum a quorumque suggeratur, a Deo est.*

Quod vero quinto proponitur, quod in his est requirendum consilium, quæ malum exitum possunt sortiri, distinctione indiget : aut enim malus exitus potest contingere ex parte ipsius rei, quæ assumenda imminet, aut ex parte hominis assumentis. Si ex parte rei quæ assumenda est periculum imminet, et hoc quidem

frequenter accidat, magna deliberatione opus est, ut periculis obvietur, vel res totaliter relinquatur. Si vero ut in paucioribus periculum accidat, non est magna deliberatione opus, sed vigilantia et cautela, ne aliquo casu in periculum incidatur : alioquin daretur occasio omnia humana studia prætermittendi, secundum illud Eccl. XI, 4 : *Qui observat ventum, non seminat, et qui considerat nubes, nunquam metet ;* et Proverb. XXVII, 13, dicitur : *Dicit piger, leo est in via, leæna in itineribus.* Ubi dicit Glossa : « Multi cum verba exhortationis audiunt, dicunt se velle viam justitiæ incipere, sed a Satana retrahi ne perficiant. » Quandoque vero res ipsa in se secura est, habet tamen malum exitum, propter hoc quod homo mutat propositum, et ex ista causa non debet homo retrahi, vel differe sub specie majoris deliberationis religionis ingressum, quamvis aliqui mutato proposito a religione apostatantes deteriores fiant : alioquin etiam similis ratio esse de accessu ad fidem, et fidei sacramenta, quia dicitur II Petr II, 21 : *Melius erat viam veritatis non cognoscere, quam post agnitam retroire.* Et Apostolus ad Hebr. X, 29 : *Deteriora meretur supplicia, qui sanguinem testamenti pollutum duxerit, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit.* Non esset etiam passim ad justitiæ opera procedendum, quia scriptum est Ecclesiastici, XXVI, 27 : *Qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam.*

Jam vero, quod sexto propositum est, si est ex Deo consilium hoc, aut opus, non poteritis id dissolvere, diligentius considerandum est : tum, quia hoc ab eis frequentius inculcatur, tum, quia latet ibi virus hæreticæ pravitatis. Ex hoc enim verbo prave intellecto, nostri temporis hæretici duo erronea concludere nituntur, quorum primum est, quod corpora quæ corrumpuntur a Deo non sunt, secundum est quod si aliquis gratiam habet vel charitatem a Deo, amitti non potest. Assumamus etiam alia, si diabolus peccavit, opus Dei non fuit : si Judas a choro Apostolorum decidit, ejus electio a Deo non fuit : si Simon magnus post baptismum in hæresim decidit, a Deo non fuit quod eum Philippus baptizavit.

Cum quibus omnibus addamus et horum argumentum mirabile, consimilem virtutem habens cum prædictis. Si ille qui religionem intravit, ab ea egreditur, propositum quo intravit, a Deo non fuit, vel studium eorum a Deo non fuit, qui eum ad religionem attraxerunt. Contra quos utamur verbis Augustini, in I libro Contra

Julianum, qui dicebat : *Non potest mali radix in eo quod donum est Dei locari.* Contra quem Augustinus dicit : *Erit profecto manichæus victor nisi et illi resistatur et tibi*, etc. Veritas ergo fidei catholicæ ideo vincit Manichæum, quia vincit teipsum, ut ergo ipsi pariter cum Manichæis vincantur, dicamus, quod consilium Dei nunquam dissolvitur, secundum illud Isai. XLVI, 10 : *Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiat.* Ex hoc tamen consilio immutabili, sicut dat rebus corruptibilibus esse temporale, quibus sempiternitatem non tribuit, ita quibusdam dat justitiam temporalem, quibus non largitur perseverantiæ donum, ut Augustinus dicit in libro De perseverantia. Et sic vincuntur Manichæi, quia æterno Dei consilio corruptibilia instituuntur, ut temporaliter sint, vincuntur autem isti, quia ex immobili Dei consilio, quibusdam datur secundum æternum Dei consilium propositum religionem intrandi, quibus in ea perseverandi donum non datur.

CAPUT XI.

Rationes quibus astruere nituntur, quod homines non debent se ad religionem obligare per votum.

Nunc inquirendum est de hoc, quod impedire nituntur obligationem, qua aliqui voto se ad ingressum religionis astringunt. Et primo quidem aliqui sunt, qui nituntur cuilibet voto derogare, dicentes melius esse quod absque voto aliquis virtutum opera exequatur, quam quod ad ea observanda voto se obliget, inducentes ad hoc quod Prosper dicit in II libro De vita contemplativa : *Sic abstinere vel jejunare debemus, ut non nos necessitati jejunandi subdamus, ne jam non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus.* Qui autem vovet se jejunaturum, necessitati jejunandi se subjicit, et eadem ratio est in aliis operibus virtuosis. Non igitur videt esse laudabile, quod voveat, vel jejunare, vel religionem intrare, vel quodcumque aliud opus virtutis explere. Addunt etiam ad hoc rationem, quia, quando aliquid est magis necessarium, tanto fit minus meritorium. Cum autem aliquis jam vovit vel religionem intrare, vel quodcumque aliud opus explere, necessitas ei incumbit, ut impleat quod promisit. Laudabilius igitur erit et magis meritorium, si aliquis absque voto faciat aliqua opera virtuosa, quam si ea expleat voto præmisso.

Specialiter ostendere nituntur, quod ad religionis ingressum non debent aliqui per obligationem voti, vel juramenti induci, in-

ducentes statutum concilii Toletani, quod habetur in decretis distinct., XLV, cap. De Judæis, ubi dicitur : *Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes ut integra sit forma justitiæ : sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei, proprie mentis conversione quisque credendo salvatur, ergo non vi, sed libera animi voluntate et facultate, ut convertantur suadendi sunt.* Quod multo magis observandum videtur circa religionis ingressum, qui est minus necessarius ad salutem. Illi autem qui obligantur juramento vel voto ad religionis ingressum, non proprii arbitrii voluntate, sed necessitate cogente convertuntur. Non igitur videtur obligatio talis esse conveniens. Inducunt etiam decretum Urbani Papæ, quod habetur 19, quæst., 2, cap. Duæ sunt, ubi dicitur, quod illi qui religionem ingrediuntur, ducuntur lege privata, quæ est lex Spiritus sancti : *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas,* secundum Apostolum, II ad Corinth. III. Libertati autem opponitur necessitas, quam inducit obligatio juramenti vel voti. Inconveniens igitur est aliquos ad religionis ingressum voto vel juramento constringere.

Idem etiam arguunt ex eventu, qui videtur in pluribus, qui post hujusmodi obligationem ad religionem attracti, in ea non perseverant, sed redeuntes ad sæculum, desperantes seipsos, omni iniquitati perversitatis se tradunt. Et sic impleri videtur quod Dominus Scribis et Pharisæis dicit Matth. XXIII, 15 : *Circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum feceritis facit eum filium gehennæ duplo, quam vos.* Dicunt etiam, quod aliqui sic obligati aliquando votum suum non implent, et tamen postea facti sunt boni Episcopi, vel Archidiaconi, a quo per obligationem præmissam impediti fuissent. Addunt etiam, quod nec beneficiis temporalibus, puta per exhibitionem munerum, sunt aliqui ad religionem inducendi. Et ad hoc inducunt decretum Bonifacii Papæ, quod habetur 1, quæst. II cap. *Quam Pio,* ubi dicitur : *Nunquam legimus Domini discipulos, vel eorum ministerio conversos, quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interventu provocasse.*

Adjiciunt etiam hoc contra fidelitatem esse, dum inexperti ad graviora religionis onera, vel ad longas matutinas, graves vigilias, jejunia et disciplinas, et alias hujusmodi asperitates obligantur, et ducuntur sicut bos ad victimam, et ita dum non implent, quod voverunt, paratur eis laqueus ad mortem æternam. Dicunt etiam hujusmodi obligationem esse illicitam, utpote factam contra statutum Innocentii IV, qui mandavit annum probationis

concedi volentibus religionem intrare, et prohibuit ante quatuordecim, annum eos per votum religioni astringi. Quod etiam consonat regulæ beati Benedicti in qua conceditur probationis annus nuper ad religionem conversis.

Ulterius aut procedunt, dicentes specialiter esse illicitum, ut pueri ante annos pubertatis prædicto modo ad religionis ingressum obligentur. Illicitum enim videtur esse, quod aliquis obligetur tali obligatione, quam juste possit ab alio irritari. Si autem aliqui impuberes se ad religionem obligaverint, possunt retrahi a parentibus, vel a tutoribus, ut probatur per id, quod habetur, 20 quæst. 2, ubi dicitur : *Puella si ante duodecim ætatis annos sponte sua sacrum velamen sibi assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint.* Illicitum est ergo impuberes ad religionem obligare juramento vel voto.

Inducunt etiam ulterius, quod aliquis infra annos pubertatis constitutus, etiam si sit doli capax, ad religionem obligari non potest. Et inducunt ad hoc illud, quod dicit Bernardus in apparatu de regularibus et transeuntibus ad religionem, super illam Decreti Innocentii III, quæ incipit, *Postulasti,* et sunt hæc verba apparatus. Si vis intelligere, quod essent infra tertium et quartum decimum annum, hæc potuit esse dubitatio, quia forte erant doli capaces ; et sic videbatur, quod malitia suppleret ætatem, sicut in matrimonio carnali, ut habetur extra de Despo. imput. cap. *A Nobis* et cap. *Tuæ,* quia sicut potuerunt se obligare diabolo, sic et Deo. Sed Papa respondet, quod liberi possunt ministrare in ecclesiis postea recepti, et sic non obligantur ante quatuordecim annum. Hugutio vero dicebat quod bono obligatur doli capax, et tenebat monachatus, quia poterat se obligare diabolo. Et Innocentius III fuit in eadem opinione, qui in decretali ista respondet, quod ingressus tenuit, si malitia supplebat ætatem, sicut in antiqua decretali patet ; sed hodie non prodest.

Et ad hoc etiam inducunt, quod Raymundus et Goffinus in suis Summis dicunt idem. Inducunt etiam, quod pueri ante quatuordecim annos non debent obligari juramento, ut habetur, 23 quæst. v cap. *Pueri,* et cap. *Honestum.* Pari igitur ratione, nec voto sunt obligandi pueri ante quatuordecim annum ad religionis ingressum. Dicunt etiam quod religio dicitur a religando vel religendo, ut Augustinus x. De Civit. Dei. Unde concludunt quod pueri qui non sunt ligati, non debent religari, et qui non elegerunt, non debent reeligere per religionis ingressum. Ex quibus omnibus

concludunt, pueros esse miseros et insensatos, qui religionem ingrediuntur, vel ad religionis ingressum se obligant.

CAPUT XII.

Improbatio erroris præmissi, et ostensio quod opus virtutis factum cum voto, magis est meritorium.

Ut autem in singulis præmissorum veritas possit manifeste videri, seriatim quæ præmissa sunt investigare oportet, a communibus ad spiritualia descendendo. Et primo consideremus, an verum sit quod dicunt, scilicet, magis esse meritorium opus virtutis absque voti obligatione factum, quam si ex voto id aliquis impleat. Et quamvis de hoc plura sint dicta in alio nostro libello, quem de perfectione conscripsimus, hic tamen aliqua non iterare pigeat. Primo igitur considerandum est, quod cum laus operis ex radice voluntatis dependeat, tanto exterius opus laudabilius redditur, quanto ex meliori voluntate procedit. Inter alias autem conditiones bonæ voluntatis una est, ut sit voluntas firma et stabilis. Unde in vituperium pigrorum inducitur quod habetur Proverb. XIII, 4 : *Vult et non vult piger*. Tanto igitur opus exterius laudabilius redditur, et magis meritorium, quanto voluntas ejus magis stabilitur in bono. Unde et Apostolus monet, I ad Corint. XV, 58 : *Stabiles estote et immobiles*. Et secundum Philosophum ad virtutem requiritur, ut aliquis firmiter et immobiliter operetur. Sed et justitiam jurisperiti diffiniunt, quod est constans et perpetua voluntas. Sicut et e contrario patet, quod tanto peccatum est detestabilius, quanto voluntas hominis magis fuerit obstinata in malo. Unde et obstinatio ponitur peccatum in Spiritum sanctum. Manifestum est autem, quod voluntas firmatur ad aliquid faciendum per juramentum : unde et Psalmista dicebat, Psal. CVIII, 106 : *Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ*. Confirmatur etiam similiter et voto, cum votum sit promissio quædam. Qui autem promittit se aliquid facturum, firmat propositum suum ad implendum. Laudabilius igitur est virtutis opus et magis meritorium si fiat voluntate firmata per votum. Hoc etiam apparet ex consuetudine vitæ humanæ.

Quia enim voluntas humana mutabilis est ad hoc ut verbis hominum fides adhibeatur, in tantum inolevit consuetudo, ut hoc quod aliquis alteri vult facere, promissione confirmet, et ulterius

promissionem roboret legitimis munimentis. Plus autem debet unusquisque sibi quam proximo, præcipue in his quæ in his quæ pertinent ad spiritualem salutem, secundum illud Eccli. xxx, 24 : *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Potest autem homo propter voluntatis mutabilitatem prætermittere id quod proposuit pro commodo temporali alterius. Si igitur aliquis utiliter providet proximo vallando promissionem suam juramento, fidejussione vel pignore, multo magis utiliter et laudabiliter sibi providet, si bonum propositum quod concepit, vel voto, vel juramento, vel quocumque alio modo firmare studuerit. Unde Augustinus dicit in Epistola ad Paulinam et Armentarium : *Quia vovisti, jam te astrinxisti, aliud tibi facere non licet.* Et postea subdit : *Nec ideo tamen te vovisse pœniteat, imo gaude jam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset.* Amplius considerandum est, quod opus inferioris virtutis laudabilius redditur, et magis meritorium si ad superiorem virtutem ordinetur, sicut opus abstinentiæ si ordinetur ad charitatem, pari ergo ratione, et si ordinetur ad latriam quæ est abstinentia potior. Votum autem est latriæ actus. Est enim promissio Deo facta de his quæ pertinent ad Dei obsequium. Unde Isai. xix, 2, dicitur : *Cognoscentes Ægyptii Dominum in die illa, et colent eum in hostiis et muneribus, et votum vovebunt Domino et solvent.* Jejunium igitur laudabilius erit et magis meritorium si fiat ex voto. Hinc est quod in Psalm. lxxv, 12, vel consuluit, vel mandatur : *Vovete, et reddite Domino Deo vestro,* quod frustra mandaretur vel consuleretur nisi opus bonum ex voto facere melius esset. Hoc autem habito, dubitatur ulterius utrum alicui liceat se obligare voto ad religionis ingressum, vel erroneum est. Si enim virtuosum est religionis statum assumere, virtuosos autem actus ex voto facere laudabilius est, laudabiliter agunt illi qui statim religionem ingredi non valentes, se ad ingressum religionis voto astringunt. Nisi forte quis secundum Vigilantium dicat, quod status sæcularis vitæ statui religionis æquatur, vel majori vesania in tantum erroris prorumpat, quod præsumat asserere statum religionum quas Ecclesia approbavit, non esse statum salutis, in quo jam Vigilantii hæresim superabunt, non solum inania reddentes Christi consilia, sed ea penitus evacuantes, necnon et ordinationi Ecclesiæ repugnantes, quod est schismaticum esse. Si autem laudabiliter faciunt, et a spiritu Dei moventur qui se obligant voto ad religionis ingressum, consequens est eos laudabiliter facere qui alios suis exhortationibus ad

hoc inducunt in hoc Spiritui sancto cooperantes, dum satagunt id ministerio exteriori suadere, ad quod Spiritus sanctus instigat interius, unde et Apostolus dicit I ad Corinth. III, 9 : *Dei enim adjutores sumus,* forinsecus, scilicet ministrando. Sed quia quantum ad eos qui pubertatis annos excedunt, contrarium sapere nefarium est, restat considerandum, utrum pueri vel puellæ ante pubertatis annos completos valeant se voto religionis astringere.

Ubi oportet distinguere duplex esse votum, unum quidem simplex, aliud autem solemne. Simplex quidem votum in sola promissione consistit, solemne autem votum cum promissione habet exteriorem exhibitionem, dum scilicet homo actualiter se offert Deo, vel per ordinis sacri susceptionem, vel per professionem certæ religionis in manu prælati, quibus duobus modis votum solemnizant, vel etiam per susceptionem habitus professorum, quæ est quædam interpretativa professio. Utriusque autem voti circa matrimonium est diversus effectus. Nam votum solemne impedit matrimonium contrahendum et dirimit jam contractum : votum autem simplex et si contrahendum impediat, contractum tamen non dirimit. Est autem et contrarius et diversus effectus utriusque voti circa religionem.

Nam votum solemne quod fit per expressam aut præsumptam professionem, jam monachum facit, vel cujuscumque alterius ordinis fratrem. Votum vero simplex nondum monachum facit, cum adhuc Dominus rerum suarum remaneat, et adhuc si contrahat possit esse maritus. Quia igitur simplex votum consistit in sola promissione Deo facta, quæ ex interiore mentis deliberatione procedit, votum simplex ex jure divino efficaciam habet, quod nullo humano jure tolli potest. Hujus autem voti efficacia dupliciter tolli potest. Uno quidem modo, per defectum deliberationis quæ promissioni firmitatem præstat : et ideo furiosorum et aliorum amentium vota vim obligationis non habent, ut habetur extra de regula, et transeunt ad religionem. Sicut tenor et eadem ratio est de pueris qui non sunt doli capaces, nec habent debitum rationis usum, qui in quibusdam anticipatur, in quibusdam tardatur secundum diversam dispositionem naturæ ; unde ad hoc non potest certum tempus præfigi. Alio modo impeditur efficacia simplicis voti, si aliquis Deo voveat, qui non est propriæ potestatis, puta, si servus voveret se religionem intrare, haberet quidem efficaciam quantum ad ipsum, qui usum rationis habet, si Dominus ejus permitteret. Si tamen Dominus hoc votum ratum non habeat, absque

peccato poterit revocare, ut habetur in Decretis, distinct. XLIV : *Si servus,* ubi dicitur quod *si domino ignorante servus fuerit ordinatus, licet ei infra spatium unius anni et servilem fortunam probare, et servum suum recipere.* Et quia puer, vel puella infra pueriles annos etiam ex naturali jure in potestate patris constituitur, poterit pater votum ab eis emissum, si voluerit, acceptare secundum ordinationem juris divini. Dicitur enim Num. XXX, 4 : *Mulier si quippiam voverit, et se astrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, et in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, et juramentum quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit, quidquid pollicita et juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.* Ex quo patet quod puella, vel puer de quo est eadem ratio, infra pueritiæ annos quantum in ipsis est, voto se obligare possunt, nisi impediat rationis defectus, ut dictum est ; sed quia potestati alterius subjiciuntur, potest votum revocari a patre. Quod etiam patet per hoc quod subditur de muliere adulta, cujus votum a viro revocari potest. Et licet jus positivum determinare non possit tempus quo homo habere incipiat usum rationis, per quem Deo se valeat obligare, potest tamen determinare tempus obligationis, vel subjectionis unius personæ ad aliam. Determinatur autem hoc tempus in puella quidem usque ad duodecim annos completos, in mare autem usque ad quatuordecim, quia hoc communiter consuevit esse tempus pubertatis, ut habetur 20 quæst. 2 *Puella,* et cap. *Si in qualibet.* Sic igitur, quantum ad votum simplex, quo quis obligatur ad religionis ingressum, potest aliquis obligari quantum in ipso est, ante completos pubertatis annos, cum sit doli capax, habens debitum rationis usum ad discernendum quod facit. Potest tamen hoc votum revocari a patre, vel tutore qui est loco patris. Quia vero solemne votum religionis quod fit per professionem tacitam vel expressam, habet quasdam exteriores solemnitates, quæ ordinationi subduntur Ecclesiæ : sicut et solemnitas ordinis sacri secundum Ecclesiæ determinationem exigitur ad hujusmodi votum completum pubertatis tempus, id est, in puero quatuordecim annos, et in puella duodecim : ita quod professio ante hoc tempus facta, quantumcumque aliquis sit doli capax, non facit profitentem esse monachum, vel cujuscumque ordinis fratrem. Hoc enim communiter Ecclesia, licet Innocentius III aliter sensisse dicatur.

CAPUT XIII.

Solutio rationum inductarum.

His igitur visis, facile est ad omnia objecta respondere.

Quod enim primo inducitur de verbis Prosperi : *Sic jejunare debemus, ut non nos necessitate jejunandi subdamus,* intelligitur de necessitate coactionis, quæ voluntario repugnat. Unde subdit : *Ne jam non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus;* non autem loquitur de necessitate voti, per quam magis augetur devotio quæ a devovendo nominatur.

Quod vero secundo propositum est, quod necessarium est minus meritorium, intelligendum est de necessitate quæ ab aliquo imponitur contra voluntatem ipsius. Sed cum aliquis sibi ipsi necessitatem imponit benefaciendi, ex hoc laudabilior redditur, quia per hoc se facit quodammodo servum justitiæ, ut Apostolus monet ad Rom. VI. Unde et Augustinus dicit in Epistola ad Paulinam et Armentarium : *Felix necessitas quæ ad meliora compellit.*

Quod vero tertio propositum est de Judæis convertendis libera voluntate, patet ad propositum non pertinere. Libertati enim voluntatis non opponitur confirmatio voluntatis in bono : alioquin nec Deus, nec beati liberam voluntatem haberent : opponitur autem ei necessitas coactionis ex violentia vel metu procedens. Et ideo signanter dicit Canon de Judæis : *Præcidit sancta Synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre.* Per votum autem aut juramentum non infertur homini vis, sed ex eis voluntas hominis confirmatur in bonum, unde per hoc non redditur homo invitus, sed magis firmiter volens, et jam incipit homo quodammodo facere in quantum se obligat ad faciendum. Et per hunc etiam modum nullus sanæ mentis diceret esse illicitum inducere Judæos, ut se propria voluntate obligarent vel juramento, vel voto, ad accipiendum baptismum.

Quod autem quarto propositum est, quod aliquando voto aut juramento se ad religionem obligantes retrocedunt, et in desperationem incidentes tradunt se omni iniquitati, et sic fiunt filii gehennæ duplo quam illi qui eos inducunt, refellitur per verbum Apostoli quod dicit, Rom. III, 3 : *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* Ex quo accipere possumus, quod per hoc quod quidam bonis abutuntur, nullum fit præjudicium illis qui perseverant in bono. Sicut etiam Glossa dicit ibidem, quod non ideo, quia

aliqui Judæorum credere noluerunt, idcirco præjudicabitur cæteris Judæis, ne digni dicantur accipere quod Deus promisit fidelibus. Similiter etiam nec ideo, quia aliqui voventes, vel jurantes religionem intrare, post votum pœnitent et deteriores fiunt, idcirco aliquis præjudicatur illis, qui voventes in voto perseverant, et ideo qui homines inducunt ad vovendum religionis ingressum, non faciunt eos filios gehennæ quantum in eis est, sed potius filius regni, præsertim cum plures ex talibus proficiant votum implentes, quam deficiant a voto recedentes : nisi forte, quod absit, pravis exemplis eos ad peccandum inducerent, ut patet per expositionem Hieronymi et Chrysostomi. Videtur tamen huic rationi suffragari, quod Apostolus dicit, ad Timot. v, 11 : *Adolescentiores viduas devita.* Ut rationem assignat, cum subdit : *Habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt,* qua scilicet Deo continentiam promiserunt. Sed sicut Hieronymus dicit in Epistola de monogamia ad Agerunchiam : « Propter has quæ fornicatæ sunt in injuriam viri sui Christi fecerunt, » vult Apostolus alterum matrimonium, præferens bigamiam fornicationi, secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium, quia multo tolerabilius est bigamam esse quam scortum, secundum habere virum, quam plures habere adulteros. Non ergo Apostolus prohibet simpliciter adolescentes viduas continentiam vovere : cum 1 ad Corinth. VII, 8, dicat : *quod bonum est eis, si sic* in viduitate *permanserint,* sed eas prohibet recipi ad stipendia Ecclesiæ, quæ in lascivia vivunt. Unde dicit : *Adolescentiores viduas devita, quæ cum luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt.*

Quod vero sexto proponunt, quod aliqui post votum de ingressu religionis emissum, in sæculo remanentes facti sunt boni episcopi, manifeste veritati contrariatur, ut patet per decretalem Innocentii quæ habetur de voto et voti redemptione, quæ sic dicit : *Per tuas nobis litteras intimasti, te in Gratianopolitana Ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solemniter emisisse, et postea promisisse in manibus prælati ejusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica sede redisses, votum, quod emiseras, impleturum. Cumque termino ipso transacto non curasses, quod voveras adimplere, tandem existens voti transgressor, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebenensis.* Et infra : *Nos igitur tuæ descriptioni consulimus, ut si tuam sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratæ, ac reddas Altissimo vota tua.* Ex quo patet manifeste, quod non possunt bona conscientia vel

Episcopatum vel Archidiaconatum retinere, qui voverunt religionem intrare, et ita si retinent, non sunt boni Episcopi, vel Archidiaconi, cum sint voti transgressores.

Quod autem septimo propositum est, quod non sunt aliqui ad Dei cultum muneris interventu provocandi, solvitur per idem cap. quod ad hoc inducunt, sequitur enim post præmissa : *Nisi forte de pauperum alimento quis in corde proponat, quorum nulli, cujuscumque professionis esset, victualia negabantur.* Ex quo patet, quod inconvenienter redarguunt eos, qui pauperibus scholaribus bursas procurant, et eos in studio nutriunt, ut post modum sint religioni aptiores. Sed et si qua alia beneficia terrena alicui conferantur, ut ex hoc ejus familiaritate captata provocetur ad melius, non est illicitum : esset autem illicitum, si aliqua pactio vel conventio interveniret. Unde et in eodem cap. subditur : *Dum tamen omnis absit pactio, et omnis cesset conventio.* Alioquin, si non liceret aliquem per temporalia beneficia provocare ad aliquod spirituale bonum, illicitum esset quod in quibusdam Ecclesiis quædam distribuuntur his qui ad officium divinum accedunt.

Quod vero octavo propositum est, contra fidelitatem esse quod juvenes inducantur ad graviora onera, scilicet jejunia, vigilias et hujusmodi, manifestam continet falsitatem. His enim qui in religione recipiuntur vel ad eam obligantur in principio, graviora religionis onera manifestantur. Nec tamen est contra fidelitatem, si ad provocandos aliquos ad religionem cujus asperitates sunt manifeste spirituales, eis alias consolationes repromittant exemplo Domini qui dicebat Matth. XI, 29 : *Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris.* In quibus verbis et corporale onus signatur, per hoc quod jugum nominat, et spiritualis consolatio in hoc quod quietem promittit. Unde Augustinus dicit in libro De verbis Domini : *Qui jugum Domini intrepida cervice subgerunt, tam difficilia pericula patiuntur, ut non a laboribus ad quietam, sed a quiete ad laborem vocari videantur. Sed profecto adest Spiritus sanctus, qui in affluentia deliciarum Dei in spe futuræ beatitudinis omnia præsentia deliniret, aspera et omnia gravia revelaret.* Satis ergo spiritualium deliciarum inexpertos se indicant, eos decipi arbitrantes, qui ea quæ sunt corpori gravia propter Christum suscipiunt.

Quod vero nono propositum est de statuto Innocentii Papæ, ad propositum non facit, quia statutum illud est editum de voto so-

lemni, quod per professionem emittitur, non autem de voto simplici, quo aliqui ad religionem ex devotione se obligant.

Quod vero decimo propositum est posse parentes hujusmodi vota impuberum retractare, efficaciam non habet : non enim omne id quod revocari potest, illicite committitur, alioquin oporteret dicere, quod minores vigintiquinque annis peccarent in omnibus quæ cum suo damno facerent, quia possunt in integrum restitui. Sic igitur impuberes non peccant, si votum religionis emittant, vel si etiam habitum religionis assumant absque parentum licentia, quamvis hoc possit per parentes revocari : alioquin si hoc esset peccatum, prohiberetur per Canones, per quos parentibus revocandi facultas conceditur.

Ea vero quæ undecimo de apparatu Decretalium et summis juristarum proponuntur, ad propositum non faciunt, quia loquuntur de voto solemni quod monachum facit, vel cujuscumque religionis professum, de quo fuerunt inter Doctores juris canonici opiniones diversæ : quamvis inconsonum et derisibile videatur, quod sacræ doctrinæ professores Juristarum glossulas in auctoritatem inducant, vel de eis disceptent.

Illud etiam quod duodecimo de juramento proponitur, ad propositum non facit, quia non prohibent Canones pueros jurare, sed discernunt quod jurare non cognantur.

Quod vero tertiodecimo proponitur, falsitatem continet. Pueri enim ligati sunt professione fidei christianæ, quam etiam in baptismo sacramentaliter elegerunt. Unde possunt iterato ligari et eligere perfectionis statum, quamvis et propter aliud hoc incongrue dicatur, quia et in ipso sacramento baptismi pueri christianam religionem suscipiunt, et religantur Deo, ipsum iterum eligentes, a quo per peccatum primi parentis fuerunt separati.

Demum profanam conclusionem pueros stultitiæ arguentem, piorum aures ferre non valent. Quis enim puerum Benedictum stultitiæ argui patiatur, quod relicta domo rebusque patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum et desertum quæsivit? Quis nisi hæreticus blasphemet Joannem Baptismam, de quo legitur Luc. 1, 80 : quod *puer crescebat et confortabatur spiritu, et erat in desertis usque ad diem ostensionis suæ ad Israel?* Manifeste tales insultatores animales se esse demonstrant, dum stultitiam reputant ea quæ sunt spiritus Dei, qui sicut Ambrosius dicit super Lucam : *Non coercetur ætatibus, non obitu extinguitur, non alvo matris excluditur.* Et sic Gregorius dicit in

Homilia *Pentecostes* : « Qui implet citharœdum puerum et psalmistam facit, implet pastorem armentarium sicomoros vellicantem et prophetam facit implet puerum abstinentem et judicem senum facit, implet piscatorem et prædicatorem facit, implet persecutorem et doctorem gentium facit, implet publicanum et evangelistam facit. » Utar ergo e contrario, verbis Apostoli dicentis I ad Cor. III, 18 : *Si quis vos inter videtur sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.* Stultus quidem secundum sapientiam mundi, quæ stultitia est apud Deum : non autem secundum sapientiam Dei, qua sicut legitur Proverb. I, 22, parvulos alloquitur dicens : *Usquequo parvuli diligitis infantiam?* Et post : *Convertimini ad correptionem meam, en proferam vobis Spiritum meum.*

CAPUT XIV.

Rationes contra perfectionem religiosorum non habentium possessiones in communi.

Nunc restat considerandum, quomodo homines a religione retrahere conantur religionis perfectioni derogando, maxime eorum, qui in communi possessiones non habent.

Inducunt enim illud, quod dicit Prosper in libro *De vita contemplativa,* et habetur 12, quæst. 1 : « Expedit facultates Ecclesiæ possideri, et proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates, et ideo quisquis omnibus quæ habuit dimissis, aut venditis fit rei suæ contemptor, cum præpositus factus fuerit Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia efficitur dispensator. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia prædia quæ fuerunt sua, vendita, pauperibus erogavit. Sed cum factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit, quo facto satis ostenditur, et propria debere propter perfectionem contemni, et sine impedimento perfectionis, posse Ecclesiæ facultates (quæ sunt profecto communia) possidere. » Ex hoc accipere volunt non pertinere ad perfectionem, non habere possessiones communes.

Inducunt etiam ad hoc aliorum sanctorum exempla. Nam Beatus Gregorius de facultatibus suis, intra urbis Romanæ mœnia, unum monasterium, in Sicilia vero sex legitur construxisse. Beatus etiam Benedictus, monachorum præceptor almificus, amplas possessiones pro suo monasterio recipit, quod tanti viri Evangelicæ

perfectionis æmulatores nullo modo fecissent, si possessiones communes in aliquo Apostolicæ et Evangelicæ perfectioni derogarent. Et ex hoc concludere volunt : non pertinere ad majorem perfectionem, quod aliqui possessionibus careant.

Addunt etiam quod Apostoli quibus Dominus mandaverat, ut nihil possiderent, nec aliquid deferrent in via, tempore necessitatis aliqua possidebant. Unde super illud Luc. XII : *Sed nunc qui habet sæculum, tollat similiter et peram,* dicit Glossa, quod « instante mortis articulo, et tota illa gente pastorem simul gregem persequente congruam tempori regulam decernit, permittens ut tollant victui necessaria. » Non autem persecutionis tempore, Apostoli minoris perfectionis fuerunt : igitur possidere communia perfectionem non diminuit.

Dicunt insuper, quod Christus ordinem discipulorum instituit, quibus succedunt Episcopi et clerici possessiones habentes, ordines autem religiosorum absque possessionibus in paupertate viventium postea ab aliis sunt instituti. Quod autem Christus instituit perfectius est. Perfectius igitur esse videtur communes possessiones habere, quam absque possessionibus vivere.

Arguunt insuper, quod non est credibile, quod perfectio quam Christus instituit, obdormisset intermissa a tempore Apostolorum usque ad hæc tempora, in quibus aliqui ordines incœperunt sine communibus possessionibus vivere. Unde concludere volunt, quod communibus possessionibus carere ad perfectionem evangelicam non pertineat.

Dicunt etiam, quod si qui post Apostolorum tempora possessionibus caruerunt, vivebant de opere manuali, sicut legitur de sanctis Patribus in Ægypto. Unde illi qui possessionibus communibus carent, et tamen de opere manuali non vivunt, videntur omnino ab evangelica perfectione deficere.

Inducunt etiam, quod divitiarum abrenuntiatio introducta est ad tollendam sollicitudinem temporalium rerum, secundum illud Luc. XII, 22 : *Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid manducetis,* etc., et I, Corinth. VII, 32 : *Volo vos sine sollicitudine esse.* Sed major sollicitudo imminet victus quærendi his, qui possessiones non habent, quam his qui sufficientiam victus jam habent per possessiones communes : ergo communibus possessionibus carere diminuit evangelicam perfectionem.

Circa hoc etiam addunt, quia tales religiosi necesse habent de negotiis multorum se intromittere, qui eis necessaria victus mi-

nistrant, et sic multiplicantur in eis temporalium sollicitudines evangelicæ perfectioni adversantes. Videntur igitur ex hoc ipso quod possessionibus communibus carent, detrimentum perfectionis pati.

Dicunt denique, hoc esse impossibile quod aliquis nihil in communi vel proprio possideat, quia necesse est quod comedant, et bibant, et induantur, quod facere non possunt, si nihil haberent.

Ex his igitur derogare nituntur perfectioni possessiones non habentium in communi.

CAPUT XV

Confutatio erroris præmissi.

Oportet autem attendere, quod prædicti paupertatis impugnatores, doctrinæ Christi nec non et vitæ ipsius non modicum adversantur, qui in omnibus paupertatem et servandam verbo docuit, et exemplo monstravit. Dicit enim de ipso Apostolus, II, ad Corinth. VIII, 9 : quod *propter nos egenus factus est, cum dives esset.* « Paupertatem enim assumpsit, ut Glossa ibidem dicit, et divitias non amisit, intus dives, foris pauper, latens Deus in divitiis, apparens homo in paupertate. » Ex quo his qui Christi paupertatem sequuntur, magna dignitas accrescit, unde post pauca ibidem concluditur. « Nemo igitur se contemnat, pauper in cella, dives in conscientia, et ut ab exordio introitus ejus in mundum incipiamus, pauperculam elegit matrem, pauperiorem patrem eligens fit pecuniis egens, et hæc tibi exponat præsepe, ut legitur quodam synodali sermone Ephesini concilii. » Et post pauca subditur : « Respice pauperrimum habitaculum ejus qui ditat cœlum, unde præsepe sedentis super Cherubim, vide pannis obsitum eum qui pelagus arenæ junxit : vide deorsum paupertatem, divitias ejus sursum considerans. » Si autem non propter se, sed propter nos egenus factus est, secundum Apostolum, numquid non poterat matrem multas possessiones habentem eligere, atque in domo propria nasci, si nihil ad perfectionem christianæ vitæ pertineret terrenas possessiones non habere, quinimmo propria domo carere? Confundantur igitur paupertatis detractores, cujus gloria in ipsis Christi cunabulis præclare refulget. Et ne putetur paupertatem quam in infantia sustinuit, in perfecta ei servisse ætate, Videamus quid ipse de se dicat, Matth. VIII, 20 : *Filius,* inquit, *hominis non habet ubi caput suum reclinet;* quasi dicat, ut Hiero-

nymus exponit : « Quid me propter divitias et sæculi lucra cupis sequi, cum tantæ sim paupertatis, ut nec hospitiolum quidem habeam et tecto utar non meo. » Et Chrysostomus idem exponens dicit : « Aspice qualiter paupertatem quam Dominus docuerat, per opera demonstravit. Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam aliud talium. » Hæc autem paupertas ad perfectionem pertinet, quam Dominus et verbo docuit, et per opera demonstravit. Pertinet igitur ad perfectionem christianæ vitæ terrenis possessionibus omnino carere.

Rursus ulterius procedentes, invenimus testimonium paupertatis Christi ex hoc, quod cum ab eo tributum requireretur dixit Petro (Matth. XVII, 26) : *Vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem qui primo ascenderit tolles, et aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens da eis pro me et te.* In cujus expositione Hieronymus dicit : « Hoc etiam simpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit Dominum tantæ fuisse paupertatis, ut unde tribuat pro se et Apostolo redderet, non habuerit. Quod si quis objicere voluerit, quomodo Judas in loculis portabat pecuniam? Respondebimus rem pauperum in usus suos convertere nefas putavit, nobisque idem tribuit exemplum. » Manifestum est autem nec alicui Christiano debet venire in dubium, quod Christus summam perfectionem in sua conversatione servavit ; unde et paupertatis perfectionem docebat, Matth. XIX, 21 : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me,* in quo est perfectionis summa, ut Hieronymus dicit : Est igitur summa paupertatis perfectio, ut ad exemplum Christi aliqui homines possessionibus careant, et si aliqua reservent ad pauperum usum, præsertim quorum eis cura incumbit : sic Dominus præcipue suos discipulos propter ipsum pauperes effectos, et de his quæ sibi dabantur reservans sustentabat.

Inter cætera vero quæ Christus in mortali vita vel passus est, præcipue Christianis imitandum proponitur venerandæ crucis exemplum : unde et ipse Dominus dicebat Matth. XVI, 24 : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.* Unde et Apostolus quasi simul cum Christo crucifixus, et in sola Christi cruce gloriam habens dicebat, Gal. VI, 17 : *Ego stigmata Domini in corpore meo porto,* exemplum crucis diligenter secutus. Inter alia vero crucis insignia apparet omnimoda paupertas, in qua exterioribus rebus privatus est usque ad corporis nuditatem, unde ex persona ejus in Psalm. XXI, 19, dicitur :

Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. Hanc autem crucis nuditatem per voluntariam paupertatem homines sequuntur, et præcipue qui possessionum reditibus carent : unde dicit Hieronymus ad Paulinam presbyterum : « Tu audita sententia Salvatoris : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me,* verba vertis in opera, et nudam crucem nudus sequens, expeditior et levior ascendis scalam Jacob. » Et post pauca subdit : « Nihil enim est grande tristi et livida facie vel simulare, vel ostentare jejunia, possessionum reditibus abundare, et vile jactare pollio-lum. » Sic igitur patet inimicos esse crucis Christi prædictos adversarios paupertatis, qui terrena sapientes terrenas possessiones ad perfectionem christianam pertinere arbitrantur, per quorum abjectionem fiat minor perfectio.

His igitur circa viam Christi consideratis tam in ejus ortu, quam in ejus progressu, quam etiam in ipso crucis occasu ; ad Christi doctrinam accedamus, qui discipulos simul et turbas instruens, a paupertate principium sumpsit, Matth. v, 3, ubi dicit *Beati pauperes spiritu,* quod Hieronymus exponens dicit : « Qui scilicet propter Spiritum sanctum voluntate sunt pauperes, » et sicut Ambrosius dicit super Luc. : « Primam beatitudinem paupertatis uterque evangelista posuit. Ordine enim prima est, et parens quædam generatrixque virtutum, quia qui contempserit sæcularia, ipse merebitur sempiterna : nec potest quisque meritum regni cœlestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus est. » Qualis autem pauper spiritu præcipuæ sit Beatus Basilius ostendit dicens : « Beatus pauper quasi Christi discipulus, qui pro nobis paupertatem sustinuit : eam ipse Dominus quodlibet opus implevit, quod ad beatitudinem ducit, se præbens exemplar discentibus. » Nusquam autem Dominus legitur possessiones habuisse. Non igitur beatitudinis detrimentum habet paupertas eorum, qui possessionibus carere volunt propter Christum, sed magis beatitudinis augmentum : deinde Dominus electis duodecim Apostolis, ad prædicandum eos mittens, concessa eis miraculorum pietate, inter cætera vitæ documenta, primo inducit paupertatis doctrinam dicens Matth. x, 9 : *Nolite possidere aurum, nec argentum in zonis vestris, non peram in via,* quod exponens Eusebius Cæsariensis dicit : « Prohibebat eis auri et argenti et æris possessionem, præcognitione futurorum. Contemplatur enim quod qui sanandi erant per eos, et ab incurabilibus passionibus liberandi, vellent eis cedere

in omnibus bonis suis, » et post aliqua subdit : « Putabat oportere conductos arrha regni Dei, terrena despicere, ut nec aurum, nec argentum, nec possessiones, nec quidquam eorum quæ mortales appretiantur, condignum existiment datis sibi cœlestibus opibus, nec non cum milites eos faceret regni Dei, monebat eos colere paupertatem. Nullus enim militans Deo implicat se hujus vitæ negotiis, ut placeat Deo. » Et sic Hieronymus dicit super Matth. : « Qui divitias detruncaverat (scilicet in verbis præmissis,) prope modum etiam vitæ necessaria amputat, ut Apostoli doctores veræ religionis, qui instituebantur omnia Dei providentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino. » Et sicut Chrysostomus dicit super Matth. : « Per hoc præceptum primo quidem Dominus discipulos facit non esse subjectos : secundo, ab omni eos liberat sollicitudine, ut vacationem omnem tribuant verbo Dei : tertio, docet eos suam virtutem. Qualis ergo esse debeat qui evangelizat regnum Dei, præceptis Evangelicis designatur, hoc est ut subsidii sæcularis adminicula non requirat, fideique totus inhærens, putet quo minus ista requirat, magis posse suppetere », ut Ambrosius dicit super Luc. : Manifestum est autem quod si Apostoli possessionem suscepissent, non minus, sed multo magis suspecti fuissent, quod propter quæstum prædicarent, quam si aurum vel argentum possiderent : multo etiam majori sollicitudine circa agrorum culturam occuparentur, multoque majus est sæculare adminiculum ex agris, vel vineis possessis, quam si bona mobilia habeantur. Manifestum est igitur secundum expositiones præmissas Apostolis interdictum fuisse ne agros, vel vineas, vel alia hujusmodi bona immobilia possiderent. Quia autem dicat, nisi hæreticus, primam discipulorum instructionem a Christo perfectioni evangelicæ derogare? Mentiuntur ergo in doctrina fidei dicentes, minoris esse perfectionis eos qui communibus possessionibus carent.

Est autem ulterius considerandum qualiter præcepta Domini præmissa fuerunt ab Apostolis observata, quia ut Augustinus dicit in libro *Contra mendacium*, divinæ Scripturæ non solum præcepta Dei retinent, sed etiam vitam moresque justorum, ut si forte occultum est quemadmodum accipiendum sit quod præcipitur, in factis justorum intelligatur. Quod autem nihil temporalium possiderent, aut etiam in via deferrent ante tempus passionis, aperte ostenditur ex hoc quod legitur Luc. XXII. 35, ubi Dominus discipulis dixit : *Quando misi vos sine sacculo, et pera,*

et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. Sed quia ibi subditur : *Dixit ergo eis : Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et pe am,* posset alicui videri, quod Dominus totaliter priora præcepta relaxaverit, sed hanc relaxationem quantum ad personas Apostolorum, ad solum tempus imminentis persecutionis esse referendam apparet ex verbis Bedæ, qui dicit : « Non eadem vivendi regula persecutionis tempore qua pacis, discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit, ordinans, scilicet, ut qui Evangelium nuntiant, de Evangelio vivant. Mortis vero instante periculo, et tota simul gente pastorem pariter gregemque persequente, congruam temporis regulam decernit, permittens ut tollant victui necessaria, donec sopita insania persecutorum tempus evangelizandi redeat. Ubi nobis quoque dat exemplum, ex justa nonnunquam causa instante quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitti. » Ex quo etiam apparet ad rigorem evangelicæ disciplinæ pertinere, quod aliquis careat omni terrena possessione : quid autem super hoc Apostoli post passionem servaverunt et servandum tradiderunt, aperte in *Actis Apostolorum* docetur. Legitur enim Act. IV, 32 : quod *multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia;* et ne aliquis dicat eos habuisse possessiones, puta agros vel vineas, aliquid hujusmodi, hoc per sequentia excluditur, sequitur enim : « *Quotquot possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes Apostolorum.* Ex quo patet hanc esse evangelicæ vitæ observantiam, ut ea, quæ ad necessitatem vitæ pertinent, possideantur communiter, possessionibus omnino a possessoribus abdicatis. Quod autem hoc ad abundantiorem perfectionem pertineat, apparet per Augustinum in libro *De doctrina christiana,* ubi dicit : « Qui crediderunt ex Judæis, ex quibus facta est prima Ecclesia Hierosolymis, satis ostenderunt quanta utilitas fuerit sub pædagogo, idest sub lege, custodiri. Namque tam capaces extiterunt Spiritus sancti, ut omnia sua venderent, eorumque pretium indigentibus distribuendum ante Apostolorum pedes ponerent, » et postea subdit : « Non enim hoc ullas Ecclesias gentium fecisse scriptum est, quia non tam prope inventi erant, qui simulacra manufacta deos habebant. »

Videtur tamen hujus rei aliam rationem assignare Melchiades

Papa, qui ut habetur XII, quæst. 1, dicit : « Futuram Ecclesiam in gentibus Apostoli prævideranl, idcirco prædia in Judæa minime sunt adepti, sed prætia tantummodo ad fovendos egentes. At vero cum inter turbines et adversa mundi succresceret Ecclesia, ad hoc usque pervenit, ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi et baptismi sacramenta concurrerent, ex quibus vir religiosissimus Constantinus primus licentiam dedit non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandi Ecclesias, et prædia constituit tribuenda. » Et in sequenti capite dicit Urbanus Papa : « Videntes summi sacerdotes, et alii, atque levitæ, et reliqui fideles plus utilitatis posse conferre, si hæreditates et agros quos vendebant, Ecclesiis quibus præsidebant Episcopi traderentur, eo quod ex sumptibus eorum tam præsentibus quam futuris temporibus plura et electiora possent ministrare fidelibus communem vitam ducentibus, quam ex prætio eorum, cœperunt prædia et agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, et ex sumptibus eorum vivere. »

Ex his ergo videtur quod melius sit possessiones in communi habere, quam alia mobilia ad victum pertinentia, et quod in primitiva Ecclesia prædia vendebantur, non quia hoc esset melius, sed quia prævidebant Apostoli, quod apud Judæos Ecclesia duratura non erat partim propter infidelitatem, partim propter excidium quod eis imminebat.

Sed si quis recte consideret, hæc præmissis non contrariantur. Ecclesia enim in sui primordio in omnibus suis membris talis fuit, qualis postmodum fuisse apud perfectos quoscumque invenitur. Sic enim natura, sic et gratia debuit a perfectis initium assumere, et ideo Apostoli secundum illum statum fidelium vitam ordinaverunt perfectioni convenientem : unde dicit Hieronymus in libro *De illustribus viris* : « Apparet talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur et cupiunt, ut nihil cujusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinæ quoque et continentiæ. » Hic autem modus vivendi perfectioni congruus fuit apud primos credentes, non solum Judæa sub Apostolis, sed etiam apud Ægyptum sub Marco Evangelista, ut ibidem Hieronymus dicit, et sicut in lib. II *Ecclesiasticæ historiæ* narratur.

Processu vero temporis, multi in Ecclesiam erant intraturi, qui ab hac perfectione deficerent, quod non erat futurum ante Judæo-

rum excidium, sed Ecclesia apud gentes multiplicata. Quod postquam contigit, utile judicaverunt Ecclesiarum prælati, ut prædia et agri Ecclesiis conferantur, non propter perfectiores quosque, sed propter infirmiores, qui ad primorum fidelium perfectionem attingere non valerent. Fuerunt tamen et aliqui post modum primæ perfectionis æmuli, qui in congregationibus viventes, his caruerunt, sicut plurima monachorum collegia in Ægypto. Narrat etiam Gregorius in III *Dial.* de quodam sanctissimo viro, nomine Isaac, qui de Syriæ partibus in Italiam veniens, perfectionis forma quam in oriente didicerat, in occidente observavit. Cum enim crebro ei discipuli humiliter innuerent, ut pro usu monasterii possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem sententiam tenebat dicens : « Monachus qui in terra possessiones quærit, monachus non est; » quod non potest intelligi de acquisitione possessionum per modum proprietatis habendarum : non enim præmissum est, quod ei possessiones offerrentur nisi pro monasterii usu. Nec tamen ejus sententia sic intelligenda est, quasi possessiones communes habentes, omnino a monachorum perfectione deficiant, sed hoc dicebat propter periculum paupertatis amittendæ, quod imminet plerisque monachorum, communes possessiones habentium. Dicit enim Hieronymus in *Epitaphio Nepotiani* ad Heliodorum Episcopum : « Sint ditiores monachi, quam fuerant sæculares. Possideant opes sub paupere Christo, quas sub loculete diabolo non habuerant, et suspiret eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus ante mendicos : » et ideo signanter Gregorius, de S. Isaac subdit : « Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari divites solent perituras divitias custodire. » Unde ad ejus sanctitatem ostendendam, Dominus eum clarificavit : subdit enim Gregorius de eo ibi : « Itaque prophetiæ spiritu magisque miraculis cunctis longe lateque habitantibus, vita ejus inclaruit. » Manifestum est igitur ad cumulum perfectionis pertinere, quod aliqui possessiones non habeant, nec proprias nec communes.

Adhuc potest hoc evidenter ostendi, si ratio consiliorum ad Evangelicam perfectionem pertinentium consideretur. Ad hoc enim introducuntur, ut homines a curis mundi expediti, liberius Deo vacent : unde Apostolus proposito consilio de virginitate servanda dicit (I Cor. VII, 32) : *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.*

Ex quo patet, tanto aliqua magis ad consiliorum perfectionem pertinere, quanto magis hominem a sollicitudine mundi absolvunt. Manifestum est autem, quod divitiarum et possessionum cura impedit animum a rebus divinis. Dicitur enim Matth. XIII, 22: *Qui seminatus est in spinis, hic est qui verbum audit et sollicitudo sæculi istius et fallacia divitiarum suffocant verbum et sine fructu efficitur :* quod exponens Hieronymus dicit : « Blandæ sunt divitiæ aliud agentes et aliud pollicentes. Lubrica est earum possessio, dum huc illucque circumferuntur; et in stabili gradu, vel habentes deserunt, vel non habentes reficiunt; » hoc etiam evidenter ostenditur, Lucæ XIV, 18, ubi unus de his qui sunt vocati ad cœnam, se excusavit dicens : *Villam emi, et necesse habeo ire, et videre illam.* Et sicut Gregorius dicit, « quid per villam, nisi terrena substantia designatur? Exit ergo videre villam, qui sola exteriora cogitat. » In fine autem parabolæ subditur : *Pauperes et debiles introduc huc :* quod exponens Ambrosius dicit quod rarius delinquit cui deest illecebra peccandi, et citius ad Deum convertitur, qui non habet in mundo unde delectetur. » Sic igitur patet, quod possessiones et quascumque divitias omnino non habere, magis ad Evangelicam pertineat perfectionem. Item, Augustinus dicit in lib. *De verbis Domini :* « Minimi Christi sunt illi, qui omnia sua dimiserunt et secuti sunt eum, et quidquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, ut Deo sine sæculari compede expediti servirent, et ab oneribus mundi liberatos velut pennatos, sursum humeros tollerent : hi sunt minimi, quia humiles. Appende minimos istos, et grave pondus invenies. » Nullus autem sani capitis dicet, ad mundi onera non pertinere, communium possessionum curam. Pertinet igitur ad perfectionis pondus, ut etiam ab hujusmodi compedibus expediti homines serviant Deo.

Sic igitur patet vanam esse doctrinam, immo pestiferam et christianæ doctrinæ contrariam, illorum qui dicunt, quod possessionibus communibus carere propter Christum, ad perfectionem non pertineat, de quibus super illud Psalmi VI, 11 : *Convertantur et erubescant valde velociter,* dicit Glossa : « Hoc non est hic, ubi potius iniqui rident eos qui omnes relinquunt et suis irrisionibus infirmos Christi nomine erubescere faciunt. » Ad eos etiam pertinere videtur, quod alibi in Psal. XIII, 6, dicitur : *Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est.* Ubi dicit Glossa : « Inopis cujuslibet qui est membrum Christi, et hoc ideo fecistis, *quoniam Dominus est spes ejus.* Unde ergo magis reverendus erat,

inde magis contemnitur. » Quid enim aliud isti faciunt, nisi quod contemnere nituntur eos, qui christianæ paupertatis consilium perfecte sectantur, et hoc ideo, quia non in terrenis possessionibus, sed in Deo spem habent?

CAPUT XVI.

Solutio rationum contra prædictam perfectionem inductarum.

His igitur visis, facile est respondere ad ea, quæ in contrarium proponuntur. Quod enim primo inductum est, quod expedit possessiones communes possideri, jam patet, quod expedit propter eos qui non sunt summæ perfectionis capaces, qualis in primis credentibus fuit, qui tamen imperfectiores omnino negligendi non erunt : unde et apud illos qui illam summam perfectionem sectabantur, possiones non erant, sicut etiam Dominus, cui angeli ministrabant, loculos habuit propter necessitatem aliorum, quia scilicet ejus ecclesia loculos erat habitura, sicut Augustinus dicit super Joan. : « Unde si qua sit congregatio, in qua omnes ad majorem perfectionem tendant, expedit eis communes possessiones non habere. »

Quod vero secundo proponitur, quod beatus Benedictus in vita sua amplas possessiones recepit, hoc sufficit ad ostendendum, quod communes possessiones non totaliter monasticam perfectionem excludunt; non autem ex hoc haberi potest, quod majoris perfectionis non sit possessionibus communibus carere, præsertim cum idem beatus Benedictus in sua Regula dicat, se aliquid remisisse de rigore monasticæ vitæ a prioribus institutæ, condescendendo infirmitatibus sui temporis monachorum; et eadem ratio est de beato Gregorio qui monasteria construxit, secundum regulam a beato Benedicto institutam.

Quod vero tertio positum est, quod Apostolis persecutionis tempore permisit Dominus, ut peram et sacculum tollerent, magis contra eos facit, sicut ex præmissis apparet. Si enim in persecutionis causa rigor prioris disciplinæ remittitur, consequens est quod ad rigorem disciplinæ pertinebat, ut peram et sacculum non haberent : nec tamen legitur quod, illo persecutionis tempore, procuraverunt sibi aliquas possessiones communes, et sic patet quod inducitur ad propositum non pertinere.

Quod vero quarto inducitur, quod Dominus non instituit ordinem non habentium possessiones, sed ordinem prælatorum, qui

possessiones habent, in altero quidem est apertum mendacium. Cum enim Dominus discipulos instituit, quod nec argentum, nec aurum possideant, et quod corda eorum non graventur curis hujus mundi, et dimittentibus agros et domos propter nomen suum, præmia repromittit non solum in futuro, sed in hoc sæculo, ut scilicet sint cum Apostolis, nihil in hoc mundo habentes et omnia possidentes, manifestum est quod omnes quicumque hanc regulam secuti fuerint : institutionem Christi sequuntur : nec enim illi qui sanctos sequuntur, per quos sunt ordines instituti, ad ipsos accedunt, sed a Christum cujus documenta proponunt, quia nec illi seipsos prædicaverunt, sed cum Apostolo Jesum Christum ejus documenta proponentes, in altero vero falluntur, vel fallere volunt per fallaciam accidentis. Instituit enim Christus Episcoporum ordinem, et aliorum clericorum, qui possessiones communes habent, vel proprias : sed hoc Christus in eis non instituit, sed magis instituit eorum ordinem in perfecta paupertate, sicut ex prædictis apparet. Postmodum vero dispensative sunt in Ecclesia communes possessiones acceptæ propter rationem prædictam.

Quod etiam quinto propositum est quod christiana perfectio non dormitavit a tempore Apostolorum usque ad præsentia tempora, certum est eam non dormitasse, sed in plurimis viguit et in Ægypto, et in aliis partibus mundi. Numquid tamen aliquis Deo modum imponere potest, ut omnes in omni tempore et in omnibus locis homines eodem modo ad se trahat. Quinimmo secundum suæ sapientiæ ordinem quo suaviter universa disponit singulis temporibus congruentia adminicula providet humanæ saluti. Quid enim si quæratur. Numquid dormitavit doctrina christiana a temporibus magistrorum doctorum Athanasii, Basilii, Ambrosii, Augustini, et aliorum qui circa illud tempus fuerunt usque ad hæc nostra tempora, in quibus magis in doctrina christiana homines exercentur? Numquid secundum mirabilem eorum rationem, quidquid boni tempore aliquo intermissum fuit, illicitum erit resumi? Sic enim et martyrium illicitum erit subire, et miracula facere, quia multo tempore sunt hujusmodi intermissa.

Quod vero sexto proponunt, quod illi qui possessionibus communibus carebant, vivebant de operibus manuum, hoc non minorem calumniam aliis, quam religiosis ingerit, quia etiam Apostolus, qui Evangelium prædicabat, vivebat de opere manuali. Numquid ergo Episcopi, archidiaconi, et quibuscumque ex officio

competit Evangelium prædicare, peccant si non vivant de opere manuali? Si autem ad hoc non tenentur quia Paulus hoc non ex necessitate, sed supererogando faciebat, quid imponunt religiosis quidquid sancti Patres supererogando fecerunt? Nullus enim est qui omnes supererogationes possit implere, cum unus in uno, et alius superabundet in alio. Si non vero supererogationis, sed necessitatis esse ducitur eos qui possessionibus communibus carent de labore manuum vivere, fateor quidem quantum ad hoc necessitatis esse, ut non otiose vivant. Sed otium non solum per laborem manuum tollitur, sed multo melius per sacræ Scripturæ studium, quod otium habet magnum negotium, sicut Augustinus dicit, unde super illud Psal. LXVIII : *Defecerunt oculi mei* etc., dicit Glossa : « Non est otiosus qui verbo Dei tantum studet, nec pluris est qui extra operatur, quam qui studium cognoscendæ Divinitatis exercet. Ipsa etiam sapientia maximum opus est. »

Tollitur etiam otium per laborem doctrinæ quo contra hostes fidei dimicatur, secundum illud Apostoli : *Labora sicut bonus miles Christi Jesu,* II ad Tim. II, 3, ubi dicit Glossa : « In prædicando Evangelium contra hostes fidei. » Fateor etiam hoc necessitatis esse his qui aliunde non habent de quo licite vivant. Licitum est autem Evangelistis etiam monachis ut de Evangelio vivant, et de altaris ministerio, sicut Augustinus dicit in libr. *De opere monachorum,* alioquin numquid illas solas possessiones communes monachis licet habere, quas possunt lucrari de opere manuali? Nonne autem derisibilis est si quis dicat licere religiosis in eleemosynam amplas possessiones accipere, non autem eis licere accipere de fidelium eleemosynis ea quæ pertinent ad quotidianum et simplicem victum? Sic igitur nulla necessitas imminet his qui communes possessiones non habent manibus operari : de hoc tamen diffusius alibi a nobis dictum est.

Jam vero quod septimo propositum est, magis derisione, quam responsione dignum est. Quis enim non videat in immensum majoris sollicitudinis esse possessionibus procurandis curam impendere, ad quod vix sæculares sufficiunt, quam acquirere simplicem victum ex fidelium pietate collatum, et clementia divina provisum?

Quod vero octavo propositum est de hoc quod religiosi necesse habent circa eorum negotia sollicitari a quibus pascuntur, fateor quod habent quidem, sed circa spiritualem eorum salutem, vel ut tribulatos consolentur, quæ quidem sollicitudo est charitatis,

unde religioni non repugnat, quinimmo ut dicitur Jac. 1, 27 : *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum.*

Quod autem ultimo propositum est, omnino est frivolum : quia ea quibus utuntur religiosi ad sustentationem vitæ, non sunt eorum quantum ad proprietatem dominii, sed dispensantur ad usum necessitatis eorum ab his qui harum rerum dominium habent quicumque sint illi.

Hæc igitur sunt quæ ad præsens scribenda occurrunt contra erroneam et pestiferam doctrinam avertentium homines a religionis ingressu. Si quis autem his contradicere voluerit, non coram pueris garriat, sed scribat, et scripturam proponat in publico, ut ab intelligenti dijudicari possit quid verum sit, et ut quod erroneum est auctoritate veritatis confutetur.

OPUSCULUM XXXI.

IN DECRETALEM I EXPOSITIO AD ARCHIDIACONUM TRIDENTINUM (1)

(Edit. Rom. Opusculum XXIII.)

De summa Trinitate et Fide catholica.

Firmiter credimus et simpliciter confitemur quod unus solus est verus Deus, æternus et immensus, incommutabilis, incomprehensibilis et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus sanctus : tres quidem personæ, sed una essentia, substantia, seu natura, simplex omnino. Pater a nullo, Filius autem a solo Patre, ac Spiritus sanctus ab utroque pariter, absque initio et fine. Pater generans, Filius nascens et Spiritus sanctus procedens ; consubstantiales et coequales, coomnipotentes et coæterni, unum universorum principium, creator omnium invisibilium et visibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam, quasi communem, ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et dæmones alii, a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali : homo vero diaboli suggestione peccavit.

Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam individua et secundum personales proprietates discreta, per Moysen et sanctos Prophetas, aliosque famulos suos, juxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem. Et tandem unigenitus Dei Filius Jesus Christus a tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper virgine, Spiritus sancti cooperatione conceptus, verus homo factus ex anima rationali, et humana carne compositus, una in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstravit. Qui cum secundum divinitatem sit immortalis et impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis et mortalis : quin etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus, descendit ad inferos, resurrexit a mortuis et ascendit in cælum. Sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascenditque pariter in utroque; venturus in fine sæculi judicare vivos et mortuos, et redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis. Qui omnes cum suis propriis corporibus resurgent, quæ nunc gestant ; ut recipiant secundum merita sua, sive bona fuerint, sive mala ; illi cum diabolo pœnam perpetuam, et isti cum Christi gloriam sempiternam.

Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino

(1) *Al.* Cudestinum.

salvatur. In qua idem ipse Sacerdos et sacrificium Jesus Christus : cujus corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem, potestate divina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo quod accepit ipse de nostro. Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere nisi Sacerdos qui fuerit rite ordinatus secundum claves Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis et eorum successoribus Jesus Christus.

Sacramentum vero baptismi, quod ad invocationem individuæ Trinitatis, videlicet Patris et Filii et Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam parvulis quam adultis, in forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum, proficit ad salutem.

Et si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari. Non solum autem virgines et continentes, verum etiam conjugati, per fidem rectam et operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire.

Salvator noster discipulos ad prædicandum mittens, tria eis injunxit. Primo quidem ut docerent fidem ; secundo, ut credentes imbuerent sacramentis ; tertio, ut credentes sacramentis imbutos, ad observandum divina mandata inducerent. Dicitur enim Matth., ult. XIX : *Euntes, docete omnes gentes,* quantum ad primum ; *baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti,* quantum ad secundum ; *docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis,* quantum ad tertium ; inter quæ tria decenter fidei doctrina præmittitur. Est enim fides omnium bonorum spiritualium fundamentum, secundum illud Apostoli Hebr., XI, 1 : *Est autem fides substantia,* id est fundamentum *sperandarum rerum.* Est enim fides per quam anima vivificatur per gratiam, secundum illud Apostoli Galat., II, 20 : *Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei.* Et Habacuc, II, 4 : *Justus ex fide sua vivit.* Ipsa est per quam anima a peccatis purgatur. Act., XV, 9 : *Fide purificans corda eorum.* Ipsa est per quam anima justitia ornatur. Rom., III, 22 : *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi.* Ipsa est per quam anima Deo desponsatur ; Oseæ, II, 20 : *Sponsabo te mihi in fide.* Ipsa est per quam homines in Dei filios adoptantur ; Joann., I, 12 : *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Ipsa est per quam acceditur ad Deum. Hebr., XI, 6 : *Accedentem ad Deum oportet credere.* Ipsa denique est per quam homines æternæ vitæ bravium consequuntur, secundum illud Joann., VI, 40 : *Hæc est voluntas Patris mei qui misit me, ut omnis, qui videt Filium et credit in eum, habeat vitam æternam.* Convenienter ergo Christi Vicarius propositurus mandata quibus Ecclesia

per Apostolorum prædicationem fundata pacifice gubernatur, titulum de fide præmittit.

Sed considerandum est, quod cum multi sint articuli fidei, quorum quidam videntur pertinere ad divinitatem, quidam vero ad humanam naturam, quam Filius Dei in unitatem personæ assumpsit, alii vero ad divinitatis effectum; fundamentum tamen totius fidei est ipsa prima veritas divinitatis, cum omnia alia ea ratione contineantur sub fide, in quantum ad Deum aliqualiter reducuntur. Unde Dominus discipulis dicit, Joann., XIV, 1 : *Creditis in Deum, et in me credite;* per quod datur intelligi, quod in Christum creditur in quantum est Deus, quasi fide principaliter de Deo existente. Inter ea vero quæ de Deo fide tenemus, hoc est singulare fidei christianæ, ut Trinitatem personarum in unitate divinæ essentiæ fateamur. Sub hac enim professione Christo per baptismum sumus consignati, ut patet per id quod supra inductum est : *Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Alia vero quæ de Deo asserimus, vobis et aliis communia esse inveniuntur, puta, quod Deus est unus, omnipotens, et si qua alia de Deo fide tenentur, quæ etiam Judæi et Saraceni non diffitentur; unde ad insinuandum proprium et singulare dogma fidei christianæ, non prætitulavit fidei tractatum de Deo, sed de « Trinitate. » Addit autem, « Summa, » quia divina Trinitas arcem quamdam tenet inter plurimas trinitates ab ea derivatas. Derivatur enim ab illa Trinitate, divina quædam trinitas in anima nostra, secundum quam ad imaginem Dei sumus secundum memoriam, intelligentiam et voluntatem. Derivantur et ab ipsa aliæ trinitates in singulis creaturis, prout modum quemdam, et speciem et ordinem habent, secundum quæ in eis divinæ Trinitatis quasi quoddam vestigium invenitur, ut Augustinus in lib. *De Trin.* Ad discretionem igitur harum omnium Trinitatum quæ a divina descendunt, dicitur : « De summa Trinitate; »

Sed de hac Trinitate divina diversi hæretici diversa errantes dixerunt, quorum Sabellius abstulit personarum distinctionem, dicens, Patris et Filii et Spiritus sancti esse unam essentiam et personam, sed eos solum differre nominibus. Arius vero posuit trium personarum esse diversas substantias in dignitate et duratione differentes; quæ omnia et consimilia fides condemnat catholica. Quia igitur de summa Trinitate et aliis ad fidem pertinentibus hic tradere intendit, quod fides catholica tenet, ideo additur : « Et fide catholica. » Dicitur autem fides Ecclesiæ catho-

lica, id est universalis, ut Boetius dicit in lib. *De Trin.*, tum propter universalium præcepta regularum, tum propterea quia ejus cultus per omnes pene mundi terminos emanavit : hæreticorum vero errores sub certis terrarum angulis includuntur.

De reprobatione errorum, tam hæreticorum quam philosophorum.

Quia de fide sanctæ Trinitatis considerandum est, primo oportet scire quod duplex est actus fidei, scilicet corde credere et ore profiteri, secundum illud Rom., x, 10 : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Uterque autem actus aliquid requirit ad sui perfectionem. Nam interior actus fidei exigit firmitatem absque omni dubitatione, quæ firmitas provenit ex infallibilitate divinæ veritatis cui fides innititur. Unde dicitur Jac., I, 6 : *Postulet autem in fide nihil hæsitans.* Sed confessio fidei debet esse simplex, id est absqne simulatione, secundum illud I ad Timoth., I, 5 : *Finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.* Debet etiam esse simplex, id est absque erroris permixtione, secundum illud I ad Thess., II, 3 : *Exhortatio nostra non fuit de errore.* Debet etiam esse absque variatione, II ad Cor., I, 18 : *Sermo noster qui fuit apud vos, non fuit in illo est et non.* Quantum ergo ad primum actum fidei dicit : *Firmiter credimus;* quantum ad secundum dicit : *Simpliciter confitemur.* Ultimo autem considerandum est, quod fidei christianæ articuli a quibusdam duodecim, a quibusdam quatuordecim computantur. Secundum illos qui computant quatuordecim, septem articuli pertinent ad divinitatem, septem vero ad humanitatem. Illi autem qui ad divinitatem pertinent, sic distinguuntur ut unus sit articulus de divinæ essentiæ unitate, qui tangitur in Symbolo cum dicitur : « Credo in unum Deum. » Secundum est de persona Patris, qui tangitur cum dicitur : « Patrem omnipotentem. » Tertius est et persona Filii, qui tangitur cum dicitur : « Et in Jesum Christum Filium ejus. » Quartus est de persona Spiritus sancti, qui tangitur cum dicitur : « Et in Spiritum sanctum. » Quintus est de effectu quo a Deo creamur in esse naturæ, qui tangitur cum dicitur : « Creatorem cœli et terræ. » Sextus est de effectu Dei secundum quod revertimur in esse gratiæ, qui tangitur cum dicitur : « Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, et remissionem peccatorum. » Quia

enim per gratiam Dei in unitate Ecclesiæ congregamur, sacramenta communicamus, et remissionem peccatorum consequimur. Septimus articulus est de effectu Dei, quo perficimur in esse gloriæ, et quantum ad corpus et quantum ad animam ; et hoc tangitur cum dicitur : « Carnis resurrectionem, et vitam æternam. » Articuli vero septem ad Incarnationem pertinentes sic distinguuntur, ut primus sit de Christi conceptione, qui tangitur cum dicitur : « Qui conceptus est de Spiritu sancto. » Secundus autem est de ejus nativitate, qui tangitur cum dicitur : « Natus ex Maria Virgine. » Tertius est de ejus passione, qui tangitur cum dicitur : « Passus, mortuus et sepultus. » Quartus est de descensu ad inferos : « Descendit ad inferos. » Quintus de resurrectione : « Tertia die resurrexit a mortuis. » Sextus de ascensione : « Ascendit ad cœlos. » Septimus de adventu ad judicium : « Inde venturus est judicare vivos et mortuos. » Alii vero ponentes duodecim articulos, ponunt unum articulum de tribus personis, et articulum de effectu gloriæ dividunt in duos, ut scilicet alius articulus sit de resurrectione carnis, et alius de vita æterna : et sic articuli ad divinitatem pertinentes sunt sex. Item, conceptionem et nativitatem Christi sub uno articulo comprehendunt, et sic etiam articuli de humanitate fiunt sex, unde omnes sunt duodecim. Primo ergo prosequitur articulum primum de essentiæ unitate : unde primo ponit unitatem divinæ essentiæ. Unus est solus et verus Deus, secundum illud Joan., XVII, 3 : *Ut cognoscant te solum verum Deum.* Deut., VI, 4 : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est,* per quod excluditur error Gentilium ponentium multos deos ; Deus autem verus qui est essentialiter et naturaliter Deus, unus est. Dicuntur enim aliqui dii, non veri, sed per adoptionem, vel per participationem divinitatis, sive nuncupatione, secundum illud Ps. LXXXI, 6 : *Ego dixi : Dii estis.* Dicuntur etiam aliqui dii secundum opinionem errantium, secundum illud Psalm. XCV : *Omnes dii gentium dæmonia.* Deinde ostendit excellentiam divinæ naturæ sive essentiæ. Et primo quantum ad hoc quod non comprehenditur tempore, quod significatur cum dicitur, « Æternus. » Dicitur enim æternus, quia caret principio et fine, et quia ejus esse non variatur per præteritum et futurum. Nihil enim ei subtrahitur, nec aliquid ei de nove venire potest. Unde dicit ad Moysem, Exod., III, 14 : *Ego sum qui sum,* quia scilicet ejus esse non novit præteritum et futurum, sed semper præsentialiter esse habet ; et Apostolus dicit ad Rom., ult. XXVI : *Nunc patefactum est per Scripturas Prophe-*

tarum secundum præceptum æterni Dei. Secundo ostenditur quod ejus magnitudo excedit incomparabiliter omnium magnitudinem creaturarum, cum dicitur : « Immensus. » Illud enim mensurari potest per aliquid aliud, quod si excedat in magnitudine, tamen excessus est secundum aliquam proportionem.

Sicut binarius mensurat senarium, in quantum ter duo faciunt sex. Senarius autem excedit binarium secundum proportionem aliquam, secundum quam binarius mensurat senarium, quia est triplum ejus. Deus autem excedit magnitudine suæ dignitatis omnem creaturam in infinitum, et ideo dicitur immensus, quia nulla est commensuratio vel proportio alicujus creaturæ ad ipsum : unde dicitur in Psalm. CXLIV, 3 : *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis;* et Baruch, III, 25, dicitur : *Magnus est, et non habens finem, excelsus et immensus.* Tertio ostenditur quod excedit omnem mutabilitatem, cum dicitur : « Incommutabilis » quia scilicet nulla est apud ipsum variatio, secundum illud Jac., I, 17 : *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Quarto ostenditur quod sua potestas transcendit omnia, cum dicitur : « Omnipotens » quia simpliciter omnia potest : unde ipse dicit Genes., XVII, 1 : *Ego Deus omnipotens.*

Et si quis objiciat id quod Apostolus dicit II Timoth., II, 13 : *Ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest,* et ita non est omnipotens. Dicendum quod negare se ipsum, est deficere a se : non posse autem deficere non est ex defectu potentiæ, sed ex potentiæ perfectione, sicut etiam apud homines ex magna fortitudine est quod aliquis vinci non possit. In hoc ergo vere Deus omnipotens ostenditur, quod omnia potest facere, et in nullo potest deficere.

Quinto ostenditur quod excedit omnium rationem et intellectum, cum dicitur : « Incomprehensibilis. » Illa enim comprehendere dicimur, quæ perfecte cognoscimus, quantum cognoscibilia sunt. Nulla autem creatura tantum potest Deum cognoscere, quantum cognoscibilis est, et propter hoc nulla creatura potest eum comprehendere. Unde dicitur Job. XI, 7 : *Forsitan vestigia Dei, comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies,* quasi dicat, non et Jerem., XXXIII, 18, dicitur : *Dominus exercituum nomen tibi, magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu.* Sexto ostenditur quod excedit omnem locutionem, cum dicitur : « Ineffabilis, » quia scilicet nullus potest sufficienter effari laudem ipsius;

unde dicitur Eccli., XLIII, 33 : *Exaltate illum quantum potestis : major est omni laude.*

Deinde accedit ad articulum Trinitatis, ponens quidem primo nomina trium personarum, cum dicit : « Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; » quæ quidem exprimuntur Matth., ult. XIX : *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.*

Sed circa hæc tria nomina diversimode aliqui erraverunt. Sabellius enim dixit quod Pater et Filius et Spiritus sanctus solis nominibus distinguuntur, dicens eumdem in persona esse, qui quandoque dicitur Pater, quandoque Filius, quandoque Spiritus sanctus, propter rationes diversas : et ad hoc excludendum subditur : « Tres quidem personæ, alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti; « Arius vero posuit quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sicut sunt diversa nomina, ita sunt diversæ substantiæ : et ad excludendum hoc subdit : « Sed una substantia. » Verum quia substantia secundum usum vocabuli aliter sumitur apud nos, et aliter apud Græcos, ne circa hoc posset fieri aliqua deceptio, subditur : « Seu natura. » Apud Græcos enim hypostasis, id est substantia, accipitur, sicut apud nos persona, pro re aliqua subsistente, quam dicimus suppositum vel rem naturæ : sicut hic homo est suppositum, vel res humanæ naturæ. Apud nos vero secundum communem usum loquendi, substantia dicitur essentia vel natura rei, secundum quod humanitas dicitur natura hominis. Sic igitur datur intelligi quod in divinitate tres sunt subsistentes, scilicet Pater, et Filius et Spiritus sanctus, sed una numero simpliciter natura est in qua subsistunt, quod in rebus humanis contingere non potest. Petrus enim, et Paulus et Joannes sunt quidem tres subsistentes in natura humana. Sed natura humana, etsi sit una specie in istis tribus, non tamen est eadem numero, et ideo tres homines sunt, non unus homo. Quia vero in Patre et Filio et Spiritu sancto est una numero divina natura, dicimus quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt unus Deus, et non tres Dii. Posset autem aliquis prave intelligere unam essentiam trium personarum, ita scilicet quod una pars illius naturæ esset in Patre, alia in Filio, alia in Spiritu sancto, sicut si diceremus unam aquam esse in tribus rivis defluentibus ab uno fonte, ita scilicet quod una pars aquæ est in uno rivo, alia in alio, tertia in tertio. Si autem sic esset una natura trium personarum, sequeretur quod divina natura esset composita ex

pluribus partibus · et ideo ad hoc excludendum subdit : « Simplex omnino, » id est nullam compositionem habens. Omne enim compositum posterius est his ex quibus componitur : sic igitur aliquid esset prius Deo, quod est impossibile.

Sed posset aliquis quærere : Si trium personarum est una simplex natura, unde ergo tres personæ distinguuntur? Et ideo ad hoc respondens subdit : « Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab utroque. » Ubi considerandum est, quod quidquid in divinis absolute dicitur, commune est et unum in tribus personis, sicut quod dicitur : « Deus bonus, sapiens, » et omnia hujusmodi. Ibi enim solum invenitur distinctio, ubi aliquid invenitur pertinens ad relationem originis, quia scilicet Pater a nullo est, et secundum hoc innascibilis dicitur. Filius autem dicitur filius, quia a Patre est per generationem, secundum illud Psalm. II, 7 : *Ego hodie genui te;* et secundum hoc Patri attribuitur paternitas, et Filio filiatio. Spiritus autem sanctus ab utroque procedit, et secundum hoc Spiritui sancto attribuitur processio, Patri vero et Filio communis spiratio, quia scilicet communiter spirant Spiritum sanctum. Sic igitur quinque sunt notiones, secundum quas distinctiones personarum designantur in divinis, scilicet paternitas, quæ est constitutiva Patris, per quam ostenditur quod genuit Filium ; filiatio, per quam ostenditur quod Filius est a Patre, et processio, per quam ostenditur quod Spiritus sanctus est a Patre et Filio ; innascibilitas, per quam dignoscitur quod Pater a nullo est ; communis spiratio, per quam ostenditur quod Pater et Filius communiter spirant Spiritum sanctum

Sed rursus posset alicui occurre falsa cogitatio, ut quia in rebus humanis Filius a quodam principio temporis a Patre generatur, et generatio ejus non semper durat, sed certo termino temporis finitur, sic etiam sit circa originem divinarum personarum, ut scilicet Filius ab aliquo tempore inceperit a Patre generari, et aliquo tempore ejus generatio fuerit finita, et similiter de Spiritu sancto. Ideo ad hoc excludendum subdit : « Absque initio semper ac sine fine Pater generans, Filius nascens, Spiritus sanctus ab utroque procedens ; » cujus exemplum aliqualiter in creaturis inveniri potest, licet imperfectum. Videmus enim quod a sole radius procedit, et statim quando fuit sol, radius processit ab eo, nec unquam desinet radius procedere quamdiu sol erit. Sic enim Filius procedit a Patre, ut radius a sole ; unde dicit Apostolus, ad

Hebr. I, 3 : *Qui cum sit splendor gloriæ;* Spiritus autem sanctus ab utroque procedit, sicut calor a sole et radio : unde dicitur in Psalm. XVIII, 7 : *Nec est qui se abscondat a calore ejus.* Sed hoc exemplum deficit, quantum ad hoc quod sol non semper fuit, et ideo nec radius ejus semper ab eo processit; quia vero Deus Pater semper fuit, semper ab eo processit Filius, et ab utroque Spiritus sanctus. Potest et aliud exemplum poni in anima humana, in qua verbum interius conceptum a memoria procedit, et ab utroque procedit amor. Et ita etiam a Patre procedit Filius sicut verbum ejus, et Spiritus sanctus sicut amor communis utriusque. Sed hoc exemplum deficit in duobus. Primo quidem, quia intellectus humanus non semper fuit. Secundo, quia non semper verbum in corde suo actualiter concipit; sed intellectus divinus semper fuit, et semper absque intermissione intelligit, unde semper in eo oritur Verbum, quod est Filius, et procedit Amor qui est Spiritus sanctus.

Quia vero hæretici Ariani Filium Patri postponebant, et Spiritum sanctum utrique, ideo hoc consequenter excludit. Est autem considerandum quod Ariani postponebant Filium Patri. Primo quidem quantum ad essentiam, dicentes quod essentia Patris est dignior quam essentia Filii, et ad hoc excludendum subdit : « Consubstantiales, » quia scilicet essentia Patris et Filii una est, et in uno differens. Secundo vero quantum ad magnitudinem, non quod in Deo sit magnitudo molis, sed magnitudo virtutis, quæ est perfectio bonitatis suæ. Dicebant enim Patrem esse Filio majorem etiam secundum divinitatem; et ad hoc excludendum subdit : « Coæquales. » Secundum humanitatem vero Dominus dicit Joann., XIV, 28 : *Pater major me est.* Tertio, quantum ad potestatem, dicentes Filium non esse omnipotentem, et ad hoc excludendum subditur : « Et coomnipotens. » Quarto, quantum ad durationem, quia dicebant Filium non semper fuisse, et ad hoc excludendum subdit : « Coæterni. » Quinto, quantum ad operationem. Dicebant enim quod Pater operabatur per Filium sicut per instrumentum suum, vel sicut per ministrum; sed ad hoc excludendum subdit : « Unum universorum principium. » Non enim Filius est aliud principium rerum, quasi inferius quam Pater, sed ambo sunt unum principium, et quod dictum est de Filio intelligendum est etiam de Spiritu sancto.

Deinde accedit ad alium articulum, qui est de creatione rerum, ubi varias opiniones excludit. Fuerunt enim aliqui hæretici, sicut

Manichæi, qui posuerunt duos creatores, unum bonum qui creavit creaturas invisibiles et spirituales; alium malum quem dicunt creasse omnia hæc visibilia et corporalia. Fides autem catholica confitetur, omnia, præter Deum, tam visibilia quam invisibilia, a Deo esse creata. Unde Paulus dicit Act. XVII, 24 : *Deus qui fecit mundum et omnia quæ in eo sunt, hic cœli et terræ cum sit Dominus,* etc. Et Hebr., XI, 3 : *Fide credimus aptata esse sæcula Verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent.* Unde ad hunc errorem excludendum dicit : « Creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium. »

Alius error fuit ponentium Deum quidem esse primum principium productionis rerum, sed tamen non immediate omnia creasse, sed mediantibus Angelis mundum hunc esse creatum, et hic fuit error Menandrianorum; et ad hunc errorem excludendum subdit : « Qui sua omnipotenti virtute, » quia scilicet sola Dei virtute omnes creaturæ sunt productæ, secundum illud Psalm. VIII, 5 : *Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum.* Alius fuit error Origenis ponentis quod Deus a principio creavit solas spirituales creaturas et postea quibusdam earum peccantibus creavit corpora, quibus quasi quibusdam vinculis spirituales substantiæ alligarentur, ac si corporales creaturæ non fuerint ex principali Dei intentione productæ, quia bonum esset eas esse, sed solum ad puniendum peccatum spiritualium creaturarum, cum tamen dicatur Gen., I, 31 : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona;* unde ad hoc excludendum dicit : « Simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam. » Alius error fuit Aristotelis ponentis quidem omnia a Deo producta esse, sed ab æterno et nullum fuisse principium temporis, cum tamen scriptum sit Gen., I, 1 : *In principio creavit Deus cœlum in terram;* et ad hoc excludendum addit : « Ab initio temporis. » Alius error fuit Anaxagoræ, qui posuit quidem mundum a Deo factum ex aliquo principio temporis, sed tamen materiam mundi ab æterno præextitisse, et non esse eam factam a Deo, cum tamen Apostolus dicat Rom., IV, 17 : *Qui vivificat mortuos et vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt;* et ad hoc excludendum additur : « De nihilo. » Fuit autem alius error Tertulliani ponentis animam hominis corpoream esse, cum tamen Apostolus dicat I ad Thess. V : *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostr*

Jesu Christi servetur, ubi manifeste a corpore animam et spiritum distinguit; et ad hoc excludendum subditur : « Deinde scilicet condidit Deus, humanam, » scilicet naturam « quasi communem, » scilicet « ex spiritu et corpore constructam ; » componitur enim homo ex spirituali natura et corporali. Secundum autem prædictum Manichæorum errorem ponentium duo principia, unum bonum et unum malum, non solum attendebatur distinctio quantum ad creationem creaturarum visibilium et invisibilium, ut scilicet invisibilia sint a bono Deo, visibilia a malo, sed etiam quantum ad ipsa invisibilia. Ponebant enim primum principium esse invisibile, et ab eo quasdam invisibiles creaturas esse productas, quas dicebant esse naturaliter malas, et sic in ipsis Angelis erant quidam naturaliter boni ad boni Dei creationem pertinentes, qui peccare non poterant ; et quidam naturaliter mali, quos dæmones vocamus, qui non poterant non peccare, contra id quod dicitur Job. IV, 8 : *Ecce qui serviunt et non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem.* Similiter et circa animas hominum errabant, dicentes quasdam esse bonæ creationis, quæ naturaliter bonum faciunt ; quasdam autem malæ creationis, quæ naturaliter faciunt malum, contra id quod dicitur Eccles., VII, 3 : *Deus fecit hominem rectum, et ipse immiscuit se infinitis quæstionibus;* et ideo ad hoc excludendum dicit : « Diabolus autem scilicet principalis, et alii dæmones quidem a Deo natura creati sunt boni, sed ipsi per se mali facti sunt, » scilicet per liberum voluntatis arbitrium; homo vero diaboli suggestione peccavit, id est non naturaliter, sed propria voluntate.

Deinde accedit ad articulum Incarnationis ; et quia Evangelium Christi, sicut dicit Apostolus Rom., I, 2 : *Deus ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis,* ideo præmittit de prænunntiatione prophetarum, circa quam erraverunt multi. Nam Manichæi et alii hæretici vetus Testamentum dixerunt non a bono Deo qui est Pater Christi, sed a malo Deo esse traditum, et per consequens doctrinam veteris Testamenti semper fuisse mortiferam ; quod manifestum falsum ostenditur, per hoc quod Dominus dicit Joan., II, 6, loquens de templo Judæorum : *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis,* ubi manifeste Patrem suum dicit Deum veteris Testamenti qui in templo Judæorum colebatur. Ariani vero dixerunt, in veteri Testamento diversis visionibus Filium apparuisse, non autem Patrem; quod manifeste falsum ostenditur ex hoc quod Abrahæ in figuram Trinitatis tres

viri apparuerunt, ut legitur Gen., XVIII. Cataphryges etiam posuerunt prophetas veteris Testamenti quasi arreptitios esse locutos non intelligentes quæ loquebantur, contra id quod dicitur Daniel. X, 1 : *Intelligentia opus est in visione.*

Ad hos igitur errores excludendos dicit, quod hæc est sancta Trinitas, de qua dictum est, quæ scilicet est secundum communem essentiam individua, et secundum proprietates personales discreta per Moysen et sanctos Prophetas, aliosque famulos suos. Ubi videtur distinguere vetus Testamentum, scilicet in legem quæ per Moysen data est, et Prophetas, sicut fuit Isaias, Hieremias, etc., et in eos qui agiographa conscripserunt, sicut fuit Salomon, Job et alii hujusmodi, quos famulos Dei hic nominat. Secundum quam distinctionem Dominus dicit Lucæ 44 : *Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in Lege, et in Prophetis, et in Psalmis de me*, juxta ordinatissimam dispositionem temporum, quod ponitur ad excludendum errorem gentilium, qui irridebant fidem christianam ex hoc quod post multa tempora quasi subito Deo in mentem venerit legem Evangelii hominibus dare. Non autem fuit subditum, sed convenienti ordinatione dispositum, ut prius humano generi per legem et prophetas fieret prænuntiatio de Christo, tanquam hominibus tunc parvulis et minus eruditis, secundum illud Galat., III, 24 : *Lex pædagogus noster fuit in Christo ;* et hoc quod dicit, quod juxta ordinatissimam dispositionem temporum doctrinam humano generi tribuit salutarem, non mortiferam, ut Manichæi dicebant.

His igitur præmissis, accedit ad ipsum Incarnationis mysterium explicandum, in quo etiam diversos errores excludit. Ubi primo sciendum est, quod Sabelliani confundentes divinas personas concedebant Patrem esse incarnatum, quia dicebant eumdem in persona esse Patrem et Filium. E contrario autem Ariani dividentes substantiam divinitatis ex hoc quod Filius est incarnatus, et non Pater, volebant concludere aliam esse essentiam Patris, et aliam Filii, et aliam operationem utriusque. Fides autem catholica media via inter utrumque incedens, propter distinctionem personarum dicit Filium solum esse incarnatum. Est enim facta Incarnatio per unionem in persona, non in natura, ut infra dicetur. Propter unitatem autem naturæ et operationis in tribus personis, dicit Trinitatem totam operatam fuisse Incarnationem, et hoc est quod dicit : Et tandem Unigentus Dei Filius Jesus Christus a tota Trinitate communiter incarnatus fuit.

Fuit etiam error Helvidii, qui posuit Mariam quidem concepisse virginem et peperisse, sed post partum non semper virginem permansisse, sed ex Joseph postmodum alios filios genuisse; et ad hoc excludendum dicit : « Ex Maria semper virgine. » Alii vero, scilicet Ebionitæ, gravius erraverunt, dicentes Christum ex Joseph semine esse conceptum; et ad hoc excludendum subditur : « Spiritu sancto cooperante est conceptus. » Fuerunt autem alii, scilicet Manichæi, qui dixerunt Christum non veram carnem accepisse, sed phantasticam, contra id quod Dominus discipulis post resurrectionem æstimantibus eum phantasma esse, dicit Luc., ult. 39 : *Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere;* ad quod excludendum dixit : « Verus homo factus. » Ariani vero dixerunt, quod Filius Dei assumpsit solam carnem sine anima, et quod Verbum fuit carni loco animæ. Sed postea Apollinaristæ dixerunt eum habere animam sensitivam tantum, contra id quod dicitur Matth., XXVI, 38 : *Tristis est anima mea usque ad mortem;* et Joann., X, 8 : *Potestatem habeo ponendi animam meam;* et ideo ad hoc excludendum dicit : « Ex anima rationali. » Alii vero, scilicet sequaces Valentini, posuerunt corpus Christi non esse assumptum de Virgine, sed de cœlo allatum, contra id quod dicitur ad Gal., IV, 4 : *Factum ex muliere.* Ad Rom., I, 3 : *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem;* et ad hoc excludendum dicit : « Et humana carne compositus. »

Circa autem ipsam unionem contrarie erraverunt Nestorius et Eutyches, quorum Nestorius posuit unionem esse factam solum secundum inhabitationem gratiæ, sicut etiam in aliis sanctis Deus dicitur esse per inhabitantem gratiam, et sic Dei et hominis sit alia et alia persona, contra id quod Joann., I, 14 : *Verbum caro factum est,* id est Filius Dei factus est homo, quod non potest dici de aliis quos per gratiam inhabitat. Eutyches vero posuit quod facta est unio Dei et hominis in unam naturam, ita scilicet quod Christum asserebat esse ex duabus naturis, non autem in duabus, quia scilicet intendebat, quod ante Incarnationem erant duæ naturæ Dei et hominis, sed post Incarnationem facta est una natura; unde ad utrumque excludendum dicit : « Una in duabus naturis persona viam vitæ manifestius demonstravit. » Fuerunt enim quidam Eutychis sectatores, scilicet Theodosius et Galanus, qui, ponentes unam naturam in Christo, quasi ex divinitate et humanitate confectam, diversimode erraverunt. Nam Theodosius posuit illam naturam esse corruptibilem et passibilem, Galanus

autem incorruptibilem et impassibilem, et ad hos errores excludendos dicit : « Qui cum secundum divinitatem sit immortalis et impassibilis, secundum humanitatem factus est passibilis et mortalis. »

Deinde accedit ad articulum passionis dicens : « Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus. » Post quem ponit articulum de descensu ad inferos dicens : « Descendit ad inferos. » Postea vero ponit articulum de resurrectione Christi dicens : « Et resurrexit a mortuis. » Ac deinde ponit articulum de ascensione dicens : « Ascendit in cœlum. »

Sed notandum est quod horum articulorum veritatem prædictus Arii et Apollinaris error salvare non potest. Si enim Christus animam non habuit, sed Verbum fuit carni loco animæ, et in morte separatum fuit a carne, consequens est quod illud quod carni convenit, de filio Dei dici non possit, unde non potest dici, quod Filius Dei jacuit in sepulcro, vel quod a mortuis resurrexit. Similiter etiam dici non poterit, quod ad inferos descendit, quia divinitati secundum se ipsam cum sit omnino immobilis, ascendere vel descendere convenire non potest ; et ideo ad excludendum prædictum errorem, prædictorum articulorum veritatem explicat subdens : « Sed descendit in anima, et resurrexit in carne, ascenditque pariter in utroque. » In morte enim Christi anima est separata a carne, sed divinitas indivisibiliter utrique, scilicet animæ et carni, mansit unita.

Unde cum anima Christi descenderit ad inferos, dicitur Filius Dei descendisse secundum animam sibi unitam. Similiter etiam cum caro Christi quæ in morte quodammodo ceciderat, resurrexit ad vitam, dicitur Filius Dei qui secundum divinam naturam mori non poterat, secundum carnem resurrexisse, per hoc quod caro iterato animam resumpsit, et sic secundum utrumque, id est secundum animam et corpus, ascendit in cœlum.

Deinde ponit articulum de adventu ad judicium, dicens : « Venturus in fine judicare vivos et mortuos. » Dicit autem vivos eos qui reperientur vivi in adventu judicis, mortuos autem eos qui ante fuerunt præmortui quod non est sic intelligendum, quasi aliqui sint futuri, qui non moriantur ; sed quia in ipso adventu Judicis morientur, et statim resurgent. Vel vivos et mortuos intelligere spiritualiter possumus, id est justos et peccatores. Et quia aliqui fuerunt ponentes quod in finali judicio aliqui salvabantur non propriis meritis, sed precibus aliquorum sanctorum

donati, ideo ad hoc excludendum subdit : « Et redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis. »

Deinde ponat articulum resurrectionis generalis, quæ pertinet ad affectum gloriæ, dicens : « Qui omnes tam reprobi quam electi cum suis propriis resurgent corporibus, quæ nunc gestant ; » quod ponitur ad excludendum quorumdam hæreticorum errorem, qui dicunt quod resurgentes non habebunt eadem corpora, quæ nunc per mortem deponunt, sed quædam corpora de cælis allata ; quod est contra illud Apostoli, I ad Cor. xv, 35 : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.*

Consequenter autem assignat causam resumptionis corporum, cum dicit : « Ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint, sive mala. » Quia enim homo aut bene aut male operatus est in anima simul et corpore, justum est ut in utroque damnetur aut præmietur. Et quia Origenes posuit quod pœna damnatorum non erit perpetua, similiter nec gloria beatorum ; ideo ad hoc excludendum dicit : « Et illi cum diabolo pœnam æternam, et isti cum Christo gloriam sempiternam. » Sicut enim invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, ut dicitur Sap. II, ita per gratiam Christi reparamur ad vitam, secundum illud Joan. x : *Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant.*

Deinde accedit ad articulum qui est de effectu gratiæ. Et primo tangit effectum gratiæ quantum ad Ecclesiæ unitatem, cum dicit : « Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus salvatur omnino. » Unitas autem Ecclesiæ est præcipue propter fidei unitatem. Nam Ecclesia nihil est aliud quam aggregatio fidelium ; et quia sine fide impossibile est placere Deo, ideo extra Ecclesiam nulli patet locus saluti. Salus autem fidelium consummatur per Ecclesiæ sacramenta, in quibus virtus passionis Christi operatur : et ideo consequenter exponit quid fides catholica sentiat circa Ecclesiæ sacramenta, et primo circa Eucharistiam, cum dicit : « In qua, scilicet Ecclesia, ipse idem Christus est sacerdos et sacrificium, » quia scilicet ipse *obtulit se ipsum in ara crucis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis,* ut dicitur ad Ephes. v. In cujus sacrificii commemorationem quotidie in Ecclesia offertur sacrificium sub specie panis et vini. Circa quod sacrificium tria determinat. Primo quidem veritatem rei sub sacramento contentæ, cum dicit : « Cujus corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur. » Dicit autem, veraciter, ad excludendum errorem quorumdam qui dixerunt, quod

in hoc sacramento non est corpus Christi secundum rei veritatem, sed solum secundum figuram, sive sicut in signo. Dicit autem, sub speciebus panis et vini, ad excludendum errorem quorumdam qui dixerunt, quod in sacramento altaris simul continentur substantia panis et substantia corporis Christi, quod est contra verbum Domini dicentis Luc. XXXII, 19 : *Hoc est corpus meum.* Esset enim secundum hoc dicendum magis : « Hic est corpus meum. » Ut ergo ostendat quod in hoc sacramento non remanet substantia panis et vini, sed solum species, id est accidentia sine subjecto, dicit, sub speciebus panis et vini. Secundo ostendit quo modo corpus Christi incipiat esse sub sacramento, scilicet per hoc quod substantia panis convertitur miraculose in substantiam corporis Christi, et substantia vini in substantiam sanguinis ; et hoc est quod dicit : « Transubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina ad mysterium perficiendum unitatis, id est ad celebrandum hoc sacramentum, quod est signum ecclesiasticæ unitatis. Accipiamus igitur ipsi de suo, quod ipse accepit de nostro. » In hoc enim sacramento accipimus de corpore et sanguine Christi, quæ Filius Dei accepit de nostra natura. Tertio determinat ministrum hujus sacramenti, in quo etiam tangit ordinis sacramentum ; et hoc est quod dicit : « Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi rite fuerit sacerdos ordinatus, » quod est contra hæresim pauperum Lugdunensium, qui dicunt quemlibet hominem istud sacramentum posse conficere. Addit autem : « Secundum claves Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis et eorum successoribus Jesus Christus, » quod dupliciter potest intelligi, vel quia sacerdos rite ordinatus claves Ecclesiæ suscepit, vel quia secundum potestatem clavium sacerdotalis ordo confertur. Sunt autem claves Ecclesiæ auctoritas discernendi et potestas judicandi.

Deinde accedit ad sacramentum baptismi, circa quod primo tangit formam, cum dicit : « Sacramentum vero baptismi quod ad invocationem individuæ Trinitatis, videlicet Patris, et Filii et Spiritus sancti. Consecratur. » Hæc est enim forma baptismi : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,* ut traditur Matth. ult. 19. Secundo ponitur materia, cum dicitur : « Consecratur in aqua. » Non enim in alio liquore potest hoc sacramentum perfici, nisi in vera aqua. Tertio ostenditur quibus sit conferendum hoc sacramentum. cum dicit : « Tam parvulis quam adultis, ... proficit ad salutem » quod ponitur ad exclu-

dendum errorem Pelagianorum, qui dicebant parvulos non habere peccatum originale, propter quod oporteat eos ablui per baptismum. Quarto tangit ministrum hujus sacramenti, cum dicit : « In forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum proficit ad salutem, » quod est contra errorem Donatistarum, qui baptizatos ab hæreticis dicebant non susciperere verum baptisma, sed esse rebaptizandos. Fides autem catholica recognoscit esse verum baptisma a quocumque fuerit collatum in forma Ecclesiæ supradicta.

Deinde accedit ad sacramentum pœnitentiæ, dicens : « Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari, » quod ponitur ad excludendum errorem Novatianorum, qui dicebant quod peccantes post baptismum non possunt reparari per pœnitentiam.

Deinde accedit ad sacramentum matrimonii, dicens : « Non solum autem virgines et continentes, verum etiam conjugati per fidem rectam, et operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire, » quod ponitur ad excludendum errorem Tatianorum et Manichæorum, qui nuptias damnabant. De aliis autem sacramentis mentionem non facit, quia circa eo non fuit specialiter erratum.

OPUSCULUM XXXII.

IN DECRETALEM II EXPOSITIO AD EUMDEM

(Edit. Rom. Opusculum XXIV.)

De errore Abbatis Joachim.

Damnamus ergo et reprobamus libellum, sive tractatum, quem Abbas Joachim edidit contra Magistrum Petrum Lombardum de unitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticum et insanum, pro eo quod in suis dixit sententiis, quoniam quædam summa res est Pater et Filius et Spiritus sanctus, et in illa non est generans, neque genita, nec procedens. Unde asserit quod ille non tam Trinitatem quam quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas et illam communem essentiam quasi quartam : manifeste protestans quod nulla res est quæ sit Pater et Filius et Spiritus sanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura; quamvis concedat quod Pater et Filius et Spiritus sanctus sunt una essentia, una substantia, unaque natura. Verum unitatem hujusmodi non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse fatetur; quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia, juxta illud : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una :* et : *Qui adhæret Deo, unus Spiritus est cum illo*, Item : *Qui plantat et qui rigat, unum sunt :* et : *Omnes unum corpus sumus in Christo.* Rursus in libro regum : *Populus meus et populus tuus unum sunt.* Ad hanc autem sententiam adstruendam illud potissimum verbum inducit quod Christus de fidelibus inquit in Evangelio : *Volo, Pater, ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus, ut sint consummati in unum.* Non enim, ut ait, fideles Christi sunt unum, id est una quædam res quæ communis sit omnibus; sed hic modo sunt unum, id est una Ecclesia propter catholicæ fidei unitatem, et tandem unum regnum propter unionem indissolubilis caritatis. Quemadmodum in canonica Joannis epistola legitur : *Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.* Statimque subjungitur : *Et tres sunt qui testimonium dant in terra : spiritus, aqua et sanguis; et hi tres unum sunt;* sicut in codicibus quibusdam invenitur.

Nos autem, sacro et universali concilio approbante, credimus et confitemur cum Petro, quod una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quæ veraciter est Pater et Filius et Spiritus sanctus, tres simul personæ, ac singulatim quælibet earumdem. Et ideo in Deo Tri-

nitas est solummodo, non quaternitas : quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura divina, quæ sola est universorum principium, præter quod aliud inveniri non potest. Et illa res non est generans neque genita, nec procedens; sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, et Spiritus sanctus qui procedit; ut distinctiones sint in personis et unitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus, non tamen aliud : sed id quod est Pater, est Filius et Spiritus sanctus, idem omnino; ut secundum orthodoxam et catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab æterno Filium generando, suam substantiam ei dedit, juxta quod ipse testatur : *Pater quod dedit mihi, majus est omnibus.* Ac dici non potest quod partem suæ substantiæ illi dederit et partem retinuerit ipse sibi : cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi : alioquin desiisset esse substantia. Patet ergo quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit; et ita Pater et Filius habent eamdem substantiam; et sic eadem res est Pater et Filius, nec non et Spiritus sanctus ab utroque procedens.

Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad Patrem orat inquiens : *Volo ut ipsi sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus :* hoc nomen *Unum* pro fidelibus quidem accipitur ut intelligatur unio caritatis in gratia; pro personis vero divinis, ut attendatur identitatis in natura unitas, quemadmodum veritas alibi ait : *Estote perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est*; ac si diceret manifestius : Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut Pater vester cælestis perfectus est perfectione naturæ : utraque videlicet suo modo; quia inter Creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos major sit dissimilitudo notanda.

Si quis igitur sententiam sive doctrinam præfati Joachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit tamquam hæreticus ab omnibus confutetur. In nullo tamen per hoc Florensi monasterio, cujus ipse Joachim extitit institutor, volumus derogari : quoniam ibi et regularis institutio est et observantia salutaris; maxime cum idem Joachim omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, apostolicæ sedis judicio approbanda, seu etiam corrigenda : dictans epistolam, cui propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere quam Romana tenet Ecclesia, quæ cunctorum fidelium, disponente Domino, mater est et magistra. Reprobamus etiam et damnamus perversissimum dogma impii Amalrici, cujus mentem sic pater mendacii excæcavit, ut ejus doctrina non tam hæretica censenda sit quam insana.

« Damnamus ergo et reprobamus, etc., » exposita forma catholicæ fidei in præcedentibus, in hac decretali damnatur error Joachim, reprobare volentis doctrinam Magistri Petri Lombardi circa unitatem divinæ essentiæ et Trinitatem personarum. Et ut

utriusque intentio plenius videatur, accipiendum est id quod in præcedenti est dictum, quod scilicet sancta Trinitas secundum communem essentiam est individua, et secundum proprietates personales discreta : ut enim supra expositum est, persona Patris non distinguitur a persona Filii nisi paternitate et Filius distinguitur a Patre filiatione, in quantum scilicet Pater genuit Filium, et Filius genitus est a Patre ; et similiter Spiritus sanctus distinguitur a Patre et Filio, in quantum procedit ab utroque. Persona igitur in divinis distinguitur, in quantum persona generat, vel generatur, vel procedit. Si ergo essentia divina generat vel procedit, consequens est quod distinguatur in tribus personis, et quod sicut est alia persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti, ita etiam sit earum alia et alia substantia vel essentia. Quod in Ario damnavit Nicena synodus, asserens Filium homousion Patri, id est coessentialem et substantialem. Quod magister Petrus sequens docuit, quod una est essentia vel substantia communis Patris, et Filii et Spiritus sancti, quæ nec generat, nec generatur nec procedit, ut sit penitus indistincta, ut patet in V. distinct. 4. *Sententiarum ejus* Joachim autem abbas Florensis monasterii non bene capiens verba magistri prædicti, utpote in subtilibus fidei dogmatibus rudis, prædictam magistri Petri doctrinam hæreticam reputavit, imponens ei quod quaternitatem induceret in divinis, ponens tres personas induceret in divinis, ponens tres personas et communem essentiam, quem credebat sic poni a magistro Petro, quasi aliquid distinctum a tribus personis, ut sic possit dici quasi quartum. Credebat enim, quod ex hoc ipso quod dicitur, essentia divina, nec est generans, nec genita, nec procedens, distinguatur a Patre qui generat, et Filio qui generatur, et a Spiritu sancto qui procedit. Et ideo ipse Joachim protestatur, quod in divinis non est aliqua res una quæ sit Pater et Filius et Spiritus sanctus, sive illa res una dicatur substantia, sive essentia, sive natura, his enim tribus nominibus idem intelligimus. Sed ne videretur totaliter a fide Nicenæ synodi recedere, concedebat quod Pater, et Filius et Spiritus sanctus sunt una essentia, una substantia, una natura, quasi una essentia possit prædicari de tribus personis, ut dicamus : Tres personæ sunt una essentia, non autem e converso, ut dicatur : Una essentia est tres personæ. Sed in hoc ipso quod concedebat tres personas esse unam essentiam, vel substantiam, vel naturam, non habebat sanum intellectum. Non enim ponebat unitatem essentiæ trium

personarum esse veram, realem et simplicem, sed quasi similitudinariam et colleciivam, id est, quasi ex pluribus congregatam, sicut multi homines dicuntur unus populus et multi fideles dicuntur una Ecclesia, secundum illud Act. IV, 32 : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una ;* et secundum illud Apostoli, I ad Cor. VII, 16 : *Qui adhæret Deo unus spiritus est,* scilicet cum ipso ; et I ad Cor. XIII, 8 : *Qui plantat et qui rigat, unum sunt.* Præterea, I ad Cor. XII, et ad Rom. XII, 5 : *Multi unum corpus sumus in Christo ;* et III Reg. XXII, 5 : *Dixit Josaphat rex Juda ad regem Israel : Populus meus et populus tuus unum sunt.* In quibus omnibus significatur unitas collectiva, et non vera et simplex. Quod autem secundum hunc modum diceretur esse una substantia, vel essentia, vel natura trium personarum, probare nitebatur quibusdam auctoritatibus. Dicitur enim Joan. XVII, quod Dominus pro fidelibus suis Patrem exorans, inter cætera dixit ℣. 22 : *Volo, Pater, ut sint scilicet fideles mei unum in nobis,* id est in me et in te per fidem et charitatem, *sicut et nos unum sumus,* et tandem in patria *sint consummati in unum.* Ex quo sic arguebat : « Fideles Christi non sic sunt unum, ut sit aliqua una res quæ communis sit omnibus, sed sunt quodammodo unum collectione, id est una Ecclesia propter unitatem catholicæ fidei, et tandem erunt in patria unum regnum propter unionem indissolubilis charitatis ; quia charitas viæ dissolvi potest per peccatum, charitas autem patriæ indissolubilis est. » Inducebat enim ad suæ opinionis assertionem, quod dicitur I Joan. ult. VII : *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus.* Pater quidem cum dixit : *Hic est Filius meus dilectus,* et hoc in baptismo, ut dicitur Matth. III ; et in transfiguratione, ut habetur Matth. XVII. Filius vero dedit testimonium fidei christianæ per doctrinam et miracula. Unde dicit, Joan. VIII, 18 : *Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater ;* Spiritus sanctus testimonium perhibuit in specie columbæ super Christum apparens in baptismo, et per adventum suum in discipulos Christi, et ad insinuandam unitatem trium personarum, subditur : *Et hi tres unum sunt ;* quod quidem dicitur propter essentiæ unitatem. Sed hæc Joachim perverse trahere volens ad unitatem charitatis et consensus, inducebat consequentem auctoritatem. Nam subditur ibidem 8 : *Et tres sunt qui testimonium dant in terra, scilicet spiritus, aqua et sanguis.* In quibusdam libris attenditur : *Et hi tres unum*

sunt (1). Sed hoc in veris exemplaribus non habetur, sed in quibusdam libris dicitur esse appositum ab hæreticis Arianis, ad pervertendum intellectum sanum auctoritatis præmissæ de unitate essentiali trium personarum. Similiter etiam Ariani utebantur illa auctoritate : *Ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus,* ad ostendendum quod Pater et Filius non sunt unum, nisi secundum consensum amoris, sicut et nos, ut patet per Augustinum et Hilarium, qui dicunt hunc fuisse perversum sensum Arianorum. Unde manifestum est quod Joachim in errorem Arianorum incidit, licet non pertinaciter, quia ipse scripta sua apostolicæ sedis judicio subjecit, ut infra dicetur, et ideo consequenter ponitur determinatio Concilii pro veritate.

In qua quidem determinatione quinque facit. Primo enim asserit veritatem quam magister Petrus docebat, scilicet quod divina essentia est quædam summa res incomprehensibilis cogitatu, et et ineffabilis verbo, de qua vere prædicantur tres personæ et simul et singillatim. Potest enim vere dici, quod essentia divina est Pater et Filius et Spiritus sanctus. Et iterum vere dicitur : « Essentia divina est Filius, divina essentia est Spiritus sanctus. » Quod quidem in nobis non accidit. Non enim essentia Petri est Petrus, sed essentia Dei Patris est ipse Pater, quia Petrus est ex multis compositus, non autem persona Patris, neque persona Filii, nec persona Spiritus sancti.

Secundo ubi dicit : « Et ideo in Deo, etc., » solvit rationem, quam pro se inducebat Joachim. Est enim considerandum, quod nihil connumeratur aliis, nisi quod ab eis distinguitur. Unde cum animal non distinguatur ab homine, equo et bove, quorum quodlibet est animal, ideo non possumus dicere, quod homo et equus, et bos, et animal, sunt quatuor, sed sunt tria tantum, quia quodlibet illorum est animal. Ita quia quælibet trium personarum est illa res, scilicet divina essentia, vel natura, non potest dici, quod tres personæ et illa res sunt quatuor, quia illa res non est aliquid aliud a tribus personis. Quod quidem probat per hoc quod sola divina essentia est principium creans universa ; ita quod nihil potest inveniri præter divinam essentiam, quod scilicet non sit idem cum essentia divina, vel non sit creatum ab ea. Tres autem personæ non sunt creatæ a divina essentia, quia increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus, quinimo possumus

(1) *De hac Aquinatis animadversione consule inter alios Augustinum Calmetum in commentario loci citati.*

dicere, quod Pater est principium universorum, et similiter Filius, et Spiritus sanctus. Unde manifestum est quod divina essentia non est aliquid aliud a tribus personis, unde non est quaternitas in divinis, sed Trinitas.

Sed quia Joachim credebat, quod ex dictis Magistri sequeretur quod esset essentia distincta in tribus personis, ideo tertio cum dicit : « Et illas res non est generans, etc., » ostendit quod hoc non sequitur. Verum est enim, quod possumus dicere, quod divina essentia non est distincta in tribus personis. Ex hoc enim aliquid est distinctum in divinis, quod est generans, vel genitum, vel procedens, ut dictum est. Possumus tamen dicere quod essentia divina est ille qui distinguitur, id est Pater qui distinguitur a Filio ; et similiter possumus dicere quod essentia divina est Pater, qui generat, et est Filius, qui gignitur, et est Spiritus sanctus qui procedit. Ita scilicet quod distinctiones importatæ per hæc tria adjectiva, generans, genitum et procedens, determinant ipsas personas, de quibus prædicantur prædicta adjectiva, non autem essentiam vel naturam, quæ non distinguitur. Non ergo sequitur quod Joachim putabat: Essentia non est generans, Pater est generans. Ergo essentia non est Pater, quia etsi essentia non generet, est tamen ille qui generat, id est Pater, et similiter essentia non nascitur, sed est ille qui nascitur, id est Filius; neque essentia procedit, sed est ille qui procedit, id est Spiritus sanctus.

Quarto cum dicit : « Licet igitur alius, etc., » concludit qualiter secundum fidem catholicam sit significanda distinctio personarum. Circa quod considerandum est quod in divinis masculinum genus refertur ad personam, neutrum autem genus refertur ad essentiam vel naturam. Sicut etiam in rebus humanis per masculinum genus quærimus de persona, sicut : Quis currit? Petrus; per neutrum genus quærimus de natura, sicut : Quid est homo? Animal rationale. Quia igitur in divinis essentia est indistincta, personæ vero distinctæ, ideo nominibus distinctivis utimur in divinis in masculino genere, non autem in neutro. Dicimus enim quod licet sit alius Pater, et alius Filius, et alius Spiritus sanctus, non tamen sunt aliud quia non est alietas in essentia, etsi sit alietas in personis, sed id ipsum quod est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quia est eadem essentia trium. Et propter hoc sunt omnino idem, si idem sit neutri generis, quia hoc pertinet ad identitatem essentiæ, non autem sunt idem masculini, quia hoc tolleret distinctionem personarum. Ideo autem oportet quod sint idem neu-

traliter, ut credantur esse consubstantiales, secundum fidem orthodoxam, id est recte gloriantem, ab ὀρθος, quod est rectum, et δοξα, quod est gloria, et catholicam, id est universalem, sicut supra expositum est. Hoc enim determinatum est in Nicena Synodo, quod Filius est homousion, id est consubstantialis Patri.

Quinto, cum dicit : « Pater enim ab æterno, etc., » probat quod una et eadem sit essentia trium personarum. Pater enim generando Filium, dedit ei substantiam suam, cum generare nihil aliud sit quam ex substantia sua alium producere. Et sicut ab æterno Pater genuit Filium, non quidem prius non existentem, ita etiam ab æterno Pater dedit substantiam Filio, non quidem quasi prius non habenti, sed quia ab æterno eam ab alio habuit, id est a Patre. Et de ista donatione ipse Filius Dei testatur, Joann., x, 29 : *Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est :* Id enim quod est maximum est divina essentia. Sciendum tamen quod aliter se habet in generatione humana, et aliter in divina. Quia enim natura humana divisibilis est, potest homo generans partem substantiæ suæ transfundere in filium. Divina autem natura est simplex et indivisibilis, et ideo subjungit quod non potest dici, quod Pater partem substantiæ suæ Filio dederit. Similiter etiam non potest dici, quod Pater dans substantiam suam Filio, eam sibi non retinuerit, quia sic Pater desiisset esse divina substantia. In corporalibus enim quod datur, non retinetur, sicut qui dant equum, non retinent ipsum ; sed in spiritualibus simul datur aliquid et retinetur, sicut qui communicat alii scientiam, retinet ipsam. Patet igitur quod Filius sine ulla diminutione accepit nascendo substantiam Patris, et Pater eam retinet : unde sequitur quod Pater et Filius habeant unam substantiam, et eadem ratio est de Spiritu sancto, qui ab utroque procedit. Pater autem est substantia sua, quia non est in eo aliqua compositio, et similiter Filius, et Spiritus sanctus. Cum ergo sit una essentia trium, sequitur quod una res quæ est divina essentia, est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; et ideo irrefragabiliter est probata sententia Magistri Petri Lombardi, et per consequens dictum Joachim infirmatum ut falsum.

Sexto, cum dicit : « Cum ergo veritas pro fidelibus, etc., » ponit auctoritates quas male intellectas pro se Joachim inducebat. Quod enim Dominus orans pro fidelibus dicit Joan. xvii, 21 : *Volo ut ipsi unum sint in nobis, sicut et nos unum sumus,* sic inducebat

Joachim, ac si eodem modo accipiendum esset hoc quod dicitur unum, in nobis et in divinis personis. Hoc autem est falsum, quia in fidelibus sic accipitur, ut intelligatur unitas charitatis per gratiam; in divinis autem personis sic accipitur, ut intelligatur unitas ejusdem naturæ. Et hoc probat per simile, quia Dominus dicit Matth., v, 48 : *Estote vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.* Non tamen est idem modus perfectionis humanæ et divinæ, quia non potest esse tanta similitudo inter Creatorem et creaturam, quin major inveniatur ibi dissimilitudo, propter hoc quod creatura in infinitum distat a Deo.

OPUSCULUM XXXIII.

EXPOSITIO SUPER SYMBOLO APOSTOLORUM SCILICET CREDO IN DEUM

(Edit Rom. Opusculum VI.)

Credo in unum Deum, etc. Primum quod est necessarium Christiano, est fides, sine qua nullus dicitur fidelis christianus. Fides autem facit quatuor bona. Primum est, quod per fidem anima conjungitur Deo. Nam per fidem anima christiana facit quasi quoddam matrimonium cum Deo. Oseæ II : *Sponsabo te mihi in fide.* Et inde est quod quando homo baptizatur, primo confitetur fidem cum dicitur ei : Credis in Deum? quia baptismus est primum sacramentum fidei. Et ideo dicit Dominus Marc. ult. : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* Baptismus enim sine fide non prodest. Et ideo sciendum est, quod nullus est acceptus Deo sine fide. Hebr. II : *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et ideo dicit Aug. super illud, Rom. XIV : *Omne quod non est ex fide,* etc. Ubi non est æternæ et incommutabilis veritatis agnitio, falsa est virtus etiam in optimis moribus. Secundo, quia per fidem inchoatur in nobis vita æterna. Nam vita æterna nihil aliud est, quam cognoscere Deum : unde dicit Dominus Jo. XVII : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum.* Hæc autem cognitio Dei incipit hic per fidem, sed perficitur in vita futura, in qua cognoscemus eum sicuti est. Et ideo dicitur Hebr. II : *Fides est substantia sperandarum rerum.* Nullus ergo potest pervenire ad beatitudinem, quæ est vera cognitio Dei, nisi primo cognoscat per fidem. Joa. XX : *Beati qui non viderunt, et crediderunt.* Tertio, quia fides dirigit vitam præsentem : nam ad hoc quod homo bene vivat, oportet quod sciat necessaria ad bene vivendum : et si deberet omnia necessaria ad bene vivendum per studium addiscere, vel non posset pervenire, vel post longum tempus. Fides autem docet omnia necessaria ad bene vivendum. Ipsa enim docet,

quod est unus Deus, qui est remunerator bonorum, et punitor malorum, et quod est alia vita, et hujusmodi, quibus satis allicimur ad bonum, et vitamus malum. Abac. II : *Justus meus ex fide vivit.* Et hoc etiam patet, quia nullus philosophorum ante adventum Christi cum toto conatu suo potuit tantum scire de Deo, et de necessariis ad vitam æternam, quantum post adventum Christi scit vetula per fidem. Et ideo dicitur Isa II : *Repleta est terra scientia Domini.* Quarto, quia fides est qua vincimus tentationes. Hebr. II. : *Sancti per fidem vicerunt regna.* Et hoc patet, quia omnis tentatio vel est a diabolo, vel a mundo, vel a carne. Diabolus enim tentat ut non obedias Deo, nec subjiciaris ei. Et hoc per fidem removetur : nam per fidem cognoscimus, quod ipse est Dominus omnium, et ideo sibi est obediendum. I Petr. v : *Adversarius vester diabolus circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide.* Mundus autem tentat vel alliciendo prosperis, vel terrendo adversis. Sed hæc vincimus per fidem, quæ facit nos credere aliam vitam meliorem ista. Et ideo prospera mundi hujus despicimus, et non formidamus adversa. I Jo. v : *Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.* Et etiam quia docet nos credere alia majora mala, scilicet inferni. Caro vero tentat inducendo nos ad delectationes vitæ præsentis momentaneas : sed fides ostendit nobis, quod per has, si eis indebite adhæremus, æternas delectationes amittimus. Ephe. VI : *In omnibus sumentes scutum fidei.* Sic ergo patet, quod multum est utile habere fidem. Sed dicit aliquis : Stultum est credere quod non videtur, nec sunt credenda quæ non videntur? Respondeo dicendum, quod hoc dubium primo tollit imperfectio intellectus nostri : nam si homo posset perfecte per se cognoscere omnia visibilia et invisibilia, stultum esset credere quæ non videmus : sed cognitio nostra est adeo debilis, quod nullus philosophus potuit unquam perfecte investigare naturam unius muscæ : unde legitur, quod unus philosophus fuit triginta annis in solitudine ut cognosceret naturam apis. Si ergo intellectus noster est ita debilis, nonne stultum est nolle credere de Deo, nisi illa tantum quæ homo potest cognoscere per se? Et ideo contra hoc dicitur, Job. III : *Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram.* Secundo, potest responderi, quia dato quod aliquis magister aliquid diceret in sua scientia, et aliquis rusticus diceret, non esse ita sicut magister doceret, eo quod ipse non intelligeret, multum reputaretur stultus ille rusticus. Constat autem quod intellectus angeli excedit magis intellectum

optimi philosophi, quam intellectus optimi philosophi intellectum rustici. Et ratio, stultus est philoso. si nolit credere ea quæ angeli dicunt, et multo magis si nolit credere ea quæ Deus dicit. Et contra hoc dicitur Eccl. III : *Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi.* Tertio, responderi potest, quia si homo nollet credere nisi ea quæ cognosceret, certe non posset vivere in hoc mundo ; quomodo enim aliquis vivere posset, nisi crederet alicui ? Quomodo etiam crederet quod talis esset pater suus ? Et ideo est necesse, quod homo credat alicui de iis quæ perfecte non potest scire per se : sed nulli est credendum sicut Deo. Et ideo illi qui non credunt dictis fidei, non sunt sapientes, sed stulti et superbi, sicut dicit Apos. I ad Tim. VI : *Superbus est, nihil sciens.* Propterea dicebat, II Tim. I : *Scio cui credidi, et certus sum.* Eccl. II : *Qui timetis Deum, credite illi.* Quarto, potest etiam responderi, quia Deus probat quod ea quæ docet fides sunt vera. Si enim rex mitteret litteras cum sigillo suo sigillatas, nullus auderet dicere, quod illæ litteræ non processissent de regis voluntate. Constat autem quod omnia quæ sancti crediderunt et tradiderunt nobis de fide Christi signata sunt sigillo Dei, quod sigillum ostendunt illa opera, quæ nulla pura creatura facere potest. Et hæc sunt miracula, quibus Christus confirmavit dicta Apostolorum et Sanctorum. Si dicas, quod miracula nullus vidit fieri, respondeo ad hoc. Constat enim, quod totus mundus colebat idola, et fidem Christi persequebatur, sicut Paganorum etiam historiæ tradunt : sed modo omnes conversi sunt ad Christum, et sapientes, et nobiles, et divites, et potentes, et magni ad prædicationem simplicium et pauperum, et paucorum prædicantium Christum. Aut ergo hoc est miraculose factum, aut non. Si miraculose, habes propositum. Si non, dico quod non potuit esse majus miraculum, quam quod mundus totus sine miraculis converteretur, non ergo quærimus aliud. Sic ergo nullus debet dubitare de fide, sed credere ea quæ fidei sunt magis quam ea quæ videt : quia visus hominis potest decipi, sed Dei scientia nunquam fallitur.

Credo in unum Deum, etc. Inter omnia quæ debent credere fideles, hoc est primum quod debent credere, scilicet quod sit unus Deus. Considerandum autem quid significet hoc nomen, Deus. Quod quidem nihil est aliud quam gubernator, et provisor rerum omnium. Ille igitur credit Deum esse, qui credit omnes res mundi hujus gubernari et provideri ab illo. Qui autem credit quod omnia proveniant a casu, hic non credit Deum esse. Nullus

autem invenitur adeo stultus, qui non credat quod res naturales gubernentur, provideantur, et disponantur, cum in quodam ordine et certis temporibus procedant. Videmus enim solem, et lunam, et stellas, et alias res naturales omnes servare determinatum cursum, quod non contingeret, si a casu essent : unde si aliquis esset qui non crederet Deum esse, stultus esset. Psal. II : *Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus.* Sunt autem aliqui, qui licet credant Deum gubernare et disponere res naturales, non tamen credunt Deum esse humanorum actuum provisorem, qui scilicet credunt actus humanos non disponi a Deo. Cujus ratio est, quia vident in mundo isto bonos affligi, et malos prosperari, quod videtur tollere providentiam divinam circa homines : unde in persona eorum dicitur Job. XXII : *Circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat :* hoc autem est valde stultum. Nam istis accidit, sicut si aliquis nesciens medicinam, videret medicum propinantem uni infirmo aquam, alteri vinum, secundum scilicet quod ars medicinæ dictat : crederet quod fiat a casu, cum nesciat artem medicinæ, quæ ex justa causa hoc facit, scilicet, quod isti dat vinum, illi vero aquam : sic est de Deo. Deus enim justa causa, et sua providentia disponit ea quæ sunt hominibus necessaria, et sic quosdam bonos affligit, et quosdam malos in prosperitate dimittit : unde qui credit hoc provenire a casu, est et reputatur insipiens, quia non contingit hoc, nisi quia nescit artem et causam dispositionis divinæ. Job. II : *Utinam ostenderet tibi sæcula sapientiæ, et quod multiplex esset lex ejus.* Et ideo firmiter credendum est, quod Deus gubernat et disponit non solum res naturales, sed etiam actus humanos. Psal. LXXXXIII : *Et dixerunt : Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob. Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem non audiet, aut qui finxit oculum non considerat? Dominus scit cogitationes hominum.* Omnia ergo videt, et cogitationes, et occulta voluntatis : unde et hominibus specialiter imponitur necessitas bene faciendi, quia omnia quæ cogitant et faciunt, divino conspectui sunt manifesta. Apostolorum Hebræor. IV : *Omnia nuda sunt et aperta oculis ejus.* Est autem credendum, quod Deus qui omnia disponit et regit, sit unus Deus tantum, cujus ratio est : quia illa dispositio rerum humanarum est bene disposita, in qua multitudo invenitur disponi et gubernari per unum. Nam multitudo præsidentium inducit sæpe dissensionem in subditis, unde cum divinum regimen præemineat regimini humano, manifestum est,

quod regnum mundi non est per multos Deos, sed per unum tamen. Sunt autem quatuor, ex quibus homines inducti sunt ad ponendum plures Deos. Primum est imbecillitas intellectus humani. Nam homines imbecillis intellectus non valentes corporalia transcendere, non crediderunt aliquid esse ultra naturam corporum sensibilium et ideo inter corpora illa posuerunt præeminere et disponere mundum, quæ pulchriora et digniora inter ea videbantur, et eis attribuebant et impendebant divinum cultum, et hujusmodi sunt corpora cœlestia, scilicet sol, et luna, et stellæ. Sed istis, accidit sicut alicui eunti ad curiam regis, qui volens videre regem, et credit quemcumque bene indutum, vel in officio constitutum, regem esse, de quibus dicitur, Sap. XIII : *Solem et lunam, aut gyrum stellarum rectores orbis terrarum Deos putaverunt.* Isa. LI : *Levate in excelsum oculos vestros,* etc. Secundo, provenit ex adulatione hominum : nam et aliqui volentes adulari dominis et regibus, honorem Deo debitum eis exhibuerunt, obediendo eis, et subjiciendo se eis : unde et aliquos post mortem fecerunt Deos, alios etiam in vita dixerunt Deos. Judic. V : *Sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terræ est, et præter ipsum alius non est.* Tertio, provenit ex carnali affectu ad filios et consangineos : nam aliqui propter nimium amorem quem ad suos habebant, faciebant statuas post eorum mortem, et sic ex hoc processum est, quod illis statuis divinum cultum impendebant, de quibus dicitur Sap. XIV : *Quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus et lignis imposuerunt.* Quarto, et malitia diaboli. Ipse enim ab initio voluit æquiparari Deo : unde ipse ait, Isa. XIV : *Ponam sedem meam ab aquilone, in cœlum conscendam, et ero similis Altissimo.* Et hanc voluntatem nondum deposuit, et ideo totus conatus suus in hoc existit, ut faciat se ab hominibus adorari, et sacrificia sibi offerri, non quod delectetur in uno cane, vel cato qui ei offertur, sed delectatur in hoc, quod ei impendatur reverentia sicut Deo : unde et Christo dixit, Matt. XLI : *Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me :* inde est etiam quod intrantes idola, dabant responsa, ut scilicet venerarentur ut dii. Psalm. XCV : *Omnes dii gentium dæmonia.* Apost. I Cor. X : *Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et Deo.* Licet autem hæc sint horribilia, sunt tamen aliqui et multi, qui frequenter incidunt in istas quatuor causas. Et licet non ore, aut corde, tamen factis ostendunt se credere plures Deos. Nam qui credunt quod corpora cœlestia

possunt in voluntatem hominis imprimere, et qui in factis suis certa accipiunt tempora, ii ponunt corpora cœlestia esse Deos et aliis dominari, facientes astrolabia. Jere. x : *A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.* Item, omnes illi qui obediunt regibus plus quam Deo, vel in illis, in quibus non debent, constituunt eos Deos suos. Actuum v. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Item, illi qui diligunt filios, aut consanguineos plus quam Deum, ostendunt factis suis plures esse Deos : vel etiam illi qui diligunt escam plus quam Deum, de quibus Apost. Phil. III : *Quorum Deus venter est.* Item, omnes illi qui insistunt veneficiis et incantationibus, credunt dæmones esse Deos, cujus ratio est, quia petunt a dæmonibus id quod solus Deus dare potest, scilicet revelationem alicujus rei occultæ, et veritatem futurorum. Est ergo primo credendum, quod Deus est unus tantum.

Patrem omnipotentem, creatorem cœli et terræ. Sicut dictum est, primum quod credere debemus est quod sit unus solus Deus : secundum est, quod iste Deus sit creator et factor cœli et terræ, visibilium et invisibilium. Et ut rationes subtiles dimittantur ad præsens, quodam rudi exemplo manifestatur propositum, quod scilicet omnia sunt a Deo creata et facta. Constat enim quod si aliquis intraret domum aliquam, et in ipsius domus introitu sentiret calorem, postmodum vadens interius sentiret majorem calorem, et sic deinceps, crederet ignem esse interius, etiam si ipsum ignem non videret qui causaret dictos calores : sic quoque contingit consideranti res hujus mundi. Nam ipse invenit res omnes secundum diversos gradus pulchritudinis et nobilitatis esse dispositas, et quanto magis appropinquat Deo, tanto pulchriora et meliora invenit. Unde corpora cœlestia pulchriora et nobiliora sunt, quam corpora inferiora, et invisibilia visibilibus : et ideo credendum est quod omnia hæc sunt ab uno Deo, qui dat suum esse singulis rebus et nobilitatem. Sap. XIII : *Vani sunt autem omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, et de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex.* Et infra : *A magnitudine enim speciei et creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Sic ergo pro certo debet nobis constare, quod omnia quæ sunt in mundo, a Deo sunt. Circa hoc autem debemus vitare tres errores. Primus est error Manichæorum, qui dicunt quod omnia visibilia creata sunt a diabolo, et ideo Deo solum attribuunt crea-

tionem invisibilium, et causa hujus erroris est, quia ipsi Deum asserunt summum bonum, sicut et verum est, et omnia quæ a bono sunt, bona esse : unde nescientes discernere quid sit malum, et quid bonum, crediderunt quod omnia illa quæ sunt aliqualiter mala, simpliciter essent mala, sicut ignis, quia urit, dicitur ab eis simpliciter malus : et aqua, quia suffocat, et sic de aliis. Unde quia nihil istorum sensibilium est simpliciter bonum, sed aliqualiter malum et deficiens, dixerunt quod visibilia omnia non sunt facta a Deo bono, sed a malo : contra hos ponit Aug. tale exemplum : « Si aliquis intraret domum fabri, et inveniret instrumenta ad quæ impingeret et læderent eum, et ex hoc reputaret illum fabrum malum, quia tenet talia instrumenta, stultus esset, cum faber ea teneat ad opus suum » : ita stultum est dicere, quod per hoc creaturæ sint malæ, quia sunt in aliquo nocivæ : nam quod uni est nocivum, alteri est utile. Hic autem error est contra fidem Ecclesiæ, et ideo ad hunc removendum, dicitur : *Visibilium omnium et invisibilium.* Gen. I : *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Joan. I : *Omnia per ipsum facta sunt.* Secundus est error ponentium mundum ab æterno, secundum quem modum loquitur Petrus dicens, II Pet. III : *Ex quo patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ :* et isti ducti sunt ad hanc positionem, quia nescierunt considerare principium mundi. Unde sicut Rabbi Moyses dicit, istis contingit sicut puero, qui si statim cum nascitur, poneretur in insula, et nunquam videret mulierem prægnantem, nec puerum nasci, et diceretur isti puero quando magnus esset, qualiter homo concipitur, portatur in utero, et nascitur, nulli crederet sibi dicenti, quia impossibile sibi videretur quod homo posset esse in utero matris. Sic isti considerantes statum mundi præsentem, non credunt quod incœperit. Est etiam hoc contra fidem Ecclesiæ : et ideo ad hoc removendum dicitur : *Factorem cœli et terræ.* Si enim fuerunt facta, constat quod non semper fuerunt : et ideo dicitur in Psal. CXLVIII : *Dixit, et facta sunt.* Tertius est error ponentium Deum fecisse mundum ex præjacenti materia, et ad hoc ducti sunt, quia voluerunt metiri potentiam Dei secundum potentiam nostram : et ideo, quia homo nihil potest facere, nisi ex præjacenti materia, crediderunt quod eodem modo et Deus, unde dixerunt quod in productione rerum habuit materiam præjacentem. Sed hoc non est verum : nam homo ideo nihil potest facere sine præjacenti materia, quia est factor particularis, et non potest inducere nisi hanc formam

in determinata materia ab aliquo præsupposita, cujus ratio est, quia virtus sua est determinata ad formam tantum, et ideo non potest esse causa nisi hujus formæ. Deus autem est universalis causa omnium rerum, et non solum creat formam, sed etiam materiam, unde et de nihilo omnia fecit : et ideo ad removendum hunc errorem, dicitur : *Creatorem cœli et terræ.* In hoc enim differunt creare et facere, quia creare est de nihilo aliquid facere, facere autem est de aliquo aliquid facere. Si ergo ex nihilo fecit, credendum est quod iterum posset omnia facere, si destruerentur : unde potest cæcum illuminare, mortuum suscitare, etc. opera miraculosa facere : Sap. XII : *Subest enim tibi, cum volueris, posse.* Ex hujusmodi autem consideratione homo dirigitur ad quinque. Primo, ad cognitionem divinæ majestatis, nam factor præeminet factis : unde quia Deus est factor omnium rerum, constat eum eminentiorem omnibus rebus. Sap. XIII : *Quorum et si specie delectati Deos putaverunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. Aut si virtutem et opera eorum mirati sunt, et intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis, et inde est, quod quidquid potest intelligi, vel cogitari, minus est ipso Deo.* Job XXXVI : *Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram.* Secundo ex hoc dirigitur ad gratiarum actionem : quia enim Deus est creator omnium rerum, certum est quod quidquid sumus, et quidquid habemus a Deo est. Apo. Corinth. IV : *Quid habes quod non accepisti?* Psal. XXIII : *Domini est terra, et plenitudo ejus;* etc. et ideo debemus ei reddere gratiarum actiones. Psal. CXV : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Tertio, inducitur ad patientiam in adversis. Nam licet omnis creatura sit a Deo, et ex hoc sit bona secundum suam naturam; tamen si in aliquo noceat et inferat nobis pœnam, debemus credere quod illa pœna sit a Deo, non tamen culpa, quia nullum malum est a Deo, nisi quod ordinatur ad bonum : et ideo si omnis pœna quam homo suffert, est a Deo; debet patienter sustinere. Nam pœnæ purgant peccata, humiliant reos, provocant bonos ad amorem Dei. Job. II : *Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus?* Quarto inducimur ad recte utendum rebus creatis : nam creaturis debemus uti ad hoc, ad quod factæ sunt a Deo. Sunt autem factæ ad duo, scilicet ad gloriam Dei, quia universa propter semetipsum, id est, *ad gloriam suam operatus est Dominus,* ut dicitur Proverbior. XVI, et ad utilitatem nostram. Deuteron. IV : *Quæ fecit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus.*

Debemus ergo uti rebus ad gloriam Dei, ut scilicet in hoc placeamus Deo, et ad utilitatem nostram, ut scilicet ipsis utendo, non committamus peccatum. I Paralip. XXIX : *Tua sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.* Quidquid ergo habes, sive scientiam, sive sapientiam, sive pulchritudinem, totum debes referre et uti eo ad gloriam Dei. Quinto, ducimur ex hoc in cognitionem dignitatis humanæ. Deus enim omnia fecit propter hominem, sicut dicitur in Psal. VIII : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus :* et homo magis est similis Deo inter creaturas post Angelos. Unde dicitur Genes. I : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Hoc quidem non dixit de cœlo, sive de stellis, sed de homine, non autem quantum ad corpus, sed quantum ad animam, quæ est liberam voluntatem habens et corruptibilis, in quo magis assimilatur Deo quam cæteræ creaturæ. Debemus ergo considerare hominem post Angelos digniorem esse cæteris creaturis et nullo modo dignitatem nostram diminuere propter peccata, et propter inordinatum appetitum rerum corporalium, quæ viliores sunt nobis, et ad servitium nostrum factæ : sed eo modo debemus nos habere, quo Deus fecit nos. Deus enim fecit hominem ut præesset omnibus quæ sunt in terra, et ut subsit Deo. Debemus ergo dominari et præesse rebus, Deo autem subesse, obedire, ac servire, et ex hoc perveniemus in fruitionem Dei, quod nobis præstare, etc.

Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum. Non solum est necesse Christianis unum Deum credere, et hunc esse creatorem cœli et terræ, et omnium, sed etiam necesse est ut credant quod Deus est Pater, et quod Christus sit verus Filius Dei. Hoc autem, sicut dicit beatus Petrus in canonica sua, II Pet. II : *Non est fabulosum, sed certum et probatum per Verbum Dei in monte :* unde dicit ibidem : *Non enim indoctas fabulas secuti, notam facimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præscientiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria : Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite : et hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.* Ipse etiam Christus Jesus in pluribus locis vocat Deum Patrem suum, et se dicit Filium Dei. Et Apostoli et sancti Patres posuerunt inter articulos fidei quod Christus est Filius Dei, dicentes : *Et in Jesum Christum Filium ejus,* scilicet Dei, supple, *credo.* Sed aliqui hæretici fuerunt qui

hoc perverse crediderunt. Photinus enim dicit quod Christus non est aliter Filius Dei quam boni viri, qui bene vivendo merentur dici Filii Dei per adoptionem, faciendo Dei voluntatem, et ita Christus qui bene vixit, et fecit Dei voluntatem, meruit dici Filius Dei : et voluit quod Christus non fuerit ante beatam Virginem, sed tunc incœpit, quando ex ea conceptus est. Et sic in duobus erravit. Primo, in hoc quod non dixit eum verum Filium Dei secundum naturam. Secundo, quod dixit eum secundum totum suum esse ex tempore incœpisse, cum fides nostra teneat quod Filius sit Dei per naturam, et quod ab æterno sit : et de his habemus expressas auctoritates contra eum in sacra Scriptura. Nam contra primum dicitur, quod sit non filius solum, sed etiam unigenitus. Joan. I : *Unigenitus qui est in sinu Patris.* Contra secundum, Joan. VIII : *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Constat autem quod Abraham ante beatam Virginem fuit : et ideo sancti Patres addiderunt in alio Symbolo contra primum : *Filium Dei unigenitum :* contra secundum : *Et ex Patre natum ante omnia sæcula.* Sabellius vero licet diceret quod Christus fuit ante beatam Virginem, dixit tamen quod non est alia persona Patris, alia Filii, sed ipse Pater est incarnatus : et ideo eadem est persona Patris et Filii. Sed hoc est erroneum, quia aufert Trinitatem personarum, et contra hoc est auctoritas Joan. VIII : *Solus non sum, sed ego, et qui misit me pater.* Constat autem nullum a se mitti. Sic ergo mentitur Sabellius : et ideo in Symbolo Patrum additur : *Deum de Deo, lumen de lumine,* id est, Deum Filium de Deo Patre, et Filium qui est lumen de lumine Patre, esse credere debemus. Arius autem licet diceret, quod Christus fuerit ante beatam Virginem, et quod alia fuerit persona Patris, alia Filii, tamen tria attribuit Christo. Primum est, quod Filius Dei fuit creatura. Secundum est, quod non ab æterno, sed ex tempore factus a Deo nobilissima creaturarum. Tertium est, quod non fuerit unius naturæ Deus Filius cum Deo Patre, et sic quod non fuerit verus Deus. Sed hoc similiter est erroneum, et contra auctoritates sacræ Scripturæ. Dicitur enim, Joan. X : *Ego et Pater unum sumus,* scilicet in natura : et ideo sicut Pater fuit semper, ita et Filius : et sicut Pater est verus Deus, ita et Filius. Ubi ergo dicitur ab Ario, Christum fuisse creaturam, e contra dicitur in Symbolo a Patribus : *Deum verum de Deo vero.* Ubi autem dicitur eum non fuisse ab æterno, sed ex tempore, e contra in Symbolo dicitur : *Genitum, non factum.* Contra illud vero quod dicitur eum

non esse ejusdem substantiæ cum Patre, additur in Symbolo : *Consubstantialem Patri.* Patet ergo quod credere debemus, quod Christus unigenitus Dei est, et vere Filius Dei, et quod semper fuerit cum Patre, et quod alia est persona Filii, alia Patris, et quod unius est naturæ cum Patre. Sed hoc credimus hic per fidem, cognoscemus autem in vita æterna per perfectam visionem, et ideo ad consolationem nostram dicemus aliquid de his. Sciendum est igitur, quod diversa diversum modum generationis habent. Generatio autem Dei alia est quam generatio aliarum rerum ; unde non possumus attingere ad generationem Dei, nisi per generationem ejus, quod in creaturis magis accedit ad similitudinem Dei. Nihil est autem Deo ita simile, sicut anima hominis, ut dictum est. Modus autem generationis in anima est, quia homo cogitat per animam suam aliquid, quod vocatur conceptio intellectus : et hujusmodi conceptio oritur ex anima sicut ex Patre, et vocatur Verbum intellectus, sive hominis. Anima igitur cogitando generat verbum suum : sic et Filius Dei nihil est aliud quam Verbum Dei, non sicut verbum exterius prolatum, quia illud transit, sed sicut verbum interius conceptum : et ideo ipsum Verbum Dei est unius naturæ cum Deo, et æquale Deo. Unde et beatus Joannes de Verbo Dei loquens, tres hæreses destruxit. Primo, hæresim Photini, quæ tacta est cum dicit : *In principio erat Verbum :* secundo, Sabellii, cum dicit : *Et Verbum erat apud Deum :* tertio, Arii, cum dicit : *Et Deus erat Verbum.* Verbum autem aliter est in nobis, et aliter in Deo. In nobis enim Verbum nostrum est accidens, sed in Deo Verbum Dei est idem quod ipse Deus cum nihil sit in Deo, quod non sit essentia Dei. Nullus autem potest dicere, quod Deus non habeat Verbum, quia contingeret Deum esse insipientissimum : et ideo sicut fuit semper Deus, ita et Verbum ejus. Sicut autem artifex facit omnia per formam, quam præcogitavit in corde suo, quod est Verbum ejus : ita et Deus omnia facit Verbo suo, sicut per artem suam. Joan. I : *Omnia per ipsum facta sunt.* Si ergo Verbum Dei est Filius Dei, et omnia Dei Verba sunt similitudo quædam istius Verbi, debemus primo libenter audire Verba Dei. Hoc est enim signum quod diligamus Deum, si Verba illius libenter audimus. Secundo debemus credere Verbis Dei, quia ex hoc Verbum Dei habitat in nobis, id est, Christus qui est Verbum Dei. Aposto. Eph. III : *Habitare Christum per fidem in cordibus vestris.* Joan. V : *Verbum Dei non habetis in vobis manens.* Tertio, oportet quod Verbum

Dei in nobis manens continue meditemur, quia non solum oportet credere, sed meditari ; aliter non prodesset : et hujusmodi meditatio valet multum contra peccatum. Psal. CVIII : *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Et iterum de viro justo dicitur : *In lege ejus meditabitur die ac nocte.* Unde de beata Virgine dicitur, quod conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quarto, oportet quod homo Verbum Dei communicet aliis, commonendo, prædicando, et inflammando. Apos. Eph. IV : *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem.* Idem Colos. III : *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia docentes, et commonentes nosmetipsos.* Idem, II Tim. IV : *Prædica Verbum, insta opportune, importune,* etc. Ultimo Verbum Dei debet executioni mandari. Jac. I : *Estote factores Verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetiptos.* Ista quinque servavit per ordinem beata Maria in generatione Verbi Dei ex se. Primo enim audivit : *Spiritus Sanctus superveniet in te.* Secundo, consensit per fidem : *Ecce ancilla Domini.* Tertio, tenuit et portavit in utero. Quarto, protulit et peperit eum. Quinto, nutrivit et lactavit eum : unde Ecclesia cantat : *Ipsum Regem Angelorum sola Virgo lactabat ubere de cœlo pleno.*

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. Non solum est necessarium credere Christiano Filium Dei, ut ostensum est, sed etiam oportet credere incarnationem ejus. Et ideo beatus Joannes postquam dixerat multa subtilia et ardua, consequenter insinuat nobis ejus incarnationem, cum dicit : *Et Verbum caro factum est :* et ut de hoc aliquid capere possimus duo exempla ponam in medium. Constat quod Filio Dei nihil est ita simile sicut Verbum in cordeInostro conceptum, non prolatum. Nullus autem cognoscit Verbum dum est in corde hominis, nisi ille qui concipit, sed tunc primo cognoscitur cum profertur. Sic Verbum Dei dum erat in corde Patris, non cognoscebatur nisi a Patre tantum, sed carne indutum sicut Verbum voce, tunc primo manifestum et cognitum est. Baruc. III : *Post hoc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Aliud exemplum est, quia licet Verbum prolatum cognoscatur per auditum, tamen non videtur nec tangitur sed cum scribitur in charta, tunc videtur et tangitur. Sic et Verbum Dei et visibile, et tangibile factum est, cum in carne nostra fuit quasi scriptum : et sicut charta in qua Verbum regis scriptum est, dicitur Verbum regis, ita homo cui conjunctum est Verbum Dei in una hypostasi, dicitur Filius Dei.

Isa. VIII : *Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis :* et ideo sancti Apostoli dixerunt : *Qui conceptus est de Spirtu Sancto, natus ex Maria Virgine.* In quo quidem multi erraverunt. Unde et sancti Patres in alio symbolo in synodo Nicena multa addiderunt, per quæ nunc omnes errores destruuntur. Origenes enim dixit, quod Christus est natus, et etiam venit in mundum ut etiam salvaret dæmones : unde dixit dæmones omnes esse salvandos in fine mundi. Sed hoc est contra sacram Scripturam. Dicitur enim Matth. XXV : *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus :* et ideo ad hoc removendum additur : *Qui propter nos homines,* non propter dæmones, *et propter nostram salutem :* in quo quidem magis apparet amor Dei ad nos. Photinus vero voluit quod Christus natus esset de beata Virgine, sed addit quod esset purus homo, qui bene vivendo et faciendo voluntatem Dei, meruit Filius Dei fieri, sicut et alii sancti : contra quod dicitur Joan. VI : *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam sed voluntatem ejus qui misit me.* Constat autem quod non descendisset nisi ibi fuisset, et si fuisset purus homo, non fuisset in cœlo : et ideo ad hoc removendum additur : *Descendi de cœlis.* Manichæus vero dixit, quod licet Filius Dei fuerit semper, et descenderit de cœlo, tamen non habuit veram carnem, sed apparentem. Sed hoc est falsum. Non enim decebat doctorem veritatis aliquam falsitatem habere : et ideo sicut ostendit veram carnem, sic habuit. Unde dixit : Luc. XIV : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere :* et ideo ad hoc removendum addiderunt : *Et incarnatus est.* Hebion vero qui fuit genere Judæus, dixit quod Christus natus est de beata Virgine, sed ex commistione viri, et ex virili semine. Sed hoc est falsum, quia Angelus dixit Matth. I : *Quod enim in eo natum est, de Spiritu Sancto est :* et ideo sancti Patres ad hoc removendum addiderunt : *De Spiritu Sancto.* Valentinus autem, licet confiteretur quod Christus conceptus fuerit de Spiritu Sancto, voluit tamen quod Spiritus Sanctus portaverit unum corpus cœleste, et posuerit in beata Virgine, et hoc fuit corpus Christi : unde nihil aliud operata est beata Virgo, nisi quod fuit locus ejus : unde dixit quod illud corpus transivit per beatam Virginem sicut per aquæductum : sed hoc est falsum. Nam Angelus dixit ei Luc. I : *Quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei,* et Apost. Galat. IV : *At ubi venit plenitudo temvoris, misit Deus Filium suum factum ex mu-*

liere : et ideo addiderunt : *Natus ex Maria Virgine*. Arius vero et Apollinarius dixerunt, quod licet Christus fuerit Verbum Dei, et natus ex Maria Virgine, tamen non habuit animam, sed loco animæ fuit ibi divinitas. Sed hoc est contra Scripturam, quia Christus dixit Joan. XII : *Nunc anima mea turbata est*, et iterum, Matth. XXVI : *Tristis est anima mea usque ad mortem* : et ideo sancti Patres ad hoc removendum addiderunt : *Et homo factus est*. Homo enim ex anima et corpore consistit : unde verissime habuit omnia quæ homo habere potest præter peccatum. In hoc autem quod dicitur : *Homo factus*, destruuntur omnes errores superius positi, et omnes alii qui dici possent, et præcipue error Eutychetis, qui dixit commistionem factam, scilicet ex divina natura et humana, factam unam naturam Christi, quæ nec Deus pure est, nec purus homo. Sed hoc est falsum, quia tunc non esset homo, et est etiam contra hoc quod dicitur, quod homo factus est. Destruitur etiam error Nestorii, qui dixit Filium Dei unitum esse homini solum per inhabitationem. Sed hoc est falsum, quia tunc non esset homo, sed in homine : et quod sit homo, patet per Apost. Philipp. II : *Et habitu inventus ut homo*. Joan. VIII : *Quid quæritis me interficere hominem*, etc. Possumus autem sumere ex his aliqua ad eruditionem. Primo enim confirmatur fides nostra. Si enim aliquis diceret aliqua de aliqua terra remota, et ipse non fuisset ibi, non crederetur ei sicut si ibi fuisset. Antequam ergo veniret Christus in mundum, patriarchæ, et prophetæ, et Joan. Baptista dixerunt aliqua de Deo : sed tamen non ita crediderunt eis homines, sicut Christo, qui fuit cum Deo, immo unum cum ipso : unde multum firma est fides nostra ab ipso Christo nobis tradita. Joan. I : *Deum nemo vidit unquam, unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarravit* : et inde est quod multa fidei secreta sunt manifesta nobis post adventum Christi, quæ ante occulta erant. Secundo, ex iis elevatur spes nostra. Constat enim quod Dei filius non pro parva ad nos venit, sumens carnem nostram, sed pro magna utilitate nostra : unde fecit quoddam commercium scilicet quod assumpsit corpus animatum, et de Virgine nasci dignatus est, ut nobis largiretur suam deitatem, et sic factus est homo, ut hominem faceret Deum. Rom. V : *Per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Tertio, ex hoc accenditur charitas. Nullum enim est tam evidens divinæ charitatis indicium, quam quod Deus creator omnium factus est creatura, Dominus noster factus est

frater noster, filius Dei factus est filius hominis. Joan. III : *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret* : et ideo ex hujus consideratione amor reaccendi debet, et inflammari ad Deum. Quarto, inducimur ad servandam puram animam nostram. In tantum enim natura nostra fuit nobilitata et exaltata ex conjunctione ad Deum, quod fuit ad consortium divinæ personæ suscepta : unde Angelus post incarnationem noluit sustinere quod beatus Joannes adoraret eum, quod ante sustinuerat etiam a maximis Patriarchis : ideo homo hujus exaltationem recolens et attendens, debet dedignari vilificare se, et naturam suam per peccatum : ideo dicit beatus Pet., II Petri I : *Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hoc efficiamur divinæ consortes naturæ, confugientes ejus quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem.* Quinto, ex his inflammatur desiderium nostrum ad perveniendum ad Christum. Si enim aliquis rex esset frater alicujus, et esset remotus ab eo, desideraret ille cujus frater esset rex, ad eum venire, et apud eum esse, et manere : unde, cum Christus sit frater noster, debemus desiderare esse cum eo, et conjungi ei. Matth. XXIV : *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* : et Apostolus desiderium habebat dissolvi, et esse cum Christo : quod quidem desiderium crescit in nobis considerando incarnationem ejus.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus. Sicut necessarium est Christiano quod credat incarnationem filii Dei, ita necessarium est quod credat passionem ejus et mortem : quia sicut dicit Gregor. : « Nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. » Hoc autem scilicet quod Christus pro nobis est mortuus, ita est arduum, quod vix potest intellectus noster capere : immo nullo modo cadit in intellectu nostro. Et hoc est quod dicit Apostolus, Actuum XIII : *Opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis si quis enarraverit vobis.* Et Habacuch. I : *Opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur.* Tanta est enim gratia Dei et amor ad nos, quod plus ipse fecit nobis, quam possumus intelligere. Non tamen debemus credere, quod Christus ita sustinuerit mortem quod deitas mortua sit, sed quod humana natura in ipso mortua sit. Non enim mortuus est secundum quod Deus erat, sed secundum quod homo : et hoc patet per tria exempla. Unum est in nobis. Constat enim quod cum homo moritur, in separatione animæ a corpore non moritur anima, sed ipsum corpus, seu caro : sic et in morte Christi non est mortua divinitas,

sed natura humana. Sed si Judæi non occiderunt divinitatem, videtur quod non magis peccaverunt quam si occidissent unum alium hominem. Ad hoc est dicendum quod dato quod rex esset indutus una veste, si quis inquinaret vestem illam, tantum reatum incurreret ac si ipsum regem inquinasset. Judæi licet non possent Deum interficere, tamen humanam naturam a Christo assumptam occidentes, sunt tantum puniti ac si ipsam divinitatem occidissent. Item, sicut dictum est superius, filius Dei est verbum Dei, et verbum Dei incarnatum est, sicut verbum regis scriptum in charta. Si igitur aliquis dilaniaret chartam regis, pro tanto habetur ac si dilaniaret verbum regis. Et ideo pro tanto habetur peccatum Judæorum ac si occidissent verbum Dei. Sed quæ necessitas, ut Verbum Dei pateretur pro nobis? Magna : et potest colligi duplex necessitas. Una est ad remedium contra peccata, alia est ad exemplum quantum ad agenda. Ad remedium quidem, quia contra omnia mala quæ incurrimus per peccatum, invenimus remedium per passionem Christi. Incurrimus autem quinque mala. Primo, maculam. Homo enim cum peccat, deturpat animam suam : quia sicut virtus animæ est pulchritudo ejus, ita peccatum est macula ejus. Baruc. III : *Quid est, Israël, quod in terra inimicorum es, coinquinatus es cum mortuis?* Sed hoc removet passio Christi. Nam Christus sua passione fecit balneum in sanguine suo, quo peccatores lavaret. Apocalyp. I : *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* Lavatur autem anima sanguine Christi in baptismo, quia ex Christi sanguine virtutem habet regenerativam. Et ideo cum aliquis se inquinat per peccatum, facit Christo injuriam, et magis peccat quam ante. Hebr. X : *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit?* Secundo, incurrimus offensam Dei. Nam sicut carnalis diligit carnalem pulchritudinem, ita Deus spiritualem, quæ est pulchritudo animæ. Quando ergo anima per peccatum inquinatur, Deus offenditur, et odio habet peccatorem. Sapien. XIV : *Odio sunt Deo impius et impietas ejus.* Sed Christi passio hoc removet, qui Deo Patri satisfecit pro peccato, pro quo ipse homo satisfacere non poterat, cujus charitas fuit major et obedientia quod peccatum primi hominis et prævaricatio. Ro. V : *Cum inimici essemus Deo, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus.* Tertio, incurrimus in infirmitatem. Nam homo semel peccando credit postmodum a peccato

posse continere. Sed totum contrarium accidit, quia per primum peccatum debilitatur et fit pronior ad peccandum, et peccatum magis dominatur homini, et homo, quantum de se est, ponit se in tali statu, ut non surgat, sicut qui in puteum se projicit, nisi ex divina virtute. Unde postquam homo peccavit, natura nostra fuit debilitata et corrupta, et tunc homo fuit pronior ad peccandum. Sed Christus hanc infirmitatem et debilitatem diminuit, licet non totam deleverit, tamen ita est homo ex Christi passione confortatus, et peccatum debilitatum, quod non tantum dominatur ei, et potest homo conari adjutus gratia Dei, quæ confertur in sacramentis, quæ ex Christi passione efficaciam habent, ita quod potest resilire a peccatis. Apost. Rom. VI : *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati.* Nam ante passionem Christi pauci inventi sunt sine peccato mortali viventes, sed post, sine peccato mortali multi vixerunt et vivunt. Quarto, incurrimus reatum pœnæ : hoc enim exigit justitia Dei, ut quicumque peccat, puniatur : pœna autem pensatur ex culpa. Unde cum culpa peccati mortalis sit infinita, utpote, contra bonum infinitum, scilicet Deum, cujus præcepta peccator contemnit, pœna debita peccato mortali est infinita. Sed Christus per suam passionem abstulit nobis pœnam hanc, et sustinuit ipse I Pet. II : *Peccata nostra,* id est, pœnam peccati, *pertulit in corpore suo.* Nam passio Christi fuit tantæ virtutis, quod sufficit ad expiandum omnia peccata totius mundi, etiam si essent centum millia. Et inde est, quod baptizati ab omnibus peccatis lavantur : inde est etiam, quod Sacerdos peccata dimittit : inde est etiam, quod quicumque magis passioni Christi se conformat, majorem consequitur veniam, et plus meretur de gratia. Quinto incurrimus exilium regni : nam qui offendunt reges, exulare coguntur a regno, sic et homo propter peccatum expellitur de Paradiso. Inde est quod Adam, statim post peccatum, est ejectus de Paradiso, et clausa est janua Paradisi : sed Christus sua passione januam illam aperuit, et ad regnum exules revocavit. Aperto enim latere Christi, aperta est janua Paradisi, et fuso sanguine ejus deleta est macula, placatus est Deus, ablata est debilitas, expiata est pœna, exules revocantur ad regnum : et inde est, quod statim latroni dicitur : *Hodie mecum eris in Paradiso :* hoc non est dictum olim. Non enim dictum fuit alicui, non Adæ, non Abrahæ, non David, sed hodie, scilicet quando aperta est janua, latro veniam petit et invenit. Hebr. X : *Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine*

Christi. Sic ergo patet utilitas ex parte remedii, sed non minor est utilitas quantum ad exemplum. Nam, sicut dicit beatus Aug., Passio Christi sufficit ad informandum totaliter vitam nostram. Quicumque enim vult perfecte vivere, nihil aliud faciat nisi quod contemnat quæ Christus in cruce contempsit, et appetat quæ Christus appetiit. Nullum enim exemplum virtutis abest a cruce. Si enim quæras exemplum charitatis : *Majorem charitatem nemo habet, quod ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Joan. XV, et hoc in cruce fecit Christus : et ideo si pro nobis animam suam dedit, non debet nobis esse grave quæcumque mala sustinere pro ipso, Ps. CXV : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Si quæris exemplum patientiæ, excellentissima in cruce invenitur. Patientia enim ex duobus magna ostenditur, aut cum quis magna patienter suffert, aut cum ea suffert quæ vitare posset, et non vitat : Christus autem magna in cruce pertulit. Threnorum. I : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus.* Et patienter, quia *cum pateretur, non comminabatur.* I Petr. II, et Isa. LIII : *Sicut ovis ad occisionem ducetur,* et *quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Item vitare potuit, et non vitavit, Matth. XXVI : *An putas quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Magna est ergo Christi patientia in cruce. Hebræor. XII : *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione contempta.* Si quæris exemplum humilitatis, respice crucifixum : nam Deus judicari voluit sub Pontio Pilato et mori. Job XXXVI : *Causa tua quasi impii judicata est.* Vere impii, quia *morte turpissima condemnemus eum.* Sap. II. Dominus pro servo, et vita Angelorum pro homine mori voluit. Phil. II : *Factus est obediens usque ad mortem.* Si quæris exemplum obedientiæ, sequere eum qui factus est obediens Patri usque ad mortem. Rom. V : *Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam, justi constituentur multi.* Si quæris exemplum contemnendi terrena, sequere eum qui est Rex regum, et Dominus dominantium in quo sunt thesauri sapientiæ, in cruce tamen nudatum, illusum, conspatum, cæsum, spinis coronatum, et felle et aceto potatum, et mortuum. Igitur non afficiaris ad vestes et ad divitias, quia *diviserunt sibi vestimenta mea* : non ad honores, quia ego ludibria et verbera expertus sum : non ad

dignitates, quia plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti meo : non ad delicias, quia *in siti mea potaverunt me aceto*. Aug. supra illud Heb. XII : *Qui posito sibi gaudio*, etc. dicit : « Omnia bona terrena contempsit homo Christus Jesus, ut contemnenda monstraret. »

Descendit ad inferos. Sicut dictum est, mors Christi fuit in separatione animæ a corpore, sicut et aliorum hominum : sed divinitas ita insolubiliter juncta fuit homini Christo, quod licet anima et corpus separentur ab invicem, ipsa tamen deitas perfectissime semper et animæ, et corpori affuit, et ideo in sepulchro cum corpore fuit filius Dei, et ad inferos cum anima descendit. Sunt autem quatuor rationes, quare Christus cum anima ad infernum descendit. Prima, ut sustineret totam pœnam peccati, ut sic totam culpam expiaret. Pœna autem peccati hominis non solum erat mors corporis, sed etiam erat pœna in anima : quia etiam peccatum erat quantum ad carentiam visionis divinæ, pro qua abolenda nondum satisfactum erat. Et ideo post mortem descendebant omnes etiam sancti patres ante Christi adventum ad infernum. Ut ergo Christus sustineret totam pœnam peccatoribus debitam, voluit non solum mori, sed etiam secundum animam ad infernum descendere. Unde Psal. LXXXVII : *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum. Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber*. Alii enim erant ibi ut servi, sed Christus ut liber. Secunda ratio est, ut perfecte subveniret suis amicis omnibus. Habebat enim amicos suos non solum in mundo, sed etiam in inferno. In hoc enim sunt aliqui amici Christi, in quantum habent charitatem : in inferno autem multi erant qui cum charitate et fide venturi decesserant, sicut Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, David, et alii justi et perfecti viri. Et quia Christus suos visitaverat in mundo, et eis subvenerat per mortem suam, voluit etiam visitare suos qui erant in inferno, et subvenire eis descendendo ad eos. Ecclesiast. XXIV : *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes et illuminabo omnes sperantes in Domino*. Tertia vero ratio est ut perfecte de diabolo triumpharet. Tunc enim perfecte triumphat aliquis de aliquo, quando non solum vincit eum in campo, sed etiam invadit eum usque in domum propriam, et aufert ei sedem regni et domum suam. Christus autem triumpharat contra diabolum, et in cruce vicerat eum : unde ait Joan. XII : *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi*, scilicet diabolus, *ejicietur foras*. Et ideo ut perfecte trium-

pharet, voluit auferre sedem regni sui, et ligare eum in domo sua, quæ est infernus. Et ideo descendit illuc et diripuit omnia sua, et ligavit eum, et abstulit ei prædam suam. Colos. II : *Expolians principatus et potestatem transduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Similiter etiam, quia potestatem et possessionem acceperat Christus cœli et terræ, voluit etiam possessionem accipere inferni, ut sic secundum Apostolum ad Philipp. II : *In nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum.* Marc. ult. : *In nomine meo dæmonia ejicient,* etc. Quarta ratio et ultima est, pati mortem ut liberaret sanctos qui erant in inferno. Christus enim sicut voluit pati mortem ut liberaret viventes a morte : ita etiam voluit descendere ad infernum, ut liberaret eos qui erant ibi. Zach. IX : *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Osæ. XIII : *Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne.* Licet enim mortem totaliter destruxerit Christus, infernum tamen non omnino destruxit, sed momordit, quia scilicet non omnes liberavit de inferno, sed illos tantum qui erant sine peccato mortali. Et similiter sine peccato originali, a quo quantum ad personam liberati erant per circumcisionem. Vel ante circumcisionem, qui salvati erant in fide parentum fidelium, quantum ad eos qui non habebant usum rationis : vel per sacrificia, et in fide Christi venturi, quantum ad eos qui non habebant usum rationis : vel per sacrificia, et in fide Christi venturi, quantum ad adultos. Sed erant ibi propter peccatum originale Adæ, a quo quantum ad naturam non potuerunt liberari nisi per Christum. Et ideo dimisit ibi illos qui descenderunt cum peccato mortali et incircumcisos parvulos, et immo dicit : *Ero morsus tuus, inferne.* Sic ergo patet, quod Christus descendit ad inferos, et propter quid. Ex iis ad instructionem nostram possumus accipere quatuor. Primo, spem firmam de Deo : nam quantumcumque homo sit in afflictione, semper tamen debet sperare de Dei adjutorio, et in eo confidere. Nihil enim ita grave invenitur, sicut esse in inferno. Si ergo Christus illos qui erant in inferno liberavit, multum debet quilibet, si est amicus Dei, confidere ut liberentur ab eo a quacumque angustia. Sap. X : *Hæc scilicet sapientia venditum justum non dereliquit, descenditque cum illo in foveam, et in vinculis non dereliquit eum.* Et quia specialiter Deus juvat servos suos, multum debet esse securus ille qui servit Deo. Eccle. XXXIV : *Qui timet Deum, nihil trepidabit, et non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.* Secundo, de-

bemus concipere timorem, et propellere præsumptionem. Nam licet Christus passus sit pro peccatoribus, et ad infernum descenderit, non tamen liberavit omnes, sed illos tantum qui sine peccato mortali erant, ut dictum est. Illos vero qui in mortali decesserant, dimisit. Et ideo nullus qui cum peccato mortali illuc descendit, speret veniam. Sed tantum in inferno erit, quantum sancti patres in paradiso, scilicet in æternum. Matth. XXV: *Ibunt ii in supplicium æternum, isti autem in vitam æternam.* Tertio, debemus habere sollicitudem. Nam Christus descendit ad inferos pro salute nostra, et nos frequenter debemus solliciti esse illuc descendere considerando scilicet pœnas illas, sicut faciebat ille S. Ezechias, dicens Isa. XXXVIII : *Ego dixi in dimidio dierum meorum : vadam ad portas inferi.* Nam qui illuc frequenter per cogitationem descendit in vita, non descendit de facili in morte, quia hujusmodi consideratio retrahit a peccato. Videmus enim quod homines hujus mundi cavent sibi a maleficiis propter temporalem pœnam, quanto ergo magis debent sibi a maleficiis cavere propter pœnam inferni, quæ major est, et quantum ad diuturnitatem, et quantum ad acerbitatem, et quantum ad multiplicitatem? Ecclesiast. VII : *Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.* Quarto, provenit nobis ex hoc exemplum dilectionis. Christus enim descendit ad inferos, ut liberaret suos, et ideo debemus eis subvenire, qui sunt in purgatorio. Nimis esset durus quod non subveniret charo suo, qui esset in carcere terreno. Multo ergo magis est durus, qui non subvenit amico qui est in purgatorio, cum nulla sit comparatio pœnarum mundi ad illas. Job XIX : *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos, amici mei, quia manus Domini tetigit me.* II Machab. XII. *Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis solvantur.* Subvenitur autem eis præcipue per tria, sicut dicit. Aug., scilicet per Missas, orationes, et eleemosynas. Greg. addit quartum, scilicet jejunium, nec est mirum, quia etiam in mundo isto potest amicus satisfacere pro amico : intelligendum est tamen hoc de illis qui sunt in purgatorio.

Tertia die resurrexit a mortuis. Duo sunt homini necessaria ad cognoscendum, scilicet gloria Dei, et pœna inferni. Nam per gloriam illecti, et per pœnas territi, cavent sibi homines et retrahuntur a peccatis. Sed hæc sunt valde difficilia homini ad cognoscendum. Unde de gloria dicitur Sap. IX : *Quæ in cœlis sunt quis investigavit?* Et hoc quidem difficile est terrenis, quia, ut dici-

tur Joan. III : *Qui de terra est, de terra loquitur.* Sed non est difficile spiritualibus, quia *qui de cœlo venit, super omnes est,* ut dicitur ibidem. Et ideo Deus de cœlo descendit, et incarnatus est ut doceret nos cœlestia. Erat etiam difficile cognoscere pœnas inferni. Sap. II : *Non est qui agnitus sit reversus ab inferis,* et hoc dicitur in persona impiorum. Et hoc non potest modo dici : quia sicut descendit de cœlo ut doceret cœlestia, ita resurrexit ab inferis ut nos de inferis educeret. Et ideo necesse est ut credamus, quod non solum homo factus est et mortuus, sed quod resurrexit a mortuis. Et ideo dicitur : *Tertia die resurrexit a mortuis.* Invenimus autem, quod multi surrexerunt a mortuis, sicut Lazarus, et filius viduæ, et filia Archisynagogi. Sed resurrectio Christi differt a resurrectione istorum et aliorum in quatuor. Primo, quantum ad causam resurrectionis, quia alii qui surrexerunt, non surrexerunt sua virtute, sed vel Christi, vel ad preces alicujus Sancti : Christus vero resurrexit propria virtute, quia non solum erat homo, sed etiam Deus, et divinitas Verbi nunquam separata fuit nec ab anima, nec a corpore, et ideo corpus animam, et anima corpus cum voluit, resumpsit. Joan. X : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et licet mortuus fuerit, hoc non fuit, ex infirmitate, nec ex necessitate, sed virtute, quia sponte; et hoc patet, quia cum emisit spiritum, clamavit voce magna, quod alii morientes nequeunt, quia ex infirmitate moriuntur. Unde Centurio dixit, Matth. XXVII : *Vere Filius Dei erat iste :* et ideo sicut sua virtute posuit animam suam, ita sua virtute recepit eam. Et ideo dicitur, quia resurrexit, et non quod fuerit suscitatus quasi ab alio. Psal. III : *Ego dormivi, et soporatus sum et exurrexi* : nec est hoc contrarium ei quod dicitur Act. II : *Hunc Jesum resuscitavit Deus.* Nam et pater resuscitavit eum et filius, quia eadem est virtus patris et filii. Secundo, differt quantum ad vitam, ad quam resurrexit, quia Christus ad vitam gloriosam, et incorruptibilem. Apost. Rom. VI : *Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris.* Alii vero ad eamdem vitam quam prius habuerant, sicut patet de Lazaro, et de aliis. Tertio, differt quantum ad fructum et efficaciam, quia virtute resurrectionis Christi resurgunt omnes. Matth. XXVII : *Multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt.* Apost. I Corinth. XV : *Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium.* Sed vide quod Christus per passionem pervenit ad gloriam. Luc. XXIV : *Nonne sic oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?*

ut doceat nos qualiter ad gloriam pervenire possimus. Act. XIV : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Quarto, differt quantum ad tempus, quia resurrectio aliorum differtur usque ad finem mundi, nisi aliquibus ex privilegio ante concedatur, ut beatæ Virgini, et ut pie creditur, beato Joanni Evangelistæ. Sed Christus resurrexit tertia die, cujus ratio est, quia resurrectio, et mors, et nativitas Christi fuit propter nostram salutem, et ideo tunc voluit resurgere, quando salus nostra perficeretur : unde si statim resurrexisset, non fuisset creditum, quod fuisset mortuus. Item, si multum distulisset, discipuli non remansissent in fide, et sic nulla utilitas fuisset in passione sua. Psal. XXIX : *Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem?* Et ideo die tertia resurrexit, ut crederetur mortuus, et ut discipuli fidem non amitterent. Possumus autem ex iis, quatuor ad nostram eruditionem accipere. Primo, ut studeamus resurgere spiritualiter a morte animæ, quam incurrimus per peccatum, ad vitam justitiæ quæ habetur per pœnitentiam. Apo. Eph. V : *Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.* Et hæc est resurrectio prima, Apoc. XX : *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.* Secundo, quod non differamus resurgere usque ad mortem, sed cito, quia Christus resurrexit tertia die. Eccle. V : *Ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem,* etc. quia non poteris cogitare quæ pertinent ad salutem infirmitate gravatus. Et quia etiam perdis partem omnium bonorum, quæ fiunt in Ecclesia, et multa mala incurris ex perseverantia in peccato. Diabolus etiam quanto diutius possidet, tanto difficilius dimittit, ut dicit Beda. Tertio, ut resurgamus ad vitam incorruptibilem, ut scilicet non iterum moriamur, id est, in tali proposito quod ultra non peccemus. Rom. VI : *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur,* etc. et infra : *Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus : sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes.* Quarto, ut resurgamus ad vitam novam et gloriosam, ut scilicet vitemus omnia quæ prius fuerant occasiones, et causa mortis et peccati. Roman. VI : *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus.* Et hæc nova vita est vita justitiæ, quæ innovat animam, et perducit ad vitam gloriæ. Amen.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Post Christi resurrectionem oportet credere ejus ascensionem, quia in cœlum ascendit die quadragesima. Et ideo dicit : *Ascendit,* etc. Circa quod debes notare tria. Primo scilicet quod fuit sublimis, rationalis, et utilis. Sublimis quidem fuit, quia ascendit ad cœlos. Et hoc tripliciter exponitur. Primo super omnes cœlos corporeos. Apost. Ephe. IV : *Ascendit super omnes cœlos.* Et hoc primo incœpit in Christo : nam antea corpus terrenum non erat nisi in terra, in tantum ut etiam Adam fuerit in Paradiso terrestri. Secundo, ascendit super omnes cœlos spirituales, scilicet naturas spirituales. Ephes. I : *Constituens Jesum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, et omnia subjecit sub pedibus ejus.* Tertio, ascendit usque ad sedem patris. Danielis VII : *Ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit.* Et Marc. ult. : *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei.* Non autem accipitur in Deo dextera corporaliter, sed metaphorice : quia in quantum Deus dicitur sedere ad dexteram patris, id est, ad æqualitatem patris ; in quantum homo sedet ad dexteram patris, id est, in potioribus bonis. Hoc autem affectavit diabolus. Isa. XIV : *In cœlum conscendam ; super astra Dei exaltabo solium meum. Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis : ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo ;* sed non pervenit nisi Christus, ideo dicitur : *Ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris,* Psal. CIX : *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.* Secundo, Christi ascensio fuit rationalis, quia ad cœlos et hoc propter tria. Primo, quia cœlum debebatur Christo ex sua natura. Naturale enim est ut unumquodque revertatur unde trahit originem. Principium autem originis Christi est Deo, qui est super omnia. Joan. XV : *Exivi a patre, et veni in mundum : iterum relinquo mundum, et vado ad patrem.* Joan. III : *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlo.* Et licet sancti in cœlum ascendant, non tamen sicut Christus, quia Christus sua virtute, sancti vero attracti a Christo. Cant. I : *Trahe me post te.* Vel potest dici, quia nemo ascendit in cœlum nisi Christus, quia sancti non ascendunt nisi in quantum sunt membra Christi, qui est caput Ecclesiæ. Matth. XXIV : *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ.*

Secundo debebatur Christo cœlum ex sua victoria. Nam Christus est in mundum missus ad pugnandum contra diabolum, et vicit eum, et ideo meruit exaltari super omnia. Apoc. III : *Ego vici, et sedi cum patre meo in throno ejus.* Tertio, ex sui humilitate. Nulla enim humilitas est ita magna sicut humilitas Christi, qui cum esset Deus, voluit fieri homo, et cum esset Dominus, voluit formam servi accipere, factus obediens usque ad mortem, ut dicitur Phil. II, et descendit usque ad infernum, et ideo meruit exaltari usque ad cœlum ad sedem Dei : nam humilitas via est ad exaltationem, Luc. XIV : *Qui se humiliat, exaltabitur*; Eph. IV : *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos.* Tertio, Christi ascensio fuit utilis : et hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad ductum, nam ad hoc ascendit ut nos duceret, sicut resurrexit ut nos resurgere faceret, ita ascendit ut nos duceret. Nos enim nesciebamus viam, sed ipse ostendit. Mich. II : *Ascendit iter pandens ante eos.* Et ut nos securos redderet de possessione regni cœlestis. Joan. XIV : *Vado parare vobis locum.* Secundo, quantum ad securitatem : ad hoc enim ascendit ut interpellaret pro nobis. Hebr. VII : *Accedens per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* I Jo. II : *Advocatum habemus apud patrem Jesum Christum.* Tertio, ut ad se corda nostra traheret. Matth. VI : *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum,* ut contemnamus temporalia. Apost. Colo. III : *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens : quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

Inde venturus est judicare vivos et mortuos. Ad officium regis et Domini spectat judicare, Proverb. XX : *Rex qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo.* Quia ergo Christus ascendit in cœlum, et sedet ad dexteram Dei, sicut dominus omnium, manifestum est, quod spectat ad eum judicium. Et ideo in regula catholicæ fidei confitemur, quod venturus est judicare vivos et mortuos : hoc etiam dixerunt Angeli. Act. I : *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Sunt autem tria consideranda de hoc judicio. Primum est forma judicii : secundum est, quod judicium hoc est timendum : tertium est, qualiter præparemus nos ad hoc judicium. Quoad formam judicii tria concurrunt, scilicet quis sit judex, qui judicandi, et de quibus sit. Christus autem est judex, Act. X : *Ipse est qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum,* sive accipiamus per mortuos peccatores, et per vivos

recte viventes : sive per vivos, ad litteram, illos qui tunc vivent, et per mortuos, omnes qui mortui sunt. Est autem judex non solum in quantum Deus est, sed etiam in quantum homo. Et hoc propter tria. Primo, quia necessarium est ut judicandi judicem videant. Divinitas autem est ita delectabibilis, quod nullus potest sine gaudio eam videre : et ideo nullus damnatus poterit eam videre, quia tunc gauderet. Et ideo necesse est ut appareat in forma hominis, ut ab omnibus videatur. Joan. v : *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Secundo, quia ipse meruit hoc officium, secundum quod homo. Ipse enim, secundum quod homo fuit injuste judicatus, et ex hoc Deus fecit eum judicem totius mundi. Job XXXVI : *Causa tua quasi impii judicata est, causam judiciumque recipies.* Tertio, ut cesset desperatio ab omnibus, si ab homine judicantur. Si enim solus Deus judicaret, homines territi desperarent. Lucæ XII : *Videbunt filium hominis venientem in nube.* Judicandi vero sunt omnes qui sunt, fuerunt, et erunt. Apost. II Corinth. v : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Est autem, sicut dicit Gregorius, quadruplex differentia inter judicandos. Aut enim judicandi sunt boni, aut mali. Malorum autem quidam condemnabuntur, sed non judicabuntur, sicut infideles, quorum facta non discutientur, quia *qui non credit jam judicatus est,* ut dicitur Joan. III. Quidam vero condemnabuntur et judicabuntur, sicut fideles qui decesserunt cum peccato mortali. Apo. Rom. VI : *Stipendia peccati mors :* non enim excludentur a judicio propter fidem quam habuerunt. Bonorum etiam quidam salvabuntur, et non judicabuntur, pauperes scilicet spiritu propter Deum, quinimmo alios judicabunt, Matth. XIX : *Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel :* quod quidem non solum intelligitur de discipulis, sed etiam de omnibus pauperibus ; alias Paulus qui plus aliis laboravit, non esset de numero illorum, et ideo intelligendum est etiam de omnibus sequentibus Apostolos, et de Apostolicis viris. Ideo Apost. I Corint. VI : *An nescitis quoniam Angelos judicabimus?* Isa. III : *Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, et principibus ejus.* Quidam autem salvabuntur et judicabuntur, scilicet morientes in justitia. Licet enim in justitia decesserint, in occupatione tamen temporalium in aliquo lapsi sunt, et ideo judicabuntur, sed salvabuntur. Judicabun-

tur autem de omnibus factis bonis et malis. Ecclesiastes II : *Ambula in viis cordis tui, et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.* Ecclesiast. XII : *Cuncta quæ sunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum sit.* De verbis etiam otiosis. Matth. XII : *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint, homines reddent rationem de eo in die judicii.* De cogitationibus. Sap. I : *In cogitationibus impii interrogatio erit :* et sic patet forma judicii. Est autem judicium illud timendum propter quatuor, primo, propter judicis sapientiam. Scit enim omnia et cogitationes, et locutiones, et operationes : quoniam *omnia nuda et aperta sunt oculis ejus,* ut dicitur Hebr. IV. Proverb. XVI : *Omnes viæ hominum patent oculis ejus.* Ipse etiam scit verba nostra. Sap. I : *Auris zeli audit omnia.* Item, cogitationes nostras. Jerem. XVI : *Pravum est cor hominis, et inscrutabile : quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda, et probans renes, qui do unicuique juxta viam suam, et juxta fructum adinventionum suarum.* Ibi erunt testes infallibiles, scilicet propriæ hominum conscientiæ. Apost. Rom. II : *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die cum judicabit Deus occulta hominum.* Secundo, propter judicis potentiam, quia omnipotens est in se. Isa. XL : *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet.* Item, omnipotens est in aliis, quia omnis creatura erit cum eo. Sap. V : *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos* : et ideo dicebat Job X : *Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.* Psalm. CXXXVIII : *Si ascendero in cœlum, tu illic es : si descendero in infernum, ades.* Tertio, propter operis inflexibilem justitiam. Nunc enim est tempus misericordiæ, sed tempus futurum erit solum tempus justitiæ : et ideo nunc est tempus nostrum, sed tunc erit solum tempus Dei. Psalm. LXXIV : *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Proverb. VI : *Zelus et furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Quarto, propter judicis iram. Aliter enim apparebit justis, quia dulcis et delectabilis, Isa. XXXIII : *Regem in decore videbunt* : aliter malis, quia iratus et crudelis, in tantum ut dicant montibus : *Cadite super nos, et abscondite nos ab ira Agni,* ut dicitur Apocal. VI. Hæc autem ira non dicit in Deo commotionem animi, sed effectum iræ, pœnam scilicet peccatoribus inflictam, scilicet æternalem. Origenes : « Quam angustæ erunt peccatoribus viæ in judicio! De super erit judex

iratus, etc. » Contra autem hunc timorem debemus quatuor habere remedia. Primum est bona operatio. Apost. Rom. XIII : *Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa.* Secundum est confessio et pœnitentia de commissis, in qua tria debent esse, scilicet dolor in cogitatione, pudor in confessione, et acerbitas in satisfactione, quæ quidem expiant pœnam æternam. Tertium est eleemosyna, quæ omnia mundat. Luc. XVI : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Quartum est charitas, scilicet amor Dei et proximi, quæ quidem *charitas operit multitudinem peccatorum,* ut dicitur I Petr. IV, et Proverb. X.

Credo in Spiritum Sanctum Sicut dictum est, Verbum Dei est filius Dei, sicut verbum hominis est conceptio intellectus. Sed quandoque homo habet verbum mortuum, scilicet quando homo cogitat quæ debet facere, sed tamen voluntas faciendi non adest ei : sicut quando homo credit et non operatur, fides ejus dicitur mortua, ut dicitur Jacob II. Verbum autem Dei est vivum. Hebr. IV : *Vivus est sermo Dei.* Et ideo necesse est, quod Deus habeat secum voluntatem et amorem : unde August. in lib. de Trinit. : « Verbum quod insinuare intendimus cum amore, notitia est. Sicut autem Verbum Dei est Filius Dei, ita amor Dei est Spiritus Sanctus. Et inde est, quod tunc homo habet Spiritum Sanctum, quando diligit Deum. » Apost. Rom. V : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Fuerunt autem aliqui, qui male sentientes de Spiritu Sancto, dixerunt quod erat servus et minister Dei. Et ideo sancti ad removendum hos errores addiderunt quinque verba in alio Symbolo de Spiritu Sancto. Primum est, quod licet sint alii spiritus, scilicet Angeli, sunt tamen ministri Dei, secundum illud Apostoli Hebræ. I : *Omnes sunt administratorii spiritus:* sed Spiritus Sanctus Dominus est. Joan. IV : *Spiritus est Deus,* et Apost. II. Corinth. III : *Dominus autem spiritus est :* et inde est, quod ubi *est spiritus Domini, ibi est libertas,* ut dicitur II Corinth. III, cujus ratio est quia facit diligere Deum, et aufert amorem mundi : et ideo dicitur : *In Spiritum Sanctum Dominum.* Secundum est, quia in hoc est vita animæ, quod conjungitur Deo, cum ipse Deus sit vita animæ, sicut anima vita corporis. Deo autem conjungit Spiritus Sanctus per amorem, quia ipse est amor Dei, et ideo vivificat. Joan. IX : *Spiritus est qui vivificat :* unde dicitur : *Et vivificantem.* Tertium est, quod Spiritus Sanctus est ejusdem substantiæ cum

patre et filio, quia sicut filius est Verbum patris, ita Spiritus Sanctus est amor patris et filii, et ideo procedit ab utroque : et sicut Verbum Dei est ejusdem substantiæ cum patre, ita et amor cum patre et filio. Et ideo dicitur : *Qui ex patre filioque procedit :* unde et per hoc patet, quod non est creatura. Quartum est, quod est æqualis patri et filio quantum ad cultum. Joan. IV : *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate.* Matth. ult. : *Docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti,* et ideo dicitur : *Qui cum patre et filio simul adoratur.* Quintum, per quod manifestatur quod sit æqualis Deo, est quia sancti Prophetæ locuti sunt a Deo. Constat autem quod Prophetæ fuerint locuti ab eo. Sed Petr. dicit II Pet. I quod *Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Isa. XLVIII : *Dominus Deus misit me, et spiritus ejus :* unde hic dicitur : *Qui locutus est per Prophetas.* Per hoc autem destruuntur duo errores, error scilicet Manichæorum, qui dixerunt quod vetus testamentum non erat a Deo, quod falsum est, quia per Prophetas locutus est Spiritus Sanctus. Item, error Priscillæ et Montani, qui dixerunt quod Prophetæ non sunt locuti a Spiritu Sancto, sed quasi amentes. Provenit autem in nobis multiplex fructus a Spiritu Sancto. Primo, quia purgat a peccatis, cujus ratio est : quia ejusdem est reficere, cujus est constituere. Anima autem creatur per Spiritum Sanctum, quia omnia per ipsum facit Deus : Deus enim diligendo suam bonitatem causat omnia. Sap. XI : *Diligens omnia quæ sunt,* etc. Dionys. in 4. c. de divinis nomin. : « Divinus amor non permisit eum sine germine esse. » Oportet ergo quod corda hominum per peccatum destructa reficiantur a Spiritu Sancto. Psalm. CIII : *Emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ.* Nec mirum si spiritus purgat, quia omnia peccata dimittuntur per amorem. Luc. VII : *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Prov. X : *Universa delicta operit charitas.* Item, I Petr. IV : *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Secundo, illuminat intellectum, quia omnia quæ scimus, a Spiritu Sancto scimus. Joan. XIV : *Paracletus autem Spiritus Sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. et suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.* Item, I Joan. II : *Unctio docebit vos de omnibus.* Tertio, juvat et quodammodo cogit servare mandata. Nullus enim posset servare mandata Dei, nisi amaret Deum. Joan. XIV : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Spiritus autem Sanctus facit amare

Deum, ideo juvat. Ezech. XXXVI : *Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri : et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum ponam in medio vestri. Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis et operemini.* Quarto, confirmat spem vitæ æternæ, quia est sicut pignus hæreditatis illius. Apoc. Eph. I : *Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Est enim quasi arrha vitæ æternæ, cujus ratio est : quia ex hoc debetur vita æterna homini, in quantum efficitur filius Dei, et hoc fit per hoc quod fit similis Christo. Assimilatur autem aliquis Christo per hoc, quod habet spiritum Christi, qui est Spiritus Sanctus. Apost. Rom. VIII : *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro*, quod sumus filii Dei. Et Galat. IV : *Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem : Abba, pater.* Quinto, consulit in dubiis, et docet nos quæ sit voluntas Dei. Apoc. I : *Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat Ecclesiis.* Isa. L : *Audiam eum quasi magistrum.*

Sanctam Ecclesiam catholicam. Sicut videmus quod in uno homine est una anima, et unum corpus, et tamen sunt diversa membra ipsius, ita Ecclesia catholica est unum corpus, et habet diversa membra. Anima autem quæ hoc corpus vivificat, est Spiritus Sanctus. Et ideo post fidem de Spiritu Sancto jubemur credere sanctam Ecclesiam catholicam : unde additur in Symbolo : *Sanctam Ecclesiam catholicam.* Circa quod sciendum est, quod Ecclesia est idem quod congregatio. Unde Ecclesia sancta idem est quod congregatio fidelium, et quilibet Christianus est sicut membrum ipsius Ecclesiæ : de qua dicitur Ecclesiast. ult. : *Appropiate ad me indocti, et congregate vos in domum disciplinæ.* Hæc autem Ecclesia sancta habet quatuor conditiones, quia est una, quia est sancta, quia est catholica, id est universalis, et quia est fortis et firma. Quantum ad primum, sciendum est, quod licet diversi hæretici diversas sectas adinvenerint, non tamen pertinent ad Ecclesiam, quia sunt divisi in partes, sed Ecclesia est una. Cant. VI : *Una est columba mea, perfecta mea.* Causatur autem unitas Ecclesiæ ex tribus. Primo, ex unitate fidei. Omnes enim christiani qui sunt de corpore Ecclesiæ, idem credunt. I Corinth. I : *Id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata,* et Ephes

Unus Deus, una fides, unum baptisma. Secundo, ex unitate spei, quia omnes firmati sunt in una spe perveniendi ad vitam æternam : et ideo dicit Apost. Ephes. IV : *Unum corpus, unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Tertio, ex unitate charitatis, quia omnes connectuntur in amore Dei, et ad invicem in amore mutuo. Joan. XVII : *Charitatem quam dedisti mihi, dedi eis ut sint unum, sicut et nos unum sumus.* Manifestatur autem hujusmodi amor si verus est, quando membra pro se invicem sunt sollicita, et quando invicem compatiuntur. Ephes. IV : *In charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus, ex quo totum corpus connexum et compactum per omnem junctura subministrationis, secundum operationem in mensura uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate,* quia quilibet de gratia sibi collata a Deo debet proximo servire : unde nullus debet contemnere, nec pati ab ista Ecclesia abjici et expelli, quia non est nisi una Ecclesia, in qua homines salventur, sicut extra arcam Noe nullus salvari potuit. Circa secundum, sciendum, quod est etiam alia congregatio, sed malignantium. Psalm. XXV : *Odivi Ecclesiam malignantium,* etc. Sed hæc est mala, Ecclesia vero Christi est sancta. Apost. I Corinth. III : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos :* unde dicitur : *Sanctam Ecclesiam.* Sanctificantur autem fideles hujus congregationis ex tribus. Primo enim, quia sicut Ecclesia cum consecratur, materialiter lavatur, ita fideles loti sunt sanguine Christi. Apoc. I : *Dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* Hebr. XIII : *Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum.* Secundo, ex inunctione, quia sicut Ecclesia inungitur sic et fideles spirituali inunctione unguntur ut sanctificentur, alias non essent christiani, Christus enim idem est quod unctus. Hæc autem unctio est gratia Spiritus Sancti. II Corinth. I : *Qui unxit nos Deus.* Apost. I Corinth. VI : *Sanctificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.* Tertio, ex inhabitatione Trinitatis : nam ubicumque Deus inhabitat, locus ille sanctus est : unde Genes. XXVIII : *Vere locus iste sanctus est,* et Psal. XXIX : *Domum tuam decet sanctitudo, Domine.* Quarto, propter invocationem Dei. Jer. IV : *Tu autem in nobis es Domine, et nomen tuum invocatum est super nos.* Cavendum est ergo ne post talem santificationem polluamus animam nostram, quæ templum Dei est, per peccatum. Apoc. I Cor. III : *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Circa tertium, sciendum est, quod Ecclesia est catholica, id est, universalis, primo

quantum ad locum, quia est per totum mundum, contra Donatistas, Rom. I : *Fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Marc. ult. : *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ :* unde antiquitus Deus erat notus tantum in Judæa, nunc autem per totum mundum. Habet autem hæc Ecclesia tres partes. Una est in terra, alia est in cœlo, tertia est in purgatorio. Secundo, est universalis quantum ad conditionem hominum, quia nullus abjicitur, nec Dominus, nec servus, nec masculus, nec fœmina. Gal. III : *Non est masculus, neque fœmina.* Tertio, est universalis quantum ad tempus : nam aliqui dixerunt, quod Ecclesia debet durare usque ad certum tempus. Sed hoc est falsum, quia hæc Ecclesia incœpit a tempore Abel, et durabit usque ad finem sæculi. Matt. ult. : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi,* sed post consummationem sæculi remanebit in cœlo. Circa quartum sciendum est, quod Ecclesia Dei est firma. Domus autem dicitur firma, primo si habet bona fundamenta. Fundamentum autem Ecclesiæ principale est Christus. Apost. I Cor. III : *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Secundarium vero fundamentum sunt Apostoli et eorum doctrina, et ideo firma est. Unde in Apocal. quod dicitur, quod *civitas habebat duodecim fundamenta, et erant ibi scripta nomina duodecim Apost.* Apoc. XXI. Et inde est quod dicitur Ecclesia Apostolica. Exinde etiam quod ad significandum firmitatem hujus Ecclesiæ B. Petrus dictus est vertex. Secundo, apparet firmitas domus, si conquassata non potest destrui. Ecclesia autem nunquam potuit destrui, nec a persecutoribus, immo persecutionibus durantibus magis crevit, et qui eam persequebantur, et quos ipsa persequebatur deficiebant. Matth. XXI : *Qui ceciderit super lapidem istum confringetur : super quem vero ceciderit, conteret eum.* Nec ab erroribus, immo quanto magis errores supervenerunt, tanto magis veritas manifestata est. II Tim. III : *Homines mente corrupti, reprobi circa fidem, sed ultra non proficientes,* etc. Nec a tentationibus dæmonum. Ecclesia enim est sicut turris, ad quam fugit quicumque pugnat contra diabolum. Proverb. XVIII : *Turris fortissima nomen domini.* Et ideo diabolus principaliter conatur ad destructionem ejus, sed non prævalet, quia Dominus dixit, Matth. XVI : *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam,* quasi dicat : Bellabunt adversum te, sed non prævalebunt. Et inde est, quod sola Ecclesia Petri, in cujus partem venit tota Italia, dum discipali

mitterentur ad prædicandum, semper fuit firma in fide. Et cum in aliis partibus vel nulla fides sit, vel sit commista multis erroribus, Ecclesia tamen Petri et fide viget, et ab erroribus munda est. Nec mirum, quia Dominus dixit Petro, Luc. XXII : *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua.*

Sanctorum communionem. Sicut in corpore naturali operatio unius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore spirituali, scilicet Ecclesia. Et quia omnes fideles sunt unum corpus, bonum unius alteri communicatur. Apost. Rom. XII : *Singula autem alter alterius membra.* Unde et inter alia credenda quæ tradiderunt Apostoli, est quod communio bonorum sit in Ecclesia : et hoc est quod dicitur : *Sanctorum communionem.* Inter alia vero membra Ecclesiæ, principale membrum est Christus, quia est caput. Ephes. I : *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Bonum ergo Christi communicatur omnibus christianis, sicut virtus capitis omnibus membris, et hæc communicatio fit per Sacramenta Ecclesiæ, in quibus operatur virtus passionis Christi, quæ operatur ad conferendam gratiam in remissionem peccatorum. Hujusmodi autem Sacramenta Ecclesiæ sunt septem. Primum est baptismus, qui est regeneratio quædam spiritualis. Sicut enim vita carnalis non potest haberi nisi homo carnaliter nascatur, ita vita spiritualis, vel gratiæ, non potest haberi nisi homo renascatur spiritualiter : hæc autem generatio fit per baptismum. Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et est sciendum quod sicut homo non nascitur nisi semel, sic et semel tantum baptizatur. Unde et sancti addiderunt : *Confiteor unum baptisma.* Virtus autem baptismi est, quod purgat ab omnibus peccatis, et quantum ad culpam, et quantum ad pœnam : et inde est quod nulla pœnitentia imponitur baptizatis, quantumcumque fuerint peccatores, et statim moriantur post baptismum, immediate evolant in vitam æternam. Inde est etiam, quod licet soli Sacerdotes ex officio baptizent, ex necessitate tamen cuilibet licet baptizare, servata tamen forma baptismi quæ est : « Ego te baptizo in nomine patris, et filii, et Spiritus Sancti. » Sumit autem hoc Sacramentum virtutem a passione Christi. Roman. VI : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Et inde est, quod sicut Christus fuit tribus diebus in sepulcro, ita fit trina immersio in aqua. Secundum Sacramentum est confirmatio. Sicut enim in illis qui corporaliter nascuntur, necessa-

riæ sunt vires ad operandum, ita spiritualiter renatis necessarium est robur Spiritus Sancti. Unde et Apos. ad hoc quod essent fortes, receperunt Spiritum Sanctum post ascensionem Christi. Luc. XIV : *Vos autem sedete in civitate, quousque induamini virtute ex alto :* hoc autem robur confertur in Sacramento confirmationis. Et ideo illi qui habent curam puerorum debent multum esse solliciti quod confirmentur, quia in confirmatione confertur magna gratia. Et si decedat, majorem habet gloriam confirmatus, quam non confirmatus, quia hic habuit plus de gratia. Tertium Sacramentum est Eucharistia. Sicut enim in vita corporali, postquam homo natus est, et vires sumpsit, necessarius est ei cibus ut conservetur et sustentetur : ita in vita spirituali post habitum robur necessarius est ei cibus spiritualis, qui est corpus Christi. Joan. VI : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Et ideo secundum ordinationem Ecclesiæ quilibet Christianus semel in anno debet recipere corpus Christi, digne tamen et munde, quia, ut dicitur I Cor. II : *Qui manducat et bibit indigne,* scilicet cum conscientia peccati mortalis, de quo non est confessus, vel non proponit abstinere, *judicium sibi manducat et bibit.* Quartum Sacramentum est pœnitentia. Contingit enim in vita corporali quod quandoque quis infirmatur, et, nisi habeat medicinam, moritur, et ita in vita spirituali quis infirmatur per peccatum, unde necessaria est medicina ad recuperandam sanitatem, et hæc gratia quæ confertur in pœnitentiæ Sacramento. Psalm. CII : *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.* In pœnitentia autem tria debent esse : contritio, quæ est dolor de peccato cum proposito abstinendi, confessio peccatorum cum integritate, et satisfactio, quæ est per bona opera. Quintum Sacramentum est extrema Unctio. In hac enim vita sunt multa quæ impediunt, propter quæ homo non potest perfecte consequi purgationem a peccatis. Et quia nullus potest intrare vitam æternam nisi sit bene purgatus, necessarium fuit aliud Sacramentum quo homo purgaretur a peccatis, et liberarétur ab infirmitate, et præpararetur ad introitum regni cœlestis, et hoc est Sacramentum extremæ Unctionis. Sed quod non semper curet corporaliter, hoc est quia forte vivere non expedit saluti animæ. Jac. V : *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.* Sic

ergo patet, quod per quinque Sacramenta quæ prædicta sunt, habetur perfectio vitæ. Sed quia necessarium est quod hujusmodi Sacramenta conferantur per determinatos ministros, ideo fuit necessarium Sacramentum ordinis, cujus ministerio hujusmodi Sacramenta dispensarentur : nec est attendenda ad hoc eorum vita, si aliquando ad mala declinant, sed virtus Christi, per quam ipsa Sacramenta efficaciam habent, quorum ipsi dispensatores sunt. Apost. I Corinth. IV : *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei :* et hoc est sextum Sacramentum, scilicet ordinis. Septimum Sacramentum est matrimonium, in quo si mundi vivunt homines, salvantur, et possunt sine peccato mortali vivere. Et interdum declinant conjugati ad venialia, quando eorum concupiscentia non fertur extra bona matrimonii, et si efferatur extra, tunc declinant ad mortale. Per hæc autem septem Sacramenta consequimur peccatorum remissionem, et ideo hic statim subditur : *Remissionem peccatorum.* Per hoc etiam datum est Apostolis dimittere peccata : et ideo credendum est, quod ministri Ecclesiæ, ad quos derivata est hujusmodi potestas ab Apostolis, et ad Apostolos a Christo, in Ecclesia habeant potestatem ligandi atque solvendi et quod in Ecclesia sit plena potestas dimittendi peccata, sed gradatim, scilicet a Papa in alios prælatos. Sciendum est etiam, quod non solum virtus passionis Christi communicatur nobis, sed etiam meritum vitæ Christi, et quidquid boni fecerunt omnes sancti communicatur in charitate existentibus, quia omnes unum sunt. Psalm. CVIII : *Particeps ego sum omnium timentium te.* Et inde est, quod qui in charitate vivit, particeps est omnis boni quod fit in toto mundo, sed tamen specialius illi, pro quibus specialius fit aliquod bonum : nam unus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficiis, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc communionem consequimur duo, unum scilicet quod meritum Christi communicatur omnibus : aliud quod bonum unius communicatur alteri, unde excommunicati per hoc quod sunt extra Ecclesiam, perdunt partem omnium bonorum quæ fiunt, quod est majus damnum, quam damnum alicujus rei temporalis. Est etiam aliud periculum, quia constat quod per hujusmodi suffragia impeditur diabolus, ne possit nos tentare : unde quando quis excluditur ab hujusmodi suffragiis, diabolus facilius vincit eum. Et inde est quod in primitiva Ecclesia, cum aliquis excommunicabatur, statim diabolus vexabat eum corporaliter.

Carnis resurrectionem. Spiritus Sanctus non solum sanctificat Ecclesiam quantum ad animam, sed virtute ejus resurgent corpora nostra. Rom. IV : *Qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis*, et I Corinth. XV : *Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum* et ideo credimus secundum fidem nostram resurrectionem mortuorum futuram. Circa quam quatuor consideranda occurrunt. Primum est, utilitas quæ ex fide resurrectionis provenit : secundum, est qualitas resurgentium quantum ad omnes in generali : tertium, quantum ad bonos : quartum quantum ad malos in speciali. Circa primum sciendum, quod ad quatuor est nobis utilis fides et spes resurrectionis. Primo, ad tollendum tristitias, quas ex mortuis concipimus. Impossibile est enim quod homo non doleat de morte chari sui : sed per hoc quod sperat eum resurrecturum, multum temperatur dolor mortis. I Thessalonicien. IV : *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut et cæteri qui spem non habent.* Secundo, aufert timorem mortis : si homo post mortem non speraret aliam vitam meliorem, sine dubio mors esset valde timenda, et potius deberet homo quæcumque mala facere, quam incurrere mortem : sed quia credimus esse aliam vitam meliorem, ad quam perveniemus post mortem, constat quod nullus debet mortem timere, nec timore mortis aliqua mala facere. Heb. II : *Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.* Tertio, reddit sollicitos et studiosos ad bene operandum, si enim vita hominis esset tantum ista, in qua vivimus, non inesset hominibus magnum studium ad bene operandum : quia quidquid faceret, parvum esset cum ejus desiderium non sit ad bonum determinatum secundum certum tempus, sed ad æternitatem. Sed quia credimus quod per hæc quæ hic facimus, recipiemus bona æterna in resurrectione, ideo studemus bona operari. I Corinth. XV : *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Quarto, retrahit a malo. Sicut enim spes præmii allicit ad bonum operando, ita timor pœnæ quam credimus malis reservari, retrahit a malo. Joan. VI : *Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ : qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Circa secundum sciendum est, quod quantum ad omnes quadruplex conditio attendi potest in resurrectione. Prima est ad identitatem corporum resurgentium, quia idem corpus quod nunc

est quantum ad carnem, et quantum ad ossa resurget, licet aliqui dixerint, quod hoc corpus quod nunc corrumpitur, non resurget : quod est contra Apostolum. Ait enim I Corinth. xv: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem :* et quia sacra Scriptura dicit, quod virtute Dei idem corpus ad vitam resurget. Job xix : *Rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum.* Secunda conditio erit quantum ad qualitatem, quia corpora resurgentia erunt alterius qualitatis quam nunc sint, quia et quantum ad beatos, et quantum ad malos corpora erunt incorruptibilia, quia boni erunt semper in gloria, et mali semper in pœna eorum. I Corinth. xv : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.* Et quia corpus erit incorruptibile et immortale, non erit usus ciborum et venereorum : Matth. xx : *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Et hoc est contra Judæos et Saracenos. Job vi : *Non revertetur ultra in domum suam.* Tertia conditio quantum ad integritatem, quia omnes et boni, et mali resurgent cum omni integritate quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non enim erit ibi cæcus, vel claudus, nec aliquis defectus. Apost. I Cor. xv : *Mortui resurgent incorrupti,* id est, impassibiles quantum ad corruptiones præsentes. Quarta conditio est quantum ad ætatem, quia omnes resurgent in ætate perfecta, id est triginta trium vel duorum annorum, cujus ratio est : quia qui nondum pervenerunt ad hoc, non habent ætatem perfectam, et senes hanc jam amiserunt, et ideo juvenibus et pueris addetur quod deest, senibus vero restituetur. Eph. iv: *Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Circa tertium, sciendum est, quod quantum ad bonos erit specialis gloria ; sancti habebunt corpora glorificata, in quibus erit quadruplex conditio. Prima est claritas. Mat. xiii : *Fulgebunt justi sicut sol in regno patris eorum.* Secunda est impassibilitas. I Cor. xv : *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Apoc. xxi : *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Tertia est agilitas. Sap. iii : *Fulgebunt justi, et sicut scintillæ in arundineto discurrent.* Quarta est subtilitas. I Cor. xv: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale,* non quod omnino sit spiritus, sed quia erit totaliter spiritui subjectum. Circa quartum, sciendum, quod damnatorum conditio contraria erit conditioni beatorum, quia erit in eis pœna æterna, in qua

est quadruplex mala conditio : nam corpora eorum obscura. Isa. XIII : *Facies combustæ vultus eorum.* Item, passibilia, licet nunquam corrumpantur, quia semper in igne ardebunt, et nunquam consummabuntur. Isa. LXVI : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.* Item, erunt gravia. Anima enim erit ibi quasi catenata. Psal. CXLIX : *Ad alligandos reges eorum in compedibus.* Item, erunt quodammodo carnalia et anima et corpus. Joel. I : *Computruerunt jumenta in stercore suo.*

Vitam æternam. Amen. Convenienter in fine omnium desideriorum nostrorum, scilicet in vita æterna, finis datur credendi in Symbolo, cum dicitur : *Vitam æternam. Amen :* contra quod dicunt illi, qui ponunt animam interire cum corpore. Si enim hoc esset verum, homo esset ejusdem conditionis cum brutis : et istis convenit illud, Psal. XLVIII : *Homo cum in honore esset non intellexit ; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Anima enim humana assimilatur Deo in immortalitate, ex parte autem sensualitatis assimilatur bestiis. Cum ergo credit quis, quod anima moriatur cum corpore, recedit a Dei similitudine, et bestiis comparatur, contra quos dicitur Sap. II : *Neque mercedem speraverunt justitiæ, nec judicaverunt honorem animarum sanctarum : quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, et ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.* Est autem primo considerandum in hoc articulo, quæ vita sit vita æterna : circa quod sciendum, quod in vita æterna primum est quod homo conjungitur Deo. Nam ipse Deus est præmium et finis omnium laborum nostrorum. Gen. XV : *Ego protector tuus, et merces tua magna nimis.* Consistit autem hæc conjunctio in perfecta visione. I Corinth. XIII : *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Item consistit in summa laude. Aug. in XXII de Civ. Dei : « Videamus, amabimus, et laudabimus ». Isa. LI : *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis.* Item, in perfecta satietate desiderii : nam ibi habebit quilibet beatus ultra desiderata et sperata, cujus ratio est : quia nullus potest in vita ista implere desiderium suum, nec unquam aliquod creatum satiat desiderium hominis. Deus enim solus satiat, et infinitum excedit, et inde est quod non quiescit nisi in Deo. Aug. in I Confess. « Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te ». Et quia sancti in patria perfecte habebunt Deum manifestum est quod satiabitur desiderium eorum, et adhuc gloria excedet. Et ideo dicit Dominus, Matt. XXV : *Intra in gaudium*

Domini tui. Aug. « Totum gaudium non intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes, intrabunt in gaudium ». Psal. XVI : *Satiabor cum apparuerit gloria tua,* et iterum : *Qui replet in bonis desiderium tuum,* etc. Quidquid enim delectabile est, totum est ibi superabundanter. Si enim appetantur delectationes, ibi erit summa et perfectissima delectatio, quia de summo bono, scilicet Deo. Job. XXII : *Tunc super Omnipotentem deliciis afflues.* Psalm. XV : *Delectationes in dextera tua usque in finem.* Item, si appetuntur honores, ibi erit omnis honor. Homines præcipue desiderant esse reges quantum ad laicos : et Episcopi, quantum ad clericos, et utrumque erit tibi. Apoc. V : *Fecisti nos Deo nostro regnum et Sacerdotes.* Sap. V : *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.* Item, si scientia appetitur, ibi erit perfectissima, quia omnes naturas rerum, et omnem veritatem, et quidquid volemus sciemus, et quidquid volemus habere habebimus ibi cum ipsa vita æterna. Sapien. VII : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Proverb. X : *Desiderium suum justis dabitur.* Tertio, consistit in perfecta securitate : nam in mundo isto non est perfecta securitas, quia quanto quis habet plura et magis eminet, tanto plura timet et pluribus indiget : sed in vita æterna nulla est tristitia, nullus labor, nullus timor. Prov. : *Abundantia perfruetur, malorum timore sublato.* Quarto, consistit in omnium beatorum jucunda societate, quæ societas erit maxime delectabilis, quia quilibet habebit omnia bona cum omnibus beatis : nam quilibet diliget alium sicut seipsum, et ideo gaudebit de bono alterius sicut de suo. Quo fit ut tantum augeatur lætitia et gaudium unius, quantum est gaudium omnium. Psal. LXXXVI : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Hæc autem quæ dicta sunt, et multa ineffabilia habebunt sancti qui erunt in patria. Mali vero qui erunt in morte æterna non minus habebunt de dolore et pœna, quam boni de gaudio et gloria. Exaggeratur autem pœna eorum primo ex separatione Dei et omnium bonorum, et hæc est pœna damni, quæ respondet aversioni, quæ pœna major est quam pœna sensus. Matth. XXV : *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores.* In vita enim illa mali habent tenebras interiores, scilicet peccati, sed tunc habebunt etiam exteriores. Secundo ex remorsu conscientiæ : Psal. XLIX : *Arguam te, et statuam contra faciem tuam.* Sap. V : *Præ angustia spiritus gementes :* et tamen hæc pœnitentia et gemitus erit inutilis, quia non propter odium mali, sed propter dolorem pœnæ. Tertio, ex immensitate pœnæ

sensibilis, scilicet ignis inferni, qui animam et corpus cruciabit, quæ est acerbissima pœnarum, sicut dicunt sancti, et erunt sicut semper morientes, et nunquam mortui, nec moriuntur : unde dicitur mors æterna quia sicut moriens est in acerbitate pœnarum, sic et illi qui sunt in inferno. Psal. XLVIII : *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Quarto, ex desperatione salutis. Nam si eis daretur spes liberationis a pœnis, eorum pœna mitigaretur : sed cum subtrahitur eis omnis spes, pœna efficitur gravissima. Isa. LXVI : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.* Sic ergo patet differentia inter bene operari et male, quia bona opera ducunt ad vitam, mala autem trahunt ad mortem : et propter hoc homines deberent frequenter reducere hæc ad memoriam, quia ex hoc provocarentur ad bonum, et retraherentur a malo : unde et signanter in fine omnium ponitur : *Vitam æternam,* ut semper magis memoriæ imprimatur, ad quam vitam nos perducat Dominus Jesus Christus, Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

OPUSCULUM XXXIV.

EXPOSITIO DEVOTISSIMA ORATIONIS DOMINICÆ VIDELICET PATER NOSTER

(Edit. Rom. Opusculum VII.)

Pater noster. Inter alias orationes, oratio Dominica principalior invenitur. Habet enim quinque excellentia, quæ in oratione requiruntur. Debet enim esse oratio secura, recta, ordinata, et humilis. Secura quidem, *ut cum fiducia adeamus ad thronum gratiæ ejus,* ut dicitur Hebr. IV. In fide etiam non deficientes. Dicitur enim Jacob. I : *Postulet autem in fide nihil hæsitans.* Rationabiliter autem hæc oratio est securissima : est enim ab advocato nostro formata, qui est sapientissimus petitor, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ,* ut dicitur ad Colosens. II. De quo dicitur I Joan. II : *Advocatum habemus apud patrem :* unde dicit Cyprianus in libro de oratione dominica : « Cum Christum habeamus advocatum apud patrem pro peccatis nostris, quando pro delictis nostris petimus, advocati nostri verba proponamus ». Ulterius securior apparet ex hoc, quod ipse qui orationem exaudit cum patre, docuit nos orare, secundum illud Psalm. XC : *Clamabit ad me, et ego exaudiam eum :* unde dicit Cyprianus : « Amica, familiaris, et devota est oratio, Dominum de suo rogare ». Unde ab hac oratione nunquam sine fructu receditur, nam per eam venialia dimittuntur, ut dicit August. Debet etiam esse oratio nostra recta, ut petat orans a Deo quæ sibi conveniunt. Nam Damascenus dicit : « Oratio est petitio decentium a Deo ». Multoties enim non exauditur oratio, quia indecentia postulantur. Jacob. IV : *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis.* Scire autem quid sit petendum, difficillimum est, cum difficillimum sit scire quid sit desiderandum. Ea enim quæ licite petuntur, in oratione licite desiderantur : et ideo Apostol. dicit ad Roman. VIII : *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus.* Ipse autem Christus doctor est :

nam ipsius est docere quid nos orare oporteat. Nam discipuli dixerunt ei, Lucæ II : *Domine, doce nos orare.* Ea ergo quæ ipse orare docuit rectissime postulantur : unde Augustin. « Quæcumque autem verba dicamus, nihil aliud dicimus, quam quod in ista oratione dominica positum est, si recte et congruenter oramus ». Debet etiam esse ordinata sicut desiderium, cum oratio sit desiderii interpres. Est autem hic debitus ordo, ut spiritualia carnalibus, cœlestia terrenis desiderando et orando præferamus, secundum illud Matth. VI : *Primum quærite regnum Dei,* etc. Hoc Dominus in hac oratione servare docuit, in qua primo petuntur cælestia, et postmodum terrena. Debet etiam oratio esse devota, quia pinguedo devotionis facit sacrificium orationis esse Deo acceptum, secundum illud Psalm. LXII : *In nomine tuo levabo manus meas : sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* Devotio autem plerumque propter prolixitatem orationis obtunditur : unde Dominus superfluam orationis prolixitatem docuit vitare, dicens, Matth. VI : *Orantes autem nolite multum loqui.* Et August. dicit ad Probam : « Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si fervens perseveret intentio », unde Dominus hanc orationem brevem instituit. Consurgit autem devotio ex charitate, quæ est amor Dei et proximi, quorum utrumque in hac oratione ostenditur. Nam ad insinuandum divinum amorem, vocamus eum patrem : ad insinuandum autem amorem proximi, communiter pro omnibus oramus, dicentes . *Pater noster,* etc. *Et dimitte nobis debita nostra,* etc. ad quod proximorum dilectio nos inducit. Debet etiam oratio esse humilis, secundum illud Psal. CI : *Respexit in orationem humilium.* Et Luc. XVIII de pharisæo et publicano. Et Judit. IX : *Humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio,* quæ quidem humilitas in hac oratione servatur : nam vera humilitas est quando aliquis nihil ex suis viribus præsumit, sed totum ex divina virtute impetrandum expectat. Nota insuper, quod tria bona facit oratio. Primo enim est efficax et utile remedium contra mala. Liberat enim a peccatis commissis. Psalm. XXXI : *Tu remisisti impietatem peccati mei : pro hac orabit ad te omnis sanctus.* Sic latro in cruce oravit, et remissionem obtinuit, quia : *Hodie mecum eris in Paradiso.* Luc. XXIII. Sic publicanus oravit, et *justificatus descendit in domum suam,* Luc. XVIII. Liberat etiam a timore peccatorum supervenientium a tribulationibus et tristitiis. Jacob. ult. : *Tristatur quis in vobis, oret æquo animo.* Liberat etiam a persecutionibus et ini-

micis. Psalm. CVIII : *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Secundo, est efficax et utilis ad omnia desideria obtinenda. Matth. II : *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis :* et si non exaudimur, hoc est quia non instanter petimus. *Oportet enim semper orare, et nunquam deficere,* Luc XVIII. Vel : quia non petimus id quod magis expedit ad salutem. August. : « Bonus Dominus qui sæpe non tribuit quod volumus, ut tribuat quod mallemus ». Et hoc reperitur de Paulo, qui ter petiit a se removeri stimulum, et non exauditus. Tertio est utilis, quia facit nos familiares Deo. Psalm. CXL : *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Dicit ergo :

Pater. Nota hic duo, quomodo scilicet pater sit, et quid debemus ei, quia pater est. Dicitur autem pater ratione specialis creationis, quia creavit nos ad imaginem et similitudinem suam, quam aliis creaturis inferioribus non impressit. Deut. XXXII : *Ipse est pater tuus, qui fecit et creavit te.* Item, ratione gubernationis. Quanquam enim omnia gubernet, nos tamen gubernat ut dominos, alia ut servos. Sap. XIV : *Tua, pater, providentia cuncta gubernat, et* Sap. XIII : *Et cum magna reverentia disponis nos.* Item, ratione adoptionis, quia aliis creaturis dedit quasi munuscula, nobis autem hæreditatem, et hoc quia filii : sed si filii, et hæredes. Apost. Rom. VIII : *Non accepistis spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, pater.* Debemus autem nos ei tria. Primo, honorem, Mal. I : *Si ego pater, ubi est honor meus?* qui consistit in tribus, in laudis datione, quoad Deum. Psal. XLIX : *Sacrificium laudis honorificabit me,* quæ non solum debet esse in ore, sed etiam in corde. Isa. XXIX : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* In corporis puritate, quoad seipsum. I Corinth. VI : *Glorificate, et portate Deum in corpore vestro.* In judicii æquitate, quoad proximum. Psal. XCV : *Honor regis judicium diligit.* Secundo, debemus ei imitationem, quia pater est. Jer. III : *Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis :* quæ perficitur in tribus. In dilectione. Ephes. V : *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione :* et hoc oportet esse in corde. In miseratione, dilectio enim debet esse cum miseratione. Luc. VI : *Estote misericordes :* et hoc debet esse in opere. In perfectione, qua dilectio et miseratio debet esse perfecta. Matth. V : *Estote perfecti, sicut et pater vester cœlestis perfectus est.* Tertio, debemus ei obedientiam. Heb. XII : *Multo magis obtemperabimus patri*

spirituum : et hoc, propter tria. Primo, propter dominium. Ipse enim est Dominus. Exod. XXIV : *Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, et erimus obedientes.* Secundo, propter exemplum, quia verus filius *factus est* patri *obediens usque ad mortem,* ut dicitur Phil. II. Tertio, propter commodum. II Reg. II : *Ludam ante Dominum qui elegit me.* Quarto, debemus ei patientiam in castigationibus. Prover. III : *Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias, nec deficias cum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, corripit : et, quasi pater in filio, complacet sibi.*

Noster. Ex hoc autem ostenditur, quod duo debemus proximis. Primo amorem, quia fratres nostri sunt : nam omnes sunt filii Dei. I Joan. IV : *Qui non diligit fratrem suum quem videt,* etc Item, reverentiam, quia filii Dei sunt. Malach. II : *Numquid pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo decipit unusquisque vestrum fratrem suum?* Rom. XII : *Honore invicem prævenientes* : et hoc propter fructum, quia ipse *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ,* Hebr. V.

Qui es in cœlis. Inter cætera quæ oranti sunt necessaria, fiducia plurimum valet, Jac. I : *Postulet autem in fide, nihil hæsitans.* Unde Dominus nos orare docens, ea præmittit, ex quibus in nobis fiducia generetur, scilicet ex benignitate patris : unde *Pater noster* dicit, secundum illud Luc. II : *Si vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester cœlestis de cœlo dabit spiritum bonum potentibus se?* Et ex magnitudine potestatis : unde dicit : *Qui es in cœlis.* Unde Psal. CXXII : *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.* Potest autem hoc ad tria pertinere. Primo quidem ad orantis præparationem, quia dicitur Eccl. XVIII : *Ante orationem præpara animam tuam,* ut intelligatur in cœlis, hoc est, in cœlesti gloria, secundum illud Matth. V : *Merces vestra copiosa est in cœlis.* Et hæc præparatio debet esse per cœlestium imitationem, quia filius debet imitari patrem. Unde dicitur I Cor. XV : *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.* Item, per cœlestium contemplationem, quia homines solent frequentius cogitationem dirigere, ubi habent patrem, et alia quæ diligunt, secundum illud Matth. VI : *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum* : unde dicebat Apost. Phil. III : *Nostra conversatio in cœlis est* : et per cœlestium intentionem, ut ab eo qui in cœlis est, non nisi cœlestia quæramus, secundum illud Col. III : *Quæ sursum sunt quærite ubi Christus est.* Secundo,

potest pertinere quod dicitur « qui es in cœlis » ad audientis facilitatem, quia propinquus est nobis ut intelligatur : qui est in cœlis, id est in sanctis, in quibus Deus habitat, secundum illud Jer. XIV : *Tu in nobis es, Domine.* Sancti enim cœli dicuntur, secundum illud Psalm. XVIII : *Cœli enarrant gloriam Dei.* Habitat autem Deus in sanctis per fidem. Ephes. III : *Habitare Christum per fidem in cordibus vestris.* Per dilectionem, I Joan. IV : *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo :* per mandatorum impletionem. Joan. XIV : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus,* etc. Tertio, potest pertinere quod dicitur : *Qui es in cœlis,* ad efficaciam exaudientis, ut per cœlos, corporeos cœlos intelligamus, non quod corporalibus cœlis includatur, secundum illud III Reg. VIII : *Cœlum, et cœli cœlorum te capere non possunt,* sed ut significetur quod Deus est perspicax in consideratione, utpote qui de alto videt. Psal. CI : *Prospexit de excelso sancto suo :* et quod sublimis est in potestate, secundum illud Psal. CII : *Dominus in cœlo paravit sedem suam :* et quod stabilis est in æternitate, secundum illud Psal. CI : *Tu autem in æternum permanes, et anni tui non deficient.* Unde et de Christo dicitur : *Thronus ejus sicut dies cœli.* Et Philo. dicit in I de cœlo, quod propter incorruptionem cœli, omnes posuerunt cœlum esse locum spirituum. Per hoc ergo quod dicitur, *qui es in cœlis,* datur nobis ‡ducia orandi, quantum ad tria. Quantum ad potestatem, et quantum ad familiaritatem ejus a quo petitur, et quantum ad congruitatem petitionis. Potestas enim ejus a quo petitur, insinuatur, si per cœlos intelligantur cœli corporei : et, quamvis ipse ocis corporalibus non comprehendatur, cum scriptum sit Jer. XXIII : *Cœlum et terram ego impleo,* tamen dicitur esse in cœlis corporeis d insinuandum duo, scilicet potentiæ ejus virtutem, et sublimiatem naturæ. Primum quidem est contra illos qui dicunt omnia x fato cœlestium corporum ex necessitate accidere, secundum uam opinionem inutile esset aliquid a Deo orando petere. Sed oc stultum est, cum Deus in cœlis sic esse dicatur, ut cœlorum ominus est stellarum, secundum illud Psal. CXX : *Dominus in ælo paravit sedem suam.* Secundum vero contra illos est, qui in ando aliquas sibi corporeas phantasias de Deo proponunt et agunt, ideo dicitur esse in cœlis, ut per id quod in sensibilibus bus est altissimum, ostendatur divina sublimitas omnia excens etiam hominum desiderium et intellectum : unde quidquid

cogitari, vel desiderari potest, est minus quam Deus. Propter quod dicitur in Job XXXVI : *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Psal. XII : *Excelsus super omnes gentes Dominus.* Isa. XL : *Cui similem fecistis Deum?* Familiaritas autem Dei ostenditur, si per cœlos sancti accipiantur. Quia enim propter ejus altitudinem aliqui dixerunt, quod humana non curat, oportet considerare, quia nobis est vicinus, immo intimus, quia dicitur esse in cœlis id est in sanctis, qui cœli dicuntur, secundum illud Psalm. XVIII: *Cœli enarrant gloriam Dei.* Jer. XIV : *Tu in nobis es, Domine.* Hoc enim affert fiducia orantibus quantum ad duo. Primo, quantum ad propinquitatem Dei, secundum illud Psal. CXLIV : *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum.* Unde Matth. VI : *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum,* scilicet cordis. Secundo, quia per patrocinium aliorum sanctorum possumus impetrare quod petimus, secundum illud Job V : *Ad aliquem sanctorum convertere.* Jac. V : *Orate pro invicem, ut salvemini.* Idoneitatem etiam et congruitatem accipit oratio ex hoc quod dicitur esse in cœlis, secundum quod per cœlos spiritualia bona et æterna intelliguntur, in quibus est beatitudo propter duo. Primo, quia per hoc excitatur nostrum desiderium ad cœlestia. Tendere enim debet illuc desiderium nostrum, ubi patrem habemus, quia illic es hæreditas nostra. Col. III : *Quæ sursum sunt quærite.* I. Pet : *In hæreditatem immarcessibilem, conservatam in cœlis.* Secundo, quia per hoc informatur ut sit vita cœlestis, ut simus conformes patri cœlesti, secundum illud. I Cor. XV : *Qualis cœlestis, tales et cœlestes :* et hæc duo faciunt idoneum ad petendum, scilicet desiderium cœleste, et vita cœlestis ex quibus oratio congrua fit.

Prima petitio.

Sanctificetur nomen tuum. Hæc est prima petitio, in qua petitus ut nomen ejus in nobis manifestetur, et declaretur. Est autem nomen Dei primo mirabile, quia in omnibus creaturis mirabilia operatur : unde Dominus in Evangelio, Marc. ult. : *In nomine meo dæmonia ejicient,* etc. Secundo, est amabile. Act. IV : *Non est aliud nomen datum sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri.* Salus autem est ab omnibus diligenda. Exemplum de beato Ignatio, qui tamen nomen Christi dilexit, quod cum Trajanus requireret ab eo ut nomen Christi negaret, respondit quod de ore ejus removeri non posset : et cum ille minaretur sibi caput abscin-

dere, et Christum de ejus ore removere, dixit : « Et si de ore abstuleris, nunquam tamen de corde eripere poteris : hoc enim nomen cordi meo inscriptum habeo, et ideo ab ejus invocatione cessare non valeo. » Quod audiens Trajanus, et probari cupiens, servi Dei, abscisso capite, cor ejus extrahi jussit, et inventum est habens nomen Christi in se scriptum litteris aureis. Posuerat enim super cor suum hoc nomen quasi signaculum. Tertio, est venerabile. Apost. Philip. II : *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum.* Cœlestium, quantum ad Angelos et beatos : et terrestrium, quantum ad mundanos, qui hoc faciunt ex amore adipiscendæ gloriæ, vel timore fugiendæ pœnæ : et infernorum, quoad damnatos qui hoc faciunt ex timore. Quarto, inexplicabile, quia a narratione ejus deficiunt omnes linguæ : et ideo explicatur aliquando per creaturas, unde dicitur lapis ratione firmitatis. Matth. XVI : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Item, ignis ratione purificationis, quia sicut ignis metalla purificat, ita Deus purificat corda peccatorum. Unde Deuteron. IV : *Deus tuus ignis consumens est.* Item, lux ratione illuminationis, quia sicut lux illuminat tenebras, ita nomen Dei illuminat tenebras mentis. Psalm. XVII : *Deus meus, illumina tenebras meas :* unde istud nomen petimus manifestari, ut cognoscatur et teneatur sanctum. Sanctum autem tripliciter dicitur. Sanctum enim idem est, quod firmum : unde omnes beati qui in cœlo sunt, sancti dicuntur, quia sunt æterna felicitate firmati. In mundo non possunt esse sancti, quia sunt continue mobiles. Aug. : « Defluxi, Domine, a te, et erravi nimis, devius factus sum a stabilitate tua. » Secundo, sanctum idem est quod non terrenum : unde sancti qui in cœlo sunt, nullum habent affectum terrenum : unde Apost. Phil. III : *Omnia arbitratus sum ut stercora,* etc. Per terram autem designantur peccatores. Primo, ratione germinis. Terra enim si non colitur, spinas et tribulos germinat, sic anima peccatoris nisi colatur per gratiam, non germinat nisi tribulos et punctiones peccatorum. Genes. III : *Spinas et tribulos germinabit tibi.* Secundo, ratione caliginis. Terra enim caliginosa est et opaca. Sic etiam peccator caliginosus et opacus est. Genes. I : *Tenebræ erant super faciem abyssi.* Tertio, ratione conditionis. Terra enim est elementum siccum, quod spargitur nisi contineatur ab aquæ humiditate, nam Deus posuit terram super aqua, juxta illud Psalm. XCIX : *Qui firmavit terram super aquas,* quia ex humiditate aquæ continetur ariditas, vel siccitas terræ, sic

peccator animam habet siccam et aridam, juxta illud Psam. CXLII : *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Item, tertio dicitur sanctum, id est sanguine tinctum : unde sancti qui sunt in cœlo, sancti dicuntur, eo quod sunt sanguine tincti, juxta illud Apoc. VII : *Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas in sanguine agni.* Item, Apoc. I : *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.*

Secunda petitio.

Adveniat Regnum tuum. Sicut dictum est, Spiritus Sanctus facit nos recte amare, desiderare, et petere, et efficit in nobis primo timorem, per quem quærimus quod nomen Dei sanctificetur. Aliud donum, quod est donum pietatis, est proprie pietas, dulcis et devotus affectus ad patrem, et ad omnem hominem in miseria constitutum. Cum ergo Deus sit pater noster, ut patet, non solum debemus eum revereri, et timere sed etiam ad eum habere debemus dulcem et pium affectum. Hic autem affectus facit nos petere quod adveniat Regnum Dei. Tit. II : *Pie et juste vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei.* Posset autem quæri : Regnum Dei semper fuit, quare ergo petimus, quod veniat? Et ideo dicendum est, quod hoc potest tripliciter intelligi. Primo, quia aliquando rex habet jus regni solum, seu dominii, et tamen nondum dominium ipsius regni est declaratum, quia nondum homines regni sunt ei subjecti. Tunc ergo apparebit primo ejus regnum, seu dominium, quando homines regni erunt sibi subjecti. Deus autem ex se et sua natura est Dominus omnium, et Christus secundum quod homo habet a Deo, quod sit Dominus omnium. Daniel. VII : *Dedit ei potestatem, et honorem, et regnum.* Oportet ergo quod sibi sint omnia subjecta : hoc autem nondum est, sed erit in finem. I Cor. XV : *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.* Et ideo petimus et dicimus : *Adveniat regnum tuum,* et hoc quantum ad tria, scilicet ut justi convertantur, peccatores puniantur, et mors destruatur : nam homines dupliciter subjiciuntur Christo, aut voluntarii, aut inviti. Cum enim voluntas Dei sit ita efficax, quod oporteat penitus illam compleri, et Deus velit quod omnia subjiciantur Christo, alterum duorum erit necessarium, ut scilicet aut homo faciat voluntatem Dei subjiciendo se mandatis ejus, et hoc facient justi : aut Deus faciet de omnibus voluntatem suam pu-

niendo eos, et hoc faciet peccatoribus et inimicis suis, et hoc erit in fine mundi, Psalm. CIX : *Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum,* ut ideo sanctis est datum quærere quod adveniat Regnum Dei, scilicet quod ipsi totaliter subjiciantur ei, sed peccatoribus est horribile, quia nihil aliud est quærere quod adveniat Regnum Dei, nisi quod de voluntate Dei subjiciantur pœnis. Amos V : *Væ desiderantibus diem Domini.* Sed et ex hoc destruitur mors, quæ est vitæ contraria, ideo dicitur, I Corinth. XV. *Novissime autem inimica destruetur mors,* et hoc erit in resurrectione. Philip. III : *Reformabit corpus humilitatis nostræ.* Secundo, Regnum cœlorum dicitur gloria Paradisi, nec mirum : nam regnum nihil aliud dicitur nisi regimen. Ibi autem est optimum regimen, ubi nihil invenitur contra voluntatem Regentis. Voluntas autem Dei est salus hominum, quia vult omnes homines salvos fieri : et hoc potissime erit in Paradiso, ubi nihil erit saluti hominum repugnans. Matth. XIII : *Auferentur de regno ejus omnia scandala.* In mundo autem isto sunt multa contra salutem hominum. Cum ergo petimus : *Adveniat regnum tuum,* oramus ut simus participes regni cœlestis, et gloriæ Paradisi. Quod quidem regnum est valde desiderandum propter tria. Primo, propter summam justitiam quæ est in eo. Isa. VI : *Populus tuus omnes justi.* Hic enim mali sunt mixti bonis, sed ibi nullus malus erit, et nullus peccator. Item, propter perfectissimam libertatem. Hic enim non est libertas, quanquam omnes naturaliter desiderent eam : sed ibi erit omnimoda libertas contra omnem servitutem. Rom. VIII : *Ipsa creatura liberabitur a corruptione.* Et non solum erunt ibi omnes liberi, sed erunt reges. Apoc. V : *Fecisti nos Deo nostro regnum.* Cujus ratio est, quia omnes erunt ejusdem voluntatis cum Deo, et Deus volet quidquid sancti volent, et sancti quidquid Deus voluerit : unde cum voluntate Dei fiet voluntas eorum, et ideo omnes regnabunt, quia omnium voluntas fiet, et Dominus erit corona omnium. Isa. XXVIII : *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, et sertum exultationis residuo populi sui.* Item, propter mirabilem affluentiam. Isa. LXIV : *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.* Psalm. CII : *Qui replet in bonis desiderium tuum,* etc. Et nota, quod homo inveniet omnia in solo Deo excellentius, et perfectius omni eo quod in mundo quæritur. Si delectationem quæris, summam invenies in Deo. Si divitias, ibi omnem sufficientiam invenies, propter quam sunt divitiæ, et sic de aliis. Augustin. in Confessionib. : « Anima

cum fornicatur abs te, quærit extra te, quæ pura et limpida non invenit, nisi cum redit ad te. » Tertio modo quia aliquando in mundo isto regnat peccatum : et hoc est quando homo est ita dispositus, quod statim sequitur et prosequitur appetitum peccati. Apost. Rom. VI : *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore :* sed debet Deus regnare in corde tuo. Isa LII : *Sion regnabit Deus tuus.* Et hoc est quando paratus es obedire Deo, et servare omnia mandata sua. Cum ergo petimus quod veniat regnum, oramus quod non regnet in nobis peccatum, sed ipse Deus. Per hanc autem petitionem, pervenimus ad beatitudinem, qua dicitur Matth. V : *Beati mites :* nam secundum primam expositionem, ex quo homo desiderat quod Deus sit Dominus omnium, non vindicat se de injuria sibi illata, sed reservat eam Deo. Nam si vindicares te, non quæreres quod adveniret regnum ejus. Secundum vero secundam expositionem, si tu expectas regnum ejus, id est, gloriam Paradisi, non debes curare si perdis res mundanas. Item, secundum tertiam expositionem, si tu petis quod Deus regnet in te, et Christus, cum ipse fuerit mitissimus, et tu debes esse mitis. Matth. XI : *Discite a me quia mitis sum.* Hebr. X : *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.*

Tertia petitio.

Fiat voluntas tua sicut in Cælo et in Terra. Tertium donum quod efficit in nobis Spiritus Sanctus non solum efficit in bonis donum timoris, et donum pietatis, quæ est dulcis affectus ad Deum ut dictum est, sed etiam facit hominem sapientem : et hoc petebat David in Psalm. CXVIII, dicens : *Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me.* Et hæc est scientia, quia homo bene vivit, quam docuit nos Spiritus Sanctus. Inter alia autem quæ faciunt ad scientiam, et sapientiam hominis potissima sapientia est, quod homo non innitatur sensui suo. Proverb. III : *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Nam illi qui præsumunt de sensu suo ita, quod non credunt aliis, sed tibi tantum, semper inveniuntur et judicantur stulti, Proverb. XXVI : *Vidisti hominem sapientem sibi videri, magis illo speciem habebit insipiens.* Quod autem homo non credat sensui suo, procedit ex humilitate : unde et locus humilitatis est sapientia, ut dicitur Prov. XI. Superbi autem sibi ipsis nimis credunt. Docet ergo hoc Spiritus Sanctus per donum scientiæ, ut scilicet non faciamus voluntatem nostram, sed voluntatem Dei. Et ideo

propter hoc donum petimus a Deo, ut fiat voluntas sua sicut in cœlo et in terra, et in hoc apparet donum scientiæ. Unde hoc modo dicitur Deo: *Fiat voluntas tua*: sicut si esset unus infirmus, et vellet aliquid a medico, non præcise vult, sed de voluntate medici; alias si tantum de voluntate sua vellet, esset stultus. Sic nos a Deo nihil petere debemus, nisi quod fiat de nobis voluntas sua, id est, ut voluntas sua compleatur in nobis. Tunc enim est rectum cor hominis, quando concordat cum voluntate divina. Hoc Christus fecit, Joan. VI: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me.* Christus enim secundum quod Deus, eamdem voluntatem habet cum patre, sed secundum quod homo, habet aliam voluntatem a patre: et secundum hanc dicit se non facere voluntatem suam, sed patris, et ideo docet nos orare et petere: *Fiat voluntas tua.* Sed quid est quod dicitur? Nonne in Psalm. CXIII, dicitur: *Omnia quæcumque voluit fecit?* Si omnia facit quæ vult in cœlo et in terra, quid est hoc quod dicit, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra? Ad hoc sciendum est, quod Deus tria vult de nobis, et nos petimus quod hæc impleantur. Primum quidem quod Deus vult de nobis, est quod nos habeamus vitam æternam. Quicumque enim facit aliquid propter aliquem finem, vult de illa re illud, pro quo facit eam. Deus autem fecit hominem, sed non pro nihilo: quia sicut dicitur in Psalm. LXXXVII: *Numquid vane constituisti omnes filios hominum?* Fecit ergo homines propter aliquid, sed non propter voluptates, quia et bruta habent eas, sed ut habeat vitam æternam. Vult ergo Dominus, ut homo habeat vitam æternam. Quando vero aliquid consequitur illud ad quod factum est, dicitur quod salvatur: quando vero non consequitur, dicitur quod res illa perditur. Deus autem fecit hominem propter vitam æternam. Cum ergo consequitur vitam æternam, salvatur: et hoc vult Dominus. Joan. VI: *Hæc est voluntas patris mei qui misit me, ut omnis qui videt filium, et credit in eum, habeat vitam æternam.* Hæc autem voluntas jam completa est in Angelis, et in sanctis qui sunt in patria, quia vident Deum et cognoscunt et fruuntur eo: sed nos desideramus quod sicut voluntas Dei completa est in beatis qui sunt in cœlis, ita compleatur in nobis qui sumus in terra. Et hoc petimus cum oramus, fiat voluntas tua in nobis qui sumus in terra, sicut in sanctis qui sunt in cœlo. Alia voluntas Dei de nobis est ut servemus mandata ejus. Quando enim aliquis desiderat aliquid, non solum vult illud quod desiderat, sed omnia per quæ venitur ad illud: sicut me-

dicus ut consequatur sanitatem, vult etiam dietam, et medicinam, et hujusmodi. Deus autem vult ut habeamus vitam æternam. Matth. XIX : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Vult ergo ut servemus mandata. Rom. XII : *Rationabile obsequium vestrum, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, et perfecta :* bona, quia utilis. Isa. XLVIII : *Ego Dominus docens te utilia.* Beneplacens amanti, et si aliis non sit grata, amanti tamen est delectabilis. Psalm. XCVI : *Lux orta est justo, et rectis corde lætitia :* perfecta, quia honesta. Matth. V : *Estote perfecti, sicut et pater vester cœlestis perfectus est.* Sic ergo cum dicimus, fiat voluntas tua, oramus ut impleamus mandata Dei. Hæc autem voluntas Dei fit in justis, sed in peccatoribus nondum fit. Justi autem designantur per cælum, peccatores autem per terram. Petimus ergo ut fiat voluntas Dei ita in terra, id est, in peccatoribus, sicut in cœlo, id est, in justis. Notandum autem quod ex modo loquendi datur nobis doctrina. Non enim dicit : fac, nec etiam faciamus : sed dicit, fiat voluntas tua, quia ad vitam æternam duo sunt necessaria, scilicet gratia Dei et voluntas hominis : et licet Deus fecerit hominem sine homine, non tamen justificat eum sine eo. Augustinus super Joan. « Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te », quia vult quod homo cooperatur. Zach. I : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Apostolus I Corinth. XV : *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit.* Non ergo præsumas de te, sed confidas de gratia Dei : nec negligas, sed adhibeas studium tuum, et ideo non dicit, faciamus, ne videretur quod nihil faceret gratia Dei : nec dicit : fac, ne videretur quod nihil faceret voluntas et conatus noster : sed dicit . fiat per gratiam Dei adhibito studio et conatu nostro. Tertium quod vult Deus de nobis est, ut restituatur homo ad statum et dignitatem in qua creatus fuit primus homo, quæ tanta fuit ut spiritus et anima nullam repugnantiam sentiret a carne et sensualitate. Quamdiu enim anima subjecta fuit Deo, caro ita subjecta fuit spiritui ut nullam corruptionem mortis, seu infirmitatis, et aliarum passionum sentiret : sed ex quo spiritus et anima quæ erat media inter Deum et carnem, rebellavit Deo per peccatum, tunc corpus rebellavit animæ, et tunc mortem et infirmitates sentire cœpit, et continuam rebellionem sensualitatis ad spiritum. Rom. VII : *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ,* et Gal. V : *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem.* Sic est continua pugna inter carnem et spiri-

tum, et homo continue deterioratur per peccatum. Est ergo voluntas Dei ut homo restituatur ad statum primum, ut scilicet nihil sit in carne contrarium spiritui. I Thessal. IV : *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.* Hæc autem voluntas Dei non potest impleri in vita ista, sed complebitur in resurrectione sanctorum, quando resurgent corpora glorificata, et erunt incorruptibilia et nobilissima. I Cor. XV : *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Est tamen voluntas Dei in justis quantum ad spiritum per justitiam et scientiam et vitam : et ideo cum dicimus, *fiat voluntas tua,* oramus ut etiam fiat in carne. Nam hoc modo per cœlum accipimus spiritum, per terram carnem, ut sit sensus. Fiat voluntas tua ita in terra, id est, in carne nostra, sicut fit in cœlo, id est, in spiritu nostro per justitiam. Per hanc autem petitionem pervenimus ad beatitudinem luctus, de qua Matth. V : *Beati qui lugent,* etc. et hoc secundum quamlibet trium expositionum. Nam secundum primam desideramus vitam æternam, unde pro ejus dilectione inducimur ad luctum. Psalm. CXIX : *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Et hoc desiderium sanctorum est ita vehemens, quod propter hoc desiderant mortem, quæ secundum se fugienda est. II Corinthios V : *Audemus, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentes esse ad Deum.* Item, secundum secundam expositionem illi qui servant mandata sunt in luctu : quia licet sint dulcia animæ, tamen carni sunt amara, quæ continue maceratur. Psalm. : *Euntes ibant et flebant,* quantum ad carnem : *venientes autem venient cum exultatione,* quantum ad animam. Item, secundum tertiam expositionem ex pugna quæ continue est inter carnem et spiritum provenit luctus. Non enim potest fieri quin anima saucietur ad minus per venialia a carne, et ideo ut expietur, est in luctu. Psalm. VI : *Lavabo per singulas noctes,* id est, obscuritates peccati, *lectum meum,* id est, conscientam meam. Et qui sic plorant perveniunt ad patriam, ad quam nos perducat, etc.

Quarta petitio.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Multoties accidit, quod aliquis ex magna scientia, et sapientia efficitur timidus : et ideo est ei necessaria fortitudo cordis, ne deficiat in necessitatibus. Isaiæ. XL : *Qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat.* Hanc autem fortitudinem Spi-

ritus Sanctus dat. Ezech. II : *Ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos.* Est autem hæc fortitudo quam Spiritus Sanctus dat, ut cor hominis non deficiat timore rerum necessariarum, sed credat firmiter quod omnia quæ sunt ei necessaria, ministrentur sibi a Deo. Et ideo Spiritus Sanctus qui hanc fortitudinem dat, docet nos petere a Deo : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie :* unde Spiritus fortitudinis dicitur. Sciendum est autem, quod in tribus præcedentibus petitionibus petuntur spiritualia, quæ hic inchoantur in hoc mundo, sed non perficiuntur, nisi in vita æterna. Cum enim petimus quod sanctificetur nomen Dei, petimus quod cognoscatur sanctitas Dei. Cum vero petimus quod adveniat regnum Dei, petimus quod simus participes vitæ æternæ. Cum autem oramus quod fiat voluntas Dei, petimus quod compleatur voluntas ejus in nobis. Quæ omnia et si inchoentur in hoc mundo, non tamen possunt haberi perfecte nisi in vita æterna : et ideo necessarium fuit aliqua petere necessaria, quæ perfecte possent haberi in vita præsenti : et inde est quod Spiritus Sanctus docuit petere necessaria in vita præsenti, quæ perfecte hic habentur. Simul etiam ut ostendat quod etiam temporalia providentur nobis a Deo, et hoc est quod dicit : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie :* in quibus quidem verbis docuit nos vitare quinque peccata, quæ consueverunt contingere ex desiderio rerum temporalium. Primum peccatum est, quod homo, per immoderatum appetitum, petit ea quæ statum et conditionem ejus excedunt, non contentus his quæ decent eum : sicut si desiderat vestes, non vult eas ut miles, si est miles, sed sicut omnes : non ut clericus, si est clericus, sed sicut episcopus, et hoc vitium retrahit homines a spiritualibus, in quantum nimis inhæret eorum desiderium temporalibus. Hoc autem vitium docuit nos vitare Dominus, docens nos petere panem tantum, id est necessaria ad præsentem vitam secundum conditionem uniuscujusque, quæ omnia sub nomine panis intelliguntur : unde non docuit delicata petere, non diversa, non exquisita, sed panem sine quo vita hominis duci non potest, quia omnibus communis est. Ecclesiast. XXIX : *Initium vitæ hominis panis et aqua.* Apostolus I Timoth. VI : *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus.* Secundum vitium est quod aliqui in acquisitione rerum temporalium alios molestant, et defraudant. Hoc vitium est adeo periculosum quod est difficile bona ablata restitui. Non enim dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, secundum

Augustinum. Quod quidem vitium docuit nos vitare, docens nos petere panem nostrum, non alienum. Raptores enim non comedunt panem suum, sed alienum. Tertium est superflua sollicitudo. Aliqui enim sunt, qui nunquam sunt contenti de eo quod habent, sed semper plus volunt, quod quidem immoderatum est : quia desiderium debet moderari secundum necessitatem. Prov. XXX : *Divitias et paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria,* etc. Et hoc monuit nos vitare dicens : *Panem nostrum quotidianum,* id est, unius diei, vel unius temporis. Quartum vitium est immoderata voracitas. Sunt enim aliqui, qui tantum volunt consumere uno die, quod sufficeret pluribus diebus, et isti petunt non panem quotidianum, sed decem dierum : et ex hoc quod nimis expendunt, contingit quod omnia consumunt. Prover. XXIII : *Vacantes potibus, et dantes symbola, consumentur.* Eccl. XIX : *Operarius ebriosus non locupletabitur.* Quintum vitium est ingratitudo. Nam cum aliquis ex divitiis superbit, et non recognoscit a Deo ea quæ habet, hoc est valde malum : quia omnia quæ habemus sive spiritualia, sive temporalia a Deo sunt. I Parai. XXIX : *Omnia tua sunt, quæ de manu tua accipimus.* Ideo ad removendum hoc vitium dicit : *Da nobis,* et *panem nostrum,* ut sciamus quod omnia nostra a Deo sunt. Sed de hoc habemus unum documentum : quia aliquando aliquis habet multas divitias, et ex eis nullam utilitatem consequitur, sed damnum spirituale et temporale. Nam aliqui propter divitias perierunt. Eccles. VI : *Est et aliud malum quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines. Vir cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud.* Item, Eccles. V : *Divitiæ congregatæ in malum Domini sui.* Debemus ergo petere ut divitiæ nostræ sint nobis ad utilitatem, et hoc petimus cum dicimus : *Panem nostrum da nobis,* id est, fac divitias nobis utiles. Job. XX : *Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. Divitias quas devoravit, evomet : et de ventre illius extrahet eas Deus.* Aliud vitium est in rebus mundi, scilicet superflua sollicitudo. Nam aliqui sunt qui hodie sollicitantur de rebus temporalibus, quæ erunt usque ad unum annum. Et qui hoc habent nunquam quiescunt. Matth. VI : *Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducabimus,* etc. Et ideo Dominus docet nos petere, quod hodie detur nobis panis noster id est ea quæ sunt nobis necessaria ad præsens tempus. Invenitur quidem alius du-

plex panis, scilicet sacramentalis, et panis verbi Dei. Petimus ergo panem nostrum sacramentalem, qui quotidie in Ecclesia conficitur, ut sicut illud accipimus in sacramento, ita detur nobis ad salutem. Joan. VI : *Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi.* I Cor. XI : *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit.* Item alius panis est verbum Dei. Mat. IV : *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Petimus ergo, ut nobis det panem id est verbum suum : ex hoc autem provenit homini beatitudo, quæ est fames justitiæ. Nam posquam spiritualia habentur, magis desiderantur, et ex hoc desiderio provenit fames, et ex fame satietas vitæ æternæ.

Quinta petitio.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Inveniuntur aliqui magnæ sapientiæ et fortitudinis : et quia nimis confidunt de virtute sua, non agunt sapienter quæ agunt, nec perducunt quod intendunt ad complementum. Prov. XX : *Cogitationes consiliis roborantur.* Sed notandum, quod Spiritus Sanctus qui dat fortitudinem, dat etiam consilium. Nam omne bonum consilium de salute hominum est a Spiritu Sancto. Tunc autem consilium est homini necessarium, quando est in tribulatione, sicut consilium medicorum cum aliquis infirmatur. Unde et homo cum spiritualiter infirmetur per peccatum, debet quærere consilium ut sanetur : consilium autem peccatori necessarium ostenditur, Daniel. IV, cum dicitur : *Consilium meum placeat tibi, rex. Peccata tua eleemosynis redime.* Optimum ergo consilium contra peccata est eleemosyna, et misericordia : et ideo Spiritus Sanctus docet peccatores petere et orare : *Dimitte nobis debita nostra.* Debemus autem Deo illud quod auferimus de jure suo : jus autem Dei est ut faciamus voluntatem suam præferendo eam voluntati nostræ. Auferimus ergo Deo jus suum, cum præferimus voluntatem nostram voluntati suæ, et hoc est peccatum ; peccata ergo sunt debita nostra. Est ergo consilium Spiritus Sancti, ut petamus a Deo veniam peccatorum : et ideo dicimus : *Dimitte nobis debita nostra.* Possumus autem in his verbis tria considerare. Primum est, quare fit hæc petitio : secundum, quomodo impleatur : tertium est, quid requiritur ex parte nostra ut impleatur. Circa primum sciendum, quod ex hac petitione possumus duo colligere, quæ necessaria sunt hominibus in vita ista. Unum

est, quod homo semper sit in timore et humilitate. Aliqui enim fuerunt ita præsumptuosi, qui dicerent, quod homo poterat vivere in mundo isto, ita quod ex se poterat vitare peccata. Sed hoc nulli datum est, nisi soli Christo, qui habuit spiritum non ad mensuram, et Beatæ Virgini, quæ fuit plena gratiæ, in qua nullum peccatum fuit, sicut dicit August. De qua scilicet Virgine, cum de peccatis agitur, nullam volo fieri mentionem. Sed de aliis sanctis nulli concessum est quin ad minus veniale peccatum incurreret. I Joan. I : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* : et hoc etiam probatur per petitionem istam. Constat enim quod omnibus sanctis et hominibus convenit dicere : *Pater noster,* in quo dicitur : *Dimitte nobis debita nostra,* ergo omnes recognoscunt et confitentur se peccatores, vel debitores. Si ergo peccator es, debes timere et humiliari. Aliud est, quod semper vivamus in spe, quia licet simus peccatores, non debemus desperare, ne desperatio ducat nos ad majora et diversa peccata, sicut dicit Apost. Eph. IV : *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ,* etc. Ergo multum est utile, quod semper speremus : quia quantumcumque homo sit peccator, debet sperare quod Deus, si perfecte conteratur et convertatur, dimittet ei. Hæc autem spes firmatur in nobis cum petimus : *Dimitte nobis debita nostra.* Sed hanc spem abstulerunt Novatiani, qui dixerunt quod qui semel peccabant post baptismum, nunquam consequebantur misericordiam. Hoc autem non est verum, si verum dixit Christus dicendo : *Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me,* Matth. XVIII. In quacumque ergo die petes, poteris consequi misericordiam, si roges cum pœnitudine peccati. Sic igitur ex hac petitione consurgit timor et spes, quia omnes peccatores contriti et confitentes misericordiam consequuntur, et ideo necessaria fuit hæc petitio. Circa secundum, sciendum est, quod in peccato sunt duo, scilicet culpa qua offenditur Deus, et pœna quæ debetur pro culpa : sed culpa remittitur in contritione, quæ est cum proposito confitendi et satisfaciendi. Psalm. XXXI : *Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino : et tu remisisti impietatem peccati mei.* Non est igitur desperandum, ex quo ad remissionem culpæ sufficit contritio cum proposito confitendi. Sed forte quis dicet : « Ex quo dimittitur peccatum in contritione, ad quid necessarius est sacerdos? » Ad hoc dicendum est, quod Deus in contritione dimittit culpam, et pœna æterna commutatur in temporalem, sed

nihilominus manet adhuc obligatus ad pœnam temporalem : unde si decederet sine confessione, non contempta tamen sed præventa, iret ad purgatorium, cujus pœna, sicut dicit August. est maxima. Quando ergo confiteris, sacerdos absolvit te de hac pœna in clavium virtute, cui te subjeceris in confessione, et ideo dixit Christus Apostolis, Jo. XX : *Accipite Spiritum Sanctum ; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* etc. Unde quando semel confitetur quis, dimittitur ei aliquid de pœna hujusmodi : et similiter quando iterum confitetur, et posset toties confiteri, quod tota sibi dimitteretur. Invenerunt autem successores Apostolorum alium modum remissionis hujus pœnæ, scilicet beneficia indulgentiarum, quæ existenti in caritate tantum valent, quantum sonant, et quantum pronunciantur. Quod autem Papa hoc possit, satis patet. Nam multi sancti multa bona fecerunt, et tamen isti non peccaverunt ad minus mortaliter, et hæc bona fecerunt in utilitatem Ecclesiæ. Similiter meritum Christi et Beatæ Virginis sunt sicut in thesauro, unde summus Pontifex, et illi quibus ipse committit, possunt hujusmodi merita ubi necesse est, dispensare. Sic ergo dimittuntur peccata non solum quantum ad culpam in contritione, sed etiam quantum ad pœnam in confessione, et per indulgentias. Circa tertium, sciendum quod ex parte nostra requiritur, ut nos dimittamus proximis nostris offensas factas nobis, unde dicitur : *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris,* aliter Deus non dimitteret nobis. Eccles. XXVIII : *Homo homini servat iram, et a Deo quærit medelam?* Luc. VI : *Dimittite, et dimittemini :* et ideo solummodo in ista petitione ponitur conditio cum dicitur : *Sicut et nos dimittimus,* etc. Si ergo non dimittis, non dimittetur tibi. Sed posses dicere : « Ego dicam præcedentia, scilicet dimitte nobis, sed illud, scilicet sicut et nos, etc. tacebo. » Ergo Christum decipere quæris? sed certe non decipis. Nam Christus qui hanc orationem fecit, bene recordatur ejus, unde non potest decipi, ergo si dicis ore, adimpleas corde. Sed quæritur utrum ille qui non proponit dimittere proximo suo, debeat dicere : *Sicut et nos dimittimus,* etc. Videtur quod non, quia mentitur. Dicendum, quod non mentitur, quia non orat in persona sua, sed Ecclesiæ, quæ non decipitur, et ideo ponitur ipsa petitio in plurali. Sed sciendum, quod duobus modis dimittitur. Unus est perfectorum, ut scilicet offensus requirat offendentem. Psalm. XXXIII : *Inquire pacem.* Alius est communiter omnium, ad quem tenentur omnes, ut scilicet petenti veniam tribuat.

Eccles. XXVIII : *Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur.* Ex hoc sequitur alia beatitudo. Beati misericordes, misericordia enim facit nos misereri proximo nostro.

Sexta petitio.

Et ne nos inducas in tentationem. Sunt aliqui qui licet peccaverint, tamen desiderant veniam consequi de peccatis, unde et confitentur, et pœnitent, sed tamen non adhibent totum studium quod deberent, ut iterato in peccata non ruant. Quod quidem non est conveniens, ut scilicet ex una parte ploret quis peccata, dum pœnitet. ex alia unde ploret, accumulet dum peccat : et propter hoc dicitur Isa. I : *Lavamini, mundi estote,* etc. Et ideo sicut supradictum est, Christus in præcedenti docuit nos petere veniam peccatorum. In hac vero docet nos petere ut possimus vitare peccata, ut scilicet non inducamur in tentationem, per quam labamur in peccatis, cum dixit : *Et ne nos inducas,* etc. Circa quod tria quæruntur. Primo, quid sit tentatio : secundo, qualiter homo tentatur, et a quo : tertio vero, quomodo liberatur in tentatione. Circa primum, sciendum est, quod tentare nihil aliud est quam experiri, seu probare, unde tentare hominem est probare virtutem ejus. Experitur autem, seu probatur virtus hominis dupliciter, secundum quod duo exigit hominis virtus. Unum pertinet ad bene operandum, scilicet quod bene operetur : aliud est, quod caveat a malo. Psalm. XXXIII : *Declina a malo, et fac bonum,* etc. Probatur ergo virtus hominis quandoque quantum ad hoc quod bene facit, quandoque vero quantum ad hoc quod cesset a malo. Quantum ad primum probatur homo utrum inveniatur promptus ad bonum, ut ad jejunandum, et hujusmodi. Tunc enim est virtus tua magna, quando promptus inveniris ad bonum : et hoc modo Deus probat aliquando hominem, non quod lateat eum virtus hominis, sed ut eam omnes cognoscant et detur omnibus in exemplum. Sic tentavit Deus Abraham, Genesis XXII, et Job. Et ideo Deus sæpe immittit tribulationes justis, ut dum patienter sustinent, appareat virtus eorum, et in virtute proficiant. Deuteron. XIII : *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non.* Sic ergo Deus tentat provocando ad bonum. Quantum ad secundum, probatur virtus hominis per inductionem ad malum : et si bene resistit, et non consentit, tunc virtus hominis magna est : si vero homo succumbit, tenta-

tioni, tunc virtus hominis nulla est. Hoc autem modo nullus tentatur a Deo, quia, sicut dicit Jac. I : *Deus intentator malorum est,* etc. Sed tentatur homo a propria carne, a diabolo, et a mundo. A carne dupliciter. Primo, quia caro instigat ad malum. Caro enim semper quærit delectationes suas, scilicet carnales, in quibus est sæpe peccatum. Qui enim immoratur delectationibus carnalibus, negligit spiritualia: Jac. I : *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua.* Secundo, tentat caro retrahendo a bono. Nam spiritus quantum esset de se, semper delectaretur in spiritualibus bonis, sed caro aggravans impedit spiritum. Sap. IX : *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* Rom. VII : *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem : video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Sed hæc tentatio, scilicet carnis, est valde gravis quia inimicus noster, scilicet caro, conjunctus est nobis : et sicut dicit Boetius, nulla pestis efficacior est ad nocendum, quam familiaris inimicus, et ideo contra eam vigilandum est. Matth. XXVI : *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem.* Diabolus fortissime tentat. Nam postquam conculcatur caro, insurgit alius, scilicet diabolus, contra quem est nobis magna colluctatio. Apost. Ephes. VI : *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates,* etc. Unde et signanter dicitur tentator I Thessalo. III : *Ne forte tentaverit vos is qui tentat,* etc. In tentatione autem sua callidissime procedit. Ipse enim, sicut bonus dux exercitus, qui obsidet aliquod castrum, considerat infirma ejus quæ impugnare vult, et ex illa parte unde magis est homo debilis, tentat eum. Et ideo tentat de illis vitiis, ad quæ homines conculcata carne magis proni sunt, ut de ira, de superbia, et de aliis spiritualibus vitiis. I Pet. V : *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Facit autem duo diabolus dum tentat, quia non statim proponit illi quem tentat, malum aliquod apparens, sed aliquid quod habeat speciem boni, ut saltem in ipso principio per illud removeat eum aliquantulum a proposito suo principali, quia postmodum facilius inducit ipsum ad peccandum, quando illum vel modicum avertit. Apost. II Corint. XI : *Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis.* Deinde postquam induxit eum ad peccandum, sic alligat eum, ut non permittat eum a peccatis resurgere. Job. XL : *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt.* Sic ergo duo facit diabolus : quia decipit, et deceptum detinet in

peccato. Sed mundus dupliciter tentat. Primo, per nimium et immoderatum desiderium rerum temporalium. Apostolus I Timoth. VI : *Radix omnium malorum est cupiditas*.. Secundo, per persecutores et tyrannos terrendo. Job. XXXVII : *Nos quoque involvimur tenebris.* II Tim. III : *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Matth. X : *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Sic ergo patet quid est tentatio, et qualiter homo liberatur. Circa quod sciendum est, quod Christus docet nos rogare non ut tentemur, sed ut non inducamur in tentationem. Nam si homo vincit tentationem, meretur coronam : et ideo dicitur Jacob. I : *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.* Eccles. II : *Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem.* Item, Jac. I : *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ :* et ideo docet petere ut non inducamur in tentationem per consensum : I Corint. X : *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* Nam tentari humanum est, sed consentire diabolicum est. Sed numquid Deus inducit ad malum, quia dicit : Et ne nos inducas in tentationem? Dico quod Deus dicitur inducere ad malum permittendo, in quantum scilicet propter multa peccata subtrahit homini gratiam suam, qua sublata homo labitur in peccatum : et ideo cantamus in Psal. LXX : *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine.* Regit autem hominem ne inducatur in tentationem per fervorem charitatis : quia quælibet charitas quantumcumque parvum parva, potest resistere cuilibet peccato. Cantic. VIII : *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Item, per lumen intellectus, quo instruit nos de agendis : quia, sicut dicit Philosophus, omnis peccans est ignorans. Psal. XXXI : *Intellectum tibi dabo, et instruam te.* Hoc autem petebat David, qui dicebat : *Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum.* Psalm. XII. Hoc autem habemus per donum intellectus. Et quia cum non consentimus tentationi, servamus cor mundum, de quo Marc. V : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt :* ideo ex hoc perenimus ad visionem Dei, ad quam nos perducat.

Septima petitio.

Sed libera nos a malo. Supra docuit nos Dominus petere veniam peccatorum, et quomodo possumus vitare tentationes : hic vero

docet petere præservationem a malis, et hæc petitio est generalis contra omnia mala, scilicet peccata, infirmitates, et afflictiones, sicut dicit Augustinus. Sed quia de peccato et tentatione dictum est, dicendum est de aliis malis, scilicet adversitatibus et afflictionibus omnibus hujus mundi, a quibus Deus liberat quadrupliciter. Primo, ne superveniat afflictio, sed hoc raro contingit quoniam sancti in mundo isto affliguntur, quia ut dicitur II Timo. III : *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Sed tamen alicui Deus concedit aliquando, ut non affligatur a malo, quando scilicet cognoscit eum impotentem, et non posse resistere : sicut medicus infirmo debili non dat violentas medicinas. Apoc. III : *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem.* In patria autem erit generale hoc, quia nullus affligetur ibi. Job. V : *In sex tribulationibus,* scilicet præsentis vitæ, quæ per sex ætates distinguitur, *liberabit te, in septima non tanget te malum.* Apoc. VII : *Non esurient, neque sitient amplius.* Secundo, liberat quando in afflictionibus consolatur, nam nisi Deus consolaretur, non posset homo subsistere. II Corin. I : *Supra modum gravati sumus, supra virtutem nostram.* II Corin. VII : *Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus.* Psalm. XCIII : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Tertio, quia afflictis tot bona facit, quot tradunt mala oblivioni. Tob. III : *Post tempestatem tranquillum facis.* Sic ergo afflictiones, et tribulationes hujus mundi non sunt timendæ, quia facile tolerantur et propter consolationem admistam, et propter brevitatem. Apost. II Corin. IV : *Id quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, quia ex his pervenitur ad vitam æternam.* Quarto, quia tentatio et tribulatio convertitur in bonum, et ideo non dicit : Libera nos a tribulatione, sed a malo, quia tribulationes sunt sanctis ad coronam, et inde est quod gloriantur de tribulationibus. Apostol. Roman. V : *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur.* Tob. III : *In tempore tribulationis peccata dimittis.* Liberat ergo Deus hominem a malo et tribulationibus, eas in bonum convertendo, quod est signum maximæ sapientiæ, quia sapientis est malum ordinare in bonum : et hoc fit per patientiam, quæ habetur in tribulationibus. Cæteræ vero virtutes bonis utuntur, sed patientia malis, et ideo in malis, id est in adversitatibus, est

necessaria. Proverb. XIX : *Doctrina viri per patientiam noscitur* : et ideo Spiritus Sanctus per donum sapientiæ facit nos petere, et per hoc pervenimus ad beatitudinem ad quam ordinat pax, quia per patientiam pacem habemus et in tempore prospero, et adverso : et ideo pacifici dicuntur filii Dei, quia sunt similes Deo, quia sicut Deo nihil nocere potest, ita nec eis, quia nec prospera, nec adversa : et ideo beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. *Amen*, est confirmatio universalis omnium petitionum.

Compendiosa expositio totius orationis :

Pater noster. Ut in summa exponatur, sciendum est quod in oratione Dominica continentur omnia quæ desiderantur, et omnia quæ fugiuntur. Inter omnia autem desiderabilia illud plus desideratur, quod plus amatur, et hoc est Deus : et ideo primo petis gloriam Dei cum dicis : *Sanctificetur nomen tuum*. A Deo autem desideranda sunt tria quæ pertinent ad te. Primum est, quod pervenias ad vitam æternam, et hoc petis cum dicis : *Adveniat regnum tuum*. Secundum est, quod facias voluntatem Dei et justitiam, et hoc petis cum dicis : *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*. Tertium est, ut habeas necessaria ad vitam, et hoc petis cum dicis : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* : et de his tribus dicit Dominus, Matth. VI : *Primum quærite regnum Dei*, quantum ad primum : et *justitiam ejus*, quantum ad secundum : et *hæc omnia adjicientur vobis*, quantum ad tertium. Illa autem quæ vitanda sunt, et fugienda, sunt illa quæ contrariantur bono. Bonum autem quod primo desiderabile est, est quadruplex, ut dictum est. Et primum est gloria Dei, et huic nullum malum est contrarium. Job. XXXV : *Si peccaveris, quid ei nocebis? si juste egeris, quid donabis ei?* Nam et de malo in quantum punit, et de bono in quantum remunerat, resultat gloria Dei. Secundum bonum est vita æterna, et huic contrariatur peccatum, quia per peccatum perditur : et ideo ad hoc removendum dicimus : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus*, etc. Tertium bonum est justitia, et bona opera, et huic contrariatur tentatio, quia tentationes impediunt nos a bono operando : et ad hoc removendum petimus : *Et ne nos inducas in tentationem*. Quartum bonum sunt bona necessaria, et huic contrariantur adversitates et tribulationes : ad hoc removendum petimus : *Sed libera nos a malo. Amen*.

OPUSCULUM XXXV.

DE DUOBUS PRÆCEPTIS CHARITATIS ET DECEM LEGIS PRÆCEPTIS

(Edit. Rom. Opusculum IV.)

Tria sunt homini necessaria ad salutem, scilicet scientia credendorum, scientia desiderandorum, et scientia operandorum. Primum docetur in Symbolo, ubi traditur scientia de articulis fidei. Secundum, in oratione Dominica. Tertium autem in lege. Nunc autem de scientia operandorum intendimus, ad quam tractandam quadruplex lex invenitur. Prima, dicitur lex naturæ, et hæc nihil aliud est nisi lumen intellectus insitum nobis a Deo, per quod cognoscimus quid agendum, et quid vitandum. Hoc lumen, et hanc legem dedit Deus homini in creatione, sed multi credunt excusari per ignorantiam, si hanc legem non observant. Sed contra eos dicit Propheta in Psal. IV : *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* quasi ignorent quid sit operandum : sed ipse eidem respondet : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine,* lumen scilicet intellectus, per quod nota sunt nobis agenda. Nullus enim ignorat quod illud quod nollet sibi fieri, non faciat alteri et cætera talia. Sed licet Deus in creatione dederit homini hanc legem, scilicet naturæ, diabolus tamen in homine superinduxit aliam legem, scilicet concupiscentiæ. Quousque enim primo homine anima fuit subdita Deo, servando divina præcepta, etiam caro fuit subdita in omnibus animæ, vel rationi. Sed postquam diabolus per suggestionem retraxit hominem ab observantia divinorum præceptorum, ita etiam caro fuit inobediens rationi. Et inde accidit quod licet homo velit bonum secundum rationem, tamen ex concupiscentia ad contrarium inclinatur. Et hoc est quod Apost. dicit Roman. VII : *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Et inde est quod frequenter lex concupiscentiæ legem naturæ, et ordinem rationis corrumpit, et ideo subdit Apostolus : *Captivantem me in lege peccati* etc. Quia ergo lex naturæ per legem concupiscentiæ destructa erat, oportebat quod homo reduceretur ad opera virtutis, et retraheretur a vitiis, ad quæ necessaria erat lex Scrip-

turæ. Sed sciendum quod homo retrahitur a malo, et inducitur ad bonum ex duobus. Primo, timore : primum enim propter quod aliquis maxime incipit peccatum vitare, est consideratio pœnæ inferni, et extremi judicii. Et ideo dicitur Eccles. I : *Initium sapientiæ timor Domini,* et ibidem : *Timor Domini expellit peccatum* Licet enim ille qui ex timore non peccat, non sit justus, inde tamen incipit justificatio. Hoc ergo modo retrahitur homo a malo, et inducitur ad bonum per legem Moysi, quam quidem irritantes morte puniebantur. Hebræ. X : *Irritam quis faciens legem Moysi sive ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur.* Sed quia modus iste est insufficiens, et lex quæ data erat per Moysen hoc modo, scilicet per timorem retrahebat à malis, insufficiens fuit. Licet enim coercuerit manum, non coercebat animum, ideo est alius modus retrahendi a malo, et inducendi ad bonum, modus scilicet amoris : et hoc modo fuit data lex Christi, scilicet lex evangelica, quæ est lex amoris. Sed considerandum est, quod inter legem timoris et legem amoris triplex differentia invenitur : et primo, quia lex timoris facit suos observatores servos, lex vero amoris facit liberos. Qui enim operatur solum ex timore, operatur per modum servi : qui vero ex amore, per modum liberi, vel filii. Unde Apos. II. Corin. III : *Ubi spiritus Domini, ibi libertas,* quia scilicet tales ex amore ut filii operantur. Secunda differentia est, quia observatores primæ legis ad bona temporalia introducebantur. Isa. I : *Si volueritis, et audieritis me, bona terræ comedetis* : sed observatores secundæ legis, in bona cœlestia introducuntur Mat. XIX : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata,* et Mat. III : *Pœnitentiam agite,* etc. Tertia differentia est, quia prima gravis. Act. XV : *Cur tentatis imponere jugum super cervicem nostram, quod neque nos, neque patres nostri portare potuerunt* : secunda autem levis, Matt. II : *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Apos. Ro. VIII : *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.*

Sicut ergo jam prædictum est, quadruplex lex invenitur, et prima quidem lex naturæ, quam Deus homini in creatione infundit : secunda lex concupiscentiæ : tertia lex Scripturæ : quarta est lex charitatis et gratiæ quæ est lex Christi. Sed manifestum est quod non omnes possunt scientiæ insudare, et propterea a Christo data est lex brevis, ut ab omnibus posset sciri, et nullus propter ignorantiam possit ab ejus observantia excusari, et hæc est lex divini amoris, Apos. Rom. IX : *Verbum breviatum faciet*

Dominus super terram. Sed sciendum quod hæc lex debet esse regula omnium actuum humanorum. Sicut enim videmus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum et rectum dicitur, quando regulæ coæquatur, sic etiam quodlibet humanum opus rectum est et virtuosum, quando regulæ divinæ dilectionis concordat : quando vero discordat ab hac regula, non est bonum, nec rectum, aut perfectum. Ad hoc autem quod actus humani boni reddantur, oportet quod regulæ divinæ dilectionis concordent. Sed sciendum, quod hæc lex, scilicet divini amoris, quatuor efficit in homine valde desiderabilia. Primo, causat in eo spiritualem vitam. Manifestum est enim, quod naturaliter amatum est in amante, et ideo qui Deum diligit, ipsum in se habet. 1. Jo. IV : *Qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo.* Natura etiam amoris est, quod amantem in amatum transformat ; unde si vilia diligimus et caduca, viles et instabiles efficimur. Oseæ I : *Facti sunt abominabiles sicut quod dilexerunt :* Si autem Deum diligimus, divini efficimur, quia ut dicitur. 1. Cor. IV : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est :* sed sicut Augus. dicit, sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ, et hoc manifestum est. Tunc enim dicimus corpus per animam vivere, quando habet operationes proprias vitæ, et quando operatur et movetur : anima vero recedente, corpus nec operatur, nec movetur. Sic etiam tunc anima operatur virtuose et perfecte, quando per charitatem operatur, per quam habitat Deus in ea, absque charitate vero non operatur I. Joan. III : *Qui non diligit, manet in morte.* Considerandum est autem, quod si quis habet omnia dona Spiritus Sancti absque charitate, non habet vitam. Sive enim sit gratia linguarum, sive sit donum fidei, vel quidquid sit aliud, sine charitate vitam non tribuunt. Si enim corpus mortuum induatur auro, et lapidibus pretiosis, nihilominus mortuum manet, hoc est ergo primum quod efficit charitas. Secundum quod facit charitas est divinorum mandatorum observantia. Greg. : *Nunquam est Dei amor otiosus.* Operatur enim magna si est : si vero operari renuit, amor non est : unde manifestum signum charitatis est promptitudo implendi divina præcepta. Vidimus enim amantem propter amatum magna et difficilia operari. Joan. XIV : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Sed considerandum quod qui mandatum et legem divinæ dilectionis servat, totam legem implet. Est autem duplex modus divinorum mandatorum. Quædam enim sunt affirmativa, et hæc quidem implet charitas quia plenitudo legis quæ consistit

in mandatis, est dilectio qua mandata servantur. Quædam vero sunt prohibitoria, hæc etiam implet charitas, quia *non agit perperam,* ut dicit Apos. I. Corin. XIII. Tertium quod facit charitas est, quia est præsidium contra adversa. Habenti enim charitatem nulla adversa nocent, sed in utilia convertuntur. Rom. VIII : *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* immo etiam adversa et difficilia suavia videntur amanti, sicut et apud nos manifeste videmus. Quartum vero est, quod ad facilitatem perducit. Solum enim charitatem habentibus æterna beatitudo promittitur. Omnia enim absque charitate insufficientia sunt II. Tim. IV : *In reliquo posita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die justus judex. Non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus.* Et sciendum quod solum secundum differentiam charitatis est differentia beatitudinis, et non secundum aliquam aliam virtutem. Multi enim magis abstinentes fuerunt, quam Apostoli, sed ipsi in beatitudine omnes alios excellunt propter excellentiam charitatis. Ipsi enim fuerunt primitias spiritus habentes, sicut dicit Apos. Rom. VIII. Unde differentia beatitudinis est ex differentia charitatis, et sic patent quatuor, quæ in nobis efficit charitas. Sed præter illa quædam alia efficit quæ prætermittenda non sunt. Primo enim efficit peccatorum remissionem : et hoc manifeste videmus ex nobis. Si enim aliquis aliquem offendit, et ipsum postea intime diligat, propter dilectionem sibi offensam laxat. Sic et Deus diligentibus se peccata dimittit. I. Pet. IV : *Charitas operit multitudinem peccatorum,* et bene dicit, operit, quia scilicet a Deo non videntur ut puniat; sed licet dicat, quod operit multitudinem, tamen Salomon dicit Proverb. X, quod *universa delicta operit charitas,* et hoc maxime manifestat Magdalenæ exemplum. Lucæ VII : *Dimissa sunt ei peccata multa,* et causa subditur, *quoniam dilexit multum.* Sed forte dicet aliquis : Sufficit ergo charitas ad delenda peccata, et non est necessaria pœnitentia? Sed considerandum quod nullus vere diligit, qui non vere pœnitet. Manifestum est enim, quod quanto magis aliquem diligimus, tanto magis dolemus si ipsum offendimus, et hic est unus charitatis effectus. Item, causat cordis illuminationem. Sicut enim dicit Job. XXXVII : *Omnes involvimur tenebris.* Frequenter enim nescimus quid agendum, vel desiderandum, sed charitas docet omnia necessaria ad salutem : ideo dicitur I. Joan. II : *Unctio ejus docet vos de omnibus.* Et hoc ideo est, quia ubi charitas, ibi Spiritus Sanctus qui novit omnia, qui deducit nos in viam rectam, sicut

dicitur in Psal. CXXXVIII. Ideo dicitur Eccl. II : *Qui timetis Deum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra,* scilicet ad sciendum necessaria ad salutem. Item, perficit in homine perfectam lætitiam. Nullus enim vere gaudium habet, nisi existens in charitate. Quicumque enim aliquid desiderat, non gaudet, nec lætatur, nec quietatur donec illud adipiscatur. Et accidit in rebus temporalibus quod non habitum appetatur, et habitum despicitur. Et tædium generat. Sed non sic est in spiritualibus, immo qui Deum diligit, habet ipsum : et ideo animus diligentis et desiderantis quietat in eo. *Qui* enim *manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo,* ut dicitur I Joan. IV. Item, efficit pacem perfectam. Accidit enim in rebus temporalibus, quæ frequenter desiderantur, sed ipsis habitis adhuc animus desiderantis non quiescit, immo uno habito, aliud appetit. Eccle. LVII : *Cor autem impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest.* Item ibidem. *Non est pax impiis,* dicit Dominus. Sed non sic accidit in charitate circa Deum. Qui enim diligit Deum, pacem perfectam habet, Psal. CXVIII : *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.* Et hoc ideo est, quia solus Deus sufficit ad implendum desiderium nostrum. Deus enim major est corde nostro, sicut dicit Apos. Et ideo dicit Aug. in primo confessionum : *Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Psal. CII : *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Item, facit charitas hominem magnæ dignitatis. Omnes enim creaturæ ipsi divinæ majestati serviunt. Omnia enim ab ipso sunt facta, sicut artificialia subserviunt artifici : sed charitas de servo facit liberum et amicum. Unde ait Dominus, Apos. Joan. XV : *Jam non dicam vos servos, sed amicos.* Sed numquid Paulus non servus? sed et alii Apostoli qui se servos scribunt? sed sciendum, quod duplex est servitus. Prima est timoris, et hæc est pœnosa, et non meritoria. Si enim aliquis a peccato abstinet solum timore pœnæ, non meretur ex hoc, sed adhuc est servus. Secunda est amoris. Si enim quis operatur non timore justitiæ, sed amore divino, non sicut servus operatur, sed sicut liber, quia voluntarie; et ideo dicit : *Jam non dicam vos servos.* Et quare? Ad hoc respondet Apos. Ro. VIII : *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Timor enim non est in charitate,* sicut dicitur. I Joan. IV. Habet enim pœnam, sed charitas delectationem. Item, charitas facit non solum liberos, sed etiam filios, ut scilicet *filii Dei nominemur et simus,* ut dicitur I Joa. III. Tunc enim ex-

traneus efficitur alicujus filius adoptivus, quando acquiritur sibi jus in hæreditate Dei, quæ est vita æterna, quia ut dicitur. Ro. VIII : *Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Sap. V. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.

Ex jam dictis patent utilitates charitatis. Postquam igitur tam utilis est, studiose laborandum est ad acquirendam eam et retinendam. Sed sciendum, quod nullus a se charitatem habere potest, immo solius Dei est donum. Unde Joannes dicit, I. Joan. IV : *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos,* quia videlicet non propterea ipse nos diligit, quia nos prius dilexerimus eum, sed hoc ipsum quod diligimus eum, causatur in nobis ex dilectione ipsius. Considerandum etiam, quod licet omnia dona sint a patre luminum, istud tamen donum, scilicet charitatis, omnia alia dona superexcellit. Omnia enim alia sine charitate et Spiritu Sancto habentur, cum charitate vero necessario Spiritus Sanctus habetur. Apos. Rom. V : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Sive enim sit donum linguarum, sive scientiæ, sive prophetiæ, absque gratia et Spiritu Sancto non habentur. Sed licet charitas sit donum divinum, ad ipsam tamen habendam requiritur dispositio ex parte nostra. Et ideo sciendum, quod duo specialiter ad acquirendam charitatem necessaria sunt, et duo ad augmentum charitatis jam acquisitæ. Ad acquirendam igitur charitatem primum est diligens divini verbi auditio : et hoc manifestum est satis ex his quæ sunt apud nos. Audientes enim bona de aliquo, in ejus dilectionem accendimur. Sic et Dei verba audientes, accendimur in amorem ipsius. Psal. CXVIII : *Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud.* Item, Psal. CIV : *Eloquium Domini inflammavit eum.* Et propterea illi duo discipuli divino amore æstuantes dicebant, Lucæ XXIV : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?* Unde et Actuum X, legitur, quod *prædicante Petro Spiritus Sanctus in auditores divini verbi cecidit.* Et hoc frequenter accidit in prædicationibus, quod qui duro corde accedunt, propter verbum prædicationis ad divinum amorem accenduntur. Secundum est bonorum continua cogitatio. Psal. XXXVIII : *Concaluit cor meum intra me.* Si ergo vis divinum amorem consequi, mediteris bona. Durus enim nimis esset qui divina beneficia quæ consecutus est, pericula etiam quæ

evasit, et beatitudinem quæ sibi a Deo repromittitur cogitans ad divinum amorem non accenderetur : unde Aug. : *Durus est animus hominis, qui etsi dilectionem nolit impedire, saltem non velit rependere.* Et universaliter, sicut cogitationes malæ destruunt charitatem, ita bonæ eam acquirunt, nutriunt, et conservant : unde jubemur Isa. I : *Auferte mala cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Sapien. I : *Perversæ cogitationes separant a Deo.* Sunt autem et duo, quæ habitam charitatem augent. Primum est cordis separatio a terrenis. Cor enim perfecte in diversa ferri non potest. Unde nullus valet Deum et mundum diligere. Et ideo quanto magis ab amore terrenorum noster animus elongatur, tanto magis firmatur in dilectione divina. Unde Aug. dicit in lib. LXXXIII quæst : *Charitatis venenum est spes adipiscendorum, aut retinendorum temporalium.* Nutrimentum ejus est imminutio cupiditatis : perfectio, nulla cupiditas, quia radix omnium malorum est cupiditas. Quisquis igitur charitatem nutrire vult, instet minuendis cupiditatibus. Est autem cupiditas amor adipiscendi, aut obtinendi temporalia. Hujus imminuendæ initium est Deum timere, qui solus timeri sine amore non potest. Et propter hoc ordinatæ fuerunt religiones, in quibus, et per quas a mundanis et corruptibilibus animus trahitur, et erigitur ad divina : quod signatur, II Machab. I, ubi dicitur : *Refulsit sol, qui prius erat in nubilo.* Sol, id est, intellectus humanus est in nubilo, quando deditus est terrenis : sed refulget, quando a terrenorum amore elongatur et retrahitur. Tunc enim splendet, et tunc divinus amor in eo crescit. Secundum est firma patientia in adversis. Manifestum est enim quod quando gravia pro eo quem diligimus, sustinemus, amor ipse non destruitur, immo crescit. Cant. 8 : *Aquæ multæ,* id est tribulationes multæ, *non poterunt extinguere charitatem.* Et ideo sancti viri qui adversitates pro Deo sustinent, magis in ejus dilectione firmantur : sicut artifex illud artificium magis diligit, in quo plus laboravit. Et inde est quod fideles quanto plures afflictiones pro Deo sustinent, tanto magis elevantur in amore ipsius. Gen. VII : *Multiplicatæ sunt aquæ,* id est, tribulationes, *et elevaverunt arcam in sublime,* id est Ecclesiam, vel animam viri justi.

De dilectione Dei.

Interrrogatus Christus ante passionem a legisperitis, quod esset maximum et primum mandatum, dixit, Mat. XXII : *Diliges Domi-*

num Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua; hoc est maximum et primum mandatum. Et vere istud est majus, et nobilius, et utilius inter omnia mandata, sicut satis manifestum est; in hoc enim omnia mandata implentur. Sed ad hoc quod illud præceptum dilectionis possit perfecte impleri, quatuor requiruntur. Primum est divinorum beneficiorum rememoratio, quia omnia quæ habemus, sive animam, sive corpus, sive exteriora, habemus a Deo. Et ideo oportet quod sibi de omnibus serviamus, et eum diligamus corde perfecto. Nimis enim ingratus est, qui cogitans alicujus beneficia, eum non diligit. Hæc recogitans David dicebat. I Paralipom. XXIX : *Tua sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi,* etc. Et immo in ejus laudem dicitur Eccl. XXXXVII : *De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum qui fecit illum.* Secundum est divinæ excellentiæ consideratio. Deus enim major est corde nostro, I Joan. III. Unde si toto corde et viribus ei serviamus, adhuc non sufficimus. Eccl. XXXXIII : *Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit adhuc. Benedicentes Dominum exaltate illum quantum potestis : major est enim omni laude.* Tertium est mundanorum et terrenorum abdicatio. Magnam enim injuriam Deo facit, qui aliquid ei adæquat. Isa. XL : *Cui similem fecistis Deum?* Tunc autem alia Deo adæquamus, quando res temporales et corruptibiles simul cum Deo diligimus : sed hoc est omnino impossibile. Propterea dicitur Isa. XXVIII : *Coangustatum est stratum ita ut alter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest.* Ubi cor hominis assimilatur strato arcto, et pallio brevi. Cor enim humanum arctum est in respectu ad Deum. Unde quando alia ab eo in corde tuo recipis, ipsum expellis. Ipse enim non patitur consortem in anima, sicut nec vir in uxore. Et ideo dicit ipse Exod. XX : *Ego sum Deus tuus zelotes.* Nihil enim vult quod diligamus quantum eum, aut præter eum. Quartum est omnimoda peccatorum vitatio. Nullus enim potest diligere Deum in peccato existens. Mat. VI : *Non potestis Deo servire et mammonæ :* unde si in peccato existis, Deum non diligis. Sed ille diligebat, qui dicebat, Isa. XXXVIII : *Memento quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto.* Præterea dicebat Elias III Regum. XVIII : *Quousque claudicatis in duas partes?* Sicut claudicans nunc illuc inclinatur, sic et peccator nunc peccat, et nunc Deum quærere nititur. Et ideo Dominus dicit Joelis II : *Convertimini ad me in toto corde vestro.* Sed contra istud præceptum duo genera homi-

num peccant. Illi scilicet homines, qui vitando unum peccatum, ut puta luxuriam, aliud committunt, ut usuram. Sed nihilominus damnantur, quia *qui offendit in uno, factus est omnium reus,* ut dicitur Jacob. II. Item, sunt aliqui qui confitentur quædam, quædam non, vel quantum ad diversos confessionem dividunt. Sed isti non merentur, immo peccant in hoc, quia Deum decipere intendunt, et quia divisionem in sacramento committunt. Quantum ad primum dicit quidam : impium est a Deo dimidiam sperare veniam. Quantum ad secundum, Psal. LXI : *Effundite coram illo corda vestra,* quia videlicet omnia sunt in confessione revelanda.

Jam ostensum est quod homo se Deo dare tenetur. Nunc considerandum est quid homo de se Deo dare debeat. Debet enim homo Deo dare quatuor, scilicet cor, animam, mentem, et fortitudinem. Et ideo dicitur Mat. XII : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute, id est, fortitudine tua.* Sciendum est autem quod per cor intelligitur hic intentio. Est autem intentio tantæ virtutis, quod omnia opera ad se trahit. Unde quæque bona mala intentione facta, in mala convertuntur. Lucæ XI : *Si oculus tuus,* id est, intentio, *nequam fuerit, totum corpus tenebrosum erit,* id est, congeries bonorum operum tuorum tenebrosa erit. Et propterea in omni opere nostro intentio ponenda est in Deo. Apost. I Corin. X . *Sive ergo manducatis, sive bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Sed bona intentio non sufficit, immo opportet quod adsit bona voluntas, quæ per animam significatur. Frequenter enim aliquis bona intentione operatur, sed inutiliter, cum bona voluntas desit : ut si quis furetur ut pascat pauperem, est quidem recta intentio, sed deest rectitudo debitæ voluntatis, unde nullum malum bona intentione factum excusatur, Rom. III : *Qui dicunt, faciamus mala ut veniant bona, quorum damnatio justa est.* Tunc autem adest bona voluntas intentioni, quando ipsa voluntas voluntati divinæ concordat, quando quotidie postulamus dicentes. *Fiat voluntas tua* etc. Et Psal. XXXIX : *Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui.* Et propter hoc dicit, in tota anima tua. Anima enim in Scriptura frequenter pro voluntate accipitur, ut Hebræor. X : *Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ,* id est voluntati meæ. Sed aliquando est bona intentio, et bona voluntas, sed in intellectu quandoque aliquod peccatum habetur : et ideo totus intellectus dandus est Deo. Apost. II Corinth. X : *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.*

Multi enim in opere non peccant, sed tamen volunt ipsa peccata cogitare frequenter, contra quos dicitur Isa. I : *Auferte malum cogitationum vestrarum.* Sunt etiam multi qui in sua sapientia confidentes, nolunt fidei assentire, et tales non dant mentem Deo ; contra hos dicitur Proverb. III : *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Sed adhuc istud non sufficit, immo totam virtutem et fortitudinem Deo dare oportet. Psal. LVIII : *Fortitudinem meam ad te custodiam.* Aliqui enim sunt qui fortitudinem suam tribuunt ad peccandum, et in hoc suam potentiam manifestant, contra quos dicitur Isa. 5 : *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum* etc. Aliqui ostendunt potentiam suam, vel virtutem in nocendo proximis, cum deberent eam ostendere in subveniendo ipsis. Proverb. XXIV : *Erue eos qui ducuntur ad mortem* etc. Igitur ad diligendum Deum danda sunt ista Deo, scilicet intentio, voluntas, mens, fortitudo.

De dilectione proximi.

Interrogatus Christus quod esset maximum mandatum, uni interrogationi duas responsiones dedit. Et prima fuit : *Diliges Dominum Deum tuum,* de quo dictum est. Secunda vero fuit : *Et proximum tuum sicut te ipsum.* Ubi considerandum est, quod qui hoc servat, totam legem implet. Apost. Romanor. XIII : *Plenitudo legis est dilectio.* Sed sciendum quod ad dilectionem proximi quatuor nos inducunt. Primo, divinus amor, quia sicut dicitur I Joan. IV : *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est.* Qui enim dicit se diligere aliquem, et filium ejus, vel ejus membra odio habet, mentitur. Omnes autem fideles filii, et membra Christi sumus. Apost. I Corinth. XII : *Vos estis corpus Christi, et membra de membro.* Et ideo qui odit proximum, non diligit Deum. Secundum est divinum præceptum. Christus enim in recessu suo inter omnia alia præcepta, hoc præceptum discipulis præcipue commendavit dicens, Joan. XV : *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem* etc. Nullus enim præcepta divina servat, qui proximum odit : unde istud est signum observantiæ divinæ legis, dilectio proximi, unde Dominus Joan. XIII : *in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Non dicit in suscitatione mortuorum, non in aliquo evidenti signo, sed hoc est signum, *si dilectionem habueritis ad invicem.* Et hoc beatus Joannes recte considerabat : unde dicebat, I Joan. III : *Nos scimus quoniam translati sumus de morte*

ad vitam. Et quare : *Quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte.* Tertium est, naturæ communicatio. Sicut enim dicitur, Ecclesiast. XIII : *Omne animal diligit simile sibi.* Unde cum omnes homines sint similes in natura, invicem se diligere debent : et ideo odire proximum non solum est contra divinam legem, sed etiam contra legem naturæ. Quartum utilitatis consecutio : omnia enim alterius alii sunt utilia per charitatem, hæc enim est quæ unit Ecclesiam, et omnia communia facit. Psal. CXVIII : *Particeps ego sum omnium timentium te,* etc.

Diliges proximum tuum sicut teipsum. Istud est secundum præceptum legis, et est de dilectione proximi. Quantum autem proximum diligere debeamus, jam dictum est. Et dicendum restat de modo dilectionis, qui quidem innuitur cum dicitur, sicut teipsum. Circa quod verbum quinque considerare possumus, quæ in dilectione proximi servare debemus. Primum est, quia debemus eum diligere vere sicut nos : quod facimus, si propter seipsum diligimus, non propter nos. Ideo notandum, quod triplex est amor, quorum duo non sunt veri, tertius autem verus. Primus est, qui est propter utile. Eccles. VI : *Est amicus socius mensæ, et non permanebit in die necessitatis.* Sed certe iste non est verus amor. Deficit enim deficiente utilitate, et tunc nolumus bonum proximo, sed potius bonum utilitatis volumus nobis. Est et alius amor, qui est propter delectabile, et hic etiam non est verus, quia deficiente delectabili, deficit. Et ideo nolumus bonum propter hoc principaliter proximo, sed potius bonum suum nobis volumus. Tertius est amor, qui est propter virtutem, et iste solus est verus. Tunc enim non diligimus proximum propter bonum nostrum, sed propter suum. Secundum est, quod debemus diligere ordinate, ut scilicet non diligamus eum supra Deum, vel quantum Deum, sed juxta sicut teipsum debes diligere. Cantico. II : *Ordinavit in me charitatem.* Hunc ordinem docuit Dominus Matth. X, dicens : *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. Et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.* Tertium est, quod debemus eum diligere efficaciter. Non enim te solum diligis, sed etiam procuras studiose tibi bona, et vitas mala. Sic quoque debes facere proximo. I Joan. III : *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.* Sed certe illi pessimi sunt, qui ore diligunt, et corde nocent, de quibus Psalm. XXVII : *Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.* Apost. Romanor. XII : *Dilectio sine simulatione.* Quartum, quod debemus eum diligere

perseveranter, sicut et te perseveranter diligis. Proverb. XVII: *Omni tempore diligit qui amicus est, et frater in angustiis comprobatur,* scilicet tam tempore adversitatis, quam prosperitatis, immo tunc, scilicet tempore adversitatis maxime probatur amicus, ut dicitur ibidem. Sed sciendum, quod duo sunt quæ juvant ad amicitiam conservandam. Primum est patientia. *Vir enim iracundus suscitat rixas,* ut dicitur Proverb. XXV. Secundum est humilitas, quæ causat primum, scilicet patientiam. Prov. XIII : *Inter superbos semper jurgia sunt.* Qui enim considerat magna de se, et despicit alium, non potest defectus illius pati. Quintum est, quod eum debemus diligere juste, et sancte, ut scilicet eum non diligamus ad peccandum, quia nec te sic debes diligere, cum Deum ex hoc amittas. Unde Joan. XV: *Manere in delectione mea,* de qua dilectione dicitur Ecclesiastic. XXIV : *Ego mater pulchræ dilectionis.*

Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hoc præceptum Judæi et Pharisæi male intelligebant, credentes quod Deus præciperet diligendos amicos, et odiendos inimicos. Et ideo per proximos intelligebant tantum amicos. Hunc autem intellectum intendit Christus reprobare dicens, Matthæi V : *Diligite inimicos vestros* etc. Sciendum autem, quod quicumque odit fratrem suum, non est in statu salutis, I. Joan. II : *Qui odit fratrem suum in tenebris est.* Est autem attendendum, quod etiam in hoc invenitur quædam contrarietas. Nam sancti aliquos oderunt. Psal. CXXXVIII : *Perfecto odio oderam illos* etc. Et in Evangelio Lucæ XIV : *Si quis non odit patrem suum, et matrem* etc. Et ideo sciendum, quod in omnibus factis nostris factum Christi debet esse nobis exemplum. Deus enim diligit et odit, quia in quolibet homine duo sunt consideranda, scilicet natura et vitium. Natura quidem in omnibus hominibus diligi debet, vitium vero odiri : unde si quis vellet hominem esse in inferno, odiret naturam. Si quis vero vellet ipsum esse bonum, odiret peccatum, quod semper odiendum est. Psal. V : *Odisti omnes qui operantur iniquitatem,* etc. Sapien. XI : *Diligis, Domine, omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti.* Ecce ergo quod Deus diligit et odit, diligit naturam, et odit vitium. Sciendum etiam quod homo aliquando sine peccato potest malum facere, quando scilicet sic facit malum, ut velit bonum, quia et Deus sic facit. Sicut cum homo infirmatur, convertitur ad bonum qui in sanitate erat malus. Item, in adversitate aliquis convertitur et est bonus, qui in prosperitate erat malus, juxta illud Isa. XXVIII : *Vexatio intel-*

lectum dabit auditui. Item, si desideres malum tyranni destruentis Ecclesiam, in quantum desideras bonum Ecclesiæ per destructionem tyranni. Unde II Machabæor. I : *Per omnia benedictus Deus qui tradidit impios.* Et hoc omnes debent velle non solum voluntate, sed etiam opere. Non enim est peccatum suspendere juste malos. Ministri enim Dei sunt tales, secundum Apostolum Rom. XIII. Et servant isti dilectionem quia pœna fit aliquando propter castigationem, aliquando propter bonum melius et divinius. Est enim majus bonum unius civitatis, quam vita unius hominis. Sed sciendum quod non sufficit non velle malum, sed oportet velle bonum, scilicet emendationem suam, et vitam æternam. Duobus enim modis quis vult bonum alterius. Uno modo generaliter, in quantum est creatura Dei, et participabilis vitæ æternæ; alio modo, specialiter, in quantum est amicus vel socius : a generali autem dilectione nullus excluditur. Debet enim quilibet pro quolibet orare, et cuilibet in necessitate ultima subvenire. Sed non teneris cum quolibet habere familiaritatem, nisi peteret veniam, quia tunc esset amicus, et si refutares, haberes odio amicum. Unde Matth. VI, dicitur : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et pater vester cœlestis delicta vestra : si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Et in oratione Dominica quæ ponitur Matth. VI, dicitur : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dictum est quod tu peccas, si non parcis veniam postulanti, et quod perfectionis est si tu eum ad te revocas, licet non tenearis. Sed ad hoc ut eum trahas ad te, multæ rationes inducunt. Prima est propriæ dignitatis conservatio; diversæ enim dignitates diversa signa habent. Nullus autem propriæ dignitatis signa dimittere debet. Inter omnes autem dignitates major est, quod quis sit Filius Dei : hujus autem dignitatis signum est, si diligis inimicum, Matth. V : *Diligite inimicos vestros, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est.* Si enim diligis amicum, non est hoc signum filiationis divinæ : nam *Publicani et Ethnici hoc faciunt,* ut dicitur Matth. V. Secunda est victoriæ acquisitio. Omnes enim hoc naturaliter desiderant. oportet ergo quod vel trahas eum qui te offendit ad dilectionem bonitate tua, et tunc vincis : vel quod alius trahat te ad odium, et tunc perdis, Roman. XII : *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Tertia est multiplicis utilitatis consecutio. Aquirit enim ex hoc amicos. Roman. XII : *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum :*

si sitit, potum da illi, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus. Augustin : Nulla major provocatio ad amorem, quam prævenire amando. Nullus enim est ita durus, qui et si dilectionem nolit impedire, nolit tamen rependere, quia, ut dicitur Eccle. VI : *Amico fideli nulla comparatio ;* Prover. XVI : *Cum placuérint Domino vitæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.* Quarta est, quia ex hoc preces tuæ facilius exaudiuntur, unde super illud Jerem XV : *Si steterint Moyses et Samuel coram me,* dicit Gregor. : Quod fecit potius de istis mentionem, quia rogaverunt pro inimicis. Similiter, Christus ait Lucæ XXIII : *Pater, dimitte illis.* Item, Beatus Stephanus orando pro inimicis magnam utilitatem fecit Ecclesiæ, quia Paulum convertit. Quinta est peccati evasio, quam maxime desiderare debemus. Aliquando enim peccamus, nec Deum quærimus, et Deus trahit nos ad se vel infirmitate, vel aliquo hujusmodi. Oseæ : *Sepiam viam tuam spinis.* Sic fuit tractus beatus Paulus, Psal. CXVIII : *Erravi sicut ovis quæ periit, quære servum tuum, Domine.* Cantic. I : *Trahe me post te, et cæter.* Hoc autem consequimur, si inimicum ad nos trahimus primo remittentes, quia, ut dicitur Lucæ VI : *Eadem mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Et ibidem : *Dimittite, et dimittemini.* Et Matth. V : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Nulla est enim major misericordia, quam offendenti dimittere.

De primo præcepto legis.

Non habebis Deos alienos, Exod. XX. Sicut jam dictum est, tota lex Christi dependet a charitate. Charitas autem pendet ex duobus præceptis, quorum unum est de dilectione Dei, reliquum de dilectione proximi, et de istis duobus jam dictum est. Nunc autem sciendum, quod Deus dando legem Moysi, dedit decem præcepta in duabus tabulis lapideis scripta, quorum tria in prima tabula scripta pertinent ad amorem Dei, septem vero scripta in secunda tabula pertinent ad amorem proximi : et ideo tota lex fundatur in duobus præceptis. Primum autem, quod pertinet ad amorem Dei est : *Non habebis Deos alienos.* Et ad hujus intellectum sciendum est, quod antiqui multipliciter hoc præceptum transgrediebantur. Quidam enim colebant dæmonia. Psal. XCV : *Omnes dii gentium dæmonia.* Hoc autem est maximum omnium peccatorum et horribile. Nunc quoque multi transgrediuntur hoc præceptum,

omnes scilicet qui divinationibus et sortilegiis intendunt. Hæc enim, secundum Augustinum, fieri non possunt, quin aliquod pactum cum diabolo contrahatur. I Corinth. x : *Nolo vos fieri socios dæmoniorum,* et iterum ibidem : *Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.* Alii colebant cœlestia corpora, credentes astra esse Deos. Sapien. XIII : *Solem et lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt :* et ideo Moyses prohibuit Judæis, quod non levarent oculos, nec adorarent solem, et lunam, et stellas. Deuteron. IV : *Custodite sollicite animas vestras..... ne forte elevatis oculis ad cœlum videas solem, et lunam, et omnia astra cœli, et errore deceptus adores ea et colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus.* Item dicitur Deuteron. V. Contra hoc præceptum peccant Astrologi, qui dicunt hæc esse animarum rectores, cum tamen propter hominem facta sint, cujus solus Deus rector est. Alii vero colebant inferiora elementa, Sapien. XV : *Aut ignem, aut spiritum Deos putarent.* In quorum errorem inciderunt homines qui inferioribus male utuntur nimis ea dilligentes. Apost. Ephes. V : *Aut avarus, quod est idolorum servitus.* Alii errantes colebant homines, vel aves, vel alios, vel seipsos, quod quidem contingit ex tribus. Primo ex carnalitate. Sapien. XIII : *Acerbo luctu dolens pater rapti cito sibi filii fecit imaginem, et illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, et constituit inter servos suos sacra et sacrificia.* Secundo, ex adulatione : cum enim quidam aliquos, quos non potuerunt honorare in præsentia, curaverunt in absentia honorare, faciendo scilicet eorum imagines et colendo loco eorum. Sapien. XIV : *Quem honorare volebant, fecerunt ut illum qui aberat tanquam præsentem colerent.* Tales sunt quicumque diligunt, et venerantur homines plus quam Deum, Matth. XVI : *Qui diligit patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Psal. CXLV. *Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.* Tertio, ex præsumptione. Quidam enim ex præsumptione fecerunt se vocari Deos, sicut patet Judith. III, de Nabuchodonosor. Ezech. XXVIII : *Elevatum est cor tuum, et dixisti, Deus ego sum* : et hoc faciunt, qui plus suo sensui quam Dei præceptis credunt. Isti enim se pro Diis colunt. Sequentes enim delectationes carnis, corpus suum pro Deo colunt. Apostol. Philip. III : *Quorum Deus venter est.* Ab his ergo omnibus cavere oportet.

Non habebis Deos alienos etc. Sicut dictum est, primum præ-

ceptum legis est hoc, prohibemur non colere nisi unum Deum. Et ad hoc etiam inducimur quinque rationibus. Prima sumitur ex Dei dignitate, quæ, si auferatur, fit Deo injuria, sicut potest videri ex consuetudine hominum. Cuilibet enim dignitati debetur reverentia : unde proditor regis est, qui aufert quod exhibere tenerentur : et hoc quidam Deo faciunt, Rom. I : *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis :* et hoc summe Deo displicet. Isa. XLVIII : *Gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus.* Et considerandum quod hæc Dei dignitas est, scilicet quod omnia sciat : unde Deus dicitur a videndo, hoc enim est unum signum deitatis. Isa. XLI : *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos,* Hebræor. IV : *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.* Hanc autem dignitatem auferunt divinatores, contra quos dicit, Isa. VIII : *Numquid non populus a Deo suo requirit visionem pro vivis ac mortuis?* Secunda ratio sumitur ex ejus largitate. Omne enim bonum habemus a Deo : et hoc etiam ad dignitatem Dei pertinet, quod factor et dator est omnium bonorum ; Psalm. CXIII : *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate :* et hoc importatur in hoc nomine, Deus, quod dicitur a distributione, id est, dator rerum, quia omnia replet sua bonitate. Nimis ergo ingratus es, si hoc ab illo tibi collatum non recognoscis, immo facis tibi alium Deum, sicut Filii Israel educti de Ægypto fecerunt idolum. Oseæ II : *Vadam post amatores meos.* Hoc etiam fit quando quis in alio quam in Deo spem ponit, hoc est, quando adjutorium ab alio petit, Psal. XXXIX : *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus.* Apost ad Galat IV : *Cum cognoveritis Deum, quomodo convertimini iterum ad infirma, et egena elementa? Dies observatis, et menses, et tempora, et annos.* Tertia ratio sumitur ex promissi firmitate. Abrenuntiavimus enim diabolo, et fidem promisimus soli Deo : unde non debemus ipsam infringere. Hebræor. X : *Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus, moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Rom. VII : *Vivente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro ; et talis debet comburi.* Væ ergo peccatori ingredienti terram duabus viis, claudicantibus in duas partes. Quarta ratio est ex dominii diabolici gravitate. Jerem. VI : *Servietis diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.* Non enim qui-

escit in uno peccato, sed potius nititur ad aliud ducere : *Qui facit peccatum, servus est peccati : ideo non de facili quis egreditur de peccato.* Gregor. Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere in aliud trahit. Contrarium est de dominio divino, quia præcepta ejus gravia non sunt. Matth. XII : *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Satis enim reputatur quis facere, si tantum facit pro Deo, quantum fecit pro peccato. Rom. VI : *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Sed de servis diaboli dicitur Sapien. V : *Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles,* et Ierem. IX : *Ut inique agerent, laboraverunt.* Quinta est ex præmii sive muneris immensitate. In nulla enim lege talia promittuntur præmia, sicut in lege Christi : Saracenis enim promittuntur fluvii lactis et mellis, Judæis terra promissionis, sed Christianis, Angelorum gloria. Matth. XXII : *Erunt sicut Angeli Dei in cœlo.* Hoc considerans Petrus ait Joan. VI : *Dominus ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.*

De secundo præcepto legis.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Exod. XX. Hoc est secundum præceptum legis : et sicut non est nisi unus Deus quem debemus colere, ita non est nisi unus quem debemus maxime venerari, et primo quantum ad nomen, unde : *Non assumes etc.* Sciendum quod vanum dicitur tripliciter, aliquando enim dicitur falsum. Psal. XI : *Vana locuti sunt,* etc. Assumis ergo nomen Dei in vanum, quando assumis illud ad confirmationem falsitatis. Zach. VIII : *Juramentum mendax ne diligatis.* Idem. XIII : *Non vives, quia locutus es mendacium in nomine Domini.* Talis autem facit injuriam Deo, sibi ipsi, et omnibus hominibus : Deo quidem, quia cum jurare per Deum nihil aliud sit, nisi invocare ejus testimonium, cum juras falsum, aut credis Deum nescire verum, et sic ponis ignorantiam in Deo, cum tamen *omnia nuda et aperta sint oculis ejus,* ut dicitur ad Hebræor. IV, aut quod diligat mendacium, cum tamen odiat ipsum. Psal. V : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium :* aut derogas potentiæ, quasi non possit testimonium reddere, vel quasi non possit de eo punire. Item, facit injuriam sibi ipsi, obligat enim se judicio Dei. Nihil est autem aliud dicere : « Per Deum ita est », nisi quod Deus puniat me, si non

est ita. Item, injuriatur aliis hominibus. Nulla enim inter aliquos societas durare potest, nisi credant sibi invicem. Dubia autem juramentis confirmantur, Hebræor. VI : *Omnis controversiæ finis ad confirmationem est juramentum.* Injuriatur ergo Deo, crudelis est sibi, et noxius est hominibus. Aliquando dicitur vanum inutile, Psal. XCIII : *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt :* et ideo confirmando vanitatem assumitur nomen Dei in vanum. In veteri enim lege prohibitum fuit ut non juraretur falsum. Deuteron. V : *Non usurpabis nomen Dei tui frustra* etc. sed Christus prohibuit non nisi in necessitate jurare : et ideo dicitur, Matth. V : *Audistis quia dictum est antiquis : Non jurabis. Ego autem dico vobis : Nolite jurare omnino.* Et hujus ratio est, quia in nulla parte ita fragiles sumus, sicut in lingua, quia *eam nullus domare potuit,* sicut dicitur Jacob. III, et ideo de levi posset homo dejerare, Matth. V : *Sit sermo vester, est est, non non,* et iterum : *Ego autem dico vobis : Nolite jurare omnino.* Et nota quod juramentum est sicut medicina, quæ non semper accipitur, sed in necessitate, et ideo ut dicitur Mat. V : *Quod his amplius est, a malo est.* Ecclesiast. XXIII : *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, et nominibus sanctorum ne admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis.* Aliquando autem dicitur vanum, peccatum, vel injustitia. Psal. IV : *Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem?* Qui ergo jurat pro peccato faciendo, assumit nomen Dei sui in vanum. Justitiæ vero partes sunt, facere bonum, et dimittere malum. Si ergo juras facere furtum, vel aliud hujusmodi, hoc contra justitiam est : et quamvis non sit servandum hoc juramentum, tamen sic jurans perjurus est. Talis fuit Herodes contra Joannem, Mar. VI. Similiter contra justitiam facit, qui jurat non facere bonum, sicut non intrare Ecclesiam, vel religionem : et hoc etiam juramentum non est servandum, et tamen perjurus est jurans. Non est ergo jurandum de falso, non de inutili, non etiam de injustitia : et ideo dicitur Jere. IV : *Et jurabis, Vivit Dominus in veritate, et in judicio, et in justitia.* Vanum dicitur aliquando fatuum, Sapien. XIII : *Vani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei.* Qui ergo accipiunt nomen Dei stulte, sicut blasphemi, assumunt nomen Dei in vanum. Levit. XXIV : *Qui blasphemaverit nomen Domini morte morietur.*

Non assumes nomen domini Dei tui in vanum. Sciendum quod nomen Dei sumitur ad sex. Primo quidem, ad dicti confirmatio-

nem, sicut in juramento, et in hoc confitemur quod prima veritas non est nisi in Deo : in hoc autem fit reverentia Deo. Unde in lege præcipitur, Deut. IV, quod non juretur, nisi per Deum : contrarium faciunt qui aliter jurant. Exod. XXIII : *Non jurabis nomina deorum exterorum.* Et quamvis aliquando juretur per creaturas, tamen sciendum quod in omnibus his non juratur nisi per Deum. Cum enim juras per animam tuam, vel caput tuum, idem est quod eam obligare pœnæ infligendæ a Deo. Apost. II. Cor. I : *Testem Deum invoco in animam meam.* Item, cum juras per Evangelium, juras per Deum qui dedit Evangelium, et ideo peccant qui jurant per Deum de facili, aut per Evangelium. Secundo sumitur ad sanctificationem. Baptismus enim sanctificat. Apostol. I. Corinth. IV : *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi.* Hoc autem non habet virtutem nisi in invocatione Trinitatis. Jere. XIV : *Tu autem in nobis es, Domine, et nomen sanctum tuum invocatum est super nos.* Tertio, sumitur ad adversarii expulsionem, unde ante baptismum abrenuntiatur diabolo Isa. IV. *Tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum.* Et ideo si redis ad peccata, nomen Dei sumitur in vanum. Quarto, sumitur ad ejusdem nominis confessionem Apost. Rom X : *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Et iterum : *Omnis enim quicumque invocarit nomen Domini, salvus erit.* Confitemur autem primo ore ad manifestandum gloriam Dei. Isa. XLIII : *Omnis qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum ;* ergo si dicis aliquid contra gloriam Dei, assumis nomen Dei in vanum. Confitemur secundo opere, cum ea operamur quæ gloriam Dei manifestant. Matth. V : *Videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Contrarium faciunt quidam, de quibus dicit Apost. Rom. II : *Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes.* Quinto, assumitur ad defensionem. Proverb. XVIII : *Turris fortissima nomen Domini, ad ipsam currit justus, et exaltabitur.* Marci ulti. : *In nomine meo dæmonia ejicient.* Actuum IV : *Non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Sexto, sumitur ad operis completionem. Apost. Colossen. III : *Omne quodcumque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite.* Psal. CXXIII : *Adjutorium nostrum in nomine Domini.* Sed quia aliquando aliquis indiscrete incipit, sicut accidit in voto quod non adimpletur, tunc etiam in vanum nomen Domini assumitur. Unde Ecclesiast. IV : *Si quid vovisti Deo, ne moreris red-*

dere. Psal. LXXV : *Vovete* etc. *Displicet enim ei infidelis et stulta promissio.*

De tertio præcepto legis.

Memento ut diem sabbati sanctifices. Exod. XX. Hoc est tertium mandatum legis, et convenienter. Primo enim debemus Deum venerari corde : unde præcipitur, quod non colatur nisi unus Deus, unde : *Non habebis Deos alienos.* Secundo ore, unde : *Non assumes.* Tertio opere, et hoc est : *Memento,* etc. Voluit enim ut esset certus dies, in quo intenderent homines ad servitium Dei. Habetur autem hoc præceptum quinque rationibus. Primo enim datum fuit ad destructionem erroris. Prævidit enim Spiritus Sanctus quod futuri erant aliqui dicturi mundum semper fuisse, II Pet. III : *Venient in novissimis diebus in deceptiones illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes : Ubi est promissio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ ; latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius et terra.* Voluit ergo Deus ut custodiretur unus dies in memoriam, quod Deus omnia creavit in sex diebus, et in septimo quievit a novis creaturis, condendis, et hanc rationem ponit Dominus in lege, dicens : *Memento ut diem sabbati sanctifices,* sed Judæi in memoriam primæ creationis colebant sabbatum : Christus autem veniens fecit novam creationem, per primam enim homo terrenus, per secundam homo cœlestis effectus est. Gal. IV : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura,* et hæc nova creatura est per gratiam, quæ incepit in resurrectione. Rom. IV : *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.* Et quia resurrectio facta est in Dominica, ideo celebramus illum diem, sicut Judæi sabbatum propter primam creationem. Secundo, datum fuit ad instructionem fidei Redemptoris. Caro enim Christi in sepulchro corrupta non fuit : unde dicit Psal. XV : *Caro mea requiescet in spe.* Item, ibi. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem :* unde voluit sabbatum observari, ut sicut sacrificia significabant mortem Christi, ita quies sabbati requiem carnis ejus : sed nos ista sacrificia non servamus, quia adveniente re et veritate, debet cessare figura, sicut adveniente sole cessat umbra. Servamus tamen in veneratione Virginis gloriosæ, in qua remansit tota fides tali die in

morte Christi. Tertio, datum fuit ad roborandum, sive figurandum veritatem promissionis. Promittitur enim nobis quies. Isa. XIV : *Et erit in die illa, cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, et a concussione tua, et a servitute dura qua ante servisti.* Item, Isaiæ XXXII : *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et requie opulenta.* Et nota quod expectamus requiem de tribus, de labore præsentis vitæ, de tentationum concussione, et de diaboli servitute. Hanc Christus repromisit venientibus ad se dicens, Mat. II : *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.* Invenimus autem quod Dominus operatus est sex diebus, et in septimo quievit, quia primo oportet facere opera perfecta. Eccles. LI : *Modicum laboravi, et inveni mihi multam requiem.* Plus enim incomparabiliter excedit tempus æternitatis totum tempus præsens, quam mille anni diem unum. Quarto, datum fuit hoc præceptum ad inflammationem amoris. Sapien. IX : *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam,* et ideo homo semper ad terrena inferius tendit, nisi conetur erigere se ab eis, et ideo oportet habere certum tempus ad hoc : unde aliqui toto tempore hoc faciunt. Psal. XXXIII : *Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus ejus in ore meo.* Apost. I. Thesal. V : *Sine intermissione orate,* et hi continue sabbatum habent : aliquid hoc faciunt in aliqua parte temporis. Psal. CXVIII : *Septies in die laudem dixi tibi.* Alii ne omnino alienarentur a Deo oportuit quod haberent aliquem diem determinatum, ne nimis tepescat in eis amor Dei, Isa. LVIII : *Si vocaveris sabbatum delicatum, tunc delectaberis super Domino.* Job XXVIII : *Tunc super omnipotentem deliciis afflues, et elevabis ad Deum faciem tuam.* Non enim ad ludendum ordinetur talis dies, sed ad laudandum, et orandum Dominum Deum. Unde Aug. dicit, quod minus malum est tali die arare, quam ludere. Quinto, datum fuit ad opera pietatis respectu subjectorum. Aliqui enim crudeles sibi et suis, non cessant continue operari propter lucrum, et hoc habent Judæi maxime, quia avarissimi sunt, Deuteron. V : *Observa diem sabbati, ut requiescant servus tuus, et ancilla tua sicut et tu ;* et post : *Non facies in eo quidquam operis tu, et filius et filia, servus et ancilla, bos et asinus, et omne jumentum tuum, et requiescat servus et ancilla tua sicut et tu.* Propter prædicta ergo prædictum mandatum datum fuit.

Memento ut diem sabbati sanctifices. Dictum est quia sicut Judæi celebrant sabbatum, sic nos Christiani Dominicam, et alia principalia festa. Videamus ergo quomodo ista servare debemus. Et sciendum, quod non dicit : *Custodi sabbatum,* sed *Memento,* etc. Sanctum autem accipitur duobus modis, aliquando enim est sanctum idem quod purum. Apost. I Cor. VI : *Sed abluti estis, sed sanctificati estis,* etc. aliquando dicitur sanctum res consecrata ad cultum Dei, ut locus, tempus, vestes, et vasa sacra. Istis ergo duobus modis debemus festa celebrare, quia et pure, et mancipando se divino servitio. In isto ergo præcepto duo considerantur. Primo quidem in festo quid cavendum sit, secundo quid faciendum. Debemus autem cavere tria. Primo corporalem operam. Jerem. XVII : *Sanctificabis sabbatum, ut non facias in eo opus servile :* unde et in lege dicitur, Leviti. XXIII : *Omne opus servile non facietis in eo.* Opus autem servile est opus corporale : nam opus liberum est animæ, sicut intelligere, et hujusmodi, ad quod opus homo constringi non potest. Sed sciendum, quod opera corporalia possunt fieri in sabbatho propter quatuor. Primo, propter necessitatem : unde Dominus excusavit discipulos evellentes spicas in sabbato, ut dicitur Matth. XII. Secundo, propter Ecclesiæ utilitatem : unde dicitur in Evangelio Matth. XII, quod sacerdotes faciebant omnia quæ erant necessaria in templo in die sabbati. Tertio, propter proximi utilitatem; unde Dominus curavit in die sabbati habentem manum aridam, et confutavit Judæos reprehendentes eum, ponens exemplum de ove, Matth. XII. Quarto propter superioris auctoritatem : unde Dominus præcepit Judæis, ut circumciderent in die sabbati, ut dicit. Joan. VII. Secundo, debemus cavere culpam. Jerem. VII : *Custodite animas vestras, et nolite portare pondera in die sabbati.* Onus autem animæ, vel pondus malum est peccatum. Psalm. XXXVII : *Sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Peccatum autem opus servile est, quia ut dicitur. Joan. VIII : *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Unde cum dicitur : *Omne opus servile non facietis in eo,* potest intelligi de peccato : et ideo contra præceptum hoc facit quis, quando in sabbato peccat, quia operando et peccando Deus offenditur. Isa. I : *Sabbatum, et festivitates alias non feram,* et quare? quia *iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras, et solemnitates vestras odivit anima mea, facta sunt mihi molesta.* Tertio, debemus cavere negligentiam. Eccl. XXIII : *Multam malitiam docuit otiositas.* Jeron. ad Rusticum. Semper aliquid boni operis facito, ut te diabolus

inveniat occupatum : et ideo non est bonum custodire nisi principalia festa, si in aliis debeat homo esse otiosus. Psal. LXXXXV : *Honor regis judicium diligit,* scilicet discretionem. Unde I Machab. II. dicitur, quod *Judæi quidam occultati erant, et inimici irruerunt super eos, qui credentes quod se non possent in sabbato defendere, victi et occisi sunt;* ita accidit multis, qui otiosi sunt in festis. Threno. I : *Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbatum ejus,* sed tales debent facere sicut illi Judæi fecerunt : unde I. Machab. II. dicitur : *Quicumque venerit ad nos in bello in die sabbatorum, pugnemus.*

Memento ut diem sabbati sanctifices. Sicut dictum est, homo diem festum debet sanctificare, et dictum est, quod sanctum dicitur duobus modis, quia et quod mundum est, et quod Deo consecratum est. Item, dictum est a quibus tali die abstinere debemus : nunc dicendum est in quibus occupari debemus, et sunt tria. Primo, in faciendis sacrificiis : unde Num. XXVIII, dicitur, quod *Deus præcepit, quod quolibet die unus agnus mane, et alius vespere debeat offerri, sed in sabbato debent duplicari,* et significat, quod in sabbato debemus offerre Deo sacrificium, et de omnibus quæ habemus I Paralip. XXIX : *Tua sunt omnia, et quæ de manibus tuis accepimus, dedimus tibi,* unde primo debemus ultro offerre animam nostram, dolendo de peccatis. Psal. L : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus,* et orando pro beneficiis. Psal. CXXXX : *Dirigatur, Domine, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Factus est enim dies festus ad habendam spiritualem lætitiam, quam facit oratio, unde et tali die multiplicari debent preces. Secundo, corpus nostrum affligere, et hoc jejunando. Ro. XII : *Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis membra vestra hostiam viventem Deo, sanctam.* Laudando. Psal. XLIX : *Sacrificium laudis honorificcabit me :* unde in tali die cantus multiplicantur. Tertio, res tuas sacrificare, et hoc dando eleemosynas. Heb. XIII : *Beneficentiæ autem et communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis promeretur Deus,* et hoc in duplo magis, quam in aliis diebus, quia tunc est communis lætitia. Nehem. VIII : *Mittite partes his qui non paraverunt sibi, quia sanctus dies Domini est.* Secundo in verborum Dei studiis, sicut et Judæi faciunt hodie, Act. XIII : *Voces Prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur :* unde et Christiani, quorum justitia debet esse perfectior, debent tali die convenire ad prædicationes, et ad officium Ecclesiæ. Joan. VIII : *Qui est ex Deo, verba Dei audit.* Item, loqui utilia. Apost. Eph. IV :

Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem. Ista enim duo utilia sunt animæ peccatoris, quia immutant cor ejus in melius. Jeron. XXIII : *Verba mea sunt quasi ignis ardens dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram.* Contrarium autem accidit etiam imperfectis non loquentibus utilia, vel audientibus Apost. I Cor. XV : *Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Evigilate justi, et nolite peccare,* et Psal. CXVIII : *In corde meo abscondi eloquia tua.* Eloquium enim Dei instruit ignorantem. Psal. ibidem : *Lucerna pedibus meis* etc. et inflammat tepescentem. Psalm. CIV : *Eloquium Domini inflammavit eum.* Tertio in divinorum exercitiis : hoc autem perfectorum est. Psal. XXXXV : *Vacate et videte, quoniam suavis est Dominus,* et hoc propter quietem animæ : sicut enim corpus fatigatum quietem desiderat, ita et anima. Locus autem animæ Deus, et Psalm. XXX : *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum refugii.* Heb. IV : *Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei,* etc. Sap. VIII : *Intrans in domum meam, quiescam cum illa.* Sed antequam ad hanc quietem perveniat anima, oportet tres quietes præcedere. Prima, ab inquietudine peccati. Isa. LVII : *Cor autem impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest.* Secunda, a passionibus carnis, quia *caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem,* ut dicitur. Gal. v. Tertia, ab occupationibus mundi. Lucæ X : *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima :* et tunc post hæc anima libere quiescit in Deo. Isa. LVIII : *Si vocaveris sabbatum delicatum, tunc delectaberis super Domino.* Propterea sancti omnia dimiserunt, quia *hæc est pretiosa margarita, quam qui invenit homo abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit eam,* ut dicitur Matth. XIII. Hæc enim requies vita æterna, et delectatio æterna est. Psal. CXXXI : *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam,* ad quam nos perducat, etc.

De quarto præcepto legis.

Honora patrem tuum, etc. Perfectio hominis consistit in dilectione Dei et proximi, et ad dilectionem Dei pertinent tria præcepta, quæ scripta fuerunt in prima tabula : ad dilectionem vero proximi septem, quæ sunt in secunda tabula. Sed sicut dicitur I Joan. III : *Non debemus diligere verbo, neque lingua, sed opere et veritate.* Homo enim sic diligens debet duo facere, scilicet fu-

gere malum, et facere bonum : unde quædam sunt in præceptis inducentia ad bonum, alia autem sunt prohibentia facere malum. Et sciendum, quod cavere a malo faciendo est in potentia nostra, sed facere cuilibet bonum non possumus, et ideo dicit beatus Aug. quod nos omnes debemus diligere, sed non omnibus tenemur benefacere, sed inter omnes debemus benefacere conjunctis nobis : quia *si quis suorum, et maxime domesticorum curam non habet, infidelis est.* I ad Tim. v. Inter omnes autem propinquos sunt nobis propinquiores pater et mater, et ideo dicit Ambrosius : *Primo debemus diligere Deum, secundo patrem et matrem :* et hoc est quod dicit : *Honora patrem tuum, et matrem tuam.* Et hujusmodi rationem reddit Phil. qui dicit, quod ex magno beneficio recepto ab eis non possumus eis respondere ex æquali : et ideo bene potest pater offensus expellere filium, sed non e converso. Dant autem parentes filio tria. Primo stabilimentum quoad esse, Eccles. VII : *Honora patrem tuum, et gemitus matris tuæ non obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses.* Secundo nutrimentum, sive fulcimentum quoad necessaria vitæ. *Nudus enim intrat filius in hunc mundum,* ut dicitur. Joan. I. Sed a parentibus sustentatur. Tertio documentum. Hebræor. XII : *Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus* etc. Eccles. VII : *Filii tibi sunt, erudi illos :* et debent parentes dare duo documenta filiis, et cito, quia ut dicitur Proverb. XXII : *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea,* et Threnor. III : *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua :* et sunt illa quæ docuit Tobias filium suum, Tobiæ IV, scilicet timorem Domini, et abstinere ab omni peccato : et hoc est contra illos qui delectantur in malitiis filiorum, sed sicut dicitur Sapien. IV : *Ex iniquis omnes filii qui nascuntur testes sunt nequitiæ adversus parentes :* unde Deus punit peccatum parentum in filio, ut dicitur. Exod. XXIX. Igitur filii a parentibus habent esse, nutrimentum, et disciplinam : et quia esse habemus ab eis, debemus magis revereri quam dominos, a quibus solum res, præterquam Deum a quo habemus animam Eccles. III : *Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi homini serviet his, qui se genuerunt, in opere, et sermone, et omni patientia. Honora patrem tuum et matrem tuam, ut superveniat tibi benedictio a Deo.* Et in hoc etiam honoras teipsum, quia sicut dicitur Eccles. III : *Gloria hominis ex honore patris sui et dedecus filii pater sine honore.* Item, quia dant nobis nutrimentum in pueritia, et nos debemus eis dare in senectute,

Eccles. III : *Fili suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius, et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in tua virtute. Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat matrem.* Ad confusionem illorum qui contra faciunt, ponit Cassiodorus in epistolis lib. II, quod ciconiæ cum parentes earum pennas senio cogente laxaverunt, nec ad proprios cibos idonei possunt inveniri, plumis suis genitorum membra foventes, escis corpora laxa reficiunt, et pia vicissitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. Item tertio, qui docuerunt nos, debemus eis obedire. Colossen. v : *Filii, obedite parentibus vestris, nisi scilicet in his quæ sunt contra Deum.* Jeronymus ad Helionorum. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. Lucæ XIV : *Si quis non odit patrem suum, et matrem, non potest meus esse discipulus,* Deus enim verior pater est; Deuteron. XXXII: *Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit, et fecit, et creavit te?*

Honora patrem tuum, etc. Inter omnia præcepta huic tantum adjungitur, *ut sis longævus super terram.* Et ratio hujus est, ne credatur non deberi præmium honorantibus parentes, quia est naturale. Sed sciendum, quod honorantibus parentes, quinque desiderabilia promittuntur. Et primum est gratia in præsenti, gloria in futuro, quæ maxime desiderantur. Ecclesiast. v : *Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo,* etc. Contrarium debetur maledicentibus, et etiam in lege maledicuntur a Deo, ut dicitur Deuter. XXVII, et Lucæ XVI, dicitur : *Qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est.* Sed vita naturalis quasi nihil est in comparatione ad vitam gratiæ. Si ergo non recognoscis beneficium vitæ naturalis quam habes a parentibus, indignus es vita gratiæ quæ major est, et per consequens vita gloriæ, quæ maxima est. Secundum desiderabile est vita : *Unde ut sis longævus super terram.* Dicitur Eccles. III : *Qui honorat patrem suum vita vivet longiore.* Et nota quod vita longa est quando est plena, et quæ non mensuratur tempore, sed actione, secundum Philosophum. Tunc autem plena est vita, quando est virtuosa : et ideo virtuosus et sanctus diu vivit, quamvis cito moriatur corporaliter, ideo dicitur Sap. IV : *Consummatus in brevi, explevit tempora multa : placita enim erat Deo anima illius.* Optime autem mercatur ille, qui tantum facit una die, quantum alius in uno anno. Et nota quod aliquando accidit, quod longior vita causa est mortis corporalis et spiritualis, sicut accidit Judæ. Præmium

ergo est vita corporalis : sed contrarium, scilicet mortem acquirunt illi, qui injuriant parentibus. Habemus enim ab eis vitam, sicut milites a rege feudum : et ideo sicut dignum est quod illi amittant pro proditione feudum, ita isti propter injuriam illatam parentibus vitam. Prov. XXX : *Oculum qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ.* Per filios aquilæ intelliguntur reges et principes, per corvos officiales : et si aliquando non puniuntur corporaliter, mortem tamen spiritualem effugere non possunt. Propterea pater non debet potestatem multam dare filiis. Eccles. XXXIII : *Dum adhuc superes et aspiras, non immutet te omnis caro.* Item IV. cap : *Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super te in vita tua, et ne dederis illis possessionem in vita tua, ne forte pœniteat te.* Tertium est habere filios sibi gratos et acceptos. Naturaliter enim pater thesaurizat filiis, sed non e converso. Eccl. III : *Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis.* Matth. VII : *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Quartum est habere famam laudabilem. Eccles. III : *Gloria hominis ex honore patris sui,* et iterum : *Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem.* Quintum est habere divitias. Eccl. V. *Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.*

Honora patrem, etc. Notandum quod non solum dicitur aliquis pater ratione carnalis generationis, sed quibusdam aliis rationibus aliqui dicuntur patres, et cuilibet eorum debetur aliqua reverentia. Dicuntur enim patres Apostoli, et alii Sancti per doctrinam et exemplum fidei, Apost. I Corinth. IV : *Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres : nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui.* Et ideo dicitur, Eccles. XLIV : *Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua,* laudemus autem non ore, sed imitatione : et hoc fit si non invenitur in nobis contrarium ejus quod laudamus. Heb. XIII : *Mementote Præpositorum vestrorum, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.* Dicuntur etiam Prælati patres, et isti venerandi sunt, sunt enim Dei ministri. Luc. X : *Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit,* et ideo debemus eos honorare obediendo. Apost. Hebr. XXXIII : *Obedite Præpositis vestris, et subjacete eis, et decimas præbendo.* Proverb. III : *Honora Dominum de tua substantia, et de præmitiis frugum tuarum da pauperibus.* Item, Reges et Principes IV. Re-

gum v. : *Pater, et si rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras,* qui dicuntur patres, quia debent intendere bonum populi. Et istos honoramus per subjectionem. Ro. XIII : *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et hoc non solum timore, sed amore : nec solum propter rationem, sed etiam propter conscientiam. Et ratio hujus est, quia secundum Apostolum ibidem *omnis potestas a Deo est :* et ideo reddendum est debitum, quia *cui tributum, tributum* etc. Prov. XXIV : *Time Dominum, fili mi, et Regem.* Item, benefactores. Eccles. IV : *Esto pupillis misericors ut pater.* Etenim proprium patris, Eccles. XXIX : *Gratiam fidejussoris ne obliviscaris :* ingratis enim accidit illud, Sap. XV : *Ingrati spes tanquam hybernalis glacies tabescet.* Item, ætate, Deut. XXXII : *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, majores tuos, et dicent tibi,* Leviti : XIX : *Coram cano capite consurge, et honora personam senis.* Eccles. XXXII : *In medio magnatorum loqui non præsumas, et ubi sunt senes non multum loquaris.* Ibidem : *Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia :* Omnes igitur isti venerandi sunt : quia omnes portant quodammodo similitudinem patris, qui in cœlis est, et de istis dicitur : *Qui vos spernit,* etc.

De quinto præcepto legis.

Non occides. In lege divina per quam ordinamur ad dilectionem Dei et proximi, præcipitur non solum facere bonum, sed etiam declinare a malo. Inter alia autem majus malum quod possit fieri proximo, est occidere eum, et hoc prohibetur cum dicitur : *Non occides.* Circa quod præceptum tripliciter est erratum. Quidam enim dixerunt, quod non licet occidere etiam bruta animalia. Sed hoc falsum est, quia non est peccatum uti illis, quæ sunt subdita hominis potestati. Est etiam naturalis ordo quod plantæ sint in nutrimentum animalium, et quædam animalia in nutrimentum aliorum, et omnia in nutrimentum hominum. Genes. IX : *Quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Philosophus etiam dicit in politica, quia venatio est sicut justum bellum. Apost. I Corin. X : *Omne quod in macello venit, manducate,* etc. Ergo non occides homines. Quidam dixerunt hic prohibitum esse homicidium hominis omnino : unde homicidas dicunt esse judices sæculares, qui condemnant secundum leges aliquos, contra quos dicit Augustinus, quod Deus per hoc præceptum non abstulit sibi potes-

tatem occidendi. Unde Deut. XXXII : *Ego occidam, et vivere faciam.* Est ergo licitum illis, qui mandato Dei occidunt, quia tunc Deus facit. Omnis enim lex mandatum Dei est. Proverbiorum VIII : *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Et Apostolus Romanorum XIII : *Si malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est.* Moysi quoque dicitur. Exod. XXII : *Maleficos non patieris vivere.* Id enim quod licitum est. Deo licitum est, et ministris ejus per mandatum ipsius. Constat autem quod Deus non peccat, cum sit actor legum, indigendo mortem propter peccatum. Roma. VI : *Stipendia peccati mors,* ergo nec minister ejus. Est ergo sensus : « Non occides propria auctoritate ». Alii vero dixerunt, quod per hoc quod dicitur, non occides, prohibetur, non occidere alium : unde dicebant quod licitum erat occidere seipsum. Sic enim invenitur de Samsone, Judicum, XV, I, et de Catone, et de quibusdam virginibus quæ se in flammas injecerunt, sicut recitat Aug. in I. de civit. Dei. Sed ad hoc respondet Aug. ibidem dicens : Qui se occidit, hominem utique occidit, si ergo hominem non licet occidere, nisi auctoritate Dei : ergo nec seipsum nisi vel auctoritate Dei, vel instinctu Spiritus Sancti, sicut dicitur de Samsone, ergo non occides. Sciendum est etiam, quod hominem occidere contingit multipliciter. Primo manu. Isa. I : *Manus vestræ sanguine plenæ sunt* : quod quidem est non solum contra charitatem qua præcipitur, ut diligas proximum sicut seipsum. I Joan. III : *Omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem* : verum etiam contra naturam, quia ut dicitur Eccl. XIII : *Omne animal diligit sibi simile.* Unde Exod. XXI : *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* Et hic quidem crudelior est lupo, de quo dicitur in quarto animalium, quod si lupo detur caro lupi, non comedit. Item, ore, et hoc fit dando consilium alicui, contra aliquem provocando, accusando, et detrahendo. Psal. LVI : *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus.* Tertio, adjutorio. Proverb. I : *Fili mi, ne ambules cum eis : pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem.* Item, consensu. Roma. I : *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Consentis autem quodammodo, quando potes impedire. Prov. XXIV : *Erue eos qui ducuntur ad mortem* : et iterum si vires suppetunt, sed dimittis negligentia, vel avaritia. Amb. Pasce fame morientem : si non paveris, occidisti. Et sciendum, quod aliqui occidunt solum corpus, de quo dictum est.

Alii animam auferendo vitam gratiæ, trahendo scilicet ad peccatum mortale. Joan. VIII : *Ille homicida erat ab initio,* in quantum scilicet traxit ad peccatum. Alii autem utrumque, et hoc dupliciter. Primo in destructione prægnantium ; occiduntur enim pueri in corpore et in anima : secundo interficiendo seipsum.

Non occides, etc. Christus dat in Evangelio Matth. V, quamdam doctrinam quæ est, quod justitia nostra debet esse major justitia legis : unde docet perfectius servari mandata legis a christianis, quam Judæi servaverunt : et ratio hujus est, quia majori labore acquiritur major merces, II. Corin. IX : *Qui parce seminat, parce et metet.* In lege enim promittebantur temporalia et terrena. Isa. I : *Si volueritis, et audieritis me, bona terræ comeditis :* sed in lege nostra promittuntur cœlestia et æterna : ergo justitia quæ est observantia mandatorum, debet abundare, cum major expectetur merces. Inter alia autem præcepta facit mentionem de isto dicens, Matth. V : *Auditis, quod dictum est antiquis : Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio, id est, pœna quam lex adjudicavit.* Exod. XXI, ubi dicitur : *Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias, ab altari meo avelles eum ut moriatur.* Debet autem quilibet quinque modis ab ira cavere. Primo, ne cito provocetur. Jacob. I : *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram* etc. Et ratio hujus est, quia ita peccatum est, et punitur a Deo. Sed numquid omnis ira est contraria virtuti? Circa hoc duplex est opinio. Stoici enim dixerunt, quod nulla passio cadit in sapientem, immo volebant, quod vera virtus esset in quiete mentis. Peripatetici autem dixerunt, quod ira cadit in sapientem, sed moderata, et est opinio verior. Et patet primo auctoritate, quia in Evangeliis invenimus istas passiones Christo attributas, in quo fuit fontalis plenitudo sapientiæ. Secundo patet ratione : nam si omnes passiones virtuti contrarientur, essent aliquæ potentiæ animæ, quæ essent frustra, immo quæ essent homini in nocumentum, quia non haberent aliquos actus convenientes : et sic irascibilis et concupiscibilis frustra datæ essent homini. Et ideo dicendum est, quod aliquando ira est vis, aliquando non, accipitur enim ira tripliciter. Primo, prout est in solo judicio rationis absque commotione animi, et ista non dicitur proprie ira, sed judicium. Sic enim Dominus puniens malos, iratus dicitur. Mich. VII : *Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei.* Secundo accipitur prout est passio, et ista est

n appetit u sensitivo, et est duplex : quia aliquando ordinatur ratione, et continetur sub terminis rationis, quando scilicet quis irascitur quando debet, et quantum debet, et pro quo debet, et hujusmodi. Et tunc est actus virtutis, et dicitur ira per zelum. Unde Philoso. dicit, quod mansuetudo non est nullo modo irasci. Ista ergo ira non est peccatum. Est et tertia quæ refugit judicium rationis, et ista semper est peccatum, sed aliquando veniale, aliquando est mortale, et hoc distinguitur ex eo quod ad iram incitat, quod aliquando est veniale, aliquando est mortale. Mortale duplex, vel ex genere, vel ex circumstantiis. Homicidium autem videtur esse actus peccati mortalis ex suo genere, quia directe ordinatur contra præceptum divinum ; et ideo consensus in homicidium est peccatum mortale ex genere, quia si actus est mortalis, et consensus in actum erit mortalis. Aliquando autem peccatum mortale est ex genere, sed tamen motus non est peccatum mortale, quia est sine consensu : sicut si ascendit motus concupiscentiæ ad fornicandum, et non consentitur, non est peccatum mortale, similiter ira. Est enim motus ad injuriam illatam vindicandam : hæc enim est proprie ira. Si ergo iste motus est taliter in passione, ita quod ratio deducatur, tunc est peccatum mortale. Si autem usque ad consensum non pervertitur ratio, tunc et si consensus adhibeatur, non est peccatum mortale. Quod ergo dicit : *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio,* intelligendum est de motu tendente in nocumentum, qui motus est peccatum mortale ; ita quod sit ibi consensus. Eccl. ult : *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato sive bonum, sive malum.* Secunda ratio, quare debemus non provocari cito ad iram est, quia omnis homo diligit libertatem, et odit servitutem. Non est autem iracundus dominus sui ipsius. Prov. XXVII : *Impetum concitati spiritus ferre quis poterit?* Ibidem : *Grave saxum, et onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior.* Secundo cavere debet ne diu in ira permaneat. Psal. IV : *Irascimini, et nolite peccare.* Ephes. IV : *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Et rationem hujus assignat in Evangelio Dominus. Matth. V : *Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo, ne forte tradat te ministro, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde donec reddas novissimum quadrantem.* Tertio, cavere debet ne ira procedat. Primo in corde, quod sit quando pervenit ad odium. Est enim differentia inter iram et odium, quia ira subita est, odium vero diuturnum. Et ideo est mortale peccatum, primo Joan. III.

Qui odit fratrem suum, homicida est : et ratio hujus est quia et se interficit spoliando se charitate, et alium. Aug. in regula : Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira crescat in odium, et trabem faciat de sestuca, et animam faciat homicidam. Prov. XV : *Vir iracundus provocat rixas.* Gene. XLIX : *Maledictus furor eorum, quia pertinax : et indignatio eorum, quia dura.* Quarto, cavere debet ne procedat in verbo. Prov. XII. *Fatuus statim indicat iram suam :* et potest indicare duobus modis, injuriando scilicet, et superbe loquendo. Quantum ad primum dicit Dominus, Matth. V : *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quantum ad secundum dicitur ibidem : *Qui autem dixerit, Racha, reus erit concilio.* Prov. XV : *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem.* Quinto, cavere debet ne procedat in opere. In omni enim opere nostro duo debemus observare, scilicet facere justitiam, et misericordiam, et ira utrumque impedit. *Ira enim viri justitiam Dei non operatur,* ut dicit Jacob. I. Quamvis enim velit tamen non potest. Unde Philosop. quidam dixit cuidam, qui eum offenderat : « Punirem te, nisi essem iratus. » Proverb. XXVII : *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor.* Gen. XLIX : *In furore suo occiderunt virum* : et propter hoc Christus non solum docuit nos cavere ab homicidio, sed ab ira. Bonus enim medicus non tantum tollit malum quod apparet, sed etiam radicem removet infirmitatis, ne scilicet recidivet. Et ideo vult nos abstinere a principiis peccatorum, et ita ab ira, quæ est principium homicidii.

De sexto præcepto legis.

Non mœchaberis etc. Post prohibitionem homicidii prohibetur adulterium, et congrue, quia vir et uxor sunt quasi unum corpus. Erunt, inquit Dominus Gen. II, duo in carne una. Et ideo post injuriam quæ infertur personæ, nulla major est quam illa quæ infertur conjunctæ : prohibetur autem adulterium uxori et viro. Sed prius dicendum est de uxoris adulterio, quia majus peccatum videtur committere. Committit autem tria peccata gravia uxor mœchando, quæ insinuantur Eccl. XXIII : *Mulier omnis relinquens virum suum primo in lege altissimi incredibilis fuit, et secundo virum suum dereliquit, tertio adulterio fornicata est* etc. Primo ergo peccat per incredulitatem, quia legi incredibilis fit. Dominus enim prohibuit adulterium. Item, facit contra Dei ordi-

nationem, Matth. XIX : *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Item, contra Eccles. statuta, vel sacramentum. Fit enim matrimonium in facie Ecclesiæ, et ideo adducitur Deus quasi in testem et fidejussorem de servanda fide. Malac. II : *Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti*, ergo peccatur contra legem, contra statutum, et contra sacramentum Dei. Secundo, peccat per proditionem, quia dereliquit virum. Apo. I Corinth. VII : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir :* ideo etiam nec castitatem servare potest sine consensu viri : et ideo si mœchatur, proditionem committit dum seipsam alteri tradit, sicut servus dans se alteri domino. Prov. II : *Reliquit ducem pubertatis suæ, et pacti Dei sui oblita est.* Tertio, per furti commissionem, quia ex alieno viro constituit sibi filios, et hoc maximum furtum est, quia totam hæreditatem dat alienis filiis. Et nota, quod ista deberet studere, quod filii intrarent religionem, vel aliquid aliud facerent, ita quod in bonis viri non succederent. Est ergo mulier mœchans, sacrilega, proditrix, furatrix. Viri vero peccant non minus quam uxores, licet sibi quandoque blandiantur, quod patet ex tribus. Primo, ex æqualitate quam habet. Nam *vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*, ut dicitur. I Corin. VII. Et ideo neuter potest aliquid facere sine alterius consensu quantum ad matrimonium. Et ad hoc significandum Deus non de pede, vel capite, sed de costa mulierem formavit. Et ideo matrimonium nunquam statum perfectum habuit, nisi in lege Christi : quia Judæus unus plures habebat uxores, sed uxor non plures viros, et ideo non erat æqualitas. Secundo, ex viri fortitudine, quia propria passio mulierum est concupiscentia. I Pet. III : *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem.* Et ideo si petis ab uxore, quod tu non vis servare, frangis fidem. Tertio, ex ejus auctoritate, quia vir est caput mulieris : unde mulieres non debent loqui in Ecclesia, sed domi viros interrogare, ut dicitur I Corinth. XIV. Est ergo vir doctor mulieris, et ideo Deus præceptum dedit viro. Magis autem peccat sacerdos quam laicus, et episcopus quam sacerdos, si non servant quæ debent, quia docere alios ad ipsos pertinet. A simili, si vir mœchatur, frangit fidem non servando ea quæ debet. Sed tamen uxores attendant ad id quod Christus dicit Matth. XXIII : *Omnia quæcumque dixerint vobis, servate et facite, secundum opera vero eorum nolite facere.*

Non mœchaberis. Sicut dictum est, Deus tam viris quam mulie-

ribus prohibuit adulterium. Sed sciendum, quod licet aliqui credant adulterium esse peccatum, tamen non credunt simplicem fornicationem esse peccatum mortale, contra quos Apost. Heb. XIII : *Fornicatores et adulteros judicabit Deus.* I Cor. VI : *Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt :* a regno autem Dei non excluditur aliquis nisi per peccatum mortale, ergo est peccatum mortale. Sed forte dices : Non est ratio quare sit peccatum mortale, cum non detur corpus uxoris, sicut in adulterio. Dico quia si non detur corpus uxoris, datur tamen corpus Christi quod sibi datum fuit et consecratum in baptismo. Si ergo nullus debet facere injuriam uxori, multo magis nec Christo. I Cor. VI : *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi. Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.* Est ergo hæresis dicere fornicationem simplicem non esse peccatum mortale. Et ideo sciendum, quia in isto præcepto, *Non mœchaberis,* prohibetur non solum adulterium, sed omnis carnalis corruptio, præter eam quæ est matrimonii. Ulterius autem sciendum, quia alii dicunt commistionem viri et uxoris non esse sine peccato, quod est hæreticum. Apost. Heb. XIII : *Sit honorabile connubium in omnibus, et torus immaculatus.* Talis autem conjunctio aliquando non solum sine peccato est, sed etiam est meritum vitæ æternæ habentibus charitatem : aliquando est cum peccato veniali, aliquando cum mortali : Quando enim est cum intentione procreandæ prolis, tunc est opus virtutis : quando autem cum intentione reddendi debitum, tunc est etiam opus justitiæ. Quando autem est causa exercendæ libidinis, tunc est cum veniali, quando scilicet non excedit limites matrimonii. Quando autem excedit, ut scilicet si posset, extenderet se ad aliam, tunc est mortale. Sciendum autem quod adulterium et fornicatio prohibentur propter multa. Primo enim perimit animam. Proverb. VI : *Qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam.* Et dicit, propter cordis inopiam, quod est quando caro dominatur spiritui. Secundo, privat vita : talis enim *secundum legem debet mori,* ut dicitur Levit. XX et Deut. XXII. Et quod aliquando non puniatur corporaliter, est in malum suum, quia pœna corporalis, quæ cum patientia toleratur, est in remissionem peccatorum, punietur tamen postea in vita futura. Tertio, consumit substantiam suam, unde Lucæ XV, de filio prodigo dicitur, quia *dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.* Eccles. IX : *Ne des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te et hæredita-*

tem tuam. Quarto, vilificat prolem. Sap. III : *Filii adulterorum in consummatione erunt, et ab iniquo toro semen exterminabitur : et siquidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, et sine honore.* I Corinth. VII : *Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Nunquam etiam habent honorem in Ecclesia, si clerici sine dedecore haberi possunt. Quinto, privat honore, et specialiter mulieres. Eccl. IX : *Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.* Et de viro dicitur, Proverb. VI : *Turpitudinem et ignominiam congreget sibi, et opprobrium illius non delebitur.* Gregorius etiam dicit, quod peccata carnalia sunt majoris infamiæ et minoris culpæ quam spiritualia. Et ratio hujus est, quia est commune cum bestiis. Psal. XLVIII : *Homo cum in honore esset, non intellexit ; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.*

De septimo præcepto legis.

Non furtum facies. Dominus prohibuit principaliter in lege sua injuriam proximi, et primo injuriam in propriam personam, ibi : *Non occides :* secundo, in persona conjuncta, ibi : *Non mœchaberis :* tertio, in rebus, hic : *Non furtum facies.* Et sciendum, quia in hoc præcepto prohibetur omne male ablatum. Committitur enim furtum multis modis. Primo occulte accipiendo, Matth. XXIV : *Si sciret pater familias, qua hora fur venturus esset :* et hoc vituperabile est, quia est proditio quædam. Eccles. V : *Super furem enim est confusio.* Secundo, violenter auferendo : et hæc est major injuria. Job : *Vim fecerunt deprædantes pupillos.* Inter istos sunt mali principes et reges. Soph. III : *Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes,* etc. Isti enim faciunt contra intentionem Domini volentis justum regnum, et dicentis, Proverb. VIII : *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Et aliquando talia faciunt per modum furti. Aliquando per violentiam, Isa. : *Principes tui infideles,* etc., quæ sequuntur. Aliquando condendo leges, et statuendo ad lucrandum tantum. Isa. X : *Væ qui condunt leges iniquas.* Et Aug. dicit, quod omnis mala donatio furtum est, unde dicit : Quid regna nisi latrocinia ? Tertio mercedem non solvendo. Levi. XIX : *Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane* : et hoc intelligitur, quod homo cuilibet dare debet quod suum est, sive principi, sive prælato, sive clerico etc. Rom. XIII : *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum : cui*

vectigal, vectigal. Tenemur enim regibus custodientibus pacem nostram dare mercedem. Quarto, fraudem in mercationibus committendo, unde dicitur, Deut. XXII : *Non habebis in sacculo diversa pondera,* et ex Levi. XIX : *Nolite facere iniquum aliud in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, et æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius.* Prov. XX : *Abominatio est apud Deum pondus et pondus, statera dolosa non est bona.* Hoc est etiam contra caupones, qui miscent aquam vino. In hoc etiam prohibetur usura. Psal. XIV : *Quis habitabit in tabernaculo tuo* etc. Et post : *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram,* etc. Hoc est etiam contra campsores, qui multas falsitates committunt, et contra venditores pannorum, et aliarum rerum. Sed dices forsitan : Quare non possum dare pecuniam sicut equum, vel domum? Dicendum, quod in illis est peccatum, quæ bis venduntur : in domo autem sunt duo, scilicet substantia, et usus. Aliud autem est habere domum, et aliud uti domo : unde separatim possum usum vendere sine domus venditione, et ita in omnibus hujusmodi, unde si aliqua sunt quæ consistant in ipso usu tantum, et usus eorum etsi distractio, non potest fieri id quod de domo. Denariis enim utimur distrahendo, et frumento consumendo, et ideo si usum vendis, bis vendis. Quinto dignitates emendo sive temporales, sive spirituales. De primo, Job. XX : *Divitias quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus.* Omnes enim tyranni qui vi tenent regna, vel provinciam, vel feudum, fures sunt, et omnes tenentur ad restitutionem. De secundo, Joan. X: *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro :* et ideo simoniaci fures sunt.

Non furtum facies, etc. Hoc præceptum, sicut dictum est, prohibet omne male ablatum : et debent nos inducere multæ rationes ad hoc cavendum. Prima, sumitur ex gravitate : assimilatur enim hoc peccatum homicidio, Eccles. XXXIV : *Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, vir sanguinis est.* Et iterum ibidem : *Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.* Secunda, ex periculi qualitate : nullum enim peccatum est ita periculosum, nullum enim peccatum remittitur sine satisfactione et pœnitentia. De omnibus cito pœnitet quis, sicut patet de homicidio cessante ira, ita et de fornicatione cessante passione concupiscentiæ, et sic de aliis. De hoc autem peccato licet aliquando pœniteat quis, non tamen de facili satisfacit, et

maxime cum non solum teneatur id quod accepit, sed etiam de damno quod fecit patrono ex hoc, et cum hoc etiam tenetur facere pœnitentiam de peccato. Ideo dicitur Abac. II : *Væ ei qui multiplicat non sua. Usquequo et aggravat contra se densum lutum?* Densum lutum dicit, quod non de facili homo egreditur. Tertio, ex talium inutilitate : non enim sunt utilia, neque spiritualiter. Prov. X : *Nil proderunt thesauri impietatis.* Divitiæ enim spiritualiter prosunt ad eleemosynas et sacrificia. Prov. XIII : *Redemptio animæ viri divitiæ suæ,* sed de non propriis dicitur. Isa. LXI : *Ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocaustum.* Eccles. XXXIV : *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* Nec temporaliter, quia parum durant. Abac. II : *Væ qui congregat avaritiam in malum domui suæ, et liberari se putat de manu mali,* etc. Prov. XXVIII : *Qui coacervat divitias usuris, et fœnore liberali in pauperes congregat eas.* Prov. XIII : *Custoditur justo substantia peccatoris.* Quarto, ex nocumenti singularitate : faciunt enim perdere alia. Sunt enim sicut ignis paleis aliis commixtus. Job. XV : *Ignis devoravit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt.* Scias insuper, quod talis non solum suam amittit animam, sed etiam filiorum, quia illi tenentur reddere.

De octavo præcepto legis.

Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. Prohibuit jam Dominus, quod nullus injurietur proximo suo opere : nunc autem præcipit quod non injurietur verbo, et hoc est . *Non loquaris,* etc. Hoc autem potest esse dupliciter, vel in judicio, vel in communi locutione. In judicio autem tribus modis, secundum quod tres personæ possunt facere contra hoc præceptum. Prima persona, scilicet accusantis falso. Levit. XIX : *Non eris criminator, nec susurro in populis.* Et nota quod sicut non debes dicere falsum, ita non debes tacere verum. Mat. XVIII : *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum.* Item, personæ testificantis mentiendo. Proverb. XIX : *Testis falsus non erit impunitus* : hoc enim præceptum includit omnia præcedentia, quia aliquando talis est homicida, aliquando fur etc. Debent autem isti puniri pœna, de qua dicitur. Deut. XIX : *Cum diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit. Non misereberis ejus.*

sal animam, id est, vitam. *pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.* Et Prov. XXV : *Jaculum, et gladius, et sagitta acuta homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.* Item, persona judicis male sententiando. Levi. XIX : *Non injuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo.* In communi locutione peccant aliquando contra hoc præceptum quinque genera hominum, scilicet detractores. Rom. I : *Detractores Deo odibiles.* Dicit enim Deo odibiles, quia nihil est ita carum homini sicut fama. Eccles. VII : *Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa.* Proverb. XXII : *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.* Detractores autem auferunt hoc. Eccles. X : *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit :* unde si famam non restituant, salvari non possunt. Item, qui detractores libenter audit. Eccles. XXVIII : *Sepi aures tuas spinis, et linguam nequam noli audire, et ori tuo facito ostia, et seras auribus tuis.* Non debet autem homo tales libenter audire, quinimo debet detrahenti ostendere vultum tristem et torvum. Prover. XXV : *Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem.* Item, susurratores, qui scilicet recitant quidquid audiunt. Prover. VI : *Sex sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus, scilicet eum qui seminat inter fratres discordias.* Eccles. XXVIII : *Susurro, et bilinguis maledictus. Multos enim turbavit pacem habentes,* et multa quæ sequuntur. Item, blanditores, id est, adulatores. Psal. X : *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur.* Isa. III : *Populo meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt.* Psal. CXXXX : *Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Item, murmuratores : et hoc maxime abundat in subditis, I Corin. X : *Neque murmuraveritis,* etc. Sap. I : *Custodite vos a murmuratione, quæ nihil prodest.* Prov. XXV : *Patientia lenietur princeps, et lingua mollis constringet duritiem.*

Non loquaris, etc. In hac prohibitione prohibetur omne mendacium. Eccles. VII : *Noli velle mentiri omne mendacium : assiduitas enim illius non est bona,* et hoc propter quatuor. Primo, propter diaboli assimilationem. Talis enim efficitur diaboli filius. Nam homo ex verbis suis cognoscitur de qua regione et patria sit : *Nam et loquela tua manifestum te facit,* ut dicitur Mat. XXVI, Item, homines quidam sunt de genere diaboli, et dicuntur dia-

boli filii, qui scilicet loquuntur mendacium : quia diabolus mendax est, et pater ejus, ut dicitur Joan. VIII. Ipse enim mentitus est I Gen. III : *Nequaquam moriemini,* etc. Quidam vero filii Dei, quia scilicet veritatem loquuntur, quia Deus veritas est. Secundo, propter societatis dissolutionem. Homines enim simul vivunt, quod esse non posset, si simul verum non dicerent. Apost. Ephes. IV : *Deponentes mendacium loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra.* Tertio, propter famæ amissionem : qui enim assuescit mendaciis non creditur sibi, etiam si verum dicat. Eccl. XXXIV : *Ab immundo quid mundabitur, et a mendace quid verum dicetur?* Quarto, propter animæ perditionem : occidit enim homo mendax animam suam. Sap. I : *Os quod mentitur, occidit animam.* Psalm. V : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium,* unde patet quod est peccatum mortale : unde advertas, quia ipsorum mendaciorum quoddam est mortale, quoddam veniale. Mortale autem est mentiri in his quæ sunt fidei, quod pertinet ad prælatos, magistros, et prædicatores. Et hoc est gravius omnibus aliis speciebus mendacii. II Pet. II : *In vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis.* Et aliqui aliquando talia dicunt, ut videantur scire. Isa. LVII : *Super quem luxistis, super quem dilatastis os, et ejecistis linguam. Numquid non vos filii scelesti, semen mendax?* Item, aliquando mentiuntur aliqui in damnum proximi. Colo. III : *Nolite mentiri :* et hæc duo mendacia mortalia sunt. Aliqui autem mentiuntur pro seipsis, et hoc multipliciter. Aliquando ex humilitate, et hoc in confessione quandoque, de quo ait August. « Sicut cavendum est ne homo taceat quod fecit, ita ne dicat quod non fecit. » Job. XIII : *Numquid Deus indiget vestro mendacio?* Ecclesiast. XIX : *Est qui nequiter se humiliat, et interiora ejus plena sunt dolo : et est justus qui se nimium submittit a multa humilitate.* Aliqui ex verecundiæ levitate, cum scilicet quis credit verum dicere, et dicit falsum, et hoc advertens verecundatur retractare. Ecclesiast. IV : *Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis confundere.* Aliqui ex utilitate, quando volunt aliquid adipisci, vel ab aliquo evadere. Isa. XXVIII : *Posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus.* Proverb. X : *Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos :* aliqui propter alterius commodum, quando scilicet volunt aliquem a morte, vel periculo, vel damno aliquo liberare. Et hoc cavendum est, sicut dicit August. Ecclesiast. V : *Non accipies faciem adversus faciem tuam, nec adversus*

animam tuam mendacium. Aliqui propter ludum, et hoc cavendum ne propter consuetudinem ducat ad mortale. Sapien. IV : *Fascinatio nugacitatis obscurat bona.*

De nono præcepto legis.

Non concupisces rem proximi tui. Hæc est differentia inter legem divinam et mundanam, quia lex mundana judicat facta, et dicta, divina autem non hæc tantum, sed etiam cogitata. Et ratio hujus est, quia illa est per homines, qui judicant ea quæ apparent exterius, sed divina est a Deo, qui exterius interiusque conspicit. Psal. LXXII : *Deus cordis mei.* I Reg. XVI : *Homo videt quæ foris sunt, Deus autem intuetur cor.* Dictum est autem de præceptis quæ pertinent ad dicta et facta ; nunc ergo dicendum est de cogitatis. Nam apud Deum voluntas pro facto reputatur, unde : *Non concupisces,* id est, non solum non auferas facto, sed nec etiam rem proximi tui concupisces, et hoc propter multa. Primo propter concupiscentiæ infinitatem : concupiscentia enim quid infinitum est. Quilibet autem sapiens debet intendere finem aliquem, immo nullus debet ire per viam infinitam. Ecclesiast. V : *Avarus non implebitur pecunia.* Isa. V : *Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis.* Et quod concupiscentia nunquam satietur, ratio est, quia cor hominis factum est ad recipiendum Deum. Unde August. in I. Confes. « Fecisti nos Domine ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. » Id ergo quod minus Deo est, ipsum implere non potest. *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Secundo, quia aufert quietem, quæ multum est delectabilis. Semper enim cupidi solliciti sunt acquirere non habita, et habita custodire. Ecclesiast. V : *Saturitas divitis non sinit eum dormire.* Matth. VI : *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum,* et ideo Christus, Lucæ VIII, divitias spinis assimilavit, ut dicit Gregor. Tertio, quia causat in divitiis inutilitatem : facit enim divitias esse non utiles nec sibi, nec aliis, non enim utuntur eis nisi conservando. Ecclesiast. XIV : *Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia.* Quarto, quia tollit justitiæ æquitatem, Exod. XXIII : *Ne accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes, t subvertunt verba justorum.* Ecclesiast. XXXI : *Qui aurum diligit, non justificabitur.* Quinto, quia necat charitatem Dei et proximi, quia, secundum Augustinum, quanto magis habet quis de charitate, tanto minus de cupiditate, et e converso. Eccles. VI .

Neque fratrem charissimum auro spreveris, et charitatem Dei, quia sicut *nemo potest duobus Dominis servire,* ita neque *Deo et mammonæ,* ut dicitur Matth. VI. Sexto, quia producit omnem iniquitatem : *Est enim radix omnium malorum,* secundum Apostolum, ut dicitur I Timoth. VI. Et ideo si in corde radicata est, et homicidium, et furtum, et omnia mala operatur : et ideo dicit Apost. I Timot. VI : *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Et nota, quod cupiditas tunc est peccatum mortale, quando sine ratione concupiscitur res proximi, sed quando rationabiliter, veniale.

De decimo præcepto legis.

Non desiderabis uxorem proximi tui. Beatus Joannes in prima Canonica sua secundo capite dicit, quod *omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ :* unde omne desiderabile in his tribus consistit, sed duo ex istis intelliguntur prohibita per hoc præceptum : *Non concupisces domum proximi tui.* In domo enim intelligitur et altitudo per quam avaritia designatur. Psalm. CXI : *Gloria et divitiæ in domo ejus.* Qui ergo desiderat domum, desiderat dignitates et divitias : et ideo post hoc præceptum ; *Non concupisces,* etc., ponitur aliud, per quod prohibetur carnis concupiscentia. Non inquit *desiderabis uxorem,* etc. Et est sciendum, quod post peccatum propter corruptionem nullus evadit concupiscentiam præter Christum, et Virginem gloriosam. Et quandocumque concupiscentia adest, adest vel cum veniali, vel cum mortali, quando scilicet dominatur. Apost. Romanor. VI : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore,* et non dixit : Non sit, quia sicut ipse dicit ; *Scio quod habitat in me,* id est, in carne mea *bonum.* Regnat autem peccatum in carne, quando primo in corde regnat concupiscentia consentiendo : et ideo subdit Apos. *ut* scilicet *obediatis concupiscentiis carnis.* Matth. V : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Voluntas enim apud Deum pro facto reputatur. Secundo, quando dominatur in ore conceptum exprimendo. Matth. XIII : *Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Ephes. IV : *Omnis sermo malus ex ore vestro procedat :* et ideo non est sine peccato componere cantiones vanas, etiam secundum

philosophos, quia et poetæ fingentes carmina amatoria debent expelli ex civitatibus. Tertio, quando egreditur in opere membris concupiscentiæ serviendo. Romanor. VI : *Sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati,* etc. Isti ergo sunt gradus concupiscentiæ. Et sciendum, quod in fugiendo istud peccatum oportet multum laborare, cum sit intrinsecum : difficilius enim vincitur inimicus familiaris. Vincitur autem quatuor modis. Primo occasiones exteriores fugiendo, ut puta, malam societatem et omnia inducentia occasionaliter ad hoc peccatum, Eccles. IX : *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Noli circumspicere in vicis civitatis, ne oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta, et ne circumspicas speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.* Prov. VI : *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?* Et ideo præceptum fuit Loth ut fugeret ab omni circa regione. Gene. XIX. Secundo, cogitationibus aditum non præbendo, quia occasio sunt excitandæ concupiscentiæ, et faciendum est per carnis afflictionem. I Corin. IX : *Castigo corpus meum,* etc. Tertio, orationibus insistendo, quia *nisi Dominus custodierit civitatem,* etc. Sapien. VIII : *Scivi quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det.* Matth. XVII : *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi per orationem et jejunium.* Si enim duo pugnarent, et velles unum juvare, alterum vero non, oportet primo auxilium dare, secundo vero subtrahere : inter spiritum autem et carnem est prælium continuum. Unde oportet, quod si vis quod spiritus vincat, quod des ei auxilium, et hoc sit per orationem, carni vero subtrahas, et hoc sit per jejunium : nam caro per jejunium debilitatur. Quarto, licitis occupationibus insistendo, Ecclesias. XXXIII : *Multam malitiam docuit otiositas.* Ezech. XVI : *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium.* Hiero. : « Semper aliquid boni facito, ut te diabolus inveniat occupatum. » Inter omnes autem occupationes melior est studium Scripturarum. Hiero. ad Paulinum : « Ama studia Scripturarum, et carnis vitia non amabis. »

Hæc ergo sunt super decem verba, de quibus dicit Dominus Mat. XXI : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Duæ enim sunt radices principales omnium mandatorum, scilicet dilectio Dei et proximi. Diligenti autem Deum tria necesse est facere, scilicet quod non habeat alium Deum, et quantum ad hoc dicit : *Non coles Deos alienos.* Secundo, quod honoret eum, et quantum ad

hoc dicit : *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Tertio, quod libenter quiescat in eo, et quantum ad hoc dicit : *Memento, ut diem sabbati sanctifices.* Diligens autem proximum oportet, quod primo faciat ei honorem debitum, unde dicit : *Honora patrem tuum.* Secundo quod abstineat a faciendo ei malum, et hoc vel facto. Unde dicit : *Non occides,* quod est in persona propria. *Non adulterabis,* quod est in persona conjuncta. *Non furtum facies,* quod est in rebus exterioribus. Item, dicto ibi : *Non falsum testimonium dices :* vel corde, et quantum ad hoc dicit : *Non concupisces rem proximi tui :* et : *Non desiderabis uxorem proximi tui.*

OPUSCULUM XXXVI.

EXPOSITIO SUPER SALUTATIONE ANGELICA SCILICET AVE MARIA

(Edit. Rom. Opusculum VIII.)

Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. In salutatione ista continentur tria. Unam partem fecit angelus, scilicet *Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Aliam partem fecit Elisabeth, mater Joannis Baptistæ, scilicet : *Benedictus fructus ventris tui.* Tertiam partem addidit Ecclesia, scilicet *Maria.* Nam angelus non dixit : *Ave Maria,* sed *Ave gratia plena.* Et hoc nomen, scilicet Maria, secundum suam interpretationem convenit dictis Angeli, sicut patebit. Est ergo circa primum considerandum, quod antiquitus erat valde magnum, quod Angeli apparerent hominibus : vel quod homines facerent eis reverentiam, habebant pro maxima laude. Unde et ad laudem Abrahæ scribitur quod recepit Angelos hospitio, quod exhibuit eis reverentiam. Quod autem angelus faceret homini reverentiam, nunquam fuit auditum, nisi postquam salutavit Beatam Virginem reverenter dicens, *Ave.* Quod autem antiquitus non reverebatur hominem angelus, sed homo angelum, ratio est : quia angelus erat major homine, et hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad dignitatem : ratio est. Nam angelus est naturæ spiritualis. Psalm. CXXX : *Qui facit angelos suos spiritus,* etc. Homo vero est naturæ corruptibilis. Unde dicebat Abraham : *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.* Non ergo erat decens, ut spiritualis et incorruptibilis creatura reverentiam exhiberet corruptibili, scilicet homini. Secundo, quantum ad familiaritatem ad Deum. Nam angelus est Deo familiaris, utpote assistens. Daniel. VII : *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* Homo vero est quasi extraneus et elongatus a Deo per peccatum. Psal. LIV : *Elongavi fugiens.* Ideo conveniens est, ut homo reve-

reatur angelum, utpote propinquum et familiarem regis. Tertio, præminebat propter plenitudinem splendoris gratiæ divinæ. Angeli enim participant ipsum lumen divinum in summa plenitudine. Job XXV : *Numquid est numerus militum ejus, et super quem non surget lumen ejus?* Et ideo semper apparet cum lumine. Sed homines, et si aliquid participent de ipso lumine gratiæ, parum tamen et in obscuritate quadam. Non ergo decens erat, ut homini reverentiam exhiberet, quousque aliquis inveniretur in humana natura, qui in his tribus designandum, quod in his tribus excedebat eum, voluit ei angelus reverentiam exhibere, unde dixit : *Ave.* Unde Beata Virgo excessit angelos in iis tribus, et primo in plenitudine gratiæ, quæ magis est in Beata Virgine, quam in aliquo angelo, et ideo ad insinuandum hoc angelus ei reverentiam exhibuit, dicens : *Gratia plena,* quasi diceret : Ideo exhibeo reverentiam, quia me excellis in plenitudine gratiæ. Dicitur autem Beata Virgo plena gratia quantum ad tria. Primo, quantum ad animam, in qua habuit omnem plenitudinem gratiæ. Nam gratia Dei datur ad duo, scilicet ad bonum operandum, et ad vitandum malum, et quantum ad ista duo perfectissimam gratiam habuit Beata Virgo. Nam ipsa omne peccatum vitavit magis quam aliquis sanctus post Christum. Peccatum enim aut est originale, et de isto fuit mundata in utero : aut mortale, aut veniale, et de istis libera fuit. Unde Canticorum IV : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Aug. in lib. de natura et gratia : « Excepta Sancta Virgine Maria, si omnes Sancti et Sanctæ cum hic viverent, interrogati fuissent, utrum sine peccato essent, omnes una voce clamassent : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Excepta, inquam, hac sancta Virgine, de qua propter honorem Domini cum de peccato agitur, nullam prorsus volo quæstionem habere. » Scimus enim, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad peccatum ex omni parte vincendum, quæ illum concipere et parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Sed Christus excellit Beatam Virginem in hoc, quod sine originali conceptus et natus est; Beata autem Virgo in originali est concepta, sed non nata. Ipsa etiam omnium virtutum opera exercuit, alii autem Sancti specialia quædam, quia alius fuit humilis, alius castus, alius misericors : et ideo ipsi dantur in exemplum specialium virtutum, sicut Beatus Nicolaus in exemplum misericordiæ, etc. Sed Beata Virgo in exemplum omnium virtutum : quia in ea reperis

exemplum humilitatis. Luc. I : *Ecce ancilla.* Et post : ***Respexit humilitatem ancillæ suæ.*** Castitatis, *quoniam virum non cognosco,* et omnium virtutum, ut satis patet. Sic ergo plena est gratia Beata Virgo et quantum ad boni operationem, et quantum ad mali vitationem. Secundo, plena fuit gratia quantum ad redundantiam animæ ad carnem, vel corpus. Nam magnum est in sanctis habere tantum de gratia, quod sanctificet animam : sed anima beatæ Virginis ita fuit plena, quod ex ea refudit gratiam in carnem, ut de ipsa conciperet filium Dei : et ideo dicit Hugo de S. Victore : « Quia in corde ejus amor Spiritus Sancti singulariter ardebat, ideo in carne ejus mirabilia faciebat, in tantum quod de ea nasceretur Deus et homo. » Lucæ I : *Quod enim nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Tertio, quantum ad refusionem in omnes homines. Magnum enim est in quolibet sancto, quando habet tantum de gratia, quod sufficit ad salutem multorum : sed quando haberet tantum, quod sufficeret ad salutem omnium hominum de mundo, hoc esset maximum, et hoc est in Christo, et in Beata Virgine. Nam in omni periculo potes salutem obtinere ab ipsa Virgine gloriosa. Unde Canticorum IV : *Mille clypei,* id est remedia contra pericula, *pendent,* etc. Item, in omni opere virtutis potes eam habere in auditorium, et ideo dicit ipsa, Ecclesiastici. XXIV : *In me omnis spes vitæ et virtutis.* Sic ergo plena est gratia, et excedit angelos in plenitudine gratiæ : et propter hoc convenienter vocatur Maria, quæ interpretatur : illuminata in se. Unde Isa. LVIII : *Implebit splendoribus animam tuam :* et illuminatrix in alios, quantum ad totum mundum, et ideo assimilatur soli, et lunæ. Secundo, excellit angelos in familiaritate divina, et ideo hoc designans angelus, dixit : *Dominus tecum,* quasi dicat : Ideo exhibeo tibi reverentiam, quia tu familiarior es Deo quam ego, nam dominus est tecum. Dominus, inquit, pater cum eodem filio, quod nullus angelus, nec aliqua creatura habuit. Luc. I : *Quod enim nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Deus filius in utero. Isa. XII : *Exulta, et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Aliter est ergo Dominus cum Beata Virgine, quam cum angelo; quia cum ea, ut filius, cum angelo, ut Dominus. Dominus Spiritus Sanctus, sicut in templo, unde dicitur : Templum Domini, sacrarium Spiritus Sancti, quia concepit ex Spiritu Sancto. Luc. I : *Spiritus Sanctus superveniet in te :* sic ergo familiarior cum Deo est Beata Virgo, quam angelus : quia cum ipsa Dominus Pater,

Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus, scilicet tota Trinitas. Unde cantatur de ea : « Totius Trinitatis nobile triclinium. » Hoc autem verbum. *Dominus tecum,* est nobilius verbum quod sibi dici possit. Merito ergo angelus reveretur Beatam Virginem, quia mater Domini, et ideo domina est. Unde convenit ei hoc nomen Maria, quod Syra lingua, interpretatur : Domina. Tertio excedit angelos quantum ad puritatem, quia Beata Virgo non solum erat pura in se, sed etiam procuravit puritatem aliis. Ipsa enim purissima fuit et quantum ad culpam, quia ipsa Virgo nec mortale, nec veniale peccatum incurrit. Item, quantum ad pœnam. Tres enim maledictiones datæ sunt hominibus propter peccatum. Prima data est mulieri, scilicet quod cum corruptione conciperet, cum gravamine portaret, et in dolore pareret. Sed ad hoc immunis fuit Beata Virgo, quia sine corruptione concepit, in solatio portavit, et in gaudio peperit Salvatorem. Isa. XXXV : *Germinans germinabit exultabunda, et laudans.* Secunda data est homini, scilicet quod in sudore vultus vesceretur pane suo. Ab hac immunis fuit Beata Virgo, quia, ut dicit Apost. I Corin. VII : *Virgines solutæ sunt a cura hujus mundi, et soli Deo vacant.* Tertia fuit communis viris et mulieribus, scilicet ut in pulverem reverterentur. Et ab hac immunis fuit Beata Virgo, quia cum corpore assumpta est in cœlum. Credimus enim quod post mortem resuscitata fuerit, et portata in cœlum. Psal. CXXXI : *Surge Domine in requiem tuam tu, et arca sanctificationis tuæ.* Sic ergo immunis fuit ab omni maledictione : et ideo benedicta in mulieribus, quia ipsa sola maledictionem sustulit, et benedictionem portavit, et januam paradisi aperuit : et ideo convenit ei nomen Maria, quæ interpretatur : Stella maris : quia sicut per stellam maris navigantes diriguntur ad portum, ita Christiani diriguntur per Mariam ad gloriam.

Benedictus fructus ventris tui. Peccator aliquando quærit in aliquo quod non potest consequi, sed consequitur illud justus. Prov. XIII : *Custoditur justo substantia peccatoris.* Sic Eva quæsivit fructum, et in illo non invenit omnia quæ desideravit : Beata autem Virgo in fructu suo invenit omnia quæ desideravit Eva. Nam Eva in fructu suo tria desideravit. Primo id quod falso promisit ei diabolus, scilicet quod essent sicut dii, scientes bonum et malum : *Eritis,* inquit ille mendax, *sicut dii,* sicut dicitur Gen. III. Et mentitus est, quia mendax est et pater ejus. Nam Eva propter esum fructus non est facta similis Deo, sed dissimilis,

quia peccando recessit a Deo salutari suo, unde et expulsa est de paradiso. Sed hoc invenit Beata Virgo, et omnes Christiani in fructu ventris sui, quia per Christum conjungimur et assimilamur Deo, I Joan. III : *Cum apparuerit, similes ei erimus*, etc. Secundo, in fructu suo Eva desideravit delectationem, quia bonus ad edendum : sed non invenit, quia statim cognovit se nudam, et habuit dolorem : sed in fructu Virginis suavitatem invenimus, et salutem. Joan. VI : *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam*. Tertio, fructus Evæ erat pulcher aspectu : sed pulchrior fructus Virginis, in quem desiderant angeli prospicere. Psalm. XLIV : *Speciosus forma præ filiis hominum* : et hoc est quia est splendor paternæ gloriæ. Non ergo potuit invenire Eva in fructu suo, quod nec quilibet peccator in peccatis. Et ideo quæ desideramus quæramus in fructu Virginis. Est autem hic fructus benedictus a Deo, quia sic replevit eum omni gratia, quod pervenit ad nos exhibendo ei reverentiam. Ephe. I : *Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo*. Ab angelis. Apocalypsis VII : *Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro*. Ab hominibus : Apost. Philip. II : *Omnis lingua confiteatur*, etc. Psalm. CVII : *Benedictus qui venit in nomine domini*. Sic ergo et Virgo benedicta : sed et magis benedictus fructus ejus.

OPUSCULUM XXXVII.

OFFICIUM DE FESTO CORPORIS CHRISTI AD MANDATUM URBANI PAPÆ IV DICTUM FESTUM INSTITUANTIS

(Edit. Rom. Opusculum LVII.)

Ex chronica quæ appellatur supplementum chronicarum.

Urbanus Papa IV, Pontificatu suscepto, instituit solemnitatem corporis Christi cum processionibus, et octavis a cunctis fidelibus celebrari, pro quibus indulgentias maximas concessit, ejusque officium ex veteris testamenti figuris per Divum Thomam Aquinat. censuit esse fiendum. Hoc idem habetur in ejusdem Beati Thomæ legenda, et in pluribus aliis chronicis, videlicet, Ptolomæi Lucensis, Beati Antonini Archiepiscopi florentini, et alibi. Hoc etiam probatum fuit in Apostolico Consistorio, in præsentia Dom. Papæ Urbani V dum de Translatione corporis ejusdem Doctoris S. Thomæ tractaretur, quod fuit anno Domini 1379. Et tunc ejus corpus sanctissimum ad conventum Tolosanum ordinis Prædicatorum translatum fuit. Nam ab ejus obitu felici usque ad illud tempus, in monasterio Fossæ-Novæ sub depósito jacuerat. Et quia ad instantiam Romani Pontificis illud officium dictavit, ideo secundum morem Romanæ Curiæ ipsum composuit.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI AD PRIMAS VESPERAS

Antiph. Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedech, panem et vinum obtulit.

Psal. Dixit Dominus.

Antiph. Miserator et misericors Dominus escam dedit timentibus se in memoriam suorum mirabilium.

Psalm. Confitebor.

Antiph. Calicem salutaris accipiam, et sacrificabo hostiam laudis.

Psal. Credidi.

Antiph. Sicut novellæ olivarum ecclesiæ filii sint in circuitu mensæ Domini.

Psalm. Beati omnes.

Antip. Qui pacem ponit fines ecclesiæ, frumenti adipe satiat nos Dominus.

Psalm. Lauda Jerusalem.

CAPITULUM

Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit : Accipite et manducate. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

Resp. Deo gratias.

Resp. Homo quidam fecit cœnam magnam, et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent : Quia parata sunt omnia.

Vers. Venite, comedite panem meum, et bibite vinum meum, quod miscui vobis.

Quia. Gloria. Quia.

HYMNUS

Pange, lingua, gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinisque pretiosi
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi
Rex effudit Gentium.

Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo conversatus,
Sparso verbi semine,
Sui moras incolatus
Miro clausit ordine.

In supremæ nocte cœnæ,
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

Verbum caro, panem verum
Verbo carnem efficit :
Fitque sanguis Christi merum,
Et si sensus deficit :
Ad firmandum cor sincerum,
Sola fides sufficit.

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui :
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui :
Præstet fides supplementum
Sensum defectui.
Genitori, Genitoque
Laus et jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio :
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amen.

Vers. Panem de cœlo præstitisti eis.
Resp. Omne delectamentum in se habentem.
Ad Magnificat.
Antiph. O quam suavis est, Domine, spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suavissimo de cœlo præstito, esurientes reples bonis, fastidiosos divites dimittis inanes.

ORATIO

Deus qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti, tribue, quæsumus, ita nos corporis et sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter sentiamus, Qui vivis, etc.
Ad Complet. Antiph. Miserere.
Psal. Cum invocarem, *cum cæteris.*
Ad nunc dimittis.
Antiph. Alleluia. Alle. Panis quem ego dedero, Alle. caro mea est pro mundi vita. All. All.
Ad Matutinas. Invitato. Christum regem adoremus dominantem gentibus, Qui se manducantibus dat spiritus pinguedinem.
Psal. Venite.

HYMNUS

Sacris solemniis juncta sint gaudia,
Et ex præcordiis sonent præconia .
Recedant vetera, nova sint omnia,
Corda, voces et opera.

Noctis recolitur cœna novissima,
Qua Christus creditur agnum et azyma
Dedisse fratribus, juxta legitima
Priscis indulta patribus.
Post agnum typicum, expletis epulis,
Corpus Dominicum datum discipulis,
Sic totum omnibus, quod totum singulis,
Ejus fatemur manibus.
Dedit fragilibus corporis ferculum,
Dedit et tristibus sanguinis poculum,
Dicens : Accipite quod trado vasculum,
Omnes ex eo bibite.
Sic sacrificium istud instituit,
Cujus officium committi voluit
Solis presbyteris, quibus sic congruit
Ut sumant, et dent cæteris.
Panis angelicus fit panis hominum :
Dat panis cœlicus figuris terminum :
O res mirabilis! manducat Dominum
Pauper, servus, et humilis.
Te, trina Deitas unaque, poscimus,
Sic nos tu visita, sicut te colimus :
Per tuas semitas duc nos quo tendimus,
Ad lucem quam inhabitas. Amen.

In primo nocturno, Antiph. Fructum salutiferum gustandum dedit Dominus mortis suæ tempore.

Psal. Beatus vir.

Antiph. A fructu frumenti, et vini multiplicati, fideles in pace Christi requiescunt.

Psalm. Cum invocarem.

Antiph. Communione calicis, quo Deus ipse sumitur, non vitulorum sanguine congregavit nos Dominus.

Psal. Conserva.

Vers. Panem cœli dedit eis.

Resp. Panem Angelorum manducavit homo.

LECTIO I.

Immensa divinæ largitatis beneficia exhibita populo Christiano inæstimabilem ei conferunt dignitatem. Neque enim est, aut fuit

aliquando tam grandis natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Unigenitus siquidem Dei filius suæ divinitatis volens nos esse participes, naturam nostram assumpsit, ut homines Deo faceret factus homo. Et hoc insuper quod de nostro assumpsit, totum nobis contulit ad salutem. Corpus namque suum pro nostra reconciliatione in arca crucis hostiam obtulit Deo Patri. Sanguinem suum fudit in pretium simul et lavacrum, ut redempti a miserabili servitute, a peccatis omnibus mundaremur.

Resp. Immolabit hædum multitudo filiorum Israel ad vesperam Paschæ. Et edent carnes, et azymos panes.

Vers. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis, et veritatis. Et edent.

LECTIO II.

Ut autem tanti beneficii jugis in nobis maneret memoria, corpus suum in cibum, et sanguinem suum in potum sub specie panis et vini sumendum fidelibus dereliquit. O pretiosum et admirandum convivium, salutiferum, et omni suavitate repletum. Quid enim hoc convivio pretiosius esse potest, in quo non carnes vitulorum et hircorum, ut olim in lege, sed nobis sumendus proponitur Christus verus Deus. Quid hoc Sacramento mirabilius? In ipso namque panis et vinum in Christi corpus et sanguinem substantialiter convertuntur. Ideoque Christus Deus, et homo perfectus, sub modici panis et vini specie continetur.

Resp. Comedetis carnes, et saturabimini panibus. Iste est panis, quem dedit vobis Dominus ad vescendum.

Vers. Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Iste.

LECTIO III.

Manducatur itaque a fidelibus, sed minime laceratur, quinimo diviso Sacramento integer sub qualibet divisionis particula perseverat. Accidentia autem sine subjecto in eodem subsistunt, ut fides locum habeat, dum visibile invisibiliter sumitur aliena specie occultatum, et sensus a deceptione reddantur immunes, qui de accidentibus judicant sibi notis. Nullum etiam Sacramentum est isto salubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, et mens

omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. Offertur in Ecclesia pro vivis et mortuis, ut omnibus prosit, quod est pro salute omnium institutum.

Resp. Respexit Elias ad caput suum subcinericium panem, qui surgens comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei.

Vers. Si manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et ambulavit. Gloria. Usque.

In secundo Noctur. Antiph. Memor sit Dominus sacrificii nostri, et holocaustum nostrum pingue fiat.

Psal. Exaudiat.

Antiph. Paratur nobis mensa Domini adversus omnes qui tribulant nos.

Psalm. Dominus regit.

Antiph. In voce exultationis resonent epulantes in mensa Domini.

Psal. Quemadmodum.

Vers. Cibavit eos ex adipe frumenti.

Resp. Et de petra melle saturavit eos.

LECTIO IV.

Suavitatem denique hujus Sacramenti nullus exprimere sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur, et recolitur memoria illius, quam in sua passione Christus monstravit, excellentissimæ charitatis. Unde ut arctius hujusmodi charitatis immensitas fidelium cordibus infigeretur, in ultima cœna quando Pascha cum discipulis celebrato transiturus erat de hoc mundo ad Patrem, hoc Sacramentum instituit tanquam passionis suæ memoriale perenne, figurarum veterum impletivum, miraculorum ab ipso factorum maximum, et de sua contristatis absentia solatium singulare reliquit.

Resp. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita; litigabant ergo Judæi dicentes : Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?

Vers. Locutus est populus contra Dominum : Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo. Quomodo.

LECTIO V.

Convenit itaque devotioni fidelium solemniter recolere institutionem tam salutiferi, tamque mirabilis Sacramenti, ut ineffa-

bilem modum divinæ præsentiæ in Sacramento visibili veneremur, et laudetur Dei potentia, quæ in Sacramento eodem tot mirabilia operatur : nec non et de tam salubri tamque suavi beneficio exsolvantur Deo gratiarum debitæ actiones. Verum et si in die cœnæ, quando Sacramentum prædictum noscitur institutum, inter missarum solemnia de institutione ipsius specialis mentio habeatur, totum tamen residuum ejusdem diei officium ad Christi passionem pertinet, circa cujus venerationem Ecclesia illo tempore occupatur. Ut autem integro celebritatis officio institutionem tanti Sacramenti recoleret plebs fidelium, Romanus Pontifex Urbanus IV, hujus Sacramenti devotione affectus, pie statuit præfatæ institutionis memoriam prima quinta feria post octavas Pentecostes a cunctis fidelibus celebrari, ut qui per totum anni circulum hoc Sacramento utimur ad salutem, ejus institutionem illo tempore specialiter recolamus, quo Spiritus Sanctus corda discipulorum edocuit ad plene cognoscenda hujus mysteria Sacramenti. Nam et in eodem tempore cœpit hoc Sacramentum a fidelibus frequentari.

Resp. Cœnantibus illis accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite, et comedite, Hoc est corpus meum.

Vers. Dixerunt viri tabernaculi mei : Quis det de carnibus ejus ut saturemur? Accipite.

LECTIO VI.

Ut autem prædicta quinta feria, et per octavas sequentes ejus salutaris institutionis honorificentius agatur memoria, et solemnitas de hoc celebrior habeatur, loco distributionum materialium, quæ in Ecclesiis cathedralibus largiuntur existentibus horis canonicis nocturnis pariterque diurnis, præfatus Romanus Pontifex eis qui hujusmodi horis in hac solemnitate personaliter in Ecclesiis interfuerint, stipendia spiritualia Apostolica largitione concessit, quatenus per hæc fideles ad tanti festi celebritatem avidius et copiosus convenirent. Omnibus igitur vere pœnitentibus, et confessis, qui matutinali officio hujus festi præsentialiter in Ecclesia ubi celebrabitur aderunt, centum dies ; qui vero Missæ, totidem. Illis autem qui interfuerint in primis ipsius festi vesperis, similiter centum. Qui vero in secundis, totidem. Eis quoque qui primæ, tertiæ, sextæ, et nonæ, ac completorii ade-

runt officiis, pro qualibet ipsarum quadraginta. Illis vero qui per ipsius festi octavas in matutinalibus vespertinis Missæ ac horarum prædictarum officiis præsentes extiterint, singulis diebus octavarum ipsarum centum dies de injunctis sibi pœnitentiis relaxando indulgentiam tribuit perpetuis temporibus duraturam.

Resp. Accipit Jesus calicem postquam cœnavit dicens : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, Hoc facite in meam commemorationem.

Vers. Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea. Hoc. Gloria. Hoc.

In tertio Noctur. Antiph. Introibo ad Altare Dei, sumam Christum qui renovat juventutem meam.

Psalm. Judica me Deus.

Antiph. Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit nos.

Psalm. Exultate Deo.

Antiph. Ex altari tuo, Domine, Christum sumimus, in quem cor et caro nostra exultant.

Psalm. Quam dilecta.

Vers. Educas panem de terra.

Resp. Et vinum lætificet cor hominis.

LECTIO VII.

SECUNDUM JOANNEM.

In illo tempore, dixit Jesus discipulis suis, et turbis Judæorum : Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. *Et reliqua.*

HOMILIA BEATI AUGUSTINI EPISCOPI

Cum enim cibo et potu id appetant homines, ut non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus et potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles facit, id est, ipsa societas Sanctorum, ubi pax erit et unitas plena atque perfecta. Propterea quippe, sicut ante nos intellexerunt homines Dei, Dominus noster Jesus Christus corpus et sanguinem suum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis unus panis conficitur, et ex multis racemis vinum confluit.

Resp. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo.

Vers. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. In me.

LECTIO VIII.

Denique jam exponit quomodo id fiat quod loquitur, et quid sit manducare corpus ejus, et sanguinem bibere. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem in me manet, et ego in eo. Hoc est ergo manducare illam escam, et illum bibere potum, in Christo manere, et illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnaliter et visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis et sanguinis Christi. Sed magis tantæ rei Sacramentum ad judicium sibi manducat et bibit, qui immundus præsumit ad Christi accedere Sacramentum. quod alius non digne sumit, nisi qui mundus est, de quibus dicitur : Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Resp. Misit me vivens pater, et ego vivo propter patrem, et qui manducat me, vivet propter me.

Vers. Cibavit eum Dominus pane vitæ, et intellectus Et qui.

LECTIO IX.

Sicut me misit, inquit, vivens pater, et ego vivo propter patrem : et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, qui est patri æqualis, sicut participatione filii per unitatem corporis et sanguinis, quam illa manducatio potatioque significat, nos efficit meliores. Vivimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum, id est per Christum, accipientes vitam æternam, quam non habemus ex nobis. Vivet autem ipse propter patrem missus ab eo, quia semetipsum exinanivit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. « Sicut misit me vivens pater, et ego vivo propter patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me », ac si diceret, et ego vivo propter patrem, id est, ut ad illum tanquam ad majorem referam vitam meam. Exinanitio mea fecit, in qua me misit : ut autem

quisque vivat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego autem humiliatus vivo propter patrem, et ille erectus vivit propter me. Non de ea natura dixit, qua semper est æqualis patri, sed de ea in qua minor factus est patre, de qua etiam superius dixit: « Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit et filio vitam habere in semetipso. »

Resp. Unus panis, et unum corpus multi sumus. Omnes qui de uno pane et de uno calice participamus.

Vers. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus, qui habitare facis unanimes in domo.

Omnes. Gloria. Participamus.

Vers. Comedi favum meum cum melle meo.

Resp. Bibi vinum meum cum lacte meo.

In Laudibus. Antiphona. Sapientiæ ædificavit sibi domum, miscuit vinum, et posuit mensam. Alleluia.

Psalm. Dominus regnavit.

Antiph. Angelorum esca nutrivisti populum tuum, et panem de cœlo præstitisti eis, Alleluia.

Antiphona. Pinguis est panis Christi, et præbebit delicias regibus, Alleluia.

Antiphona. Sacerdotes Dei incensum et panes offerunt Deo, Alleluia.

Antiphona. Vincenti dabo manna absconditum, et nomen novum, Alleluia.

Capit. Dominus Jesus, etc. *ut in primis vesperis.*

HYMNUS

Verbum supernum prodiens,
Nec Patris linquens dexteram,
Ad opus suum exiens,
Venit ad vitæ vesperam.
In mortem a discipulo
Suis tradendus æmulis,
Prius in vitæ ferculo
Se tradidit discipulis.
Quibus sub bina specie
Carnem dedit et sanguinem,
Ut duplicis substantiæ
Totum cibaret hominem.

Se nascens dedit socium,
Convescens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in præmium.
O salutaris Hostia,
Quæ cœli pandis ostium!
Bella premunt hostilia :
Da robur, fer auxilium.
Uni trinoque Domino
Sit sempiterna gloria,
Qui vitam sine termino
Nobis donet in patria. Amen.

Vers. Posuit fines tuos pacem.
Resp. Et adipe frumenti satiat te.
Ad Benedictus.
Antiphona. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi : si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.
Oratio, ut in primis Vesperis.
Ad Primam, et ad omnes horas.
Antiphonæ Laudum, quarta excepta.
Resp. Jesu Christe.
Vers. Qui natus es de Virgine Maria, *et dicatur per totam octava.*
Ad Tertiam. Cap. Dominus Jesus.
Resp. Panem cœli dedit eis, Alleluia, Allel.
Vers. Panem Angelorum manducavit homo, Allel. Allel.
Gloria. Panem.
Vers. Cibavit eos, etc.
Ad Sextam. Cap. Quotiescumque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.
Resp. Cibavit eos, etc. Alleluia, Alleluia.
Vers. Et de petra, etc. Alleluia, Allel.
Gloria. Cibavit.
Vers. Educas panem.
Ad Nonam. Cap. Quicumque manducaverit panem, et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.
Resp. Educas panem, etc. Alleluia, Alleluia.
Vers. Et vinum lætificet, etc. Alleluia, Allel.
Gloria. Educat.
Vers. Posuit fines tuos pacem.
Resp. Et adipe frumenti satiat te.

Ad Vesper. super Psalm. Antiphonæ Laudum.

Psalm. Cap. Hym. Vers. sicut in primis Vesperis.

Ad Magnificat. Antiph. O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futuræ gloriæ nobis pignus datur, Allel. Allel.

Oratio, ut in primis Vesperis. Per octav. Invitator. Christum panem Angelorum et hominum, Venite adoremus.

Ad Benedictus. Antiph. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi; qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum.

Ad Magnificat. Antiph. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se. *Cætera omnia fiant, sicut in die.*

AD MISSAM

Cibavit enim eos ex adipe frumenti, Alleluia : et de petra melle saturavit eos, Alleluia, Alleluia, Alleluia.

Vers. Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob. Gloria Patri, etc.

Gloria in excelsis.

ORATIO

Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti, tribue quæsumus, ita nos corporis et sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter sentiamus, Qui vivis, etc.

LECTIO EPISTOLÆ BEATI PAULI APOSTOLI, AD CORINTHIOS.

Fratres, Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit : Accipite, et manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine : hoc facite, quotiescumque sumitis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus est

corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.

Resp. Oculi omnium in te sperant Domine, et tu das illis escam in tempore opportuno.

Vers. Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione, Alleluia.

Vers. Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus : qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo.

SEQUENTIA

Lauda, Sion, Salvatorem,
Lauda ducem et pastorem,
In hymnis et canticis.
Quantum potes, tantum aude,
Quia major omni laude,
Nec laudare sufficis.
Laudis thema specialis,
Panis vivus et vitalis
Hodie proponitur :
Quem in sacræ mensa cœnæ
Turbæ fratrum duodenæ
Datum non ambigitur.
Sit laus plena, sit sonora,
Sit jucunda, sit decora
Mentis jubilatio.
Dies enim solemnis agitur,
In qua mensæ prima recolitur
Hujus institutio.
In hac mensa novi Regis.
Novum Pascha novæ legis
Phase vetus terminat.
Vetustatem novitas,
Umbram fugat veritas,
Noctem lux eliminat.
Quod in cœna Christus gessit,
Faciendum hoc expressit
In sui memoriam.

Docti sacris institutis,
Panem, vinum, in salutis
Consecramus hostiam.

Dogma datur christianis,
Quod in carnem transit panis,
Et vinum in sanguinem.

Quod non capis, quod non vides,
Animosa firmat fides,
Præter rerum ordinem.

Sub diversis speciebus,
Signis tantum, et non rebus,
Latent res eximiæ.

Caro cibus, sanguis potus,
Manet tamen Christus totus,
Sub utraque specie.

A sumente non concisus,
Non confractus, non divisus,
Integer accipitur.

Sumit unus, sumunt mille,
Quantum isti, tantum ille;
Nec sumptus consumitur.

Sumunt boni, sumunt mali,
Sorte tamen inæquali
Vitæ vel interitus.

Mors est malis, vita bonis :
Vide paris sumptionis
Quam sit dispar exitus.

Fracto demum sacramento,
Ne vacilles, sed memento
Tantum esse sub fragmento
Quantum toto tegitur.

Nulla rei fit scissura :
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status nec statura
Signati minuitur.

Ecce panis Angelorum.
Factus cibus viatorum,
Vere panis filiorum,
Non mittendus canibus.

In figuris præsignatur,
Cum Isaac immolatur,
Agnus Paschæ deputatur,
Datur manna patribus.
Bone Pastor, panis vere,
Jesu, nostri miserere;
Tu nos pasce, nos tuere;
Tu nos bona fac videre
In terra viventium.
Tu qui cuncta scis et vales,
Qui nos pascis hic mortales,
Tuos ibi commensales,
Cohæredes et sodales
Fac sanctorum civium.
Amen. Alleluia.

EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM

In illo tempore, Dixit Jesus Discipulis suis et turbis Judæorum Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens pater, et ego vivo propter patrem : et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de cœlo descendit, non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt : qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Credo.

OFFERTORIUM

Sacerdotes incensum Domini et panes offerunt Deo, et ideo sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus, Alleluia.

SECRETA

Ecclesiæ tuæ, quæsumus Domine, unitatis et pacis propitius dona concede, quæ sub oblatis muneribus mystice designantur.

PREFATIO

... Quia per incarnati... Sanctum divinum mysterium semper declaratur, et mens infidelium tumens excæcatur, firma spes credentium fide roboratur.....

SANCTUS

Fides est summopere credere in Deum, panem sanctum edere, et tractare eum . jubens dicit : Sumite, Hoc est corpus meum.

Sanctus. Panis prius cernitur, sed dum consecratur, caro tunc efficitur Christi, sic mutatur quomodo convertitur, Deus operatur, Dominus Deus Sabaoth. De vino similiter si sit benedictum, et tunc est veraciter sanguis Christi dictum credamus communiter verum, et non fictum. Pleni sunt cœli et terra gloria tua hosanna in excelsis. Nobis celebrantibus istud Sacramentum, et cunctis fidelibus fiat nutrimentum. Judæis negantibus sit in detrimentum. Benedictus qui venit in nomine Domini hosanna in excelsis.

COMMUNIO

Quotiescumque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque, quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, Alleluia.

POSTCOMMUNIO

Fac nos, quæsumus, Domine, divinitatis tuæ sempiterna fruitione repleri, quam pretiosi corporis et sanguinis tui temporalis perceptio præfigurat. Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, Per omnia sæcula sæculorum, Amen

OPUSCULUM XXXVIII.

SERMO SANCTI THOMAE DE AQUINO DE FESTO CORPORIS CHRISTI HABITUS IN CONCISTORIO PLENO.

Hodiernae festivitatis ac celebritatis, Patres reverendissimi, memoria laetabunda nos admonet ut in laudibus sacrosancti corporis Christi maneamus exultantes. Quid enim dulcius, quid suavius mentibus electorum quam abyssum divinae charitatis efferre, et caminum superabundantis dilectionis extollere, quia in mensa novae gratiae carnem suam in cibum, et sanguinem suum practiosum in potum filiis suis, et haeredibus regni, quod promisit Deus diligentibus se, per manus sacerdotum jugiter subministrat. Tua sunt haec veneranda opera, Christe, cujus virtus immensa, pietas copiosa, qui in hoc sacratissimo cibo et pane supersubstantiali in memoriam priorum mirabiliorum venerandum prorsus et mirandum commercium invenisti ut in esca agni immaculati et incontaminati Jesu Christi assequantur remedium qui per esum ligni vetiti morbum incurrerant, et amiserant immarcescibilem aeternae gloriae coronam.

O mira circa nos, et omni laude dignissima divinae bonitatis et largissimae pietatis indefessa emanatio, quo nobiscum in hoc sacramento universorum termino sacrificiorum usque ad consummationem saeculi indesimenter extitit; et quae filios adoptionis pane reficit angelorum et inebriat charitate filiorum!

O singularis humilitas Deo grata, et a seipso praedicata quae nullius formidat habitaculum, nec cujusquam, quamquam polluti, ventris hospitium!

O vere solaris et nequaquam quibuscumque contaminanda spurcitiis aut inquinanda contagiis munditia puritatis, quae mentem [exundans?] foeditates universas exterminat!

O vere cibus spirituum beatorum, qui nos semper hic reficis et in te nunquam deficis; non confractus, non divisus, non consumptus, sed integer et solidus perseverans, antiqui rubi conspectionem et farinae et olei admirandam durationem absque detrimento in hoc sacramento insinuans!

O sacramentum mirabile in quo Deus absconditur, et Moyses noster occultat faciem sub pallio operum, et in generatione et progenie venerandus! in quo virtute verborum, supplente actione divina, species symbolicae in carnem et sanguinem convertuntur, in charitatis unionem, et non dentibus exterioribus sed fidei articulis dividenda!

O viaticum peregrinationis usque ad montem virtutem viatores adducens!

O panis vivus in caelo genitus, in utero vero Virginis fermentatus, in patibulo crucis excoctus, in altari positus, sub speciebus reconditus, cor meum in bonum confirma et in semita hujus viae consolida, mentem meam laetifica, cogitationes emunda! Hic est panis et verus, qui sumitur et non consumitur, immittitur et non digeritur, convertit et non convertitur, reficit et non deficit, perficit et sufficit ad salutem, praestat vitam, confert gratiam, culpam remittit, enervat concupiscentiam. Cibus mentium, cibus fidelium qui intellectum illustrat, affectum inflammat, defectum purgat, desiderium sublimat.

O calix suavitatum a devotis epotandus!

O Calix calidus, calix in Christi sanguinem confirmatio Testamenti, vetus fermentum expurga, imple spiritum mentis nostrae ut simus nova conspersio epulantes in azymis sinceritatis et veritatis!

O vere ferculum Salomonis, consolationis caenaculum, praesentis tribulationis pulmentarium, alimentum delectationis, et panis aeternae felicitatis pignus, unitatis fomes, virtutum cibus, pabulum suavitatis, signaculum sanctitatis! Numquid parvitas hostiae ad humilitatem non refertur, rotunditas ad obedientiam, ad parcimoniam exilitas, candor ad puritatem, carentia fermenti ad benevolentiam, ad patientiam, ad charitatem decoctio, ad discretionem scissura, sensus ad permanentiam, circulus ad consummationem?

O panis pinguis et azyma, o altissimae latibulum potes-

tatis! Sub speciebus enim visibilibus et rebus exiguis res admirabiles et prorsus eximiae continentur.

O corpus et anima divina, substantia inseparabilis ab utroque! Cujus in hoc sacramento mirifico declarantur magnalia, siquidem fidei ejus, bone Jesu! accidentia sola post consecrationem subsistunt; quod sumitur et non convertitur, non minuitur, non augetur, quod ab omnibus totum sumitur, quantum ab uno tantum a mille, quantum a mille tantum ab uno. Quod in multis altaribus et communicantibus, et confractis particulis totum adest, quod caro tua in veritate sumitur et sanguis tuus in veritate bibitur! Et tu es sacerdos et hostia, et sanctorum adest praesentia angelorum, qui tuam extollunt magnificentiam et singularem praedicant majestatem. Tua haec est potentia, Domine, qui facis mirabilia magna solus, excedens sensum quo subsistunt accidentia praeter subjectum, et lege naturae non confracta, et consecrationis virtute unus et totus Christus in diversis locis, more vocis, in se existens invariabiliter et immutabiliter perseverans, nihil contaminationis et diminutionis ex participatione suscipiens, in singulis fragmentis hostiae totus integer et perfectus, sicut speculum, in se toto et in suis partibus manifestat. Sub duplici autem specie a fidelibus convenienter offertur, quamquam sub utraque veraciter totus existit ut donaret etiam hominibus utriusque partis, scilicet animae et corporis, salutem, et revocaret ad memoriam amaritudinem geminae passionis!

O virtus ineffabilis sacramenti, quae effectum igne charitatis accendit, et superliminaribus domus nostrae super utrumque postem sanguinem agni immaculati distillat!

O vere conflictantis incolatus viaticum, et sustentatio viatorum, debilium fortitudo, antidotum infirmorum, augmentum virtutum, abundantia gratiarum et purgatio vitiorum, refectio mentium, vita debilium et unio membrorum in compagine charitatis!

O fidei ineffabile sacramentum et charitatis augmentum, spei vehiculum, ecclesiae firmamentum, extinctorum fomitus, et corporis mystici complementum! Hic sunt species ligni vitae, Domine Jesu.

O pastor et pabulum, sacerdos et sacrificium, cibus et poculum electorum, panis vivus et cibus spirituum, reme-

dium cotidianae infirmitatis, edulium suavitatis, alimonia novitatum!

O sacrificium laudis et justitiae, novae gratiae holocaustum, prandium bonum, non altilium, non taurorum, sed carnium pinguium et vindemiae defecatae, quo reficiuntur amici et inebriantur beati!

O mensa, benedictione plena, mensa propositionis referta pinguedine!

O mensa immensa, stupendis plena prodigiis, dulcedine omnium suavior, omni referta pinguedine delectabilior, omni odore fragrantior, omni decore elegantior, omni cibo desiderabilior, et quam Christus suis sodalibus et commensalibus ministravit, quam pater familias exhibuit filio revertenti post epulas agni typici. Lavacrum in piscinis configuratum!

O pascha nostrum, in quo immolatur Christus, et qui transitum vitiorum ad virtutem exposcit, et libertatem efficit spiritualium Hebraeorum!

O esca satiabilis, non execrabilis, per fidei masticationem, et devotionis saporem, et intellectum, et ingenium et rationem et imaginationem, qui instituisti et commisisti discipulis hoc sacramentum miraculis plenum!

Non accedas ergo ad mensam terribilem absque reverentia devotionis et dilectionis fervore; non absque actuali poenitentia et memoria redemptionis. Agnus enim sine macula, sine contagione et sorde peccati, in azymis est sumendus. Non desit accedentis confessionis lavacrum, fidei fundamentum, charitatis incendium, passionis acetum, probationis judicium. Sic accede ad dominicam coenam, ad mensam pinguedine plenam et virtute refertam, ut demum pervenias ad nuptias veri agni in quibus inebriabimur ab ubertate domus Dei, regem gloriae Deumque virtutum in decore suo visuri, et panem in regno patris gustaturi, praestante Domino nostro Jesu Christo, cujus virtus et imperium sine fine permanet in saecula saeculorum. Amen.

OPUSCULUM XXXIX.

PRINCIPIUM FRATRIS THOMAE DE AQUINO

QUANDO INCEPIT PARISIUS UT BACCELARIUS BIBLICUS :

DE COMMENDATIONE ET PARTITIONE SACRÆ SCRIPTURÆ

HIC EST LIBER MANDATORUM DEI, ET LEX QUAE EST IN AETERNUM : OMNES QUI TETENT EAM PERVENIENT AD VITAM. (*Baruch.*) (1).

[I. COMMENDATIO SACRAE SCRIPTURAE]

Secundum Augustinum, in IV. *De doctrina christiana*, eruditus eloquens ita eloqui debet ut doceat, ut delectet, ut flectat : ut doceat ignaros; ut delectet tediosos; ut flectat tardos.

Haec tria completissime Sacrae Scripturae eloquium. — Docet enim firmiter aeterna sua veritate : *Psal.* [CXVIII, 89-90] : *In aeternum, Domine, permanet verbum tuum.* — Delectat suaviter sua utilitate : *Psal.* [CXVIII, 103] : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua!* — Flectit efficaciter sua auctoritate : *Ier.* XXIII [29] : *Numquid non verba mea sunt quasi [ignis, dicit Dominus?].*

Et ideo Sacra Scriptura in verbo proposito commendatur a tribus : — Primo, ab auctoritate qua flectit, cum dicit : *Hic est liber mandatorum Dei.* — Secundo, ab aeterna veritate qua instruit, cum dicit : *Et lex quae est in aeternum.* — Tertio, ab utilitate qua allicit, cum dicit : *Omnes qui tenent eam [pervenient ad vitam].*

(1) Pro titulo in codice habetur : *Sermo secundus fratris Thomae.*

[I] AUCTORITAS autem huius Scripturae ex tribus ostenditur efficax. Primo ex origine; quia Deus origo eius est. Unde dicit : *Mandatorum Dei*; — *Baruch.* III [37] : Hic adinvenit omnem viam [disciplinae]; — *Hebr.* II [3] : *Quae cum initium acce* [*pisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est*]. Cui quidem auctori infallibiliter credendum est; — tum propter naturae suae conditionem, quia veritas est : *Io.* XIV [4] : *Ego sum via, veritas et vita*; — tum propter scientiae plenitudinem : *Rom.* XI [33] : *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei*; — tum propter verborum virtutem : *Hebr.* IV [12] : *Vivus est sermo Dei* [*et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti*].

Secundo, ostenditur efficax ex necessitate quam scilicet imponit . *Marc.* ult. [16] : *Qui autem non crediderit condemnabitur*, etc. Unde per modum praecepti veritas Sacrae Scripturae proponitur; unde dicit : *Mandatorum Dei.* Quae quidem mandata intellectum — per fidem dirigunt : *Ioan.* XIV[1] [1] : *Creditis in Deum* [*et in me credite*]; — per dilectionen affectum informant : *Io.* XV [12] : *Hoc est praeceptum meum* [*ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*]; — quod ad actum et executionem inducunt : [*Luc.* X. 28] : *Hoc fac, et vives.*

Tertio, ostenditur efficax ex dictorum uniformitate, quia omnes qui sacram doctrinam tradiderunt, idem docuerunt : I. *Cor.* XV [11] : *Sive autem ego, sive illi* [*sic praedicamus, et sic credidistis*]. Et hoc necesse est quia omnes habuerunt — unum magistrum : *Matth.* XXIII [8] : *Unus est magister vester*, etc.; — unum habuerunt spiritum : 2 *Cor.* XII [18] : *Nonne eodem spiritu ambulavimus?* — unum insuper affectum : *Act.* IV [32] : *Multitudinis credentium una erat anima et cor unum in Deo.* Et ideo in signum uniformitatis doctrinae dicitur singulariter : *Hic est liber.*

[11] VERITAS Scripturae huius doctrinae est immutabilis et aeterna. Unde sequitur : *Et lex quae est in aeternum.* — *Luc.* XXI [33] : *Caelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.* Permanet autem in aeternum haec lex propter tria : — Primo, propter legislatoris potestatem : *Isa.* XIV [27] : *Deus exercituum decrevit,* [*et qui poterit infirmare?*] — Secundo, propter eius

immutabilitatem : *Malach.* III [6] : *Ego Deus et non mutor. Num.* XXIII [19] : *Non est Dominus quasi homo [ut mentiatur; nec ut filius hominis ut mutetur].* — Tertio, propter legis veritatem : *Psal.* [CXVIII, 86] : *Omnia mandata tua veritas. Prov.* XII [19] : *Labium veritatis [firmum erit in perpetuum].* 3. *Esdr.* IV [38] : *Veritas manet et invalescit in aeternum.*

[III] UTILITAS autem huius Scripturae est maxima : *Isa.* XLVIII [17] : *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia.* Unde sequitur : *Omnes qui tenent eam pervenient ad vitam:* quae quidem triplex est. — Prima est vita gratiae, ad quam Sacra Scriptura disponit : *Io.* VI [64] : *Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.* Per hanc enim vitam spiritus Deo vivit : *Gal.* [20] : *Vivo autem, iam non ego: Vivit vero in me Christus.* — Secunda est vita justitiae in operibus consistens, ad quam Sacra Scriptura dirigit : *Psal.* [CXVIII, 93] : *In aeternum non obliviscar iustificationes tuas; quia in eis vivificasti me.* — Tertia est vita gloriae, quam Sacra Scriptura promittit et ad eam perducit : *Io.* VI [69] : *Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes. Eodem,* XX [31] : *Haec autem scripta sunt ut credatis; et ut credentes vitam habeatis in nomine ipsius.*

[II. PARTITIO SACRAE SCRIPTURAE]

Ad hanc autem vitam Sacra Scriptura perducit dupliciter : scilicet, praecipiendo et adiuvando. — Praecipiendo per mandata quae proponit, quod pertinet ad Vetus Testamentum : *Eccli.* XXIV [33] : *Legem mandavit nobis Moyses.* — Adiuvando autem per donum gratiae quod legislator largitur, quod pertinet ad Novum Testamentum. *Ioan.* I [17] : *Lex per Moysen data est, gratias et veritas per Iesum Christum facta est.*

Unde tota Sacra Scriptura in duas partes principaliter dividitur, scilicet, in VETUS et NOVUM TESTAMENTUM : quae duo tanguntur *Matth.* XIII [52] : *Omnis scriba doctus in regno caelorum similis est ei qui profest de*

thesauro suo nova et vetera. Et *Cant.* VII [13] : *Omnia poma, nova* [*et vetera, dilecte mi, servavi tibi*].

[I] VETUS AUTEM TESTAMENTUM dividitur secundum doctrinam mandatorum. Est enim duplex mandatum, scilicet coactorium et monitorium. Coactorium est mandatum regis qui potest transgressores punire : *Prov.* XX [2] : *Sicut rugitus leonis,* [*ita et terror regis*]. Sed monitorium est praeceptum patris qui habet erudire : *Eccli.* VII [25] : *Filii tibi sunt? erudi illos.* Praeceptum autem regis est duplex, scilicet unum, quo legem statuit; aliud quod ad observantiam statutae legis inducit, quod consuevit per suos praecones et nuntios promulgare. Et sic distinguuntur tria praecepta, scilicet regis, praeconis et patris. Et secundum haec tria. Vetus Testamentum dividitur in tres partes, secundum Hieronymum in prologo libri Regum :

Prima pars continetur in lege, quae est quasi praeceptum ab ipso rege propositum : *Isa.* XXXIII [22] : *Dominus rex noster, Dominus legifer noster.*

Secunda continetur in Prophetis, qui fuerunt quasi nuntii et praecones Dei ex persona Dei populo loquentes et ad observantiam legis inducentes : *Aggei.* I [13] : Dixit Aggaeus, de nuntiis Domini.

Tertia continetur in agiographis, qui Spiritu Sancto inspirati locuti sunt non tamen ex parte Domini, sed quasi ex se ipsis. Unde agiographi dicuntur quasi sacri scriptores, vel quasi sacra scribentes, ab *agios* quod est *sacrum et graphia* quod est *scriptura* : et sic praecepta quae in eis continentur sunt quasi paterna. Ut patet *Prov.* VI [20] : *Fili mi, custodi praecepta patris tui,* etc.

Ponit tamen Hieronymus quartum librorum ordinem, scilicet, apocryphos : et dicuntur apocryphi ab *apo,* quod est *valde* et *cryphon,* quod est *obscurum,* quia de eorum sententiis vel auctoribus dubitatur. Ecclesia vero catholica quosdam libros recepit in numero sanctarum scripturarum, de quorum sententiis non dubitatur, sed de auctoribus. Non quod nesciatur qui fuerint illorum librorum auctores, sed quia homines illi non fuerunt notae auctoritatis. Unde ex auctoritate auctorum robur non habent, sed magis ex Ecclesiae receptione. Quia tamen idem modus loquendi in

eis et in agiographis observatur, ideo simul cum eis computentur ad praesens.

Prima autem pars, quae LEGEM continet, in duas partes dividitur; secundum quod duplex est lex, scilicet, publica et privata.

Privata lex est quae uni personae vel familiae imponitur observanda. Et talis lex in *Genesi* continetur, ut patet de primo praecepto homini dato : *Gen.* II [11] : *De ligno scientiae boni et mali ne comedas*]; et Noë : *Gen.* IX [4 : *Carnem cum sanguine non comedetis*]; et Abrahae : *Gen.* XVII [9 : *Custodies pactum meum et semen tuum post te in generationibus suis*].

Lex autem publica est quae populo traditur. Lex enim divina populo Iudeorum tradita est per mediatorem, quia non erat idoneus populus ut immediate a Deo susciperet : *Deuter.* V [5], Unde : *Ego sequester fui et medius inter vos et dominum. Galat.* III [19] : *Lex ordinata est* [*per angelos in manu mediatoris*]. Et ideo in legislatione duplex gradus attenditur. — Unus quo lex a Domino ad mediatorem pervenit, et hoc pertinet ad tres libros, scilicet . **Exodum, Leviticum, Numeros**, Unde frequenter in illis libris legitur : *locutus est Deus ad Moysen.* — Secundus gradus est quo lex per mediatorem populo exponitur; et hoc pertinet ad **Deuteronomium**, ut patet ex hoc quod in eius principio dicitur : *Locutus est Moyses*, etc.

Tres autem libri praedicti distinguuntur secundum tria in quibus oportebat populum ordinari : primo in praeceptis quantum ad iudicii aequitatem, et hoc fit in **Exodo;** secundum in sacramentis quantum ad cultus exhibitionem, et hoc fit in **Levitico;** tertio in officiis, quantum ad rei publicae administrationem, et hoc fit in libro **Numerorum.**

Secunda autem pars, quae est PROPHETARUM, dividitur in duas partes, secundum quod nuntius duo debet facere. Debet enim exponere regis beneficium ut inclinentur homines ad obediendum; — et debet proponere legis edictum.

Triplex autem beneficium divinum prophetae populo exposuerunt : — primo haereditatis consecutionem, et hoc

in **Iosue**, de quo *Eccli.* XLVI [1] : *Fortis in bello Iosue;* — secundo hostium destructionem, et hoc in libro **Iudicum**, de quorum destructione in psalmo [LXXXII, 10] : *Fiat illis sicut Madian et Sisarae;* — tertio populi exaltationem; quae quidem est duplex, scilicet : privata unius personae; et de hoc in **Ruth;** et publica quae est totius populi, usque ad regiam dignitatem; et de hoc in libro **Regum;** quod beneficium Deus improperat eis *Eze* XVI [13] : Decora facta es [vehementer]. Hi enim libri, secundum Hieronymum in ordine prophetarum ponuntur.

In aliis autem libris qui communiter *Prophetarum* dicuntur, prophetae posuerunt divina edicta ad legis observationem. Et hoc dicitur, — primo in communi; et hoc in prophetis maioribus qui ad totum populum mittebantur et ad totius legis observantiam inducebant; — secundo in particulari; et hoc in prophetis minoribus, quorum diversi, propter diversa ad speciales gentes mittebantur, sicut **Osee** ad decem tribus; **Ioel** [ad senes Israel?]; **Ionas** ad Ninivitas; et sic de aliis.

Prophetae autem maiores dividuntur secundum ea quibus ad observantiam legis prophetae populum induxerunt : scilicet blandiendo per promissiones beneficiorum; — terrendo per comminationem paenarum; — arguendo per vituperationes peccatorum. Quamvis haec tria in singulis prophetarum inveniantur, tamen **Isaias** principaliter blanditur; de quo dicitur *Eccli.* XLVIII [27] : *Consolatus est lugentes* [in Sion]; **Ieremias** vero comminatur; unde dicebat : *De industria dissolvit manus* [*virorum bellantium*] *Ier.* XXXVIII [4]; sed **Ezechiel** arguit et vituperat : *Ezech.* XVI [3] : *Pater tuus amorrhaeus* [*et mater tua Cethaea*] — Potest tamen aliter distingui, ut dicatur quod **Isaias** praenunciat principaliter Incarnationis mysterium, unde tempore adventus in Ecclesia legitur; **Ieremias** vero mysterium Passionis, unde legitur tempore Passionis; **Ezechiel** mysterium Resurrectionis, unde in resurrectione ossium et templi reparatione librum suum finit; **Daniel** autem secundum quod inter prophetas computatur ex hoc quod spiritu prophetico praedixit futura, quamvis non ex persona Domini populo loqueretur, prosequitur de divinitate Christi, ut

quatuor prophetae quatuor evangelistis respondeant, vel etiam de advocatione ad iudicium.

Tertia autem pars, quae continet AGIOGRAPHOS et APOCRYPHOS libros, in duo distinguitur, secundum duo quibus patres instruunt filios ad virtutem, scilicet, verbo et facto; quia exempla in moralibus non minus valent quam verba. Quaedam autem instruunt facto tantum; — quaedam verbo tantum; — quaedam verbo et facto.

Facto autem dupliciter. — Uno modo instruendo de futuro ad cautelam; et hoc est in **Iosue**, quem Hieronymus inter agiographos ponit. Quamvis enim propheta ex dono prophetiae esset, non tamen ex officio; quia non fuit a Domino missus ad prophetandum populo. Unde quod *Sapientiae* VIII [8] dicitur, de eo intelligi potest : *Signa et monstra scit [antequam fiant]*. — Alio modo narrando ad exemplum virtutis praeterita. Virtutes autem principales sunt quattuor, scilicet : justitia, qua est bonum commune, cuius exemplum ponitur in **Paralipomenis**, in quo totius populi status describitur qui per iustitiam gubernatur. Secunda est temperantia, cuius exemplum ponitur in **Iudith**; unde Hieronymus : « Accipite Iudith viduam castitatis exemplum ». **Iudith** XV [11] : *Fecisti viriliter eo quod castitatem amaveris.* Tertia est fortitudo, cui duo competunt, scilicet, aggredi; et quantum ad hoc ponitur exemplum in libro **Machabaeorum**; et sustinere et quantum ad hoc ponitur exemplum in **Thobia** : *Thobiae* II [12]: *Hanc autem Temptationem [ideo permisit Dominus evenire illi, ut daretur exemplum patientiae eius]*. Quarta est prudentia, cujus est obviare insidiis; et quantum ad hoc ponitur exemplum eius in **Esdra**. In illo enim libro ostenditur quomodo Esdras et Neemias et alii principes prudenter caverunt insidias inimicorum volentium impedire aedificationem templi et civitatis. Est etiam prudentiae sagaciter repellere violentias; et quantum ad hoc datur eius exemplum in libro **Hester:** ubi ostenditur quomodo Mardocheus et Hester Aman potentissimi fraudes eliserunt.

Libri autem agiographi et apocryphi, qui tantum instruunt verbo, distinguuntur secundum quod verbum dupliciter ad instructionem operatur : — uno modo petendo

sapientiae donum : *Sapientiae* VII [7] : *Optavi et datus est mihi sensus; invocavi et venit in me spiritus sapientiae* et ad instructionem operatur **Psalterium**, per modum orationis Deo loquens. — Secundo modo sapientiam docendo, et hoc dupliciter, secundum duplex opus sapientis : quorum unum est mentientem manifestare posse : et quantum ad hoc est liber **Iob**, qui per modum disputationis errores elidit, *Iob.* XIII [3-4] : *Disputare cum Deo cupio* [*prius vos ostendens fabricatores mendacii et cultores perversorum dogmatum*]. Aliud opus eius est non mentiri de quibus novit; et sic dupliciter instruimur : quia vel commendatur nobis sapientia, et hoc in libro **Sapientiae;** vel sapientiae praecepta proponuntur, et hoc in tribus libris Salomonis : qui quidem distinguuntur secundum tres gradus virtutum quos Plotinus distinguit; quia praecepta sapientiae non nisi de actibus virtutum esse debent. In primo gradu, secundum eum, sunt virtutes politicae, quibus homo moderate rebus mundi utitur et inter homines conversatur; et secundum hoc est liber **Proverbiorum.** In secundo gradu sunt virtutes purgatoriae, quibus homo se a rebus mundi exuit per contemptum; et secundum hoc est **Ecclesiastes** qui ad contemptum mundi ordinatur, ut patet per Hieronymum in *Prologo.* In tertio gradu sunt virtutes purgati animi, quibus homo, saeculi curis penitus calcatis, in sola sapientiae contemplatione delectatur; et quantum ad hoc sunt **Cantica.** In quarto autem gradu sunt virtutes exemplares in Deo existentes, de quibus praecepta sapientiae non dantur, sed magis derivantur ab eis.

Verbo autem simul et facto instruit **Ecclesiasticus.** Unde praecepta sapientiae qui proposuit, in laude patrum librum suum terminavit, ut patet a XLIV capitulo et deinceps.

[II] NOVUM autem TESTAMENTUM, quod ad vitam aeternam ordinat, non solum per praecepta, sed per gratiae dona, dividitur in tres partes. — In prima agitur de gratiae origine : et hoc in **Evangeliis.** — In secunda de gratiae virtute; et hoc in **Epistolis Pauli;** unde in principio a virtute Evangelii incipit dicens : *Virtus Dei est in salutem omni credenti. Rom.* I [16]. — In tertia agitur

de virtutis praedictae executione; et hoc in reliquis libris Novi Testamenti.

Origo autem gratiae Christus est : Joan. I [16-17]; *De plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia; [quia Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta est]*. In Christo autem est considerare duplicem naturam, scilicet : — divinam; et de hoc est principaliter **Evangelium Iohannis;** unde incipit : *In principio erat Verbum [et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum]*; — et humanam; et de hac principaliter tractant alii Evangelistae, qui distinguuntur secundum tres dignitates, quae Christo homini competunt. De ipso enim quantum ad dignitatem regiam determinat **Matthaeus;** unde in principio sui evangelii eum secundum carnem a regibus descendisse ostendit et a Magis regibus adoratum. Sed quantum ad dignitatem propheticam determinat de eo **Marcus;** unde a praedicatione eius evangelium incipit. Quantum vero ad sacerdotalem dignitatem determinat de eo **Lucas;** unde a Templo incipit et a sacerdotio, et in Templo finit evangelium, et frequenter circa Templum versatur, ut dicit quaedam glosa *Luc* II [4-6] super illud : *Invenerunt eum in templo [sedentem in medio doctorum]*.

Vel aliter, ut dicatur quod **Matthaeus** determinat de Christo principaliter quantum ad mysterium Incarnationis; et ideo in figura hominis describitur; — **Lucas** quantum ad mysterium Passionis; et ideo describitur in figura bovis, quod est animal immolatitium; — **Marcus** vero quantum ad victoriam resurrectionis; et ideo describitur in figura leonis; — **Iohannes** vero, qui ad alta divinitatis eius volat, per aquilam designatur.

[Secunda pars, scilicet, Virtus gratiae, de qua agitur in EPISTOLIS Pauli, deest in codice, saltem in textu vulgato.] (1).

Executio autem virtutis gratiae ostenditur in progressu

(1) Adnotatio editoris.

Ecclesiae, in quo est tria considerare. — Primo Ecclesiae initium; et de hoc agitur in **Actibus** Apostolorum; unde dicit Hieronymus : « Actus apostolorum nudam videntur sonare historiam et nascentis Ecclesiae infantiam texere. » — Secundo Ecclesiae profectum; et ad hunc ordinatur instructio apostolica in **Epistolis canonicis**. — Tertio Ecclesiae terminum; in quo totius Sacrae Scripturae continentiam **Apocalypsis** concludit, quousque Sponsa in thalamum Iesu Christi ad vitam gloriosam participandam; ad quam nos perducat ipse Iesus Christus, benedictus in saecula saeculorum. Amen.

OPUSCULUM XL.

BREVE PRINCIPIUM FRATRIS THOMAE DE AQUINO

QUANDO INCEPIT PARISIUS UT MAGISTER
IN THEOLOGIA :

DE COMMENDATIONE S. SCRIPTURÆ (1).

RIGANS MONTES DE SUPERIORIBUS SUIS :
DE FRUCTU OPERUM TUORUM SATIABITUR TERRA
(PSAL. C III, 13).

Rex caelorum et Dominus hanc legem ab aeterno instituit, ut providentiae suae dona ad infima per media pervenirent. Unde Dionysius, quinto capitulo *Ecclesiasticae Jerarchiae* dicit : *Lex Divinitatis sacratissima est, ut per prima media, adducantur ad sui divinissimam lucem.*

Quae quidem lex, non solum in spiritualibus, sed etiam in corporalibus invenitur. Unde Augustinus III *De Trinitate: Quemadmodum igitur crassiora et infirmiora per corpora subtiliora et potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitae rationalem.* Et ideo psalmo praedictam legem in communicatione spiritualis sapientiae observatam sub metaphora corporalium rerum proposuit Dominus : *Rigans montes*, etc. Videmus autem ad sensum, a superioribus nubium imbres effluere, quibus montes rigati flumina (2) de se emittunt, quibus terra satiata fecundatur. Similiter, de supernis divinae sapientiae rigantur mentes doctorum, qui per montes significantur, quorum ministerio lumen divinae sapientiae usque ad mentes audientium derivatur.

Sic igitur in verbo proposito quatuor possumus conside-

(1) Pro titulo in codice habetur : *Sermo primus fratris Thome.*
(2) Cod. habet : *et flumina.*

rare, scilicet : spiritualis *doctrinae altitudinem; — doctorum eius dignitatem*; — *auditorum conditionem;* — et *communicandi ordinem.*

I

Altitudo ista ostenditur in hoc quod dicit : *De superioribus suis.* Glosa : *De altioribus archanis.* Habet enim sacra doctrina altitudinem ex tribus.

Primo, ex origine : haec enim est sapientia quae de sursum esse describitur. *Iac* III [15] et *Eccli.* I [5] : *Fons sapientiae verbum Dei in excelsis.*

Secundo, ex subtilitate materiae, *Eccli.* XXIV [7] : *Ego in altissimis habitavi.* Sunt enim quaedam alta divinae sapientiae, ad quae omnes perveniunt, etsi imperfecte, quia cognitio existendi Deum naturaliter omnibus est inserta, ut dicit Damascenus [De fide orthodoxa, lib. I, cap. 1 et 3], et quantum ad hoc dicitur, *Iob.* XXXVI [25] : *Omnes homines vident eum* [*unusquisque intuetur procul*]. — Quaedam vero sunt altiora, ad quae sola sapientum ingenia pervenerunt, rationis tantum ductu, de quibus, *Rom.* I [19] : *Quod enim notum est Dei, manifestum est in illis.* — Quaedam autem sunt altissima, quae omnem humanam rationem transcendunt; et quantum ad hoc dicitur, *Iob.* XXVIII [20] : *Abscondita est sapientia* [*ab oculis omnium viventium*]; et in psalmo : *Posuit tenebras latibulum suum.* Sed hoc per Spiritum Sanctum qui *scrutatur etiam profunda Dei;* I *Cor.* II [10], sacri doctores edocti tradiderunt in textu Sacrae Scripturae; et ista sunt altissima, in quibus haec Sapientia dicitur habitare.

Tertio, ex finis sublimitate : finem enim habet altissimum, scilicet vitam aeternam, *Ioan.* XX [31] : *Haec autem scripta sunt* [*ut credatis quia Iesus est Christus Filius Dei; et ut credentes vitam habeatis in nomine eius.*] *Col.* III [1, 2] : *Quae sursum sunt quaerite* [*ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt sapite, non quae super terram*]

II

Ratione enim altitudinis huius doctrinae et in doctoribus eius requiritur DIGNITAS (1); unde per montes significantur, cum dicitur : *Rigans montes*; et hoc propter tria, scilicet :

Propter montium altitudinem. Sunt enim a terra elevati [et] caelo vicini. Sic enim sacri doctores terrena contemnendo solis caelestibus inhiant, *Philipp.* III [20] : *Nostra autem conversatio in caelis est*, unde de ipso Doctore doctorum, scilicet Christo, dicitur, *Isai.* II [2] : *Elevabitur super colles et fluent* [*ad eum omnes gentes*].

Secundo, propter splendorem. Primo enim [montes] radiis illustrantur. Et similiter sacri doctores mentium splendorem primo recipiunt. Sicut montes enim doctores primitus radiis divinae sapientiae illuminantur, *Psal.* [LXXV, 5] : *Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis* [*turbati sunt omnes insipientes corde;*] id est a doctoribus qui sunt in participatione aeternitatis : *Philipp.* II [15] : *Inter quos lucetis* [*sicut luminaria in mundo*].

Tertio, propter montium munitionem, quia per montes terra ab hostibus defenditur. Ita et doctores Ecclesiae in defensionem fidei debent esse contra errores. Filii Israel non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos. Et ideo quibusdam improperatur, *Ezech.* XIII [5] : *Non adscendistis ex adverso* [*neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in die Domini*].

Omnes igitur doctores Sacrae Scripturae esse debeut alti per vitae eminentiam, ut sint idonei ad efficaciter praedicandum; quia, ut dicit Gregorus in *Pastorali : Cuius vita despicitur, necesse est ut eius praedicatio contemnatur. Eccl.* XII [11] : *Verba sapientum quasi stimuli et quasi clavi in altum* [defixi]. Non enim cor stimulari potest aut configi in timore Dei, nisi in vitae altitudine defigatur.

Debent esse illuminati, ut idonee doceant legendo, *Ephes.* III [8-9] : *Mihi autem omnium sanctorum minimo data est gratia haec, in gentibus evangelizare investiga-*

(1) In cod. : *altitudo*.

biles divitias Christi, et illuminare omnes, quae sit dispensatio Sacramenti absconditi a saeculis in Deo.

Muniti, ut errores confutent disputando, *Luc.* XXI [15] : *Ego dabo vobis* [*os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri*].

Et de his tribus officiis, scilicet praedicandi, legendi et disputandi, dicitur, *Tit.* I [9] : *Ut sit potens exhortari*, quantum ad praedicationem; *in doctrina sana*, quantum ad lectionem; *et contradicentes revincere*, quantum ad disputationem.

III

Tertio, AUDITORUM CONDITIONEM, quae sub terrae similitudine figuratur; unde dicit : *Satiabitur terra.* Et hoc quia — terra infima est, *Prov.* XXV [3] : *Caelum sursum et terra deorsum.* — Item stabilis et firma, *Eccl.* I [4] : *Terra autem in aeternum stat.* — Item fecunda, *Genes.* I [11] : *Germinet terra* [*herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum.*

Similiter, debent ad similitudinem terrae esse infimi per humilitatem, *Prov.* XI [2] : *Ubi humilitas, ibi sapientia.* — Item, firmi (1) per sensus rectitudinem, *Ephes.* IV [14] : *Ut non sitis parvuli sensibus.* — Item fecundi, ut percepta sapientiae verba in eis fructificent, *Luc.* VIII [15] : *Quod autem cecidit in terram bonam* [*hi sunt qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia*].

Humilitas ergo in eis requiritur quantum ad disciplinam quae est per auditum, *Eccli.* VI [34] : *Si inclinaveris aurem tuam* [*excipies doctrinam; et si dilexeris audire, sapiens eris*]. — Rectitudo autem sensus, quantum ad iudicium auditorum, *Job.* XII [11] : *Nonne auris verba diiudicat?* — Sed fecunditas quantum ad inventionem, per quam ex paucis auditis multa bonus auditor annuntiet, *Prov.* IX [9] : *Da occasionem sapienti, et addetur ei sapientia.*

(1) In cod. fortasse : *quod firmi.*

IV

Ordo autem generationis tangitur hic quantum ad tria, scilicet, — quantum ad communicandi ordinem; — et quantum ad quantitatem — et qualitatem doni accepti.

[Primo quantum ad communicandi ordinem] : quia non totum quod in divina sapientia continetur, mentes doctorum capere possunt. Unde non dicit : superiora montibus influens, sed : *de superioribus rigans; Iob.* XXVI [14] : *Ecce haec ex parte dicta sunt.* Similiter etiam, nec totum quod doctores capiunt, auditoribus effundunt, 2 *Cor.* XII [4] : *Audivit archana verba quae non licet homini loqui.* Unde non dicit : fructum montium terrae tradens, sed : *de fructu terram satians;* et hoc est quod dicit Gregorius in XVII *Moralium* exponens illud *Iob.* XXVI [8] : *Qui ligat acquas* [*in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum*]. Praedicare non debet rudibus doctor quanta cognoscit, quia et ipse de divinis mysteriis cognoscere non valet quanta sunt.

Secundo, tangitur ordo quantum ad modum habendi : quia sapientiam Deus habet per naturam. Unde *superiora sua* esse dicuntur illi, scilicet naturalia, *Iob.* XII [13] : *Apud ipsum scientia* [*et fortitudo; ipse habet consilium et intelligentiam*]. Sed doctores scientiam participant ad copiam. Unde de superioribus rigari dicuntur, *Eccli.* XXIV [42] : *Rigabo hortum plantationum,* [*et inebriabo prati mei fructum*]. Sed auditores eam participant ad sufficientiam, et hoc significat terrae satietas, *Psal.* [XVI, 15] : *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Tertio, quantum ad virtutem communicandi : quia Deus propria virtute sapientiam communicat. Unde per se ipsum montes rigare dicitur. Sed doctores sapientiam non communicant nisi per ministerium. Unde fructus montium non ipsis, sed divinis operibus tribuitur. *De fructu,* inquit, *operum* tuorum. I *Cor.* III [4-5] : *Quid igitur est Paulus?* et infra : *Ministri eius cui credidistis.*

Sed *ad haec quis tam idoneus?* 2 *Cor.* II [16]. Requirit enim Deus : — ministros innocentes, *Psal.* [C. 6] : *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministravit;* — intelligentes, *Prov.* XIV [35] : *Acceptus est regi minister*

intelligens; — ferventes, *Psal.* [CIII, 4] : *Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem;* — item, obedientes, *Psal.* [CII, 21] : *Ministri eius qui faciunt voluntatem eius.*

Sed quamvis aliquis per se, ex se ipso, non sit sufficiens ad tantum ministerium, sufficientiam tamen potest a Deo sperare, 2 *Cor.* III [5] : *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Debet autem petere a Deo, *Iac.* I [5] : *Si quis indiget sapientia* [*postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter et non improperat, et dabitur ei*].

Oremus. Nobis Christus concedat. Amen.

OPUSCULUM XLI.

DE SECRETO (a)

Quaestiones quae sequuntur fuerunt propositae in Capitulo generali Parisiis ann. Dom. 1269 coram Magistro Ordinis et Diffinitoribus, inter quos erant septem Lectores, et unus Magister. Item coram Magistris simul congregatis, scilicet Fratre Thoma de Aquino, F. Bono homine, F. Petro de Tharantasia, F. Bartholomaeo, F. Balduino et F. Giliberto, qui omnes responderunt una voce, ut infra sequitur.

Prima quaestio fuit, si frater unus accusat alterum, vel alium de peccato occulto quod probari non potest, vel (1) quod non scitur nisi ab accusato vel ab accusante; potest ne (2) accusato praelatus praecipere ut coram accusante dicat veritatem; et utrum accusatus teneatur se prodere propter praeceptum. Quod si fecerit (3), et vinci poterit per duos, scilicet praelatum et accusatum, et ita publicabitur occultum.

(a) Haec ex Cod. Regal. Parisiens. 14, 546, qui fuit San-Victorinus, post D. Uccelli iterum recollegimus. D. Uccelli notulas suppressimus, et textum ad integrum reposuimuis. Non satis mirari possumus quomodo tot mendis editio Parmensis in tam exiguo opusculo scateat, ut unicuiqie inspicienti patet. Nescimus ubi D. Uccelli invenerit titulos quosdam in notulis ab Edit. Parm. allegatos, v. g. : ad quartam Quaestionem : « In codice praemittitur titulus : De secreto, quomodo revelandum, vel non revelandum a subdito; ». Et ad quintam Quaestionem : « In codice praemittitur titulus : Quomodo servandum secretum, cum poenitens dat licentiam suo confessori ut mala alterius indicet suo superiori, et de contingentibus ex eo ». Talia omnino desiderantur in codice Sancti Victoris Parisiensi.

(1) Parm. : omittit : « Quod. »

(2) Parm. : omittit : « Accusato. »

(3) Parm. : « fecerit, et se proderit, publicari poterit. »

Respondeo dicendum, quod praelatus non debet praecipere, et peccat graviter si praecipit, nec accusatus tenetur respondere, quia non tenetur se pandere et manifestare.

Secunda quaestio fuit : Utrum in praedicto casu; praelatus accusato debeat seorsum praecipere ut (1) sibi soli dicat veritatem.

Respondeo (2) dicendum, quod non debet praecipere, nec alter tenetur respondere (3), quia occulta relinquuntur divino judicio, manifesta humano; quare in occultis non potest esse homo judex : et ita nec praecipere nec procedere (4) potest nisi (5) judex, nec alter tenetur obedire.

Tertia quaestio fuit : Si aliquis accusat aliquem de aliquo crimine quod ipse solus scit, vel quod probare non potest, utrum praelatus debeat inquirere, vel praecipere, ut in capitulo dicat veritatem coram omnibus; et utrum accusatus teneatur confiteri coram praelato propter praeceptum.

Respondeo dicendum ut supra, et multo fortius, quod praelatus non debet praecipere, et si praecipiat, graviter peccat, nec alter tenetur se pandere; sed dicat : probet quod dicit accusans, aliter peto justitiam de indebita accusatione; vel aliquid (6) hujusmodi respondeat; vel taceat : quia in occultis non est homo judex, ut dictum supra, quaest. 2.

Quarta quaestio fuit : Utrum commissa sub secreto teneatur subditus revelare ad praeceptum praelati Respondendum, quod si ex receptione secreti periculum praeeminet scandali et ruinae, vel gravis praejudicii, vel damni communitatis, cui potest obviari per revelationem secreti, potest in hoc casu praecipere, et alter tenetur revelare : quia (7) majus malum praeponderat minori bono. Unde si majus malum sequitur ex observatione percepti secreti, quam ex revelatione, non debet servari secretum, maxime ubi exigitur per praeceptum : quia sicut (8) juramentum non est vinculum iniquitatis, ut ait Augustinus,

(1) Parm. : omittit : « sibi soli. »
(2) Parm. : « Aliter. »
(3) Parm. : « Tenetur reus se pandere.
(4) Parm. : « Providere. »
(5) Parm. : « Ut judex. »
(6) Parm. : « Vel quid. »
(7) Parm. : « Communius. »
(8) Parm. : « Mandatum. »

sic secreti promissio non debet esse vinculum iniquitatis aut velamen. Si autem ex observatione secreti nullum imminet periculum aut scandalum, vel aliquid praedictorum, nec debet (1) praecipere nec subditus tenetur, vel debet per praeceptum revelare secretum (2) ubi nullum imminet periculum alicujus gravis, ut dictum est supra : quia si imminneret, non fideliter, sed contra fidem teneretur secretum, in (3) magnum praejudicium aliorum. Haec autem quae dicta sunt de non praecipiendo, et non revelando secretum, intelligenda sunt, ut dicunt (4) Magistri praedicti, ubi fama vel infamia non praecessit, quia ubi talis fama praecessit, quod de crimine fieret inquisitio in foro judiciali, vel contentioso, potest praelatus praecipere et inquirere et exigere juramentum. (Idem S. Doctor 2 — 22 q. LXX c. et ad 2.)

Quaestio quinta talis fuit : Aliquis dicit in confessione mala periculosa alterius, dans licentiam confessori ut illi (5) praelato denuntiet, tacito nomine confitentis. Item ex alia parte traditur una littera sub secreto occulto ipsi confessori, in qua eadem continentur denuntianda quae in confessione sunt dicta; proceditur ad inquisitionem, tandem invenitur per confessionem delati sive accusati, veram fuisse denunciationem : post hoc praelatus volens scire unde habuit ortum denunciatio, praecipit illi confessori (6), unde ipse habuit litteram illam, quam extra confessionem (7) receperat. Alter respondet : licet extra confessionem (8) receperim (9), tamen sub secreto recepi (10), nec potest manifestari praelato, quin prodatur peccatum confessum (11), et praelato confessa sunt illa quae denunciata erant, et hoc asserit confessor, quia certum est (12)

(1) Parm. : « Nec debet Praelatus. »
(2) Parm. : « Ut subditus revelet, nec debet. »
(3) Parm. : « Vel magnum praejudicium aliis fieret.
(4) Parm. : « Nisi talis fama praecesserit. »
(5) Parm. : « Ut ille. »
(6) Parm. : « Ut dicat. »
(7) Parm. : « Acceperit. »
(8) Parm. : « Receperit. »
(9) Parm. : « Recepi. »
(10) Parm. : « Confessio. »
(11) Parm. : « Ti. »
(12) Parm. : « Quaestio. »

sibi quod dicitur. Quaeritur (1) ergo utrum debeat praecipere praelatus, et ille obedire, vel utrum praelatus debeat credere dicenti.

Respondeo (2) praelatus non debet praecipere, nec ille tenetur obedire, non solum ratione confessionis quam revelare se crederet, sed ratione secreti sub quo accepit; et maxime in proposito, nulla est quaestio, ubi constat denunciationem veram fuisse, nec timetur periculum, nec aliquod grave imminere. In tali (3) enim casu non licet secretum extra confessionem inquirere, vel revelare.

Frater Thomas autem dicebat, quod si judicialiter agatur, scilicet si accusans dicit se probaturum, vel obligat se ad poenam talionis, praelatus potest inquirere per praeceptum, et ille tenetur obedire, et respondere sicut judici veritatem, quia ubi saecularis judex potest exigere juramentum, praelatus religiosus potest dare praeceptum.

Sed contra hoc objicitur, quod in occultis non est homo judex, sed solus Deus, et jura volunt quod si aliquis jurat ad praeceptum judicis de dicenda veritate, non astringitur hujusmodi juramento dicere veritatem de occultis, scilicet de iis quae probari non possunt, quia talia dicuntur in jure occulta, quae probari non possunt. Igitur videtur quod talis non tenetur se pandere propter praelati praeceptum, nec esse propter juramentum a judice requisitum. Unde in hoc sententia ejus non concordat sententiae aliorum Magistrorum (a).

Sexta quaestio fuit : Aliquod factum malum est accidens, sed nescitur quis fecerit, v. g. furtum est in domo,

(1) Parm. : « Desfondenduni. »
(2) Parm. : « Nullam fuisse. »
(3) Parm. : « Facilienim. »

(a) Supponit S. Thomas quod judicialiter agatur, et asserit in hoc casu Praelatum religiosum posse dare praeceptum. Ratio : quia secretum acceptum extra confessionem non est secretum confessionis ipsius, nec obligat quando judicialiter agitur. Deditquidem confitens in confessione licentiam confessori revelandi mala periculosa alterius, tacito nomine confitentis ; sed ex altera parte extra confessionem unam litteram dedit, in qua eadem denuncianda continentur. De hac littera solummodo, non de sigillo confessionis hic quaestio est et de malis periculosis judicialiter agitur : unde sanior est S. Thomae sententia.

vel domus combusta est, vel aliquid hujusmodi, potest ne praelatus inquirere per praeceptum, et ille qui fecerit, revelare?

Respondeo (1) : Dixit Frater Thomas, quod potest praelatus praecipere in genere sic : praecipio, ut qui hoc fecit, vel scit, tenetur dicere. In hoc non concordant alli Magistri cum fratre Thoma de Aquino (b).

Expliciunt quaestiones super revelationem secreti Thomae et aliorum Magistrorum.

(1) Parm. : « Respondit et dixit. »

(b) Quaestio est de malo non occulto, sed evidenti, cujus auctor ignoratur. Malorum evidentium homo judex est : unde Praelatus praecipere in genere potest. Aliter, quando homicidium perpetratum est, et victima inventa est, justitia humana inquirere non posset, et testis homicidii occultum homicidam prodere non posset : quod sustinere absque dubio absurdum esset.

OPUSCULA VIX DUBIA

OPUSCULUM XLII.

DE PROPOSITIONIBUS MODALIBUS

(Edit. Rom., XL.)

Quia propositio modalis a modo dicitur, ad sciendum quid si propositio modalis, oportet prius scire quid sit modus. Est autem determinatio adjacens rei, quæ quidem fit per adjectionem nominis adjectivi, quod determinat substantivum, ut cum dicitur « homo est albus », vel per adverbium, quod determinat verbum, ut « homo currit bene. » Sciendum etiam quod triplex est modus. Quidam determinat subjectum propositionis, ut « homo albus currit. » Quidam determinat prædicatum, ut « Socrates est homo albus », vel « Socrates currit velociter ». Quidam determinat compositionem ipsam prædicati ad subjectum, ut cum dicitur « Socrates currere est impossibile » et ab hoc solo modo dicitur propositio modalis. Aliæ vero propositiones quæ modales non sunt, dicuntur de inesse. Modi autem qui compositionem determinant, sunt sex, scilicet : verum, falsum, necessarium, impossibile, possibile, contingens. Verum autem et falsum nihil addunt supra significationes propositionum de inesse : idem enim significatur cum dicitur « Socrates non currit », et « Socrates currere est falsum : et Socrates currit, et Socrates currere est verum ». Quod non contingit de aliis quatuor modis, quia non idem significatur cum dicitur « Socrates currit, et Socrates currere est possibile ». Et ideo prætermisso de vero et falso, de aliis quatuor consideremus. Quia vero prædicatum determinat subjectum, et non e converso; ideo ad hoc quod propositio sit modalis, oportet quod quatuor prædicti modi prædicentur, et verbum importans compositionem ponatur pro subjecto : quod quidem fit, si pro verbo indicativo propositionis sumatur infinitivus, et pro nominativo accusativus ; et dicitur dictum propositionis, sicut hujus propositionis « Socratem currere est possibile » dictum, est Socratem currere. Quando ergo dictum ponitur pro subjecto, et modus pro prædicato, tunc est propositio modalis, ut cum dicitur « Socratem currere est possibile ». Si autem convertatur, erit de inesse, ut « possibile est Socratem currere ». Propositionum autem modalium quædam est de dicto, quædam est de re : modalis de dicto est, in qua totum dictum subjicitur, et modus prædicatur, ut « Socrates currere est impossibile »; modalis de re est, in qua modus interponitur dicto, ut « Socratem possibile est currere. » Sciendum est autem quod

omnes modales de dicto sunt singulares, eo quod modus prædicatur de hoc vel de illo sicut de quodam singulari. Modalis autem dijudicatur : universalis, particularis, indefinita, vel singularis secundum subjectum dicti, sicut de propositionibus de inesse, unde hæc « Omnem hominem possibile est currere », est universalis, et sic de aliis. Item sciendum est quod propositio modalis dicitur affirmativa vel negativa, secundum affirmationem vel negationem modi, et non dicti : unde hæc « Socratem non currere est possibile » est affirmativa ; hæc « Socratem currere non est possibile » est negativa. Attendendum est autem quod necessarium habet similitudinem cum signo universali affirmativo, quia quod necesse est esse, semper est ; impossibile cum signo universali negativo, quia quod est impossibile esse, nunquam est. Contingens vero et possibile similitudinem habent cum signo particulari : quia quod est contingens et possibile, quandoque est, quandoque non est. Et ideo necesse est esse et impossibile est esse, sunt contrariæ; et possibile est esse et possibile est non esse, subcontrariæ : necesse est esse et possibile est esse, subalternantur ; et similiter : impossibile est esse et possibile est non esse; sed necesse est esse et possibile est non esse, contradictoriantur; similiter : impossibile est esse et possibile est esse, ut patet in sequenti figura. Notandum quod omnes propositiones quæ sunt in eodem ordine, æquipollent. Lex autem, et modus argumentandi in contrariis, subalternis et contradictoriis eodem modo attenditur in his, sicut in propositionibus de inesse. Sciendum est autem circa modalium æquipollentias quod idem operatur negatio posita ad modum, sicut in propositionibus de inesse. Negatio in modalibus præposita modo facit æquipollere suo contradictorio, ut « non necesse est esse, et impossibile est non esse » æquipollent; negatio vero apposita dicto, facit æquipollere contrario ; negatio vero apposita utrique, subalterno. Unde sciendum quod possibile et contingens idem significant : unde propositiones de possibili contingenti similiter ordinatæ æquipollent. Omnes autem propositiones sibi invicem æquipollentes sunt in uno ordine. Unde patet quod quatuor sunt ordines. Primus ordo est : possibile est esse cum suis æquipollentibus. Secundus : possibile est non esse cum suis æquipollentibus. Tertius : impossibile est esse cum suis æquipollentibus. Quartus : necesse est esse cum suis æquipollentibus Ex quo patet quod quartus ordo contrarius est tertio : ergo primus subcontrarius secundo, tertius contradictorius primo, quartus secundo contradictorius, primus quarto subalternus, et secundus tertio. Unde versus :

Tertius est quarto semper contrarius ordo.
Pugnat cum quarto contradicendo secundus.
Sit subcontraria linea tibi prima secundæ.
Tertius est primo contradictorius ordo.
Prima subest quartæ vicem particularis habens.
Sed habet ad seriem se lege secunda sequentem.
Vel ordo subalternus sit primus sive secundus.
Primus amabimus, edentulique secundus.
Tertius illiace, purpurea reliquus.
Destruit u, totum sed a. confirmat utrumque:
Destruit e. dictum, destruit i. que nodum.

Purpurea		**Illiace**
Non possibile est non esse.		Non possibile est esse.
Non contingens est non esse.	*Contrariæ*	Non contingens est esse.
Impossibile est non esse.		Impossibile est esse.
Necesse est esse.		Necesse est non esse.
Subalternæ		*Subalternæ*
Possibile est esse.		Possibile est non esse.
Contingens est esse.	*Subcontrariæ*	Contingens est non esse.
Non possibile est esse.		Impossibile est non esse.
Non necesse est non esse.		Non necesse est esse.
Amabimus		**Edentuli**

OPUSCULUM XLIII.

DE FALLACIIS AD QUOSDAM NOBILES ARTISTAS

(Edit. Rom., XXXIX.)

Quod duplex est modus ratiocinandi, scilicet rectus et non rectus.

Quia logica est rationalis scientia, et ad ratiocinandum inventa; ratiocinari autem contingit recte, et non recte : utrumque enim ad logici considerationem spectat, ut per rectam ratiocinationem ad rei veram cognitionem perveniat, et falsam ratiocinationem vitando errorem falsitatis evitet. Uterque ratiocinandi modus competit uni homini, et ad seipsum, et ad alium : nam et secum aliquis considerans potest recte et non recte ratiocinari, et cum alio conferens. Sed cum aliquis secum considerans ratiocinatur non recte, præter intentionem hoc accidit; quia nullus sui ipsius deceptionem intendit. Cum autem ad alium ratiocinatur non recte, contingit quandoque ex intentione ratiocinantis, cum scilicet aliquod de altero intendit vel experimentum sumere, vel victoriam habere ad sui gloriam. Ratiocinatio autem quæ ad seipsum est, syllogismus dici potest, sive aliqua alia species argumentationis. Sed ratiocinatio quæ est ad alterum, non solum est syllogismus vel argumentatio, sed disputatio : vertitur enim inter duos, scilicet inter opponentem et respondentem; et ideo de falsis ratiocinationibus tractaturi, primo de disputatione incipiendum est.

CAPUT I.

De Disputatione

Disputatio est actus syllogisticus unius ad alterum ad aliquod propositum ostendendum. Per hoc quod dicitur actus, tangitur disputationis genus ; et per hoc quod dicitur syllogisticus, tangitur disputationis instrumentum, scilicet syllogismus, sub quo comprehenduntur omnes aliæ species argumentationis et disputationis, sicut imperfectum sub perfecto; et per hoc distinguitur disputatio ab actibus corporalibus, ut currere vel comedere ; et ab actibus voluntariis, ut amare et odisse : nam pe

hoc quod dicitur unius ad alterum, tanguntur duæ personæ opponentis et respondentis, inter quas vertitur disputatio ; etiam hoc additur ad differentiam ratiocinationis quam habet qui secum ratiocinatur. Per hoc autem quod dicit, ad propositum ostendendum, tangitur disputationis effectus, sive terminus aut finis proximus ; et per hoc distinguitur disputatio a syllogismis exemplaribus, qui non inducuntur ad ostendendum propositum aliquod, sed ad formam syllogisticam exemplificandam.

CAPUT II.

De Quatuor Speciebus disputationis.

Disputationis autem quatuor sunt species : scilicet doctrinalis, dialectica, tentativa et sophistica, quæ etiam alio nomine dicitur litigiosa. Doctrinalis sive demonstrativa est quæ ad scientiam ordinatur, procedens ex primis et veris et per se notis, et propriis principiis illius scientiæ de qua fit disputatio; et hoc vertitur inter docentem et addiscentem. Dialectica vero disputatio etiam est ex probabilibus procedens, et ad opinionem vel propositum tendens. Probabilia autem dicuntur quæ videntur omnibus, vel sapientibus, aut omnibus, vel præcipuis et maxime notis. Tentativa autem disputatio est quæ ordinatur ad experimentum sumendum de aliquo per ea quæ videntur respondenti. Sophistica autem est tendens ad gloriam, ut sapiens esse videatur : unde dicitur sophistica quasi apparens sapientia, et procedit ex his quæ videntur esse vera sive probabilia, et non sunt; vel simpliciter falsas propositiones assumendo, quæ videntur esse veræ; vel in virtute falsarum propositionum argumentando. Logicales enim argumentationes sunt in virtute verarum propositionum, ex quibus tota virtus argumentationis pendet, sicut ista argumentatio: Socrates est homo : ergo Socrates est animal, procedit ex virtute hujus propositionis : De quocumque prædicatur species, et genus; quæ est simpliciter vera. Sophistica sic argumentatur, Socrates est animal : ergo est homo; quæ in virtute hujus propositionis falsæ procedit. De quocumque prædicatur genus, et species. Relictis aliis disputationibus, ad præsens de his quæ ad sophisticam pertinent intendimus. Quia vero sophistica, ut dictum est, ad gloriam tendit, volens sapiens videri : hoc autem assequi studet per hoc quod de adversario cum quo disputat victoriam habeat apparentem ; quod quidem fit, cum ipsum ad aliquod inconveniens ducat : ideo terminus disputationis sophisticæ est aliquod inconveniens, ad quod sophista ducere nititur respondentem, et hoc dicitur meta, id est, finis vel terminus. Unde de

duobus oportet tractare: primo, de hujusmodi metis; secundo, de modis argumentandi, quibus sophistæ nituntur ad metas ducere respondentem. Sunt autem metæ quinque: scilicet redargutio, falsum, inopinabile, solœcismus et nugatio. Redargutio est prænegati concessio, vel præconcessi negatio in eadem disputatione vi argumentationis factæ: ut si respondens negaverit se carnes crudas comedisse, sophistice contra arguat sic: Quicquid emisti, comedisti; carnes crudas emisti: ergo carnes crudas comedisti. Si vi hujusmodi argumentationis respondens concedat quod prius negaverit, est redargutus: et talis modus argumentandi dicitur elenchus, si bonus sit syllogismus, vel dicitur apparens elenchus, si videatur et non sit aut syllogismus, aut contradictio. Est autem elenchus syllogismus contradictionis. Si autem non in eadem disputatione, vel vi argumenti, sed propria voluntate aliquis negat concessum, vel concedat negatum, non est redargutio. Falsum autem, secundum quod hic sumitur, est aliquod manifestum falsum, vel concessio alicujus manifeste falsi, quod respondens concedere cogitur vi sophisticæ argumentationis: sicut hic: Omnis canis est latrabilis. Cœleste sidus, est canis. Ergo cæleste sidus est latrabile. Inopinabile est quod est contra communem opinionem omnium vel plurium, quod tamen non est falsum. Differt autem a falso, quia omne falsum est inopinabile, sed non convertitur: quia aliquid est contra opinionem communem, quod tamen non est falsum, erit tamen inopinabile: sicut stellam esse majorem terra, et aliquem regem divitem et felicem esse miserum et infelicem et infortunatum, si ipse sit peccator. Ad quod potest sophistice sic aliquis duci. Quemcumque contingit ab aliquo vinci, est infelix, quia ille qui vincitur est infelix. Sed regem contingit ab hoste vinci: ergo est infelix. Solœcismus est vitium in contextu partium orationis contra regulas artis grammaticæ factum, ut vir alba, et homines currit: et ad hoc potest aliquis sic sophistice duci: Tu scis hoc. Hoc autem est lapis. Ergo tu scis lapis, quod grammatice non dicitur. Nugatio autem est ejusdem rei ex eadem parte inutilis repetitio, ut homo homo currit. Dico autem ex eadem parte; quia si ponatur idem in subjecto et in prædicato, non erit nugatio, ut hic homo est homo. Inutilis autem repetitio dicitur, quia si idem repetatur ad majorem expressionem, non erit nugatio, ut cum dicitur: Deus Deus meus, respice in me. Ad hoc potest aliquis sic duci sophistice: Iste nasus est simus. Sed simus idem est quod nasus simus. Igitur iste nasus est nasus nasus simus. Et est sciendum quod ista inconvenientia respiciunt diversas scientias: nam redargutio est contra Metaphysicam, ad quam pertinet consideratio hujus primi principii: Contradictoria non sunt simul vera. Falsum vero est contra scientiam naturalem, quæ considerat res sensibiles, in

quibus veritas et falsitas est manifesta ; et similiter contra Mathematicam, in qua est maxima certitudo. Inopinabile vero est contra Dialecticam, quæ procedit ex probabilibus quæ sunt secundum opinionem omnium vel plurium sapientum. Solœcismus est contra Grammaticam ; nugatio est contra Rhetoricam, cujus est ornate loqui. Et sic dum in scientiis singulis ad inconveniens sophista ducit respondentem, apparet circa omnia sciens esse. Nunc restat videre de modis argumentationum, quibus ad prædicta inconvenientia sophista nititur ducere respondentem. Est autem sciendum quod, sicut argumentatio dialectica firmitatem habet ex loco vero, ita argumentatio sophistica apparentem firmitatem habet ex loco apparenti. Locus autem verus firmitatem dialecticæ argumentationi præstans, est habitudo inferentis ad illatam, quæ dicitur maxima, vel differentia maximæ, ut genus, species, totum et pars : ex quorum habitudine veritas maximæ propositionis oritur, super quam fundatur veritas dialectici argumenti : sicut ex habitudine speciei ad genus sumitur hæc maxima. De quocumque prædicatur species; et genus : ex qua hoc argumentum formatur: Socrates est homo ; igitur Socrates est animal. Et similiter locus sophisticus consistit in habitudine inferentis ad illatam, ex qua sumitur aliqua falsa propositio, sed apparens vera, secundum quam procedit sophisticum argumentum : sicut cum dicitur : Cognosco venientem. Coriscus est veniens. Ergo cognosco Coriscum. Hic enim proceditur ab accidente ad subjectum, scilicet a veniente ad Coriscum, secundum virtutem hujus maximæ : Quicquid est verum de accidente, et de subjecto : quæ quidem maxima falsa est propter diversitatem accidentis et subjecti ; videtur tamen vera propter convenientiam utriusque. Unde ad prædictum locum sophisticum duo concurrunt : unum quod est causa apparentiæ, quod facit argumentum apparere bonum ; et dicitur etiam principium motivum, quia movet hominem ad hoc ut argumento sophistico assentiat : et hoc est in prædicto argumento unio accidentis ad subjectum ; aliud est principium defectus, quia scilicet facit defectum necessitatis in argumento ; et vocatur etiam causa non existentiæ, quæ in prædicto argumento est diversitas subjecti et accidentis. Ex his autem dobus contingit hominem falli : quia scilicet apparet aliquid et non est. Unde locus sophisticus alio nomine fallacia dicitur, quia scilicet est causa fallendi quantum est de se ; licet aliquis non fallatur per ipsum in actu, nisi ignorantia adveniente. Sicut autem loci dialectici distinguuntur penes diversas habitudines, ex quibus maxime causatur firmitas argumenti et argumenta ipsa sumuntur ; ita et loci sophistici sive fallaciæ distinguuntur penes principia motiva, ex quibus apparet esse firmitas in sophisticis argumentis. Hoc autem contingit dupliciter. Uno

quidem modo ex parte vocis, quando propter unitatem vocis creditur esse unitas rei per vocem significatæ : sicut illa quæ per nomen canis significantur, unum esse videntur, quia hoc nomen « canis » est unum. Alio modo ex parte rei : ex eo scilicet quod aliquæ res quæ aliquo modo conveniunt, simpliciter unum esse videntur, sicut supra dictum est de subjecto et accidente.

CAPUT III.

De Fallacia in dictione.

Locorum igitur sophisticorum sive fallaciarum quædam sunt in dictione, quædam extra dictionem. In dictione quidem locus sophisticus sive fallacia est, quando principium motivum sive causa apparentiæ est ex parte vocis; extra dictionem vero, quando est ex parte rei. Ex parte autem vocis est principium motivum sive causa apparentiæ, ex eo quod una vox multa significat; quod contingit per multiplicationem vocum. Est autem multiplex triplex : scilicet actuale, potentiale, et phantasticum. Actuale est quando una vox in nullo variata multa significat : et hoc si sit in una dictione, dicitur æquivocatio, ut in hoc nomine, canis, pro latrabili, cœlesti sidere, et pro pisce marino ; si in oratione, dicitur Amphibologia, ut liber Aristotelis, id est, ab Aristotele factus vel possessus. Multiplex potentiale est, quando una vox aliquo modo secundum prolationem variata multa significat; quod quidem est in dictione secundum accentum, ut pendere, secundum quod gravi vel acuto accentu profertur, multa significat. In oratione vero est secundum compositionem et divisionem, ut, duo et tria sunt quinque : hæc enim oratio diversa significat composite vel divisim prolata. Phantasticum vero, id est, apparens multiplex, est quando una dictio secundum rei veritatem unum significat et videtur etiam aliquid aliud significare : sicut hoc nomen « homo » significat quale et quid, et videtur significare hoc aliquid, ut dicitur in Prædicamentis ; et dicitur figura dictionis, quasi dictionis similitudo. Sunt igitur loci sophistici in dictione sex : scilicet æquivocatio, amphibologia, accentus, compositio, divisio, et figura dictionis.

CAPUT IV.

De Fallacia æquivocationis.

Primo igitur est dicendum de æquivocatione. Est autem

æquivocatio unius et ejusdem nominis diversa significatio; fallacia autem æquivocationis est deceptio proveniens ex eo quod unum nomen plura significat. Principium autem motivum hujus fallaciæ, sive causa apparentiæ in æquivocatione, est unitas dictionis ejusdem simpliciter; quod dicitur ad differentiam Accentus, in quo non est dictio una simpliciter, sed solum in potentia. Principium autem motivum esse non existentiæ, sive defectus, est diversitas rerum significatarum. Species autem sive modi æquivocationis sunt tres. Prima species est quando una dictio principaliter plura significat : ut hoc nomen « canis » principaliter significat latrabile animal et marinam belluam et cœleste sidus; et formatur sic paralogismus, id est apparens syllogismus : Omnis canis est latrabilis. Cœleste sidus est canis. Igitur cœleste sidus est latrabile. Sed non sequitur; quia hoc nomen « canis » aliud significat in prima et aliud in secunda, secundum quod utraque accipitur vera; et sic non est verus syllogismus, cum non sit idem terminus medius. Si autem accipiatur ut idem significans in utraque: sic altera præmissarum est falsa. Sicut autem oportet in syllogismo idem medium bis sumi in præmissis, ita oportet duas extremitates bis sumi in syllogismo, in præmissis scilicet semel, et semel in conclusione : unde eadem ratione potest fieri paralogismus, si sit æquivocatio in altera extremitatum, ut; Grammatici discunt. Et grammatici sunt scientes; igitur scientes discunt; discere enim æquivocum est; nam uno modo discere idem est quod intelligere docentem; et sic, scientes discunt. Alio modo idem est quod accipere scientiam ab aliquo; et sic scientes non discunt. Secunda species est, quando unum nomen principaliter unum significat et aliud metaphorice sive transumptive : sicut hoc verbum « ridet » principaliter significat actum hominis proprium; metaphorice autem sive transumptive significat prati floritionem; et formatur sic paralogismus; Quidquid ridet, habei os. Pratum ridet. Ergo pratum habet os : vel sic; Quidquid currit, habet pedes. Tiber currit : igitur Tiber habet pedes. Non sequitur : quia « ridet » et « currit » primo sumuntur proprie, et postea transumptive. Et ad hanc speciem reducitur multiplicitas nominum analogorum, quæ dicuntur secundum prius et posterius : sicut sanum dicitur aliquando de animali, urina, et diæta; et formatur paralogismus sic : Omne sanum habet vitam. Sed urina est sana : ergo urina habet vitam. Non sequitur : quia « sanum » primo sumitur pro eo quod principaliter significat, scilicet habere sanitatem; secundo pro eo quod posterius significat, scilicet pro signante sanitatem. Ad hanc etiam speciem reducitur multipliéitas præpositionum : quia præpositio unam habet habitudinem per prius, et aliam per posterius; et formatur sic paralogismus : In quocunque est sanitas, illud est animal. Sed

sanitas est in humorum adæquatione: ergo humorum adæquatio est animal. Non sequitur: quia hæc præpositio « in » primo designabat habitudinem accidentis ad subjectum, secundo habitudinem effectus ad causam. Tertia species est, quæ provenit ex diversa consignificatione; quæ quidem attenditur circa accidentia partium orationis, sicut secundum tempus, numerum, genus, personam et similia; et sic formatur paralogismus: Quicunque surgebat stat. Sedens surgebat: ergo sedens stat. Non sequitur: quia « sedens » in minori propositione sumebatur ut est præteriti temporis imperfecti, in conclusione secundum quod est temporis præsentis. Quicunque sanabitur, sanus est. Laborans sanabitur. Igitur laborans sanus est. Minor et conclusio sunt duplices: quia hoc participium « laborans » significat tempus præsens et præteritum imperfectum: unde significat laborantem tunc, et nunc laborantem; et ideo, si teneretur pro laborante tunc, minor est falsa; quia simul esset sanus et laborans, quod falsum est. Si autem teneatur pro laborante nunc, vera est, quia potest esse nunc laborans, et tunc poterat esse sanus; et e converso de conclusione.

CAPUT V.

De Amphibologia.

Sequitur videre de amphibologia. Sicut autem æquivocatio provenit ex eo quod dictio penitus eadem plura significat, sic amphibologia ex eo quod una oratio penitus eadem plura significat: unde dicitur amphibologia ab « amphi », quod est dubium, et « bole », quod est sententia, et « logos », sermo, quasi dubia sententia sermonis. Fallacia autem amphibologiæ est deceptio proveniens ex eo quod una oratio penitus eadem plura significat; et dico: « penitus eadem », ad differentiam orationis quæ composita et divisa plura significat. Causa apparentiæ, sive principium motivum amphibologiæ, est unitas orationis plura significantis: causa vero non existentiæ, sive principium defectus est diversitas significationis. Species autem amphibologiæ sunt tres. Prima species provenit ex eo quod una oratio principaliter plura significat, manente eadem constructione, propter diversam habitudinem constructorum: sicut hæc oratio « liber Aristotelis » plura significat, si semper istæ duæ dictiones construantur eodem modo; sed tamen propter diversam habitudinem diversa significant. Potest autem intelligi secundum habitudinem effectus ad causam, vel possessi ad possidentem; et formatur sic paralogismus: Quidquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele. Iste

liber est Aristotelis. Ergo possidetur ab Aristotele. Non sequitur: quia primo construebatur nominativus cum genitivo in habitudine possessionis ad possidentem, secundo in habitudine effectus ad causam. Secunda species provenit ex eo quod una oratio plura significat propter diversam ordinationem partium, ex eo quod aliqua dictio potest construi cum alia transitive vel intransitive, sicut hic: Quidquid videt aliquis, hoc videt. Sed columnam videt. Ergo columna videt. Non sequitur : quia hæc dictio « hoc » construitur cum hoc verbo, videt, transitive, et est accusativi casus; et sic est vera; et est sensus; Qui videt rem aliquam, est videns eam. Alio modo potest construi intransitive, et tunc est nominativi casus, et tunc est falsa, et est sensus; Qui videt rem unam, illa res videt; et sic procedit conclusio; et similiter hic: Quoscumque volo me accipere, volo quod ipsi recipiant me. Sed pugnantes volo me accipere : ergo volo quod ipsi recipiant me. Non sequitur: quia « me » potest construi cum hoc verbo accipere transitive et intransitive; et in uno sensu est vera, et in alio falsa; similiter hic: Quicumque sunt Episcopi, sunt Sacerdotes. Isti asini sunt Episcopi. Ergo isti asini sunt Sacerdotes. Non sequitur: quia minor est duplex, ex eo quod « Episcopi » potest esse nominativi casus et construi intransitive, et sic est falsa; vel potest construi transitive, et sic est genitivi casus, et est vera. Et est attendendum quod diversitas casuum pertinet ad fallaciam amphibologiæ, quia casus accidunt dictioni secundum quod construitur cum alia dictione; diversitas vero aliorum accidentium pertinet ad æquivocationem : quia alia accidentia accidunt dictioni secundum quod in se consideratur. Tertia species est, quando una oratio principaliter significat unum, et aliud metaphorice sive transumptive, sicut hæc oratio : Litus aratur, principaliter significat litoris scissuram, transumptive vero operis amissionem; et formatur sic paralogismus : Quandocumque litus aratur, tunc terra scinditur. Sed quando indocilis docetur, litus aratur : ergo quando indocilis docetur, terra scinditur. Non sequitur propter multiplicitatem prædictam.

CAPUT VI.

De Fallacia compositionis et divisionis.

Sequitur de fallacia compositionis et divisionis : in quibus, sicut supra dictum est, deceptio provenit ex potentiali multiplici unius orationis. Dicitur autem una oratio potentialiter multiplex, pro eo quod dictiones eædem diversimode componi possunt ad invicem, vel ab invicem distingui : sicut cum dicitur :

Quidquid vivit, semper est; hæc dictio « semper » potest componi cum hoc verbo « vivit », vel dividi ab eodem. Et quia oratio per constitutionem partium constituitur, et ipsæ partes se habent ad orationem sicut materia, compositio vero sicut forma: ubi sunt ergo eædem partes, sed non eadem compositio, est oratio eadem multiplex potentialiter et materialiter, sed non formaliter et actualiter. Et propter hoc est multiplex potentiale, quia oratio quæ est una formaliter, potentialiter plura significat; et in hoc differunt illæ fallaciæ ab amphibologia quia in amphibologia semper in eodem ponitur cum eodem, licet non uniformiter : unde est eadem compositio; et per consequens eadem oratio formaliter et actualiter una est secundum multiplex actuale; hic autem non est actualis unitas et formalis, sed solum potentialis, quia unum componitur cum diversis. Differunt autem hæ duæ fallaciæ, scilicet compositionis et divisionis. Quando enim oratio in sensu composito est falsa, tunc est fallacia secundum compositionem; quando autem in sensu diviso est falsa, tunc est fallacia secundum divisionem. Et nota quod tunc oratio est composita, quando partes magis debito ordinantur; et tunc est divisa, quando partes minus ordinantur. Causa autem apparentiæ, sive principium motivum est unitas potentialis orationis plura significantis; causa vero non existentiæ, sive principium defectus, est diversitas significationis, secundum quod intelligitur composita vel divisa. Sunt autem tres modi sive tres species utriusque fallaciæ. Primus modus est, quando aliquod dictum potest supponi verbo vel ratione totius, vel ratione partis : si ratione totius supponatur, erit oratio composita; si ratione partis, erit divisa oratio; et tunc si sub composito sensu falsa oratio erit, fallacia est compositionis; si autem in sensu diviso est falsa, erit fallacia divisionis; si autem in utroque sit falsa vel vera, tunc nulla fallacia est : quod etiam in aliis multiplicibus intelligendum est : et formatur sic paralogismus : Quemcumque possibile est esse album, possibile est quod ipse sit albus. Sed nigrum possibile est esse album. Ergo possibile est quod niger sit albus. Non valet : quia illud dictum, nigrum esse album, potest supponi ei quod dicitur possibile, vel ratione subjecti; et tunc possibilitas attribuitur subjecto dicti, et est modalis de re, et tunc est divisa et vera : est enim sensus quod ille qui est niger, potentiam habet quod sit albus; vel potest idem supponi ratione totius dicti, et sic est modalis de dicto, et est composita et falsa, et est sensus quod hoc dictum, album esse nigrum, sit possibile : unde est fallacia compositionis. Et potest etiam formari sic paralogismus: Quodcunque esse nigrum est impossibile, ipsum non potest esse nigrum. Sed album esse nigrum est impossibile : igitur album non potest

esse nigrum. Non valet : quia minor est duplex, sicut supra dictum est; et in sensu composito est vera, et in diviso est falsa, unde est fallacia divisionis. Secundus modus provenit ex eo quod aliquando prædicatum, in quo plura adunantur per conjunctionem copulativam vel disjunctivam, potest attribui subjecto conjunctim vel divisim. Si conjunctim, est oratio composita; si divisim, oratio est divisa; et tunc si in sensu composito oratio est falsa, est fallacia compositionis; si in sensu diviso est falsa, est fallacia divisionis, ut patet in his paralogismis : Quicumque numerus componitur ex duobus et tribus, est duo et tria. Sed quinque non sunt duo et tria. Ergo quinque non componitur ex duobus et tribus. Non sequitnr : media enim sive minor est duplex, ex eo quod hoc prædicatum « duo et tria » potest intelligi et removeri a subjecto divisim, et sic est vera : est enim sensus quod quinque nec sunt duo nec tria. Vel potest removeri a subjecto conjunctim, et sic est falsa : est enim sensus quod duo et tria simul juncta non sunt quinque. Unde in hoc sensu procedit conclusio : unde est fallacia compositionis. Et potest sic formari paralogismus : Quæcumque sunt duo et tria, sunt duo. Sed quinque sunt duo et tria : ergo quinque sunt duo. Hæc similiter minor est duplex : quia in sensu composito est vera, et in sensu diviso est falsa; unde est fallacia divisionis. Simile est si in prædicato ponatur conjunctio disjunctiva, sicut hic : Omne animal est rationale vel irrationale. Sed non omne animal est rationale. Ergo omne animal est irrationale. Non valet : quia prima est duplex, eo quod prædicatum potest attribui conjunctim subjecto, et sic est composita et vera : est enim sensus quod de quolibet animali est verum dicere quod est rationale vel irrationale. Vel potest attribui divisim, et sic est falsa : est enim sensus quod altera istarum sit vera. Omne animal est rationale, vel omne animal est irrationale; cum tamen utraque sit falsa : unde est fallacia divisionis. Potest etiam sic formari paralogismus : Quicquid non est rationale vel irrationale, nec est rationale nec irrationale. Sed non omne animal est rationale vel irrationale : ergo animal est quod nec est rationale nec irrationale. Non sequitur : nam minor est in sensu diviso vera, in sensu composito falsa : unde est fallacia compositionis. Est autem sciendum quod quando prædicatum comparatur ad subjectum conjunctim, tunc conjunctio conjungit terminos; et sic accipitur in vi unius propositionis, quia duo termini conjunctim accepti sumuntur ut unum prædicatum, et cum simul attribuantur subjecto, subjectum erit etiam unum; ex uno autem subjecto et uno prædicato fit una oratio. Quando vero termini in prædicato positi copulato vel diviso divisim subjecto

attribuuntur, sic accipiuntur ut duo prædicata, et per conse-
quens ut duo subjecta eis respondentia, et sic intelliguntur
quasi duæ orationes per conjunctionem copulativam vel dis-
junctivam. Tertius modus est, quando una dictio potest con-
jungi diversis dictionibus in locutione positis : erit autem tunc
secundum hoc composita oratio, quando conjungitur cum dic-
tione cui magis apparet, vel apta nata conjungi; diversa vero
quando ab ea disjungitur : sicut in hoc paralogismo patet
Quod potest unum solum ferre, plura potest ferre. Sed quod
solum unum potest ferre, non potest nisi unum ferre. Ergo
quod non potest nisi usum solum ferre, potest plura ferre
Non valet : nam prima est duplex, ex eo quod hæc dictio
« solum » potest conjungi cum hac dictione « potest », cum qua
magis videtur conjungi, et sic est composita et falsa : est enim
sensus quod ille qui non potest portare nisi unum solum
pondus, potest plura portare. Vel potest dividi ab hoc verbo
« potest » et conjungi cum hac dictione « ferre », et sic est
divisa et vera : est enim sensus quod ille qui modo potest
ferre unum solum pondus, potest quandoque plura ferre : unde
est fallacia compositionis. Item, Quicumque vivit, semper est
Iste asinus vivit : ergo semper est. Non sequitur : nam prima
est duplex, ex eo quod hoc adverbium « semper » potest com-
poni cum verbo « est », cum quo magis videtur compo-
et sic est composita et falsa. Vel dividi ab eo, et compo
cum hoc verbo « vivit » et sic est divisa et vera, unde est
fallacia compositionis. E contrario est fallacia divisionis, ut
patet in his paralogismis : Quocumque vides hunc percussum
illo percussus est. Sed oculo vides hunc percussum : ergo oculo
percussus est. Non valet : quia minor est duplex, eo quod iste
ablativus « oculo » potest componi cum hoc verbo « vides »
cum quo magis videtur componi, et sic est composita et vera
vel dividi ab eo, et componi cum hoc participio « percussum »,
sic est divisa et falsa : unde est fallacia divisionis. Item, Qu
cumque est hodie natus, hodie primo incœpit esse. Sed t
es hodie natus : constat enim quod hodie es, et es natu
ergo hodie cœpisti esse. Non valet : quia minor est duplex,
eo quod hoc adverbium « hodie » potest componi cum hoc ve
bo « es », et sic est composita et vera ; vel cum hoc particip
« natus », et sic est divisa et falsa. Et est notandum quod obliq
et adverbia magis videntur determinare verbum quam partic
pium, et magis verbum principale quam secundarium quod in
plicatur in subjecto. Cum enim dicitur : Quicumque currit, mov
tur, « movetur » est verbum principale, « currit » secundariu
in subjecto implicatum.

CAPUT VII.

De Fallacia accentus.

Sequitur de fallacia accentus. Accentus autem, secundum quod hic sumitur, est modus pronuntiandi aliquam dictionem. Fallacia autem accentus est deceptio proveniens ex eo quod aliqua dictio diversimode pronunciata diversa significat. Sicut enim fallacia secundum compositionem et divisionem est eadem oratio materialiter, diversificata secundum formam; ita hic est eadem dictio materialiter diversificata secundum diversum modum pronuntiandi; et ideo, sicut ibi est potentialis multiplicitas orationis, ita est hic potentialis multiplicitas dictionis. Causa apparentiæ hujus fallaciæ est materialis unitas dictionis; causa non existentiæ est diversitas significationis sive dictionis diversimode pronuntiatæ. Sunt autem quatuor modi hujus fallaciæ, secundum quod quatuor modis contingit diversificari modos pronuntiandi dictionem. Primo namque variatur per diversos sonos sive accentus, qui sunt tres : scilicet accentus gravis, acutus et circumflexus. Accentus acutus, sive sonus, est qui acuit sive elevat syllabam, sicut patet in media syllaba cum dicitur « Martinus », media syllaba acuitur, sive elevatur; gravis autem accentus est qui deprimit syllabam et deponit, sicut patet in media hujus dictionis « Dominus », et ultima syllaba hujus dictionis « Lucas; » circumflexus vero accentus est, qui acuit syllabam, et postea deprimit, ut « Roma. » Primus ergo modus hujus fallaciæ est qui provenit ex eo quod aliqua dictio potest pronuntiari gravi accentu, vel acuto, vel circumflexo. Acuto, ut patet in hoc paralogismo : Quoscumque justum est pendere, justum est pati pœnam. Sed bonos viros justum est pendere. Ergo bonos viros justum est pati pœnam. Non sequitur : quia in prima « pendere » sumebatur prout fertur acuto accentu; in secunda ut fertur gravi, et sic idem est pendere quod dare pœnam. Secundo modo variatur modus pronuntiandi accentu secundum diversa tempora; quæ sunt duo : scilicet productio in syllaba longa, et correptio in syllaba brevi. Secundus quidem provenit ex eo quod aliqua syllaba alicujus dictionis potest corripi; vel produci ut patet in hoc paralogismo : Omnis populus est arbor. Sed aliqua gens est populus : igitur aliqua gens est arbor. Non valet : quia hæc dictio « populus » aliud significat secundum quod prima syllaba ejus producitur, quia sic significat arborem quamdam; et aliud secundum quod corripitur, quia sic significat gentem. Tertio modo variatur modus pronuntiandi dictionem secundum diversitatem spiritus,

qui quidem diversificatur secundum asperum vel lene : asper quidem spiritus designatur per hanc figuram « h »; lenis vero spiritus est, quando sine aspiratione syllaba profertur. Tertius modus hujus fallaciæ provenit ex eo quod syllaba potest leniter vel aspere proferri, ut patet in hoc paralogismo : Quicquid hamatur, hamo capitur. Sed vinum amatur : igitur vinum capitur. Non valet : quia primo « hamatur » profertur aspere, postea leniter; similiter hic : Omnis ara est in templo. Stabulum porcorum est ara : igitur stabulum porcorum est in templo. Non sequitur : quia hoc nomen « ara » primo profertur leniter, postea aspere. Quartus modus provenit ex eo quod aliquid potest proferri ut una dictio vel plures, ut hic : Tu es qui es. Sed quies idem est quod requies. Ergo tu es requies. Non sequitur; quia hæc dictio « qui es » primo sumitur ut oratio, postea ut dictio una; similiter hic : Quicquid Deus fecit invite, fecit invitus. Sed racemos fecit invite : igitur racemos fecit invitus. Non sequitur : quia primo hæc dictio « invite » sumitur ut una dictio, postea ut plures. Patet ergo ex prædictis quod accentus denominatus secundum quod ab eo denominatur hæc fallacia, communior est quam accentus quid dividitur per gravem et acutum et circumflexum, quia comprehendit sub se et hunc accentum, et alios tres, ut dictum est.

CAPUT VIII.

De Fallacia figuræ dictionis.

Sequitur de fallacia figuræ dictionis. Figura dictionis, prout hic sumitur, est similitudo unius dictionis ad alteram, sicut aliquid dicitur ad figuram alterius factum quod ei assimilatur : unde fallacia figuræ dictionis est deceptio proveniens ex eo quod aliqua dictio similis alteri dictioni videtur habere eumdem modum significandi, cum tamen non habeat; ut hæc dictio « homo » videtur significare hoc aliquid, propter similitudinem quam habet cum nominibus significantibus substantias particulares : et sic in hac fallacia non est multiplex verum, sed phantasticum : quia una dictio non significat plura secundum veritatem rei, sed habet unum modum significandi, et videtur habere alium. Causa apparentiæ est similitudo unius dictionis cum alia dictione; causa vero non existentiæ est diversus modus significandi. Sunt autem tres modi hujus fallaciæ. Primus modus provenit ex eo quod dictio quæ significat masculinum, simitur ac si significaret femininum vel neutrum, aut e converso, ut patet in hoc paralogismo : Quæcumque substantia coloratur albedine, est alba. Papa coloratur albedine : igitur Papa est alba. Non sequitur : quia

cum Papa sit nomen viri, non significat fœminam, licet videatur propter similitudinem quam habet cum nominibus fœmininis : und non debet sumi sub distributo fœminino. Vel sic : Omnis substantie colorata albedine, est alba. Sed vir est substantia colorata albedine : igitur vir est alba. Non sequitur : quia masculinum mutatur in fœmininum. Secundus modus provenit ex eo quod aliqua dictio quæ significat per modum unius prædicamenti, potest videri significare per modum alterius ; sicut hic : Quicquid heri vidisti, hodie vides. Album heri vidisti : ergo album hodie vides. Non valet : quia mutatur quid in quale; vel : Quantumcumque emisti, comedisti. Sed carnes crudas emisti : ergo carnes crudas comedisti. Non sequitur : quia mutatur quantum in quale; vel sic : Quotcumque digitos olim habuisti, modo habes. Sed olim habuisti parvos : ergo modo habes parvos. Non sequitur : quia mutatur quantum quantitatis discretæ in quantum quantitatis continuæ. Et est notandum quod non facit fallaciam figuræ dictionis mutatio prædicamentorum quantum ad rem significatam, sed quantum ad modum significandi. Albedo enim significat qualitatem, sed significat eam per modum substantiæ, quia non significat eam ut inhærentem ; album autem significat eam per modum qualitatis, quia significat eam ut inhærentem. Et contingit hoc, quando quale quid mutatur in hoc aliquid : unde hic non est fallacia figuræ dictionis. Quicquid heri vidisti, hodie vides. Albedinem heri vidisti : igitur albedinem hodie vides. Tertius modus prôvenit ex eo quod aliqua dictio, quæ significat quale quid, significare videtur hoc aliquid. Et dicitur significare quale quid, quod significat naturam communem generis vel speciei, secundum quod pertinet ad tertium modum; hoc aliquid vero significat substantiam particularem. Si autem sumatur quale quid, secundum quod pertinet ad genus qualitatis, sic mutare quale quid in hoc aliquid pertinet ad secundum modum, ut : Album currit. Socrates est albus : ergo Socrates currit; et formatur sic paralogismus : Socrates est alter ab homine. Et ipse est homo : igitur est alter a seipso. Non sequitur : quia proceditur ab homine ad Socratem, et sic mutatur quale quid in hoc aliquid. Et ad hunc modum reducitur omnis deceptio proveniens ex mutata suppositione terminorum : unde cum dicitur : Homo est species. Socrates est homo : igitur Socrates est species, hic proceditur a simplici suppositione ad discretam, quæ mutat quale quid in hoc aliquid

CAPUT IX.

De Fallaciis extra dictionem.

Sequitur de fallaciis extra dictionem : quae in hoc differunt a fallaciis in dictione, ut supra dictum est : quia in fallaciis in dictione principium motivum sive causa apparentiae est ex parte vocis; in fallaciis autem extra dictionem est ex parte rei. Sicut enim in fallaciis in dictione deceptio provenit ex eo quod unum nomen plura significans accipitur ac si significaret unum, ita in fallaciis extra dictionem deceptio provenit ex eo quod aliquae res aliquo modo convenientes vel differentes accipiuntur ut eadem simpliciter vel diverse. Sunt autem fallaciae extra dictionem septem : quarum prima est secundum accidens, secunda secundum quid et simpliciter, tertia secundum ignorantiam elenchi, quarta secundum petitionem principii, quinta secundum consequens, sexta secundum non causam ut causam, septima secundum plures interrogationes ut unam. Accipiuntur autem hae fallaciae secundum quasdam generales entium conditiones : nam ens aliud est per se, et aliud per accidens; et secundum hoc accipitur fallacia accidentis. Item secundum perfectum et imperfectum accipitur fallacia secundum quid et simpliciter; secundum autem oppositum et non oppositum est fallacia secundum ignorantiam elenchi; secundum vero idem et diversum est fallacia petitionis principii; secundum vero prius et posterius est fallacia consequentis; secundum causam et causatum est fallacia secundum non causam ut causam; secundum autem unum et multa est fallacia secundum plures interrogationes ut unum.

CAPUT X.

De Fallacia accidentis.

Dicendum est ergo primo de fallacia accidentis. Ubi sciendum quod accidens hic accipitur prout distinguitur contra per se. Per se autem dicitur inesse aliquid alicui, quod inest ei secundum rationem propriae definitionis; praeter hoc autem quicquid inest alicui, dicitur inesse per accidens : unde ad hoc quod est inesse per se aut per accidens, tripliciter aliquid potest se habere. Quaedam enim sunt quae omni modo sunt eadem secundum substantiae rationem, ut vestis et indumentum; et in

his est solum per se, et nullo modo per accidens; quædam sunt, quorum unum est omnino extraneum a ratione alterius, ut album et homo; et in istis est solummodo per accidens, et nullo modo per se: quædam vero sunt quorum unum ad alterius rationem aliquo modo pertinet: licet non sint omnino eadem secundum definitionem, sicut se habet superius et inferius: nam superius ponitur in definitione inferioris; tamen non est omnino eadem definitio inferioris et superioris, ut animalis et hominis, cum definitio inferioris addat super definitionem superioris. Et simile est de proprio et de specie: nam species ponitur in definitione proprii, non tamen species et proprium sunt omnino idem in definitione. Et in his est quodammodo per se, et quodammodo per accidens; in quantum partim secundum definitionem conveniunt, et partim differunt. In his ergo quæ primo modo se habent, necesse est quod quidquid verum de uno sit, sit etiam verum de alio, eo quod talia sunt penitus eadem secundum rem, et differunt secundum nomen solum: unde in his non contingit esse fallaciam accidentis; sed in omnibus aliis non est necessarium quod quicquid est verum de uno, sit etiam verum de altero. Et ideo, si ex hoc quod aliquid est de uno verum, concludatur esse verum de altero, est fallacia accidentis. Contingit autem quandoque, ut quod est verum de uno, concludatur esse verum de altero: scilicet quando aliquid attribuitur uni secundum quod est idem alteri: tunc enim quod inest uni, et alteri inerit. Si vero attribuitur uni secundum quod est ab altero divisum, non inerit alteri; si autem ut non diversum ab altero, erit et alterius: sicut si album attribuatur animali in quantum est idem homini, oportet quod conveniat homini; si autem animali ut est divisum ab homine, non oportet quod conveniat homini; et si concludatur inesse, erit fallacia accidentis: sicut si dicatur: Animal est quadrupes. Homo est animal: igitur homo est quadrupes. Quadrupes enim non prædicatur de animali, ut animal est homo, sed secundum quod est ab homine diversum. Unde patet quod in prædicto argumento medium diversimode accipitur: nam primo accipiebatur secundum quod erat diversum ab homine, sed in secundo secundum quod est idem homini. Et ideo quando est fallacia accidentis, semper est diversa acceptio medii. Dico autem diversam acceptionem medii esse, quando medium secundum quod convenit cum una extremitatum, est diversum ab alia. Fallacia accidentis est deceptio proveniens ex eo quod aliquid significatur simile utriquo eorum, quæ sunt aliqualiter per accidens unum. Ex quo patet quod in fallacia accidentis semper inveniuntur tres termini, sicut in syllogismo: quorum duo per accidens aliquo modo conjunguntur; qui quidem se habent sicut medium et extremitas; tertium vero

quod assignatur utrique inesse, est major extremitas. Causa vero apparentiae in hac fallacia est unitas quaedam et identitas eorum quae per accidens quodammodo conjunguntur; causa vero non existentiae est diversitas eorumdem : nam sicut dicit Philosophus in I Elenchor., fallacia accidentis fit ex eo quod aliquis non potest judicare idem et diversum, unum et multa. Sunt autem tres modi hujus fallaciae. Primus modus provenit ex eo quod procedit ab accidente ad subjectum, vel e converso; sicut hic : Cognosco Coriscum. Coriscus est veniens. Igitur cognosco venientem. Non sequitur : quia veniens et Coriscus sunt unum per accidens, et non per se. Unde non sequitur quod quidquid est verum de uno, sit verum de alio. Hoc enim fallit, quando aliquid est verum de uno secundum quod est diversum ab altero; sicut hic : Cognosco Coriscum. Coriscus enim non subjacet cognitioni secundum quod est idem venienti. Unde patet quod est diversificatio medii, et sic est fallacia accidentis. Similiter hic : Iste canis est tuus, et est pater. Igitur est tuus pater. Canis enim et pater sunt unum per accidens. Unde non sequitur quod quidquid est verum de uno sit verum de alio ; secundum enim quod canis est pater, non convenit ei esse tuum. Secundus modus est, quando illud quod convenit superiori concluditur de inferiori, vel e converso : sicut hic; Homo est animal, et anima est genus : igitur homo est genus. Non sequitur : superius enim et inferius aliquo modo sunt unum per accidens, licet alio modo sint unum per se. Unde ex dictis patet quod si idem verificatur de uno eorum secundum quod idem est alteri, necesse est de altero verificari. Et secundum hoc sumuntur argumenta dialectica a genere et specie, sive a superiori et inferiori. Quod autem verificatur de uno eorum secundum quod differt ab altero, non oportet de altero verificari. Tunc autem est variatio medii et fallacia accidentis, sicut est in proposito : nam esse genus non praedicatur de animali secundum quod est idem homini, sed secundum quod ab eo differt sicut superius ab inferiori : Similiter est hic, Triangulus est figura. Sed proprietas trianguli est habere tres angulos. Igitur est proprietas figurae. Non sequitur : quia triangulus et figura non sunt omnibus modis idem. Unde non oportet quod verificetur de uno, de altero verificari. Similiter est hic : Socrates est alius ab homine. Ipse autem est homo : igitur est alius esse. Tertius modus provenit, quando procedit a specie ad proprium, vel e converso; sicut hic : Homo est risibilis. Sed risibile est proprium ; igitur homo est proprium, vel homo est species. Non sequitur : quia risibile et homo non sunt omnino idem secundum definitionem; et ideo aliquo modo unum se habet ad alterum per accidens et extraneum; et propter hoc non est necesse quod quidquid veri-

ficatur de uno verificetur de altero. Et est sciendum quod non est inconveniens, si in aliquibus prædictorum paralogismorum sint assignatæ duæ fallaciæ, scilicet figuræ dictionis et accidentis; quia secundum quod provenit deceptio ex similitudine dictionis, est fallacia figuræ dictionis; secundum vero quod provenit ex convenientia rerum, fallacia accidentis est : homo enim et Socrates quantum ad rem conveniunt, et quantum ad nomen similitudinem habent. Sciendum est etiam quod sicut fit paralogismus accidentis ex propositionibus categoricis, ita ex hypotheticis, ex eo quod medium diversimode sumitur, prout scilicet comparatur ad unam extremitatem, est diversum ab alia; sicut hic : Si nullum tempus est, dies non est, per locum a toto in quantitate; et si dies non est, nox est, per locum ab oppositis. Ergo si nullum tempus est, nox est. Sed si nox est, aliquod tempus est. Igitur si nullum tempus est aliquod tempus est. Patet ergo quod illud medium quod est diem non esse, est diversum ab eo quod est noctem esse, secundum quod sequitur ad hoc quod est nullum tempus esse. Ex hoc enim quod est diem non esse, non sequitur noctem esse, nisi supposito tempore, secundum quod sequitur ab hoc quod est nullum tempus esse, supposito tempore, sicut ex hoc quod est videntem non esse, sequitur cæcum esse, supposito animali quod est natum videre.

CAPUT XI.

De Fallacia secundum quid et simpliciter.

Sequitur de fallacia secundum quid et simpliciter. Simpliciter autem hic dicitur, quod, nullo modo addito, dicitur : ut cum dicitur : Socrates est albus, vel Socrates currit; secundum quid autem dicitur quod cum aliquo addito dicitur, ut : Iste currit bene, vel Socrates est albus secundum dentem. Hoc autem quod additur, dupliciter se habet ad id cui additur : nam quandoque non diminuit de ratione ejus cui additur; et tunc potest procedi ab eo quod est secundum quid ad hoc quod est simpliciter : ut cum dicitur : Iste currit velociter, igitur currit : velocitas enim nihil diminuit de ratione cursus; et est in prædicto argumento locus a parte in modo. Quandoque vero id quod additur, diminuit aliquid de ratione ejus cui additur : ut cum dicitur : Æthiops est albus secundum dentem : nam hæc determinatio « dentem » diminuit aliquid de ratione ejus quod dicitur albus : non enim potest dici albus nisi qui totus est albus, vel secundum plures et principaliores partes. Et ideo si concludatur, Æthiops est

albus secundum dentem, ergo est albus, est locus sophisticus, vel fallacia secundum quid et simpliciter; et est deceptio proveniens ex eo quod dictum secundum quid accipitur ac si esset dictum simpliciter. Causa apparentiæ in hac fallacia est convenientia ejus quod est secundum quid, ad id quod est simpliciter; causa vero non existentiæ est diversitas eorundem. Sunt autem quinque modi hujus fallaciæ. Et primus modus est, quando determinatio addita habet oppositionem ad illud cui additur : ut in hoc argumento : Cæsar est homo mortuus. Ergo est homo. Non sequitur : nam esse hominem mortuum habet oppositionem ad hominem, eo quod vivum est de ratione hominis, cum homo sit animal et animal est substantia animata sensitiva : et sic patet quod hæc determinatio « mortuus » tollit hominis rationem. Similiter : Iste est bonus latro, igitur est bonus : nam bonum per se suppositum oppositionem habet ad latrocinium. Similiter hic: Mendax dicit verum dicendo se dicere falsum. Ergo dicit verum. Non sequitur : nam dicere verum opponitur ei quod est dicere falsum, et e converso. Secundus modus provenit ex eo quod aliqua determinatio addita pertinet ad animæ actum : nam aliqui actus animæ possunt esse circa existentiam, sicut hic : Chymæra est animal opinabile . Igitur Chymæra est animal. Non sequitur : nam opinabile additum animali diminuit de ejus ratione. Similiter hic: Cæsar est in memoria hominum. Igitur Cæsar est. Similiter hic : Tu habes felicitatem in tua voluntate. Igitur habes felicitatem. Tertius modus est, quando determinatio addita significat aliquid in potentia esse, sicut hic : Ovum potentialiter est animal. Ergo est animal. Non sequitur : nam esse in potentia diminuit de ratione ejus quod est esse simpliciter. Quartus modus est, quando determinatio addita significat partem, sicut hic : Æthiops est albus dente. Ergo est albus. Non sequitur : quia esse in parte diminuit de ratione ejus quod est esse simpliciter. Sciendum tamen quod si a parte sit natum denominari totum, non accidit fallacia, ut patet in hoc processu : Iste est crispus secundum capillos. Ergo est crispus. Bene sequitur : quia homo denominatur crispus secundum capillos; et hic modus se extendit ad alias partes, scilicet loci, vel temporis, vel aliorum totorum. Si vero aliquid additur toti in loco mediante parte in loco a qua parte totum non est natum denominari, accidit fallacia in his processibus, ut : Hæc diæta est bona in locis ægrotativis. Ergo est bona. Non sequitur : quia hoc quod dicit « in locis ægrotativis » significat partem in loco. Similiter est de toto ex parte in tempore, sicut hic : Bibere vinum est malum ægrotanti. Ergo est malum. Et eadem ratio est in omnibus similibus. Quintus modus est, quando determinatio addita cogit terminum, cui ad-

ditur, stare materialiter; sicut hic: Sapiens vult amittere malum Ergo vult malum. Non sequitur, nam amittere malum non dicit malum simpliciter, sed secundum quid. Similiter hic : Fur vult sumere bonum. Igitur vult bonum. Et est eadem ratio in aliis similibus. Sic ergo patet ex dictis quod hæc fallacia provenit secundum rationem perfecti et imperfecti : nam determinatio diminuit, eo quod significat aliquid esse imperfectum.

CAPUT XII.

De Fallacia secundum ignorantiam elenchi.

Sequitur de fallacia secundum ignorantiam elenchi. Est autem elenchus syllogismus contradictionis : qui quandoque est unus, quandoque duo. Unus quidem, quando concludit contradictoriam alterius propositionis prius datæ; sicut si detur aliquod animal esse incorruptibile, et procedatur sic : Omne compositum ex contrariis est corruptibile. Omne animal est hujusmodi. Ergo omne animal est corruptibile. Hæc enim conclusio est contradictoria propositionis datæ. Duo enim syllogismi constituunt elenchum, quando ex duobus syllogismis concluditur contradictorie, sicut si supradicto syllogismo contraponatur alius talis syllogismus : Nullum beatum est corruptibile. Et aliquod animal est beatum : igitur aliquod animal non est corruptibile. Quia igitur de ratione elenchi est syllogismus et contradictio; ideo quidquid est contra definitionem syllogismi et contradictionis, est contra definitionem elenchi. Etideo cum in qualibet fallacia defectus accidat propter hoc quod aliquid omittitur de definitione syllogismi et contradictionis; ideo, omnis fallacia reducitur ad ignorantiam elenchi sicut ad generale principium. Quia vero in definitione elenchi ponitur contradictio. quasi differentia quæconstituit speciem; ideo specialiter omissio eorum, quæ ad contradictionem requiruntur, ignorantiam elenchi constituit secundum quod est fallacia specialis. Sed quia fallacia esse non potest, si apparentia desit, oportet ad hoc quod circa contradictionem sit fallacia, ut sit apparens contradictio, et cum hoc aliquid ad veritatem contradictionis desit. Apparens autem contradictio esse non potest, nisi sit unius et ejusdem : quia nisi sit ibi unum et idem, non videbitur esse contradictio, ut dicendo : homo currit, asinus non currit. Ex vera autem contradictione non potest deficere nisi ex defectu unius et ejusdem. Unde, hoc observato, ex defectu aliquorum, quæ ad contradictionem requiuntur, fit fallacia. Est autem contradictio oppositio unius et jusdem non rei tantum, sed rei et nominis simul secundum

idem ad idem similiter et in eodem tempore; fallacia autem secundum ignorantiam elenchi est deceptio proveniens ex eo quod non observantur ea, quæ sunt necessaria ad definitionem elenchi, et præcipue ex parte contradictionis : unde dicitur ignorantia elenchi, quia accidit deceptio solum per hoc quod definitio contradictionis ignoratur; causa autem apparentiæ in hac fallacia est similitudo apparens contradictionis deficientis ad contradictionem perfectam; causa vero non existentiæ est diversitas eorumdem. Modi hujus fallaciæ sunt quatuor. Primus peccat contra hanc particulam « ad idem », ut hic : Duo sunt duplum ad unum, et non sunt duplum ad tria : igitur sunt duplum et non duplum. Non sequitur : quia, omisso hoc quod est esse ad idem, non est contradictio. Secundus autem peccat contra hanc particulam « secundum idem », sicut hic : Hoc est duplum ad illud secundum longitudinem, et non est duplum secundum latitudinem. Ergo idem est duplum et non duplum. Non sequitur : quia omittitur hæc particula, secundum idem, quæ requiritur ad contradictionem. Tertius peccat contra hanc particulam « similiter », sicut hic : Cœlum movetur circulariter, et non movetur sursum et deorsum. Ergo movetur et non movetur. Non sequitur : quia omissio hujus particulæ « similiter » tollit contradictionem. Quartus est contra hanc particulam « in eodem tempore », sicut hic : Domus est clausa in nocte, non est clausa in die. Ergo est clausa et non est clausa. Non sequitur : quia diversitas temporis impedit contradictionem. Et est sciendum quod hæc fallacia convenit cum fallacia secundum quid, et simpliciter in hoc : quia in utraque proceditur ab eo quod dicitur cum determinatione ad id quod dicitur simpliciter. Sed hæc differentia, quia in fallacia secundum quid et simpliciter determinatio diminuit de ratione ejus quod est simpliciter esse, quod non de necessitate accidit in hac fallacia; sed hæ determinationes additæ diminuunt de ratione contradictionis : bene enim sequitur. Hoc est duplum ad illud secundum latitudinem. Igitur est duplum ad illud; non tamen sequitur quod sit contradictio, si ad diversa referatur. Patet etiam ex dictis quod hæc fallacia provenit secundum generalem entium contradictionem, quæ est oppositio : nam est omnis contradictionis principium.

CAPUT XIII.

De fallacia petitionis principii.

Sequitur de fallacia petitionis principii. Principium hic dicitur principale propositum. Tunc igitur aliquis petit principium, quando petit sibi concedi principale propositum quod debet probare : quod quidem si sub eodem nomine petat, nulla fit fallacia, sed petens videbitur deridendus, sicut si velit probare, homo currit, et petit eamdem sibi concedi. Si vero petat id quod vult probare sub alio vocabulo, poterit esse fallacia; et tunc proprie petit illud quod est in principio, id est, illud quod in se continet principale propositum. Fallacia ergo petitionis principii est deceptio provenieus ex eo quod idem assumitur ad probationem sui ipsius sub alio vocabulo. Causa ergo apparentiæ in hac fallacia est diversitas apparens; similitudo conclusionis est ex præmissis, causa vero non existentiæ est identitas earumdem. Sunt autem modi hujus fallaciæ quinque. Primus modus est, quando definitum petitur ad definitionis probationem, vel e converso; ut si debeat probari quod homo currit, et petatur concedi quod animal rationale mortale currat, quo concesso, arguatur sic : Animal rationale mortale currit : igitur homo currit. Hæc nulla probatio est, quia similiter dubitatur de præmissa et conclusione. Secundus modus est, quando universale petitur ad probationem particularis; ut si debeat probari quod omnium contrariorum eadem est disciplina, et assumatur ista : Omnium oppositorum eadem est disciplina. Ergo omnium contrariorum eadem est disciplina. Hæc præmissa non est magis nota quam conclusio. Tertius modus est, quando petuntur omnia particularia ad probationem universalis; ut si debeat probari quod omnium oppositorum est eadem disciplina, et assumatur ista : Omni m contrariorum est eadem disciplina. Omnium privative oppositorum eadem est disciplina, et sic de aliis : igitur omnium oppositorum est eadem disciplina. Hæc etiam conclusio in præmissis petitur. Quartus modus est, quando petitur divisim quod debet probari conjunctim; ut si debeat probari quod medicina sit scientia sani et ægri, et sumatur ita : Medicina est scientia sani, et medicina est scientia ægri. Ergo medicina est scientia sani et ægri. Hic etiam petitur id quod deberet probari. Quintus modus est, quando petitur unum correlativorum ad probationem alterius; ut si debeat probari quod Socrates sit pater Platonis, et sumatur ista : Plato est filius

Socratis : igitur Socrates est pater Platonis. Hic etiam petitur quod deberet probari sub aliis verbis. Et est sciendum quod hæc fallacia non peccat contra vim illativam argumentandi, quia bene sequitur conclusio, datis præmissis, cum servetur debita habitudo inferentis ad illatum, sed peccat contra probationem argumenti, nam probatio debet esse magis manifesta : quod hic non observatur; unde hic non accidit deceptio ex eo quod conclusio non infertur ex præmissis, cum illationes prædictæ sint secundum locos dialecticos ; sed accidit deceptio ex eo quod petitur idem concedi, ac si esset diversum. Unde si in præmissis modis argumentandi accipiantur præmissæ ex eo quod sint magis notæ, et non quasi petitæ, non erit argumentum sophisticum, sed dialecticum. Patet autem ex prædictis quod hæc fallacia provenit secundum « idem et diversum », prout non discernitur inter ea.

CAPUT XIV.

De Fallacia consequentis.

Sequitur de fallacia consequentis. Consequens autem, ut hic sumitur, est quod sequitur ad antecedens in propositione conditionali, ut cum dicitur : Si Socrates est homo, est animal ; Socratem esse animal est consequens; Socratem vero esse hominem est antecedens. Est ergo fallacia consequentis deceptio proveniens ex eo quod consequens æstimatur esse idem cum antecedente omnino. Ex hoc enim contingit aliquem credere quod, si consequens sequitur ad antecedens, ita e converso antecedens sequatur ad consequens Unde patet quod hæc fallacia consequentis in duabus consistit consequentiis, quarum una est vera, et altera falsa, sicut si dicatur : Si aliquis currit movetur. Sed Socrates movetur : igitur Socrates currit, Hæc enim consequentia : Si Socrates currit, movetur, quæ prima ponitur, est vera; sed ista, ad quam proceditur, est falsa : Si movetur, igitur currit. Ubi vero tantum ponitur una consequentia, non est fallacia consequentis : unde si dicatur : Socrates est animal; igitur Socrates est homo, non est fallacia consequentis ex modo argumentandi, sed magis fallacia accidentis : nam, sicut fallacia consequentis provenit ex eo quod consequens existimatur omnino esse idem antecedenti, cum non sit, ita fallacia accidentis provenit ex eo quod prædicatum existimatur omnino idem esse subjecto. Unde hæc fallacia denominatur a consequendo, illa autem ab accidendo, quod est inhærere. Et inde est quod quando proceditur argumentando solum ab aliqua categorica, per quam significatur

aliquid inesse, est fallacia accidentis : quando ab aliqua conditionali est fallacia consequentis. Et ideo Philosophus dicit, quod «fallacia accidentis est in uno, et fallacia consequentis in pluribus,» scilicet consequentiis ; et ex hoc etiam patet quod in consequentiis consequens est aliquo modo pars accidentis : nam omne quod sequitur, aliquo modo accidit; sed non omne quod accidit, sequitur. Non enim sequitur : Si est homo, est album, licet hæc sit vera « quod ly homo sit albus ». Et ideo ubicumque est fallacia consequentis, aliter ordinatis terminis, potest fieri fallacia accidentis, sed non convertitur. Causa apparentiæ in hac fallacia est convenientia consequentis cum antecedente; causa vero non existentiæ est diversitas eorumdem. Sunt autem modi hujus fallaciæ duo. Primus modus procedit ex consecutione magis communis ad minus commune, sive magis communis sit genus, sive accidens, ut patet in his paralogismis : Si aliquid est asinus, est animal. Sed tu es animal. Igitur tu es asinus. Non sequitur : non enim consequentia prius posita convertitur. Similiter hic : Si aliquod est mel, est rubeum. Sed fel est rubeum : igitur fel est mel. Similiter hic : Si aliquis est fur, errat de nocte. Sed tu erras de nocte. Igitur tu es fur. In his enim omnibus putatur consequentia converti, quæ non convertitur : unde est fallacia consequentiæ. Si autem sumantur propositiones categoricæ in eisdem terminis, est fallacia accidentis, sicut : Asinus est animal. Tu es animal. Igitur tu es asinus; et hæc : Mel est rubeum, et fel est rubeum. Igitur mel est fel. Secundus modus est, quando proceditur ad consequentia oppositi ad similem consequentiam in alio opposito; ut si dicatur : Si aliquid est generatum, habet principium. Sed anima non est generata. Igitur anima non habet principium, sed semper fuit. Non sequitur : est enim in oppositis duplex consequentia, una in ipso, altera in contrario : in ipso quidem est consequentia, quando sicut ad antecedens sequitur consequens, ita ad oppositum antecedentis sequitur oppositum consequentis, ut : Si est justum, est bonum. Igitur si est injustum, est malum. Consequentia e contrario est, quando sicut ad antecedens sequitur consequens, ita ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis, ut : Si est homo, est animal. Igitur si non est animal, non est homo : in oppositis enim secundum affirmationem et negationem non est consequentia in ipso, sed in contrario. Et ideo quando proceditur in hujusmodi oppositis, ac si esset consequentia in ipso, est fallacia consequentis, sicut in exemplo patet. In his autem terminis est fallacia accidentis, categoricis propositionibus sumptis; ut si dicatur sic : Omne generatum habet principium. Sed anima non est generata. Igitur non habet principium. Et est sciendum quod, sicut primus modus peccat contra consequentiam procedendo a positione con-

sequentis ad positionem antecedentis, ita secundus peccat procedendo a destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Est autem contrario modo procedendum, scilicet a destructione consequentis ad positionem antecedentis : patet enim quod hæc fallacia provenit secundum rationem prioris et posterioris. Et nota quod quoddam consequens est in plus suo antecedente, et quoddam in minus : consequens in plus est in terminis universalibus, sicut cum dico : Homo est; ergo animal est; consequens in minus est, sicut totum in quantitate, et ejus pars, ut cum dicitur : Omnium oppositorum eadem est disciplina. Ergo omnium contrariorum.

CAPUT XV.

De Fallacia secundum non causam ut causam.

Sequitur de fallacia secundum non causam ut causam. Causa autem hic dicitur quod est causa inferendi, secundum quod præmissæ dicuntur causa conclusionis esse. Est ergo fallacia secundum non causam ut causam, quando inter præmissas, ex quibus sequitur conclusio, ponitur propositio aliqua quæ nihil ad conclusionem operatur, et sic non est causa. Tamen ad hoc quod fiat fallacia, oportet quod videatur esse causa ; quod quidem fit per hoc quod convenit cum aliis propositionibus, quæ sunt causæ conclusionis in terminis. Ex hoc autem quod propositio, quæ non est causa, sumitur ut causa, non provenit aliqua deceptio, nisi quando ex conclusione reditur ad præmissas, et interimitur aliqua præmissarum; quod quidem fit in syllogismis ad impossibile, in quibus per hoc quod conclusio est impossibilis, ostenditur aliquam præmissarum impossibilem fuisse. Et ideo hæc fallacia non habet fieri nisi in hujusmodi syllogismis. In syllogismis enim ostensivis, in quibus aliud directe ostenditur, ad nullum inconveniens duci potest respondens, si sumatur in præmissis aliqua propositio, quæ non est causa conclusionis, ac si esset causa. Est ergo causa apparentiæ in hac fallacia convenientia propositionis, quæ non est causa, cum illis quæ sunt causæ. Causa vero non existentiæ est defectus habitudinis debitæ inter propositionem inferentem et propositionem illatam. Formatur autem secundum hanc fallaciam hoc modo paralogismus : Putas ne anima et vita sunt idem ? quo dato proceditur sic : Anima et vita sunt idem, et mors et vita sunt contraria, et generatio et corruptio sunt contraria. Sed mors est corruptio. Ergo vita est generatio. Igitur vivere est generari ; quod est impossibile : nam qui vivit, non generatur, sed jam generatus est. Ergo et primum fuit im-

possibile, scilicet quod anima et vita sint idem; non sequitur, quia ista propositio : Anima et vita sunt idem, quæ accipiebatur in præmissis, non fuit causa conclusionis impossibilis; quod ex hoc patet, quia, ea remota, adhuc sequitur conclusio. Unde per hoc quod conclusio est impossibilis, non potest ostendi quod prædicta propositio sit impossibilis, sed quod magis ista sit impossibilis ex qua sequitur, quæ est ista : Mors et vita sunt contraria : ex hujus enim falsitate sequitur falsitas in conclusione : mors enim et vita non sunt contraria, sed opponuntur ut privatio et habitus. Patet ergo quod hæc fallacia peccat contra rationem causæ et causati.

CAPUT XVI.

De Fallacia secundum plures interrogationes ut unam.

Sequitur de fallacia secundum plures interrogationes ut unam. Est autem idem secundum substantiam, enuntiatio, propositio, interrogatio et conclusio; sed dicitur enuntiatio secundum quod significat simpliciter aliquid esse, vel non esse; interrogatio, secundum quod sub dubitatione proponitur; propositio, secundum quod sumitur ad alterius probationem; conclusio vero secundum quod ex aliis probatur : et ideo, sicut enuntiatio est una vel plures, ita interrogatio, propositio et conclusio. Est autem enuntiatio una, in qua dicitur unum de uno, ut « homo est animal, vel est albus ». Enuntiatio vero plures, quando dicuntur plura de uno, ut « Socrates est albus et musicus »; vel unum de pluribus, ut « Socrates et Plato sunt albi »; vel plura de pluribus, ut « Socrates et Plato sunt albi et musici ». Sciendum est autem quod, quando plura prædicantur de uno, ex quibus fit unum per se, est enuntiatio una, ut cum dicitur : « Homo est animal rationale mortale : » nam ex partibus definitionis fit unum per se, quod est de natura speciei. Si autem plura prædicantur, ex quibus fit unum per accidens, tunc est enuntiatio plures, ut cum dicitur : « Socrates est homo albus » : ex homine enim et albo fit unum per accidens. Provenit ergo hæc fallacia ex hoc quod ad interrogationem quæ est plures, datur una responsio, eo quod sub uno modo interrogandi proponitur, ut si dicatur : « Putasne Socrates et Plato currunt? » ex eo enim quod simul interrogatur de duobus, videtur esse una interrogatio, cum sint plures. Causa apparentiæ in hac fallacia est unitas ex parte modi interrogandi; causa vero non existentiæ est pluralitas interrogationis. Modi autem hujus fallaciæ sunt duo. Primus modus est, quando interrogatio est plures, eo quod unum de pluribus in singulari prædicatur, et e converso; sicut hic : « Putasne homo et asinus

sunt animal rationale mortale? » Si dicam sic, procedatur sic : Homo et asinus sunt animal rationale mortale. Igitur asinus est animal rationale mortale, etc. Si dicatur quod non, procedatur sic : Homo et asinus non sunt animal rationale mortale : igitur homo non est animal rationale. Deceptio enim hæc provenit, quia ad interrogationem prædictam cum sit plures, non est danda una responsio, ut dicam simpliciter sic, vel non ; sed duæ, ut dicatur sic : Homo est animal rationale, et asinus est animal irrationale, vel non est animal rationale. Similiter hic : Putasne tu es homo et asinus ? si dicatur non : igitur tu non es homo ; si dicatur sic, concludatur : Tu es asinus. Similiter hic : Putasne Æthiops est homo albus? si dicatur quod sic, concludatur : Ergo est albus ; si dicatur quod non, concludatur : Ergo non est homo. Secundus modus est, quando interrogatio est plures, ex eo quod plura subjiciuntur, vel prædicantur in plurali numero, sicut hic : Putasne mel et fel sunt dulcia ? si dicatur, non, concludatur : Igitur mel non est dulce ; si dicatur, sic, concludatur : Igitur fel est dulce. In omnibus enim his non est una responsio, sed plures, ut sic : Mel est dulce, et fel non est dulce. Patet ergo quod hæc fallacia provenit secundum unum et multa. Et hæc de fallaciis dicta sufficiant.

OPUSCULUM XLIV.

EPISTOLA DE MODO STUDENDI.

Quia quaesisti a me quomodo oportet incedere in thesauro scientiae acquirendo, super hoc a me traditur consilium ut per rivulos, et non statim per mare, eligas, introire, quia per facilia ad difficilia oportet pervenire.

Hujusmodi est monitio mea de vita tua.

Tardiloquum te esse jubeo et tarde ad locutorium accedentem; conscientiae puritatem amplecti. Orationi vacare non desinas; cellam frequenter diligas si vis in cellam vinariam introduci.

Omnibus amabilem te exhibeas vel exhibere studeas sed nemini familiarem te multum ostendas; quia nimia familiaritas parit contemptum et retardationis materiam a studio magis subministrat, et de factis et verbis saecularium nullatenus te intromittas.

Discursum super omnia fugias. Sanctorum et proborum virorum imitari vestigia non omittas.

Non respicias a quo, sed quod sane, memoriae recommenda. Ea quae legis, fac ut intelligas. De dubiis te certifica et quidquid poteris in armariolo mentis reponere, satage sicut cupiens vas implere. Altiora te ne quaeras.

Illius beati Dominici sequere vestigia, qui frondes, flores et fructus utiles ac mirabiles in vinea Domini Sabaoth, dum vitam comitem habuit, protulit ac produxit. Haec si sectatus fueris, ad id attingere poteris, quidquid affectas.

OPUSCULUM XLV.

PIAE PRECES.

I

Oratio devota pro peccatorum remissione.

Ad te fontem misericordiae, Deus, accedo peccator. Ergo digneris me lavare immundum. O sol justitiae, illumina caecum. O aeterne medice, cura vulneratum. O Rex regum, indue spoliatum. O mediator Dei et hominum, reconcilia reum. O pastor bone, reduc errantem. Da, Deus, misericordiam misero, indulgentiam criminoso, vitam mortuo, justificationem impio, unctionem gratiae indurato. O clementissime (1), revoca fugientem, trahe renitentem, erige cadentem, tene stantem, conduc ambulantem. Ne obliviscaris te obliviscentem, ne deseras te deserentem, ne despicias peccantem. Ego enim peccando te Deum meum offendi, proximum laesi, mihi non peperci. Peccavi, Deus meus, fragilitate contra te Patrem omnipotentem, ignorantia contre te Filium sapientem, malitia contra te Spiritum sanctum, et in his offendi te Trinitatem excellentem. Heu mihi misero! quot et quanta commisi, qualia perpetravi! Dereliqui te, Domine, de bonitate tua conqueror, amore malo accedente, timore malo humiliante, quibus potius te amittere, quam amatis carere, potius te offendere, quam timenda non occurrere volui. O Deus meus, quantum nocui verbo et opere, peccando latenter, patenter (2) et contumaciter! Quare pro mea fragilitate supplico, ut non attendas meam iniquitatem, sed tuam immensam bonitatem; et remittas

(1) A. : « Pater clementissime ».
(2) Al. perperam : « patienter. »

clementer quae feci, donans dolorem pro praeteritis, et cautelam efficacem de futuris. Amen.

II

Oratio dicenda pro obtinendis virtutibus

O Deus omnipotens, omnia sciens, principio et fine carens, qui es virtutum donator et conservator (1), digneris me stabilire solido fidei fundamento, et tueri inexpugnabili spei clypeo, atque decorari nuptiali charitatis vestimento; da mihi per justitiam tibi subesse, per prudentiam insidias diaboli cavere, per temperantiam medium tenere, per fortitudinem adversa patienter tolerare; da bonum quod non habeo ab habentibus humiliter quaerere; malum culpae quod feci veraciter accusare, malum poenae quod sustineo aequanimiter ferre : bono proximi non invidere; de bonis tuis semper gratias agere; habitu, incessu, et motu disciplinam semper servare; linguam a vaniloquio restringere, pedes a discursu cohibere : oculos a vago visu comprimere; aures a rumoribus separare : vultum humiliter inclinare : mentem in coelestia levare : transitoria contemnere : te tantummodo desiderare; carnem domare : conscientiam expurgare; sanctos honorare : te digne laudare : in bono proficere; et bonos actus fine sancto terminare. Planta in me, Domine, virtutes, ut circa divina sim devotus, circa humana officia providus, circa usum proprii corporis onerosus. Da mihi, Domine, ferventem contritionem, puram confessionem, perfectam satisfactionem. Ordinare me digneris interius per bonam vitam; ut faciam quod deceat, et quod mihi proficiat ad meritum, et reliquis proximis ad exemplum. Da mihi ut nunquam ea quae fient insipienter appetam : et quae (2) fiunt accidiose fastidiam : ne contingat inchoanda ante tempus appetere, aut inchoata ante consummationem deserere. Amen.

(1) Al. additur : « et remunerator ».
(2) Al. : « vel ea quae ».

III

Oratio pro contemplativis, quod ipse intime contemplans dicebat.

Te Deum totius consolationis invoco, qui nihil in nobis praeter tua dona cernis, ut mihi post hujus vitae terminum donare digneris cognitionem primae veritatis, fruitionem divinae majestatis (1). Da etiam corpori meo, largissime remunerator, claritatis pulchritudinem, agilitatis promptitudinem, subtilitatis aptitudinem, impassibilitatis fortitudinem. Apponas istis affluentiam divitiarum, influentiam deliciarum, confluentiam bonorum, ut gaudere possim supra me de tua consolatione, infra de loci amoenitate, intra de corporis et animae glorificatione, juxta de Angelorum et hominum delectabili associatione. Consequatur apud te, Clementissime Pater, in eo rationalis (2) sapientiae illustrationem, concupiscibilis desiderabilium adoptionem, irascibilis triumphi laudem, ubi est apud te evasio periculorum, distinctio mansionum, concordia voluntatum, ubi est amoenitas vernalis, luciditas aestivalis, ubertas autumnalis, et requies hiemalis. Da, Domine Deus, vitam sine morte, gaudium sine dolore, ubi est summa libertas, libera securitas, secura tranquillitas, jucunda felicitas, felix aeternitas, aeterna beatitudo, veritatis visio, atque laudatio, Deus. Amen.

IV

Oratio solita recitari singulo die ante imaginem Christi.

Concede mihi, misericors Deus, quae tibi placita sunt ardenter concupiscere, prudenter investigare, veraciter agnoscere, et perfecte adimplere ad laudem et gloriam (3) nomi-

(1) Al.: « dilectionem summae bonitatis. »
(2) Intellige: « potentia rationalis etc ».
(3) Al. : addit ur : « dulcissimi ».

nis tui. Ordina statum meum, et quod a me requiris ut faciam, tribue ut sciam; et da exequi sicut oportet et expedit animae meae. Da mihi, Domine Deus meus, inter prospera et adversa non deficere, ut in illis non extollar, et in istis non deprimar : de nullo gaudeam vel doleam nisi quod ducat ad te vel abducat a te. Nulli placere appetam, vel displicere timeam nisi tibi. Vilescant mihi, Domine, omnia transitoria, et cara mihi sint omnia tua. Taedeat me gaudii quod est sine te, nec aliud cupiam quod est extra te. Delectet me, Domine, labor qui est pro te; et taediosa sit mihi omnis quies quae est sine te. Frequenter da mihi, Domine, cor ad te dirigere, et in defectione mea cum emendationis proposito dolendo pensare. Fac me Domine Deus, obedientem sine contradictione, pauperem sine defectione, castum sine corruptione, patientem sine murmuratione, humilem sine fictione, et hilarem sine dissolutione, tristem sine dejectione, maturum sine gravitate, agilem sine levitate, timentem te sine desperatione, veracem sine duplicitate, operantem bona sine praesumptione, proximum corripere sine elatione, ipsum aedificare verbo et exemplo sine simulatione. Da mihi, Domine Deus, cor pervigil quod nulla abducat a te curiosa cogitatio. Da nobile quod nulla deorsum trahat indigna affectio. Da rectum quod nulla seorsum obliquet (1) sinistra intentio. Da firmum quod nulla frangat tribulatio. Da liberum quod nulla sibi vindicet violenta affectio. Largire mihi, Domine Deus meus, intellectum te cognoscentem, diligentiam te quaerentem, sapientiam te invenientem, conversationem tibi placentem, perseverantiam fidenter te expectantem, et fiduciam te finaliter amplectentem : tuis poenis hic affligi per poenitentiam, tuis beneficiis in vita uti per gratiam, tuis gaudiis in primis in patria perfrui per gloriam. Qui vivis et regnas Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

V

Oratio de gratiarum actione.

Laudo, glorifico, benedico te, Deus meus, propter im-

(1) Al. : « obliget ».

mensa indigno mihi praestita beneficia. Laudo clementiam tuam me diu expectantem, dulcedinem tuam ulcisci simulantem, pietatem tuam vocantem, benignitatem suscipientem, misericordiam peccata remittentem, bonitatem supra merita impendentem, patientiam injuriae non recordantem, humilitatem consolantem, patientiam protegentem, aeternitatem conservantem, veritatem remunerantem. Quid dicam, Deus meus, de tua ineffabili largitate? Tu enim vocas fugientem, suscipis revertentem, adjuvas titubantem, laetificas desperantem, stimulas negligentem, armas pugnantem, coronas triumphantem, peccatorem post poenitentiam non spernis et injuriae non memineris, a multis liberas periculis, ad poenitentiam cor emollis, terres suppliciis, allicis promissis, castigas flagellis, angelico ministerio custodis, ministras temporalia, reservas nobis aeterna, hortaris dignitate creationis, invitas clementia redemptionis, promittis praemia remunerationis, pro quibus omnibus laudes referre non sufficio. Majestati tuae gratias ago propter immensae bonitatis tuae abundantiam, ut semper in me gratiam multiplices, et multiplicatam conserves, et conservatam remuneres. Amen.

VI

Oratio dicenda ante communionem.

Omnipotens sempiterne Deus, ecce accedo ad Sacramentum unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi. Accedo, inquam, infirmus ad medicum vitae, immundus ad fontem misericordiae, caecus ad lumen claritatis aeternae; pauper et egenus ad Dominum coeli et terrae. Rogo ergo immensae largitatis (1) tuae abundantiam, quatenus meam curare digneris infirmitatem, lavare foeditatem, illuminare caecitatem, ditare paupertatem, vestire nuditatem : ut panem Angelorum, Regem regum, et Dominum dominantium tanta suscipiam reverentia et humilitate, tanta contritione et devotione, tanta puritate et fide, tali proposito et intentione sicut

(1) Al. : « majestatis ».

expedit saluti animae meae. Da mihi, quaeso, Dominici corporis et sanguinis non solum suscipere sacramentum, sed etiam rem et virtutem sacramenti. O mitissime Deus, da mihi corpus unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi, quod traxit de Virgine Maria, sic suscipere, ut corpori suo mystico merear incorporari, et inter ejus membra connumerari. O amantissime Pater, concede mihi dilectum Filium tuum quem nunc velatum in via suscipere propono, revelata tandem facie perpetuo (1) contemplari. Qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

VII

Oratio dicenda post communionem.

Sit, Jesu dulcissime, sacratissimum Corpus tuum et Sanguis dulcedo et suavitas animae, salus et sanctitas in tentatione, gaudium et pax in omni tribulatione, lumen et virtus in omni verbo et operatione, et finalis tutela in morte.

VIII

Oratio alia post communionem.

Gratias tibi ago, Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus, qui me peccatorem, indignum famulum tuum, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiae tuae satiare dignatus es pretioso corpore et sanguine Filii tui Domini nostri Jesu Christi. Et precor te, ut haec sancta communio non sit mihi reatus ad poenam, sed intercessio saluatris ad veniam. Sit mihi armatura fidei, et scutum bonae voluntatis. Sit vitiorum meorum evacuatio, concupiscentiae et libidinis exterminatio, charitatis et patientiae, humilitatis et obedientiae, omniumque virtutum augmentatio : contra-

(1) Al. : deest : « perpetuo »,

insidias inimicorum meorum, tam visibilium quam invisibilium, firma defensio; motuum meorum tam carnalium quam spiritualium, perfecta quietatio : in te uno ac vero Deo firma adhaesio, atque mei finis felix consummatio. Et precor te, ut ad illud ineffabile convivium me peccatorem perducere digneris, ubi tu cum Filio tuo et Spiritu sancto sanctis tuis es lux vera, satietas plena, gaudium sempiternum, jucunditas consummata et felicitas perfecta. Per eumdem Christum Dominum nostrum. Amen.

IX

Oratio quam frequenter dicebat antequam dictaret, scriberet aut praedicaret.

Creator ineffabilis, qui de thesauris sapientiae tuae tres (1) Angelorum hierarchias designasti, et eas super coelum empyreum miro ordine collocasti, atque universi partes elegantissime disposuisti, tu, inquam, qui verus es fons luminis et sapientiae diceris, atque supereminens principium : infundere digneris super intellectus mei tenebras tuae radium charitatis, duplices, in quibus natus sum, a me removens tenebras, peccatum, scilicet, et ignorantiam. Tu, qui linguas infantium facis disertas, linguam meam erudias, atque in labiis meis gratiam tuae benedictionis infundas. Da mihi intelligendi acumen, retinendi capacitatem, addiscendi modum et facilitatem interpretandi, subtilitatem (2), loquendi gratiam copiosam; ingressum (3) instruas, progressum dirigas (4), egressum compleas. Tu qui es verus Deus et homo. Qui vivis etc.

(1) Cod. Maz. 365 : « novem. ordines... et eos, et ».
(2) Parm. : « sublimitatem ».
(3) Cod. Maz. : « Gressum ».
(4) Cod. Maz. : « Regressum compleas, qui cum Patre, etc ».

X

Oratio ad beatissimam Virginem Mariam ab omni religioso dicenda.

O beatissima et dulcissima Virgo Maria, mater Dei omni pietate plenissima, summi regis filia, Domina Angelorum, mater omnium credentium (1) in sinum pietatis tuae commendo hodie et omnibus diebus vitae meae corpus meum et animam meam, omnesque actus meos, cogitationes, voluntates, desideria, locutiones, operationes, omnemque vitam, finemque meum : ut per tua suffragia disponatur in bonum, secundum voluntatem dilecti Filii tui Domini nostri Jesu Christi : ut sis mihi, o Domina mea sanctissima, adjutrix et consolatrix contra insidias et laqueos hostis antiqui, et omnium inimicorum meorum. A dilecto Filio tuo Domino nostro Jesu Christo mihi impetrare digneris gratiam cum qua potenter resistere valeam tentationibus mundi, carnis et daemonis, ac semper habere firmum propositum ulterius non peccandi; sed in tuo et dilecti Filii tui servitio perseverandi. Deprecor te etiam, Domina mea sanctissima, ut impetres mihi veram obedientiam et veram cordis humilitatem, ut veraciter me agnoscam miserum ac fragilem peccatorem et impotentem non solum ad faciendum quodcumque opus bonum, sed etiam ad resistendum continuis impugnationibus, sine gratia et adjutorio Creatoris mei, et sanctis precibus tuis. Impetra mihi etiam, o Domina mea dulcissima, perpetuam mentis et corporis castitatem : ut puro corde et casto corpore, dilecto Filio tuo et tibi in tuo ordine valeam deservire. Obtine mihi ab eo voluntariam paupertatem cum patientia et mentis tranquillitate, ut labores ejusdem ordinis valeam sustinere, et pro salute propria et proximorum valeam laborare. Impetra mihi etiam, o dulcissima Domina, charitatem veram, qua sacratissimum Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum toto corde diligam : et te post ipsum super omnia : et proximum in Deum et propter Deum. Sicque

(1) Al. : « creatoris ».

de bono ejus gaudeam, de malo doleam, neque temerarie judicem, neque in corde meo alicui me praeponam. Fac etiam, o Regina coeli, ut dulcissimi Filii tui timorem pariter et amorem semper in corde meo habeam; et (1) de tantis beneficiis mihi, non meis meritis, sed ipsius benignitate collatis, semper gratias agam : ac de peccatis meis puram et sinceram confessionem, et veram poenitentiam faciam, ut suam consequi merear misericordiam et gratiam. Oro etiam, ut in fine vitae meae (2), coeli porta et peccatorum advocata, me indignum servum tuum a sancta fide catholica deviare non permittas; sed tua magna pietate et misericordia mihi succurras, et a malis spiritibus me defendas : ac benedicta Filii tui gloriosa passione, etiam in tua propria intercessione spe accepta, veniam de peccatis meis ab eo mihi impetres, atque me, in tua et ejus dilectione morientem, in viam salvationis et salutis dirigas. Amen.

XI

Oratio post corporis et calicis elevationem.

Adoro te devote, latens Deitas
Quae sub his figuris vere latitas;
Tibi se cor meum totum subjicit,
Quia te contemplans, totum deficit.
Visus, tactus, gustus in te fallitur,
Sed auditu solo tuto creditur :
Credo quidquid dixit Dei Filius;
Nihil hoc verbo veritatis verius.
In cruce latebat sola Deitas,
At hic latet simul et humanitas :
Ambo tamen credens atque confi'ens,
Peto quod petivit latro poenitens.
Plagas, sicut Thomas, non intueor,
Deum tamen meum te confiteor;

(1) Al. : « ut ».
(2) Al. : additur : « tu, mater unica ».

Fac me tibi semper magis credere,
In te spem habere, te diligere.
O memoriale mortis Domini,
Panis vivus, vitam praestans homini,
Praesta meae menti de te vivere,
Et te illi semper dulce sapere.
Pie pellicane Jesu Domine,
Me immundum munda tuo sanguine,
Cujus una stilla salvum facere
Totum mundum quit ab omni scelere.
Jesu, quem velatum nunc aspicio
Oro fiat illud quod tam sitio :
Ut te revelata cernens facie,
Visu sim beatus tuae gloriae. Amen.

XII

Elogium S. Petri Martyris (1).

Praeco, lucerna, pugil Christi fideique
Hic silet, hic tegitur, jacet hic mactatus inique.
Vox ovibus dulcis, gratissima lux animorum,
Et verbi gladius, gladio cedidit Catharorum.
Christus mirificat, populus devotus adorat,
Martyrioque fides sanctum servata decorat.
Sed Christus nova signa loqui facit, et nova turbae
Lex datur, atque fides vulgata refulget in urbe.

(1) In antiquo lapide ante aram sancti martyris in templo sancti Eustorgii Mediolani.

INDEX RERUM

Pag.

Opusculum XXVIII. — Contra impugnantes Dei cultum et religionem, contra magistros Parisienses tempore Alexandri papae IV 1

Cap. I. Quid sit religio et in quo consistat religionis perfectio..... 4

II. An religioso liceat docere..... 7

III. An religiosus licite possit esse de collegio saecularium magistrorum..... 21

IV. An religioso liceat praedicare et confessiones audire sicuram non habet animarum..... 30

V. An religiosus teneatur manibus laborare.... 59

VI. An religiosis liceat omnia sua relinquere, sibi nihil retinere in proprio nec in communi. 74

VII. An religiosus de elecmosynis vivere possit.. 93

VIII. Tertia pars principalis totius operis, in quo ostenditur quomodo religiosorum famam corrumpere nituntur, in multis eos frivole impugnando ; et primo quod habitum vilem et humilem deferant..... 125

IX. Quomodo religiosos impugnant quantum ad operà charitatis..... 133

X. Quomodo religiosos impugnant quantum ad discursum pro salute animarum..... 135

XI. Quomodo religiosos impugnant quoad studium..... 137

XII. Quomodo religiosos impugnant, quood ordinatam praedicationem 142

XIII. Quomodo judicium pervertunt in rebus religiosos infamando, et prima quia se et religionem commandant et per se epistolas commendari procurant..... 147

XIV. Secundo de hoc quod religiosi detractoribus suis resistunt..... 152

XV. Tertio de hoc quod religiosi in judicio contendunt..... 154

Cap. Pag.
XVI. Quarto de hoc quod religiosi persecutores suos puniri procurant..... 162
XVII. Quinto de hoc quod religiosi placere hominibus volunt..... 165
XVIII. Sexto de hoc quod religiosi gaudent de his quae per eos Deus magnifice operatur.... 168
XIX. Septimo de hoc quod religiosi curias principum frequentant..... 170
XX. Quomodo pervertunt judicium in infamiam personarum religiosarum, primo mala, si qua in eis sunt, extendendo..... 173
XXI. Secundo dubia asserendo, quod scilicet et religiosi favorem mundi quaerunt et suam gloriam non Christi..... 176
XXII. Tertio falsa confingendo : quod scilicet religiosi sunt pseudo-apostoli, pseudo-prophetae et pseudo-christi..... 177
XXIII. Quarto crimina imponendo quae Ecclesiae toto temporis processu patitur, scilicet quod religiosi sunt lupi, fures, latrones et penetrantes domos. 180
XXIV. Quomodo mala quae in finali Ecclesia timentur, religiosis imponunt, probare volentes quod e vicino instent tempora Antechristi. 183
XXV. Quomodo probare nituntur quod religiosi nuntii sunt Antechristi..... 188
XXVI. Quomodo religiosorum manifesta bono, ut orationes, jejunia et hujus modi, pervertere nituntur et suspecta ostendere..... 192
Epilogus..... 195

Opusculum XXIX. — De perfectione vitae spiritualis..... 196

Cap.
I. Quod perfectio spiritualis vitae attenditur simpliciter secundum charitatem..... 196
II. Quod perfectio attenditur secundum dilectionem Dei, quam proximi..... 197
III. De perfectione divinae dilectionis, quae soli Deo convenit..... 198
IV. De perfectione divinae dilectionis, quae convenit comprehensoribus..... 199
V. De perfectione divinae dilectionis, quae in statu hujus viae est necessitate salutis.... 200

Cap. Pag.

VI. De perfectione divinae dilectionis, quae cadit sub consilio..... 200

VII. De secunda via perfectionis, quae est per dimissionem temporalium..... 201

VIII. De secunda perfectionis via, quae est per abdicationem corporalium affectionum, et matrimonii..... 204

IX. De his quibus homo juvatur ad continentiam servandam..... 207

X. De tertia via perfectionis, quae est per abjectionem propria voluntatis..... 211

XI. Quod tres viae praedictae perfectionis proprie ad statum religionis pertinent..... 214

XII. Contra errores illorum, qui praesumpserunt diminuere meritum obedientiae, vel voti.. 215

XIII. De perfectione dilectionis proximi, quae est necessaria ad salutem..... 221

XIV. De perfectione dilectionis proximi, quae cadit sub consilio..... 225

XV. Quid requiratur ad statum perfectionis..... 229

XVI. Quod esse in statu perfectionis convenit Episcopis et religiosis..... 230

XVII. Quod status pontificalis est perfectior quam status religionis..... 235

XVIII. Solutio rationum, quibus impugnari videbatur perfectio pontificalis status..... 235

XIX. Quod status episcopalis, quamvis sit perfectior quam status religionis non tamen est ambiendus..... 239

XX. Rationes quorumdam qui astruere conantur, quod Presbyteri curati, et archidiaconi sunt in statu perfectiori quam religiosi et earum solutiones..... 241

XXI. Rationes quorumdam destruere volentium immediate determinatam veritatem 245

XXII. Rationes ad ostendendum quod dimissio curae non sufficit ad probandum, quod Presbyteri curati, vel archidiaconi sint in statu perfectionis..... 249

XXIII. Solutio rationum praemissarum in quibus probari videbatur, quod curati, vel archidiaconi sunt magis in statu perfectionis quam religiosi..... 250

Cap. Pag.

XXIV. Solutio rationum quae inducebantur ad probandum, quare defectus solemnis benedictionis vel consecrationis non derogat statui perfectionis presbyteri curati vel archidiaconi..... 259

XXV. Solutio rationum quae inducebantur ad probandum, quod non derogat statui perfectionis presbyteri vel archidiaconi, quod curam dimittere possunt..... 259

XXVI. Quae opera ad religiosos pertinere possunt.. 262

Opusculum XXX. — Contra pestiferam doctrinam retrahentium homines a Religionis ingressu, in quo auctoris intentio manifestatur..... 265

Cap.

I. Auctoris intentio..... 265

II. Rationes quibus exstruere quidam nituntur, non debere aliquos ad religionem admitti antequam fuerint in praeceptis exercitati. 267

III. Quod praedicta assertio locum non habet in pueris..... 270

IV. Quod praedicta assertio locum non habet in his qui de novo convertuntur ad fidem... 273

V. Quod praedicta assertio locum non habet in peccatoribus per poenitentiam conversis.. 274

VI. Destructio radicis erroris proemissi..... 275

VII. Solutio rationum adversariorum..... 280

VIII. Rationes inductae ad astruendum, quod, ante religionis ingressum, debet quis diu et cum multis deliberare..... 287

IX. Reprobatio praedictae positionis..... 288

X. Solutio rationum contra veritatem supra inductarum..... 295

XI. Rationes quibus astruere nituntur, quod homines non debent se ad religionem obligare per votum..... 298

XII. Improbatio erroris praemissi, et ostensio quod opus virtutis factum cum voto, magis est meritorium..... 301

XIII. Solutio rationum inductarum..... 305

XIV. Rationes contra perfectionem religiosorum non habentium possessiones in communi. 309

XV. Confutatio erroris praemissi..... 311

XVI. Solutio rationum contra praedictam perfectionem inductarum..... 319

Pag.

Opusculum XXXI. — In decretalem primam expositio ad archidiaconum Tridentinum..... 324
Opusculum XXXII. — In decretalem secundam expositio ad eumdem..... 341
Opusculum XXXIII. — Expositio super Symbolo Apostolorum scilicet credo in Deum..... 349
Opusculum XXXIV. — Expositio devotissima orationis dominicae videlicet Pater Noster..... 389
Opusculum XXXV. — De duobus praeceptis charitatis et decem legis praeceptis..... 413
Opusculum XXXVI. — Expositio super Salutatione Angelica scilicet Ave Maria..... 456
Opusculum XXXVII. — Officium de Festo Corporis Christi ad mandatum Urbani Papae IV dictum Festum Instituentis..... 461
Opusculum XXXVIII. — Sermo sancti Thomae de Aquino de festo corporis Christi habitus in concistorio pleno..... 477
Opusculum XXXIX. — Principium fratris Thomae de Aquino quando incepit Parisius ut baccelarius biblicus : De Commendatione et Participione sacrae scripturae..... 481
Opusculum XL. — Breve principium fratris Thomae de Aquino quando incepit Parisius ut magister in theologia : De Commendatione S. Scripturae... 491
Opusculum XLI. — De Secreto..... 497

OPUSCULA VIX DUBIA..... 503

Opusculum XLII. — De propositionibus modalibus.. 505
Opusculum XLIII. — De fallaciis ad quosdam nobiles artistas..... 508
Cap. I. De Disputatione..... 508
II. De quatuor speciebus disputationis..... 509
III. De Fallacia in dictione..... 512
IV. De Fallacia aequivocationis..... 512
V. De Amphibologia..... 514
VI. De Fallacia compositionis et divisionis..... 515
VII. De Fallacia accentus..... 519

Cap. Pag.
VIII. De Fallacia figurae dictionis..... 520
IX. De Fallaciis extra dictionem..... 522
X. De Fallacia accidentis..... 522
XI. De Fallacia secundum quid et simpliciter... 525
XII. De Fallaciis secundum ignorantiam elenchi. 527
XIII. De Fallacia petitionis principii..... 529
XIV. De fallacia consequentis..... 530
XV. De fallacia secundum non causam ut causam..... 532
XVI. De fallacia secundum plures interrogationes ut unam..... 533
Opusculum XLIV. — De modo studendi..... 535
Opusculum XLV. — Piae preces..... 536
I. Oratio devota pro peccatorum remissione.. 536
II. Oratio dicenda pro obtinendis virtutibus.... 537
III. Oratio pro contemplativis, quod ipse intime contemplans dicebat..... 538
IV. Oratio solita recitari singulo die ante imaginem Christi..... 538
V. Oratio de gratiarum actione..... 539
VI. Oratio dicenda ante communionem..... 540
VII. Oratio dicenda post communionem..... 541
VIII. Oratio alia post communionem..... 541
IX. Oratio quam frequenter dicebat antequam dictaret, scriberet ou praedicaret..... 542
X. Oratio ad beatissimam Virginem Mariam ab omni religioso dicenda..... 543
XI. Oratio post corporis et calicis elevationem... 544
XII. Elogium Sancti Petri Martyris..... 545

Paris. — Soc. Gén. d'Imp. et d'Ed., 17, rue Cassette.

208.61
Aq 56
27640
S. THOMAE AQUINATIS
AUTHOR
Opuscula Omnia
Vol. 4
TITLE Opuscula Genuina Theologica
Opuscula Vix Dubia
(Mandonnet)
LOANED
BORROWER'S NAME
Morton
NOV 26
Egan
MAR 20
Roberts
Curt
Moran
Sherwin
Zelm
27640